

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

EX LIBRIS.

MATTHEW VAN SICLEN.

DJ
109
.W13

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

V T F D E D E E L.

VADERLANDSCHE HISTORIE,

VERVATTENDE DE
GESCHIEDENISSEN

DER NU

VEREENIGDE NEDERLANDEN;
INZONDERHEID DIE VAN
H O L L A N D.

VAN DE VROEGSTE TYDEN AF:

Uit de geloofwaardigste Schryvers en egte Gedenk-
stukken samengesteld.

Met Konstplaat en Kaarten opgebeeld.

V Y F D E D E E L.

*Beginnende, in 't jaar 1529, en eindigende, met de Over-
dragt der Landen, door Keizer KAREL DEN
VYFDEN, aan zynen Zoon, FILIPS,
in 't jaar 1555.*

Waarvoor, Jan

Te A M S T E R D A M,
By I S A A K T I R I O N.
MDCCLI,

BERIGT *aan den* LEEZER.

Volgens de algemene Verdeeling onzer VADER-
LANDSCHE HISTORIE, gemaakt in de *Voorrede*
voor het *eerste* Deel, vervat dit *vyfde* het slot der *oude*
Historie. Onze meeste Historieschryvers, ~~beginnen~~
nieuwe, met het aanvaarden ~~der~~ Regeeringe, door Koning
FILIPS DEN ~~TWEEDE~~. Wy hebben, hierom, dienstig ge-
oordeeld, ~~agter~~ dit *vyfde* Deel te voegen een Register
op ~~alle~~ de *vyf* Deelen, dat is, op de geheele *oude* His-
torie: waarvan men, vertrouwen we, altoos, een gemakke-
lyk gebruik zal kunnen maaken. 't Scheen ons ongeraa-
den, den *Leezer* het gebruik van een Register, tot na
het afdrukken van 't geheele Werk, te onthouden. En
wy meenden 'er, ~~hier~~, de bekwaamste plaats voor ge-
vonden te hebben, also elk zig, ligtelyk, zal kunnen te
binnen brengen, of hy iet, voor, of onder de Staatſche
Regeeringe, in dit, of in een volgend Register, zoeken
moet. Ondertuſſchen, heeft het ſamenſtellen van dit
Register ons vry wat werks veroorzaakt, en de uitgaave
van dit Deel, eene wyle, vertraagd.

Lib. Com.
N. Y. Pub. Lib.
1-4-28
16 250

Bladz. 1.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZEVENTIENDE BOEK.

I N H O U D.

- I. *Voortgang der Hervorminge, in Duitſchland en hier te Lande.* II. *Holland moet, voor den Keizer, verzegelen. Verlofgeld op 't uitgaand Kooren.* III. *Nieuwe Bede aan Holland. Hollands Schulden. Nieuwe Quohieren van Verpondinge.* IV. *Hooge Watervloed.* V. *De Landvoogdes, Margareet, ſterft. Karel de V. komt in de Nederlanden. Bede aan Holland. Bewilliging in dezelve.* VI. *Vrouw Maria, Koninginne Weduwe van Hongarye, wordt Landvoogdes. Verzegeling in Holland. Beſchuldigingen tegen den Stadhouder.* VII. *Algemeen Plakaat op 't burgerlyk beſtier des Lands. Nieuw Berigtschrift voor 't Hof. 's Keizers ſtrengheid tegen de Lutherſchen. Hy vertrekt naar Duitſchland.* VIII. *Onderhandeling met de Hanze-Steden. Chriſtiaan de II. valt in Holland. Alkmaar geplonderd. Uiteinde van Chriſtiaan den II.* IX. *Onluſten met Koning Frédrik van Deenemarke.* X. *De Stadhouder vordert, van Holland, voorbetaaling eener ingewilligde Bede. Vloot naar de Ooſtzee toegeruſt. Vrede met Deene-*
V. DEEL. A mar-

2 VADERLANDSCHE XVII. BOEK

marke. XI. Nieuwe Oorlog met de Oosterlingen. Waterloed. XII. Vrees voor eenen inval in Holland, aan den Stigtschen kant. Voorzorg hier tegen. 't Gevaar dryft over. XIII. Toerusting te water, tot den Oosterschen Oorlog. Misnoegdheid des Stadhouders. XIV. Vredehandeling met Christiaan den III. Gerard van Merkere wordt Admiraal. Amsterdams belang by den Oosterschen handel. Bestand. XV. Vryheid van Godsdienst in Duitschland. XVI. Oorsprong der Herdooperen of Doopsgezinden. Geestdryvers onder dezelve. XVII. Munster, door de Herdoopers, overmeesterd. XVIII. Zwaardloopers te Amsterdam. Orde tegen de Herdoopers in Holland. XIX. Jan Bokelszoon van Leiden werpt zig tot Koning van Munster op. Beweeging te Amsterdam, over de Herdooperye. XX. Hongersnood in Munster. Overgang der Stad. Stellingen van Jan van Leiden. Straf over hem en anderen. XXI. Aanslag der Herdooperen op Leiden. Naaktloopers te Amsterdam. 't Klooster te Bolswaard ingenomen. XXII. Jan van Geelen poogt Amsterdam te bemagtigen. Beleid der onderneeming. De Herdoopers overweldigen den Dam en 't Stadhuis. Zy worden overwonnen en gestraft. XXIII. Ontwerp eener Unie van alle de Nederlanden. XXIV. Nieuwe onlusten met Lubek en Deenemarke. De Zond wordt geslooten. Verlofgeld op 't Kooren wederom ingevoerd. Toerusting ter Zee. XXV. Christiaan de III. verbindt zig met den Hertoge van Gelder. De Gelderschen in Groningerland. Holland gedreigd. XXVI. Karel de V. wordt Heer van Groningen en Drente. XXVII. Beden aan Hol-

Holland. XXVIII. Schade van Holland, by de jongste toerusting ter zee. XXIX. Aanmerkingen over den uitflag van de ondernemingen des Keizers en des Hertogs van Gelder. XXX. Bestand met Deenemarke.

IN de vier naast verloopen jaaren, KARELII. 1529.
hadt de Leer der Hervormin-
ge, onaangezien het Plakaat van I.
Worms, en alle de andere Pla- Voort-
kaaten, hier te Lande uitgeko- gang der
men, in Duitschland en in de Nederlanden, Hervor-
grooten opgang gemaakt. De Keizer, belem- minge.
merd met den Kryg tegen Frankryk, was niet
in staat geweest, om het Plakaat van Worms
behoorlyk ter uitvoeringe te doen brengen.
De Leden des Duitschen Ryks, in 't jaar 1523,
te Neurenberg byeen gekomen, hadden hon-
derd bezwaarpunten tegen 't Roomsche Hof
opgesteld, en begeerd, dat 'er eene vrye Kerk-
vergadering in Duitschland gehouden wierdt,
om hun, deswegen, de noodige voldoening
te geeven. Doch de Roomsche Vorsten;
sedert, afzonderlyk, te Regensburg verga-
derd, namen een Besluit, om het Plakaat van
Worms te doen uitvoeren. 't Zelfde vorder-
de de Keizer, op nieuws, van alle de Leden,
te Spiers, in 't jaar 1526, byeen gekomen.
Doch hy verwierf meer niet dan een Besluit,
by welk hy verzogt werdt, binnen 't jaar,
eene Kerkvergadering, in Duitschland, te
doen beschryven, in welken tusschentyd, elk
zig, in 't stuk van den Godsdienst, zo zou
moeten gedraagen, dat hy 't voor God en den

4 VADERLANDSCHE XVII. BOEK.

KARELII. Keizer, zou kunnen verantwoorden (a). **Ee-**
1529. nigen tyd te vooren, hadden de Turken eenen inval in Hongarye gedaan, en Koning Lodewyk, die met Maria, 's Keizers Zuster, gehuwd was, zo zeer in 't naauw gebragt, dat hy, met verlangen, naar Duitſche hulpe uitzag. Doch de verſchillen over den Godsdienſt hielden de Duitſche Vorſten verdeeld. De Keizer zag zig buiten ſtaat, om zynen Schoonbroeder by te ſpringen. Ook ſneuvelde Lodewyk, eerlang, in eenen Veldſlag tegen de Turken (b). Ondertuſſchen, waren de Boeren, in Zwaaben, in Frankenland, en in verſcheiden' andere oorden van Duitſchland, tegen de Edelluiden, onder welken zy ſtonden, opgeſtaan, verwekkende, ten deele ook onder voorwendſel van Godsdienſt, eenen Kryg, die verſcheiden' jaaren geduurd heeft, en by den naam van *Boerenkryg*, in de Duitſche geſchiedeniffen, vermaard is (c).

Onder den loop deezer onluſten, verſpreidde zig de Leer der Hervorminge, meer en meer. Zelfs liet de Landvoogdes Margareet zig, al in 't jaar 1525, verluiden, dat zy eenige misbruiken onder de Geestelykheid, waartegen Luther geſchreeven hadt, verbeteren wilde (d). Ten deezen einde in Holland gekomen, beval zy den Kloosteren „niemant den

(a) FRA-PAOLO Hiſt. du Conc. de Trente *Livr.* I. p. 59, 67, 68, 70. SLEIDANUS *Libr.* VI. p. 138.

(b) SLEIDANUS *Libr.* VI. p. 137, 139. P. JOVIUS *Libr.* XXIII. p. 26.

(c) SLEIDANUS *Libr.* IV. p. 104. & ſeqq. Vide & PETR. CRINIT. de Bell. Ruſſicano in *Collect.* MARQ. FREHER. Tom. III. p. 233.

(d) MR. AERT VAN DER GOES Regiſt. bl. 14, 17, 20.

XVII. BOEK. HISTORIE. 5

„ den Predikdienst toe te vertrouwen, dan die KAREL II. 1529.
 „ voorzigtig, verstandig en van goede zeden
 „ was.” Zy verboodt „ het volk, door ver-
 „ digtsels, te ergeren.” Ook wilde zy „ in
 „ de Sermoenen, van Luther noch zyne
 „ Leere gewag gemaakt hebben, zo min
 „ als van andere Ketters, die hier voortyds
 „ geweest waren (e).” Zy beoögde, door 't
 verbeteren van eenige misbruiken, den voort-
 gang der nieuwe Leere te stuiten. Doch 't
 gelukte niet. Gantsch Holland, byzonderlyk Delft en
 Delft en Amsterdam, werden, in de Lente Amster-
 des jaars 1527, ten Hove der Landvoogdesse, dam van
 van *Lutheranerye* beschuldigd. En de Regee- Ketterye
 ring van Amsterdam maakte zig, sedert, tedigd. beschul-
 meer verdagt, doordien zy niet gedoogen wil- Amster-
 de, dat haare Poorters, ter oorzaake van zulk dam staat
 eene beschuldiging, buiten het Graaffschap, te zyne Pri-
 Leuven of elders, in regten betrokken wer- vilegien
 den; met grond beweerende, dat zulks met voor.
 haare Privilegien streedt. Doch ten Hove
 dreef men, *dat alle de Nederlanden maar ééne*
Provincie waren, waarom men oordeelde, die
 van Holland wel in Brabant of in Vlaanderen
 te mogen dagvaarden (f).

Men ziet hieruit, dat de Hervorming, in Oneenig-
 Holland, van tyd tot tyd, doordrong. Doch heid on-
 zy zou, ongetwyfeld, meer ingang gevonden der de
 hebben, zo de Hervormers zelven niet alvroeg Hervor-
 oneenig geworden waren. Zwinglius, die de mers.
 de Hervorming te Zurich in Zwitserland aan-
 gevangen hadt, raakte, omtrent het jaar 1525,
 in

(e) Memoriaalh. van SANDELYN. fol. 97. by BRANDT Re-
 form. I. Deel, bl. 97.

(f) MR. AERT VAN DER GORS Regist. bl. 35, 49, 88, 103.

6 VADERLANDSCHE XVII. BOEK.

KARELII. in een hevig gefchil met Luther, over de 1529. Leer van 's Heeren Avondmaal. Elk hadt zynen aanhang. De Zwitfersche Steden, die de Hervorming hadden aangenomen, verklaarden zig voor Zwinglius. Zo deden ook Geneve, Constans, en andere nabuurige Plaatsen. Doch in Duitschland hieldt men 't, in 't algemeen, met Luther. De ontydige yver, met welken, dit gefchil, van de eene en de andere zyde, gedreeven werdt, verbitterde de gemoeden van beiderlei aanhang, en boezemde veelen grooter' afkeer van de nieuwe Leere in, dan de Plakaten, die 'er geduurig tegen uitkwamen, en de strenge straffen, die 'er over geoeffend werden (g). Dit verschil en eenige anderen, die 'er sedert by kwamen, drongen ook door, tot in de Nederlanden.

De Keizer zocht 'er zig van te bedienen, om zyne oogmerken in Duitschland te bereiken. Op eenen Ryksdag, te Spiers, in Grasmaand des jaars 1529, gehouden, deedt hy besluiten „ dat het Plakaat van Worms overal stand „ grypen zou, daar men 't, tot hiertoe, hadt „ aangenomen. Doch dat men, op alle andere Plaatsen, den Godsdienst onveranderd „ laten moest, tot dat 'er, in eene algemeene Kerkvergadering, over gehandeld zou „ zyn. De Luthersche Vorsten zouden ondertuffchen den Godsdienst, op hunne wyze, „ mogen doen oefenen; doch de *Sakramentarijfen*, zo noemde men de navolgers „ van Zwinglius, en de *Herdoopers*, eene nieuwe

(g) FRA-PAOLO Hist. du Conc. de Trente Livr. I. p. 90, 91.

we gezindheid, van welke wy in 't gevolg zu- ^{KARLIL}
 len moeten spreken „ zouden van deeze vry- ^{1529.}
 „ heid uitgeslooten blyven. Zelfs wilde men
 „ de laatstgemelden, met de dood, gestraft
 „ hebben.” De Keurvorsten van Saxen en Oor-
 Brandenburg, de Hertogen van Lunenburg, ^{sprong}
 de Landgraaf van Hessen, de Vorst van An- ^{van den}
 halt en veertien voornaame Duitsche Steden, ^{naam van}
 bespeurende, dat de Keizer de Hervormden ^{Prote-}
 onderling zegt te verdeelen, om hen nader-
 hand te ligter onder de knie te krygen, ^{stanten.}
^{pro-}
^{teste-}
 derden openlyk tegen dit Besluit (b), zig,
 van hetzelve, op eene algemeene Kerkverga-
 dering, beroepende. Naar dit *Protest*, is hun
 en allen Hervormden, sedert, de naam van
Protestanten bygebleeven. De Keizer was zeer
 te onvrede over dit *Protest* (i). Het gaf hem, ^{Streng}
 veelligt, gelegenheid, tot eene vernieuwing ^{Plakaat,}
 der vorige strenge Plakaten, hier te Lande. ^{in Hol-}
 In Wynmaand, kwam 'er in Holland een in- ^{land uit-}
 't licht, by welk, de hardnekkige Ketters, de ^{men.}
 mans ten zwaarde, en de vrouwen *tot de put*,
 dat is, om leevende in de aarde gedolven te
 worden, veroordeeld werden. *Relapsen*, of
 zulken, die, eerst tot den Roomschen Gods-
 dienst te rug gekeerd zynde, andermaal afge-
 vallen waren, werden, zonder genade, ten
 vuure gedoemd (k).

De Kameryksche Vrede hadt den Keizer
 zo dra de handen niet ruimer gelaaten dan te
 vooren, of hy besloot, zig in persoon naar
 Duitsch.

(b) SLRIDANUS *Libr.* VI. p. 151.

(i) FRA-PAOLO *Hist. du Conc. de Trente Livr.* I. p. 90, 91.
 HEISS *Hist. de l'Empire Tom.* I. p. 359, 360.

(k) *Repert. der Plakaat. van Holl.* bl. 14.

8 VADERLANDSCHE XVII. BOEK.

KAREL II. Duitschland te begeeven, op eenen Ryksdag, 1530. die, in Zomermaand des jaars 1530, te Augsburg gehouden werdt. De Protestantſche Vorſten leverden hier hunne Geloofsbelydenis over, die, federt, naar de Stad, daar de Ryksdag gehouden werdt, de *Augsburgſche Geloofsbelydenis* genaamd is. De Duiſche Steden, die 't met Zwinglius hielden, gaven eene afzonderlyke Belydenis in, van de andere alleen in 't ſtuk des Avondmaals verſchillende. Doch men kwam, op deezen Ryksdag, tot geen Beſluit. De Keizer gaf een nieuw Plakaat uit, tot ſtaaving van den Roomſchen Godsdienſt (l), en om zig te beter tegen de Protestanten te ſterken, poogde hy de Keurvorſten te doen ſamenroepen, om zynen Broeder, *Ferdinand*, tot Roomſch-Koning, te doen verkiezen. De Keurvorſt van Saxen, zig hier van Smalkalde. openlyk tegen kantende, riep de andere Protestantſche Vorſten en Steden te Smalkalde byeen, alwaar, in Wintermaand, een verdedigend Verbond geſlooten werdt, tegen elk, die hun, om den Godsdienſt, eenig geweld zou aandoen (m). Zy konden egter niet verhinderen, dat Ferdinand, in Louwmaand des volgenden jaars, door de overige Keurvorſten, te Keulen, tot Roomſch-Koning, verkooren werdt; doch zy weigerden hem in die waardigheid te erkennen (n).

II. Voor dat de Keizer naar Duitschland ver-
Den Staa-trok; waren 'er, uit zynen naam, in de Ne-
ten van der-

(l) FRA-PAOLO Hiſt. du Conc. de Trente *Livr.* I. p. 101, 102, 107. SLEIDANUS *Libr.* VII. p. 172.

(m) SLEIDANUS *Libr.* VII. p. 188.

(n) SLEIDANUS *Libr.* VII. p. 191.

derlanden, met naame in Holland, wederom **KAREL II.** Beden gedaan, waarschylyk, om, uit dezel- **1530.** ven, een gedeelte der kosten zyner reize te Holland vinden. De Graaf van Hoogstraaten, de wordt Staaten. in Sprockelmaand, te Utrecht, be- eene ver- schreeven hebbende, begeerde, dat zy den zegeling Keizer hunne zegels leenen zouden, om, voor voor den Keizer de negen termynen der ingewilligde Bede van afgevor- honderdduizend Kroonen, die nog niet ver- dert. scheenen waren, Renten te verzegelen, tegen den penning zeshien, ten laste van den Keizer, die de Renten jaarlyks voldoen, en de Hoofdsom, met het gene van de Bede, van tyd tot tyd, inkomen moest, wederom loffen zou. Voorts verzogt hy voorbetaaling van de helft der Bede van tagtigduizend guldens, tot volmaking der Sterkte te Utrecht, ingewilligd. De Edelen, Dordrecht, Haarlem en Leiden bewilligden terstond, in beide deezepunten. Doch Delft, Amsterdam en Gouda wilden de belasting op 't uitgaand Oos- 't Verlof- tersch Kooren vooraf afgeschaft hebben. De geld op 't Stadhouder gaf hier slegts goede hoop; doch uitgaand geene verzekering van. De drie Steden moes- Kooren ten hiermede te vrede zyn. Gouda liet zig wordt af- eerst overhaalen, om met de andere Leden te stemmen: toen Delft, en eindelyk ook Amsterdam. De Steden verzuimden egter niet, dit gantsche jaar, ten Hove, te dringen op de afschaffing van 't *Congie- of Verlofgeld* op 't Kooren. Zy vereerden den Stadhouder een geschilderd glas, in de Kerke te Hoogstraaten, op dat hy hunne zaak voortzetten zou. Aan andere Hovelingen, deeden zy, insgelyks, rykelyke geschenken. Doch ziende,

KAREL II. dat zy weinig vorderden, beslooten zy's Kei-
1530. zers komst af te wagten, die, in 't volgend
jaar, in de Nederlanden gekomen, den Hol-
landeren verlof gaf, om 't uitheemsch Koo-
ren, gelyk van ouds, vryelyk, uit de Maaze
en 't Vlie, te mogen vervoeren (o). Doch
wy zullen hiervan, in 't gevolg, nog nader
spreeken moeten.

III. Terwyl deeze handeling duurde, werden
Nieuwe de Staaten van Holland, tegen den eenentwin-
Bede aan tigsten van Oogstmaand, te Geertruidenberg,
Holland. beschreeven. De Stadhouder vertoonde hun
hier „ hoe veele diensten hy Holland gedaan
„ hadt, door het ~~benagtigen~~ van Friesland
„ en ~~beide~~ de Stigten; doch te gelyk, dat hy
„ ~~zig~~ zelf, hierdoor, in zwaare schulden hadt
„ gesteken, ten behoeve des Keizers; dat de
„ Ruiters, te Deventer, nog onbetaald wa-
„ ren, en dat hy geen middel wist, om hun
„ te voldoen, zo de Staaten geene driedui-
„ zend ponden van veertig grooten 's jaars,
„ tegen den penning zestien, onder de gewoo-
„ ne verzekeringen, voor den Keizer verze-
„ gelden: dat Amsterdam hiervan een zesde
„ deel zegelen moest, en dat men de koopers
„ buiten Holland vinden zou.” Hy voegde
er by „ dat het te dugten ware, dat de Rui-
„ ters in Holland zouden komen *gaarden* of 't
„ platte Land afloopen, zo men hun geene
„ spoedige voldoening gawe.” De Afgevaar-
digden, verslag van deeze Bede, op eene Dag-
vaart in den Haage, gedaan hebbende, von-
den

(o) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 123, 124, 125,
126, 127, 128, 129, 130, 131, 134, 136, 137, 142, 165,
166, 172, 239, 240.

den de Leden zeer ongenegen, om in dezelve te bewilligen. Zy verklaarden eenpaariglyk „ dat het hun ongeraaden scheen, verze-
 „ gelingen te doen, op toekomende Beden,
 „ die zy vreesden, dat geduurig verhoogd
 „ zouden worden, om de Renten te vinden,
 „ terwyl men hun, met de Hoofdsom, be-
 „ zwaard zou laten.” De Gemagtigden der Hevige
 Landvoogdesse, die hier tegenwoordig wa-
 ren, antwoordden „ dat de andere Nederlan-
 „ den in eene buitengewoone Bede bewilligd
 „ hadden, om den Keizer uit zyne schulden
 „ te helpen; doch dat men Holland slegts ee-
 „ ne verzegeling afvergde, om 't Land minst
 „ te bezwaaren: wilden de Staaten hierin niet
 „ bewilligen; zy hadden te dugten, dat men
 „ hen boven ontbieden zou, daar hun zwaa-
 „ rer last dan zy verwagten konden, zou wor-
 „ den opgelegd.” De Staaten, verstoord o-
 ver deeze bedreiging, spraken, op hunne
 beurt, ook uit de borst. Dordrecht, Haar-
 lem en Delft hadden, te vooren al, voorge-
 slaagen, dat de Keizer, schulden hebbende,
 zyne Domeinen in Holland behoorden te be-
 lasten. Doch anderen hadden hiertegen in-
 gebragt, dat hy zig minder aan zyn Graaf-
 schap zou laten gelegen zyn, als hy 'er gee-
 ne Domeinen hadt. Nu antwoordden de Staa-
 ten eenpaariglyk „ dat de Keizer nog in geen'
 „ grooten nood was, zo lang hy zyne Domei-
 „ nen niet belasten wilde; dat men hun wel
 „ veel kon afeischen, doch dat daar redelyk
 „ weigeren tegen stondt; dat men, hen boven
 „ beschryvende, niets vorderen, en groote
 „ kosten veroorzaaken zou; dat zy schriftely-
 ke

KARLII.
1530.

woorden
hierover
met de
Gemag-
tigden
der Land-
voogdes-
se.

KAREL II. „ ke belofte hadden, dat men hun geene nieu-
 1530. „ we Bede, tot betaaling van Knegten, op-
 „ bouwing van Sterkten, en diergelyke on-
 „ kosten van den vorigen Kryg meer doen
 „ zou.” ’t Slot was, dat zy niet bewilligen
 zouden, zo men hun, vooraf, geene Brieven
 toonde, vervattende de voorwaarden, op wel-
 ken deeze Bede gedaan werdt.

Hollands schulden. De Staaten hadden groote reden, om wei-
 gerig te zyn. Zy waren reeds met vyf hon-
 derdduizend ponden belast, die de Keizer, te-
 gen zyne beloften, niet lofte. Ook vreesden
 zy, met grond, dat hun voorbetaaling eener
 ingewilligde Bede ~~aan~~ afgevergd worden, ins-
 gelyks ~~tegen~~ beloften, uit ’s Keizers naam,
~~aan~~ hun gedaan. Hier kwam nog by, dat
 Ont- werp, om de Keizerlyke Gemagtigden, sedert eenigen
 nieuwe tyd, bezig geweest waren, om nieuwe Quo-
 Quobie- hieren van Verpondinge te maaken, ’t welk
 ren van zy vreesden, tot belasting van ’t Gemeen, te
 Verpon- zullen strekken; schoon de Landvoogdes ver-
 ding op te stellen. klaard hadt, dat het enkelyk geschiedde, om
 Delft en anderen Steden, die klaagden, dat
 zy te hoog in de Schildtalen stonden, zo wel
 als veelen Dorpen verligting toe te brengen.
 Doch de uitvoering van dit ontwerp bleef
 steeken. De Staaten bleeven niet by hunne
 weigering. In Slagtmaand, te Mechelen be-
 schreeven zynde, werden hun zulke beloften
 gedaan, dat zy in de geëischte Bede bewillig-
 den. Amsterdam alleen, boven de andere
 Steden zwaar belast met ’s Keizers schulden,
 bleef nog weigerig, tot den laatsten van Win-
 termaand, wanneer deeze Stad, nevens de
 andere Leden, tot de verzegeling stemde.

Ten

Ten zelfden dage, werdt de gevreesde voor-KAREL II. betaaling eener ingewilligde Bede gevorderd, 1530. waartoe de Staaten, die 'er zig reeds toe bereid hadden, in Louwmaand daaraan, beslootten (p)..

Een sterke Storm uit den Noordwesten IV. hadt, op den vyfden van Slagtmaand, het zee-^{Hooge Water-} water zo hoog doen ryzen, dat het, in Hol-^{vloed.} land en in Zeeland, over de dyken liep, en eene geweldige schade veroorzaakte. Gantsch Zeeland vloeide genoegzaam onder. Menschen en Beesten smoorden, by menigten, in 't water. En veele huiden van vermogen, die 't leeven nog behielden, vervielen tot de diepste armoede (q). De Afgevaardigden van Holland ter Dagvaart te Mechelen bevonden zig, 's daags na deezen vloed, op de reize derwaards te Breda, werwaards zy zig vervoegd hadden, om den Graave van Nassau, hunnen gewezen Stadhouder, te begroeten, *met ydele handen*, dat is, zonder geschenk. Zy werden beleefdelyk ontvangen, en ter maaltyd genoodigd. Doch de tyding der overstrooming deedt hen hunne reis naar boven verhaasten (r). De zaailanden, in Vlaanderen, in Zeeland, en elders, hadden zo veel door deezen watervloed geleden, dat de uitvoer van Graanen, eerst in Vlaanderen, toen in Brabant, en eerlang ook in Zeeland, verbooden werdt. Holland, alwaar, sedert het heffen van 't verlofgeld, weinig Oosterfch Kooren kwam,

(p) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 137, 138, 139, 140, 141, 145, 146, 147, 148, 150, 151.

(q) REIGERSB. II. Deel, bl. 426 enz.

(r) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 144, 146.

14 VADERLANDSCHE XVII. BOEK.

KAREL II. kwam, leedt toen gebrek. Doch de Staaten
1530. bragten te weeg, dat de vier naast malkande-
 ren gelegen Landen, Brabant, Vlaanderen,
 Holland en Zeeland, vryheid kreegen, om
 malkanderen Graanen toe te voeren, mids dat
 Holland zynen nabuuren van Boter, Kaas,
 en ook van Oosterfch Kooren, indien hier-
 van eenige voorraad kwam, voorzage (1).

V. De Landvoogdes Margareet van Oostenryk,
 De Land-voogdes Margareet sterft. 's Keizers Moeye, die de Nederlanden nu ver-
 scheiden jaaren wyslyk bestierd hadt, over-
 leedt te Mechelen, op den zevenentwintig-
 sten van Slagtmaand (1). De tyding van haa-
 ren dood deedt den Keizer zyne reis herwaards

De Kei-zer komt in de Ne-derlan-
 den. verhaalen. Hy kwam, nog voor het einde
 van Louwmaand des volgenden jaars, te Brus-
 sel aan. De Staaten der Nederlanden kwamen
 hem, terstond, in grooten getale, begroeten.

1531. De Advokaat van der Goes voerde het woord,
 en wordt door de Staaten van Hol-
 land be-
 groet. voor die van Holland. Hy noemde Karel den
 V. *Hoogstgebooren, doorlugtigen Vorst, allerge-
 nadigsten Heer, Roomsch-Keizer, altyd vermeer-
 deraar des Ryks* enz. En God vooraf gedankt
 hebbende, dat hy zyne Majesteit, voor zo
 veele gevaaren, bewaard, en behouden her-
 waards gebragt hadt, betuigde hy, dat Hol-
 land, over zyne komste, ten hoogsten ver-
 blyd was. Hy breidde zig, vervolgens, een
 weinig uit, over de schade, die 't Land, door
 den oorlog en andere rampen, geleeden hadt;
 doch hy vergat niet, te melden, hoe men,
 desonaangezien, den Keizer, met rykelyke
 Be-

(1) MR. AFRT VAN DER GOES Regist. bl. 148.

(2) LOCRII Chron. Belg. p. 597.

Beden, hadt ondersteund; waarvan de Land-KARLII. voogdes, zeide hy, zo zy nog leefde, getui- 1531. genis zou kunnen geeven. Hy sloot, met een verzoek, dat de Keizer in Holland wilde komen, en de Onderzaaten van zyn Graaffschap, zo wel als die der andere Nederlanden, door zyne tegenwoordigheid, verheugen. De aanspraak, die in 't Nederduitsch geschied was, werdt, door den Keizer, in 't Walsch, beleefdelyk, beantwoord (u). Doch men be- Hy doet vroedde ligtelyk, dat hy niet gekomen was hun eene zonder voorneemen om nieuwe Beden aan de Bede van Landen te doen. Tegen 't einde van Sprok- zeshon- kelmaand, deedt hy de Staaten van alle de Ne- derddui- derlanden te Brussel beschryven. De Aarts- zend gul- dens. bisschop van Palermo vertoonde hun hier gelykelyk, hoe zeer de Keizer, sedert zyn vertrek uit deeze Landen, in schulden geraakt was, en verzogt, met algemeene woorden, om onderstand. Doch naderhand, de Staaten van ieder Landschap afzonderlyk ontbooden hebbende, eischte hy, van Brabant twaalfhonderdduizend Kroonen: van Holland zeshonderdduizend guldens, te betaalen in zes jaaren. Aan de andere Nederlanden, deedt hy Beden naar evenredigheid. Een derde dezer Bede zou, zeide hy, strekken, tot betaalinge van schulden en lossinge van Renten, een derde, tot betaalinge van 't Krygsvolk, dat hier reeds was, en dat geschikt zou worden, om hier te blyven. Het overig derde deel zou de Keizer, tot onderhoud van zynen staat of tot andere byzondere zaaken, gebrui-

(*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 153.

KAREL II. bruiken. De Staaten van Holland, hierop in
.1531. den Haage beschreeven, toonden zig, in 't
 Beden-
 kingen
 der Staa-
 ten over
 dezelve. eerst, zeer ongenegen, om in zo zwaar eene
 Bede te bewilligen. Men sloeg voor om, vier
 jaaren agtereen, tagtigduizend guldens 's jaars
 op te brengen. Doch dan wilde men verze-
 kering hebben, dat 'er, in dien tyd, geene
 nieuwe Bede, om den Roomsche-Koning Fer-
 dinand tegen de Turken te ondersteunen, ge-
 daan zou worden, waarvoor men, met re-
 den, bedugt was. Ook wilde men bedingen,
 dat de Keizer de Renten lossen zou, die de
 Staaten, ten zynen laste, verzegeeld hadden.
 Dit was 't geveende van de Edelen en Dor-
 drecht. De eersten wilden 'er, als 't anders
 niet zyn kon, nog duizend guldens 's jaars by-
 voegen. Doch alle de andere Leden wilden
 van geene nieuwe Beden hooren, voor dat
 het verlofgeld op 't Kooren afgeschaft, en ee-
 nige andere bezwaarnissen uit den weg ge-
 ruimd waren. Ook wilden de Steden bedin-
 gen, dat zy haare Vroedschappen en Veerti-
 gen behouden zouden mogen (v), zo lang de
 Beden liepen. Alle deeze punten werden den
 Keizerlyken Gemagtigden, Assendelft, Mulart
 en Sasbout, schriftelyk medegegeven; dieze
 den Keizer zouden overleveren. De Advo-
 kaat, en de Pensionarissen van Leiden, Am-
 sterdam en Gouda verzelden hen naar boven,
 en drongen hen daar, om hunne Bezwaarnis-
 sen, die zy voor hadden te verdonkeren, den
 Keizer in handen te stellen. De Advokaat en
 de Hollandsche Pensionarissen spraken 'er hem
 toen

(v) Zie III. Deel, bl. 363. IV. Deel, bl. 296, 349.

toen zelfs over. De Keizer begeerde, dat ^{KARLII.} men eerst in zyne Bede bewilligen zou, en ^{1531.} beloofde, daarna, in Holland te zullen komen, ^{Zy han-} om op alles te voorzien. Men vertoonde hem, ^{delen} dat Holland veel leedt, door de meeste be- ^{'er over} zwaarnissen, over welken men klaagde, en ^{met den} dat het niet genoeg was, in eenige Keizerly- ^{Keizer.} ke Bede bewilligd te hebben, als men, onder-
tusschen, door verloop van neering, door o-
verstromingen en andere zwaarigheden, schier
buiten staat geraakt was, omze te kunnen op-
brengen. *De Hollanders, beslootenze, beboo-
ren zyner Majesteit toe met lyf en goed; doch
zy konden niet meer inwilligen, dan hun vermo-
gen toelaat te voldoen.* „Geloofst my, hernam
„toen de Keizer, ik zal in alles zo eerlyk
„voorzien, dat gy reden hebben zult, om
„vergenoegd te zyn. Belooft gy iets, dat
„gy niet betaalen kont, ik zal 't u kwytchel-
„den. Vertrouwt my dit toe, zonder my te
„dringen, om met myne onderzaaten te
„koopmanschappen. De Hollanders hebben
„zig, in myn afzyn, altoos wel gekweeten.
„Zy zullen 't nog doen, hoop ik.” De af-
gezondenen keerden, met dit bescheid, te-
rug naar den Haage. De Staaten toonden zig
hier even ongenegen, om 's Keizers eisch te
voldoen. Zyne Gemagtigden hielden hun
voor „dat de Keizer immers, voor zyne bly-
„de Inkomst, ten minsten honderdduizend
„guldens zou hebben kunnen eischen; dat
„zesmaal honderdduizend guldens, in zes
„jaaren, niet veel meer beliepen, dan 't ge-
„ne men, in vier jaaren, boodt, vermeer-
„derd met zulk eene buitengewoone Bede,
V. DEEL B die

KARELII. „ die men, met geenen schyn, weigeren kon.”

1531. Zy voegden 'er by „ dat de Keizer, jaarlyks,
 „ twintigduizend ponden aan loopende Ren-
 „ ten, door 't Land voor hem verzegeld, be-
 „ taalen moest, en daarenboven de Bezettin-
 „ gen in 't Stigt onderhouden, tot beveiliging
 „ van Holland. Ook moest hy den Steden,
 „ die, wegens 'de loopende Renten, voor
 „ hem in 't verschot waren, voldoen; waar-
 „ om hy, van deeze Bede, weinig zou kon-
 „ nen in handen houden.” De Staaten, se-
 „ dert, te kennen gegeven hebbende, dat zy,
 „ om de gewoone Bede niet te hoog te doen
 „ loopen, gezind waren, by wyze van buiten-
 „ gewoone Bede, iets meer in te willigen, wer-
 „ den, tegen den vierentwintigsten van Gras-
 „ maand, te Gend beschreeven, om hun *Con-*
 „ *sent* in te brengen. Hier vertoonende den
 „ Keizer, die van de Heeren van Nassau, Buu-
 „ ren, Bergen en anderen verzeld was, in 't
 „ breede „ dat zy, na de dood van Koning
 „ Filips, onder de minderjaargheid zyner
 „ Majesteit, geweest waren in geduurige oor-
 „ logen, door welken, zy zo zeer ten agte-
 „ ren waren geraakt, dat alle de Steden, ten
 „ tyde van de inhuldiging zyner Majesteit,
 „ meer schuldig waren dan zy inkomsten had-
 „ den, en federt, by elke Bede, agter uit
 „ waren gegaan; dat zy, naderhand, vooral
 „ na zyner Majesteits vertrek naar Spanje,
 „ insgelyks in oorlog geweest waren, en Fries-
 „ land, Utrecht en beide de Stigten onder
 „ zyner Majesteits gehoorzaamheid hadden
 „ gebragt; dat zy, hiertoe, in zuiver geld,
 „ hadden opgeschooten zeventienhonderddui-
 „ zend

Breed
 verhoog
 van den
 staat des
 Lands.

„ zend guldens, en daarbenevens hun zegel **KARL V.**
 „ geleend, en zig ten behoeve des Keizers **1531.**
 „ belast, met twintigduizend guldens jaarlyk-
 „ sche losrenten tegen den penning zestien;
 „ dat het Land van Holland, in zig zelf, zo
 „ klein en gering was, dat 'er den Keizer
 „ geen' dienst van hebben kon, geevende het
 „ minder inkomsten dan de onkosten, vereischt
 „ om het in staat te houden, beliepen; dat
 „ al het voordeel; welk het Land den Keizer
 „ hadt kunnen aanbrengen, gekomen was uit
 „ den Koophandel en Zeevaart, die de voo-
 „ rige Graaven allen gehandhaafd, en door
 „ wydluftige Privilegien aangemoedigd had-
 „ den; dat de Koophandel, eenigen tyd her-
 „ waards, door de opgekomen' nieuwighe-
 „ den van Tollen en Verlofgeld op 't Koo-
 „ ren, verjaagd was; dat de Oostersche en
 „ Westersche waaren, buiten deeze Landen
 „ om, vervoerd werden; dat hier door ver-
 „ loop in alle Neeringen was gekomen, met
 „ naame in de Lakenweevery; dat zyne Ma-
 „ jesteit, terwyl de handel dus gedrukt werdt,
 „ weinig verlofgeld ontving en groote schade
 „ leedt aan zyne Tollen, en vast, om zo ge-
 „ ring een voordeel, den Koophandel ten Lan-
 „ de uit dreef; dat de jongste watervloed, de
 „ Zeeuwsche zo wel als de Hollandsche, vee-
 „ le ingezetenen van Holland, met naame van
 „ Delft en Gouda, tot den bedelzak gebragt
 „ hadt; dat uit dit alles ligtelyk was op te
 „ maaken, dat het Land thans zyner Maje-
 „ steit niet believen kon; dat men egter, be-
 „ trouwende, dat zyne Majesteit, volgens zy-
 „ ne beloften, onlangs te Antwerpen gedaan,

MARELII. „ 't Verlofgeld op 't Kooren affchaffen, en 's
1531. „ Lands andere bezwaarniffen herstellen zou,
Bewilli- „ wel hadt willen bewilligen, in eene gewoon-
ging in de „ lyke Bede van tagtigduizend guldens 's jaars,
gevor- „ voor den tyd van zes jaaren, welk de hoog-
derde Be- „ ste Bede was, die 't Land immer toege-
de, op „ staan hadt; en nog in eene buitengewoone
veertig- „ Bede van tagtigduizend guldens eens, te be-
duizend „ taalen in de vier laatste jaaren, bedraagen-
guldens „ de famen, op veertigduizend guldens na,
na. „ zo veel als zyne Majesteit geëischt hadt:
 „ mids dat, uit deeze penningen, betaald
 „ wierden de loopende Renten, en dat men 'er
 „ twintigduizend guldens van gebruikte, om
 „ eene Rente van duizend Filips guldens 's
 „ jaars te lossen; en mids dat de Beden daar-
 „ enboven dienden, om de Knegten, die in
 „ 't Stigt lagen, te betaalen: en zo 't, on-
 „ verhoopt, na 't vertrek zyner Majesteit,
 „ oorlog worden mogt, zouden deeze pen-
 „ ningen daartoe ook moeten gebruikt wor-
 „ den.” Ten besluite, werdt nogmaals her-
 haald, dat men vertrouwde, dat de Keizer
 de bekende bezwaarniffen zou afdoen, also 't
 Land anders de ingewilligde Beden niet zou
 kunnen opbrengen. Ook verzogt men, dat
 hy, al hadt men nu, tegen de aloude gewoon-
 te, buiten de paalen van het Graaffchap, in
 eene gewoone Bede bewilligd, egter in Hol-
 land komen wilde, alwaar men hem 's Lands
 armoede van naby zou doen blyken.

De Keizer, zig vergenoegende met dit *Con-*
sent, antwoordde, by monde van den Aarts-
 bisschop van Palermo, „ dat hy den Staaten
 „ voldoening geeven zou; dat hy de Hollan-
 ders

„ ders voor goede Onderzaaten hieldt , die ^{KARELII.}
„ hem wel ondersteund hadden , en derhalven 1531.
„ verdienden , dat zy , by hunnen Koophandel
„ en neeringen , bewaard werden : dat hy ook
„ in persoon in Holland komen zou , zo 't zy-
„ ne zaaken gehengen konden , enz. De Af-
gevaardigden van Holland bleeven , sedert ,
ten Hove , om herstelling der bezwaarnissen
te bewerken. Zy verzogten de voorspraak
der Heeren van Nassau , Buuren , Hoogstraa-
ten , Palermo én eenige anderen. Doch de
Leden van den Raad der Geldmiddelen hiel-
den zy verdagt (w). Aan Nikolaas Perenot ,
Heere van Granvelle , en aan *Lodewyk , Heere*
van Praat , beloofden zy , erkentelyk te zullen
zyn. Ook bekwam de eerste , sedert , een ge-
schenk van vyfhonderd Rynsguldens ; doch
omtrent Praat , bleef het by woorden. De
Staten wilden tot geen geschenk aan hem
verstaan (x).

In den aanvang van Hooimaand , benoem- VI.
de de Keizer zyne Zuster , Vrouw MARIA , ^{Vrouw}
Weduwe van Koning Lodewyk van Honga- ^{Maria,}
rye , tot Landvoogdesse der Nederlanden , in de ^{Koningin}
plaats der overleeden' Landvoogdesse , 's Keizers ^{van Hon-}
Moeye (y). Vrouw Maria was , na 't sneuvelen ^{wordt}
van haaren Egtgenoot , in 't jaar 1526 , heimelyk ^{Land-}
uit Hongarye ontvlugt (z) , en herwaards ge- ^{voogdes-}
komen. De Keizer vertrouwde haar de Land-
voogdye toe , also zy , boven haare kunne ,
uitstak , in ervarenis en schranderheid. Zy
was

(w) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 154 , 156 , 157 ,
158 , 159 , 161 , 162 , 163.

(x) MR. AERT VAN DER GOES Reg. bl. 167 , 169 , 170 , 172.

(y) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 165.

(z) HENR. VAN ERP Chron. bl. 111.

22 VADERLANDSCHE XVII. BOEK.

KARELII. was zelfs in taalen bedreeven, en gezet op 1531. Latynsche Schriften. De beroemde Erasmus heeft één zyner Godvrugtige Werken, de *Christelyke Weduwe* genaamd, aan haar opgedraagen. Voorts wordt van haar getuigd, dat zy zeer op de Jagt verslingerd was; waarom men gewoon was, haar in Jagtgewaad uit te schilderen, en met den naam van *Jageres* te vereeren (a). In Wynmaand, stelde de Keizer orde op den geheimen Raad, die, nevens haar, 't Land regeeren zou, en in welken ook de Leden van den Raad van Staate, waaronder de Vliesheeren waren, toegang zouden hebben. De Raad van Staate bestondt uit de grootsten van 't Land, en werdt, alleenlyk over de gewigtigste zaaken, wanneer de Keizer tegenwoordig was, byeen geroepen. In 's Keizers afzyn, plagt de Raad van Staate geen deel te hebben aan de Regeeringe; doch hy vondt nu geraaden hierin verandering te maaken, niet zonder tegenzin der Landvoogdesse, die, zo men wil, de Leden des Raads van Staate zelden deedt vergaderen (b). Behalven deeze twee Raaden, was 'er nog een derde, de Raad der *Finantien* of Geldmiddelen; die over de Vorstelyke inkomsten bewind hadt. De Aartsbisschop van Palermo bleef Voorzitter in den geheimen Raad. De Graaven van Buuren en Hoogstraaten waren 'er, onder anderen, Leden van (c). Ten zelfden tyde, werdt de Koningin.

(a) FAMIAN. STRADA de Bello Belg. Dec. I. Libr. I. p. 42.

(b) VAN DER HAAR Init. Tumult. Belg. Libr. I. Cap. VIII, p. 113.

(c) Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 29.

ginne-Weduwe, plegtiglyk, in de Landvoog-KARLII
dye bevestigd (d). 1531.

De Staaten van Holland waren, reeds in Holland
Hooimaand, ten Hove ontbouden geweest, wordt
om Vrouw Maria voor algemeene Landvoog- eene ver-
des te erkennen. Doch de Keizer hadt hun, zegeling,
behalven dit, nog iets anders voor te draagen. by wyze
Hoogstraaten, hen ten zynen Huize beschei- betaa-
den hebbende, vergde hun af, uit 's Keizers ling, van
naam, de verzegeling, by wyze van voorbe- tagtigdui-
taaling, der buitengewoone Bede van tag- zend gul-
tigduizend guldens, onlangs ingewilligd; wel- gevor-
ke penningen de Keizer tot zyne reize naar derd.
Duitschland behoefde. Voorts verklaarde hy,
dat men 't eerste jaar de duizend Filips gul-
dens's jaars niet zou kunnen lossen, schoon
zulks, by de Acte van 't Consent, vastgesteld
was, also de Keizer de penningen, daartoe
geschikt, tot betaalinge der Stigtsche Kneg-
ten en andere byzondere onkosten, noodig
hadt. De Afgevaardigden, verslag in den
Haage gedaan hebbende, vonden de Staaten
ongezind, om in deeze verzegeling te bewil-
ligen (e). Ook is my niet gebleeken, dat zy,
sedert, van gedagten veranderd zyn.

Wat later, werdt de Stadhouder van Hol- Beschul-
land, die 't Gemeen weinig genoeg gaf, digingen
door sommigen, by den Keizer, bedraagen, tegen den
dat hy den Landzaaten regt weigerde, onnut- der van
te luiden in den Raad stelde, en zelfs alle de Holland.
Ampten in Holland aan onbekwaamen weggaf.
Men voegde 'er by, dat hy, boven het eer-
ste

(d) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 171.

(e) MR. AERT VAN DER GOES Reg. bl. 165, 166, 167.

KARELII. ste geschenk, hem, by 't aanvaarden van 't
1531. Stadhouderschap, in 't jaar 1525, gedaan, den
 Staaten, in 't jaar 1527, wel zestienduizend
 guldens hadt afgedrongen. Hy kreeg de lugt
 haast van deeze beschuldigingen, en sprak 'er,
 terstond, den Afgevaardigden der Steden o-
 ver, die hem eenpaariglyk betuigden,, dat
 „ zy, over Raaden noch Amptenaars, te klaa-
 „ gen hadden; dat dezelve allen, door de
 „ Landvoogdesse, Margareet, waren aange-
 „ steld, eer hy Stadhouder geworden was,
 „ uitgenomen *Sandelyn* en Meester *Gelein*, bei-
 „ de braave luiden; dat hy ook, na 't eerste
 „ geschenk, niets, tegen hunnen dank, van
 „ hun genooten hadt; al het welk zy den Kei-
 „ zer verklaaren, of door den Advokaat van
 „ der Goes doen verklaaren wilden, indien hy
 „ 't begeerde (f).” Doch my is niet geblee-
 ken, dat deeze zaak, sedert, meer gevolg ge-
 had heeft.

VII. Zeker is 't, ondertusschen, dat 'er, 't zy door
 Herstel- verzuim des Stadhouders of van anderen, mer-
 ling van kelyk verval gekomen was, in 't burgerlyk
 verschei- bestier zo wel, als in de Regtsoefening deezer
 den' ge- Landen. De Munt was, onder anderen, tot
 breken in 't burger- eene merkelyke hoogte gereezen, en tusschen
 lyk be- deeze en eenige nabuurige Landen, werdt een
 stier der verschillende voet gevolgd, tot groot agter-
 Neder- deel van den Koophandel (g). De Keizer,
 landen; onder voorwendfel van dit verval te herstel-
 len, zyn gezag zoekende te vestigen en te ver-
 meerderen, deedt, in den Zomer deezes jaars,
 ar.

(f) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 168.

(g) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 137, 140, 141,
 149, 166, 167.

arbeiden aan een algemeen Plakaat, tot ver- KAREL II.
 betering van deeze en diergelyke gebreken der 1531.
 Regeeringe, en te gelyk aan verscheiden' by-
 zonderen, byzondere Landschappen, met naa-
 me ook Holland, betreffende. Der Staaten raad
 werdt, over verscheiden' zaaken, ingenomen
 (h), en in Wynmaand en vervolgens, kwamen
 'er verscheiden' Keizerlyke Plakaten uit, den
 Nederlanden in 't algemeen, en Holland in 't
 byzonder, raakende. Het voornaamste was door een
 den zevenden van Wynmaand gedagtekend, algemeen
 en bestondt uit vierenveertig Leden. „ De Plakaat.
 „ vorige Plakaten, tegen de Lutherfchen
 „ en andere, veroordeelde Sekten, werden 'er
 „ in vernieuwd, en de uitvoering derzelven,
 „ ten ernstigften, aanbevolen. Wegens de
 „ Munt, werdt elk gewezen tot eene Or-
 „ donnantie, die eerlang ook in 't licht kwam,
 „ en zeven bladen druks besloeg (i). Tot her-
 „ stelling der mislagen, spruitende uit onder-
 „ scheiden' *Costuymen* of Landsgewoonten,
 „ werdt allen Officieren en Wethoudereng-
 „ last, de byzondere *Costuymen* in geschrift te
 „ stellen, en der Landvoogdesse over te le-
 „ veren, binnen zes maanden na de dagteke-
 „ ning van 't Plakaat." Men hadt, hierop,
 al in 't jaar 1526, ten Hove gedrongen, en
 den Keizerlyken Kommissaris, Sasbout, be-
 noemd, om de Hollandsche Costuimen in ge-
 schrift te brengen. Ook hadden 'er de Staa-
 ten in bewilligd, mids het, op 's Keizers kos-
 ten,

(h) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 166, 167, 170.
 Conf. F. STRADÆ de Bello Belg. Dec. 1. Libr. V. p. 202.

(i) Zie Repert. der Plakaat. bl. 25.

KAREL II. ten, geschiedde (k). 't Schynt egter, dat 'er
1531. toen niets in gedaan was. „ Niemand, ver-

„ volgt het Plakaat, zou voortaan 't Notaris-
 „ ampt mogen bekleeden, dan die, by de Pro-
 „ vinciaale Raaden, bevoegd verklaard was.
 „ Alle *Monopolien*, dat is, Alleen- of Opkoo-
 „ peryen werden verboden, en de Wethou-
 „ ders der Steden kreegen bevel, om een
 „ redelyken prys op de Leevensmiddelen te
 „ stellen. Bedrieglyke *Banqueroutiers* en der-
 „ zelve medestanders werden voor *openbaare*
 „ *dieven* verklaard, en van de veiligheid der
 „ Vryplaatsen deezer Landen verſteken. Voor-
 „ vlugtigen, gedaagd zynde en niet verſchy-
 „ nende, moesten ten eeuwigen dage geban-
 „ nen worden. Lediggangers en Bedelaars
 „ moesten worden geweerd, uitgezonderd Be-
 „ delmonniken, Lazarussen, die aan hunne
 „ hoeden, mantels, en andere tekens te ken-
 „ nen waren, en gevangenen. Eerlyke armen
 „ en zieken moest men, ten beste mogelyk,
 „ onderhouden. Vreemden mogten, eenen
 „ nacht, in de Gasthuizen, herberg neemen;
 „ doch nergens bedelen. In elke Kerſpel-
 „ Kerk, zouden *Blokken* geſteld worden, met
 „ drie ſleutels geſlooten, om, in dezelve,
 „ de heimelyke aalmoessen te ontvangen. De
 „ inkomsten van alle Godsdienſtige Geſtigten,
 „ in elke Plaats, tot onderſteuning der ar-
 „ men, opgeregt, moesten, in eene gemeene
 „ beurs, worden gebragt, en toevertrouwd
 „ aan de uitdeeling van eerlyke Perſoonen,
 „ door de Wethouders te kiezen; die deezen
 dienst,

(k) MR. AERT VAN DER GOES Regiſt. bl. 25, 27.

„ dienst, om Gods wille, zouden moeten KAREL H.
 „ op zig neemen. Zieken, Kraamvrouwen, 1531.
 „ Vondelingen moesten, uit deeze Aalmoes-
 „ fen, ondersteund; arme Kinderen, uit de-
 „ zelve, ter schoole besteed worden. Pries-
 „ ters en Predikers, by stervende menschen
 „ geroepen wordende, waren gehouden, hen
 „ tot liefdaadige maakingen te vermaanen.
 „ Die van Aalmoessen leefde, mogt in geene
 „ herbergen gaan, noch verboden spel spee-
 „ len. Tot voorkoming van dronkenschap,
 „ werdt gelast, dat geen Feest of Kermis lan-
 „ ger dan éenen dag duuren mogt; en dat men
 „ niemand dan zyne Bloedverwanten en niet
 „ meer dan twintig Persoonen ter Bruiloft
 „ mogt noodigen (1). Van Peters en Meters
 „ zou men geen geschenk ontvangen, veel
 „ min vorderen mogen. Op buiten-wegen,
 „ mogt men geene Herbergen zetten. Die
 „ op een' Zon- of heiligen dag gelagen hieldt,
 „ of in eene herberg ging drinken, zou zestig
 „ grooten Vlaams verbeuren. Doodslagers uit
 „ dronkenschap moesten, en om dronken-
 „ schap en om doodslag beide, gestraft wor-
 „ den. Dronkaarts moesten uit de Regtbanken
 „ en uit de Wet der Steden geweerd en ge-
 „ houden worden. 't Draagen van gouden
 „ en zilveren Lakenen werdt den aanzienlyk-
 „ sten Landzaaten, zelfs Hertogen, Prinzen
 „ en Graaven, uitdrukkelyk verboden. Be-
 „ neden de voornaame Amptenaars, mogt nie-
 „ mant in fluweel, satyn, of *Cramoisy* gekleed
 „ gaan. Niemand mogt fluweelen tabbaarden draa-

(1) Zie MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 190.

KAREL II
1531.

„ draagen, dan die drie, noch satynen of damasten, dan die twee goede paarden onderhieldt. Die een' fluweelen, satynen of damasten paltrok droeg, moest ten minsten één paard onderhouden. Vrouwen en Kinderen moesten zig naar den staat der mannen en vaderen schikken. Om den handel van Paarden in 't Land te houden, werdt de uitvoer der Merrien verbooden. Laaste- raars van God of de Heiligen moesten een' maand lang te water en te brood gezet, en, zo zy 't uit boozen gemoede gedaan hadden, met een' priem door de tong gesteken worden. Ten slot, werden de Nederlanden, als onder éénen Vorst staande, vermaand, goede vriendschap en nabuurschap met elkanderen te onderhouden; en de geschillen, die, onverhoopt, ontstaan mogten, door de Stadhouders der byzondere Landschappen, of door de Landvoogdesse, in der minne, te laten afdoen (m).

Wy hebben den inhoud van dit Plakaat dus omstandig ter neder gesteld, om dat men 'er de herkomst in vindt van verscheiden' gebruiken, die nog, hier te Lande, stand grypen. 't Plakaat zelf wordt, in verscheiden' byzonderheden, nog onderhouden, en is, veelligt, in verscheiden' anderen, zonder, in sommigen ook met reden in onbruik geraakt. 't Vervat verscheiden' punten, in welken de Staaten van Holland in 't byzonder, al voorlang, verbetering gezogt hadden. Al van 't jaar 1525 af, of eerder, haddenze, by voorbeeld, gepoogd,

(m) Groot Utr. Plakaatb. I. Deel, bl. 413. Zie ook Repert. der Plak. van Holland bl. 22.

poogd, onkundige Notarissen te weeren, den ^{KARL V.} eerlyken armen behoorlyk onderhoud te be- 1531. zorgen, en de bedelaary te stuiten; de munt te verbeteren, de *Monopolien* te doen afschaffen, en de pragt in de kleedinge te bepalen (*n*). Zelfs haddenze, nog onlangs, ten Hove, sterk gedrongen, dat het draagen van alle uitheemsche Lakenen verboden mogt worden (*o*). Doch 't schynt, dat de Keizer, om den Engelschen geen ongenoegen te geeven, hiertoe, niet heeft willen verstaan.

't Plakaat, van welk wy spreken, werdt ^{Streng-} den algemeenen Staaten, nevens een ander, ^{heid des} van inhoud als dat, welk, in 't jaar 1529, te ^{Keizers} gen de Lutherschen, uitgegeven was, in 's ^{tegen de} Keizers tegenwoordigheid, te Brussel, voor- ^{Luther-} gelezen. Terstond daarop, beval zyne Majesteit de uitvoering van de Plakaten, met naame van dat tegen de Lutherschen, den Staaten aan. Hy voegde 'er by, dat hy een vyand zyn zou van zynen eigen' Vader, Moeder, Broeder of Zuster, indien zy Luthersch waren. Vervolgens, nam hy afscheid van de Staa- ^{Hy ver-} ten (*p*); doch hy bleef nog in de Nederlan- ^{trekt we-} den, tot den zeventienden van Louwmaand ^{derom} des volgenden jaars, wanneer hy, van Brus- ^{naar} sel, naar Duitschland vertrok (*q*). Hy kwam ^{Duitsch-} egter niet in Holland, gelyk men verwacht hadt. ^{land.}

De bezwaarnissen van Holland, immers de voornaamsten, werden eerlang hersteld, en des-
we-

(*n*) MR. VAN AERT DER GOES Regist. bl. 2, 6, 7, 10, 16, 17, 20, 26, 32, 40, 45, 47, 53, 56, 57, 63, 103, 104, 105, 106. Repert der Plak. bl. 21, 26.

(*o*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 167.

(*p*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 171.

(*q*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 171.

KAREL II. wege byzondere Plakaten uitgegeven. Wy 1531. hebben (r) reeds aangetekend, dat het ver-
lofgeld op 't uitgaand Kooren, ten deezen ty-
de, afgeschaft werdt. Ook werden de Brou-
weryen en andere Steden-Neeringen, ten plat-
ten Lande, verboden (s): waarop de Ste-
den, al federt eenige jaaren, hadden gedron-
gen (t). In meer andere opzigten, gaf men
haar ook genoeg (u). Eenige zwaarighe-
den, tegen 't algemeen Plakaat, door haar,
ingebragt, betreffende de vaststelling van den
prys der Leevensmiddelen, 't verbod van uit-
voer van Merriepaarden, en 't weeren van
Bedelaary, werden, door den Raad des Kei-
zers, ter haarer voldoening opgelost (v).

Nieuw
Berigt-
schrift
van 't
Hof.
* Instruk-
tie.

Aanmer-
kingen,
over de
verande-
ringen, in
de Regts-
pleeging.

§ Appel.

Voor 't uitgaan van 't algemeen Plakaat, hadt de Keizer het Hof van Holland ook doen voorzien van een nieuw * Berigtschrift: 't welk, geschikt naar dat van den jaare 1462, door Karel, Graave van Charolois, uit den naam van Hertoge Filips, zynen Vader, gegeven, nog meer zaaken voor 't Hof trok, dan te vooren geschied was. De Hollandsche Graaven, met naame die uit de Huizen van Bourgondie en Oostenryk, hadden reeds ver-
scheiden' poogingen gedaan, om zaaken, die, voor de byzondere Regtbanken, zo ten platten Lande als in de Steden, zonder dat 'er beroep van viel, plagten geweest te worden, by § Be-
roep, voor Geregtshoven, die geheellyk van hun af-

(r) Bl. 10.

(s) Repert. der Plakaat. bl. 21.

(t) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 16, 126, 165.

(u) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 172, 176, 177, 180, 182.

(v) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 174.

afhingen, te doen brengen. Zelfs hadden zy, **KARL II.** den byzonderen Regtbanken verscheiden' za- 1531. ken weeten te onttrekken, dezelve brengen- de voor deeze Geregtshoven, schoonze, van ouds, niet tot de Graaflyke, met uitsluiting van alle andere Vierschaar, plagten te behoo- ren. Volgens de oude gewoonten en voor- regten, behieldt de Graaf aan zig alleen, te vonnissen over moord, moordbrand, vrouwen- kragt, kerkroof, gewapenden opstand tegen zynen persoon en eenige diergelyke of min- dere misdaden, welken de Graaven, hier meer daar minder, den gewoonlyken Regtban- ken onttrokken (w). De overige zaaken, van welk eene natuure ook, werden, voor de min- dere Regtbanken, geestelyken en weereldly- ken, afgedaan. Voor de laatste, inzonder- heid, naar zeer eenvoudige voorschriften, ge- past op de byzondere gevallen; by welken den Schout of Baljuw zyn eisch, den Regteren hun vonnis, byna woordelyk, in den mond gelegd werdt (x). Doch het invoeren der Fransche Regtspleeging, ten tyde der Herto- gen Filips en Karel van Bourgondie, strekte niet slegts om de Regtsgedingen langwyli- ger, kostbaarer en meer ingewikkeld te maaken; maar vooral ook, om den Graaflyken Ge- regtshoven, en gevolgelyk den Graaven zel- ven, grooter gezag over de Regtsoefening te bezorgen. 't Hof van Holland, Zeeland en Fries-

(w) Zie, onder anderen, Handv. van Amst. bl. 9. en voor- al DE RIEMER Besch. van 's Graavenh. I. Deel, bl. 169. II. Deel, bl. 305, 307.

(x) Zie de Formul. by VAN DER EIK, Handv. van Zuidh. bl. 205. enz. Keuren van Oudew. bl. 585. ORLERS Leyden, bl. 37. MATTHAËUS de Jure Gladii p. 637. en elders.

32 VADERLANDSCHE XVII. BOEK.

KAREL II. Friesland kreeg, in 't jaar 1462, magt, om
 1531. kennis te neemen van zaaken, die 's Graaven
 Hoogheid, Vryheden, Regten, Domeinen, Munten en Amptenaars betroffen: waartoe, door den tyd, geweldig veel gebragt werdt. Ook nam het Hof toen kennis van Privilegien, aan vreemden gegeven (y). Doch by het Be- rigtschrift, welk het Hof nu verkreeg, werdt deszelfs magt meer uitgebreid. Het mogt, voortaan, niet flegts over Privilegien van vreemden, maar ook over Privilegien van Onderzaaten oordeelen; en *Costumen*, gewoon- ten, keuren en herkomen deugdelyk of on- deugdelyk verklaren: ook van geschillen en onlusten tusschen Steden en Landstreeken kennis neemen (z): waaruit ligtelyk op te maaken is, hoe zeer een Hof, welk zo veel gezags kreeg, of liever, hoe zeer de Graaf, van wien het afhing, door den tyd, gedugt moest worden by de Landzaaten en by de Staa- ten zelven: die, voorheen, by Privilegie verkreegen hebbende, dat zelfs der Baljuwen Vierschaaren niet gespannen mogten worden, met zulken, die *des Baljuws Knaapen* waren, of van hem afhingen (a); nu gedoogen moes- ten, dat een hoog Gerechtshof, welk zelfs o- ver hunne voorregten en herkomen stondt te oordeelen, geheellyk bestondt uit Raaden, die, door den Graave, werden aangesteld. Doch hoe zy zig, nu en dan, tegen deeze las- tige nieuwigheden of derzelver gevolgen, ver- zet hebben, zullen wy, hierna, aantekenen.

On-

(y) Zie Groot-Plakaatb. III. Deel, bl. 640.

(z) Zie Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 706.

(a) Handv. van 1346 in 't Groot-Plakaatb. V. Deel, bl. 718.

Ondertuffchen, is het, ten hoogften, waar-
 fchynlyk, dat het trekken van veele nieuwe
 zaaken, tot de hooge Graaflyke Geregts-
 hoven, in de Nederlanden, naderhand, aanlei-
 ding gegeven heeft, tot het opregten van
 byzondere Regtbanken, met naame, tot het
 opregten van den Raad der Beroerten; in den
 jaare 1567, die den opftand dier tyden fterk
 heeft aangezet.

Maar onder 't herftellen der waare of voor-
 gewende gebreken in 's Lands Regeering en
 Regtsoefening, werdt Holland, uit het Oos-
 ten, met nieuwe onlusten, gedreigd. Wy
 hebben te vooren (b) gemeld, dat het verblyf
 in de Nederlanden van Christiaan den II,
 verdreeven Koning van Zweeden en Deene-
 marke, de Hollanders hadt ingewikkeld; in
 merkelyke moeilykheid, met de zes Hanze-
 of Wendsche Steden, die, in 't jaar 1525,
 met een tweejaarig Bestand, waren geein-
 digd, binnen welken tyd, men elkanderen de
 fchade, wederzyds geleeden, zou vergoeden.
 De Dagvaart, die, ten deezen einde, in 't
 jaar 1528, te Keulen gehouden zou worden,
 hadt egter geen' voortgang gehad. Men fprak,
 federt, wederom van te Keulen byeen te ko-
 men; doch hier kwam even weinig van. Ein-
 delyk, was 'er, tegen den eerften van Hooi-
 maand des jaars 1530, door Lubek en de ande-
 re Wendsche Steden zelve, eene Dagvaart
 te Breemen bestemd. Doch zy bleeven ag-
 terlyk, in 't opgeeven der geleeden' fchade;
 't welk, volgens hunne beloften, voor Paa-
 fchen,

(b) IV. Deel, bl. 455.

34. VADERLANDSCHE XVH. BOEK.

KABEL II. schen, hadt moeten geschieden. Men klaagde 1531. hier over, in Grasmaand, aan Doktor *Herman Zuiderhuizen*, die de zaaken der Wendsche Steden waarnam in den Haage. De Dagvaart hadt egter voortgang. De Staaten benoemden den Advokaat van der Goes, Meester Joost Bets en Meester Andries Jakobszoon van Naarden, Pensionarissen van Dordrecht en Amsterdam, om dezelve by te woonen. Doch Delft, Leiden en Gouda verklaarden zig tegen deeze reis, oordeelende dat zy, gelyk de Kameryksche, vergeefs zyn zou. Ook bleef Meester Joost t'huis. Hy was gewoon, 't Ampt van den Advokaat, in deszelfs afwezen, waar te neemen (c). Doch de Advokaat en Meester Andries vertrokken. Hunne poogingen waren nogtans vrugteloos. Men kwam, te Breemen, tot geen besluit. In 't begin van Herfstmaand deezes jaars 1531, hadt men de afgebroken' onderhandeling wederom hervat (d); doch omtrent deezen tyd viel 'er iets voor, 't welk dezelve, t'eenemaal, stremde.

Chris-
tiaan de
II., zig
naar
Oost-
friesland
begeven
hebben-
de,

Christiaan de II, die zig lang in de Nederlanden hadt onthouden, hadt de hoop, om zig in zyn Ryk te herstellen, nog niet t'eenemaal opgegeven. Ten deezen einde, hadt hy, in den aanvang des jaars 1529, wederom, in stilte, eenige Schepen, in Zeeland, gereed doen maaken. Doch de Hollandsche Steden, met naame Dordrecht en Amsterdam, hieruit nieuwe onlusten dugtende, hadden, by de

(c) Zie MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 117.

(d) MR. AERT VAN DER GOES Regist, bl. 63, 105, 118, 127, 131, 132, 135, 137, 139, 170.

de Landvoogdes, te wege gebragt, dat dee- KAREL II.
 zen schepen het uitloopen belet werdt (e). 1531.
 Dit stremde egter, slegts voor eene wyle, 's
 Konings voorneemen. Hy begaf zig, om-
 trent deezen tyd, naar Oostfriesland, alwaar
 hy zig, by Graave Enno, Zoon van Graave
 Edzard, die, in 't jaar 1528, overleeden was,
 zeer gezien wist te maaken. Kort na zyne
 aankomst, bemiddelde hy een geschil, tus-
 schen Graave Enno en den Graaf van Olden-
 burg en Delmenhorst. En in 't jaar 1531, lei
 hy den twist neder, die, tusschen Graave En-
 no en Jonkheer *Balthazar van Ezens*, ontstaan,
 en reeds tot hevige daadelykheden uitgeborsten
 was. Hy beoogde egter zyn eigen belang in
 dit vrede maaken, zoekende het Krygsvolk,
 welk, door Graave Enno en Jonkheer Bal-
 thazar, afgedankt was, tot zynen dienst over
 te haalen, om met het zelve een' inval in zy-
 ne verlooren' Ryken te doen (f). De tyding
 van deezen zynen toeleg veroorzaakte, in
 Holland, geene kleine bekommering. Men
 vreesde voor den uitslag, die, ligtelyk, na-
 deelig voor 't Land zyn kon. De groote Steden,
 boven al Amsterdam, hadden, zo wel als ee-
 nige Steden van Brabant, Vlaanderen en Zee-
 land, Koning Christiaan de Bruidschat, hem
 met zyne Gemaalinne beloofd, onder 's Kei-
 zers borgtogt, moeten verzekeren. Holland
 hadt hiervan een' schuldbrief gemaakt van vyf-
 tig duizend guldens, op welken reeds twintig
 duizend guldens waren opgebragt, die de Kei-
 zer

(e) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 106.

(f) E. BENINGHA Hist. van Oostfriesl. IV. Boek, Cap. XII.
 XIX. XXX. bl. 645, 657, 659.

KAREL II. zer, by eene Akte, den derden van Herfst-
1531. maand des jaars 1523 getekend, beloofd hadt
 te zullen voldoen. Men was, met reden, be-
 dugt, dat 'er, van deeze schuld, niets komen
 zou, zo 's Konings onderneeming mislukte.
 Men deedt, hierom, ten Hove, alle weer,
 om dezelve, door den Keizer, te doen betaa-
 len, en om den verleeden schuldbrief weder-
 om in handen te krygen (g). Doch alles was
 vrugteloos. De toerusting van Koning Chris-
 tiaan hadden, midlerwyl, te wege gebragt,
 dat Koning Fredrik de Zond, voor alle Hol-
 landsche schepen, geslooten hieldt. Ook had-
 den de Lubekkers en anderen, verre van de
 begonne onderhandeling met Holland te wil-
 len vervolgen, eenige Schepen in zee gebragt,
 die al wat hun ontmoette dreigden weg te nee-
 men. Hierop volgde, eerlang, hier te Lan-
 de, een verbod van de Vaart naar 't Oosten,
 en minsten by voorraad, en tot dat men be-
 tere tydingen krygen zou (h). Koning Chris-
 tiaan, ondertusschen, vyfduizend Knegten
 byeen gebragt hebbende, hadt gebrek aan
 schepen, om welken hy den Keizer, die toen
 in de Nederlanden was, schriftelyk verzogt.
 Doch hy verwierf hier niets. Zelfs kwam 'er,
 in Oogstmaand, een verbod uit aan alle In-
 gezetenen, om den verdreeven Koning, met
 schepen of op eenige andere wyze, te onder-
 steunen (i). Doch dit verbod deedt hem iets
 onderneemen, welk de Hollanders by tyds,
 met eene kleine somme gelds, zouden hebben
 kon-

(g) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 140, 141, 146,
 148, 149, 167, 170, 171.

(h) MR. AERT VAN DER GOES' Regist. bl. 177.

(i) VELIUS HOORN, bl. 231, 232.

kunnen voorkomen : 't gene nu te laat was. **KAREL II.**
 Hy besloot eenen inval te doen in Holland, 1531.
 welk thans t'eenemaal ontbloot was van Krygs-^{onder-}
 volk, en op geene vyandlyk heden verdagt: ^{neemt}
 Zyne benden dan verzameld hebbende, rukt ^{van daar}
 hy, omtrent het midden van Herfstmaand, ^{eenen in-}
 door Overysfel en Gelderland, over Kuilen- ^{val in}
 burg, Viane en 't Nederstigt, in 't hert van ^{Holland.}
 Holland, 't platte Land, tot Delft toe, af-
 loopende (1). Eenige Knegten streefden naar
 den Haage, dien zy ledig van volk vonden,
 zynde de Ingezeten en naar de naaste Steden
 gevlugt, en de Leden des Raads, naar Haar-
 lem en Amsterdam, geweeken. De Koning
 zelf bleef een' nacht te Ryswyk. De begeerte
 naar buit hadt zyn Leger, tot meer dan twaalf-
 duizend man, doen aanwassen (k), van wel-
 ken, ruim drieduizend, met den Koning aan
 't hoofd, naar Alkmaar, welk thans nog on- ^{Alkmaar}
 bemuurd lag, trokken, alwaar zy vyf dagen ^{geplon-}
 vertoefden, de Stad, in dien tusschentyd, ^{derd.}
 zo deerlyk beroovende, dat de Regeering de
 schade, by deeze gelegenheid, geleeden, wei-
 nige jaaren laater, op agt of negenduizend
 guldens begroot heeft (l). De woeste hoop
 vondt nergens tegenstand. Men was zelfs be-
 dugt, dat zy de eene of de andere Westfrie-
 sche Stad mogten verrassen: weshalven Hoorn
 en

(k) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 170.

(l) Request aan den Keizer, by BOOMKAMP Alkm. bl. 74.

(1) Deeze togt verdient dus byzonderlyk beschree-
 ven te worden, om dat onze naauwkeurigste Schry-
 vers zelve bekend hebben, niet te weeten, van waar
 en op welk eene wyze, deeze Knegten in Holland
 gekomen zyn. Zie VELIUS Chron. van Hoorn, bl. 233.

KAREL II. en Medenblik, in of omtrent Wynmaand, 1531. van hooger hand, gewaarschuwd werden, om op hunne hoede te zyn, en scherpe wagt te houden (m). De Keizer, geen volk op de been hebbende, om deeze vyandlykheden, met geweld te keeren, zondt Joris Schenk, Stadhouder van Friesland, naar Holland af, om met Koning Christiaan in onderhandeling te treden (n). Uit een' Brief van Schenk, den vyftienden van Wynmaand deezes jaars, uit Amsterdam, gedagtekend (o), besluit ik, dat hy zig thans daar ter Stede ophieldt. Christiaan de II. wilde 't Land op geene andere voorwaarden ruimen, dan dat men hem de volle vyftigduizend guldens, wegens de Bruidschat zyner Gemaalinne, voldeedt, en daarenboven twaalf Oorlogschepen, tot zynen Noordschen togt, leverde. Schenk en de Hollanders moesten, gedwongen, hier toe besluiten. De Koning, den dienst willende erkennen, dien hem de Hollanders, en die van Amsterdam in 't byzonder, by deeze gelengheid, deden, gaf hun, by eenen open Brief, den vyftienden van Wynmaand gedagtekend, verlof, om alomme, in zyne Ryken, welken hy egter nimmer herwon, te mogen handelen (2). Hy ging, met zyn volk, te Medenblik, scheep, op den zesentwintigsten dier zelfde maand (p).

Hy ver-
laat het
weder.

Een

(m) VELIUS HOORN, bl. 232, 233.

(n) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 170.

(o) By VELIUS HOORN, bl. 233.

(p) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 170, 171. VELIUS HOORN, bl. 233, 234.

(2) Zie *Handv. van Amst.* bl. 88. alwaar deeze Brief, ten onregte, aan Christiaan den III, toegeschreeven wordt.

Een hevige storm dreef hem op de kust van Noorwegen, daar hy, zyne benden ontscheept en in *Anslo* gelegd hebbende, een streng en langduurig beleg uitstondt. De Stadhouder van Holland kreeg, in dien tusschentyd, vermoeden, dat de Amsterdammers en Waterlanders, onder welken 'er veelen waren, die den verdreeven Koning een goed hert toedroegen, hem schepen toeschikken mogten, of, om den handel meer schyns te doen hebben, hunne schepen, in zee, door de zynen, laten neemen. Ernstig waarschuwde hy de Regeering van Amsterdam hier tegen, in Hooimaand des jaars 1532. Doch zy verklaarde hiervan geene kennis te hebben, en beloofde 'er zorgvuldig tegen te zullen waaken. Kort hierna, besloot Koning Christiaan zig over te geeven (q). Koning Fredrik deedt hem, eerst op 't Slot *Zonderburg*, bewaaren. Na dat hy, in 't jaar 1546, afstand van 't Deensche Ryk gedaan hadt, werdt hy, op 't Slot *Kallenburg*, gezet; alwaar hy, tot aan zynen dood toe, die, in 't jaar 1559, voorviel, gevangen bleef. Zyne Gemaalin, *Izabelle*, was, reeds in 't jaar 1526, in *Vlaanderen*, overleeden (r). Christiaan hadt haar, in haar leeven, veel verdriets aangedaan. *Sigbritta*, Moeder van 's Konings byzit, *Duveke* of *Duifje*, een slegt Nederlandsch Vrouwsperfoon, heerschte, onder oogluiking of goedkeuring des Konings, over de ongelukkige Koninginne (s). De Advokaat van der Goes, van haar, onder den naam

(q) MR. AERT VAN DER GOES, Regist. bl. 183.

(r) REIGERSB. II. Deel, bl. 414, 430.

(s) PUFENDORF Inleid. 107 de Hist. bl. 596, 598.

PARZELII, naam van Syburch, gewaagende, noemt haar
1532. ook *Boelscappe van den Coninck van Denemerc*
ken (s).

IX.
 Onlust
 met Ko-
 ning Fre-
 drik.

Eer't met Koning Christiaan dus verre ver-
 liep, en zelfs al kort na zyn vertrek uit deez
 Landen, waren de Hollanders, zynenthalve
 in de ongunst vervallen van Koning Fredrik
 die 't hun zeer kwalyk nam, dat zy zynen me-
 dedinger, schoon huns ondanks, met geld en
 schepen, ondersteund hadden. Lubek en de
 andere Wendsche Steden, nydig over den
 Hollandschen Koophandel in 't Noorden, diel
 zy, by deeze gelegenheid, gaarne alleen tot zij
 trekken wilden, styfden Koning Fredrik in
 zyn ongenoegen. Hy gaf den anderen Ne-
 derlanderen vryheid, om in zyn Ryk te ko-
 men handelen, terwyl hy, met hulp der Lu-
 bekkeren, verscheiden' Hollandsche Schepen,
 die de Zond door wilden, wegnam (v). Am-
 sterдам schreef, in Sprokkelmaand des jaars
 1532, uit den naam der Hollandsche Steden,
 aan de Regeeringen van Dantzic, Riga en
 Revel, om te onderzoeken, of men hun al-
 daar vryen Koophandel gunnen wilde, zo Ko-
 ning Fredrik en de Lubekkers hun dien mogten
 blyven verbieden. Dit schryven onderstelt,
 dat zy middel moesten weeten, om de Zond
 of Belt vry te houden; waarvan zy ook, eer-
 lang, hun werk maakten. Dog wat antwoord
 'er van de drie Steden kwam, heb ik niet kon-
 nen ontdekken. Ook zegt men, met Fredrik,
 in onderhandeling te komen, en sloeg, ten
 dien

(s) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 163.
 (v) VELIUS Hoorn, bl. 238.

dien einde, eene Byeenkomst te Hamburg KAREL II.
 voor, die, den tweeden van Bloemaand, 1532,
 gehouden zou worden, en op welke ook de
 Koning van Zweeden en de Lubekkers Ge-
 magtigden zouden zenden. Doch deeze By-
 eenkomst werdt, tot in den Zomer, verschoo-
 ven, en naar Koppenhage verlegd (w). On-
 dertusschen bleef men, hier te Lande, in ge-
 duurige bekommering voor eenen Kryg met
 de Oosterlingen (x).

In den aanvang van Bloemaand, deedt de X.
 Stadhouder de Staaten van Holland, in den De Stad-
 Haage, beschryven, om hun voorbetaaling houder
 af te vorderen van de buitengewoone Beden, vordert
 die, in de jaaren 1535 en 1536, eerst ver- voorbe-
 schynen zouden. Hy verklaarde, dat de Kei- taaling
 zer deeze penningen noodig hadt, om den der inge-
 Staat te vryen van eene schuld van vyftig dui- willigde
 zend guldens, gemaakt om den Koning van Bede,
 Deenemarke 't Land te doen ruimen. De Staa-
 ten waren, in 't eerst, eenpaarig weigerig,
 oordeelende, dat men alle de ingewilligde Be-
 den volstrektelyk behoeven zou, in den aan-
 staanden Oosterschen Oorlog. De Keizerly-
 ke Gemagtigden bragten hier tegen in, dat
 de Keizer ook zwaar belast was, en, op de ge-
 woone Beden, reeds geld opgenomen hadt,
 om den Turk tegen te staan. Doch de Staa-
 ten lieten zig niet beweegen. De Stadhouder
 vertoonde hun, in Hooimaand, dat de Kei-
 zer nu de Stigtsche Knegten betaalde, gelyk
 de Staaten begeerd hadden, welke last, jaar-
 lyks,

(w) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 177, 179, 180.
 VILJUS Hoorn bl. 238, 239.

(x) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 181, 182.

KAREL II. lyks, dertienduizend eenhonderd vierendertig
1532. ponden beliep, waarom men, zyns oordeels,
 in de verzogte voorbetaaling, behoorde te be-
 willigen. Dordrecht, boven andere Steden,
 ter oorzaake der Privilegien van 't Stapelregt,
 verplicht aan de Graaflykheid, en daarom door-
 gaans gereeder dan de anderen, om in de
 Graaflyke Beden te bewilligen, stemde, in
 Oogstmaand, tot de voorbetaaling. Doch
 alle de andere Steden en de Edelen zelfs blee-
 ven weigerig. De Stadhouder, ziende dat de
 meeste Leden niet te beweegen waren, ver-
 en nader- zocht toen, in de plaats van voorbetaaling,
 hand ee- eene verzegeling van zeventienhonderd en vyf-
 ne ver- tig ponden jaarlyksche Losrenten: waartoe de
 zegeling. meeste Leden eerlang hunne stem gaven, mids-
 men de Koopers vonde buiten Holland, en in
 allen geval niemand noodzaakte, meer te
 koopen of op te brengen, dan zyn aandeel,
 volgens de Schildtalen, beliep. Amsterdam
 zou op zig zelf zegelen, naar ouder gewoon-
 te. Doch Rotterdam en Alkmaar verklaar-
 den, dat zy thans geenen raad wisten, om
 iets op te brengen (y).

Gebrek
 aan Graa-
 nen.

Het stremmen van den Oosterschen handel
 veroorzaakte, ondertusschen, groot gebrek
 aan Graanen, hier te Lande. In 't midden
 van den Zomer, goldt het last Rogge reeds
 zesenvveertig goudguldens, dat toen een ge-
 weldige hooge prys was. En 't zou 'er nog
 hooger mede gelooopen hebben, zo niet de
 Breemers, van tyd tot tyd, Kooren herwaards
 ge-

(y) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 179, 181, 182,
 183, 184, 185, 186.

gebragt hadden. Daarenboven, lagen 'er vier- KAREK II.
honderd Koopvaardyschepen stil, en tiendui- 1532.
zend Bootsgezellen, die, met dezelve, naar
de Ooftzee plagten te vaaren, vervielen tot
armoede (z). Deeze en diergelyke zwaarig-
heden deden de Staaten van Holland verdagt
zyn, op kragtdaadige middelen, om de Vaart
naar 't Oosten te herstellen. Amsterdam floeg, Voorflag
al in Bloeimaand, ter Staatsvergaderinge, van Am-
voor, dat men „ beslag behoorde te leggen sterdam,
„ op de Oosterfche goederen, hier te Lande, om veer-
„ den Oosterlingen den handel, door alle de tig Oor-
„ Nederlanden, verbiedende; dat men vier- logfche-
„ duizend man, op veertig Oorlogfchepen, pen naar
„ leggen moest, om eene Koopvaardyvloot de Oost-
„ van ruim honderd Schepen te beveiligen, zee te
„ die de helft meer manschap dan naar ge- zenden,
„ woonte op moesten hebben; dat de Steden
„ de Oorlogfchepen en 't geschut moesten le-
„ veren; dat de Keizer de helft van de vier-
„ duizend man moest betaalen, en de andere
„ helft gevonden worden, uit een inkomend
„ Regt van den twintigften of vyftienden pen-
„ ning op alle Oosterfche waaren (a).” Doch vindt
deeze voorflag vondt geen ingang. Alleen-geen' in-
lyk werdt 'er beslag op de Oosterfche goede- gang.
ren gelegd, schoon met weinig vrugt: alzo
'er flegts één Kommiffaris toe was gesteld,
die zo dra niet op de eene Plaats begonnen
was, of de goederen werden, op de meeste
anderen, vervoerd of verdonkerd (b).

Wat laater, leverde Amsterdam en de Wa-Ander
ter-

(z) VELIUS HOORN, bl. 238, 239.

(a) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 180.

(b) VELIUS HOORN, bl. 238.

KAREL II. terlandſche Steden een ander Ontwerp, ter
 1532. Dagvaart, over. „ Men moest, oordeelden-
 Ontwerp ze „ alle vaart, Westwaards zo wel als Oost-
 van Am- „ waards, verbieden, en zestig Oorlogſche-
 en de Wa- „ pen, met agtduizend koppen bemand, in
 terſteden. „ zee brengen, om den Oosterlingen afbreuk
 „ te doen. De kosten deezer uitrusting moes-
 „ ten, meendenze, voor de helft, door den
 „ Keizer, voor een vierde, door 't Gemeene-
 „ Land, en voor het overige vierde, door
 „ den Koophandel, gedraagen worden”. Doch
 de Edelen, die geen belang by den Koophan-
 del hadden, wilden de Koopluiden, met de
 helft, en den Keizer, met de andere helft van
 de kosten, belasten, mids het Land den Kei-
 zer, des noods, ondersteunde. Dit ſmaakte
 ook den meesten anderen Leden. Men mag-
 tigden eenigen uit de Vergaderinge, om met
 de Landvoogdes, en met den Keizer zelv', op
 deezen voet, overeen te komen (c).

Toerus-
 ting ter
 Zee.

Ondertuſſchen werd't de Vloot, in weinige
 dagen, uitgeruſt en in zee gebragt. Elke Zee-
 ſtad leverde haar aandeel: Hoorn, onder an-
 deren, vyf Schepen. De Schouten en Bur-
 gemeesters der Steden monſterden 't Volk (d):
 Men hielt ook Uitleggers in de zeegaten, die
 de naaſte Waterſteden waarschuwen moesten,
 voor naderende vyandlyke Schepen. De op-
 gezetenen van Ter Schelling, Texel, en de
 andere Eilanden kreegen laſt, om geene ſche-
 pen, dan die vrienden toebehoorden, binnen
 te lootsen, of over de ſtroomen te brengen.
 Men

(c) MR. AERT VAN DER GOES Regiſt. bl. 181.

(d) VELIUS HOORN, bl. 238, 239.

Men zondt *Kruipers* of *Verspieters* naar Noor-KARELII. wegen, *Koppenhage*, *Lubek* en andere *Plaat-* 1532. *fen*, om op de bewegingen des vyands agt te geeven. *Amsterdam* waarschuwde, in de *Hoofden*, de *Schepen*, die van 't *Westen* kwamen, voor de aanslagen der *Oosterlingen* (e). Doch onder 't gebruiken van alle *Vrede-* deeze voorzorg, werdt de *Vredehandeling* ^{handeling} egter niet verzuimd. *Meester Joos Amexon* ^{te Kop-} *van der Burgt* en *Gerard Muller van Kampen*, ^{penhage.} *Raaden* des *Keizers*, en *Kornelis Bennink*, uit de *Vroedschap* van *Amsterdam*, toogen, in *Zomermaand*, naar *Koppenhage*, alwaar zy *Koning Fredrik*, die reeds kennis hadt van de *toerusting* in *Holland*, *genegen* vonden, om een *Verdrag* met hen te sluiten. Die van *Lubek* alleen stremden den handel, eenigen tyd; doch also zy, door de andere *Hanze-Steden*, werden tegengevallen, werdt de *Vrede*, eindelijk, getroffen. De *Hollanders* beloofden *Koning Christiaan*, die toen in *Noorwegen* was, geen' *onderstand* te zullen doen, en zelfs de *vaart*, naar *Noorwegen*, te zullen *verbieden*. 't *Laatste* werdt, door het *gevangen* *neemen* van *Koning Christiaan*, welk kort hierop volgde, onnoodig. Voor 't einde van *Hooimaand*, kreeg men hier *tyding* van de *geslooten*' *Vrede*. Zy verwekte eene *alge-* meene *vreugde* niet slegts; maar zo groot eene *daaling* in de *Oosterfche* waaren, dat de *Rogge* van *zesenveertig* op *twee-entwintig* *goudguldens* en de *Teer* van *vyftig* op *dertien* *guldens* viel (f).

De

(e) MR. AERT VAN DER GOES Regist. 61. 182.
 (f) Chron. van ELL. DE VEER fol. 34.

MARBL II. De Stadhouder, terstond hierna, de Staa-
1532. ten, te Utrecht ter Dagvaart beschreeven heb-
 bende, begeerde, dat het Land alleen de
 kosten van de uitrusting der Oorlogschepen en
 van de bezending naar Koppenhage op zig
 neemen zou. Zy beliepen, met malkanderen,
 omtrent vyfduizend guldens. Doch de Staa-
 ten wilden alles, tot 's Keizers lasten, laten,
 waar uit volgt, dat zy, op deezen voet, met
 hem en de Landvoogdesse, overeen gekomen
 waren. Alleenlyk toonden zy zig niet onge-
 negen, om den afgezondenen naar Koppen-
 hage een vrywillig geschenk te doen (g). Hoe
 dit geschil verder bemiddeld zy, is my niet
 gebleeken.

XI. Doch de Vrede met Deenemarke en de
 Nieuwe Oorlog met de Ooster-
 lingen. Hanze-Steden duurde niet lang. De Hollan-
 ders hadden naauwlyks hunne Vloot ontta-
 keld, en 't volk afgedankt, of Koning Fre-
 drik, door de Lubekkers opgehitst, zocht stof
 tot nieuwen twist. Doch alzo hy den Neder-
 landschen Koophandel niet geheel missen kon,
 poogde hy, met Brabant, Vlaanderen en Zee-
 land, vrede te houden, en alleen met Hol-
 land te breeken. Hy hadt uitgerekend, dat
 Christiaan de II, dien hy nu in zyne magt
 hadt, hem, door hulp der Hollanden, die
 den verdreeven Vorst, geld, schepen en ge-
 schut verschaft hadden, driemaal honderd-
 duizend guldens schade hadt toegebracht; van
 welke somme hy van Holland vergoeding vor-
 derde, door een Gezantschap, alleen ten dee-
 zen einde, herwaards gezonden. De Land-
 voog-

(g) MR. AERT VAN DER GOES Regist. 64. 183, 186.

voogdes, de Staaten van Holland, in Win-^{KARL V.}
termaand, te Bergen in Henegouwen, ter 1532.

Dagvaart beschreeven hebbende, stelde hun
de klagte der Deenen voor. Zy overreedden
haar ligtelyk, om 't geschil aan te merken, als
den Keizer en de Nederlanden in 't gemeen
betreffende, en niet Holland in 't byzonder.

De Deenen hadden beweerd, dat de Koning,
uit kragt van 't Verdrag, onlangs te Koppen-
hage geslooten, regt hadt, om zyne schade,
op Holland alleen, te verhaalen. Doch de

Landvoogdes, anders onderrigt, verklaarde ^{Ernstige} taal der
den Gezanten rondelyk „ dat de Koning, iets ^{Land-}

„ van byzondere Perfoonen te eischen heb- ^{voogdes-}
„ bende, hen, uit hoofde van 't Verdrag, ^{se tegen}
„ alleen voor hunnen bevoegden Regter be- ^{de Deen-}
„ trekken kon, alwaar hem onverwyld Regt ^{sche Ge-}
„ zanten.

„ gedaan zou worden; doch dat het hem,
„ zonder blykbaare krenking van 't Verdrag,
„ niet vrystondt, zyne schade te verhaalen,
„ op 't Land van Holland in 't gemeen. Deedt
„ hy 't egter; hy moest zig verzekerd hou-
„ den, dat de Keizer de zaak der Holland-
„ ren als de zyne aanmerken, en met alle de
„ magt der Nederlanden en van Spanje zelve
„ handhaaven zou.”

De Deenen zig hebbende laten verluiden,
dat zy met Brabant, Vlaanderen en Zeeland
in onderhandeling treeden, en aan dezelve
vryen Koophandel vergunnen wilden; zondt
Vrouw Maria, terstond, verbod aan deeze
Landschappen, om den Gezanten gehoor te
verleenen. Ook verstondt zy niet, dat de
Gezanten, met de drie Landschappen, zouden
zoeken te handelen. Kort hierna, kwamen
er

KAREL II. 'er Brieven van Koning Fredrik aan Vrouw
1532. Maria, vervuld met klagten, over geweig

Regt. Ten zelfden tyde schreef hy aan A
werpen, Brugge, en Middelburg in Zeela
hen noodigende, om zig van Holland te sch
den, en in zyn Ryk te komen handelen. De
deze Steden antwoordden, uit éénen mor
dat zy zig geheellyk gedroegen aan 't ge
den Koning, door de Koninginne-Landvo
dessa, geschreeven zou worden. De De
sche Gezanten keerden naar huis, zonder h
oogmerk bereikt te hebben. Men bereid
zig, van wederzyde, wederom ten oorle
Vrouw Maria zondt egter, in de Lente
volgenden jaars, *Henrik Willemszoon van Ha*
lem; op 's Keizers kosten, naar Deenemar
met last, om den Koning klaar en onvertog
antwoord af te vraagen, of hy de gesloot
Vrede begeerde te onderhouden, of niet (i)

Water-
vloed.

De Slagtmaand des jaars 1532 was wede
om, gelyk voor twee jaaren, ongelukkig vo
Holland en Zeeland. Op den tweeden di
maand, stak 'er zo hevig een storm uit de
Noordwesten op, dat de meeste Zeeuwsc
Eilanden, en veele Polders en Dorpen, d
naauwlyks wederom beverscht waren, onde
vloeden (i). In Holland, liep het water ee
voet hoog over de dyken: 't welk, in eer
eeuw, niet gebeurd was. Ook braken 'er e
nige gaten in den Westfrieschen dyk, die, te
oorzaake van de strenge vorst, welke hie
kort op volgde, den gantschen winter nie
ge

(h) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 189, 190, 191, 192

(i) REIGERSB. II. Deel, bl. 431

gestopt konden worden (*k*). Men verzogt ten Hove om onderstand in geld, tot het boeten der geleeden' schade. Men wist, dat de Keizer, voorheen, die van Lodyke en anderen in Zeeland ondersteund hadt. Doch ik vind niet, dat de Hollanders thans iets verwierven (*l*). De Zeeuwen, die ook meer geleeden hadden, werden, gelyk te vooren, wederom geholpen. De Landvoogdes vergunde hun, uit 's Keizers naam, vier jaaren agter een, jaarlyks, tweeduizend vyfhonderd ponden van veertig grooten van de Keizerlyke Bede te mogen inhouden, om dezelve, tot herstelling der Dykaadjē, te gebruiken (*m*). In verscheiden' Hollandsche en Zeeuwische Steden, heerfchte, ten deezen tyde, ook eene besmettelyke ziekte. Te Zierikzee, sneuvelen, in drie maanden tyds, meer dan drieduizend menschen (*n*). Te Rotterdam, was de sterfte ook zeer zwaar (*o*).

Onder 't drukken deezer rampen, werdt Holland, zo men waande, van den kant van 't Stigt, gedreigd met eenen onverwagten inval. In den aanvang van Lentemaand des jaars 1533, vernam men hier, dat 'er, tusschen Amersfoort en Utrecht, een groote hoop Knegten byeen trok, welker getal, naar de gerugten liepen, binnen weinige dagen, tot drieduizend was aangegroeid. Wie deeze Knegten verzamelde, en wat men 'er mede

XII.
Vrees
voor eenen inval
in Holland naar
den
Stigtschen
kant.
1533.
voor.

(*k*) VELIUS HOORN, bl. 239, 240.

(*l*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 188, 190, 192.

(*m*) BOXHORN op REIGERSB. II. Deel, bl. 434.

(*n*) REIGERSB. II. Deel, bl. 432.

(*o*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 182.

KAREL II. voorhadt, wist niemand met zekerheid. Doc
1533. grooten en kleinen stelden vast, dat het o
Holland gemunt was. Veelen dagten, dat d
Lubekkers, met kennis van Hertoge Kar
van Gelder, dit Volk hadden doen werven
Men verspreidde zelfs, dat de toeleg was
met het zelve, onverhoeds, 's Lands schepe
te bemagtigen, of in den brand te steeken (p)
Men oordeelde, dat de Gelderschen kenni
van dit flinks oogmerk hadden, en besloot
hierom, agt ik, eenige Harderwyker sche
pen, te Edam, aan te houden (q). De Raa
van Holland gaf der Landvoogdesse en de
Stadhouder terstond kennis van 't byeen trek
ken der vreemde Knegten, en beschreef d
Staaten, in den Haage, tegen den veertier
den van Lentemaand, hun vertoonende, da
men eenen inval in Holland van deeze gaste
te dugten hadt, en dat men spoedig raa
schaffen moest, om hen te keeren. De Sta
ten verzogt hebbende 't gevoelen des Raads
vooraf, te mogen verstaan, antwoordde deez
„ dat de Raaden blootelyk gelaft waren, or
„ het Regt te bedienen, en geen geld noc
„ gezag hadden, om eenen vreemden hoo
„ Krygsvolk te doen scheiden, veel min ee
„ nige Knegten in dienst, om denzelven, me
„ geweld, te verjaagen; doch dat de Staate
„ een klein getal Knegten uit de Landzaate
„ moesten aanneemen, en dezelve legge
„ aan de Watering van de lange Weide, di
„ de vyand door zou moeten, zo hy 't o
He

Voor-
zorg hier
tegen.

(p) VELIUS Hoorn, bl. 242.

(q) J. SCHRAASBERT Befeht. van Harderw. II. Deel, bl. 61

„Holland gemunt hadt.” Men stemde, ter-
 stond, tot het werven van zeshonderd Kneg-
 ten, die drieduizend guldens, ter maand, KARELII.
1533.
 zouden kosten. Amsterdam wilde, dat 'er
 tweehonderd Bootsgezellen onder zouden zyn,
 die den vyand van de schepen moesten wee-
 ren, zo hy voorhebben mogt, dezelve te
 overweldigen. Doch dit vondt de Raad on-
 dienstig. De Afgevaardigden der Staaten niet
 uiterlyk gelaft zynde, werdt 'er, voor dat
 zy verflag aan de Steden gedaan hadden,
 niets geslooten. Dordrecht, Haarlem en
 Delft stemden, sedert, tot het opschieten
 van vyfhonderd guldens ieder, om zeshon-
 derd Knegten aan te neemen, op rekening
 der Bede, die te S. Jans misse verschynen
 zou. Leiden verklaarde, ter oorzaake van
 het sluiten van den Wolstapel te Calais, nee-
 ringloos te zitten, en voor oproer van binnen
 bedugt te zyn, waarom zy niets opbrengen
 kon. Gouda, welk 't gevaar naast was, sprak
 van vyftienhonderd of zestienhonderd Kneg-
 ten te werven, ten laste van den Keizer, waar
 toe men penningen wilde opneemen. Am-
 sterdam was, ter deezer Dagvaart, niet te-
 genwoordig. De Edelen ook niet, alzo zy
 den Advokaat hunne meening gezeid hadden,
 en zig verder aan den Raad gedroegen. On-
 dertusschen waren de vreemde Knegten naar
 Wyk te Duurstede geweeken. Doch men
 vreesde, dat zy de Lek afzakken mogten;
 waarom men, langs de Stroomen, en vooral
 te Dordrecht, scherpe wagt hieldt, en 't ge-
 schut op de schepen bragt. De Landvoogdes
 gaf den Graave van Buuren, Kapitein Gene-
 raal,

KAREL II. raal, bevel, om met de Bende van Nassau
 1533. die van Aarschot en de zyne naar de He-
 landsche grenzen te rukken. Hoogstraaten
 zou ook met zyne Bende Paarden en vyftie-
 honderd Knegten, in drie Vendels verdeel-
 derwaards trekken. De Kapitein van Utrecht
 hadt duizend Knegten onder zig, en wist raa-
 om tweeduizend Boeren, zo goed als Kne-
 ten, in de wapenen te brengen. Al dit wer-
 den Staaten, voor 't einde van Lentemaan
 in grooten getale, ter Dagvaart beschreeve
 De Raad omftandig voorgelegd. De Raad verzog
 van Hol- ter deezer gelegenheid, 't gene ook, vo-
 land eenige jaaren, reeds op het tapyt gebra-
 poogt was, dat het Land een Besluit nam, om
 den Staa- toos tweeduizend, of ten minsten eenduize-
 ten ge- Knegten, op de Schildtalen, in dienst te ho-
 duurigen den. En Dordrecht verklaarde, tot eendu-
 last van zend Knegten, al voorheen, last gehad
 Krygs- hebben. Van 's Keizers wege, zouden
 volk op tweehonderd Paarden bygevoegd worden. I
 te drin- Edelen waren 't met Dordrecht eens. Do
 gen. de andere Leden oordeelden „ dat men ,
 „ Land niet ondersteund hebbende, toen h
 „ geene Knegten in dienst hadt, het nog mi
 „ der ondersteunen zou, als het duizend Kne
 „ ten onderhieldt. Ook vreesdenze, dat
 „ Keizer hen, voor 't betaalen zyner Pa
 „ den, zou laten zorgen, en dat hy ook
 „ Knegten niet zou willen voldoen, als z
 „ ten zynen dienste, uittrokken. Nog war
 „ zy bedugt, dat elk zyne vrienden, onder
 „ Lands Vendels, zou willen bevorderen
 „ 't welk geschaapen stondt, oneenighe
 „ onder de Leden te veroorzaaken.” De voc

flag des Raads werdt, derhalven, van de KARLH.
hand geweezen. 1533.

Midlerwyl, hadt de Kapitein Generaal den Hertoge van Gelder vermaand, dat hy de vreemde Knegten zou doen vertrekken, hem te gelyk zynen dienst aanbiedende, om dezelve te helpen verjaagen. Hy lag nu reeds te Gorinchem. De benden van Nassau waren te 's Hertogenbosch, en die van Hoogstraaten te Utrecht gelegerd. 't Schryven aan Hertoge Karel hadt zo veel gevolg, dat de vreemde Knegten, op zyn bevel, de Hollandfche grenzen verlieten en naar 't Stigt van Munster trokken. Doch omtrent het einde van Grasmaand, was 'er wederom een groote hoop op de grenzen samengerukt. De Staaten vreesden toen zelve, dat de Lubekkers dit Volk in dienst zouden neemen, alzo zy 'er, gelyk men dagt, geschut en geld onder hadden. Doch de vrees was ongegrond. De vreemde Knegten trokken allen, in Bloei-De maand, af (r) naar Oostfriesland. Hun waare toeleg, waarover men hier te Lande zo groot eene bekommering hadt opgevat, ontdekke zig, door den tyd, volkomenlyk. vreemde Knegten vertrekken.

Wy hebben, in 't voorbygaan (s), aange-Hun waare toeleg. tekend, dat Christiaan de II, Koning van Deenemarke, in 't jaar 1531, een' hevigen twist hadt bygelegd, tusschen Graave Enno en Jonkheer Balthazar van Ezens, een' Oostfriesch' Edelman. Deeze bevrediging nu was van korten duur geweest. Balthazar hadt zig naar

(r) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 191, 192, 193, 194, 195, 196, 198, 200, 202, 203, 207.

(s) Bl. 35.

KAREL II. naar Gelderland begeeven, en den Hertog, 1533. die zig, reeds sedert eenigen tyd, gemengd hadt in de Oostfriesche geschillen, bewoogen, om hem het Adelyk Slot *Rozande*, by Arnhem, af te staan, en hem verlof te geeven, tot het werven van eenige manschap, om zyne vervallen' zaaken, in Oostfriesland, te herstellen. *Meinard van Ham*, een Gelderscht Overste, deedt deeze werving zo heimelyk, dat niemant wist, wieze gelaft hadt. Hy legerde de Knegten op en omtrent de Veluwe en veroorzaakte, hierdoor, de bekommering in Holland en in 't Stigt, van welke wy ge waagd hebben. Toen de hoop groot genoeg was, trok 'er Jonkheer Balthazar mede naa Oostfriesland. Hy sloeg, in Wynmaand, het Leger van Graave Enno, by *Jemmingen*. Na derhand, op nieuws door de Gelderschen gesterkt, behaalde hy nog eenige andere voordeelen, in Oostfriesland. En hierop volgde in de Lente des jaars 1534, een verdrag, waar by de Hertog van Gelder merkelyk voordeelen bedong (1).

XIII. Kort na 't vertrek van Henrik Willem Overleg zoon van Koppenhage, kreeg men, hier t op 't voeren van Lande, berigt, dat die van Lubek negen van Oorlogschepen in zee hadden gebragt, e den Oosterschen nog meer anderen gereed maakte. Men wa Oorlog. derhalven, voor 't neemen der Hollandsch schepen bedugt, of ten minsten voor 't fluten der Zond, waarvan niet alleen groot schade voor 't Land, maar zelfs, gelyk i

VOC

(1) E. BENINGHA Hist. van Oostfr. IV. Boek, Cap. XXXI. XLIV. LVII. bl. 659, 663, 665, 676. PONTANI Libr. XI. p. 769-774.

voorige jaaren , opschuddingen onder de KARELII. Bootsgezellen te wagten stonden: Om dee- 1533. ze nadeelen te voorkomen , stelden Amsterdam en de kleine Steden en Dorpen van Waterland , afzonderlyk , op 't einde van Lentemaand , zynde byeen gekomen , een Ontwerp op , welk zy , in 't begin van Grasmaand , den Edelen , grooten en kleinen Steden , met den Stadhouder te Dordrecht vergaderd , overleverden. De kosten van het zelve zouden , in vier maanden tyds , omtrent zestigduizend guldens belooopen. Doch de andere Steden waren weigerig , oordeelende dat de Oosterfche Oorlog den Keizer alleen raakte , die van alle de Nederlanden , ten minsten van Brabant , Vlaanderen en Zeeland , zo wel als van Holland , onderstand vorderen moest. De Stadhouder wilde , dat Amsterdam en de Watersteden vyftig Oorlogschepen vooruit leveren zouden , en dat Holland de verdere onkosten zou draagen , zo ver zulks doenlyk ware , eer men den anderen Landen iets zou afvergen , alzo Holland 't meest by den Oosterfchen Oorlog te lyden hadt. Doch Amsterdam en de Watersteden hadden hier geene ooren naar.

Terwyl men , in deeze onderhandeling , bezig was , kwam Henrik Willemszoon van Kopenhagen te rug. Hy hadt maar eens gehoor gehad by Koning Fredrik , die krank was ; doch klaarlyk begreepen , dat hy , op Holland alleen , de schade , hem aangedaan , verhaalen wilde ; oordeelende hy , dat het jongste Verdrag hem hiertoe regt gaf , en 't zig niet kreunende , hoe de Koningin-Landvoog-

KARELII. des en derzelver Raad het mogten uitlegg
1533. Zo verstoord was hy, dat hy de Koningin
 wederom deedt groeten, en den Holla
 schen Gezant flegts eenen beslooten Brief:
 haar medegaf, opgevuld met dreigende
 drukkingen.

Thans lagen 'er nog vyfenvyftig Ko
 vaardyschepen te Dantzig, voor welken m
 zeer bekommerd was. Men besloot, derh
 ven, in de eerste plaats, de Landvoogdes
 verzoeken, dat het verbod der vaart, we
 den vyftienden van Grasmaand uit was, i
 den vyftienden van Bloemaand duuren mog
 dat de goederen der Lubekkeren met derz
 ver aanhang, op éenen dag, in Brabant
 Vlaanderen, Holland en Zeeland, beslaagd
 mogten worden; en dat men de *groote Ma
 sters*, zo noemde men de voornaamste Reeder
 ten Hove beschryven wilde, om hunne g
 dagten, op 't stuk der Zeevaart, open te leg
 gen. De Landvoogdes besloot tot het verbod de
 Zeevaart naar 't Oosten en tot het beslaan de
 Oosterfche goederen. Doch de Dagvaart de
 Reederen hieldt zy in bedenken. Vervolgen
 nam men, op eene Dagvaart in den Haage
 't stuk der toerusting te zee in overwceging
 De Edelen wilden „ dat Amsterdam en d
 „ Waterfleden dertig groote Oorlogfchepen
 „ zouden leveren, voorzien met het best
 „ gefchut van vierhonderd fchepen, die zy
 „ ten deezen tyde, nog wel hadden; dat mer
 „ twaalfhonderd Bootsgezellen en drieduizen
 „ Knegten op deeze fchepen leggen zou, er
 „ voor 't gene dezelfen, in de eerste maand
 „ zouden kosten, vier of vyfduizend ponden.

Toerus-
ting te
water.

over

„ over Holland, omflaan, tot het handgeld KARL II.
 „ van twee Filips guldens voor ieder; de 1538.
 „ mondbehoefte zou men borgen: dat men
 „ de Landvoogdes moest verzoeken, om een'
 „ Admiraal over de Vloot te stellen, alzo de
 „ oorlog 's Keizers oorlog was, en dat zy,
 „ geld behoevende, zulks van de vier Land-
 „ schappen, belang hebbende by den Oos-
 „ terfchen handel, geliefde te eischen, in welk
 „ geval, Holland zig wel zou kwytten." Dor-
 drecht, Delft en Amsterdam vielen terstond
 den Edelen toe. Haarlem, Leiden en Gou-
 da wisten geenen raad, om spoedig veel gelds
 byeen te brengen; doch in vier of vyfduizend
 guldens, zouden zy hun aandeel leveren. Doch
 de Waterfleden wilden geene fchepen leenen,
 zonder 'er huur van te trekken: waartoe de
 andere Leden niet konden verftaan. Einde-
 lyk, befloot men, dat de fchepen, by voor-
 raad, gereed gemaakt zouden worden; 't welk
 omtrent agtentwintighonderd guldens kosten
 zou, met welken, men de Landvoogdes zou
 zoeken te belasten. De Afgevaardigden der
 Staaten, met dit Beftuit, ten Hove getrokken
 zynde, verzogten „ dat de Landvoogdes der-
 „ tig groote Schepen en twaalf Barken in zee
 „ wilde doen brengen, en een' goed' Admiraal
 „ over dezelve ftellen, konnende men, in
 „ Holland en in Friesland, mindere Bevel-
 „ hebbers genoeg vinden." Zy voegden 'er
 by „ dat de Staaten, als dan, by leeninge,
 „ zouden opbrengen twaalfduizend guldens,
 „ mids de Landvoogdes de Vaart naar Oos-
 „ ten en Westen verboodt, tot dat 's Keizers
 „ Vloot in zee zou zyn." De Landvoogdes,

KAREL II. na eenige dagen beraad , begeerde , dat
1533. Staaten de twaalfduizend guldens , by lee-
ge , voor eerst , zouden opbrengen ; dat
zig , wyders , borg stellen zouden , voor
Scheephuure en mondbehoefte , mids n
beloofde , hen van betaalinge te zullen vry
Zy zou een' goed' *Overkapitein* of *Admiral*
aanstellen , en 's Keizers geschut naar Holla-
zenden , om op de Vloot gebruikt te word
Ook zou zy verbieden Oostwaards te zeile
doch de Vaart naar 't Westen en de Harin
visschery wilde zy wel toelaaten. Even
oordeelde zy , dat de Vloot eerst in gere
heid gebragt zyn moest , waarom zy alle sch
pen in beslag zou doen neemen , om , uit c
zelven , bekwaame Oorlogschepen te kieze
De Afgevaardigden der Staaten verklaarde
hierop , dat zy tot niets verders dan tot eene le-
ning van twaalfduizend guldens gelaft ware
Die van Enkhuizen , Edam en Monnikenda
vertrokken , ondertusschen , heimelyk v
Brussel , om hunne Schepen , voor 't besla
in zee te brengen , en niet ten oorlog te di-
nen. Doch de andere Afgevaardigden schre-
ven , in alleryl , aan den Raad van Holland
om hun dit te doen beletten. Zy bleeven
midlerwyl , ten Hove , by den Stadhouder
aanhoudende , op het aanstellen van eene
Admiraal , en op het afzenden van 't geschu-
welk men beloofd hadt. Doch de Stadhouder
was thans zeer onvergenoegd op de Staaten
om dat zy , de voorspraak van andere Heere
verzocht hebbende , hem scheenen te mistrou-
wen , 't welk hy hun dreigde , door 't scher
invorderen der ingewilligde Bede , betaald t
zul

Mis-
noegd-
heid des
Stadhou-
ders op
de Staa-
ten.

zullen zetten. Doch zy gaven hem goede ^{KARELII.} woorden, verzokende, dat men, voor alle ^{1533.} dingen, Holland alleen niet met den last des oorlogs bezwaard laten wilde, ten ware 'er, veelligt, hoop van Vrede mogt zyn, welke men voor hun verborgen hielt. Voorts verklaarden zy, dat zy de andere Heeren alleen hadden aangezocht, om de goede zaak te beter voort te zetten, niet uit mistrouwen op den Stadhouder. Hoogstraaten liet zig, hier mede, naar 't schein, gezeggen, belovende zyn best te zullen doen, om Holland uit den oorlog te houden.

Het sammelen ten Hove, veroorzaakt door ^{XIV.} de tweedragt der Heeren, deedt de Staaten, ^{Vrede-} op 't einde van Bloemaand, in den Haage, ^{handeling} vergaderd, een Besluit neemen, om de Land- ^{met Dee-} voogdes wat ernstiger te dringen, tot het voort- ^{nemarke.} zetten van den oorlog, uit 's Keizers naam. Koning Fredrik was nu overleeden, en de Vredehandeling, met zynen Zoon en Opvolger, *Christiaan den III*, op eenen goeden voet gebragt. 't Kwam 'er thans alleenlyk op aan, om die van Lubek tot reden te brengen. Deezen wisten, tegen 't verbod, de Oostersche waaren, over Hamburg, in de Nederlanden te voeren, en 't voordeel, dat hun hiervan kwam, stelde hen in staat, om den oorlog lang uit te houden. Vlaanderen en Zeeland waren ten Haring gevaaren, terwyl de Visschery, in Holland, verboden was, 't welk hier voor oproer onder 't gemeen deedt vreezen. Am- ^{De Staa-} sterdam en de Watersteden hadden de Oor- ^{ten van} logschepen reeds in gereedheid gebragt, en ^{Holland} tot de eerste maand huur drieduizend guldens ^{zoeken} den oor- ^{den oor-} ver-

KAREL II. verschooten. Nu vonden zy zig buiten sta
1533. om meer op te brengen. Ook wisten zy g
 log tegen antwoord te geeven, op een' voorslag van
 de Lu- van Hamburg, om de geschillen, tussch
 bekkers Holland en de Lubekkers, te bemiddelen.
 voort te dit gaf den Staaten gelegenheid, om der l
 doen zet- ninginne de volgende vyf punten te laa
 ten. voorlaan: 1. Of zy zou gelieven eenen Ad
 raal aan te stellen, 's Keizers geschut op
 Vloot te doen brengen, en de andere Ned
 landen, op 't stuk des oorlogs, te beschryv
 alzo, zonder dit, geen oorlog gevoerd k
 worden, en Holland de penningen, tot hi
 toe verschooten, vergeefs gespild zou h
 ben. 2. Of zy al wat van Lubek over Ha
 burg of andere Plaatsen in deeze Landen kwa
 voor goeden prys geliefde te verklaaren.
 Of zy de Viſſchery den Hollanderen, zo v
 als den Vlaamingen en Zeeuwen, geliefde
 veroorlooven. 4. Of zy de Oorlogſchepen g
 liefde te ontslaan, of anders, wegens de hui
 met dezelve, overeen te komen. 5. We
 antwoord men die van Hamburg geeven zo
 op de aanbieding van bemiddeling der gesch
 len met de Lubekkers.

Gerard De Landvoogdes, geperst door de Afg
 van Mer- vaardigden van Holland, voldeed hen c
 kere eenigen van deeze punten. Zy stelde *Gerard*
 wordt *van Merkere*, voorheen Admiraal van Vlaar
 Admiraal deren, over de Hollandsche Vloote, beloe
 der Hol- vende hem, nevens Hoogſtraaten, met der
 landsche Vloote. tigduizend guldens, naar Holland, te zullen
 zenden, om de uitrusting voort te zetten
 Zy verboodt, behalven de Vaart naar 't

Oosten (*), den invoer der Oosterfche waa-KARELIE
 ren, door Lubek over Hamburg, op verbeur- 1533.
 te dier waaren. Wegens de Viffchery, be-
 tuigde zy, te verwagten, dat dezelve, als de
 Oorlogfchepen in zee waren, voor alle de
 Landen, wederom yry zou konnen zyn. Aan
 Hamburg, kon men, haars oordeels, fchryven,
 dat 'er, eerst een Bestand voor drie maanden
 geflooten zynde, eene Dagvaart, binnen die
 Stad, kon gehouden worden, om op dezelve,
 ware 't mogelyk, op den voet der oude Over-
 eenkomsten, eene bestendige Vrede te flui-
 ten. Doch gelukte dit niet, dan moesten par-
 tyen, na 't eindigen van 't Bestand, zes wee-
 ken tyd hebben, om lyf en goed te bergen.
 Van 't beschryven der andere Nederlanden,
 fprak zy niet. Ook kwam 'er geen gefchut
 van den Keizer. Brugge, Middelburg, Zie-
 rikzee en Veere, die 't in bewaaringe had-
 den, wilden 't niet laten volgen. Brugge gaf
 voor, dat het der Stad toekwam. De ande-
 re Steden behielpen zig, met diergelyke voor-
 wendfels. Zy zогten Holland alleen met den
 Oosterfchen oorlog belemmerd te laten, en
 ondertuffchen den Oosterfchen handel naar
 zig te trekken, ten nadeele van Holland. De
 Oosterlingen toonden zig hier genegen toe.
 In den Zomer, kwamen 'er verfcheiden' Sche-
 pen van Dantzig in Zeeland aan, 't welk het
 Hof, onaangezien het Verbod, oogluikende
 toeliet.

De Oosterfche Kryg werdt, eerlang, on-Men
 vermydelyk voor Holland. Hoogftraaten en ^{poogt} de ^{Holland}

(*) Repert. der Plakaat. bl. 27.

KAREL II. de Admiraal, eenen Staat van Oorlog h
1533. bende opgemaakt, verscheenen, met den
 den meesten last des Ooster-
 Krygs op te drin-
 gen. ven, op eene Dagvaart, die, tegen 't ei
 van Hooimaand, te Amsterdam, beschr
 ven was. Hier vertoonde de Stadhou
 „ dat het Hof hem dertigduizend guldens
 „ hand gesteld hadt, tot de beraamde uitr
 „ ting; dat hy geenens kans zag, om m
 „ te verkrygen, en dat de kosten, in tw
 „ maanden, wel zeventigduizend guldens l
 „ loopen zouden; dat hy, hierom, van
 „ Staaten vyftigduizend guldens begeerd
 „ die, als 'er de gewoone en buitengewoo
 „ *gratien* of kwytſcheldingen afgetrokk
 „ waren, naauwlyks dertigduizend gulde
 „ blyven zouden. Hy voegde 'er by, dat h
 „ hierop *Consent* hebbende, terſtond met
 „ begonnen' toerusting zou voortvaaren." U
 deezen voorſlag des Stadhouders, konden
 Staaten ligtelyk bevroeden, dat men, ee
 dertigduizend guldens geſchooten hebbend
 den gantſchen verderen laſt des oorlogs,
 Holland alleen, zou laaten aankomen, 't we
 hun, met reden, onverdraaglyk ſcheen. Zy ra
 pleegden hierop, onderling, met allen ern
 De Edelen oordeelden, dat men, wanneer
 ſchepen wederom uit zee kwamen, alleenly
 betaalen moeſt 't gene dezelve meer dan
 Keizers dertigduizend guldens gekoſt hadde
 waarin Holland, nevens de andere Nederla
 den, zyn aandeel opbrengen moeſt, zynde
 naar ouder gewoonte, een vyfde van 't g
 heel met Zeeland. Dordrecht was wederom
 gereed in 't bewilligen, mids gevolg hebben
 de van 't meerderdeel der Staaten. Haa
 letm

lem, Delft, Leiden en Gouda, geenen raad KAREL II.
 wetende om geld te vinden, waren weige- 1533.
 rig. Amsterdam beklagde zig, over de reeds Amster-
 gemaakte kosten, die nu al meer dan twin- dams be-
 tigduizend guldens beliepen; doch toonde lang by
 zig egter gereed ter bewilliging, zo de mees- den Oos-
 te Leden 't ook zo konden begrypen. Men terfchen
 moet aanmerken, dat deeze Stad groot be- handel.
 lang hadt by den Oosterfchen handel, zynde
 aldaar thans reeds de voornaamste Kooren-
 markt van Holland (v). De kleine Steden,
 Rotterdam, Schiedam en Alkmaar, vertoon-
 den haare armoede. De Keizerlyke Gemag-
 tigden de Leden dringende tot bewilliging,
 floegen eenige Steden voor, dat men vyftig-
 duizend guldens zou kunnen ligten op de Be-
 de, die, in 't jaar 1535, verschynen zou,
 waar op zy fors genoeg hernamen „ dat de
 „ Keizer, geld willende ligten op ingewillig-
 „ de Beden, zulks den Steden niet behoefde
 „ te vraagen.” Men scheidde, derhalven,
 zonder tot besluit te komen. De Stad Delft
 deedt openlyk aantekenen, dat zy nimmer iets
 tot de kosten van deezen Oorlog draagen zou.
 Zo veel scheelde het, of eene Stad belang hadt
 by den Oosterfchen handel, of niet.

Tegen den tienden van Oogstmaand, was
 'er wederom Dagvaart beschreeven, te Am-
 sterdam. Hier deedt de Stadhouder, op dat
 wy ons van de woorden van 's Lands Advo-
 kaat van der Goes bedienen, de Steden elk
 afzonderlyk spreekende en hoorende, *grooten*
arbeyt ende listen, meer dan tot geenen tyde, 't welck
 con-

(v) Zie MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 179.

KARELII, *conscientie* was. Eindelyk bragt hy te w
1533. dat de Leden allen, behalven Leiden, o
 twintigsten, in de gedaane Bede bewilli
 De *Akte*, die van dit merkwaardig Co
 gegeven werdt, luidt, van woord tot w
 als volgt:

*Akte of
 Consent
 van vyf-
 tich duy-
 sent Pon-
 den tot
 toeree-
 ding van
 Scepen
 contra
 Lubeeck.*

„ Die Gedeputeerden van den Eedelen
 „ vyf grote Steden van Hollant als Dordr
 „ Haerlem, Delft, Amsterdam ende der
 „ de, gehoirt hebbende die Petitie van
 „ genadichste Vrouwe die Coninginne als
 „ uernante ende Regente, in den name
 „ van wegen der Keyferlicke Majesteyt
 „ lieden gedaen by den Graue van Hoich
 „ ten, Stadthouder van Hollant, Zeelant
 „ omme te hebben die somme van vyf
 „ duyzent Ponden van veertich groten 't p
 „ te betaelen d'een helft Kersmisse, ende d
 „ der helft St. Jans Misse beyde naestcomm
 „ de, om daer mede toe te redene een Arr
 „ van Scepen ter Zee tot straffinge van
 „ van Lubeeck, zynder Majesteyts rebelle vy
 „ den, ende dat by veele redenen hemliex
 „ in 't lange geremonstreert. Ende al ist
 „ dat dese Oirloge roert syne Majesteyt en
 „ by consequentie allen synen anderen lande
 „ zoe dat geen redene en es, dat de voir
 „ van Hollant meer dan d'ander Landen h
 „ inne gemolesteert worden. Nochtans c
 „ syne Majesteyt t'affisteren ende te gelieue
 „ gelycken sy in veele voirliden saken belu
 „ hebben. Soe Consenteren die voirsz. G
 „ deputeerden, elck zoe veel in hemlieden
 „ in de voirsz. Petitie, mit conditie dat m
 „ hemlieden ter cause van de voirsz. oirlog
 not

„ noch geen en anderen, meer noch vorder **KAREL II.**
 „ molesteren of yet eyflichen sal, dan anderen 1533.
 „ Landen, in welcken geuallen zy mit heur-
 „ lieder gewoonlicke portie volstaen sullen.
 „ Ten tweeden, dat die Knechten ende Boets-
 „ gesellen comende vuyter Zee nyet gaerden
 „ noch ouerlast in desen landen doen en sullen
 „ of indien ter contrarie geschiede, zoe zullen
 „ die voirsz. Gedeputeerden van dit Consent
 „ ongehouden blyuen, ende en sal voir geen
 „ consent geacht worden. Ten derden dat
 „ des Keyserlicke Majesteyts Penningen tot
 „ dertich duysent ponden eerst ende alvoiren
 „ in de voirsz. Armée geemployeert sullen
 „ worden, sulcx dat indien enich bestant ge-
 „ maect worde, of dat die luyden van oorloge
 „ binnen twee maanden vuyter Zee keerden
 „ by storm of fortune, dat de voirsz. Gedeput-
 „ teerden, naer aduenant datter ouerschiet,
 „ ontlast sullen blyuen, sonder vorder gehou-
 „ den te synen, ofter te cort quame, dan als
 „ voirsz. es. Ende dat men gracelicken som-
 „ meren ende executeren sal den Onderfaten
 „ van de voirsz. Consente. Welck Consent
 „ mitter voirsz. Conditien die voirsz. Stadthou-
 „ der geaccepteert heeft op ten 20 Augusty
 „ Anno 1533. binnen der Stad van Amster-
 „ dam, ter presentie van den voirsz. Gedeput-
 „ teerden, my tegenwoirdich als Advocaat.
 „ Ende ick hebbe myn Heere den Stadthou-
 „ der dese Acte gegeuen onder myn hand-
 „ teycken.

Terstond hierna, werdt het verlos, aan som-
 migen verleend, om, over Hamburg en Lu-
 V. DEEL. E bek,

KAREL II. bek, op de Ooftzee te handelen, wederom
1533. getrokken (w). De Vloot, onder 't O
 De Vloot bevel van Gerard van Merkere, geraakte
 raakt in delyk, in Herftmaand, in zee, koers ze
 Zee, en de naar de Zond, die zy, eenen tyd lang
 houdt de slooten hieldt, geen en anderen dan N
 Zond o. landfche Schepen vergunnende, door dez
 pen. uit en in de Ooftzee, te komen. De Lu
 fche Vloot, geboden door *Markus M*
 hieldt zig, omtrent de Elve, ver genoeg
 ten fchoots. De Hollandfche keerde eer

Bestand. naar huis, en in de Lente des volgenden
1534. (x), werdt 'er een Bestand met de Lubek
 en een Verbond van Koophandel, voor
 tyd van dertig jaaren (y), met den nieu
 Koning van Deenemarke, geflooten (z).
 Vloot hadt toen uitgediend; doch over 't d
 gen der kosten deezer uitrustinge, die, v
 den Keizer, meer dan tweehonderdduiz
 guldens belooopen hadden (a), viel merk
 verfchil, tuffchen Hoorn en de Dorpen o
 de Stad gehoorende (b). De meeste Ste
 rekenden zig egter gelukkig, dat zy van
 zen laftigen Kryg ontfloagen waren.

XV. In Duitschland, hadden de Proteftanten,
 Vryheid dertuffchen, eenige vryheid gekreegen.
 van Turksche Keizer, *Soliman*, na 't verflaan
 Gods- Koning Lodewyk, Hongarye byna gel
 dienst in
 Duitsch-
 land.

(w) MR. AERT VAN DER GOES Regift. bl. 194, 195,
 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207,
 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215.

(x) REIGERSB. II. Deel, bl. 443.

(y) Chart. van Brabant te Vilvoorde, *Negende Onderk*
gereek. B.

(z) MR. AERT VAN DER GOES Regift. bl. 217, 220.

(a) Zie MR. AERT VAN DER GOES Regift. bl. 224.

(b) VELLIUS HOORN, bl. 242.

hebbende afgeloopen, dreigde het Aartsheer-KAREL II. togdom Oostentryk, met eenen inval, dien Ka- 1534. rel de V. niet keeren kon, zo de Protestant- sche Vorsten hem onderstand bleeven weig- ren. Hy hadt zig, in den aanvang des jaars 1532, met geen ander oogmerk, naar Duitsch- land begeven, dan om deeze Vorsten te be- weegen, tot het verleenen van eenen merke- lyken onderstand, tegen de Turken. 't Ge- lukte egter niet, voor dat hy hun de vrye oe- fening van den Godsdienst, tot op het houden eener algemeene Kerkvergadering, hadt toe- gestaan (c). In 't kort, hadt hy toen een Leger van negentigduizend Knegten en der- tigduizend Paarden op de been, welk de schrik zo zeer onder de Turken bragt, dat Soliman met zyne benden, in den Herfst, naar Kon- stantinopole te rug trok. Doch de vryheid van Godsdienst, welke de Keizer in Duitsch- land hadt moeten toestaan, werdt; in de Ne- derlanden, nog in zo verre geweigerd, dat men zelfs 's Keizers Plakaten, wegens dee- ze vryheid, in Duitschland, uitgegeven, hier te lande, *op straffe van lyf en goed*, niet mogt inbrengen, houden, verkoopen of leezen (d). Ook begon men, omtrent deezen tyd, in Holland, heviger te yveren tegen de Herdoopers of Doopsgezinden, onder welken, zig ook lui- den onthielden, die, met reden, by de Over- heid in 't oog liepen, en in en na het jaar, in- welk wy nu getreden zyn, zo veel gerugts in Holland maakten, dat wy niet nalaten kon- nen;

(c) DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. II. p. 87, 88. SEPIDANUS Libr. VIII. p. 205, 210.

(d) Repert. der Plakaat, van Holl. bl. 27.

KARELII. nen, van hunne bedryven, hier en hier
1534. trent, een omftandig verhaal te doen.

XVI.
Oor-
sprong
der Her-
doope-
ren of
Doops-
gezin-
den.

Omtrent het jaar 1522, of wat vroeg deden zig in Zwitferland, onder de Zwitferfchen, en in Saxen, onder de Lutherfchen, eenige luiden op, die de Hervorming, uitfluiting van den Kinderdoop, wilden voeren: hierin verfcheiden' vroeger' Hervormers navolgende, die, al van de elfde twaalfde eeuw af, den Kinderdoop had veroordeeld (e). Men wil, dat sommige voornaame Hervormers en Zwinglius zelf, in eerft, niet vreemd geweest zouden zyn het affchaffen des Kinderdoops. Doch hiervan is my geen zeker blyk voorgekomen. Vter gaat het, dat 'er Gemeenten geweest zyn in welken men beide bejaarden en kinderdoopte, en 't niemant kwalyk nam, dat zyne kinders ongedoopt liet. De voorftand des bejaarden Doops, die zig federt *Doopszinden* genoemd hebben, kreegen, om dat zulken, die in hunne jongkheid gedoopt waren, niet voor gedoopt hielden, en op niet doopten, den naam van *Herdoopers*, met welken wy hen, in navolging der gefchiedenis deezer tyden, ook doorgaans benoemen zullen. De Saxifche Herdoopers, onder welken, *Nikolaas Stork*, *Thomas Muntzer* en *Mikus Stubner*, boven anderen, berugt gewezyn, gaven breed op van bovennatuurly verlichtingen en ontdekkingen. Doch van Zwitferfchen, onder welken, *Koenraad Gr*

(e) *Voiez* FLEURY Hist. Ecclef. Tom. XII. p. 447, 575. Tom. XIV. p. 184, 251.

bel, *Felix Mantz* en *Jurgen Blaauwrok* de voor-KAREL II. naamsten waren, vindt men dit, of niet, of 1534 spaarzaamlyk (*f*), gemeld. Grebbel en Mantz raakten, met Zwinglius, in geschil, over den Doop: waarop een Plakaat, te Zurich, uitkwam, by welk ieder, die zig herdoopen liet, of zyn kind den doop onthieldt, eene boete van een mark zilvers werdt opgelegd (*g*). Hier by bleef het niet. Zwinglius dreef door, dat men de Herdoopers aan 't leeven komen moest, en Mantz was de eerste, van wien men gemeld vindt, dat hy, in 't jaar 1526, te Zurich verdronken werdt (*3*). Dus streng handelden de Hervormden zelven, met hen, die 't stuk der Hervorminge een weinig anders dan zy begreepen. Blaauwrok werdt, wat laater, in Tyrol verbrand (*h*). In 't jaar 1527, werden ook eenige Doopsgezinden in Holland, en dus door Roomschgezinde Regters, ten vuure veroordeeld (*i*). En in 't jaar 1531, wel

(*f*) SLEIDANUS *Libr. VI. p. 146.* G. DE BRES Wortel der Herdooperen I. *Boek Cap. VI. f. 36.*

(*g*) Doopsgez. Martel. boek II. *Deel, bl. 3.*

(*h*) Doopsgez. Martel. II. *Deel, bl. 21.*

(*i*) Doopsgez. Martel. II. *Deel, bl. 13.*

(3) Zie J. H. V. P. N. *Beginf. der Scheuring. onder de Doopsgezinden*, bl. 4. De Schryver, die zynen naam, onder deeze letters, verbergt, schynt *Karel van Gend* geweest te zyn, also hy, bl. 37, zegt, dat hy, in de *Embder Disputatie*, Schryver der Doopsgezinden was. En deeze Schryver was Karel van Gend. Zie *Embder Protocol*, f. 369 *verso* en 370. Ik vermoed, dat hy dezelfde Karel was, van wien UBBO EMMIUS (*Rer. Frisic. Libr. LIX. p. 924.*) een slegt geruigenis geeft, en, onder anderen zegt, dat hy, in 't jaar 1544, te Leiden, in hegtenis gesmeeten zynde, verscheiden' Herdoopers, die niet van zyne gezindheid waren, beklapt heeft.

KAREL II. wel negen mannen te gelyk, van Herdoo
1534. rye beschuldigd zynde, uit Amsterdam, n
 den Haage gevoerd, en aldaar onthalsd
 Veelen van deeze luiden gaven blyken
 Geest- een vroom en godvrugtig gemoed. Doch
 dryvende der de Saxifche Herdoopers deden 'er
 Herdoo- eenigen op, die van eenen anderen geest
 pers: dreeven scheenen. Stork en Muntzer leerd
 „ dat de weereld, in 't burgerlyke en in
 „ kerkelyke, tot hiertoe, door de boozen v
 „ bestierd; doch dat 'er een andere tyd
 „ handen was, in welken God een he
 „ volk, in plaats van dit, welk hy besloo
 „ hadt te verdelgen, verwekken zou." Mu
 zer floeg zelf de hand aan deeze verdelgin
 zig, in 't jaar 1525, voegende by de Ti
 ringer Boeren; die tegen de Overheid war
 opgestaan. Doch hy werdt gevangen en
 dood gebragt, waarna de opstand geden
 werdt (1). Zyne Leer hadt, ondertussche
 eenigen opgang gemaakt. *Melchior Hofme*
 een zyner aanhangeren; omtrent het jaar 15
 uit Duitschland, te Embden, gekomen, zon
 van daar, eenigen, als Leeraars, uit, na
 Westfalen, naar Friesland, naar Holland,
 elders. Vervolgens, *Jan Trypmaaker*, in z
 ne plaats, hebbende aangesteld, trok hy na
 Straatsburg, alwaar hy, gevat zynde, in
 hegtenis overleedt. Trypmaaker begaf zi
 federt, naar Amsterdam, van waar hy, in
 gelyks gevangen genomen zynde, naar d
 Haage gevoerd, en met nog zes of zeven a

(k) E. DE VEER Chron. f. 33.

(l) J. CAMFRAR. Vita Melancht. p. 43. L. HORTENS.
 Tumult. Anabapt. in Coll. S. SCHARDII Tom. II. p. m. 296

deren, dezelfde, waarschyglyk, van welken **KARELII** wy hier boven gewaagd hebben, gedood werdt. 1534. Doch uit zynen aanhang, stondt, ten deezen tyde, op, *Jan Matthyszoon*, een Bakker van Haarlem, die zig voor Enoch, den tweeden Getuigen, uitgaf, Hofman nabootsende, die voor Elias hadt willen gehouden zyn. Jan Matthyszoon, zyne Vrouw, wat te bejaard, hebbende laten zitten, begaf zig, met eene schoone en jonge Brouwers Dogter, die hy verleid hadt, naar Amsterdam, van waar hy eenigen, twee aan twee, uitzondt, om te leeren. *Bartholomeus Boekbinder* en *Dirk Kuiper* trokken naar Friesland, doopende, te Leeuwaarden, onder verscheiden' anderen, *Obbe Filips*, uit wiens eigen' Bekentenisse, wy dit verhaal ontleenen, hen tevens, door oplegginge der handen, tot Leeraars aanstellende. *Menno Simonsz*, naar wien de Doopsgezinden, sedert, *Mennoniten* genoemd zyn, is, door deezen zelfden Obbe, tot Leeraar aangesteld. Doch dit gebeurde later. Te gelyk met Bartholomeus Boekbinder en Dirk Kuiper, werden *Jan Bokelszoon van Leiden* en *Gerrit Boekbinder* naar Munster afgezonden (m), alwaar zy, in Slagtmaand des jaars 1533, aankwamen.

De Hervorming was hier, niet lang ge- **XVII.** leeden, ingevoerd, door *Bernard Rotman*, Munster wien men zes Kerken vergund hadt, terwyl ^{wordt,} de Roomschegezinden de Domkerke alleen in- ^{door de} hielden. Het Verdrag was, niet alleen door ^{Herdoo-} pers, o- ^{de vermees-}

(m) Bekenten. van OBB. PHILIPS, bl. 3, 4, 5, 11, 13, 15, terd. 24. [agter 's Beginf. der Scheur. ond. de Doopsgez. bl. 45, 46, 47, 50, 51, 52, 53.]

KAREL II. de Wethouderschap, maar zelfs door *Franciscus*, *Graave van Waldek* en *Bisschop van Munster*, bekragtigd (n). In deezen staat der zaken, kwamen de Herdoopers te Munster, welken Rotman, eerlang, toeviel. Hun getal groeide zo sterk aan, dat men voor opschudding vreesde. Eenige Domheeren en anderen, eenig volk in de wapenen gebragt hebbende, versterkten zig, in een gedeelte der Stad, *Overwater* genaamd. De Herdoopers verzamelden zig, daarentegen, op de Markt. Men sloot een Verdrag, by welk zy beloven, zig stil te zullen houden. De Heer trokken toen af met hun Volk en verlieten de Stad. Doch terstond hierna, staken de Herdoopers de hoofden wederom samen, en spraken van de Stad te bemagtigen. Heimelijk zonden zy booden uit, om hunne aanhangers van alle kanten, ook uit Holland, naar Munster te ontbieden (o). Dit geschiedde, omtrent den aanvang des jaars 1534. Ten zelfde tyde, werdt hier het herbergen der Herdoopersche Leeraaren, by openbaaren Plakaate verbooden, en elk, die 'er een' aanbragt, twaalf guldens toegezeid. Ook gaf men de herdoopten, insgelyks by openbaar Plakaat vierentwintig dagen tyd, om berouw te toonen: in welk geval, hun vergiffenis beloofd werdt (p). Men vreesde voor 't verloop van 't volk uit Holland, 't welk, in den waag gebragt, dat 'er, in Westfalen, ongemeen

zaa

(n) Anonymi Chron. Monast. in MATTHÆI Anal. Tom. V p. 142-148.

(o) L. HORTENS. de Anabapt. p. m. 300.

(p) Repert. der Plakaat. van Holl. bl. 28.

zaaken gebeuren zouden, met menigten, naar KAREL III Munster toog. Zelfs vernam men, ten dee- 1534. zen tyde, dat 'er, in Overyffel, eenig Oorlogsgereedschap byeen gebragt was, ten huize van bekende *Sektariffen*, waar uit beroerte gespeld werdt (q). Te Munster, werdt de toeloop eerlang zo groot, dat de Herdoopers, sterker geworden dan de andere Burgers, op eenen Vrydag, in den aanvang der Vasten, eenen nieuwen oproer verwekten, roepende door de Stad, *Maakt u van hier, gy Godloozen, ten zy gy allen wilt uitgerooid worden, want al wie weigert zig te laten doopen, zal men doodslaan* (r). Toen weeken de meeste Burgers, die hun niet toevielen, met vrouwen en kinderen, ter Stad uit, en de Herdoopers bleven 'er meester van (s). De voornaamste aanleiders van deezen oproer waren Jan Mathyszoon van Haarlem, Jan Bokelszoon van Leiden, Bernard Rotman, *Bernard Knipperdolling*, *Jakob van Kampen* en *Jan van Geelen*. Zo dra was de Stad niet overmeesterd, of de voornaamste Huizen en alle de Kerken werden geplonderd, alle boeken, behalven den Bybel, verbrand, en alle goederen gemeen gemaakt (t). De Bisschop hadt, midlerwyl, een Leger verzameld, met welk hy 't beleg sloeg voor de Stad. Verscheiden' Duitsche Vorsten, en onder anderen de Landgraaf van Hessen, die Luthersch en den vreedzaamen Doops-

(q) Repert. der Plakaat. van Holl. bl. 28.

(r) HORTENS. *ubi supra*.

(s) Anonymi Chron. Monast. p. 149, 150.

(t) A. CORVINUS de Monast. Obsid. in Collect. S. SCHARDII Tom. II. p. 315. SLEIDANUS Libr. X. p. 156, 157.

KAREL II. Doopsgezinden niet ongenegen was, de **1534.** tog van Gelder, en de Steden Deventer, Rhenen en Zwol hadden hem voorzien van schut, of manschap. Hy bestormde de Stad in 't eerst, hevig (*u*). Ook deden de burgers uitvallen, in één van welken, Jan Thyszoon sneuvelde (*v*). Evenwel was 'er kans, om de Stad, stormenderhand, te magtigen. Een gedeelte van 's Bisschops ger verliep ook eerlang, en hy zag zig noodzaak van 't stormen af te laten, en de Stad, door uithongering, tot de overgaav dwingen (*w*). De beroemde *Viglius van* ** Officia- ta van Zuichem*, die thans het Ampt van *ks.* Kerkelyken Regter, by den Bisschop bekleedde, en zig doorgaans te Dulmen ophield, werd, wat laater, naar den Ryksdag te Woerden afgezonden, om onderstand tegen de Heren te verzoeken (*x*). 't Blykt egter niet dat hy iets opdeed. De Stad ging, eindelijk by verrassing over.

XVIII. Doch eer 't hier toe kwam, hadden te Amsterdam, en elders in Holland, een groot getal van menschen sloopers begeven, met meening, om naar Overijssel over te steeken en van daar naar Munster te trekken, alwaar naar men voorgaf, een nieuw en heerlyk koninkrijk begon opgerecht te worden (*y*). Eene V

(*u*) VIGLIUS AB AYTTA ZUICHEMI Epist. Select. N. I in Anal. Belg. Tom. II. P. I. p. 171.

(*v*) HORTENS. de Anabapt. p. m. 302.

(*w*) VIGLIUS Epist. Select. N. LXXIII. *ubi supra* p. 203, Anonymi Chron. Monast. p. 150, 151.

(*x*) VIGLIUS Epist. Select. N. LIV. LV. LXI. LXII, *ubi supra* p. 164, 167, 179, 181.

(*y*) E. DE VEER Chron. f. 36 *vers.*

van verscheiden' zulke Schepen werdt, op ^{KARELII.} den eenentwintigsten van Lentemaand, te 1534. Amsterdam, aangehouden. Men vroeg den luiden, *werwaards zy 't gemunt hadden?* Naar 't Land, *welk God ons wyzen zal*, was het antwoord. Om 's volks drift tot vertrekken verder gaande te maaken, liepen 'er, 's daags daaraan, op den middag, vyf Herdoopers, naakt, en met bloote zwaarden in de hand; door de Stad, roepende, *In den naam des Heeren! Gods zegen staat over de regter, Gods vloek over de linker zyde der Stede (z).* Anderen melden, dat 'er drie onder waren, die Obbe Philips en anderen, in Friesland, gedoopt en uitgezonden hadden, en dat de eene riep, *de nieuwe Stad*, meenende, zo 't schynt, Munster, *is den Kinderen Gods gegeven*: de ander, *doet boete, doet boete*, en de derde, *wee, wee, over alle Godloozen (a).* Doch zy beschadigden niemant. De Schuttery raakte terstond op de been, de roepers werden gevat, en kort daaraan, te Haarlem, ter dood gebragt. 't Zelfde lot trof ook eenigen anderen van dien zelfden aanhang, zo te Haarlem, als te Amsterdam, en in den Haage (b). Eenige dagen ^{Gerugt} later, kreeg de Amsterdamsche Regeering, ^{van een} uit Friesland, berigt, dat de Herdoopers voor- ^{aanslag} hadden, de Stad te verrassen. De Schutters, ^{op Am-} en Lieve-Vrouwen en Kruisgilden werden, ^{sterdam.} op 't Stadhuis, ontbouden. Men vroeg hun, wat dienst de Raad, des noods, van hun te wagen

(*) HORTENS. de Anabapt. p. m. 300.

(a) Bekenten. van OBBE PHILIPS, bl. 16, 17. [53].

(b) Chron. Amersfort. ap. MATTHEUM Fund. & Fat. Eccles. p. 525.

KAREL II. ten zou hebben? en zy verklaarden, go
1534 bloed, voor den welstand der Stad, v
 hebben. Hierop volgde een streng ver
 om vreemde Herdoopers te herbergen: d
 in de Stad bevonden, geene gezeten' Bu
 zynde, moesten, voor vyf uren des av
 op straffe des doods, vertrekken. N
 ven, deedt men, op verscheiden' plaa
 huiszoeking, en betrapte 'er twintig, die
 gezet werden. Den Graaf van Hoogsttraa
 kort hierna, met eenige Leden van den I
 van Holland, op bevel van Vrouwe M.
 (c), in de Stad gekomen zynde; werder
 eenigen van deeze gevangenen met de c
 gestraft. Doch zesendertig anderen, de l
 der Herdooperen verzaakt en openbaare l
 te gedaan hebbende, werden in genade
 vangen (d): waarmede de rust, in Amst
 dam, voor eenen tyd, hersteld was.

Orde te-
 gen de
 Herdoo-
 pers in
 Holland.

De Landvoogdes deedt, ondertusschen
 eene algemeene Dagvaart te Mechelen,
 Hooimaand, gehouden, eenen voorslag,
 de Herdoopers en Lutherschen beide uit
 rooijen, en Bisschop Franciskus Munster
 helpen winnen. Doch de Staaten van F
 land toonden weinige genegenheid, om
 met Munster te moeijen. Hier te lande, v
 den zy egter zorgen, dat oproerige en v
 sche Leeringen belet en gestraft werden.
 Stadhouder leverde hun, ten deezen einc
 sedert, een Ontwerp over: doch alzo c
 Geestelyken daarby te veel gezags werdt

(c) Repert. der Plak. van Holl. bl. 29.

(d) HORTENS. de Anabapt. p. m. 301, 302.

geven, werdt het, door de Staaten, van de FAREL II.
 hand gewezen, oordeelende zy „ dat men, 1534.
 „ voornaamlyk, op de wyze van prediken agt
 „ te geeven hadt, om valsche Leeringen te
 „ stuiten; en dat men zorg draagen moest,
 „ dat de Leeraars zig van 't schelden op el-
 „ kanderen, en van 't voorstellen van vreem-
 „ de gevoelens op den Predikstoel onthiel-
 „ den (e).” Midlerwyl, kreegen alle Balju-
 wen en Schouten in Holland last, om, een
 jaar lang, naar Herdoopers te zoeken, en de-
 zelve te doen straffen: en zulke *Melchioriten*,
 (zo noemde men de oproerige Herdoopers,
 naar *Melchior Hofman*) die hunne dwaalingen
 waren afgegaan, moesten, een jaar daarna,
 ter plaatse hunner Wooninge blyven, zy al-
 leen uitgezonderd, welken ten Haring voeren,
 of buitenlandschen Koophandel dreeven (f).
 Men gebruikte deeze voorzorg, om den Her-
 dooperen het famenrotten, en verreizen naar
 Munster en elders te beletten. Hoe 't binnen
 deeze belegerde Stad toeging, staat ons nu
 te melden.

Jan Matthyszoon van Haarlem hadt zig hier, XIX.
 zo lang hy leefde, het opperbewind in 't bur- Jan Bo-
 gerlyke aangemaatigd, en met zo veel streng- kelszoon
 heid geregeerd, dat hy zig niet ontzien hadt, van Lei-
 sommigen, die hem tegenstonden, met eigen' den
 handen, 't hoofd voor de voeten te leggen. werpt zig
 Voorts, waren 'er twee Burgemeesters en op tot
 twee-entwintig Raaden onder hem aangesteld. Koning-
 Doch na 't omkomen van Jan Matthyszoon, van
 werdt Munster.

(e) MR. AERT VAN DER GOES Reg. bl. 218, 219, 220, 223.
 (f) Repert. der Plakaat. van Holl. bl. 29.

KAREL II. werd het opperbewind, met algemeene
1534. men, aan Jan Bokelszoon, Kleérmaaker
 Leiden, opgedraagen (g). Hy was, omtrien
 jaar 1510, gebooren, en kon dus weinig
 dan vierentwintig jaaren bereikt hebben.
 Schryver, die hem gekend en gesproken had,
 getuigt, dat hy niet misdeeld was van
 stand en welspreekendheid (h). Ook met
 anderen, dat hy, voorheen, te Leiden,
 der de Rederykers, verkeerende, den rol
 Koning gaarne plagt te speelen (i), 't
 hem, eerlang, ook te Munster, te pas kwam.
 Hy gaf voor, zo wel als Jan Matthysz
 door den Geest, gedreeven te worden.
 In het midden van Bloeimaand, liep
 des nagts, moedernaakt, door de straat
 roepende, *dat de Koning in Zion gekomen*.
 Toen zat hy, drie dagen, in huis, zonder
 willen spreekken, schryvende, dat de God
 hem den mond geslooten hieldt. Eindelijk
 borst hy uit, dat hem, van boven, bevestigd
 was, twaalf Regters in Israëel aan te stellen.
 Dit geschiedde. Ook gaf hy het ampt
 Scherpregher aan Knipperdolling, die elk
 den Profeet, Jan van Leiden, durfde tegen
 staan, of tot den Bisschop wilde overloopen
 strengelyk ter dood bragt. 't Leedt niet
 of men begon, eerst heimelyk, toen open
 lyk, de veelwyvery te dryven. Elk nam
 veele vrouwen, als hy goedvondt. De Nonnen
 werden uit de Kloosters gehaald, en

(g) HORTENS. de Anabapt. p. m. 301, 302.

(h) A. CORVINUS de Monaster. Obsidione, p. 315.

(i) ORLERS Leiden, bl. 318, 322.

penlyk getrouwd (*k*). De twaalf Regters had- KARL II
 den maar eenige weeken gediend, toen Jan 1534
 van Leiden goedgevondt, hen van hun ampt te
 ontzetten, en zig tot Koning over dit nieuw
 Jeruzalem op te werpen (*l*). Een Goudsmid
 van Warendorp, *Jan Duizendschoen* genaamd,
 (*m*), hielp hem zyn oogmerk uitvoeren, ver-
 klaarende Hemelschen last te hebben, om Jan
 Bokelszoon, tot Koning over 't Munstersch
 Zion niet slegts, maar over de gantsche aar-
 de aan te stellen. Al 't volk gaf hier zyne
 stem toe. De nieuwe Koning verkoos zig,
 terstond, eenige Staatsdienaars en Raaden.
 Gerrit Boekbinder, dien wy boven genoemd
 hebben, was een der laatstgemelden (*n*). De
 Koning droeg zig, volgens 't verhaal van zul-
 ken, die hem gekend en gesproken hebben,
 zo vorstelyk, als of hem deeze waardigheid
 ware aangebooren. Hy droeg eene Kroon,
 en *Diadema*, 't gewoone hoofdversierfel der
 aloude Oostersche Vorsten. Als hy te paard,
 door de Stad, reedt, hadt hy gouden spoo-
 ren aan. Behalven den stoet, die hem volg-
 de, liepen 'er twee Knegten vooruit: een van
 welken, het oude Testament droeg. De an-
 der hieldt een zwaard in de hand. Die niet
 knielde, daar de Koning voorby reedt, werdt,
 op staande voet, gedood. Dus bootste de
 hervormde Kleërmaaker de gewoonte der al-
 oude Oostersche Vorsten naar, die hy, nog
 Rederyker te Leiden, naar 't schynt, hadt
 lee-

(*k*) Anonym: Chron. Monast. p. 152.

(*l*) HORTENS. de Anabapt. p. m. 302, 303, 304.

(*m*) Anonymi Chron. Monast. p. 153.

(*n*) L. HORTENS. de Anabapt. p. 304.

KARL II. leeren kennen. Hy volgde hen ook, in
1534. 't neemen van veele vrouwen. Eerst trouwde hy de Weduwe van Jan Matthyszoo onaan-
 gezien zy zwanger was. Zy alleen droeg den naam van *Koningin*. Behalven haar, nam hy nog veertien of vyftien andere Vrouwen van minderen rang: eene van welken, de koningheid gehad hebbende van zyn bedryf te veroordeelen, door hem, met eigen' hand, in openbaar, onthalsd werdt (o). Men beschuldigt hem van verscheiden' andere wreede ontugtige bedryven, die hem gehaat maakt by de Ingezetenen. Doch hy heerfchte zo geweldig, dat niemant zig, openlyk, over hem beklagen durfde.

Hy stelt Jakob van Kampen aan tot Bisschop van Amsterdam. Ondertusschen, werdt de Stad, door den Bisschop, zo naauw beslooten gehouden, dat de voorraad, door den tyd, begon te ontbreken. Koning Jan vondt toen geraade eenigen uit de Stad te zenden, om te preken; die byna allen den Bisschop in handvielen, en gedood werden (p). Een derzelve, *Henrik van Hilversom*, behieldt het leven, mids hy zig gebruiken liet, om de Heerdoopers, binnen Munster, te bedriegen. Henrik, wederom in de Stad gekeerd, maakte de Koning diets, dat hem een Engel uit 's Bisschops magt verlost, en voorts bekend gemaakt hadt, dat God den Koning drie rijkdommen, Amsterdam, Deventer en Wezel, had geschonken. De Bisschop, die hem dit, na 't schynt, deedt zeggen, beoogde de magt

(o) A. CORVINUS de Monaster. Obsid. p. 315.

(p) VIGLII AB AYTIA ZUICHEM. Epist. Select. N. LIV. Anal. Belg. Tom. II. P. I. p. 165.

der Herdooperen te verdeelen, en veelen, in KARBLII.
plaats van naar Munster, naar elders, te doen 1534.
trekken. Ook gelukte hem dit, ten deele.
Terstond hierop, werdt Jakob van Kampen,
tot Bisschop van Amsterdam, aangesteld, en,
nevens zekeren Jan Matthyszoon van Mid-
delburg, derwaards gezonden. Ook kwam hy
'er, in Wynmaand, aan, en onthieldt 'er zig
heimelyk; veele menschen doopende, en in
de nieuwe Leere onderwyzende. In 't hoofd
van verscheiden' zyner Brieven, schreef hy,
Ik, Jakob van Kampen, Bisschop te Amsterdam,
Leesmeester te Munster (q). Henrik van Hil-
versom raakte, sedert, wederom uit Munster,
en liep openlyk over tot den Bisschop (r).

De Stadhouder Hoogstraaten was, op den Bewee-
eersten van Wynmaand, te Amsterdam geko- ging al-
men, om orde op het uitrooijen der Herdoo- daar over
peren te stellen. Hy hieldt den Schout, *Jan* de Her-
Huibertszoon, en eenigen uit den Raad ver- doope-
dagt, dat zy te slap in dit werk waren geweest, rye.
en hierdoor het toeneemen der Ketterye had-
den veroorzaakt. Ook werdt Jan Huiberts-
zoon, sedert, van 't Schoutampt verlaaten,
en ten lande uit gebannen (s). Den zevenden
van Wynmaand, werden 'er twee Herdooper-
sche Burgers gevat. Hierop ontstondt een ge-
rugt, dat men 'er, dien nacht, nog wel twee-
honderd van 't bed zou ligten. De vrees, hier
door in veelen verwekt, was oorzaak, dat zy,
in merkelyken getale, voor 't Stadhuis, samen
school.

(q) Regist. der Willek. van Amst. by BRANDT, Hist. der Re-
form. I. Deel, bl. 122.

(r) L. HORTENS. de Anabapt. p. m. 305, 306, 307.

(s) Regeer. Lyst van Amst. voor de Handv. druk van 1634.

82 VADERLANDSCHE XVII.

KAREL II. schoolden, zig latende verluiden, dat z
1534. zouden gedoogen, dat men de Burgerlyk
heid schondt, en de luiden heimelyk ten
uit haalde. *Joost Buik*, Schepen der S
dien nagt, als Hopman der Schutteren
wagt hebbende, stelde hen egter te v
hun zyn woord geevende, dat nieman
Burgeren eenigen overlast te vreezen l
waarop zy naar huis gingen. De Stadho
voor de gevolgen deezer samenrottinge
dugt, deedt zyne Herberg sterk bewaa
tot dat hy, twee dagen daarna, wederom
Amsterdam vertrok (t).

XX. Het gebrek van mondbehoefden werd
Hongers- dertusschen, zo groot te Munster, dat
nood in ongewoon voedsel gebruiken moest.
Munster. vleide elkanderen met hoop van toevoe
ontzet. Doch 't bleef agter. In Winterma
zondt de Koning Jan van Geelen, niet o
dreeven in Krygszaaken, ter Stad uit, or
benden, die men zeide in aantogt te zyr
ontzet, naar Munster te geleiden. Doch
begaf zig, over Friesland, naar Amsterc
en keerde niet weder (u). De hongers
1535. nam, in 't volgend jaar, zo zeer de overh
dat men zig niet slegts met paarden- hon
en rotten vleesch voeden moest (v); maar
was zelfs geen leder zo hard, welk niet
geten werdt. De Schryver, dien wy hier
gen, heeft verscheiden' Boeken gezien,
welken de lederen banden gegeten waren. l
verzekerde hem ook, dat 'er zelfs kind

(t) HORTENS. de Anabapt. p. 306, 307.

(u) HORTENS. de Anabapt. p. m. 307, 310.

(v) Anonym. Chron. Monast. p. 146.

waren omgebracht, en te lyve geslaagen. En KAREL II. midden in deeze elende, werden 'er nog dan- 1535. feryen gehouden en schouwspelen vertoond (w), terwyl de Hoofden der Herdooperen elk een' verzekerden, dat de Stad nimmer gewonnen, maar wel haast wonderbaarlyk verlost worden zou (x). Doch 't viel geheel tegen hunne verwagting uit. De Bisschop hadt, vol- De Stad gens zyn eigen schryven aan Paus *Paulus den* wordt, *III*, welk nog voorhanden is, op het einde by ver- des jaars 1534, reeds meer dan agtmaal hon- rassing, derdduizend guldens, in de Belegering zyn- ingeno- men. Hoofdstad, gespild; en verzogt, derhalven, den Paus, op 't ernstigst, om onderstand. Doch my is niet gebleeken, dat hem van Rome iets toegeschikt werdt. Hy hadt, sedert eenen geruimen tyd, slegts drieduizend Knegten en driehonderd paarden, tot dit Beleg, konnent gebruiken; die alleen konden dienen, om de toegangen, op welken zy zig verschanst hadden, te sluiten, en niets tegen de Stad onderneemen konden (y). Doch in Zomermaand des jaars 1535, werdt de Stad, by verrassing, overmeesterd, door *Hans van Langerstraaten*, aan 't hofd van niet meer dan vierhonderd man. Hy was, van de Herdoopers, overgelopen tot den Bisschop, dien hy Munster beloofd hadt te zullen leveren, zo men hem van eenig geld en volk voorzien wilde. Hy gaf zo veel verzekering, dat de Bisschop hem 't stuk

(w) A. CORVINUS de Monaster. Obsid. p. 316.

(x) HORTENS. de Anabapt. p. 308.

(y) Vide Epist. Francisci Monast. Episc. ad Paulum III. in A. MIRÆI Donat. Belg. Libr. II. Cap. CXXXVIII. Op. Diplom. Tom. I. p. 607, 608, 609. & int. VIGLII Epist. Select. N. CXXXIV. Anal. Belg. Tom. II. P. I. p. 321.

84 VADERLANDSCHE XVE. E

KAREL II. stuk toevertrouwde. Op den drie-entwintigsten van Zomermaand, des nagts, vertelde hy zig voor de Kruispoorte, de wagt maakende, dat hy mondbehoefden bleef. Men kende hem, en liet hem binnen. Stond hierna, regtte hy een yffelyk bloed aan in de Stad. Veelen werden, in den storm overvallen en afgemaakt. De Koning laat gewaar wordende, dat de Stad verwoest was, bragt egter eene menigte volks in wapenen, en weerde zig zo dapper, dat het hem te kwaad gekreegen zou hebben; zo het Bisschoplyk Leger toegeschooten was hem ontzet haadt. Op dit oogenblik, ontstonden Herdooperen de moed. Agt dagen later werd de Stad overgegeven aan de woede der Bisschoplyke Knechten. Men zag de straat bezaaid met lyken. Ook werden 'er vele gevat, en geregtelyk ter dood gebragt. Eenen ontvlooden. Anderen, op 't Slot gevangen, gaven 't niet op, zonder 't lyf te beugen. De Koning, Jan van Leiden, we nevens Bernard Knipperdolling en *Beukering*, leevende gegreepen, en eenen ruimen tyd bewaard (z). Men voerde den Koning, tot een schouwspel, door 't onlegen land, en stelde hem toen op 't *Bevergerne*, in scherpe gevangenis. Knipperdolling en Beukering werden elders bewaard. Terwyl zy zaten, kreegen twee Luther Leeraars, door den Landgraaf van Hessen afgezonden, vryheid, om hen te zien.

(z) Anonym. Chron. Monast. p. 154, 155. L. HORTÉ Anabapt. p. III. 313.

tot boete te vermaanen. *Antoni Corvinus*, één **KAREL II.** deezer Leeraaren, heeft meer dan eens, met 1535. deeze berugte gevangenen gesproken, en een verhaal van zyn gesprek in 't licht gegeven, uit welk men de Leer deezer luiden (a), ook te vinden in een Boek, de *Wederopregting* genaamd (4), en gedurende 't Beleg van Munster verspreid (b), kan opmaaken. Jan Stellingma van Leiden hieldt „ dat het duizendjaargen van „ Ryk, in de Openbaaringe vermeld, ei- Jan van „ genlyk moest worden opgevat. De Over- Leiden. „ heid, schoon van God ingesteld, mogt „ men, zyns oordeels, geweldelyk weder- „ staan, als zy iets gebodt, strydig met „ Christus Leere. Wegens de Regtvaardig- „ maaking, hadt hy 't gevoelen der Roomsche- „ gezinden aangenomen. Doch, in de ge-
van-

(a) A. CORVINUS de Monast. Obsid. p. 316.

(b) HORTENS. de Anabapt. p. m. 299.

(4) De eigenlyke Titel van dit werk is, *Eine Institution edder eine Wedderstellinge rechter unde gesunder Christelicher Leer / Gelovens unde leuens / uth Gottes genaden / durch de Gemeynte Christi tho Munster an den dach gegeuenn. Gedrukt te Munster 1534. yn den treenden Maendt / October gehepten. Wat laater, kwam 'er een diergelyk Boek in 't licht, genaamd, Von Verborgenhait der Schrifft des Rykes Christi / unde von dem Daghe des Heren / durch de Gemeynte Christi tho Munster. Gedrukt in Mare M. D. XXXV. In der ij. Maendt. Men vindt van beide deeze Boeken nog enkele afdrukfels, onder de Liefhebbers. Zie I. LE LONG *Hist. der Reform. van Amsterdam*, bl. 483. 't Slot van het eerste, waarin duidelyk gezeid wordt, dat de Munstersche Doopsgezinden Hemelschen last gekreegen hadden, om de waare Leer, met het zwaard, voort te planten, is te leezen agter J. H. V. P. N. *Beginsf. der Scheuringen onder de Doopsgezind.* bl. 68.*

KAREL II

1535

„vangen is, werdt hy tot Luthers ge-
 „overgehaald. Ook veranderde hy in 't
 „des Avondmaals, 't welk hy eerst, g
 „de Zwinglischen, begreepen hadt ;
 „waarvan hy nu, ten voornaamsten de
 „even als Luther gevoelde. Doch de I
 „kon, zyns oordeels, niet wettiglyk dan
 „volwassenen geschieden, en hierin be
 „de hy nimmer van zyne meening te z
 „afgaan. Van Christus menschheid gev
 „de hy, dat zy, in geen en deele, uit M
 „genomen was; maar dat Christus ligha
 „door de H. Maagd, gegaan was, gelyk
 „Zonnestralen door het glas. De veel
 „van vrouwen, hoe strydig met de hee
 „daagsche gewoonte, hieldt hy geoorlo
 „Doch, in een nader gesprek, gaf hy toe,
 „men niet meer dan ééne vrouw behoort
 „neemen, wanneer de Overheid de veelwyf
 „verboden hadt. In dit gesprek, verzagte
 „ook eenige andere stellingen, op hoop
 „men hem in 't leeven zou laten. Doch
 „twee punten, den Doop en Christus men
 „heid, bleef hy, tot in zyn uiterste, onver
 „derlyk. Knipperdolling en Kregting droeg
 „zig; in de gesprekken met de Lutherfche L
 „raars, veel onbescheidener dan Jan van L
 „den. Zy scheenen grooter dweepers dan
 „Knipperdolling ontzag zig niet, te zegge
 „dat hy Koning in 't geestelyke was, gelyk
 „van Leiden in 't tydelyke. Ook beleedt
 „gedreeven te hebben, dat men de Schrif
 „des ouden en nieuwen Verbonds verwerp
 „moest, en zig, eeniglyk, door den Geest, l
 „ten bestieren. Kregting telde het hebben v

veele vrouwen onder de middelen der Regt-KARELII. vaardigmaaking. Meer dan zes maanden za- 1535. ten deeze gevangenen, eer men hun de dood aanzeide. Jan van Leiden, toen gevraagd zynde, of hy een' Priester begeerde, antwoordde „ dat hy zig, in zyne uiterste, gaarne van „ verstandigen raad bedienen wilde.” Men zondt hem, op zyn verzoek, 's Bisschops Kapellaan, aan wien hy de blykbaarste tekenen gaf van een gevoelig berouw, onder anderen zeggende, *dat by tienmaal de dood verdiend zou hebben, zo by tien levens te verliezen hadt.* Ook beklagde hy zig zeer, dat hy den goeden raad des Landgraafs van Hessen, die hem, te vooren, geschreeven hadt, dat hy zig met den Bisschop moest zoeken te verdraagen (c), dwaaslyk versmaad hadt. Doch Knipperdolling en Kregting toonden geene blyken van boetvaardigheid. Ook zeide Jan van Leiden, kort hierna, voor de Regtbank, dat hy wel tegen de Overheid, maar niet tegen God hadt gezondigd. Dus wankelde deeze elendige, in zyn uiterste. Hy en de twee anderen werden, eindelyk, op den drie-entwintigsten van Louwmaand des jaars 1536, te Munster, ter dood gebragt, door middel van gloeiende tangen, met welken hun 't vleesch uit het lighaam geneepen werdt. De lyken werden, in yzeren korven, aan den S. Lamberts tooren gehangen (d).

Straf van
de Hoof-
den der
Mun-
stersche
oproe-
ringen.

Doch eer 't met Jan van Leiden dus deer- **XXI.** lyk afliep, en zelfs voor 't overgaan van Mun- Aanflag der Her-
ster,

(c) HORTENS. de Anabapt. p. m. 309.

(d) A. CORVINUS de Monast. Obsid. p. 316, 317, 318, 319.

KAREL H. ster, verwekte de Herdoopers, in Holla
1535. met naame te Amsterdam, verscheiden'
dooperenschuddingen. De Slotvoogd van Woerd
op Lei- of, volgens anderen (e), de Wethouderse
den. van Amsterdam gaf der Regeeringe van L

Naakt-
loopers
te Am-
sterdam.

den, op den drie-entwintigsten van Lo
maand des jaars 1535, kennis van eenen :
slag der Herdooperen op die Stad, welke
voorhadden, aan verscheiden' hoeken, in br
te steeken. Men deedt terstond huiszoeki
en betrapte vyftien mans en vyf vrouw
De mans werden, kort daarna, onthalsd,
vrouwen verdronken (f). Ten zelfden ty
hielden zig ook eenige Dordsche Poorters,
van Herdooperye verdagt waren, in of bui
Dordrecht, verborgen: waarop de Regeeri
by klokgeslag, op lyfstraffe, verbieden liet, l
huisvesting te verleenen (g). Doch te A
sterdam was meer te doen. Hier waren,
den elfden van Sprokkelmaand, ten huize v
Jan Sybertszoon, Lakenkooper in de Zo
steeg, toen verreist naar de Oostzee, om :
nen Koophandel te dryven, zeven mans
vyf vrouwen byeen gekomen. Een der z
ven, *Dirk de Snyder*, gaf zig voor een' Pi
feet uit. Men bleef byeen, tot over midd
nacht. Niet lang na drie uren, wierp D
zig op 't aangezigt ter aarde, om te bidde
Toen hy wederom opstondt, verklaarde h
God, in zyne Heerlykheid, gezien en gespi
ken, en Hel en Hemel bezogt te hebben. I

VOE

(e) MEURSIJ Aghen. Batav. Libr. I, p. 50. ORLEANS L
den, bl. 443.

(f) HORTENS. de Anabapt. p. m. 309.

(g) Klepb. van Dordr. by BALEN, bl. 818.

XVII. BOEK. HISTORIE. 89

voegde 'er by, dat de jongste dag naby was, **KAREL II.**
en dat één uit den hoop, dien hy aanwees, 1535.
zekerlyk verdoemd zyn zou. Deeze daarop
aan 't bidden, *Hemelsche Vader, ontferm u*
mynes. Toen de Profeet weder, *de Vader*
beeft zig uwes ontfermd, en u tot zynen zoon
aangenomen. Kort daaraan, op eenen vroegen
morgen, ter zelfder plaatse, byeen gekomen
zynde, nam de Profeet, na 't gebed, zynen
helm en harnas, zydgeweer en kleederen, en
wierp alles op 't vuur, zeggende, *dat al wat*
uit de aarde voortgekomen was, door 't vuur ver-
teerd en Gode opgeofferd worden moest. Toen
hy daar geheel moedernaakt stondt, beval hy
het overig gezelschap, vrouwen zo wel als
mannen, te doen, gelyk hy gedaan hadt. 't
Geschiedde, zonder uitstel. Elk wierp zyne
kleederen op 't vuur, zonder den minsten
hairband over te houden. De vrouw van den
huize, die, door den stank der smeulende
kleederen, gewekt was, opgestaan en in 't
vertrek, daar de anderen waren, gekomen zyn-
de, kreeg terstond bevel, om zig insgelyks
te ontkleeden, gelyk zy deedt. Niemand dee-
zer misleiden wist toen nog, wat 'er verder
gedaan moest worden, behalven Dirk den
Snyder, die ook eerlang beval, dat men hem
volgen en naroeppen zou. Met strykt hy, en
de anderen na hem, ten huize uit: loopende,
als uitzinnigen, de Stad op en neder, onder
een ysselyk gehuil van *wee! wee! wee! de*
wraake Gods! de wraake Gods! de wraake Gods!
De Schuttery in de wapenen en voor 't Stad-
huis samengekomen zynde, werden de Naakt-
loopers, op eene vrouw na, die men nim-

KAREL II. mer, naderhand, vernomen heeft, ge-
1535. pen, en naar 't Stadhuis gebragt. Toe-
 verhoord zouden worden, wilde men hun
 kleederen voorzien. Doch zy weigerd
 volftandiglyk, roepende, *dat zy, de na-
 waarheid en Gods beeld zynde, zig nergens
 fchaamden.* 't Scheen, dat zy, met de fch-
 te, ook 't gevoel der koude van het jaa-
 ryde verlooren hadden. Het Huis, wa-
 zy gekomen waren, vondt men zo vast
 flooten, dat men de deur, met eene l-
 moest doen open springen: waarna me-
 vertrek, daar zy zig ontkleed hadden, in b-
 vondt, en twee fchotels met vleefch, be-
 op de kleederen, in 't vuur. De Regee-
 kreeg terftond vermoeden, dat men 't
 dit woest bedryf gemunt hadt op 't overr-
 pelen der Stad; waar voor zy lang hadt
 vreesd. Men hielt de Kerken en Poo-
 geflooten. Men deedt de flagklokken ftilft-
 De fchuttery bleef in de wapenen. Ook w-
 'er huiszoeking gedaan. Veelen, die ver-
 waren, werden gevat: doch eenigen, onfch-
 dig bevonden zynde, terftond ontflaagen.
 zeven Naaktloopers werden, den vyf en tw-
 tigften van Sprokkelmaand, onthoofd, en
 linnen-kleedinge op 't rad gelegd. Wat-
 ter, werden 'er nog eenigen ter dood gebr-
 In sommige Aantekeningen (b); wordt
 meld, dat 'er, ten deezen tyde, wel by
 vyftig mēfchen, te Amfterdam, naakt la-
 de ftraaten liepen, en dat 'er twaalf mans-

tw

(b) Regift. der Willekeur. beruſtende ter Secret. van A-
 by BRANDT Hiſt. der Reform. I. Deel, bl. 119.

twaaft vrouwen gevat werden. Dog kort na ^{KARLH.}
't vangen der Naaktlooperen, zag men wel 1535.
duizend Herdoopers omtrent Amsterdam aan-
komen, van meening om zig daar op te hou-
den. Zy kwamen, zeidenze, uit Henegouwen;
doch men drong hen, buiten te blyven, en
weder te keeren, van waarze gekomen wa-
ren (i). Ondertuffchen, verfterkte de aankomft
van zo veel volks de Regeering in 't vermoe-
den, dat men zig van Amsterdam zegt mees-
ter te maaken: 't welk naderhand nog klaa-
rer bleek.

In 't laaft van Lentemaand, bemagtigden ^{XXII.}
driehonderd Herdoopers, aangevoerd door 't Oude
Jan van Geelen en anderen (k), het oude ^{Klooster}
Klooster by Bolswaard. in Friesland, verdry- ^{by Bols-}
vende de Monniken, en beelden en Kerkfie- ^{waard,}
raaden vernielende. Doch Jurgen Schenk, ^{Herdoop-}
Stadhouder van Friesland, herwon het Kloos- ^{pers, in-}
ter, in weinige dagen, alles wat zig te weer ^{genomen.}
ftelde doodflaande. Een groot getal van ge-
vangen en werdt, federt, te Leeuwaarden ge-
hangen, onthoofd en verdronken (l). Doch
Jan van Geelen was 't gevaar gelukkiglyk ont- ^{Jan van}
vlugt, en te Amsterdam gekomen, alwaar hy, ^{Geelen}
zyten naam veranderd, en zig voor een' Koop- ^{onder-}
man uitgegeven hebbende, zig eenigen tyd op- ^{neemt}
hieldt, ten huize van *Willem Korneliszoen*. Daar- ^{Amster-}
na befloot hy, heimelyk, naar Bruffel te trek- ^{dam te o-}
ken, en Brieven van vergiffenis van de Land- ^{verweldi-}
voogdesfe te verwerven. Om haar te bewee-
gen,

(i) HORTENS. de Anabapt. p. m. 309, 310.

(k) E. BENINGHA Hist. van Oostfr. IV. Boek, Cap. LXI.
LXII. bl. 681.

(l) URB. EMMIUS Libr. LVII. p. 224.

KAREL II. gen , gaf hy voor , van zyne dwaalingen berouwen te hebben , en boodt aan , Munster , dat toe
 1535. nog niet over was , den Keizer te willen leveren. Men verleende hem , onder deeze voorwaarde , de verzogte Brieven , en hy trok terstond daarna , wederom naar Amsterdam. Hier verkeerde hy , sedert , openlyk , met de voornaamsten der Stad. Doch in 't geheel hieldt hy zig by de Herdoopers , en kreeg eerlang , zo veel volks aan zyne koorde , dat hy besloot de Stad , by nacht , te overmeesteren. Men bestemde , hiertoe , den tienden van Bloemaand. Hy en *Henrik Goedbeleiden* een bekend Burger , waren de hoofden der samenzweeringe. De overigen hadden zich ten huize van *Pieter Gaal* , in de Pylsteeg , bijeen gevoegd. Men maakte malkanderen diep dat de aanval zo dra niet geschied zou zyn , de meeste Burgers zouden hun toevallen. Bij den aanval steunde men op de voorzegging van *Henrik van Hilversom* , die Amsterdam nog twee Steden den Koning van Zion beloofd hadt. Het luiden van de Stadhuisklok zou de leus van den aanval zyn. 't Gilde der Kruisbroederen teerde juist deezen dag : en om maaltyd werdt , volgens gebruik , door het gantschê Wethouderschap en de aanzienlyksten der Stad , bygewoond. Men was gewoond in zulk eene gelegenheid , op de markt , die hier *den Dam* heet , vuurwerken af te steeken en piktonnen te branden. In deezen tyd van vreugde , meenden de Herdoopers hunnen swaagwaar te neemen , en 't Stadhuis eerst , en daarna de Stad te bemagtigen. Doch de Burgermeesters kreegen , tegen den avond , de leus

Beleid
van den
aanval:

die om-
dekt,

van den aanslag. Een jongman, die niet ge- **KAREN II.**
 noemd wordt, gaf *Pieter Honig* berigt, dat 1535.
 zes honderd Herdoopers zig, dien zelfden
 nacht, dagten byeen te voegen, om de Stad
 te overweldigen. Honig deelde dit schrikke-
 lyk nieuws terstond mede aan de Hopluiden,
Klaas Doedeszoon en *Dirk Hillebrandszoon Otter*.
 Allen drie gingenze toen naar Burgemeesters,
 die de ontdekking eerst in den wind sloegen;
 doch men gaf hun zulke verzekeringen, dat
 zy 't eindelyk geloofden. Men diende hun,
 onder anderen, aan, dat 'er drie dubbele gela-
 den' handbussen, boven de Waage, op de Rede-
 rykers Kamer, gereed gezet waren, om, in den
 aanval op 't Stadhuis, gebruikt te worden. Mis-
 schien waren de Amsterdamsche Rederykers,
 of eenigen derzelven, die ook in laater' tyd de
 hand hadden in de Hervorming der Stede (*m*),
 thans den Herdooperen genegen, om dat
 hun Koning, Jan Bokelszoon, te Leiden, Re-
 deryker geweest was. Midlerwyl, was goede
 raad duur by Burgemeesters. 't Was nu in
 den voornacht, en de Kruisbroeders waren,
 tot hun geluk, vroeger dan naar gewoonte,
 gescheiden. Sommigen sloegen derhalven
 voor in den Raad, dat men de Burgers, spoe-
 dig, doch in alle stike, in de wapenen, voor
 't Stadhuis, moest doen komen. Doch ande-
 ren vonden hierin te veel zwaarigheid. De
 tyd verliep vast met dit sammelen. Men was, doch eg-
 op 't Stadhuis, nog bezig met beraadslaan, ^{ter on-}
 toen de Herdoopers, naar men sedert verze- ^{derno-}
 ker- ^{men}
 words.

(*m*) Zie, onder anderen, *HOOFD* Nederlands. Hist. V. Boek,
 b. 193.

KARLII. kerde, niet boven de veertig sterk, met slaan
1535. de trom, uit de Pylsteeg, die dicht by der
 Dam is, op 't Stadhuis kwamen aantrekken
 De Burgers, die hier de wagt hadden, wer-
 den, in den eersten aanval, afgemaakt of ge-
 vat. Hun Hopman, *Simon Klaaszoon Put-*
schoot 'er 't leeven by in. De Burgemeesters ont-
 kwamen 't gevaar, door eene verhaaste vlugt
 Een dronken Schouts Dienaar, die tusschen
 de stoelen en banken lag te ronken, kroop
 naauwlyks wetende wat hy deedt, op he-
 eerste gerugt, op handen en voeten, naar bo-
 ven, en verftak het touw* der Stadhuisklok
 voorkomende hierdoor, gelukkiglyk, het klep-
 pen van onraad, welk de gantsche Stad in
 rep en roer gesteld en waarschyntlyk een groo-
 ter getal van Herdoopers op de been gebrag
 zou hebben. De Burgemeesters hadden, on-
 dertusschen, de Gemeente in de wapenen doe-
 komen, en de toegangen naar den Dam sterl-
 doen bezetten. De Herdoopers waren mees-
 ter van 't Stadhuis en den Dam. Een mis-
 maakte Bultenaar uit de hunnen, gewapent
 uit de Pylsteeg komende, vraagde zynen Buur-
 man, als ware hy 'er zelf onkundig van ge-
 weest, *wat 'er gaans ware?* 't *Is op den Dam*
te doen, antwoordde deeze, *laat het ons gaan*
g'en. Doch naauwlyks waren zy eenige tre-
 den voortgegaan, of de ander stak hem ver-
 raaderlyk onder de voet. 't Gerugt van der
 aanslag klonk vast de gantsche Stad door. Elk
 raakte op de been. Men liep herwaards en
 derwaards, zonder, in de holte des nagts
 vriend van vyand te kunnen onderscheiden
 Die zig op den Dam vertoonen durfdé, werdt
 ter.

De Her-
doopers
bemagti-
gen den
Dam, en
't Stad-
huis.

terstond, door de Herdoopers, doorschooten. *Klaas van Aken*, een spotvogel en sterk drinker, hadt de koenheid van zig alleen onder den drom der Herdooperen te begeeven, en Henrik Goedbeleid, dien hy van ouds kende, af te vraagen, *wat hun begeeren was?* Henrik antwoordde, *dat zulks hem niet aanging, en dat by zig naar huis moest begeeven.* Doch terwyl Klaas draalde en jokken wilde, werdt hy, tegen Henriks zin, door de anderen, doorstoken. De Regeering hadt beslooten, niets tegen de Herdoopers te onderneemen, voor dat de dag gekomen zou zyn. Men vergevoegde zig, derhalven, met de toegangen naar den Dam, op bevel van den Burgemeester *Goeffen Janszoon Reekalf*, niet onbedreeven in de Krygskonst, met zeilen te behangen, en met hopzakken te stoppen, agter welken, men veilig was, voor 't geschut der Herdooperen. Dus dagt men den morgenstond te verbeiden. Doch de Burgemeester *Pieter Kolyn*, een geleerd en godvrugtig man, zag, ter oorzaake van zyne zagtheid omtrent de Herdoopers, by veelen, in 't vermoeden gebragt hebbende, dat hy met hen heulde, kon 't niet van zig verkrygen, dat hy nu de gelegenheid voorby zou laten gaan, om zig openlyk, van zulk eene kladder te zuiveren. Hy rukt dan, aan 't hoofd van zyn Vendel, aan op de Herdoopers, die hem stoutelyk te gemoet traden. Voor de Waage, raakte men handgemeen. De Herdoopers behielden de overhand: de Burgers werden verjaagd, of doorschooten: sommigen ook met vergiftigd lood. Kolyn zelf werdt deerlyk vermoord.

KAREL II.
1535.

De Bur-
gemees-
ter Pieter
Kolyn en
eenige
Burgers
worden
door-
schooten.

KAREL II. moord (*). Reekalf, die toen 't voornaamste bewind alleen aan zig nam, bezoldigde, dien nagt, op de Vischmarkt, een zeker getal van Waardgelders, voor den tyd van een maand, onder voorwaarde, dat zy, geleid door Burgemeesteren, de Herdoopers eerst van den Dam dryven, en daarna 't Stadhuis overweldigen zouden; wanneer zy, door de Burgers, zouden worden ingevolgd. Voorts gebodt hy, dat men zig, het overige van den nagt, doodstil houden zou. De Herdoopers bragten, ondertusschen, den tyd door, met het zingen van Psalmen. Ook vernielden zy de piktonnen en vuurwerken; op dat dezelve, in brand geschooten, hun klein getal niet ontdekken, en hen voor 't schietgeweer der Burgeren bloot stellen zouden. Doch Goedbeleid, dit hun klein getal en dat 'er geen onderstand kwam in aanmerking neemende, begon voor 't mishukken van den aanslag te vreezen. Jan van Geelen poogde hem egter een hert onder den riem te steeken, hem verzekerende „ dat de Stad, „ zelfszonder bloedstorting, voor tien uren, „ in hunne magt zyn zou; zo de Profeet, „ hy meende, naar 't schynt, den Overlooper Henrik van Hilversom „ hun anders de waarheid voorspeld hadt.” Met het aanbreeken van den dag, werdt de Dam haast schoon geveegd van Herdoopers, die, of geveld, of gedwongen werden, naar 't Stadhuis te wyken. Toen maakten de Burgers zig meester van de Rederykers Kamer boven de Waag, van

(*) Regeer. Lyst van Amst. voor de Handv. op 't jaar 1535.

van waar zy 't Stadhuis konden beschieten. ^{KAREL II:}
 Verscheiden' Herdoopers, die zig, op de 1535.
 groote zaal, onthielden, werden, door de
 vensters, doodgeschooten. De overigen ver-
 staken zig, in 't binnenste van 't Stadhuis.
 Reekalf, twee slangen en een groot stuk ge-
 schut op den Dam hebbende doen brengen,
 schoot de deur van 't Stadhuis op de vloer.
 Toen vielen de Waardgelders in 't Stadhuis
 aan op de Herdoopers, die zig verdedigden
 als wanhoopigen. Reekalf begaf zig naar S.
 Elizabets Gasthuis, welk nevens 't Stadhuis
 stondt, en hieldt, van daar, den toegang
 naar 't Stadhuis open. Eenigen beklommen de ^{De Her-}
 vensters, van ter zyde, en overvielen de op- ^{doopers}
 roerigen, van eenen kant, daar men hen niet ^{worden}
 verwacht hadt. Toen werden veele Herdoo- ^{over-}
 pers geveld, onder welken ook Henrik Goed- ^{wonnen,}
 beleid was: eenigen, tot twaalf toe, gevan-
 gen genomen. Jan van Geelen, op den Too-
 ren van 't Stadhuis gevlugt zynde, stelde zig,
 voor erger straf dugtende, bloot voor 't schiet-
 geweer der Burgeren. Hy werdt wel haast
 getroffen, en nog zieltoogende op straat ge-
 smeeeten. 't Leedt niet lang, of de Herdoo-
 pers waren allen gedood, of gevangen. Men
 telde, onder hen, agtewintig dooden, die
 by de beenen aan de galg werden gehangen.
 Van de Burgers, waren 'er twintig gesneu-
 veld. Ten zelfden dage, werden 'er nog twee
 Herdoopers, buiten de Stad, gegreepen. Zy
 waren, uit de naaste Dorpen, op hoop, dat
 de hunnen de Stad zouden bemagtigd hebben,
 derwaards gekomen. De bultenaar, die zy-
 ren buurman verraaderlyk gegriefd hadt, werdt

KAREL II. ook, tegen den avond, gevat. Negen van 1535. de twaalf gevangen Herdoopers kreegen hun vonnis (o), op den veertienden van Bloei- en zwaar maand. 't Hert werdt hun uit het lyf gerukt, gestraft. en in 't aangezigt gesmeeten: waarna zy onthoofd en gevierendeeld werden. Naderhand, werden 'er nog eenige anderen geregt: sommigen, om dat zy den toeleg geweeten, en niet ontdekt hadden. De vrouw, uit wier Huis, de Naakdoopers, in Sprokkelmaand, gekomen waren, werdt in haare deur opgehangen. Ook leedt eene Moeder met haar zoon deeze straf, om dat zy den gewaanden Bisschop, Jakob van Kampen, geherbergd, en niet aangebragt hadt. Deez' was, ondertuschen, nergens te vinden. Doch de Regeering de dood gedreigd hebbende aan elk, die hem niet aanbragt, werdt hy, eindelyk, ontdekt en gestraft. In zyn vonnis (p), werdt hy alleenlyk over Herdooperye, niet wegens het oproer beschuldigd. Ook hadt hy, schoon zwaar gepynigd, nooit willen bekennen, dat hy deel gehad hadt aan 't verraad der Stad (q). Men zette hem eerst een uur lang te pronk, met een tweehoornigen blikken myter, bemaald met het wapen der Stad, op 't hoofd. Toen werdt hem de tong uit den hals getarnd, en de rechterhand en het hoofd, met een vleeschhouwers hakmes, afgehouden. 't Hoofd, met den myter gedekt, werdt, nevens de hand, op de Haarlemmer Poort gesteld. De romp werdt verbrand. Wat laater

(o) Zie het by DAPPER, Besch. van Amst. bl. 151.

(p) By DAPPER, Besch. van Amst. bl. 152.

(q) Regist. der Willekeuren by BRANDT Hist. der Reform. I. Deel, bl. 122.

Mar 1535.

ter, in 't zelfde jaar, werden te Leiden, te KAREL II.
 Hoorn (r), te Utrecht, en elders, verschei- 1535.
 den' Herdoopers, die men, insgelyks, van
 oproerige aanslagen verdagt hieldt, of over-
 tuigde, ter dood gebragt. De strengheid, met
 welke men hen handelde, bragt, eerlang, te
 wege, dat zy de dwaaze hoop om een nieuw
 aardfch Ryk op te regten t'eenemaal vaaren
 lieten, en zig ftijl hielden (s).

De aanflag op Amsterdam, fchoon in fchyn
 met weinig volk ondernomen, zou zekerlyk
 van veel gevolg geweest zyn, zo de Burgery
 niet terftond de toegangen naar den Dam be-
 zet hadt, en zo het Stads Kloktouw, by een
 onvoorzien toeval, niet t'zoek geraakt was.
 Het kleppen der klok zou, gelyk 't opgestemd
 was, alle de goedgunners der Herdooperen,
 die hier geen klein getal uitmaakten, op de
 been gebragt hebben. Ook hadt Jan van Gee-
 len driehonderd Dorpelingen van Benskoop,
 by Yffelstein, tegen den tienden van Bloei-
 maand, te Amsterdam befcheiden. Zy wa-
 ren reeds op weg derwaards geweest; doch,
 verneemende, dat de aanflag mislukt was, te-
 rug gekeerd. Wat laater, kwamen 'er twee
 fchepen met Herdoopers voor de boom, die,
 op de tyding van de nederlaag der hunnen,
 van den wal hielden, en naar Engeland voe-
 ren (t). De hoop, die de oproerige Herdoo-
 pers op het bemagtigen van Munfter gebouwd
 hadden, verdween zo geheellyk, toen, na 't
 mislukken van den aanflag op Amsterdam,
 ook

(r) VELIUS Hoorn, bl. 245.

(s) HORTENS. de Anabapt. p. m. 310; 311, 312, 313, 314.

(t) HORTENS. de Anabapt. p. m. 313.

KAREL II. ook Munster den Bisschop in handen gevallen
1535. was, dat naderhand niemand onder de Doopsgezinden aangemerkt wilde worden als deel hebbende gehad, aan deeze en diergelyke oproerige onderneemingen: gelyk 'er ook, inderdaad, vèelen geheel onschuldig aan waren. Obbe Filips zelf, schoon door een' zendeling van Jan Matthyszoon gedoopt, betuigt ernstelyk, dat hy en zyn Broeder Dirk geen deel altoos aan 't Munstersch oproer gehad hadden. Ook verwierp hy, sedert, zyne zending (u). Menno Simonsz ook, die van Obbe gezonden was, en de Munsterschen, in 't jaar 1539, zyne *lieve doch zwakke broeders* noemde, die zig, door 't gebruik der wapenen, een weinig verlopen hadden, beweerde te gelyk, dat zy zig van deezen *gruwel* noodzaaklyk moesten bekeeren, en waarschuwde elk, tegen de doo-ling van 't gebruik der wapenen (v). Het gedrag der oproerige Herdooperen hadt, ondertusschen, alle de Doopsgezinden zo gehaat gemaakt by de Overheid, dat 'er, in Zomermaand deezes jaars, wederom een streng Plakaat uitkwam, by wèlk „ alle zogenaamde „ Profeeten, Apostelen of Bisschoppen onder „ de Herdoopers ten vuure, en alle herdoop- „ ten tot het zwaard, of tot de put veroor- „ deeld werden, zonder dat de Wethouders, „ omtrent deeze luiden, *overmits haar qudet* „ *voornemen*, zo spreekt het Plakaat, eeni- „ nige de minste genade mogten gebrui-
 ken

(u) Bekent. van OBBE PHILIPS, bl. 24. [57]

(v) Zie Protocol van Leeuwaard. bl. 35, 39. en G. DEBRES Wort. der Herd. I. Boek, Cap. II. f. 11 versf.

„ken (w).” En van toen af, werdt 'er, zON-KARL II. der veele onderscheids te maaken, tegen op- 1535. roerige niet slegts, maar ook tegen vreedzaame en weerlooze Doopsgezinden, strengelyk gewoed (x). Uit de *Crimineele Sententien* van den Hove van Holland, blykt, dat 'er, in dit, doch, voornaamlyk, in 't voorgaande jaar, ruim zestig Herdoopers in alles, door het vuur, het zwaard en op andere wyzen, in den Haage, ter dood gebragt zyn, en dat 'er omtrent zeshonderd, afzweering hunner gezindheid gedaan hebbende, in genade, zyn ontvangen geworden.

't Verhaal van de opschuddingen der Her- XXIII. dooperen hier te lande heeft ons een weinig Ontwerp gevoerd, buiten de orde der overige Geschie- van eene denissen deezer tyden, tot welke wy nu zullen Unie van wederkeeren. Na 't sluiten van 't Bestand met alle de Lubek en Deenemarke, in de Lente des jaars Neder- landen. 1534, werden 'er, in eenen geruimen tyd, geene Dagvaarten gehouden, in Holland. In Hooimaand eerst, werden de Staaten van alle de Nederlanden, te Mechelen, beschreeven. De Landvoogdes, hier gekomen van Brussel, alwaar zy, kort te vooren, het Schietspel van S. Joris Gilde bygewoond hadt, en *Schutter-Koningin* geworden was (y), vreesde voor oorlog met Frankryk en Engeland, en wilde de Nederlanden gaarne eene *Unie* met malkanderen doen sluiten, om te weeten, wat on-

(w) Martelb. der Doopsgez. II. Deel, bl. 35. Repert. des Plakaat. van Holl. bl. 30.

(x) VELIUS HOORN, bl. 244. BOOMKAMP Alkm. bl. 72, 84, 85, 86, 87, 92 enz. HOOFT II. Boek, bl. 58. III. Boek, bl. 81.

(y) Chron. van ELL. DE VFER fol. 36 vers.

KAREL II. onderstand zy van ieder derzelven te wagten
1535. zou hebben, Doch de opgevatte vrees verdween, eer de Staaten nog byeen gekomen waren. Men handelde egter van de Unie en van eenige andere punten, onder anderen, van 't gebruiken van Spaansche, in plaats van Engelsche Wolle, hier te lande; waartoe de Keizer, als Koning van Spanje, goede gelegenheid geeven kon (z). Doch men oordeelde hier toen, dat men de Engelsche Wolle niet missen kon. Ook werdt 'er, omtrent de Unie, niets geslooten. De Stadhouder, twaalfduizend guldens verschooten hebbende, tot betaalinge der Knechten, die op de Oostersche Vloot gediend hadden; en nog duizend guldens, aan Granvelle en anderen, die 't afschaffen van 't verlofgeld op 't Kooren, en eenige andere voordeelen voor Holland hadden helpen bewerken; verzocht deswege, in Oogstmaand des jaars 1534, vergoeding van 's Lands Staaten, die hy terstond verkreeg (a). Mooglyk maakte hy hier te meer haast mede, om dat hy wist, dat het uitgaand Kooren haast wederom belast worden zou; wanneer hy, veellicht, zyn verschot zo gemakkelyk niet wederom zou gekreegen hebben.

XXIV.
 Nieuwe
 onlusten
 met Lubek en
 Deene-
 marke.

De Lubekkers, t'onvrede over 't Verdrag, welk Christiaan de III. met Holland geslooten hadt, verbonden zig, omtrent deezen tyd, met *Christoffel, Graave van Oldenburg*, om Christiaan den III. van den Deenschen Troon te stooten; en, dit gaf men, ten minsten,

voor,

(z) Zie MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 164, 175, 176.

(a) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 217, 218, 219, 221, 222, 229, 232.

voor, den gevangen Koning Christiaan den KAREL II. II, op denzelfven, te herstellen. Men was van 1535. zins, Koppenhage te bemagtigen. De Hollanders hielden hier een waakend oog op (b), alzo zy ligtelyk voorzagen, dat de Zond voor hun geslooten zou zyn, zo Koppenhage den Lubekkeren in handen viel. Christiaan de III. zondt, in den aanvang des jaars 1535, *Melchior Rantsau* herwaards, om onderstand te verzoeken, tegen Oldenburg en Lubek. De Gezant nam zynen weg over Amsterdam, en vertoonde daar, dat de Koning, zyn meester, om der Hollanderen wille, in oorlog was geraakt; weshalven het redelyk was, dat men hem, van hier, ondersteunde, te meer, naardien Holland, by de vrye vaart door de Zond, zo groot een belang hadt. Hy deedt diergelyk een verhoog, sedert, ook te Brussel (c). Doch het bemagtigen van Koppenhage, en andere nadeelen, hem, door de Lubekkers, toegebracht, veranderden den staat zyner zaken zo zeer, dat de Hollanders hem weinig dienst konden doen. Zelfs bragt het belang des Keizers eerlang te wege, dat zy eenen nieuwen vyand, die zig tegen hem opdeedt, ondersteunen moesten. De Zond werdt, on- De Zond dertusschen, voor Holland geslooten (d), zo wordt geslooten. dra de Lubekkers meester van Koppenhage waren. De Hamburgers, Breemers en Gelderschen voeren thans sterk op de Oostzee. Doch de Hollandsche Koopluiden, niet stil konnende zitten, namen, onder de hand,
deel

(b) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 218.

(c) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 227.

(d) VELIUS HOORN, bl. 247.

KAREL II. deel in de vaart deezer vreemden, reedende
1535. in derzelver schepen, en ontbiedende Ooster-
 sche waaren, op derzelver naam. De Zond-
 sche Tollenaars ontdekten egter deezen sluik-
 handel, en stelden al hun vermogen te werk,
 om denzelven te beletten (e).

't Verlof- 't Gebrek van Graanen, veroorzaakt door
 geld op 't het stremmen der Oostersche vaart, bewoog
 nitgaand de Landvoogdes, om den uitvoer derzelven,
 Kooren in Wynmaand, te verbieden (f). Doch de
 wordt wederom Staaten van Holland, in aanmerking neemen-
 inge- de, dat dit verbod veroorzaaken zou, dat 'er
 voerd. ook mindere Graanen, van Breemen en el-
 ders, herwaards zouden worden gebragt, wil-
 den 't Plakaat niet afkondigen, voor dat zy
 'er de Landvoogdes over gesproken hadden.
 Toen dit geschied was, bleek klaarlyk, dat
 het verbod alleen was gedaan, om het afge-
 schaft Verlofgeld op de uitgaande Graanen
 wederom in te voeren. De Steden wendden
 terstond alle vlyt aan, ten Hove, om van
 deezen last, ingevolge van 's Keizers Oktroi
 van den jaare 1531, ontheeven te blyven.
 Men beloofde den Hovelingen geschenken,
 en onder anderen tweehonderd *Wageschotten*,
 eene soort van eekenhout, dat, gezaagd zyn-
 de, tot wanden en vloeren, gebruikt werdt
 (g), aan den Heere van Molembais. Men
 wist, dat 'er verscheiden' in den Raad van
 Staate zaten, die Holland ongenegen waren,
 en daarenboven geene kennis hadden vanden
 loop

(e) E. DE VEER Chron. fol. 47. GOUDHOEVEN bl. 605. J. SCHRASSERT Harderw. II. Deel, bl. 71.

(f) Repert. der Plakaat. van Holl. bl. 31.

(g) Zie HENR. VAN ERP Chron. bl. 111.

loop des Koophandels. Deezen dreeven „ dat **KAREL II.**
 „ het verbod van uitvoer gebrek voorkwam; 1535.
 „ dat de Keizer egter gerechtigd was, om den
 „ uitvoer, onder 't betaalen van zeker verloff-
 „ geld, toe te laten; also 't Oktroi van 1531,
 „ flegts tot wederopzeggen toe, gegeven was;
 „ dat men, derhalven, van 't vreemd Koo-
 „ ren agttien stuivers van 't last op het uit-
 „ gaan betaalen zou, en 't inlandsch, waar
 „ onder het Kleeffsch, Guliksch en Geldersch
 „ en al wat den Ryn afkwam gerekend werdt,
 „ niet zonder uitgedrukt verloff der Landvoog-
 „ desse, zou mogen vervoeren, mids ook ze-
 „ ker verloffgeld betaalende.” De Afgevaar-
 digden der Steden vertoonden, hier tegen,
 „ dat men, door 't verbod van uitvoer en 't
 „ heffen van 't verloffgeld, den aanvoer her-
 „ waards beletten zou; dat 'er reeds dertig
 „ Breemer schepen met Graanen 't Land voor-
 „ by, naar Engeland, gezeild waren, die an-
 „ ders hier ingelooopen zouden zyn; en dat
 „ het byvoegfel tot *wederopzeggens toe*, door
 „ den Thesaurier-Generaal Ruffault, tegen
 „ 's Keizers meening, in 't Oktroi van 1531,
 „ gesteld was, 't welk men bewees, met het
 „ getuigenis des Aartsbisschops van Palermo.”
 Men hadt ook, onder de hand, vernomen,
 dat Ruffault deeze nieuwigheid wilde invoe-
 ren, om dat hem de ontvangst van 't Ver-
 loffgeld beloofd was. De Steden hielden eg-^{'t Wordt}
 ter zo sterk aan ten Hove, dat zy, eindelyk, ^{weder af-}
 de meeste stemmen in den Raad wonnen, en, ^{geschaft.}
 in Sprokkelmaand des jaars 1536, vryheid 1536.
 kreegen, om 't Kooren, gelyk van ouds,
 zonder verloffgeld, te mogen uitvoeren. De

KAREL II. Heeren en Amptenaars, die haar, by deeze
 1536. gelegenheid, dienst gedaan hadden, werden
 Geschen- toen rykelyk beschonken. Nassau en Hoog-
 ken aan straaten kreegen, elk vierhonderd; Bergen
 de Hove- en Molembais, elk tweehonderd Wageschot-
 lingen. ten. Aan Buuren, schonk men tweehonderd
 Karels guldens; aan Palermo en Meester Vin-
 cent Korneliszoon ieder honderd Filips gul-
 dens, en aan Meester *Jan Brielis* en *Leenaard*
Hardink, elk vyftig Karels guldens. *Filips Ni-*
gri en *Lodewyk van Schoore*, die tegen 't af-
 schaffen van 't Verlofgeld gestemd hadden,
 wilden geen geld neemen; waarom men be-
 floot, aan elk, twee goede aamen Rynschen
 Wyn te vereeren. Doch 't leedt niet zeer
 lang, of 't Verlofgeld, welks affchaffing, met
 zo veel moeite, verkreegen was, werdt, op
 nieuws, ingevoerd (b).

De Kei- Holland werdt, ondertusschen, enkelyk
 zer be- tot voorstand van 's Keizers belang, in ee-
 suit-den nen nieuwen Kryg met het Noorden, inge-
 Palts- wikkeld. Izabelle, 's Keizers overleeden
 graafFre- Zuster, die met den gevangen Koning, Chris-
 drik aan tiaan den II, gehuwd was geweest, hadt haa-
 't Deen- ren Gemaal drie Kinderen nagelaaten, een
 sche Ryk Zoon en twee Dogters, die in de Nederlan-
 te helpen, den waren opgevoed. De Zoon, *Jan* ge-
 naamd, was, kort na 't gevangen neemen
 zyns Vaders, overleeden: en *Dorothea*, eene
 der Dogteren, sedert, door den Keizer, uit-
 gehuwelykt aan *Fredrik, Paltsgraave aan den*
Ryn, die zig thans van de beroerte, door de
 Lu.

(b) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 234, 235, 236,
 237, 238, 239, 240, 246, 311, 313.

Lubekkers en den Graave van Oldenburg, in KARELII. Deenemarke verwekt, zocht te bedienen, om zig 1536. meester te maaken van 't Ryk, op welk hy, uit hoofde zyner Gemaalinne, een gegrond Regt oordeelde te hebben. De Keizer, die 't be- Hy doet lang van zynen Neeve bevorderen wilde, zegt Holland de Hollanders te beweegen, om hem, met schepen afvorde- hunne Scheepsmagt, by te staan. Doch de- ren. zen schrikten voor eenen Oosterfchen oorlog. Christiaan de III. hadt, ondertusschen, 't Beleg geslaagen voor Koppenhage; en Fredrik was van zins, hem dit Beleg te doen opbreken, en zig, vervolgens, meester te maaken van de Stad. Hy, of de Keizer voor hem, hadt, ten dien einde, eenen hoop Knegten op de been gebragt; doch 't ontbrak hem aan schepen, om dezelve naar Deenemarke te voeren. De Landvoogdes Maria vorderde Beden- dezelve, uit 's Keizers naam, in Grasmaand kingen des jaars 1536, van de Hollanders; en Am- van Am- sterdam toonde toen het eerst eenige gene- sterdam genheid, om in haar verzoek te bewilligen. hierop. Men hadt hier, kort te vooren, tyding gekreegen, dat de Lubekkers, onderrigt van den toeleg des Paltsgraafs, en dugtende, dat hun voorneemen, om zig van den Oosterfchen handel meester te maaken, hier door verydeld mogt worden, te Hamburg, in eene byzondere onderhandeling getreden waren met Christiaan den III, die zig, in persoon, derwaards begeven, en hun *Gotland* en het Eiland *Bornholm* aangeboden hadt, mids zy den Graave van Oldenburg, die Koppenhage inhadt, geenen onderstand meer verschaften. Zulk eene tyding verbaasde de Amster-
dam-

KAREL II. dammers. Zy vreesden voor eene geduurige
1536. belemmering der Oostersche vaart, zo de Lu-
 bekkers zig, op zo voordeeligen voet, met
 Christiaan den III. verdroegen. Zy oordeel-
 den, derhalven, dat de Keizer zig ten spoed-
 digsten meester van de Zond maaken moest,
 en dat men den Paltsgraaf, in 't bezit van
 Deenemarke, moest tragten te stellen. Hoog-
 straaten en de Landvoogdes zelve bedienden
 zig van deeze gelegenheid, om den Staaten
 eene Vloot af te vorderen van vyfentwintig
 groote Oorlogschepen en agt of tien Boeijers,
 voorzien met behoorlyk geschut en een dub-
 bel getal van Bootsgezellen. Het Krygsvolk
 des Paltsgraafs was reeds op weg herwaards,
 om, met deeze Vloot, naar Deenemarke, o-
 vergevoerd te worden, waarom men de Staa-
 ten drong, tot het neemen van een spoedig
 besluit. De meeste Steden waren hier egter niet
 gereed toe. De Gemagtigden der Landvoog-
 desse spraken afzonderlyk met Amsterdam en
 de Watersteden, die, boven de anderen, by
 den Oosterschen handel, belang hadden. Doch
 terwyl men met deeze onderhandeling bezig
 was, bezette Gustaaf de I, Koning van Zwee-
 den, die ongaarne gezien zou hebben, dat
 de Keizer te veel voets in 't Noorden kreeg,
 de Zond met veertig schepen. De Staaten
 van Holland toonden zig toen nog ongenege-
 ner, om zig alleen in den last des Oosterschen
 Krygs te steeken. Zy waren egter overboo-
 dig, om hun aandeel in dien last te draagen,
 wanneer 'er de andere Nederlanden ook op
 beschreeven werden, en men nu handelde,
 gelyk men, in geval van vreeze voor oorlog
 met

Holland
 weigert
 deezen
 last alleen
 te draa-
 gen.

met Frankryk of Engeland, te doen gewoon ^{KAREL II.} was. Zy weezen aan, dat de schepen, die ^{1536.} men hun afvorderde, in 't Noorden blyvende, gelyk te dugten was, hun eene schade van meer dan viermaalhonderdduizend guldens veroorzaaken zouden; 't welk zy een ondraaglyk verlies voor Holland rekenden. De Gemagtigden der Landvoogdesse bragten hier tegen in, dat de andere Nederlanden niet bewoogen zouden kunnen worden, om Holland by te staan, zo Holland, tot zyne eeuwige schande, toonde, zig zelf niet te willen helpen: waarop de Staaten zeiden, dat de Noord-sche Kryg 't belang van Holland min betrof dan de eer des Keizers, die, door alle de Nederlanden, zo wel als door Holland, moest voorgestaan worden. Ten Hove, was men egter zo verre van Holland te willen ontlasten, dat men, in plaats van vyfentwintig Oorlogschepen en tien Boeijers, die men te vooren geëischt hadt, nu dertig groote Schepen en twaalf Boeijers vorderde. Hoogstraaten, die deezen eisch, uit den naam der Landvoogdesse, deedt, voegde 'er by, dat 's Paltsgraafs Knegten, ten getale van vierduizend, reeds op weg naar Holland waren, en 't platte Land afloopen zouden, zo men niet spoedig besloot, tot het uitrusten van eene Vloot, om hen naar Koppenhage te voeren (i).

De beweegingen in de Nederlanden, om den ^{XXV.} Paltsgraave Fredrik te ondersteunen, konden, ^{Chris-} on- ^{tiaan de} III. ver-

(i) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 249.

KAREL II. ondertuffchen, zo heimelyk niet gefchieden,
 1536. of Chriftiaan de III. kreeg 'er de lugt van.
 bindt zig met den Hertoge van Gel- der. Hy wift ook, by tyds, dat de Paltsgraaf eenen hoop Knegten op de been gebragt hadt, van welken hy zig bedienē wilde, om hem Deenemarke afhandig te maaken. Hy bevroedde ligtelyk, dat hy 't gevaar, welk hem, uit Holland, dreigde, niet beter voorkomen kon, dan door den Hollanderen van nader by eenen vyand te verwekken, die hun beletten zou, hun Krygsvolk van de hand en naar Deenemarke te zenden. Hy geeft dan Melchior Rantsau, die, onverrigter zaake van Bruffel te rug gekeerd was, laft, om met Hertoge Karel van Gelder, altoos genegen om het Huis van Ooftenryk te kwellen, een Verdrag aan te gaan, welk eerlang te Lingen geflooten werdt, en deeze voorwaarden behelsde. „ Chriftiaan de III. zou den Hertoge van „ Gelder tweeduizend, en na 't veroveren „ van Koppenhage, nog drieduizend man en „ agt Oorlogfchepen, bemand met twaalf- „ honderd Koppen, byzetten, tegen twaalf- „ duizend goudguldens, die Karel aan Chris- „ tiaan verftrekt hadt, om daar voor, in 't „ Graaffchap Oldenburg en in Weftfaalen, „ volk te werven, onder bevel van den Gel- „ derfchen Overfte, Meinard van Ham. „ Karel zou Chriftiaan, daar tegen, met „ twaalfhonderd man byftaan, zo hem, door „ de aanhangers des gevangen Konings, eenige vyandlykheid werdt aangedaan (k).” De werving, van welke, in dit verdrag, gewaagd werdt, was reeds, kort voor 't flui-

ten

(k) PONTANUS *Libr. XI. p. 778.*

ten van het zelve , geschied , door eenige **KAREL II.** Oversten van kleinen naam , die in 't gemeen 1536. voor Herdoopers gehouden werden ; doch de geworven' Knegten , ten getale van drieduizend , reeds in Grasmaand , gesteld hadden onder 't opperbevel van Meinard van Ham , die , met dezelve , in 't Graaffschap Benthem , lag , zig , in 't openbaar , voor een' Bevelhebber van Koning Christiaan den III. uitgeevende (1).

Doch schoon deeze werving , op den naam **Aanmer-** van Christiaan den III , was geschied ; en hy , **kingen** met grooten schyn , voorgeeven kon , dat hy , **over dee-** door middel van dit volk , den Hollanderen **ze ver-** beletten wilde , den Paltsgraave Fredrik on- **bindte-** derstand te doen ; begreepen egter de door- **nis.** zigtigsten ligtelyk , dat men den Hertog van Gelder , als de hoofdoorzaak der werving , moest aanmerken ; die zig , alleenlyk , door het verdrag van Lingen , hadt willen dekken , om den Keizer en den Nederlanderen , met welken hy in verbond stondt , geene openbaare stof tot ongenoegen te geeven. Hy hadt 'er geld toe geschooten. Hy hadt 'er eenen Gelderischen Bevelhebber by bezorgd. 't Verdrag van Lingen zelf behelsde zo weinige en onzekere voordeelen voor Hertoge Karel , dat hieruit reeds kon afgenomen worden , dat het geworven Krygsvolk meer ten behoeve van hem dan van Christiaan den III. gebruikt worden zou. Ook bleek dit wel haast zo tastelyk , dat 'er niemand , in Holland , aan twyfelde.

Mei-

(1) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 250 , 251 , 253.

KARELII. Meinard van Ham rukte, in Bloemaand, in 1536. Groningerland, zig nederlaande te Appingadam, alwaar hy zig sterk verschanste. Herderschen tog Karel, Heer van Groningen, was, se- versterken zig te Appingadam. dert eenigen tyd, zeer onvergenoegd geweest op de Groningers, die hem volk geweigerd hadden, welk hy, tegen den Graave van Oostfriesland, gebruiken wilde. Nu scheen hy hen, door deeze benden, te willen bedwingen. De Groningers kreegen hier terstond vermoeden van; doch also Meinard van Ham Deensche vaanen voerde, en voor- gaf, niets te doen, dan uit last van Koning Christiaan den III, wisten zy niet, wat zy vaststellen zouden. Zy schreeven aan den Hertoge van Gelder om zekerheid, die hun antwoordde, dat hy van Meinards bestaan geene kennis, noch hem eenigen last gegeven hadt. Kort hierna, kwam 'er geschut, in 't Leger te Appingadam. De Groningers wisten, dat het gezonden was van Balthazar van Ezens, een' groot' vriend van Hertoge Karel, en twyfelden, sedert, niet meer, of de Hertog hadt de voornaame hand in dit werk, en geen' minderen toeleg, dan hen geheel onder de knie te krygen (m).

Zy dreigen eenen inval in Holland te doen.

Meinard van Ham was zo dra niet in Groningerland gerukt, of hy zocht de Hollanders te doen gelooven, dat zyn voornaame toeleg was, 't vervoeren van 't Krygsvolk naar Kopenhagen te beletten. Hy schreef, ten deezen einde, aan die van Amsterdam, dat hy hunne Stad en 't omleggende Land te vutren

te

en te zwaard zou komen verwoesten, indien **KARL II.** men, in Holland, voortging, met de ont- 1536. worpen' toerusting ter Zee. De Hollandsche Steden werden, door deeze bedreigingen, nog meer afgeschrikt van 't ondersteunen des Paltsgraafs, oordeelende zy, met reden, dat Meinard van Ham ligtelyk in Holland zou kunnen vallen, zo dra het Krygsvolk, welk men, ten dienste des Paltsgraafs, geschikt hadt, zou ingescheept zyn. Boven al, was men **Brand te Delft.** bedugt voor Delft, welke Stad, den derden van Bloemaand, door een' zwaaren brand, vernield zynde, zonder moeite, door de Gelderschen, zou kunnen verrast worden; wanneer zy Delftshaven zouden kunnen sterk maaken, de vaart langs de stroomen belemmeren, en Holland van Brabant, Vlaanderen en Zeeland affnyden. Amsterdam dan, Dagvaart **Zorg van** in den Haage hebbende doen' beschryven, **Amster-** vertoonde den Staaten,, dat Holland thans o- **dam te-** pen lag, en ontbloot was van Krygsvolk, **gen den** „ weshalven, het, door Meinard van Ham, **gedreig-** „ die zig een' *Geesfel Gods* en *Schoppen-Koning* **den Inval.** „ (5) noemde (n), en alles dreigde te zullen „ verdelgen, ligtelyk zou kunnen overvallen „ worden: dat men, om deeze reden, de „ Landvoogdes verzoeken moest, dat zy den Graa-

(*) E. BENINGHA *Hist. van Oostfriesl.* IV. *Boek*, *Cap.* LXIX. *bl.* 686.

(5) Hy gaf zig deezen naam, om dat hy de Groningerlanders, van wyd en zyd, met spaaden en *schoppen*, op ontbouden hadt, en gebruikte, om Appingadam sterk te maaken. *Zie* E. BENINGHA *Hist. van Oostfriesl.* IV. *Boek*, LXIX. *Cap.* *bl.* 686.

KAREL II. „ Graave van Buuren, als Kapitein Generaal,
1536. „ en den Graave van Hoogstraaten, als Stad-
 „ houder, uitdrukkelyken last wilde geeven,
 „ om zoo veel volks, te paarde en te voet,
 „ aan te neemen, als vereischt werdt, om 't
 „ Land van Holland te beschermen.” De
 Landvoogdes, eenigen tyd herwaards, reeds
 bespeurd hebbende, dat Holland niet te be-
 weegen zou zyn, om schepen tot den Deen-
 schen togt te leveren, en tevens hebbende
 beslooten, den Paltsgraaf by te staan, hadt
 zig laten verluiden, dat zy, om hiertoe in
 staat te zyn, 's Keizers Domeinen wilde be-
 lasten. Doch men vreesde in Holland, met
 naame te Amsterdam, dat zy de schepen eg-
 ter aldaar zou willen doen uitrusten. Amster-
 dam sloeg derhalven, in de gemelde Dag-
 vaart, voor „ dat de uitrusting in Zeeland
 „ behoorde te geschieden, alwaar thans meer
 „ groote schepen, voorzien van volk en gescht,
 „ te vinden zouden zyn, dan in Holland.”
 De andere Leden waren 't, hierin, eens met
 Amsterdam, en alzo men vernomen hadt,
 dat de Landvoogdes Adolf van Bourgondie,
 Heere van Beveren, tot Overste hadt aan-
 gesteld, wilde men ook bedingen, dat deeze
 zig, over de Onderzaaten van Holland, niet
 als Admiraal gedraagen zou, alzo men hier
 geenen Admiraal kende, dan den Stad-
 houder.

Deeze
 Stad
 poogt de
 vloot, in
 Zeeland,
 te doen
 uitrusten.

Doch eer dit alles der Landvoogdesse werdt
 voorgesteld, tradt men 'er, met den Graave
 van Buuren, Kapitein Generaal, en met den
 Stadhouder Hoogstraaten, over in onderhan-
 deling. Uit hun, vernam men, dat de Land-
 voog-

voogdes Jurgen Schenk, Stadhouder van **KAREL II.**
Friesland, bevel gegeven hadt, om Meinard 1536.
van Ham, uit Appingadam, te verneftelen;
en zig, hiertoe, van de Knegten, tot den
Deenfchen togt gefchikt, te bedien. Ook
hadt zy begeerd, dat Buuren en Hoogftraaten
zig, met hunne benden, by 't Leger onder den
Stadhouder van Friesland, zouden voegen; 't
welk deezen egter geweigerd hadden, bewee-
rende, ampts- en eeds halven, tot het befcher-
men van Holland, verbonden te zyn (o).

Midlerwyl hadt Enno, Graaf van Ooftfries- **XXVI.**
land, zig naar Gelderland begeven, om de **Karel de**
gefchillen tuffchen de Groningers enden Her- **V. wordt**
toge te bemiddelen. Karel toen, niet meer **Heer van**
ontveinzende, dat hy op de Groningers t'on- **Gronin-**
vrede was, verklaarde, dat zy zig, onder
geene andere voorwaarde, in zyne gunft zou-
den konnen herftellen, dan door te gedoogen,
dat hy een flot binnen Groningen opwierp,
en Appingadam, met muuren, omringde.
Doch deeze voorflag deedt de Groningers
zien, wat zy van den Hertoge te wagten had-
den. Terftond braken zy dan alle onderhan-
deling met hem af, en beflooten hunne toe-
vlugt tot de Landvoogdeffe, Maria, te nee-
men. Zy booden haar aan, den Keizer, als
Hertog van Brabant, Graaf van Holland, en
Heer van Friesland en Overyffel, tot Heer,
te willen inhuldigen, mids hy hun onverwyl-
de hulp toezondt tegen de Gelderfchen, die
hun, klaagdenze, op den naam der Deenen,
allen overlast aandeden. De Landvoogdes
hadt

(o) MR. AERT VAN DER GOES Reg. bl. 252, 253, 254, 255.

KAREL II. hadt zig, op deezen voorflag, niet lang be-
1536. raaden; maar, denzelven aanneemende, ter-
 stond daarop, aan den Stadhouder van Fries-
 land bevel gegeven, om de hulde van Gro-
 ningen, in 's Keizers naam, te ontvangen, 't
 welk, op den agtsten van Zomermaand, ge-
 schiedde (p). Toen eerst, floeg Schenk 't
 beleg voor Appingadam. Kort daaraan, nam
 hy *Werdum* in, en versterkte de Plaats. Ook
 bemagtigde hy de schans *Delfzyl*, van waar
 Meinard van Ham voorraad kreeg. Doch
 Appingadam was zo wel voorzien en versterkt,
 dat het beleg der Plaats, tot in Herfstmaand,
 duurde (q).

XXVII. Terwyl de Knegten, tot den Deenschen
 De Vloot togt geschikt, hier werden opgehouden, werdt
 raakt de Vloot, uit dertig, of, volgens sommigen,
 klaar. uit veertig schepen bestaande, te Veere, in
 Zeeland, uitgerust, en lag reeds zeilreede,
 omtrent het einde van Zomermaand (r). De
 Buitenge- Landvoogdes deedt, ten deezen tyde, alle de
 woone Nederlanden te Brussel beschryven, alwaar aan
 en ge- Holland eene buitengewoone Bede van hon-
 woone derd en twintigduizend guldens eens, en eene
 Bede aan gewoone van honderdduizend guldens jaarlyks,
 Holland. voor den tyd van zes jaaren, gedaan werdt;
 op welke gewoone Bede, men begeerde, dat
 de Staaten verzegelden zesduizend guldens
 jaarlyksche losrenten, tegen den penning zes-
 tien, op dat men zig van de gereede pennin-
 gen, in den oorlog tegen Frankryk, die we-
 derom

(p) Zie E. BENINGHA Hist. van Oostfriesl. IV. Boek, Cap.
 LXX. bl. 688.

(q) PONTANUS Libr. XI. p. 779, 780.

(r) REIGERSB. II. Deel, bl. 449.

derom was aangevangen, zou mogen bedien. **KAREL II.**
 nen. De Staaten hierop Dagvaart in den 1536.
 Haage belegd hebbende, oordeelden de Edelen, dat men tagtigduizend guldens eens, en tagtigduizend guldens jaarlyks, voor zes jaaren, zou kunnen toestaan; doch in de verzegeling hadden zy geen en zin. De Steden verklaarden zig hier tegen nog ernstiger dan de Edelen, klaagende „ dat de Keizer „ beloofd hadt de voorige verzegelingen, die „ reeds twee-entwintigduizend guldens's jaars „ beliepen, te zullen lossen, zonder dat hier „ iets van kwam (s); dat de Steden, onder „ deezen last, zwaarlyk gedrukt gingen, en „ sommigen, met het betaalen der Renten, „ twee en drie jaaren ten agteren waren, zig „ behelpende met *Staaten en Respyten*; dat „ Holland, in verscheiden' voorige oorlogen, „ boven de andere Nederlanden, veel gelèeden hadt, en den last des Franschen Krygs „ nog nevens de andere Nederlanden hadt „ moeten draagen; dat de vaart naar 't Oosten, waarin Hollands welvaaren, grootendeels, gelegen was, dikwils verbooden was „ geweest, terwyl deeze vaart verscheiden' „ anderen Nederlanden, zelfs Overysfel, geoorloofd geweest was; dat men, tegenwoordig, noch Oostwaards noch Westwaards „ zeilen mogt (t), schoon men, met Vlootten, Westwaards zeilende, in oorlogstyden, merkelyke voordeelen behaalen kon; dat

(s) Zie MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 231.

(t) Zie Repert. der Plakaat. bl. 32.

KAREL II. „ dat men, veelligt, ook dit jaar niet zou mo-
1536. „ gen viſſchen, noch ten Haring vaaren;
 „ waar door Holland eene zyner voornaam-
 „ ſte inkomſten miſſen zou.” ’t Slot deezer
 klagte was, dat *Holland Vrede en Koophandel*
hebben moeſt, om de gemeene laſten te kunnen op-
brengen. Sedert, ſtemden de Edelen tot eene
 buitengewoone Bede van honderdduizend gul-
 dens, en Dordrecht hadt reeds verklaard, vol-
 komen gelaſt te zyn, om met de andere Le-
 den te ſtemmen. Deezen vielen toen den E-
 delen toe; doch Hoogſtraaten verklaarde, op
 eene Dagvaart te Gouda, den agtſten van
 Oogſtmaand, gehouden, dat de Landvoog-
 des met geene honderdduizend guldenſte vre-
 de zou willen zyn (u). Hoe dit verſchil, ſe-
 dert, beſlegt werdt, is my niet gebleeken.

XXVIII. Midlerwyl, veroorzaakte het uitrusten der
 Hollands Vloote, ten behoeve des Paltsgraafs, ſchoon
 nadeel, het in Zeeland geſchiedde, den Hollanderen
 by de uit- niet weinig nadeels. Om ’t Bootsvolk tot dee-
 ſtuſting ze Vloot te vinden, was hun niet alleen de
 ter zee, vaart naar ’t Noorden, om Hout en Stokviſch,
 waaren, welken men niet miſſen kon; maar
 ook die naar Engeland, Spanje, Portugal en
 Andaluzie verbooden, tot dat de Vloot in zee
 zou zyn. De Heer van Beveren hadt den Hol-
 landſchen ſchepen ook van geſchut beroofd,
 om ’er de Vloot mede te voorzien. Ook wa-
 ren, te Amſterdam en elders, eenige Noord-
 ſche ſchepen in beſlag genomen, ’t welk de
 Hollanders deedt vreezen, dat men, om ver-
 goe-

(u) MR. AERT VAN DER GOES Regiſt. bl. 255, 256, 257,
 258, 259, 260, 261.

goeding van schade te bekomen, hunne Schepen in 't Noorden ook aanhouden zou. KAREL II. 1536. Al-
le deeze bezwaarnissen werden der Landvoog-
desse voorgesteld, en zy beloofde 'er tegen
te zullen voorzien (v).

Doch terwyl de Vloot, gereed zynde, Appinga-
op de Knegten, die Appingadam belegerd dam gaat over.
hielden, lag te wagten, viel Koppenhage
Koning Christiaan den III. in handen. De
Paltsgraaf Fredrik veranderde toen van maat-
regels, en zag, voor eerst, van het bemag-
tigen van Deenemarke af. De belegering van
Appingadam werdt egter voortgezet, tot op
den twaalfden van Herfstmaand, wanneer de
Plaats aan den Stadhouder van Friesland, by
verdrag, werdt overgegeven. Hy hadt, uit Ol-
denburg, eenen onderstand van eenige Kneg-
ten gekreegen, en schoon Christiaan de III,
na 't bemagtigen van Koppenhage, den Gel-
derschen, in Appingadam, ook tweeduizend
man toegezonden hadt, konden deezen egter
't overgaan der Plaats geenzins verhinderen.
(w). De Oversten, Meinard van Ham en Berend
van Hakvoort, bleeven krygsgevangen, en
werden, sedert, vervoerd, naar Vilvoorden
in Brabant, alwaar zy, een' geruimen tyd, in
hegtenis zaten, eer zy hunne vryheid weder-
om verwierven (x). Schenk trok toen voor
't Slot te Wedde, en bemagtigde 't, binnen
tien dagen. Daarna deedt hy Koeverden be-
le-

(v) MR. AERT VAN DER GOES, Regist. bl. 263.

(w) PONTANUS Libr. XI. p. 780.

(x) E. BENINGHA Hist. van Oostfr. IV. Boek, Cap. LXXIX.
bl. 691.

KAREL II. legeren, welke Plaats, een beleg van twee
1536. maanden hebbende doorgestaan, zig, einde-
 lyk, ook opgeeven moest (y). De sterke Plaat-
 sen van deezen oord allen, ten behoeve des
 Keizers, bemagtigd zynde, kon hy zig, nog
 voor 't einde deezes jaars, in 't bezit der Heer-
 lykheid van Groningen en Drente, bevestigd
 rekenen.

XXIX. De vierduizend Knegten, ten dienste des
 Aanmer- Paltsgraafs geworven, dienden dus, om 't ge-
 kingen o- bied van Karel den V. te helpen vergrooten
 ver den met eene nieuwe Heerlykheid, die hem, fe-
 uitflag dert, nimmer ontweldigd werdt; terwyl Fre-
 der qu- drik, onaangezien 'er eene Vloot en manschap
 dernee- voor hem gereed gemaakt was, zig, in zyne
 mingen hoop om Deenemarke te overmeesteren, t'ee-
 van den nemaal te leur gesteld zag. De Hertog van
 Keizeren den Her- Gelder, die, onder den loozen schyn van
 toge van Christiaan den III. te willen helpen, de Grö-
 Gelder. ningers zocht te overheerschen, en den Kei-
 zer verdriet aan te doen; verloor 't gebied o-
 ver Groningen, van welk hy zig voor altoos
 meende te verzekeren. Christiaan de III,
 die den Keizer tegen hadt, en van Hertoge
 Karel slegts in schyn geholpen werdt, hadt eg-
 ter, door 't draalen der Vloote, 't geluk van
 Koppenhage te bemagtigen, en zig daar door
 te vestigen in 't gebied over Deenemarke,
 welk hy zynen nakomelingen nagelaaten heeft.
 Groningen, eerst verscheiden' Bisschoppen
 van Utrecht, daarna den Graaf van Oostfries-
 land, en laatstelyk den Hertog van Gelder,
 voor

(y) PONTANUS *Libr. XI. p. 731.*

voor Heer, hebbende aangenomen, geraak: **KAREL II.**
te, eindelyk, onder de heerschappy van Kei- **1536.**
zer Karel den V, die den Landzaaten niet
toeliet, wederom van Heer te wisselen.

Na 't bemagtigen van Koppenhage en 't o- **De Vloot**
vergaan van Appingadam, werdt de Vloot, **wordt**
te Veere, onttakeld, en 't Boots- en Krygs- **ontta-**
volk afgedankt (z). Men vreesde hier, dat **keld.**
de Knegten, die voor Appingadam gelegen
hadden, by gebrek van betaaling, in Holland
zouden komen *gaarden*. Doch de Landvoog-
des droeg hier zorg voor. Ook gaf zy den
Heere van Beveren bevel, om het geschut,
welk den Hollanderen ontnomen en op de
Vloot gelegd was, hun terstond te rug te gee-
ven (a).

In de Lente des volgenden jaars, werdt 'er, **XXX.**
met Melchior Rantsau, die zig wederom in **Bestand**
de Nederlanden bevondt, over een Bestand **met Dee-**
of Vrede met Christiaan den III; gehandeld. **nemarke.**
Doktor *Hubrecht*, die de zaaken vanden Palts-
graave Fredrik, ten Hove der Landvoogdes-
se, waarnam, poogde de onderhandeling te
doen afbreken, en hadt reeds eenige Hove-
lingen, in zyne belangen, overgehaald. Doch
de Hollanders, Nassau, Hoogstraaten en an-
deren hunner vrienden in den arm genomen
hebbende, wisten den handel zo sterk door te
dryven, dat 'er, in 't begin van Bloeimaand,
een Bestand voor drie jaaren met Deenemar-
ke geslooten werdt (b). Terstond hierna,
viel

(z) REIGERSB. II. *Deel*, bl. 450.

(a) MR. AERT VAN DER GOES *Regist.* bl. 263, 264.

(b) *Repert. der Plakaat. van Holl.* bl. 34, 35.

KAREL II. viel de Rogge, in Holland, van twee-ender-
1536. tig op agttien Goudguldens het last (c). Te
 Hoorn, was, in Grasmaand, nog zesender-
 tig Goudguldens besteed; en in Bloemaand,
 gaf men niet meer dan zestien. Alle andere
 Oostersche waaren sloegen byna de helft af.
 De vaart naar 't Noorden en de Oostzee, raak-
 te wederom open (d), en de kwynende Koop-
 handel begon, ten minsten voor een gedeel-
 te, wederom te herleeven.

(c) MR. AERT VAN DER GOES Regist. *N.* 279, 288.

(d) VELIUS Hoorn, *N.* 250.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

AGTTIENDE BOEK,

I N H O U D.

- I. *Nieuwe oorlog met Frankryk. Togt naar Tunis. Verbond van François den I. en Karel van Gelder.*
- II. *Geldersche Oorlog. Fransche Kaaperyen. Dood van Erasmus.*
- III. *Veranderingen te Utrecht. 't Nederstigt onder den Stadhouder van Holland gebragt.*
- IV. *De Landvoogdes poogt nieuwe Excynzen in Holland te doen invoeren. 't Mislukt.*
- V. *Vrede met Gelder. Bede aan Holland. Schoorsteengeld voorgeslaagen.*
- VI. *Bestand met Frankryk. Twist met den Admiraal Beveren.*
- VII. *Aanslag der Gelderschen op Enkhuizen.*
- VIII. *Vrede met Frankryk.*
- IX. *Twist in Gelderland, tusschen den Hertog en de Steden. Dood des Hertogs.*
- X. *Buitengewoone Bede aan Holland.*
- XI. *Levensbyzonderheden van David Jorisz van Delft.*
- XII. *Togt naar Konstantinopole. Dood der Keizerinne. Geschenk aan de Landvoogdesse.*
- XIII. *Gewel-dige Beroerte te Gend.*
- XIV. *De Keizer, herwaards gekomen, stilt dezelve.*
- XV. *Hy komt in Holland. Bede van zesmaalhonderddui-*

duizend guldens. XVI. Twist met Dordrecht over 't Stapelregt. XVII. De Keizer komt te Utrecht. XVIII. René van Chalons, Prins van Oranje, wordt Stadhouder van Holland. XIX. Algemeene Ordonnantie op de Regeeringe. Vernieuwing der Ordonnantie op de Admiraliteit. XX. Poogingen, om 't afgeschaft Verlofgeld op 't Kooren wederom in te voeren. Beroerte te Amsterdam. 't Verlofgeld op nieuws afgeschaft. XXI. Inbreuk op eenige Privilegien. Verdrag met Schotland. Tocht naar Algiers. XXII. Kryg met Frankryk verwakert wederom. XXIII. François de I. verbindt zig met Deenemarke en Zweeden. XXIV. Bede aan alle de Nederlanden. Holland is weigerig. Bewilligt. XXV. Luxemburg verlooren, en door Oranje herwonnen. Onderneemingen van Christiaan den III. Oranje draagt zorg voor Holland. XXVI. Maarten van Rossem valt in Brabant. XXVII. Oranje geslaagen. XXVIII. Raadpleegingen in Holland op de Bede. Bewilliging.

KAREL II.

1536.

I.

Beginfels
van nieu-
wen oor-
log met
Frank-
ryk.

E Kameryksche Vrede van 't jaar 1529 was te nadeelig voor Frankryk, om lang te kunnen duuren. Ook hadt François de I, al sedert het jaar 1531, heimelyke poogingen aangewend, om den Paus en den Koning van Engeland, in zyne belangen, in te wikkelen, en Karel den V, die, met de Protestanten in Duitschland, en met den Turkschen Kryg, de handen vol werks hadt, nieuwe zwaarigheden te berokkenen. Het sluiten van den Wol-

Wolftapel te Calais, door Henrik den VIII, ^{KARELII.} was hierop gevolgd. Wy hebben reeds, op 1536. het jaar 1533, aangetekend (a), hoe veel de Hollandfche Lakenweeveyen, met naame de Leidschen, hier door leeden. De berugte Egtfcheiding van Henrik den VIII. en Katharina van Arragon, die wat laater voorviel, haalde den Koning van Engeland 's Pausen Banvonnis op den hals, om welk ter uitvoeringe te brengen, Keizer Karel zig verbonden hadt. Henrik, bedugt voor Karels magt, zocht zig met François te verbinden. Men tradt, in den aanvang des jaars 1534, in onderhandeling. Henrik beloofde, den Protestanten in Duitschland te zullen ondersteunen; mids François, ten zelfden tyde, Navarre en Vlaanderen met de wapenen aantastte. Doch deeze onderhandeling liep vrugteloos af. François durfde zig niet openlyk met Henrik verbinden, uit vreeze van den Paus te zullen mishagen. Ondertuffchen hadt het gerugt deezer onderhandeling de Nederlanders reeds bedugt gemaakt voor eenen oorlog met Frankryk en Engeland, gelyk wy, in 't voorgaande Boek (b), gezien hebben. François deedt, nog in 't zelfde jaar, eenen inval in 't Milaneeſche, en handelde, aan 't Turksche Hof, ten nadeele des Keizers. Karel, daarentegen, ^{Togt op} ondernam, in den Zomer des jaars 1535, eenen ^{Tunis} togt naar Afrika, om ^{met Hol-} *Haradyn Barbaros-* ^{landfche} *ſa*, die zig tot Koning van Tunis opgewor- ^{en} pen hadt, en, met zyne Rooffchepen, de ^{Zeeuw-} *Mid-* ^{fche ſche-} *pen.*

(a) XVII. Boek, bl. 51.

(b) Bl. 101.

KAREL II. Middellandsche Zee onveilig hieldt, tot re-
1536. den te brengen. Hy bemagtigde de sterkte
Goulette en naderhand *Tunis* zelf; waarna hy
Muley Hassem, die, door Haradyn, verdree-
 ven was, op den Troon herstelde (c). Eene
 groote menigte van Hollanders en Zeeuwen
 hadden hem, met hunne schepen, op deezen
 togt, verzeld, en zig dapperlyk gekweeten
 (d). Onder anderen, vindt men, dat de
 Enkhuizers den Keizer, met vier groote Kar-
 veelschepen, ten dienst hadden gestaan, en
 dat *Domkens*, een Inwooner diét Stad, om
 zyne kloekmoedigheid, in 't veroveren van
Tunis, betoond, door den Keizer, sedert,
 met een treflyk wapen, beschonken is. Van
 de vier Enkhuizer schepen bleeven 'er, na
 den togt, drie, met volk met al, in eenen
 storm voor Genua (e).

Krygsbe- Terwyl dit, verre van de Nederlanden,
 dryven in voorviel, bereidden de Keizer en François
 Pikar- zig tot eenen oorlog, die de grenzen deedt
 dye. daveren. De Graaf van Nassau viel, in 't
 jaar 1536, met een leger van dertigduizend
 man, in Pikardye, bemagtigde *Guize*, en
 floeg het beleg voor *Peronne*, welk hy egter,
 François eerlang, opbreken moest. François hadt,
 de I. ver- reeds in Wynmaand des jaats 1534, een Ver-
 bindt zig drag aangegaan, met den Hertoge van Gel-
 met den der, waarby deeze zig zelv' en zyne landen,
 Hertoge van Gel- Groningen daar onder begreepen, den Ko-
 der. ning

(c) Vide ANTON. PONT. CONSENT. Hariad. Barbar. in
 MATTH. Anal. Tom. I. p. 1-36. & J. ETROPII Diar. Expedit.
 Tunet. int. S. SCHARDII Germ. Script. Tom. II. p. 320;

(d) REIGERSB. II. Deel, bl. 448.

(e) Oude Aant. by BRANDT Enkh. bl. 59.

ning van Frankryk hadt opgedraagen, omze ^{KAREL II.} wederom van hem ter leen te ontvangen, ne- ^{1536.} vens vyftigduizend ponden tournois in 't jaar (f). Van toen af, was men, in Holland, bedugt geweest, voor eenen inval der Gelderschen, en hadt reeds, meer dan eens, ter Staatsvergaderinge in overweeging genomen, om zig te wapenen (g): 't welk egter eenen geruimen tyd agter bleef. De onderneeming op Groningen, die, in 't jaar 1536, ongelukkig voor Hertoge Karel uitviel (h), mag als een gevolg van zyne naauwe verbindtenis met Frankryk worden aangemerkt.

Doch, terstond hierna, scheen de oorlog, ^{II.} met Gelder zo wel als met Frankryk, eerst ^{Gelder-} regt ernst te zullen worden. In Bloeimaand, ^{sche} hadt men, in Holland, reeds vernomen, dat ^{Oorlog.} de Heer van Gelder al zeshonderd Paarden gemonsterd, en de Geldersche Koopluiden, die te Dordrecht en elders handelden, t'huis ontboden hadt. Buuren en Hoogstraaten sloegen toen den Staaten voor, om, insgelyks, een bekwaam aantal van Paarden en Knegten aan te neemen, waartoe zy raad wisten, indien de Staaten geld verschaffen konden (i). Doch alzo men nog met den Deenschen Kryg belemmerd was, neigden de Staaten tot vrede; beloovende zy den Graave van Buuren een eerlyk geschenk, zo hy dezelve wist te bewerken. Men tradt, in Zo-

(f) PONTANUS *Libr.* XI. p. 775.

(g) MR. AERT VAN DER GOES *Reg.* bl. 224, 225, 226, 229, 230, 231, 232.

(h) XVII. *Boek*, bl. 115.

(i) MR. AERT VAN DER GOES *Registr.* bl. 254, 256.

KAREL II. Zomermaand, met Hertoge Karel, in onderhandeling. Doch hy hieldt zig eerst zeer agterlyk, begeerende niet van vrede te hooren, voor dat men hem Groningen hadt wedergegeven (*k*). Ondertusschen werdt de Kryg, wederzyds, voortgezet. De Gelderschen vervulden de Zuiderzee met Oorlogschepen, die, te Harderwyk, te Elburg en elders, waren uitgerust (*l*). De onzen bragten, daarentegen, ook eenige schepen in 't Fransche vaarwater (*m*). De Franschen begonden, deezē Zomer, ook op de Hollandsche Koopvaardyschepen te kaapen. In Oogstmaand, namen zy een Enkhuizer Schip, van Andaluzie en Lisbon komende, en met Zout geladen: 't welk men vyfduizend guldens waardig rekende (*n*). Twee Fransche Oorlogschepen, in die zelfde maand, voor de Maaze kruissende, vielen, daarentegen, den Dordrechtēnaren in handen, en werden te Dordrecht opgebracht. De *Heude*, die deeze schepen bemagtigde, was, als een Koopvaardyschip, toegetakeld, en hadt zig eerst, door de Franschen, laten neemen; die, overgesprongen en bezig met plonderen, door eene hinderlaage van vyftig gewapende Dordrechtsche Poorters, overvallen en afgemaakt werden: waar na de schepen, zonder moeite, werden overmeesterd (*o*). Ten zelfden tyde, werdt hier de invoer der Fransche waaren, zonder vry-

(*k*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. *bl.* 257, 260.

(*l*) VELIUS Hoorn, *bl.* 248.

(*m*) Repert. der Plakaat. *bl.* 32. BOOMKAMP Alkmaar, *bl.* 37, 38.

(*n*) BRANDT Enkh. *bl.* 59, 60.

(*o*) Chron. van E. DE VEEB *f.* 45. BEVEERW. Dordr. *bl.* 338.

vrygeleibrief, verbooden. En kort te voo- KARELII.
1536.
ren, was 'er bevel van 't Hof gekomen, om
alle Fransche goederen, binnen vyftien da-
gen, den Graaflyken Rentmeester aan te bren-
gen, op verbeurte van lyf en goed. Doch
of hierop verbeurdverklaaring der waaren
volgde, is my niet gebleeken. De Admiraal
van Merkere bemagtigde, in Wynmaand,
een Fransch Westindisch Schip, welk te Vee-
re opgebracht, en vyftigduizend guldens waar-
dig geoordeeld werdt. De Zeeuwfche Kaa-
pers behaalden, federt, nog eenige andere
voordeelen op de Franschen (p).

Onaangezien deeze wederzydsche vyand- Haring-
viffchery
vry ver-
klaard.
lykheden, werdt egter, by eene overeen-
komst, met François den I, in Herftmaand,
getroffen, de Haringviffchery, voor Fran-
fchen en Nederlanders, geduurende den oor-
log, vry verklaard (q): welke overeenkomst
de uitrusting van zes Oorlogfchepen, tot be-
veiliging der Haringvaart, onnoodig maakte:
waar toe de Staaten van Holland, in Oogft-
maand, reeds zesduizend guldens hadden toe-
geftaan (r); hoewel men vindt, dat 'er, op
deeze ontworpen' uitrusting, federt, vyf schel-
lingen vlaams van ieder laft Harings geligt
werden (s). Men fprak ook, van Westwaards
met Vlooten te willen zeilen, en van Kaapers
uit te rusten, voor rekening van byzondere per-
foonen, zonder met den Admiraal te doen te
willen hebben, alzo de Hollanders oordeel-
det,

(p) REIGERSB. II. Deel, bl. 450, 461.

(q) Repert. der Plakz. bl. 33.

(r) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 263.

(s) Repert. der Plak. bl. 33.

KAREL II den, dat zy niet onder hem; maar alleen on-
1536. der den Stadhouder stonden (t). Doch 't blykt
 niet, dat hiervan iets gekomen is.

Erasmus
sterft.

Agting
der Staa-
ten van
Holland
voor
hem.

Op den elfden van Hooimaand deezes jaars
 1536, was te Bazel, in 't eenenzeventigste jaar
 zyns ouderdoms, overleeden, de beroemde
 Rotterdammer Desiderius Erasmus (u). Hy
 was in zo groot eene agting in zyn Vaderland
 geweest, zelfs onder de aanzienlykste luiden,
 dat de Edelen en meeste Steden, ter Staatsver-
 gaderinge te Gouda, in Oogstmaand des jaars
 1532, beslooten, hem een Juweel van om-
 trent tweehonderd en veertig Rynsguldens te
 schenken: 't welk hem zou toegezonden ge-
 weest zyn, zo men, in 't volgende jaar, gee-
 ne hoop gekreegen hadt, dat, hy, door
 Vrouwe Maria herwaards ontbooden zynde,
 haast in Holland komen zou (v). Hy kwam
 egter niet, gelyk men verwacht hadt. Of hem
 't Juweel, sedert, ter hand gesteld zy, is my
 niet gebleeken. Ondertusschen, verdiende dit
 blyk der agtinge van 's Lands Staaten voor 's
 Mans geleerdheid, welk men, onzes wee-
 tens, by geenen Historieschryver, geboekt
 vindt, hier te worden aangetekend. Van het
 metaalen Standbeeld, naderhand, ter zyner ee-
 re, te Rotterdam opgeregt, en nog in we-
 zen, kan niemant, die Holland gezien heeft,
 onkundig zyn.

III. Te Utrecht was, midlerwyl, ook eenige
Verande- verandering voorgevallen, die wy niet stil-
ring te ring te
Utrecht. Utrecht. zwy-

(t) MR. AERT VAN DER GOES Reg. bl. 259, 261, 262, 263.

(u) VIGLII AB AYTTA ZUICHEM. Epist. Select. N. LXXXII.
 LXXXIII. LXXXVI. in Anal. Belg. Tom. II. P. I. p. 217, 219, 222.

(v) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 186, 202.

zwygends voorby gaan konnen. Bisschop Hen- **KAREL II.**
rik van Beieren, na 't afstaan van 't weereld- 1536.
lyk bewind over 't Stigt, beslooten hebben-
de, het geestelyk gebied over 't zelve, ins-
gelyks, over te draagen, zag zig, in 't jaar
1529, opgevolgd, door *Willem van Enke-
voort*, die, door Paus Adriaan den VI, tot
Kardinaal verheeven zynde, zig te Rome op-
hieldt, en *Jakob Uitteneng* tot zynen Stede-
houder aanstelde. Bisschop Willem overleedt,
in 't jaar 1533. En in 't volgend jaar benoem-
de de Keizer *Georgius*, Zoon van Jan, Graa-
ve van Egmond, tot de Bisschoplyke waar-
digheid. De Geestelykheid, die, volgens
eene overeenkomst tusschen Karel den V. en
den Paus, geen en anderen Bisschop kiezen
mocht, dan dien de Keizer benoemd hadt,
deedt de verkiezing, in gevolge van deeze
benoeming, en de nieuwe Bisschop werdt,
eerlang, door den Paus, bevestigd (w).

Omtrent deezen tyd, werdt het stuk der Vereeni-
Vereeniging van Utrecht met Holland, met ^{ging van}
meer ernst dan te vooren, ter hand genomen. ^{het Ne-}
Holland hadt, hierop, al sedert eenige jaa- ^{der-Stigt}
ren, sterk gedrongen, en de Keizer hadt 'er, ^{met Hol-}
voor 't einde des jaars 1531, reeds verlof toe ^{land on-}
verleend (x). Doch de Keizerlyke Brieven, ^{der ée-}
ten deezen einde noodig, werden nogtans, ^{nen Stad-}
niet voor Grasmaand des jaars 1534, te To- ^{houder.}
ledo gegeven. By dezelve, hegt de Keizer,
„ by goeddunken der Landvoogdesse Maria,
„ der Vliesridderen, en der Leden van den ge-
hei-

(w) A. MATTHÆI Anal. Tom. I. p. 113 in Not.

(x) MR. AERT VAN DER GOES Reg. bl. 172, 174, 175, 187.

KAREL II.
1536.

„ heimen Raad en dien der Geldmiddelen,
„ doch te gelyk, uit zyne rechtter wetenschap,
„ autoriteyt ende volkomen macht, de Stad, Ste-
„ den en Land van Utrecht, aan deeze zyde
„ den Yffel, voor altoos, aan Holland, om,
„ door één' en den zelfden Stadhouder, be-
„ stierd te worden. Ook zouden beiderlei
„ Staaten, voortaan, gelykelyk worden be-
„ schreeven. Men zou, wederzyds, uit el-
„ kanders Landen, mogen bannen. Doch
„ de vonnissen des Raads van Holland zouden
„ niet in Utrecht; noch die des Raads te U-
„ trecht, in Holland ter uitvoering gelegd
„ mogen worden, zonder, hiertoe, ter we-
„ derzyde, geregtelyk verlof gevraagd en be-
„ komen te hebben (y).” De Hollanders zou-
den gaarne gezien hebben, dat de Raad te U-
trecht afgeschaft, en 't Nederstigt aan 't Regts-
gebied des Raads van Holland onderworpen
verklaard was. Doch de Keizer hadt niet
konnen besluiten, om de Stichtschen hiertoe
te dwingen. Zy maakten zelfs zwaarigheid,
om zig, op den voet, dien de Keizer beraamd
hadt, met Holland, te laten vereenigen. De
Staaten van Holland hielden 'er, ondertusschen,
van tyd tot tyd, op aan, by den Stadhouder,
onder anderen, in de jaaren 1535 en 1536 (z).
Doch 't liep aan tot in 't jaar 1540 (a), of
nog langer, eer dit werk het vereischte be-
slag kreeg. Van toen af, is Overysfel, meer
nog

(y) Zie 's Keizers Brief in 't Groot-Plakaatb. III. Deel, bl. 21. in 't Groot Utrechts Plakaatb. I. Deel, bl. 30. by MATTH. de Nobilitate p. 698. en by BOR X. Boek, bl. 228. [794.]

(z) MR. AERT VAN DER GOES Reg. 234, 248, 316, 318.

(a) Groot Ut. Plakaatb. I. Deel, bl. 32. MATTH. de Nobilitate p. 697.

nog dan te vooren , als een byzonder Land- KAREL II.
fchap, aangemerkt geworden, en geheellyk 1536.
van 't Nederftigt afgefcheiden gebleeven.

't Beleg van Peronne, in den Herft des IV.
jaars 1536, opgebroken, en de Knegten be- De Land-
taald, en op de grenzen, in de Winterlegerin- voogdes
gen, gelegd zynde, deedt de Landvoogdes poogt,
de Staaten van alle de Nederlanden, tegen door
den vierden van Wynmaand, te Bruffel be- gantsch
fchryven, en vertoonde hun hier, dat 'er geld Holland,
noodig was, om 't Krygsvolk verder te on- Excyn-
derhouden, wilde men hun 't platte Land niet zen te
ten beste geeven, of hen zien overloopen tot doen in-
den vyand. Wyders floeg zy voor, dat men voeren.
de vereifchte penningen zou kunnen vinden,
by wege van Excynzen, op Wynen, Bier,
zyden- fluweelen- wollen-, en linnen-lakenen
enz.: latende egter 't uitvinden van een be-
ter middel aan de Staaten. Die van Holland,
hierop, Dagvaart in den Haage befchreeven
hebbende, zagen het invoeren van Excyn-
zen aan, als eene laftige nieuwigheid, in wel-
ke zy, niet dan op eenen eenpaarigen voet
met de andere Nederlanden, behoorden te
bewilligen (b). Wy hebben, te vooren, meer-
maalen gezien, dat 'er, onder de Regeering
van de Huizen van Beieren en Bourgondie,
Excynzen op Wynen, Bieren en andere waa-
ren, in verfcheiden' Steden, uit kragte van
byzondere Graaflyke Oktroojen, geheeven
werden. Zodaanig eene belasting was nood-
zaaklyk in zulke Steden, welker gewoonlyke
inkomften niet toereiken konden, om haar
aan-

(b) MR. AERT VAN DER GOES Regift. bl. 264, 265.

KARELII. aandeel, in de Graaflyke Beden, te vinden.

1536. Doch van algemeene Excynzen over 't gantsche Land hadt men tot nog toe niet gehoord. De Verponding op Huizen en Landeryen, die men, van ouds, *Schildtalen* en *Morgentalerz* noemde, en die, in de jaaren 1515 en 1518, door den tegenwoordigen Graave, op eenen nieuwen voet was gebragt (c), was de eenige algemeene schatting, die de Ingezetenen van Holland opbrengen moesten. 't Was dan geen wonder, dat men ongaarne tot het draagen van deezen last besloot. Die van Holland verklaarden egter, op eene tweede Dagvaart der algemeene Staaten, dat zy der Koninginne reden zouden geeven, om vergenoegd te zyn, indien de andere Landen, in de Excynzen, bewilligden. Doch Brabant stemde niet. Die van Vlaanderen verklaarden „ dat zy „ zo veel hadden opgebragt, als zy konden, „ om de grenzen te beveiligen; dat het in „ hunne magt niet stondt, den Keizer Frank- „ ryk, Italie en andere Landen te helpen overmeesteren, gelyk zyn oogmerk scheen; „ dat zy geen' last hadden, om in de nieuwigheid der Excynzen te bewilligen, en „ geene hoop altoos, om hiertoe, in 't ver- „ volg, last te zullen krygen.” De andere Landen betuigden, met algemeene woorden, dat zy hun best gaarne wilden doen, zonder te verklaaren, op welk eene wyze. De Landvoogdes, bespeurende dat 'er, voor deezen tyd, van 't opstellen van nieuwe Excynzen niets

't Mis-
lukt.

(c) Groot-Plakaatb. II. Deel, Kol. 2047. en hier voor IV. Deel, bl. 391, 412.

niets vallen zou, verklaarde, dat zy, voor 't KAREL II. einde des jaars, eenen nieuwen voorslag aan 1536. de Staaten te doen hadt: waar mede het werk der Excynzen voor eenige jaaren agterbleef (d).

Midlerwyl, werdt de vredehandeling met den Hertoge van Gelder, te Graave, voortgezet, en eindelyk, op den vyftienden van Wintermaand, een Verdrag getekend, volgens welk „ de Keizer en de Hertog beloofden, afstand te zullen doen van de verbindtenissen, ten nadeele van elkanderen, aangegaan. De Keizer zou zig, by 't leven van Hertoge Karel, geen' Hertog van Gelder en Graaf van Zutphen noemen, en hem, binnen 't jaar, met die Heerlykheden beleenen. Voor 't afstaan van Groningen, Koeverden en Drente, waar van de Hertog zig insgelyks geen' Heer meer zou mogen heeten, zouden hem vyfender-tigduizend Karels-guldens eens en vyfentwintigduizend gelyke guldens jaarlyks worden betaald. Die van Utrecht zouden hem, wegens zyn vermeend regt op hunne Stad, twintigduizend Karels-guldens voldoen.” De overige punten van dit verdrag waren van klein belang (e). Floris van Egmond, Graaf van Buuren, die, op aanmaaning van Holland, de voornaamste hand gehad hadt, in 't bewerken van deeze Vrede, kreeg, sedert, het geschenk, welk hem beloofd was. Het bestondt in zesduizend Filipsguldens voor hem,

V.
Vrede
met Gel-
der.

(d) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 266, 267.

(e) PONTANUS Libr. XI. p. 782. Repert. der Plak. bl. 34. Chron. van E. DE VEER f. 46.

MARELII. hem , en tweehonderd voor zyne Huisvrouw
1536. we (f).

Buiten-
gewoone
en ge-
woone
Bede aan
Holland.

1537.

Weinige dagen na 't sluiten der Vrede met Gelder , deedt de Landvoogdes aan Holland eene buitengewoone Bede van honderd en twintigduizend guldens eens , en eene gewoone van honderd en twintigduizend guldens jaarlyks , voor den tyd van zes jaaren. De Staaten , hierop , in Louwmaand des volgenden jaars , in den Haage ter Dagvaart beschreeven zynde , stelden hun antwoord , eenigen tyd , uit , om eerst het bezegelen van het verdrag met Gelder en den uitslag der onderhandeling met Deenemarke af te wachten ; also zy zig , hier naar , in 't bewilligen tot zulke zwaare Beden , noodwendig schicken moesten. Ondertusschen floegen de Edelen uit , dat men , voor buitengewoone Bede , tagtigduizend guldens eens , en voor gewoone ook tagtigduizend guldens , jaarlyks , voor den tyd van vier jaaren , zou kunnen toestaan. Doch Leiden , Amsterdam en Gouda waren hiertoe niet volkomen gelaft. Een paarig werdt beslooten , niet te bewilligen , en , al hadt men schoon bewilligd , niet te betalen , zo 't geene vrede bleef in Gelderland , en zo men niet *ten Dogge* of Kabbeljaauw en ten Haring , zo wel als op de Oostzee , vaaren kon (g).

Veldtogt
in de Ne-
derland-
den.

De Koning van Frankryk , ondertusschen , hebbende vastgesteld , den Veldtogt in de Nederlanden vroeg te openen , viel , in Lentemaand ,

(f) MR. AERT VAN DER GOES Regist. *SA* 257 , 267 , 269 , 271 , 273.

(g) MR. AERT VAN DER GOES Regist. *SA* 269 , 270 , 273.

maand, aan 't hoofd van een Leger van vyf-^{KAREL II.}
 entwintigduizend Knegten en eenige Ruitery, 1537.
 in Artois, en sloeg het Beleg voor Hesdin
 (b). Hy wist, dat het Nederlandsch Leger,
 welk in den Veldtocht des voorleeden jaars
 gediend hadt, by gebrek van betaaling, groo-
 tendeels verloopen was, en maakte staat, dat
 hy reeds diep in de Nederlanden zou gedron-
 gen zyn, eer de Landvoogdes volks genoeg,
 om hem te stuiten, op de been zou kunnen
 hebben. Ook bevondt zy zig in zulk eene
 groote verlegenheid om geld, dat de voor-
 naamste Grooten haar, in alleryl, eene mer-
 kelyke somme van penningen verstreken
 moesten, zo dra zy van den inval der Fran-
 schen kennis gekreegen hadt. Zy besloot, ter-^{De Land.}
 stond dertigduizend man te werven: en om ^{voogdes}
 de kosten hiertoe, die in zes maanden twaalf ^{eischt}
 tonnen gouds beloopten zouden, te vinden, ^{twaalf}
 de algemeene Staaten, tegen den vierentwin- ^{tonnen}
 tigsten van Lentemaand, te Brussel, te be- ^{gouds}
 schryven. Hier deedt zy den Staaten 's Lands ^{van de}
 nood en de magt van Frankryk op 't leevendigst ^{algemeen-}
 vertooncn, en spoedigen onderstand vorder- ^{ne Staa-}
 ren. De Brabanders, dien 't gevaar meer
 dan sommigen anderen Landschappen dreig-
 de, booden lyf en goed aan, ter gemeene
 bescherminge der Nederlanden, *die allen,*
zeidenze, maar één lighaam uitmaakten, waar-
van de Keizer het hoofd was; mids dat de an-
dere Landen hun, des noods, ook geenen
bystand weigerden. / Artois, Henegouwen,
Namen en de meeste anderen spraken uit één-
 nen

(b) DANIEL *Tom.* VII. p. 800.

KAREL II. nen mond met Brabant. Doch Vlaanderen
 1537. was niet gelaft, dan om te hooren. Holland

Schoor-
steengeld
voorge-
slaagen.

afgewee-
zen in
Holland.

en Zeeland begeerden ook eerst eens verflag te doen. Doch men antwoordde, dat de vyand in 't Land was, en 'er niets overschoot, dan dat elk bedagt was op de spoedigste en bekwaamste middelen, om hem te stuiten, waartoe, in de eerste plaats, geld vereischt werdt. De Landvoogdes, bevroedende, dat de gewoone middelen om geld te vinden niet toereiken konden, sloeg eene belasting voor van eene Karels gulden op elke Schoorsteen, of Haardstede, waaruit, meende zy, spoedig veel komen zou. Doch de Hollanders, in aanmerking neemende, dat hun Land volkryker was, en derhalven, naar gelang zyner uitgestrektheid, meer Haardsteden hadt dan de andere Nederlanden, hadden geen zin in deeze belasting. Ook behaagde hun niet, dat de armen, in dezelve, byna zo veel zouden te draagen hebben, als de ryken, 't welk hen voor eenen opstand, onder de schamele Ingezetenen, uitgeput door den oorlog en door gebrek van handel, vreezen deedt. De voorflag der Landvoogdesse werdt, derhalven, in Holland verworpen. Doch alzo men klaarlyk zag, dat 'er geld noodig was, namen men, federt, ter Staatsvergaderinge in overweeging, om, in de Beden van Wintermaand laatstleeden, voor een groot gedeelte ten minsten, te bewilligen (i).

VI.
Bestand
van tien

Doch eer men hierover tot een besluit kwam, hadt François Hesdin bemagtigd. De Graaf van

(i) MR. AERT VAN DER GOES Reg. bl. 274, 275, 276, 277.

van Buuren floeg, sedert, het beleg voor KAREL II, Saint Pol en overmeesterde de Plaats stormen- 1537.
 derhand, op den vyftienden van Zomermaand. maanden
 Ook nam hy *Montreuil* in, by verdrag, en be- met
 legerde Terouanne (*k*). Doch terwyl dit Be- Frank-
 leg duurde, werdt 'er, op den dertigften van ryk.
 Hooimaand, een Bestand van tien maanden,
 tusschen Frankryk en de Nederlanden, ge-
 slooten. Volgens ééne der voorwaarden van
 dit Bestand, moest het Beleg van Terouanne
 worden opgebroken (*l*), gelyk terstond ge-
 schiedde.

In Holland, was men, in Grasmaand, en Bewilli-
 dus lang voor 't treffen van 't Bestand, reeds ging in de
 tot een Besluit gekomen, om der Landvoog- jongste
 desse eene buitengewoone Bede van tagtig- Bede.
 of ten hoogsten van honderdduizend guldens
 toe te staan: te vinden, niet by de schildta-
 len, maar elk in de zynen, zonder *gracie* voor
 deeze reize, en van geestelyken en weereld-
 lyken, de vermogenden onder welken de
 Landvoogdes, daarom, tot geene byzondere
 gifte of leening, zou mogen dringen. Voorts
 wilde men bedingen, dat de Landvoogdes den
 Hollanderen vrye Dogge- en Haringvisschery
 en vrye vaart naar de Oostzee bezorgen zou,
 en dat zy den Heere van Gelder de gemaakte
 Vrede zou doen onderhouden, hem, ten dien
 einde, uit deeze Bede, betaalende, 't gene
 hem beloofd was. Kort hierna, werdt het
 Bestand met den Koning van Deenemarke ge-
 trof-

(*k*) DANIEL *Tom.* VII. *p.* 309, 310. MR. AERT VAN DER
 GOES *Regist.* *bl.* 282.

(*l*) DU MONT *Corps Diplom.* *Tom.* IV. *P.* II. *p.* 153. *Re-*
pert. der Plakaat. *bl.* 35.

KAREL II. troffen, waardoor de vaart op de Ooftzee, wederom vry werdt. Doch de Viffchery kon
 1537. nog niet gefchieden, zonder dat de viffchers
 Twift met den Admiraal over 't verleen van Vrygeleibriefven. zig van eenen Vrygeleibrief voorzagen. De Fransche en Nederlandfche Admiraals hadden zulke vrygeleibrieven aan elkanderen gegeven, die, door de wederzydsche Ingezeten, ten duurften betaald moesten worden. Adolf van Bourgondie, Heer van Beveren en Veere, Nederlandfche Admiraal, vorderde van de verfche Vifch- en Kabbeljaauwvangers, voor ieder hoofd, vyftien ftuivers tot S. Jans Miffe toe voor een' vrygeleibrief; en als dit jaargetyde voorby was, van ieder hoofd op de Haringbuizen vyfentwintig ftuivers. Hy beweerde, dat hem, als Admiraal, dit régt toekwam, uit kragte van den Laftbrief, zynen voorzaaten, in den jaare 1487, gegeven. Doch de Hollanders hielden fttaande, dat zy niet onder den Admiraal ftonden; maar alleen onder Stadhouder en Raaden, en dat de Heer van Beveren, vrygeleibrieven hebbende, dezelve den Stadhouder behoorde over te leveren, of anders der Landvoogdefte, als *Souveraine in de plaetfe van de Keyferlicke Majefteyt*, op dat zyze, daar, en niet van Beveren, zouden kunnen vorderen. Hevig dreeven de Gemagtigden van Holland dit punt ten Hove, rondelyk verklaarende, dat zy, onder geene andere voorwaarde, in de buitengewoone Bede, bewilligen zouden. Zy voegden 'er by „ dat zy de ingewilligde Penningen eerder zouden gebruiken, om Oorlogfchepen uit te ruften, en de Fransche viffchers te berooven, zonder de vrygeleibrief-

brieven van den Heere van Beveren te ont-
zien; dan gedoogen, dat men eenige inbreuk 1537.
deedt op dit hun oud voorregt. Zo sterk ston-
denze hierop, dat de Landvoogdes, einde-
lyk, Beveren zyne vrygeleibrieven deedt af-
vorderen, omze den Stadhouder van Holland
ter hand te stellen. Doch hy weigerde de-
zelve over te geeven: waarom men, in Zo-
mermaand, in Holland, een' overflag begon
te maaken, om vyf Oorlogschepen en zes ge-
wapende Buizen tot beveiliging der vissche-
rye uit te rusten. De Stad Schiedam alleen
hadt den Heere van Beveren agthonderd en
vyftig guldens, voor vrygeleibrieven, betaald,
behalven nog twee Filips guldens, voor schry-
ven en zegelen van elken Brief; welken last
men niet gezind was langer te draagen. Ten
zelfden tyde, bewilligden de Staaten in eene
gewoone Bede van tagtigduizend guldens 's
jaars voor vier jaaren, en op 't sterk aanhou-
den der Landvoogdesse, in de geëischte bui-
tengewoone van honderd en twintigduizend
guldens. Men zondt hun toen, van boven,
ook honderd vrygeleibrieven (m). Doch twee
of drie weeken, daarna, werdt het Bestand
met Frankryk geslooten, waar door dezelve
van geen gebruik meer waren.

Eene maand ruim voor 't sluiten van dit Be-
stand, hadt de Hertog van Gelder, vergee-
tende de pas geslooten' Vrede, ten behoeve
des Konings van Frankryk, eenen aanslag on-
dernomen op Enkhuizen (n), die, by tyds
ont-

VII.
Aanflag
der Gel-
derschen
op Enk-
huizen.

(m) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 269, 277, 278,
279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286.

(n) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 285.

KAREL II. ontdekt zynde, te loor liep. Hy hadt zig,
1537. in Zomermaand, in persoon naar Harderwyk
 begeven, verzeld van zevenhonderd man; en daar gekomen zynde, de poorten drie dagen geslooten gehouden, terwyl hy met de trom deedt omflaan, dat elk, die den Koning van Frankryk begeerde te dienen, zig aan-geeven en handgeld ontvangen kon. Op den eenentwintigsten, tegen den avond, verdeelde hy de Knegten op vyf schepen, die, des anderendaags, 's morgens ten drie uren, op de reede van Enkhuizen, ten anker kwamen. Twee schepen liepen tot dicht onder het pakhoofd, daar zy dagten te landen; doch alzo hun 't water ontviel, moesten zy 't anker uitwerpen, en den vloed afwagten. Midlerwyl brak de dag aan, die hen aan de Enkhuizers ontdekte. Een Burger, *Erik in den Bok* genaamd, vroegtyds omtrent het hoofd gekomen, en de vreemde schepen gewaar geworden zynde, vroeg, *wat zy bragten?* *Mout*, was het antwoord, *voor Jan Groot Albert*. Deez' was toen Oud-Burgemeester, en hadt zyne Dogter aan Eriks zoon ten Huwelyk gegeven. Terstond daarop vliegt Erik naar Jan Groot Alberts Huis, en vraagt hem, *of hy Mout verwachtte?* En toen 'er *neen* geantwoord werdt, stelt hy terstond vast, dat de Gelderschen voor de Stad waren. Anderen hadden, midlerwyl, ook iets ontdekt, en vermoeden van verraad gekreegen. Elk loopt dan te wapen, en naar den zee kant, met zo veel gedruisch, dat de Gelderschen, zig geenen tyd geevende, om de ankers op te winden, dezelve afkapten, en zee koozen. De Wethouderschap deedt,

deedt, sedert, de ankers ophaalen, en ter ge-KARELII
dagtenisse van deezen mislukten aanflag, aan 1537.
den Engelschen of Zuidertoren hangen; al-
waarze nog te zien zyn. De Hertog van Gel-
der, zig deezer onderneeminge schaamende,
schreef, kort na het te rugkomen zyner Sche-
pen, aan Burgemeesteren van Amsterdam
„ dat men hem, ten onregte, van eenen
„ aanflag op Enkhuizen, verdagt hielt; dat
„ zyne schepen alleen gediend zouden heb-
„ ben, om zynen Neef, den ouden Kardinaal
„ van Bourbon, die hem wilde komen bezoe-
„ ken, aan de zeegaten op te wagten, en
„ veilig naar Gelderland te geleiden; doch
„ datze, wind en stroom tegen krygende, ge-
„ noodzaakt geweest waren voor Enkhuizen
„ te stryken, en toen de tegenwind nog he-
„ viger ontsak, naar Harderwyk te rug ge-
„ keerd waren; weshalven hy nu Brieven van
„ vrygeleide voor zynen Neeve verzogt.” De
Amsterdammers, uit eenigen hunner Poorte-
ren die binnen Harderwyk geweest waren,
eer de Gelderschen sloop gingen, verstaan
hebbende, wat aldaar omgegaan was, ver-
wonderden zig over 's Hertogs dubbelheid;
doch vergenoegden zig, met hem te ant-
woorden „ dat hy, om vrygeleide voor 's
„ Keizers vyanden te verkrygen, zig niet aan
„ hun, maar aan de Landvoogdesse, Vrouwe
„ Maria, vervoegen moest”, zonder een en-
kel woord van Enkhuizen te willen reppen (o).
Sommigen plaatsen deezen mislukten aanflag,
die

(o) Chron. E. DE VEER f. 48. PONTANUS *Libr.* XI. p. 783.
BRANDT Enkh. bl. 62.

KAREL II. die zekerlyk, eerst in 't jaar 1537, gebeurd
1537. is (p), ten onregte in 't jaar 1536 (q). De
 Gelderschen bleeven, dit gantsche jaar, in de
 wapenen, waarom men, te Hoorn, te Enk-
 huizen, en in de andere Watersteden, zeer
 op zyne hoede was, de Plaatsen versterkende,
 en de wallen voorzienende met geschut (r).

VIII. Onaangezien 't Bestand van tien maanden,
Vrede in Hooimaand, met Frankryk, geslooten,
 met op den elfden van Louwmaand des jaars 1538,
Frank- nog, tot den eersten van Zomermaand, ver-
ryk. lengd was (s), werden 'er, in Grasmaand,
1538. tien of twaalf Hollandfche Noordvaarders,
 door de Franschen, genomen. De onzen,
 om deeze schade te boeten, namen insgelyks
 eenige Fransche schepen (t). In Zomermaand,
 werdt 'er, door 's Pausen bemiddeling, een
 nieuw Bestand tusschen den Keizer en den
 Koning van Frankryk, getroffen, voor den
 tyd van tien jaaren (u). Sedert, hielden dee-
 ze twee Vorsten een mondgespreek, te *Ai-*
gues-mortes, alwaar dit Bestand, in eene al-
 toosduurende Vrede veranderd werdt (v). De
 Keizer gaf hiervan, naderhand, zelf eene schrif-
 telyke verklaring, die, op den eersten van
 Sprokkelmaand des jaars 1539, te Toledo,
 getekend was (w).

Mid-

(p) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 285.

(q) VELIUS Hoorn, bl. 248.

(r) VELIUS Hoorn bl. 251. BRANDT Enkh. bl. 65.

(s) DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. II. p. 159. Re-
 pert. der Plakaat. bl. 36.

(t) VELIUS Hoorn, bl. 251. GOUDHOEVEN, bl. 607.

(u) DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. II. p. 169.

(v) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 287, 288.

(w) DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. II. p. 1854

Midlerwyl, was 'er merkelyke verandering ^{KAREL II.} voorgevallen in Gelderland. Hertog Karel, ^{1538.} nu hoog bejaard, en bedugt, dat zyne Heer- ^{IX.} lykheden, also hy geene wettige Kinderen ^{Twist in} hadt, na zyn afsterven, komen mogten, aan ^{Gelder-} 't Huis van Oostenryk, tegen welk hy een' ^{land rus-} onverzoenlyken haat behieldt, hadt, in Wyn- ^{schen den} maand des jaars 1537, 's Lands Staaten, op ^{Hertog} den Landdag vergaderd, poogen te bewee- ^{en de Ste-} den. gen, om den Koning van Frankryk voor Heere aan te neemen, en hem, van 's Konings wege, hulde te doen. De Staaten, bevroedende, dat zy byna beslooten lagen tus- schen de Keizerlyke Erflanden, en dat de Ko- ning van Frankryk te ver van de hand was, om hen behoorlyk te beschermen, weigerden in 's Hertogs verzoek te bewilligen. Hieruit rees zo geweldig een twist, tusschen den Her- tog en de Geldersche Steden, dat dezelve, niet dan door geweld, schein te zullen kon- nen beslegt worden. Verscheiden' Steden haal- den 's Hertogen Sloten om verre, en namen Oostenryksche en Kleeffsche bezetting in. De Hertog liep, daarentegen, de Veluwe af, met vierduizend Knegten. Tegen 't einde des jaars, was men egter in onderhandeling ge- treden (x). De Zoen werdt eerlang getrof- fen, geheel naar den zin der Staaten. Ook sloot men, in den aanvang des volgenden jaars, eene overeenkomst wegens de opvolging, die oorzaak van nieuwe onlusten was.

Filippa, Zuster van Hertoge Karel, hadt ^{Schik-} René, Hertoge van Lotharingen, haaren Ge- ^{king we-} maal, ^{gens de}

(x) PONTANUS *Libr. XI. p. 734-736.*

KAREL II. maal, onder andere kinderen, *Antoni* geboort, 1538. die zynen Vader opvolgde en verscheiden

opvol-
ging in
Gelder-
land.

kinderen hadt, Zoonen en Dogters. *Antoni* was de natuurlyke Erfgenaam van Gelder en Zutphen. Doch de Staaten, hem niet magtig genoeg keurende, om hen te beschermen, sloegen Hertoge Karel een dubbel Huwelyk voor, tusschen *Willem*, Zoon van *Jan*, Hertoge van Gulik en Kleeve, en *Anna*, Dogter van *Antoni*, Hertoge van Lotharingen; en tusschen *François*, oudsten Zoon van Hertoge *Antoni*, en *Anna*, tweede Dogter des Hertogs van Gulik en Kleeve. Wyders, wildenze, dat de jonge *Willem*, terstond, voor toekomstenden Hertoge van Gelder en Graave van Zutphen, zou ingehuldigd worden, en dat het Huwelyk van *François* met *Anna* van Kleeve voortgaan zou, alware 't, dat het Huwelyk van *Willem* met *Anna* van Lotharingen niet voltrokken kon worden; also de spraak ging, dat zy met *René* van Chalons, Prinse van Oranje, ondertrouwd was. Men zag, uit deezen voorslag, klaarlyk, dat de Gelderschen *Willem* van Gulik, 't kostte wat het wilde, voor Hertoge begeerden, en dat zy *Antoni* en deszelfs Zoonen van 't Hertogdom zогten uit te sluiten. De ontworpen Huwelyken waren slegts een dekmantel, om hun gedrag eenen glimp te geeven. Ook gingen zy geen van beiden voort. De Staaten, die alles naar hunnen zin schikten, noodzaakten Hertog Karel, ten zelfden tyde, de verdediging zyner Heerlykheden, zelfs by zyn leeven, aan *Jan*, Hertoge van Gulik en Kleeve, en aan *Willem*, zynen Zoon, af te staan, die

eg-

egter geen' hooger' titel dan dien van Scherm-^{KAREL H.}
 heer voeren zouden. Doch hier voor werd 1538.
 Hertoge Karel, door Hertoge Jan, twee-
 enveertigduizend, en door het Landschap Gel-
 der, agttienduizend Brabantsche guldens eens
 toegelegd; behalven nog vyfentwintigduizend
 guldens, jaarlyks; door Hertoge Jan, en
 vyftigduizend, door het Landschap Gelder;
 en uit de tollén van Lobed, tweeduizend goud-
 guldens. Alle deeze punten en verscheiden'
 anderen, met naame ook, dat de Hertogen
 geene vrede maaken noch oorlog aanvangen
 mogten, buiten bewilling der Staaten, wa-
 ren begreepen, in een Verdrag, tusschen de
 twee Hertogen, den jongen Willem, en Baa-
 nerheeren, Ridderfchap en Steden des Vor-
 stendoms Gelder en des Graaffschaps Zutten,
 op den zevenentwintigsten van Louwmaand
 des jaars 1538, geslooten en bezegeld (y).
 Doch Hertog Karel hadt geene gelegenheid;
 om genot te trekken van de geringe voordee-
 len, welken hy, by dit Verdrag, hadt konnen
 bedingen. Terwyl men met de inhuldiging van
 Willem van Gulik bezig was, viel de oude Her-
 tog, van enkel hertzeer, dat hy zig, in zyne Hertog
 hooge jaaren, genoegzaam ontvoogd zag; in ^{Karel van}
 eene krankheid; die hem, op den dertig- ^{Gelder}
 sten van Zomermaand, te Arnhem, uit het ^{sterft.}
 leeven rukte (z). De Keizer verloor aan
 hem eenen vinnigen vyand der Huizen van
 Bourgondie en Oostenryk, met welke Hui-
 zen hy, tot groot agterdeel der Nederlan-
 den;

(y) Zie Groot Geld. Plakaath. I. Deel, Prelim. c. 3.

(z) PONTANUS Libr. XI. p. 793.

KARELII. den, vooral van Holland, schier vyftig jaaren agtereen, geduurig geoorloogd hadt. Zyn dood gaf gelegenheid tot nieuwe beroerte. De Landvoogdes Maria vaardigde terftond Brieven af aan de Gelderfche Steden, waar by zy 's Keizers regt op de Heerlykheden, die Karel, door den dood, ontruimd hadt, beweerde, uit verfcheiden' overeenkomsten, met 's Keizers voorzaaten en met den Keizer zelve, geflooten. De Hertog van Lotharingen fchreef ook aan de Staaten ter verdediging van zyn erfregt. De Staaten gaven, in hun antwoord aan beiden, te verftaan, dat zy ongezind waren, om een van beiden voor Heere aan te neemen (a). Hoe dit gefchil, federt, met de wapenen, in 's Keizers voordeel, beflegt werdt, ftaat ons, in 't vervolg, te verhaalen.

X. De Staaten van Holland, tegen den tweeden van Herftmaand, te Geertruidenberg, befchreeven zynde, deedt de Landvoogdes hun eene buitengewoone Bede van tagtigduizend ponden van veertig grooten, tot betaalinge der Knegten, in den jongften oorlog gebruikt. Hoogfttraaten, naderhand, in een afzonderlyk gefprek met de Staaten getreden zynde, voegde 'er by, dat de andere Nederlanden der Landvoogdesfe een gefchenk gedaan hadden; 't welk Holland, zyns oordeels, behoorde na te volgen en vyftigduizend, immers niet minder dan dertigduizend guldens te geeven. De Staaten, op beide deeze punten, kort daarna, in 't byzyn des Stadhouders, in den Haage raadpleegende; oordeelden de Edelen, dat het Land,

(a) PONTANUS *Libr. XII. p. 807, 808, 809, 810, 811.*

Land, in voorgaande jaaren, zo zeer met bui-^{KARLII.} tengewoone beden bezwaard, deeze behoorde 1538. te weigeren. Doch in 't geschenk aan de ^{ten be-} Landvoogdesse stemden zy gereedelyk, mids ^{willigen,} het, in twaalf termynen, en in zulke pen- ^{in 't ge-} ningen betaald wierdt, als, ten tyde der be- ^{schenk.} taalinge, onder den koopman, gang hebben zouden, en dat zy met hun aandeel volstaan, en alleen voor 't platte Land rekenen zouden mogen, naar ouder gewoonte. De vyf groote Steden, (want Delft, door den brand en andere rampen veel geleeden hebbende, droeg, sedert eenigen tyd, niet in de gemeene lasten) en de kleinen stemden met de Edelen. De Stadhouder, niet vergenoegd met dit ant-^{Looze} woord, zondt Gemagtigden in elke Stad, om poogende Leden tot bewilliging te beweegen. Aangen ^{des} sommigen, deedt hy beloften van kwytschel- ^{Stadhouders, om} dinge: anderen dreigde hy. Den kleinen Ste- ^{hen ook} den, bedugt, dat zy, door de grootten, in 't ^{in de Be-} bewilligen, zouden vervangen worden, ver- ^{de te} zekerde hy, dat 'er geene bewilliging zou ^{doen be-} worden aangenomen, zonder dat zy 'er voor- ^{willigen.} af op gehoord waren. In Wynmaand, wederom Dagvaart belegd zynde, na dat de Stadhouder naar boven te rug gekeerd was; bleeven de Edelen nog weigerig. Zy vertoon-^{Breed} den den Gemagtigden der Landvoogdesse, in ^{vertoog} 't breede „ dat Brabant, Vlaanderen en Ar- ^{van den} „ tois, die 't naaft aan den brand gezeten ^{staat des} „ waren, en ten welker behoefte, de oorlog ^{Lands.} „ meest gevoerd was, nog in geene buiten- „ gewoone Bede bewilligd hadden; welke „ men nu Holland wilde opleggen, dat zig, „ zo veele jaaren herwaards, uit de schul-

KARELII. „ den, in de Geldersche, Friesche en Stigt-
 1538. „ sche Oorlogen gemaakt, alleen hadt moe-
 „ ten redden; dat de laatste Bede van hon-
 „ derd en twintigduizend guldens, gedeelte-
 „ lyk, ingewilligd was, tot het zelfde einde,
 „ waartoe men deeze vorderde; dat men niet
 „ wist, wat last Holland van de veranderingen,
 „ in Gelderland voorgevallen, zou te draagen hebben;
 „ dat het platte land arm was, zynde den Haver, de Garst en de
 „ andere veldvrugten kwalyk geslaagd; dat de Edelen en de
 „ Renteniërs geene betaaling kreegen; dat de Steden kwytscheldingen
 „ genooten, 't welk veroorzaakte, dat men te eerder tot het doen van nieuwe Beden
 „ komen moest; dat de landluiden de Beden uit hun eigen goed en
 „ Bruikweer betaalden, en de Steden uit de Excynzen, waarom
 „ deezen te gereëder in de Beden konden bewilligen enz.” Doch de Steden,
 „ nu meest omgezet door den Stadhouder, stemden niet meer met de Edelen. Dordrecht,
 „ Haarlem, Leiden en Amsterdam bewilligden in de Bede, mids gevolg hebbende van de andere Leden.
 „ Rotterdam en Schiedam volgden hen. Delft was niet tegenwoordig.
 „ Doch Gouda en de kleine Steden, Schoonhoven, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Alkmaar, Oudewater,
 „ Naarden en Weesp, die allen, op deeze Dagvaart, verscheenen waren, stemden met de Edelen.
 „ Deezen, ziende, dat de meeste groote Steden hun afvielen, beslooten te bewilligen in tagtigduizend
 „ Klinckaarts, uitmaakende zestigduizend ponden van veertig grooten. Doch de Landvoogdes

des, in aanmerking neemende, dat de voor- **KARLIL.**
naamste Steden reeds in de volle Bede had- **1538.**
den bewilligd, nam in de aanbieding der E-
delen geen genoegen (b). 't Liep tot diep
in 't volgend jaar aan, eer de Staaten, tot
eene volle bewilliging, besluiten konden.

De Herdoopers hadden zig, na het over- **XI.**
gaan van Munster, en na het mislukken van **Leevens-**
den aanslag op Amsterdam, in tamelyke rust **byzon-**
gehouden; doch het gerugt, dat *David Jo-* **derheden**
risz, een hunner Leeraaren, omtrent deezen **van Da-**
tyd, in Holland maakte, gaf gelegenheid tot **vid Jo-**
eene vernieuwing der Plakaaten tegen hen, **risz van**
die ten strengsten werden uitgevoerd, *David* **Delft.**
Jorisz, Zoon van *Joris de Koman*, was, in 't
jaar 1501, te Delft gebooren. In eenige be-
scheiden, belydenissen en getuigenissen, in de
Schepensboeken van Delft en elders te vin-
den, wordt gemeld, dat hy, in zyne jeugd,
als Kamerspeler agter land reizende, den naam
van *David*, wiens persoon hy gemeenlyk ver-
beeldde, gekreegen hadt, zynde hy anders by
den doop *Jan* genaamd geweest (c). Doch
misschien heeft men *David Jorisz* verward
met *Jan van Leiden*, van wien ook verhaald
wordt, dat hy zig met kamerspeelen plagt op
te houden. Nogtans erkennen *David Jorisz*
vrienden, dat zyn Vader, onder de Redery-
kers, verkeerd hadt. Ook willen zy, dat hy,
by den doop, den naam van *David* kreeg;
doch naderhand, naar de Roomsche wyze,
het Vormsel van den Wybisschop ontvangende,

(b) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 287, 288, 289,
290, 291, 292, 293, 294.

(c) By BRANDT Hist. der Reform. I. Deel, bl. 134.

KARELII. de, *Johannes* of *Jan* genaamd werdt (*d*).
1538. Voorts geneerde David Jorisz zig met glas-
 schilderen, in welke Konst hy uitmuntte. Van
 aart wordt hy als waanwys, loos en geveinsd
 beschreeven; doch te gelyk als vriendelyk en
 zagzinnig. Obbe Filips, van wien wy meer-
 maalen gewaagd hebben, hadt hem, te Delft,
 de handen opgelegd, en tot Leeraar aange-
 steld (*e*). Eenigen tyd voor den Delftschen
 brand des jaars 1536, hadt hy de Priesters,
 die 't Sakrament des Altaars langs straat droe-
 gen, op den gemeenen weg, durven bestraf-
 fen en van Afgoderye beschuldigen. Hier
 over gevat, ontging hy naauwlyks de hals-
 straf; doch werdt, door beuls handen, met
 een' priem, door de tong, gesteken, en ter
 Stad uit gebannen. Hy woonde sedert, ee-
 nigen tyd in den Haage (*f*). De Munstersche
 Herdoopers hielden hem in hooge agting,
 zeggende „ dat 'er, sedert Christus tyd, vier
 „ Profeeten waren opgestaan, twee waarag-
 „ tigen, Jan van Leiden en David van Delft,
 „ en twee valschen, de Paus van Rome en
 „ Maarten Luther (*g*).” Ook poogde David
 Jorisz, na 't overgaan van Munster, de aan-
 hangers van Jan van Leiden met die van Mel-
 chior Hofman of *Jan van Batenburg* te ver-
 eenigen. Doch hierdoor behaalde hy ondank,
 by de eene en de andere partye. Ook bragt
 zyne gemeenschap met de Munsterschen, van
 wier

(*d*) Wederl. van David Jorisz Waar. Hist. in G. ARNOLD
 Ketter-Hist. II. Deel, bl. 568, 583.

(*e*) Bekent. van OBBE PHILIPS, bl. 24 [58].

(*f*) BRANDT Hist. der Reform. I. Deel, bl. 134, 135.

(*g*) HORTENS. de Anabapt. p. m. 305.

wier Koning hy, zo de spraak ging, geld **KAREL II.** getrokken hadt, om, tot ontzet der Stad, in 1539. Friesland en elders, volk te doen werven, hem in den haat by de Overheid (*b*). In Louwen Sprokkelmaand des jaars 1539 (*i*), kwamen 'er, in Holland, twee Plakaaten uit, beveelende, dat niemant hem, of *Meinard van Embden* zou mogen herbergen, op straffe van, in zyne eigen' deur, te zullen opgehangen worden. Daartegen zou hy, die hen aanbragt, voor elk hunner honderd, en voor andere Herdoopers veertig guldens genieten (*i*). Weinige dagen voor 't uitgeeven van het tweede Plakaat, werdt *Marytge, Jan de Gorters Dogters*, Weduwe van Joris de Koman, en Moeder van David Jorisz, om dat zy herdoopt was, te Delft, met het zwaard geregt (*k*). Ook werden 'er, ten zelfden tyde en plaatse, verscheiden' andere aanhangers van David Jorisz ter dood gebragt, die schandelyke dingen, de gemeenschap van mannen en vrouwen betreffende, beleeden hadden; doch te gelyk ook, dat zy niet geloofden, dat David voorhadt, steden of plekken te overweldigen, of zyne zaaken, gelyk de Munsterschen, met den zwaarde, uit te regten (*l*). Meinard van Embden, die, in deeze Plakaaten, nevens Da-

(*b*) BRANDT Reform. I. Deel, bl. 132, 133, 135.

(*i*) Repert. der Plakaat. bl. 37.

(*k*) Crimin. bouck van Delft by BLEYSWYCK bl. 763.

(*l*) Crimin. bouck enz. by BRANDT Hist. der Reform. I. Deel, bl. 133.

(1) BRANDT, en anderen na hem, schryven 1538; doch zy hebben den styl van den Hove, die 't jaar met Paaschen begon, voor den gemeenen styl genomen.

KAREL II. David Jorisz, genoemd werdt, fchynt een
1539. aanhanger geweest te zyn van Jan van Batenburg; die, door bastaardy, uit dit edel geslagt, gesprooten, zig, omtrent deezen tyd, voor een opregter van Jan van Leidens Munsterfch Ryk uitgaf, en in Friesland, in Overyffel, in Gelderland en elders, veel geweldenaaryen bedreef. Hy en de Batenburgers, zyne aanhangers, verschilden in twee punten van de andere Herdoopers. Zy hielden den wederdoop voor onnoedig, en verschooven daarom deszelfs bediening eenigen tyd, of lietenze geheel agter. Ook stelden zy 't gebruik der wapenen noodzaaklyk, tot opregting en bevestiging der waare Kerke. In beide deeze punten, warenze 't eens met de aanhangers van Hofman. En David Jorisz hadt te vooren al gepoogd, hen, met de andere Doopsgezinden, over beide deeze punten, te vereenigen. De naam der Batenburgeren is egter van geen en langen duur geweest (*m*). Wat Meinard van Embden aangaat, sommigen houden hem voor den zelfden met *Nikolaas Meinardsz van Bleesdyk* (*n*), die, met de Dogter van David Jorisz getrouwd zynde, in laater tyd, tegen zynen schoonvader, opstondt, en deszelfs Leer voor valsch verklaarde. Doch David Jorisz, bedugt voor zyn lyf, week, na 't uitkomen der strenge Plakaten tegen hem, ten lande uit; en, na 't verloop van eenige jaaren, naar Bazel. Hy hadt veel gelds onder zyne vrienden verzameld, en men zondt hem,
 van

(*m*) UBB. EMMIUS *Libr.* LVII. p. 392-393.

(*n*) BRANDT *Hist. der Reform.* I. Deel, in 't Register.

van tyd tot tyd, meer toe, uit de Nederlan-KAREL II, den. Hier van bediende hy zig, te Bazel, 1539, alwaar hy, elf jaaren lang, als een aanzienlyk Heer, die om den Godsdienst uit Holland geweeken was, geleefd heeft. Om niet ontdekt te worden, liet hy zig *Jan van Brugge* noemen, naar zyns Vaders Geboorteplaats, of *Jan van Binningen*, naar een Slot by de Stad, welk hy gekogt hadt (o). Men wil, dat hy den naam van *Jan*, die hem in vroeger' tyd plegtiglyk gegeven was, met regt, wederom aannemen kon. Ook zou hy, lang te voren, by de afkondiging zynen Huwelyksgeboden, in de Kerke te Delft, al Jan van Brugge genoemd geweest zyn (p). Hy voegde zig, te Bazel, by de Zwingliaanen, welker Predikaatsien en Avondmaal hy vlytiglyk bywoonde. Voorts was hy, in zynen uiterlyken ommeegang, bescheiden, deftig en liefdaadig. Doch zyne partyen beschuldigen hem van heimelyke ongebondenheid, waaruit een oud Delfts spreekwoord gesprooten zou zyn, volgens welk iemand, die los en wellustig leeft, gezeid werdt, *een David Joriszoons Ieventje te leiden* (q). David, eindelyk, te Bazel, ontdekt zyn geworden zynde, viel, zo men zegt, vandoed, angst, in eene zwaare krankheid, die hem, op den zesentwintigsten van Oogstmaand des jaars 1556, uit het leeven wegnam. De Wet-Zyn lyk houders van Bazel, sedert, aangaande zynen wordt Persoon en Leere, nader onderrigting gekree-^{opge-}gen ^{graven}

(o) BRANDT Reform. I. Deel, bl. 135, 136.

(p) Wederl. van David Jorisz Waar. Hist. in G. ARNOLD Ketter-Hist. II, Deel, bl. 568.

(q) BLEYSWYCK Delft, bl. 405.

KAREL II. gen-hebbende, weezen, in 't derde jaar na
 1539. zynen dood, een vonnis tegen zyn lyk, welk,
 en ver- op den dertienden van Bloemaand des jaars
 brand. 1559, opgegraaven, en, nevens zyne boeken

en beeldtenis, door beuls handen, op de ge-
 woonlyke strafplaats, tot assche verbrand werdt
 (r). Zyn aanhang is, veele jaaren na zynen
 dood, nog in de Nederlanden bekend ge-
 weest; doch allengskens verdweenen. Vreem-
 de gevoelens worden hem toegeschreeven:
 onder anderen, dat hy zig den Heiligen Geest,
 den Christus en God zelveu genoemd zou heb-
 ben. Doch hy heeft altoos ontkend, iets dier-
 gelyks te hebben geleerd of gezeid. Uit zyne
 Schriften en die zyner aanhangeren, is op te
 maaken, dat hy, gelyk veele andere Herdoo-
 pers van deezen tyd, geleerd heeft „ dat een
 „ geloovige zig niet door de H. Schrift al-
 „ leen; maar ook door inwendige verlichtin-
 „ gen des H. Geests moest laten leiden; dat
 „ 'er eens een aardfch Ryk van Christus stondt
 „ opgerecht te worden, waarin de geloovigen
 „ duizend jaaren heerschen zouden; en dat
 „ men, in dit Ryk, niet trouwen noch ten
 „ Huwelyk uitgeeven zou; maar alleen met
 „ God naar den Geest vereenigd leeven.”
 Voorts hieldt hy „ dat de Duivel, buiten Gods
 „ en 's menschen toelaating, na Christus ver-
 „ ryzenis, geene magt over den mensch ten
 „ kwaade hadt, en dat de mensch zig zelveu
 „ een Vyand en Duivel was. Den doop, om-
 „ trent volwassenen zo wel als omtrent kin-
 de-

(r) BRANDT Hist. der Reform. I. Deel, bl. 136, 138. e Thua-
 no. Vide & Davidis Georgii Vitam & Doctrin, int. S. SCHAR-
 DII German. Script. Tom. III. p. 30.

„ deren, hieldt hy, gelyk wy van de Baten-^{KAREL II.}
 burgers gemeld hebben „ voor noodeloos; 1539.
 „ doch egter voor geoorlofd. Voor hem,
 „ die den doop des Geestes ontving, moest,
 „ meende hy, de doop met water ophou-
 „ den.” Voor 't overige, deedt hy belyde-
 nis van de algemeene Leerstukken des Chris-
 telyken Geloofs, vervat in de Geloofsleere der
 Apostelen, betuigende de zynen geduuriglyk
 te vermaanen tot verzaakinge der zondige lus-
 ten, en tot oefening van allerlei deugden,
 met naame tot gehoorzaamheid aan de Over-
 heid. Ook beroemde hy zig „ dat hy het
 „ zwaard, tot bloedvergieten gemaakt, on-
 „ der de Herdoopers, hadt doen ter neder
 „ leggen, en daar door groote bloedstorting,
 „ moord, brand en verderf van veldvrugten
 „ door 't gantsche land voorkomen hadt (s).”

Terwyl men zynen aanhang, in den aan- ^{XII.}
 vang des jaars 1539, hier te lande, begon te ^{Togt naar}
 vervolgen, was men, op 's Keizers last, in ^{Konstan-}
 Holland en in Zeeland, bezig om eene Vloot ^{tinopole,}
 in zee te brengen, die tegen Soliman, Turk-landsche ^{met Hol-}
 schen Keizer, gebruikt zou worden. De Vre-^{en}
 de met Frankryk was zo dra niet getroffen, of ^{Zeenw-}
 Paus Paulus de III, die in 't bewerken der-^{sche}
 zelve de voornaamste hand gehad hadt, zegt ^{Sche-}
 de magtigste Christen-Vorsten tot een ver-
 bond tegen de Turken te beweegen. Fran-
 çois de I. en Henrik de VIII. meenden ge-
 wigtige redenen te hebben, om zig buiten dit
 verbond te houden; zo dat het alleen tusschen
 den

(s) Onschuld van David Jorisz. *Art.* I. V. VIII. XI. XII.
 XIII. XV. XIX. XXI. XXV. in G. ARNOLD Ketter-Hist. II.
 Deel, bl. 550-559.

KAREL II. den Paus, den Keizer, den Roomsch-Koning, 1539. Ferdinand, en den Staat van Venetie geslooten werdt. In gevolge van dit Verbond, deedt Karel de V. in Spanje eene magtige Vloot toerusten, met welke hy voorgaf, Konstantinopole te willen bemagtigen. In den Herfst des jaars 1538, hadt hy *Jan van Hennin, Heere van Bossu*, herwaards afgezonden, om, in Holland en in Zeeland, nog honderd schepen, tot dit zelfde einde, in gereedheid te doen brengen. Bossu bragt te wege, dat 'er terstond beslag op alle Schepen gelegd werdt (t), tot merkelyk nadeel der Koopluiden, die gehoopt hadden, de Zeevaart met de vrede te zien herleeven. In Holland, werdt, in Wynmaand, openlyk afgekondigd, dat alle zeevaarende luiden, des verzogt, gehouden zouden zyn, op de schepen, door den Keizer gehuurd, om redelyk loon, te dienen. Diergelijke bevelen werden, in 't volgend voorjaar, een en andermaal vernieuwd, en verbod gedaan aan de schippers, om zig in iemants dienst, dan in dien van zyne Majesteit te begeeven (u). Voor 't einde des jaars 1538, lagen 'er reeds vierenveertig schepen te Vee-re in Zeeland gereed, die, in 't begin van Sprokkelmaand, naar Mallaga zeilden, alwaar zy den twaalfden van Lentemaand aankwamen (v). Bossu hadt zig ondertusschen naar Amsterdam begeven, alwaar, en in Waterland, nog zesenvyftig schepen, niet zonder veel tegenstribbelens der Reederen en Schip-

(t) VELIUS Hobn', bl. 252. Répert. der Plak. bl. 37.

(u) Répert. der Plakaat. bl. 37.

(v) REIGERSB. II. Deel, bl. 462. Répert. der Plak. bl. 37.

Schipperen, werden uitgerust. Doch alzo zy, ^{KARL II.} niet voor 't einde van Lentemaand, in staat 1539. geraakten, om zee te kunnen kiezen, waren zy slegts in Duins, onder Engeland, gekomen, toen zy uit 's Keizers dienst ontslaagen, en naar 't Vaderland te rug gezonden werden. De beweegingen onder de Protestanten in Duitschland, de verandering in Gelderland en de opstand der Gehtenaaren, van al't welke Karel de V, omtrent deezen tyd, byna te gelyk, kennis kreeg, hadden hem den togt naar Konstantinopole uit den zin doen zetten. Hy vaardigde een Gezantschap af naar, ^{heeft} den grooten Heer, en trof, in korten tyd, ^{geen} een Bestand met hem; waarna hy zyne Vloot ^{voort-} onttakelen deedt, ende Hollandsche en Zeeuw-^{gang.} sche Schepen afbetaalde, en naar huis zondt (w). Midlerwyl hadt deeze vrugtelooze uitrusting merkelyke stremming veroorzaakt, in den Koophandel deezer landen.

Op den eersten van Bloemaand deezes jaars, ^{Dood der} overleedt, te Toledo, in 't Kraambedde, Iza-^{Keize-} belle van Portugal, Gemaalin van Keizer Ka-^{rinne.} rel den V. De Landvoogdes Maria, niet vergenoegd met het vieren der Uitvaart deezer Vorstinne, 't welk, hier te lande, alomme, met veele plegtigheid geschiedde (x), vermaande de Staaten der Nederlanden, terstond, om een Gezantschap naar Spanje te zenden, en den Keizer den rouw te beklagen. Brabant, Henegouwen en Artois beslooten hiertoe terstond. Doch Vlaanderen hadt 'er gee-

ne

(w) Chron. van E. DE VEER. f. 51, 52. GOUDMOLEN 66. 608, 609. REIGERSB. II. Deel, bl. 464.

(x) Chron. van E. DE VEER, f. 52.

KARELII. ne ooren naar. In 't begin van Hooimaand, 1539. werden de Staaten van Holland, te Dor-

Men dringt Holland om deswege een Gezantschap naar Spanje te zenden. drecht, beschreeven, alwaar de Stadhouder hun voorhielt „ dat de betaamlykheid vorderde, dat zy, insgelyks, eenen uit de E-delen, nevens eenen Geleerde, dat is, een' Meester of Doktor in de Regten, naar Spanje afvaardigden, in de *eerste* plaats, om 's Keizers verlies te beklagen, ten *anderen*, om hem te bedanken, over de goede voorzorg, die hy, voor deeze zyne Landen, gedraagen hadt, door het aanstellen der Koninginne Landvoogdesse en anderen haarer Raaden, die 't Land wel geregeerd hadden: en *eindelyk*, om hem te verzoeken, dat hy herwaards wilde komen, om zyne onderzaaten te zien, en, te gelyk, de nieuwlyks aangewonnen' Landen, die van meer aanbelang waren, dan zyne Majesteit zig mogelyk verbeeldde." De *eerste* deezer drie zaaken was een punt van beleefdheid, welk, op zig zelf, de kosten van een plegtig Gezantschap niet waardig was. Het *tweede* punt diende, om de Staaten te bereiden tot een verzoek, welk de Stadhouder, kort daarna, deedt, om verhooging van 't geschenk van dertigduizend guldens, der Landvoogdesse, in 't voorleeden jaar, toegelegd, tot veertigduizend. En wat het *derde* punt aanging, also 's Keizers vertrek naar de Nederlanden reeds beslooten was geweest, zo dra hy kennis van den opstand der Gentenaaren gekreegen hadt, kon een verzoek hiertoe, door die van Holland, alwaar hy thans niets byzonders te verrigten hadt, nergens anders toe dienen,

nen, dan om ook hen, met te beteren schyn, KAREL II.
 tot de kosten zyner reize, te doen draagen. 1539.
 Ook beslooten de Staaten wel terstond tot het
 Gezantschap, waartoe werden benoemd *Floris van Assendelft*, *Heere van Kyfhoek*, Kastelein
 van Gouda, en Meester *Klaas Bartholomeus-*
zoon, Pensionaris van Dordrecht; doch zy
 wilden niet stemmen, dat men een enkel woord
 van 's Keizers overkomst reppen zou, op dat
 hy hier uit geene gelegenheid neemen mogt,
 om hun, of voor zyne moeite van komen,
 of tot den oorlog van Gelder, of tot ee-
 nig ander einde, iets af te vorderen. De
 Heer van Kyfhoek zou vyf Paarden mede
 hebben en Meester Klaas drie. Zy vorderden
 ieder twee Kroonen 's daags, behalven hun
opzitten, of uitrusting, waartoe de Stadhou-
 der twaalfhonderd Rynsguldens, op rekening,
 verzocht, behalven de andere buitengewoone
 onkosten. Doch men kwam overeen, dat
 Meester Klaas dagelyks aantekenen zou, wat
 zy verteerden en uitgaven, 't welk hun, na
 hunne terugkomst, zou goedgegaan worden,
 boven eene redelyke belooning voor hunne
 moeite, ter begrootinge van den Stadhouder.

De Staaten, weinige dagen later, in den 't Ge-
 Haage byeen gekomen zynde, stemden de E-
 delen, Dordrecht, Delft, Amsterdam en Schie- aan Vrou-
 dam tot de verhooging van 't geschenk we Maria
 de Landvoogdesse met tienduizend guldens. wordt
 Doch de andere Steden niet genoeg gelaft ver-
 zynde, werdt 'er nog niets vastgesteld (y). hoogd.

De Landvoogdes, midlerwyl, beslooten Zy komt
 heb in Hol-
 land.

(y) MR. AERT VAN DER GOES Reg. bl. 297, 298, 299, 300.

KAREL II. hebbende, tot het inzamelen van diergelyke
1539. Geschenken voor de aankomst des Keizers;
 en tot het doen van buitengewoone Beden,
 eene reize te doen door de Nederlanden; begaf
 zig, in 't begin van Hooimaand, van Brussel
 naar Bergen op Zoom, en van daar naar
 Thoolen, alwaar zy de Staaten van Zeeland
 bescheiden hadt. Van Thoolen, keerde zy
 naar 's Hertogenbosch, daar de Staaten van
 Brabant byeen gekomen waren. Van hier
 begaf zy zig naar Utrecht (z), daar zy, op
 den drie-entwintigsten van Hooimaand, aan-
 kwam, en prachtig ingehaald werdt. Zy bleef
 hier, tot op den vierden van Oogstmaand,
 deedt toen een' keer naar Amersfoort, en
 vertrok, des anderendaags, naar Naarden
 (a). Van hier, begaf zy zig, over Amster-
 dam, Haarlem en Leiden, naar den Haage,
 alwaar zy, den veertienden, ten zes uren des
 avonds, aankwam, wordende door den Pre-
 sident, Gerrit van Assendelft, uit den naam
 van Stadhouder en Raaden, en van de Re-
 kenkamer, en daarna door die van den Haa-
 ge, by monde van Meester Floris Zeeman,
 hunnen Advokaat, verwelkomd (b).

De Staa-
 ten be-
 willigen
 in de bui-
 tenge-
 woone
 Bede.

Drie dagen daarna, gaven de Staaten, in
 merkelyken getale ter Dagvaart verscheenen,
 hunne toestemming tot de Bede van tagtig-
 duizend ponden, in Herfstmaand des voor-
 gaanden jaars, gedaan, onder voerwaarden,
 „ I. dat de penningen, niet by voorbetaa-
 „ ling, verzegeling of ligting, maar alleen-
 lyk

(z) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 297.

(a) HENR. VAN ERP, Chron. bl. 111, 112.

(b) MR. AERT VAN DER GOES-Regist. bl. 300.

„lyk op de bestemde vervaldagen, zouden ^{KARLII.}
 „behoeven opgebracht te worden, en in ge- 1539.
 „val van oorlog, tot verdediging van 't Land
 „dienen. 2. Dat de Hollanders vryelyk Oost-
 „en Westwaards zouden mogen vaaren, bui-
 „ten welk geval, zy niet in staat zouden zyn,
 „om aan hunne beloften te voldoen: en 3.
 „dat het verschil over de Admiraliteit, tus-
 „schen den Heere van Beveren ter eener,
 „en den Stadhouder en Staaten van Holland
 „ter anderer zyde, met den eersten, en ui-
 „terlyk voor Kersmis naastkomende, door de
 „Landvoogdesse, zou afgedaan worden.” De
 Landvoogdes hadt, voor lang, reeds schrifte-
 lyk beloofd, dit verschil, voor Kersmis des
 jaars 1537, te zullen beslegten; doch het
 duurde nog verscheiden' jaaren na deezen,
 en my is niet gebleeken, dat het immer vol-
 komen afgedaan geworden is. Wyders, ston-
 den de Staaten eenpaariglyk der Landvoog-
 desse de begeerde verhooging van 't geschenk
 toe (c). Van den Haage, begaf zy zig, kort
 hierna, wederom naar Haarlem, van zins om
 Westfriesland te gaan zien. Doch zy veran-
 derde hier schielyk van gedagten, en keerde,
 ten spoedigsten, naar Brabant te rug. Die
 van Hoorn, welken zig, tegen haare aan-
 komst, reeds van goeden Rynschen Wyn en
 anderen voorraad voorzien hadden, kreegen,
 op 't onverwagst, berigt, dat zy geene ver-
 geeffsche kosten behoeften te maaken, alzo
 haare Majesteit niet komen zou (d).

't Ver-

(c) MR. AERT VAN DER GOES Reg. bl. 301, 302.

(d) VELIUS HOORN, bl. 253.

KARELII. 't Verhaast vertrek der Landvoogdesse was
 1539. veroorzaakt, door de tyding van de beroerte
 XIII. te Gend (e), die, in 't midden van Oogst-
 Beroerte maand, tot hevige daadlykheden zynde uit-
 te Gend. geborsten (f), de tegenwoordigheid der Land-
 voogdesse, van nader by, vereischte. 't Is
 hier de regte plaats, om wat breeder te ont-
 vouwen den oorsprong, voortgang en uit-
 slag deezer beroerte; die, schoon buiten
 ons Vaderland voorgevallen, egter dienen
 kan, om onzen Landsluiden den aart der Ne-
 derlanderen in 't gemeen, en 't gezag, welk
 de Oostenryksche Vorsten thans over dezel-
 ven oefenen durfden, volkomenlyk, te leeren
 kennen. Ook besluiten wy te eerder tot dit
 verhaal, om dat wy, door de Aantekeningen
 van *Jan de Hollander*, Kanonnik van S. Wal-
 detrude, te Bergen in Henegouwen, in 't
 jaar 1547 geschreeven, en onlangs in 't licht
 gegeven (2), in staat gesteld zyn, om het
 nauwkeuriger te kunnen doen, dan tot hier-
 toe heeft kunnen geschieden.

Gelegen- Wy hebben te vooren gezien, dat Vrouw
 heid tot Maria, om de kosten tot den Franschen Kryg
 dezelve. te vinden, in 't jaar 1536, buitengewoone
 Beden gedaan, en, onder anderen, twaalf ton-
 nen gouds, tot onderhoud van dertigduizend
 man, voor den tyd van zes maanden, van
 alle de Nederlanden, gevorderd hadt: om
 wel-

(e) Memoir. de JEAN d'HOLLANDE p. 385.

(f) Chron. van E. DE VEER f. 52. GOUDHOEVEN, bl. 609.

(2) In de *Annales Belg* van C. P. HOYNCK VAN
 PAPENDRECHT, Tom. III. P. II. p. 263 & seqq. uit
 de Boekery van J. B. A. GODEFROY, Directeur der
 Rekenkamer te Ryssel.

welke penningen te vinden, zy gaarne ge- KAREL II.
 wild zou hebben, dat men de Landen met Ex- 1539.
 cynzen of een Schoorsteengeld hadt bezwaard.
 Ook hebben wy, in 't voorbygaan, aange-
 merkt, dat die van Vlaanderen, welken vier
 ton in de twaalf draagen moesten (g), in 't
 eerst, allen ongenegen zynde geweest, om in
 deeze Bede te bewilligen, zig federt, by
 meer dan eene gelegenheid, zo onreklyk, of
 zulke groote voorstanders hunner vryheid ge-
 toond hadden, dat zy ook tot het Gezant-
 schap naar Spanje niet hadden willen ver-
 staan (h). Drie der vier Leden van Vlaan-
 deren, Brugge, Yperen en 't Land van de
 Vryen, bewilligden, federt, in de geëischte
 Bede; doch het vierde Lid, dat van Gend,
 naamlyk, bleef weigerig. Men vergaderde de
 drie Leden deezer Stad, uit welke het gantsche
 Lighaam der Gemeente, ten deezen tyde, be-
 stondt, de *Poortery*, de twee-envyftig *Nee-
 ringen* en de *Weevers*. De *Poortery*, zynde
 de rykste Inwooners, weigerde volstrektelyk,
 in de gevorderde Bede, te bewilligen: de
 twee andere Leden insgelyks; doch deezen
 sloegen voor, dat men den Keizer, naar ou-
 der gewoonte, met manschap, onder den *grooten
 Standaard van Gend*, zou kunnen dienen.
 Overeenkomstig met deezen voorflag, werdt
 het Besluit der Stad der Landvoogdesse aange-
 diend, die, terstond hierna, de *Akte van Con-
 sent* deedt opstellen, in welke, waarop wel
 te letten staat, de bewilliging der drie Le-
 den

(g) Memoires de JEAN D'HOLLANDER, p. 280, 281.

(h) Zie hier voor Bl. 134, 138, 159, en Memoires de JEAN
 D'HOLLANDER, p. 346, 349.

KAREL II. den van Vlaanderen, die, in de gevorderde 1539. Bede, voor hun aandeel, gestemd hadden, en voor dit hun aandeel, een Karels gulden, van elke Schoorsteen, zouden opbrengen, klaarlyk van de bewilliging van die van Gend, die alleenlyk manschap hadden aangeboden, onderscheiden werdt (i). De Landvoogdes egter, sedert, bespeurende, dat 'er van het Schoorsteengeld, waarin de drie Leden bewilligd hadden, minder komen zou, dan derzelve aandeel, in de geëischte viermaalhonderdduizend guldens, beliep (k), wilde Gend, het vermogendste Lid van Vlaanderen, noodzaaken, om zig, door de drie andere Leden, te laten overstemmen, en nevens hen, in de Bede te bewilligen. Zy deedt, ten dien einde, alle de Gentenaars, die zy, te Brussel, te Antwerpen, te Mechelen, en elders kon aantreffen, in hegtenis neemen, dreigende dezelve gevangen te zullen houden, tot dat de Stad bewilligd zou hebben (l). Hierop vaardigden de Gentenaars, in Oogstmaand des jaars 1537, hunnen Pensionaris, *Levyn Blom*, naar Brussel af, die de Landvoogdes, in een smeekfschrift, om 't ontslag der gevangen' Burgeren verzogt, te gelyk beweerende, dat zy, met geen regt, in 't stuk van Beden, overstemd konden worden (m). Hy voegde 'er by, dat die van Gend, geen gehoor by de Landvoogdesse konnende verkrygen, in overweeging hadden ge-

(i) *Memoires de JEAN D'HOLLANDER* p. 283.

(k) *Appel des Gantois dans les Memoires de JEAN D'HOLLANDER*, p. 299.

(l) *PONT. HEUTER. Rer. Austriac. Libr. XI. p. 512.*

(m) *Memoires de JEAN D'HOLLANDER*, p. 287.

genomen, om Gemagtigden te zenden aan den KAREL H. Keizer. Vrouw Maria wees hen, eerst, aan 1539. den grooten Raad te Mechelen, of aan den geheimen, te Brussel, alwaar de Prokureur-Generaal's Keizers eisch tegen hen verdedigen zou. Doch de Gentenaars begeerden hunne Vryheden niet onderworpen te hebben, aan het oordeel van Raaden, die door den Keizer af- en aangesteld werden. Men scheidde dan vrugteloos. De Gentenaars bewoogen, sedert, de andere drie Leden, om gezamentlyk te verzoeken, dat de invordering der Bede werdt uitgesteld, tot dat men's Keizers gedagten hierover zou hebben vernomen (n). De Landvoogdes antwoordde, dat zy, behoudens's Keizers regt, de *invordering wilde op-^{* Execu-}schorten, en de gevangenen ontslaan, voor^{tion.} den tyd van drie maanden; mids het geschil met de Gentenaars, binnen dien tyd, voor een' van beide de Raaden, of binnen vier maanden, voor den Keizer, wierdt afgedaan (o). De Gentenaars, zonder één' van deeze twee wegen, om 't geschil ten einde te brengen, te hebben willen verkiezen, drongen, sedert, op het ontslaan der gevangenen. Doch hiertoe wilde de Landvoogdes niet verstaan (p): waarop zy, voor Notaris en Getuigen, verklaarden, geen deel te willen hebben aan het onheil, dat uit deeze weigering te dugten was, zig voorts beroepende op den Keizer (q). Doch dit beroep werdt, door de Land-

(n) D'HOLLANDER p. 292.

(o) Id. p. 293.

(p) Id. p. 294-297.

(q) Appel chez D'HOLLANDER, p. 298.

KAREL II. Landvoogdes, op den raad des grooten en
1539. geheimen Raads, en des Raads van Staate,
 verworpen, en den Keizer van alles kennis
 gegeven (r). Hierop kwamen, in Sprokkel-
 maand des jaars 1538, Brieven van den Kei-
 zer aan die van Gend, by welken „ 't gedrag
 „ der Landvoogdesse, in allen deele gebil-
 „ lykt, de Gentenaars tot bewilliging ver-
 „ maand, 't onderzoek van derzelver Voor-
 „ regten aan den grooten Raad van Mechelen
 „ onderworpen verklaard, en zy, om regt te
 „ bekomen, derwaards geweest werden (s).”
 In Bloemaand, besloot de Landvoogdes ee-
 ne nieuwe Bede van Vlaanderen te doen, en
 op dat men te ligter in dezelve bewilligen zou,
 de Gend'sche gevangenen, vooraf, te ontslaan,
 indien zy belooven wilden, voor den grooten
 Raad, te regt te zullen staan.. Doch zy ver-
 kooren liever gevangen te blyven, dan deeze
 belofte te doen (t). De Landvoogdes zondt
 toen Deurwaarders naar Gend, om de Bede
 van viermaalhonderdduizend guldens, by
 * *Execu-* *
 * *tion.* *
 panding, te innen (u). Doch de Wethouder-
 schap liet het hun niet toe, zeggende, dat zy
 voorhadt, Gemagtigden te zenden aan Vrou-
 we Maria, die toen in Frankryk was; om
 van haar, ware 't mogelyk, eenig uitstel te
 verwerven. Men besloot, sedert, inderdaad
 tot het afzenden van twaalf Perfoonen. Doch
 de Landvoogdes kreeg zo dra geene kennis
 van dit besluit, of zy schreef, dat die van
 Gend

(r) D'HOLLANDER p. 304-314.

(s) Id. p. 315-329.

(t) Id. p. 330.

(u) Id. p. 331.

Gend niet in Frankryk zouden hebben te ko- ^{KARELII.}
men; maar haare te rugkomst afwagten. Zy ^{1539.}
was bedugt, dat de Gentenaars, met deeze
reize, iets anders in den zin mogten hebben,
en veelligt hun heul zouden zoeken by Fran-
çois den I, ten nadeele des Keizers (v). Som- ^{Of de}
mige schryvers, ook de naauwkeurigsten (w), Gente-
verhaalen zelfs, dat zy, inderdaad, nu of na- ^{naars zig}
derhand, den Koning van Frankryk Gend en ^{aan}
gantfch Vlaanderen zouden hebben aangeboo- ^{Frankryk}
den; mids hy aanname hen, als zyne Onder- ^{hebben}
zaaten, te beschermen: doch dat François, zig, ^{willen}
federt eenigen tyd, geveleid hebbende met de ^{werpen?}
hoop, dat de Keizer hem het Hertogdom Mi-
laan opdraagen zou, voor zynen Zoon, den
Hertoge van Orleans, de aanbieding der Gen-
tenaaren van de hand geweezen, en den Kei-
zer zelfs kennis van hunnen flinkschen voor-
slag gegeven zou hebben. Doch de Schryver,
dien wy voornaamlyk volgen, rept hiervan
geen woord. Ook vindt men 'er geene mel-
ding van, in het Vonnis, welk de Keizer,
naderhand, over de Gentenaars uitsprak. De
Gentenaars leverden, in Slagtmaand, een
nieuw smeekfchrift in, om uitstel van de Pan-
ding; doch Vrouw Maria beriep zig op den
last des Keizers, en deedt, federt, in ver-
fcheiden' Steden en Dorpen van 't Kwartier
van Gend, de Beden geregtelyk invorderen (x).

De zaaken bleeven, in deezen staat, tot't Gemeen
in Hooimaand des jaars 1539, wanneer de ^{kant zig}
Wethouderschap, overleggende, dat de Stads ^{tegen de}
^{Verpag-}
Ex-tingen, en

(v) D'HOLLANDER p. 1339.

(w) PONT. HEUTER. Rerum Austriac. Libr. XI. p. 514.

(x) D'HOLLANDER p. 340-343.

KAREL II Excynzen, in de volgende maand, verpagt
1539. moesten worden, en dughtende, dat de Ge-
 wil de meente zulks mogelyk niet zou willen ver-
 Privile- staan, goedvondt, de drie Leden der Stad
 gien ge- byeen te roepen, den staat der Stads lasten,
 drukt die, jaarlyks, omtrent agtduizend ponden be-
 hebben. liepen, voor hun open te leggen, en te vraa-
 gen, of 't niet geraaden zou zyn, de Excyn-
 zen te verpagten? 't Lid der Poorterye stem-
 de, hierop, tot de Verpagtinge, met eenige
 bepaaelingen. De Neeringen wilden 'er haa-
 re stem niet toe geeven, ten ware men haare
 Privilegien herstelde, en in plat Vlaamsch
 in druk gaf: ook de naamen en bynaamen der
 zulken overleverde, die 't Kwartier van Gend,
 buiten haaren last, hadden helpen bezwaaren.
 Men hadt haar diets gemaakt, of zy hadden,
 uit het gedrag der Landvoogdesse, beslooten,
 dat zulks geschied was; doch uit het voor-
 gaande verhaal, blykt het tegendeel. De
 Weevers wilden ook van geene Excynzen
 • hooren. 't Vuur der oproerigheid was nu
 aan 't smeulen. Men sprak van de Boeren
 van 't Kwartier, die vast gepand werden, ge-
 wapenderhand, te verdedigen, en van eeni-
 ge verandering in 't stuk der Regeeringe (y).
 De Wethouderschap gaf hiervan kennis aan
 de Landvoogdesse; die toen op haar vertrek
 stondt, naar Holland, en beloofde, by haare
 te rugkomst, orde te stellen op de verpagtin-
 tinge. Doch tot het opschorten der Pandin-
 ge, welk men haar wederom verzogt hadt,
 wilde zy geenszins verstaan (z). De drie Le-
 den,

(y) D'HOLLANDER p. 344-350.

(z) Id. p. 351.

den , toen wederom byeen gekomen , bleef ^{KARLII.} ~~ven~~ genoegzaam by hun gevoelen , dringen- 1539. de , niet min sterk dan te vooren , op het in 't licht geeven hunner Privilegien (a). Onder Verdict deeze Privilegien , was 'er een , waarmede het Privile- volk veel ophadt , en welk nogtans nimmer ^{gie.} eenig bestaan hadt gehad , dan in de bedor- ven' verbeelding eener ligtgeloovige menig- te. Men noemde dit Privilegie den *Koop van Vlaanderen* , en schreef het aan deezen beuzel- agtigen oorsprong toe. Een Graaf van Vlaan- deren hadt zyn Graaffschap met dubbelen ver- looren , aan eenen Graaf van Holland , en van de Leden van Vlaanderen geld gevor- derd , om het wederom te lossen ; doch van allen weigerend antwoord bekomen , behalven van de Gentenaars , die 't verlooren Graaf- schap wederom inkogten , en hierom het Pri- vilegie bekwamen , den *Koop van Vlaanderen* genaamd , by welk hun , onder anderen , ver- gund werdt , dat 'er , buiten hunne bewilli- ging , geene Beden , in Vlaanderen , zouden mogen geheeven worden (b). Van zulk een gewaand Privilegie , hadt de menigte het hoofd vol. Men wilde het zien ; men doorwroette de Sekretarye , en als het niet gevonden werdt , hieldt men eenigen uit de Wethou- ders verdagt , dat zy 't verdonkerd hadden (c).

In 't midden van Oogstmaand , moesten de ^{Men} Wethouders veranderd , en de Dekens der ^{neemt} Neeringen , volgens gebruik , vernieuwd wor- ^{eenige} den. 't Eerste ging vreedzaam toe ; doch de ^{oude} ^{Wethou-} Nee-

(a) D'HOLLANDER p. 353 , 354.

(b) Id. p. 357 , 387.

(c) Id. p. 354.

KAREL II. Neeringen weigerden het drietal te benoemen, 1539. waaruit Baljuw en Schepens de nieuwe Dekens kiezen moesten, zo lang de Regeering de Besluiten hunner twee laatste Byeenkomsten niet bekragtigd, en alle Excynzen afschaft hadt. Zy vorderden, daarenboven, dat men alle zulken in hegtenis stelde, die, (dit hadt men haar, ten onregte, in 't hoofd gebragt) in 't jaar 1537, in de Bede van viermaalhonderdduizend guldens, bewilligd hadden (d). Op den negentienden, sloegen zy zelve de handen aan eenigen, die niet by tyds geweeken waren, en, sedert, deerlyk gepynigd werden, om hun eene belydenis uit den hals te wringen van zaaken, die nimmer gebeurd waren. De Neeringen dwongen den Baljuw, dat hy *Livyn Pyl* of *Pin*, die, in 't jaar 1537, Opper-Deken geweest was, zo deerlyk deedt pynigen, dat men hem, in een' draagstoel, wegbrengen moest, zonder dat hy iets beleedt, wegens 't verdonkeren der Privilegien, en volstrektelyk ontkende, in de Bede bewilligd te hebben. Sedert, noodzaakten zy Baljuw en Schepenen, dit pynigen nog eens te hervatten. Men schoor den elendigen toen al 't hair van 't Lighaam, bewoelde hem de scheenen en dyen styf met koorden, goot hem water in 't lyf, rekte hem by de teenen, en pynigde hem, met één woord, zo lang en streng, dat de scherpregter, by eede, verklaarde, hem niet zwaarer te kunnen pynigen, zonder hem 't leeven te beneemen. Nogtans beleedt hy niets, dan dat hy, t'eenigen ty-

Livyn
Pyl, deerlyk gepynigd zynde, wordt onthalsd.

(d) D'HOLLANDER p. 354-357.

tyde, Stads werkvolk, zand en steen gebruikt KAREL II. hadt; waar tegen de Stad hem eenendertig 539. ponden groot schuldig was. Dit deerlyk slagtoffer van 's volks woede zag men, nog voor 't einde van Oogstmaand, toen 't koudvuur reeds in zyne wonden gekomen was, onaan gezien hy niets, welk hem voor den Regter strafbaar maaken kon, beleeden hadt, zelfs niet aan den Priester, die hem, in zyn uiterste, bystondt, in 't openbaar, onthalzen. Drie maanden na zynen dood, zegt men, te Oudenaarden, nog naar getuigen der gewaande misdaad, om welke hy veroordeeld was (e).

De drie Leden der Stad hielden, midler-^t Gewyl, van tyd tot tyd, byeenkomsten, en vor-meen derden der Wethouderschap allerlei nieuwig-voert al- heden af. Onder anderen wilden zy den groo-lerlei ten standaard van Gend zien, en 't *Kalfsveld* ^{nieuwig-} heden in. (zo noemdenze eene Ordonnantie van Karel den V, strekkende tot bevestiging eener Ordonnantie van Maximiliaan en Filips, waarby eenige Privilegien vernietigd waren) verscheurd hebben. De Neeringen stelden zelve haare Dekens aan, in haare Gildenhuisen (f). Ook hoorde men, dag aan dag, van nieuwe strengheden, omtrent de gevangenen (g). 't Gezag der Wethouders werd allenthalven, met voeten, getreden. Men weigerde, openlyk, de Stads Excynzen te voldoen (h). De meeste ongeregeldheden werden

(e) D'HOLLANDER p. 366-372, 469.

(f) Id. p. 361, 364, 373, 378, 380, 382, 383, 396. Sentent. van Karel V. bl. 504.

(g) Id. p. 358 in Not.

(h) Id. p. 381, 385, 446. Sentent. van Karel V. bl. 511.

KAREL II. den egter begaan en doorgedreeven, door
1539. eenen hoop slegt en vreemd volk, welk zig
 onder de Poorterye mengde.

De Land- De Landvoogdes kreeg van dit alles ken-
 voogdes nis in Holland, en vaardigde, terstond, naar
 keert alle oorden in Vlaanderen, Brieven af, om
 naar orde te stellen tegen 't gevaar, welk het Land
 Brabant. gedreigd werdt, door de Gentenaars, die,
 eerlang, verscheiden' sterkten, rondsom de
 Stad, innamen, en poorten en wallen naar-
 stiglyk bewaakten. Ook vermaande zy den
 Heer van Beveren en anderen, om zorg te
 draagen, voor hunne Sloten in Vlaanderen
 (i). Doch berigt gekreegen hebbende van
 de geweldige beweegingen in 't laatst van
 Oogstmaand, keerde zy, gelyk wy gemeld
 hebben, in alleryl, uit Holland, naar Meche-
 len te rug (k). Hier beschreef zy, terstond
 de drie Leden van Vlaanderen, om derzelver
 raad in te neemen, over de Gendfche beroer-
 te. Deezen rieden tot zagtheid (l). De Land-
 voogdes zondt, sedert, Adolf van Bourgondie,
 Heere van Beveren, en *Lambert Bryard*,
 Voorzitter in den grooten Raad te Mechelen,
 naar Gend, om de rust aldaar te herstellen,
 en de Gemeente, die de Wet vernieuwd wilde
 hebben, en eenen nieuwen eed van de Wet-
 houderschap vorderde, met de Wethouders te
 bevredigen (m). Doch eer deeze Heeren te
 Gend komen konden, was 't kwaad ongeneesly-
 ker geworden, door 't vlugten van veele aan-
 zien-

(i) D'HOLLANDER p. 375.

(k) Id. p. 385.

(l) Id. p. 389.

(m) Id. p. 390-395, 405-415.

zienlyke luiden, die, te vooren, in de Re-^{KARL II.}geeringe geweest waren, en op wier lyf nu, 1539. door de Gemeente, zeshonderd guldens gezet was (n). En toen zy 'er gekomen waren, liepen zy gevaar van hun leeven, om dat zy geen en last hadden, om der Gemeente, in eenige punten, daar zy zeer op stondt, te wille te zyn (o). Men hadt deeze punten nu Eisch der tot deezen twee gebragt, het verstellen van Gemeende Wet, die eerst in Oogstmaand laatstleeden^{te te} was aangesteld, en het doen van eenen eed, Gend, door de Wethouders, overeenkomstig met dien, welke, onder Hertoge Karel van Bourgondie, in gebruik geweest was. Doch met het verkrygen van deeze twee punten, verkreeg men verscheiden' anderen van merkelijk belang, als 1. De vernietiging van de *Kadzandsche Vrede*, of Ordonnantie van Maximiliaan en Filips van den jaare 1485, by welke eenige Gendsche Privilegien verbeurd waren verklaard. 2. De vernietiging van het *Kalfsvel*, 't welk reeds met der daad verscheurd was. 3. Regtsgebied over de beslooten' Steden van 't Kwartier van Gend, en over 't platte Land van Vlaanderen, tot Kassel toe. 4. Zo veele *witte Kaproenen*, eene soort van Soldaaten, als men zou goedvinden enz. De Landvoogdes kwam, hierom, zeer ongaarne tot het inwilligen der twee gemelde punten; doch, gedrongen door Beveren, die, in Gend, in welken genoegzaam gevangen gehouden werdt, gaf de Landzy 'er, eindelyk, schriftelyken last toe. Ten^{voogdes,} zelf gedwon-

(n) D'HOLLANDER p. 400.

(o) Id. p. 416-429.

MAREL II. zelfden tyde, hadt zy egter de voorzigtigheid:
1539. van, heimelyk, in 't Huis van den Markgraaf
 gen, be- van Bergen, eene verklaring, dat haar dee-
 willigd. ze last afgedwongen was, te doen opstellen.
 Ook schreef zy eene diergelyke verklaring,
 met eigen' hand, onder het wafch van 't Ze-
 gel, welk op den last, die openlyk vertoond
 moest worden, gedrukt was (p). Toen werdt
 de Wet, te Gend, vernieuwd, en de be-
 geerde eed gedaan. Doch Beveren en Bryard
 mogten nog niet vertrekken, voor dat de
 Gemagtigden der Gemeente ten Hove, door
 de Landvoogdes, te rug gezonden waren,
 waar toe zy, eindelyk, gedwongen, besluiten
 moest (q).

De Gen- De Gendsche Gemeente, stouter geworden
 tenaars naar maate dat men haar meer inwilligde,
 zoeken poogde zig te handhaaven in eene soort van
 eenige onafhangelykheid, en ten dien einde, eeni-
 Sloten te ge Sloten, in 't Kwartier, te bemagtigen.
 bemagti- Ook eischte zy, dagelyks, nieuwe vryheden
 gen. van de Wethouders. Onder anderen wilde zy
 de munt allengskens verhoogd, en voortaan
 geheel geene Renten, tegen den penning zes-
 tien of anders, meer verkogt hebben. De
 Landvoogdes besloot toen eerst, 't was in 't
 begin van Wynmaand, eenig volk op de been
 te brengen. De Prins van Oranje verzamelde
 driehonderd Ruiters. In 't geheel, werdt 'er
 omtrent vyftienhonderd man byeen gebragt.
 De Gentenaars maakten zig, ondertusschen,
 meester van eenige Sloten, en hielden eenige
 an-

(p) D'HOLLANDER p. 429-432.

(q) Id. p. 437.

XVIII. Boek. HISTORIE. 177

anderen belegerd. Voor 't Slot te Gavere, ^{KARELII.} dat slegt van voorraad voorzien was, lag een 1539 hoop boeren, onder bevel van *Yman van Vaarnewyk*, ook een' boer: doch toen de Landvoogdes middel gevonden hadt, om 't Slot te spyzigen, en zy geen' onderstand van Gend kreegen, verlietenze het, tegen 't einde van Wynmaand (r).

Omtrent dien tyd, kwam de Graaf van ^{De Stad-} Roelx, Stadhouder van Vlaanderen, uit Span-^{houder} je, herwaards, met Keizerlyken last, om de ^{van} Gendsche beroerte te stillen. De Landvoog-^{Vlaande-} des, vooraf van zyne komst verwittigd, vondt ^{ren komt} te Gend. niet goed, dat hy ten Hove kwam; om dus de Gentenaars in de gedagten te bevestigen, dat hy van niemant dan van den Keizer gemagtigd was. Ondertusschen, zondt zy hem iemand te gemoet, die hem te Aath aantrof; en haaren wil bekend maakte. Drie dagen voor zyne aankomst te Gend, hadden Schepenen en Raad, by openbaaren Plakaate, als was hun 's Lands Oppermagt ten deel gevallen, verlof gegeven, om elk, die de Bede ten platten Lande geweldiglyk wilde invorderen; geweldiglyk te wederstaan (s). Roelx, in de Stad ontvangen, sloeg den zagten weg in, eischende alleenlyk, 1. dat de Gemeente de Schepenen met de Regtsoefening liete begaan, 2. dat men de wapenen afleide, en zig aan zynen arbeid en handel begave, en 3. dat men de Excynzen liete verpagten, also de Stad

(r) D'HOLLANDER p. 438-469.

(s) Id. p. 470-478.

KAREL II. Stad anders haare lasten niet draagen kon.

1539. De Gemeente verzogt agt dagen tyd van be-
raad; doch hy wilde slegts drie of vier dagen
toestaan. De welgestelden en vreedzaamen
onder den hoop toonden zig terstond gene-
gen, om in zynen voorslag te bewilligen;
doch de kwaadaartigen, die 't grootste getal
uitmaakten, en zig den naam van (4) *Kre-
fers* gaven, hadden 'er geene ooren naar. Eg-
ter waren 'er, ook onder deezen, eenigen;
die wankelden, vraagende, *of men zig dan
tegen den Keizer kanten wilde?* Doch anderen
riepen, *dat de voorslag van Roelx, niet door den
Keizer, maar door de Landvoogdesse ontworpen
was.* De twist liep zo hoog, dat men de
wapenen aangreep, en zig, op de markt, in
slagorde stelde, tegen elkanderen. Roelx,
geen antwoord hebbende konnen krygen, ver-
liet de Stad. Eenige dagen na zyn vertrek,
werden allen, die, ter oorzaake van de be-
williging in de Bede, die Livyn Pyl aan zulk
een deerlyk einde geholpen hadt, gevangen
waren, by vonnis van Schepenen, op vrye
voeten gesteld (1). De Schepen, *Jan van
Waasberge*, ook zwaar gepynigd geweest zyn-
de, was, eenigen tyd te vooren, in de ge-
vangenis gestorven (u).

Tot hiertoe, gaan de Aantekeningen van
Jan

(1) D'HOLLANDER p. 479-482.

(u) Id. p. 447, 460.

(4) Ik weet niet, of dit woord van *kryten*, waar-
voor men, eertyds, *kreeten* zeide, afkome, dan of
het zo veel zegt, als *Kretfers*, dat zyn *Zakkedragers*
of *Kruyers*. Zie KILIAN, *Dictionar.*

XVIII. BOEK. HISTORIE. 179

Jan de Hollander. Het vervolg van 't ver- KAREL II.
haal der Gendfche beroerte moet, uit andere 1539.
Schryvers en stukken, worden opgemaakt.

De Landvoogdes den Keizer, omtrent het midden van Wynmaand, kennis gegeven hebbende van den toestand der zaaken te Gend, en te gelyk van eene geweldige opschudding te Maastricht (v), in welke, verscheiden' Wethouders waren omgekomen (w); oordeelde zyne Majesteit, dat hy de reize herwaards niet langer kon uitstellen.

De zwaarigheid lag alleen in het uitvinden XIV.
van eene wyze, om dezelve veilig en spoedig Moeilyk-
genoeg te doen. Ter zee kon zy, in dit jaar- heid van
getyde, niet zonder gevaar geschieden. Ook 's Keizers
hadt de Keizer, nu, gelyk in 't voorjaar, reize her-
geene Vloot by der hand, om hem te gelei- waards.
den. Daarenboven kon hem een storm, lig-
telyk, op de Engelsche Kusten doen verval-
len, daar hy, in eenen tyd, dat hy met Hen-
rik den VIII. over hoop lag, zo ligt nog niet
afgeraakt zou hebben, als zyn Vader, ten ty-
de van Henrik den VII. Den weg, te lande,
door Italie en Duitschland, te neemen, zou
veel tyds spillen, en ter oorzaake van de be-
weegingen der Protestanten, zonder Leger,
onveilig zyn. Daar schoot dan geen andere
weg over, dan die door Frankryk. Doch
deeze was niet min gevaarlyk, dan de twee
anderen. Karel mistrouwde François en de
Fransche Grooten; schoon de Koning hem,
tot

(v) D'HOLLANDER p. 451.

(w) Chron. van E. DE VEER f. 52. GOUDHOEV, bl. 609.

KARELII. tot zyne geruststelling, zyne twee Zoonen,
1539. als gyzelaars, aangeboden hadt. Doch in

Hy
 neemt
 den weg
 door
 Frank-
 ryk.

aanmerking neemende, dat hy François, lig-
 telyk, met de belofte van het Hertogdom Mi-
 laan, zou kunnen mompen, besloot hy, ein-
 delyk, de reis, met een klein gevolg, door
 Frankryk, te neemen, en zig, voor alle ver-
 zekering, op het bloote woord des Konings,
 te verlaaten. Zo dra hy op de grenzen van
 Frankryk gekomen was, werdt hem dezelfde
 eer als den Koning aangedaan. In't begin van

1540.

Louwmaand des jaars 1540, deedt hy zyne
 intrede te Parys. Eenige Hovelingen rieden
 den Koning, dat hy Karel niet moest laten
 vertrekken, voor dat hy zyne belofte wegens
 Milaan, mondeling gedaan, schriftelyk be-
 kragtigd hadt. Men sprak 'er den Keizer o-
 ver; doch hy gaf voor, dat zulks vryer en
 gevoeglyker zou kunnen geschieden, wanneer
 hy in zyne Staaten gekomen zou zyn. Men
 herinnerde hem dit, toen hy, den eenentwin-
 tigsten van Louwmaand, te Valenchyn bin-
 nen tradt. Hy antwoordde, dat hy 'er zig op
 beraaden zou; doch naderhand wilde hy 'er
 geen woord meer van hooren reppen, en
 François zag te laat, dat hy, door den Keizer,
 was opgeligt (x).

en komt
 in de Ne-
 derlan-
 den.

In 't begin van Sprokkelmaand, werden de
 Staaten van Holland naar Brussel ontbooden,
 om zyne Majesteit te verwelkomen (y). De
 Roomsch-Koning Ferdinand was, ondertus-
 fchen

(x) PONT. HEUTER. Rer. Austriac. Lib. XI. p. 515, 516.
 DANIEL Tom. VII. p. 833.

(y) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 303.

XVIII. BOEK. HISTORIE.

ſchen, met twee Regimenten Knegten, in de KARELII. Nederlanden gekomen. De Landvoogdes hadt 1540. ook eenig volk geworven. Aan't hoofd deezer manſchap, begaf zig de Keizer, van zynen Broeder en Zufter en veele Grooten verzeld, naar Gend; alwaar hy, den zefstienden, tuſſchen en te vier en vyf uren, introk, zonder eenigen te Gend. genſtand te ontmoeten (z). Zes dagen daarna, kwamen de Staaten van Holland hem hier begroeten. De Advokaat van der Goes voerde het woord, en verzogt den Keizer in Holland te willen komen, zo dra zyne zaaken zulks zouden gehengen; 't welk hy beloofde (a).

De Gentenaars, twaalf Perſoonen gemagtigd hebbende, om den Keizer te verwelkomen (b), hadden hem, al by zyne aankomſt, een ſmeekſchrift overgeleverd, vervattende een omſtandig verhaal van al 't gene 'er voorgevallen was, en een verzoek, om van de Beden vry te blyven, als ſtrydig met hunne Privilegien. Van deezen hadden zy 'er drie aangehaald; één van Graave Guy, in den jaare 1296; één van Graave Lodewyk van Nevers, in den jaare 1324; en een van Vrouwe Maria, in den jaare 1476 [1477], gegeven; allen drie, met naame het eerſte en het laaſte, vryheid van laſten, in welken zy niet bewilligd hadden, vergunnende, zonder dat de meeste Leden van Vlaanderen hen zouden kunnen overſtemmen. 't Verzoekſchrift behelsde, voorts, eene vertooning van de zwaare

re

(z) PONT. HEUT. Rer. Austriac. Libr. XI. p. 517.

(a) MR. AERT VAN DER GOES Regiſt. bl. 303, 304.

(b) D'HOLLANDER p. 483.

KAREL II. re Beden, geduurende 's Keizers Regeeringe, 1540. ingewilligd (c). De Keizer hadt, midlerwyl, de Poorten der Stad doen sluiten, en met eene sterke wagt bezetten. 't Verzoekschrift deedt hy, federt, in de tegenwoordigheid der Vliesridderen en der Raaden van Staate, door den Advokaat Fiskaal, omstandig wederleggen. De Advokaat maakte, onder anderen, zyn werk, om aan te toonen, dat de Privilegien, op welken de Gentenaars zig beriepen, of kwalyk toegepast, of in zig zelven kragteloos waren. „ 't Privilegie van Graave „ Guy zag, zeide hy, op lasten, die Gend „ in 't byzonder; niet op lasten, die gantsch „ Vlaanderen werden opgelegd. 't Privilegie „ van Graave Lodewyk sprak niet van Graaflyke Beden; maar van die van byzondere „ Heeren, die zig tegen den Graave zouden „ durven kanten. 't Privilegie van Vrouwe „ Maria was haar, terwyl zy te Gend gevangen gehouden werdt, met geweld, afgeperst, en door de Gentenaars zelven, in „ laater' tyd, voor kragteloos erkend." Voorts merkte hy aan „ dat het den Keizer wee deedt, „ dat de toestand der tyden hem genoodzaakt „ hadt, Vlaanderen, eenige jaaren herwaards, „ zo zwaar een' last op te leggen; doch dat „ Gend naauwlyks het (5) zesde deel van deez-

ZEN

(c) Sententie van Karel V. tegen Gend, in C. P. HOYNCK VAN PAPENDRECHT Anal. Belg. Tom. III. P. II. p. 488, 490.

(5) In de *Sententie van Karel den V.* te vinden in de *Analeſta Belgica*, Tom. III. P. II. leest men (bl. 502) *den laesten penninck*; doch ik houd dit voor eene schryf- of drukfeil, en lees *den ſeſten penninck*, gelijk PONTUS HEUTERUS gelezen heeft. *Rer. Austr. Libr.* XI. p. 518.

„zen last hadt gedraagen. Hy besloot, ein- KAREL H.
 „delyk, dat de Gentenaars, zig aan de mis- 1540.
 „daad van gekwetste Hoogheid hebbende
 „schuldig gemaakt, 's Keizers ongenade dub-
 „bel verdiend hadden, en behoorden gestraft
 „te worden (d).” De Advokaat der Gente-
 naaren antwoordde, op deeze redenen, om-
 standiglyk : zeggende, onder anderen, ten
 opzigte van het Privilegie van Vrouwe Ma-
 ria „dat het niet door geweld verkreegen ;
 „noch immer vernietigd was; dat men dit
 „laatste alleenlyk zeggen kon van een Privi-
 „legie, de Stad in 't byzonder betreffende;
 „doch dat het Privilegie, op welk hy zig
 „beriep, Vlaanderen in 't gemeen aanging.”
 Voorts verdedigde hy zyne meesters, over de
 andere punten, zo goed als hy kon. Doch
 de agtbaarheid en magt des Keizers, daar die
 van Gend niet tegen op mogten, heeft hem,
 ongetwyfeld, de vrymoedigheid benomen,
 om hunne zaak, in deeze gelegenheid, be-
 hoorlyk voor te staan. Hy vergenoegde zig,
 met de ongelukkige Stad, in 't slot zyner Re-
 de, aan 's Keizers genade te beveelen (e). In
 't einde van Grasmaand, werdt het Keizerlyk
 vonnis eerst uitgesproken. Het behelsde „dat
 „'er, onder de Leden van Vlaanderen, voor-
 „taan, ook in 't stuk van belastingen, over-
 „stemming vallen zou, en dat Gend en alle
 „andere Steden zig naar de meerderheid zou-
 „den moeten voegen; dat de Graaf, den
 „Gentenaaren zweerende, voortaan alleen
zou

(d) Sententie bl. 494-506.

(e) Sententie bl. 506-512.

KARLII., zou behoeven te belooven, de schikking,
1540. „ door den Keizer, kort hierna, op de Re-
 „ geering gemaakt, te zullen naarkomen; dat
 „ de Gentenaars, misdaad van gekwetste
 „ Hoogheid hebbende begaan, alle voorreg-
 „ ten, lyfen goederen, met naame hunne wa-
 „ penen, en de onraadklok, *Roeland* genaamd,
 „ verbeurd hadden, ook de jaarlyksche Ren-
 „ te van vyfhonderd en vyftig ponden vlaams,
 „ door hen, voor deezen, van Hertoge Ka-
 „ rel van Bourgondie, gekogt; dat zy, be-
 „ halven hun aandeel in de viermaalhonderd-
 „ duizend guldens, waarover de beroerte ge-
 „ reezen was, den Keizer nog tot boete be-
 „ taalen moesten honderd en vyftigduizend
 „ guldens eens, en jaarlyks zesduizend gul-
 „ dens, voor altoos; dat, eindelyk, de gant-
 „ sche Wethouderschap en omtrent vierhon-
 „ derd en vyftig andere Ingezetenen, ter be-
 „ noeming des Keizers, en onder dezelve,
 „ eenigen, die zig, ten tyde der beroerte,
 „ *Krefers* genoemd hadden, hem, in linnen-
 „ kleedinge, met eenen strop om den hals (6),
 ter

(6) Ik zie, met eenige bevreemding, dat de Heer C. P. HOYNCK VAN PAPENDRECHT, uitgeever der *Sententie van Karel den V*, in de *Analeſta Belgica*, Tom. III. P. II. p. 487, het stropdraagen, door die van Gend, als eene gemeene dooling aanmerkt, van welke men geen blyk vindt, in de Sententie: daar men nogtans, in die Sententie (bl. 515), met ronde woorden, leest: *ende de voorſeyde Crefers*, den baſt aan den hals, *ende alle weſende in lynwaet compare- ren ſullen voor ons* enz. en daar de Heer HOYNCK zelf het woord *baſt*, met het woord *laqueus* of *ſtrop*, verklaart. Doch dit 's ſlegts een blyk van afgetrokkenheid van gedagten, die ook de bekwaamſte lui-
 den

„ ter aarde leggende, voor zig zelve en de KAREL II.
„ gantsche Gemeente, om vergiffenis moes- 1540.
„ ten smeeken, die hun als dan vergund wor-
„ den zou, met uitzondering egter van de
„ gevangenen en voorvlugtigen (f).” Van
deze gevangenen werden 'er, sedert, zesen-
twintig onthald, en eenige anderen in zwa-
re geldboeten beslaagen. De verdere deelen
van het vonnis, op den tienden van Bloei-
maand, voldaan zynde (g), werden de boe-
ten besteed, tot opbouw van een Slot te
Gend, waarmede de Ingezeten, veele jaaren
agter een, in bedwang gehouden werden (h).

Dus eindigde deze geweldige opstand, Aanmer-
tot groot agterdeel der Gentenaaren. De kingen
andere Nederlanden zagen aan hun, wat over de
zy van hunne magtige Heeren te wagten had- Gend-
den, zo zy immer onderneemen durfden, hun- sche Be-
ne oude en bezwooren Vryheden, moedig-
lyk, voor te staan. Wy konnen, ondertus-
schen, niet nalaaten aan te merken, dat wy,
onze gedagten, onpartydiglyk, over den oor-
sprong en voortgang deezer Beroerte, heb-
bende laaten gaan, klaarlyk meenen te kon-
nen zien, dat de Wethouders der Stad, die,
in 't jaar 1537, weigerden, in de Graaflyke
Bede, te bewilligen, en welker sommigen, na-
derhand, de ongelukkige slagtoffers van 's
volks woede geworden zyn, voor trouwe, re-
de-

(f) Sententie bl. 513-517.

(g) Sententie bl. 517, 518.

(h) PONT. HEUTER. Rer. Austriac. Libr. XI, p. 517, 518,
519, 520, 521, 522.

den, nu en dan, in zig zelve, gewaar geworden
zyn.

KAREL II. delyke en gemaatigde voorstanders hunner
1540. vryheden moeten gehouden worden; dat de
 Landvoogdes, in plaats van die bewilliging, de aanbieding om manschap te leveren aangenomen hebbende, en des onaangezien, die van Gend, naderhand, tot het opbrengen der Bede willende noodzaaken, de eerste aanleiding tot de beroerte gegeven heeft; doch dat het onverstandig volk, geene paalen weetende te stellen aan zyne woestheid, en droomende van Privilegien, die nimmer in wezen waren geweest, allengskens van kwaad tot erger voortgeslaagen is, en zig, inderdaad, schuldig en strafbaar gemaakt heeft. Of egter deeze straf ook in geldboeten, waardoor de goeden, die te gelyk de aanzienlyksten waren, meer dan de kwaaden en geringen gedrukt werden, behoorde te hebben bestaan, mag, met reden, in twyfel getrokken worden.

XV. Toen Gend in rust gebragt was, vertrok
 Karel de de Keizer, in 't midden van Hooimaand, te
 V. komt schepe, van Sluis in Vlaanderen, naar Zee-
 in Hol- land. Hy bezag daar de voornaamste Steden,
 land. en stak, na een kort verblyf, over naar Dordrecht (i); alwaar hy den eenentwintigsten aankwam. 't Geregt en de beide schutteryen haalden hem hier plegtiglyk in. Men hadt de straten, die hy door moest, alomme met groente bestrooid. Hy vertoefde hier twee dagen (k), en begaf zig toen, over Rotterdam en Delft, naar den Haage, alwaar hy den vierentwintigsten aankwam (l). Ter oor-

222

(i) REIGERSB. II. Deel, bl. 465, 466.

(k) BALEN Dordr. bl. 828.

(l) GOUDHOEVEN bl. 611.

zaake van zyne vermoedheid en onpaffelykheid aan de Jigt, liep het tot den vyfden van Oogftmaand aan, eer hy den Staaten gehoor verleenen kon. Lodewyk van Schoore, een zyner Raaden, eifchte toen, in zynen naam, eene gewoonlyke Bede van honderdduizend guldens 's jaars, voor zes jaaren. De Advokaat van der Goes antwoordde, uit den naam der Staaten, dat zy, alleen gekomen zynde om te hooren, verflag van deezen eifch doen moesten, naar ouder gewoonte; om zyne Majesteit antwoord te kunnen brengen, op zulk een' tyd en plaatfe, als hy zou goedvinden, te beftemmen. De Keizer verkoor Amsterdam, tegen den twaalfden der maand. Doch men bewoog hem, om Haarlem te kiezen. Men hieldt hem voor, dat de lugt en het water, te Amsterdam, fchadelyk voor zyne gezondheid waren, 't welk hem van gedagten veranderen deedt. De Staaten te Haarlem verfcheenen zynde; bewilligden de Edelen, Dordrecht, Haarlem en Amsterdam in de Keizerlyke Bede, fchoon zy, jaarlyks, twintigduizend guldens meer beliep, dan de hoogfte gewoonlyke Bede, welke men immer toegestaan hadt. Doch de andere Leden waren nog niet volkomen gelaft. De Landvoogdes wilde egter, met de meerderheid, tot eene volle bewilliging befluiten, en dus ook in Holland invoeren, 't gene men, nog maar onlangs, met geweld, in Vlaanderen doorgedreeven hadt. Doch de Heeren van Brederode en Affendelft, benevens den Advokaat van der Goes, vertoonden haar zo klaarlyk, dat zulks met 's Lands gewoonte en vryheden ftreedt, dat zy zig beweegen liet, om

KARL II.
1540.

Bede van
zesmaal-
honderd-
duizend
guldens.

KAREL II. om de Dagvaart van Haarlem naar Utrecht
 1540. te verleggen, alwaar de overige Leden, bin-
 nen weinige dagen, ook in de volle Bede be-
 willigden. Zy zогten, gelyk meermaalen ge-
 schied was, ook wederom eenige punten te
 bedingen. Doch de Landvoogdes wilde hier
 toe niet verstaan.

XVI. De waare reden, waarom Dordrecht niet
 alleen; maar ook Haarlem en Amsterdam zo
 gereed waren, om in zulk eene zwaare ge-
 woone Bede te bewilligen, verdient kortelyk
 te worden aangewezen. Eenige Steden (7),
 en onder anderen, Delft, Amsterdam, Rot-
 terdam, Alkmaar, Hoorn en Enkhuizen, la-
 gen thans met Dordrecht, wederom, wegens
 't Stapelregt, over hoop (m), en hadden, op
 den zesden van Zomermaand, een smeek-
 schrift overgeleverd aan den Keizer, waarby
 zy verzогten, van 't Stapelregt verschoond
 te worden; beweerende zy, datze 'er, reeds
 in 't jaar 1394 [1395], door Hertoge Al-
 brecht, van ontheeven waren (n). Dordrecht
 leverde hiertegen een strydig Vertoog in,
 houdende „ dat het Privilegie van Hertoge
 „ Albrecht wetteloos verkreegen was, also
 „ zy 'er slegts eens, en wel tegen eenen Zon-
 „ dag, een' ongewoonen dag van regten,
 „ over gedaagd waren, en niet hadden kon-
 nen

(m) MR. AERT VAN DER GOES Reg. bl. 306, 307, 308.

(n) Zie Handv. van Amst. bl. 10.

(7) Haarlem vind ik, onder deeze Steden, niet ge-
 noemd: schoon deeze Stad, zo wel als verscheiden
 anderen, in 't Privilegie van Hertoge Albrecht van den
 jaare 1395, van 't Stapelregt vry verklaard was. *Handv.
 van Amst.* bl. 10. *SCHREVELIUS Haarlem*, bl. 243.

„nen verschynen, doordien men hen, by **KAREL V.**
 „den Hertog, hadt weeten verdagt en ge- 1540.
 „haat te maaken: waarop hy een Privilegie.
 „in hun nadeel hadt verleend, welk egter.
 „nimmer ter uitvoeringe gelegd was.” De
 Keizer stelde terstond Kommisarissen, om
 Partyen te hooren, 't geschil te onderzoeken,
 en 'er hem verflag van te doen. Terwyl
 men hier mede bezig was, werdt de Bede
 gedaan, van welke wy gesproken hebben.
 Dordrecht bewilligde, naar gewoonte, ge-
 reedelyk. En de andere Steden, bovenal Am-
 sterdam, eene gunstige uitspraak van 't han-
 gend geschil zoekende, wilde Dordrecht niet
 toegeeven, en stelden 't bewilligen in zulk
 eene zwaare Bede geen oogenblik uit. 's Kei-
 zers uitspraak, die op den agttienden van
 Wynmaand te Brussel geschiedde (o), vol-
 deedt egter niet aan de verwagting der Ste-
 den. Dordrecht werdt, by dezelve, in 't
 Stapelregt bevestigd. Alleenlyk voegde 'er
 de Keizer eenige bepalingen by, uit welken
 bleek, hoedanige goederen alleen aan 't Sta-
 pelregt onderworpen waren, en tot hoe hoog
 het zelve gevorderd worden mogt. Ook ver-
 klaarde de Keizer, onder anderen, dat alle
 goederen, Kanthout, Kromhout en eeken
 planken alleenlyk uitgenomen, komende uit
 het Noorden, van Amsterdam en daaromtrent,
 door de Stede Gouda en den Yssel, neder-
 waards, voorby Rotterdam, niet gehouden
 zouden zyn, te Dordrecht aan te vaaren, noch
 al-

(o) MR. AERT VAN DER GORR Regist. W. 309, 310.

KARL II. aldaar te verſtapelen (p): 't welk men, als
1540. eene byzondere gunſt, die de Amſterdam-
 mers en anderen, door het ſpoedig inwilligen
 eener zwaare Bede, verwierven, aanmerken
 mag.

XVII. Van Haarlem, hadt zig de Keizer, op
 De Kei- den twaalfden van Oogſtmaand, over Am-
 zer komt ſterdam, alwaar hy, onaangezien men hem
 te U- de lugt dier Stad zo ſlegt afgemaald hadt,
 trecht. twee dagen vertoefde (q), naar Utrecht
 begeven. Hier was hy, den veertienden,
 des avonds ten agt uren, aangekomen, en
 door de Edelen en Wethouders der Stad, met
 toortslicht in de hand, midsgaders door de Bur-
 gery, buiten de Tolleſteegpoort, ontvangen.
 De Schout van Utrecht, den Keizer tot drie-
 maal toe te voet gevallen zynde, boodt hem
 de Roede aan en de Burgemeesters de Sleutels
 der Stad, die de Keizer beide aannam; doch
 terſtond wederom overgaf. Even binnen de
 Poort, ontvingen hem de Biſſchopen de Gees-
 telykheid; hem inſgelyks te voet vallende.
 Toen hy een ſtuk wegs in de Stad gekomen
 was, verwelkomde de Domdeken, *Jan van*
Voorſt, by wien hy zynen intrek nam, hem met
 eene deſtige aanspraak. De Stad hadt onge-
 meene koſten gedaan, tot deeze inhaalinge
 des Keizers. Op de Neude, ſtondt eene
 gulden eerepoort, daar de Vorſt door reedt,
 en een groot vrouwenbeeld, zo gemaakt, dat
 het de armen uitſtrekken en ſamenvoegen
 kon, om den Keizer te verwelkomen. De
 ſtraa-

(p) Sententie en Ordonn. van Karel V. wegens 't Stapelr. by
 BALEN Dordr. bl. 444, 450, 459, 465.

(q) GOUDHOEVEN bl. 611.

XVIII. BOEK HISTORIE 191

straaten waren met groen loof behangen, en ^{KARL II.} voor de Huizen, welken hy voorby moest, 1540. stonden toortsen te branden. De Keizer, zyne zaaken, te Utrecht, verrigt, en waarschynlyk eene Bede gedaan en verkreegen hebbende, vertrok, den negentienden, over Viane, alwaar hy 't middagmaal hieldt by den Heere van Brederode, naar Gorinchem (r). Van hier begaf hy zig, des anderendaags, naar Heusden, kwam den twee-entwintigsten te 's Hertogenbosch, twee dagen daar na te Geertruidenberg, en op den vyfentwintigsten te Breda, alwaar hy, door René van Chalons, Prins van Oranje en Heer van Breda, deftig ontvangen werdt (s).

's Prinsen Vader, Henrik, Graaf van Nas- XVIII. fau, hadt, omtrent twee jaaren te vooren, de René van Landvoogdes, Vrouw Maria, ter zelfder Ste- Chalons, de, onthaald, en was, omtrent agt dagen Prins van Oranje, daarna, op den dertienden van Herfstmaand wordet des jaars 1538, overleeden (t). Nu werdt Stadhouder van het onthaalen des Keizers, door zynen eeni- der van Holland. gen Zoon, René, die alle zyne Heerlykhe- den geërfd hadt, gevolgd van eene nieuwe waardigheid, welke zeer diende, tot vermeerdering van zyn aanzien, hier te Lande. Antoni van Lalaing, Graaf van Hoogsttraa-Voornaa- ten, en, sedert agttien jaaren, Stadhouder van me sterf- Holland en Zeeland, waarby 't Stadhouder-gevallen. schap van Utrecht, onlangs, was gevoegd, was, op

(r) HENR. VAN ERP Chron. bl. 113, 114.

(s) GOUDHOEVEN bl. 611.

(t) Necrol. Eccl. S. Mariz de Breda in C. P. HOYNCK VAN PAPENDRECHT Anal. Belg. Tom. III. P. I. p. 397. E. DE VLER & J. MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 288.

KAREL II. op den tweeden van Grasmaand deezes jaars 1540. 1540, overleeden (u). En in Herfstmaand daarna (v), droeg de Keizer het Stadhouderschap den Prinse van Oranje op. In zynen lastbrief, die in 't walsch geschreeven, en den vierden van Wynmaand getekend was, en op welken hy, den zesden, te Brussel, den eed deedt (w), voert hy den naam van *Stadhouder-Generaal over Holland, Zeeland, Friesland* [dat is, Westfriesland] *en Utrecht, Voorne en den Briele* (x). 't Land van Voorne en den Briele werdt afzonderlyk genoemd, om dat 'er verschil viel, of het tot Holland, of Zeeland behoorde, of wel, als eene Landstreek op zig zelve, moest aangemerkt worden. Voorts krygt hy magt, om, *daar 't noodig zyn zou, de Burgemeesters, Schepens en Wet te vernieuwen gelyk van ouds; wagt te doen houden in de Steden en sterkten, en de Staaten, tot verdediging en beveiliging des Lands, te doen beschryven* (y): byzonderheden, die men, te vóoren, niet in de lastbrieven der Stadhouderen plagt te stellen. De nieuwe Stadhouder van Holland was, kort voor zyne verheffing, in de Egt getreden met Anna, Dogter van Antoni, Hertog van Lotharingen (z), die de Gelderschen, ten minsten in schyn, Willem van Gulik hadden toegeschikt. In Herfstmaand des volgenden jaars, kwam hy eerst in Holland, alwaar hy, tot groot genoegen

(*) Chron. van E. DE VEER f. 52 vers. MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 304.

(v) Chron. van E. DE VEER f. 53 vers. GOUDHOEV. bl. 611.

(w) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 309.

(x) Repert. der Plakaat. bl. 42.

(y) III. Memoriaalb. DE JONGE f. 89.

(z) Chron. van E. DE VEER f. 53 vers.

gen der Staaten, zyne vaste wooning verkooft, KAREL II. 1540.
en, volgens gewoonte, ter Pleitrolle van den
Hove, zitting nam (a). Omtrent deezen tyd,
stierven, hier te lande, nog twee voornaame
mannen, welker dood hier verdient geboekt
te worden. Floris van Egmond, Graaf van
Buuren, die lang Kapitein-Generaal geweest
was, overleedt, te Buuren, op den vieren-
twintigsten van Wynmaand des jaars 1539 (b).
Zyn Zoon, Maximiliaan, volgde hem op, in
zyn Graaffchap. De Admiraal Adolf van Bour-
gondie, Heer van Beveren en Veere, stierf,
insgelyks, op den zevenden van Wintermaand
deezes jaars 1540. Hy hadt ook eenen Zoon,
Maximiliaan genaamd, die hem niet slegts in
zyne Heerlykheden opvolgde; maar ook, door
den Keizer, met de waardigheid van Admi-
raal bekleed werdt (c). Wy zullen hem, eer-
lang, ook Stadhouder van Holland zien.

Karel de V, op dat wy tot zyne reize we- XIX.
derkeeren, was van Breda naar Bergen op Algemeen-
Zoom vertrokken. Van daar begaf hy zig ^{ne Or-} donnan-
naar Antwerpen en Mechelen, en keerde ^{stie op de} Regee-
eindelyk, op den laatsten van Oogstmaand, te ^{ring.}
Brussel te rug (d). Hier waren de Staaten van
alle de Nederlanden, ter Dagvaart, beschree-
ven (e), onder anderen, om eene nieuwe en
algemeene Ordonnantie op 's Lands Regee-
ringe te hooren afkondigen (f), byna van
ge-

(a) MR. AERT VAN DER GOES Reg. bl. 309, 323.

(b) Chron. van E. DE VEER f. 52.

(c) REIGERSB. II. Deel, bl. 466.

(d) GOUDHOEVEN bl. 611.

(e) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 309.

(f) Zie Groot-Plakaatb. I. Deel, Kol. 311. Groot Utr. Pla-
kaatb. I. Deel, bl. 421.

KARLII. gelyken inhoud met die van den jaare 1531, 1540. van welke wy, hier voor (g), de voornaamste punten hebben te boek gesteld. De Ordonnantie, van welke wy spreken, was, op den vierden van Wynmaand, te Brussel getekend, en werdt, sedert, ook in de byzondere Landschappen afgekondigd (h). Uit dezelve, bleek, onder anderen, dat de Keizer, omtrent de veroordeelde Gezindheden, geene oogluiking altoos wilde gebruikt hebben. Ook kwam 'er, in gevolge van deeze Ordonnantie, nog voor 't einde deezes jaars, een Plakaat in Holland uit, tegen de Herdoopers en andere Ketters, waarin hun, onder anderen, 't beschik by uitersten wil over hunne goederen verbooden werdt (i). De Keizer vertrok, in Slagtmaand, door Henegouwen en Namen, naar Duitschland, om den Ryksdag te Regensburg, aangelegd om de Protestanten tot onderwerping te brengen, by te wonen. Doch hier werdt niets van belang geslooten. De Ryksdag eindigde, in Hooimaand des volgenden jaars (k), en de Keizer keerde eerlang naar Italie: alwaar wy hem laten zullen, om te zien, wat, midlerwyl, hier te lande, voorviel.

Vervolg De Staaten van Holland hadden, behalven van 't gescheiden' zaaken van kleiner belang, nog schil tus- twee voornaamen te verrigten, die hen lang schen den ten Hove ophielden. 't Geschil met den Admiraal en den miraal hing nog onafgedaan, en men begon, we-

(g) XVII. Boek, bl. 25.

(h) Repert. der Plakaat. van Holl. bl. 40.

(i) Repert. der Plakaat. bl. 39.

(k) FRA-PAOLO Hist. du Conc. de Trente Tm. I. p. 170, 179, 180.

XVIII. BOEK. HISTORIE. 153

wederom, te spreken van den uitvoer van 't ^{KARSLIK} Oostersch Kooren, niet dan onder 't betaalen 1540. van 't afgeschaft verlofgeld, toe te laten. ^{Stadhou-} De Landvoogdes hadt reeds, voor eenen ge- der van ruimen tyd, beloofd, 't geschil met den Ad. ^{Holland-} miraal te zullen afdoen (1); doch hier kwam niets van. De Admiraal bleef zig het regt aanmaatigen van 't geeven van Bestel-en Vrygeleibrieven aan de Onderzaaten van Holland, en vorderde zyn aandeel van de gemaakte pryzen, over welken, en over andere zeezaaken, hy ook te regt wilde zitten. Hy beriep zig, om dit zyn regt te bewyzen, op de Ordonnantie van Maximiliaan en Filips, in 't jaar 1487, gegeven, van welke wy, op zyne plaats (m), den korten inhoud hebben medegedeeld. Doch alzo deeze Ordonnantie, onder anderen, behelsde, dat 'er niemant in zyn Regt door verkort worden zou, oordeelden de Hollanders, die, in 't stuk van den oorlog ter zee, nooit onder eenen algemeenen Admiraal, maar alleen onder hunnen byzonderen Stadhouder gestaan hadden, dat de Admiraal zig, ten onregte, op deeze Ordonnantie beriep, om zyn regt over hen te bewyzen. Sommigen zeiden zelfs, van Meester Albrecht van Loo, weleer Advokaat van Holland, verstaan te hebben, dat Holland, by uitdruklyke *Acte*, van de Admiraliteit was afgescheiden (n). De Staaten hadden hierom, in 't voorgaande jaar 1539, den Advokaat van der Goes en de

(1) Zie hier voor bl. 140, 163.

(m) IV. Deel, bl. 238.

(n) MR. AERT VAN DER GOES Reg. bl. 251, 261, 269, 279, 298, 301.

KAREL II. de Pensionarissen van Delft, Amsterdam, Rotterdam en Schiedam, die 't meeste belang **1540.** hadden by de Zeevaart en Viſſcherye, gemagtigd, om met de Landvoogdesſe en met den Keizer zelve, over dit ſtuk te handelen. Eerlang, beval de Keizer den Gemagtigden van Holland, hunnen zak met ſtukken over te leggen, beloovende 't verſchil te zullen afdoen. De Prins van Oranje was zo dra niet tot Stadhouder aangeſteld, of de Advokaat gaf hem kennis van 't verſchil met den Admiraal, onder anderen, zeggende „ dat nimmer een Admiraal Regtsgebied in Holland gehad hadt; maar dat de Steden, in de eerſte plaats, over zeezaaken, hadden gevonniſt, en dat 'er * betering haarer vonniſſen gevorderd werdt, by den Stadhouder.” Oranje beloofde zyn regt en dat der Staaten te zullen voorſtaan (o). De Keizer, ondertuſſchen naar Duitschland vertrekkende, vernieuwde, in 't doorreizen van Namen, op den zevenentwintigſten van Wintermaand des jaats 1540, de Ordonnantie van Maximiliaan en Filips, op 't ſtuk der Admiraliteit, met geen ander verſchil, dan dat 'er, nu betering van de vonniſſen des Admiraals aan den grooten Raad te Mechelen werdt toegelaaten. Voorts werdt 'er niets in gewaagd van 't Regtsgebied over onbeheerd weggedolven goed, welk, in de voorige Ordonnantie (p), aan den Admiraal was opgedraagen. In 't ſlot, werdt gezeid „ dat deeze Ordonnantie.

* *Reformatie.*

De Ordonnantie op de Admiraliteit wordt vernieuwd.

(o) MR. AERT VAN DER GOES Regiſt. bl. 300, 309, 310.
(p) Art. XV.

„ nantie, door alle de Nederlanden, moest af- **KAREL II.**
 „ gekondigd en van stuk tot stuk naargekomen **1540.**
 „ worden, *want ons alsoo gelieft, niettegen-*
 „ *staande eenige Ordonnantien, Restrincten, Ge-*
 „ *boden of Verboden ter contrarien.* De afkon-
 diging deezer Ordonnantie geschiedde, in
 Lentemaand des volgenden jaars, in den groo-
 ten Raad van Namen; doch eerst in Hooi-
 en Oogstmaand des jaars 1542, in de Raad-
 kamer van Vlaanderen en te Gend, midsga-
 ders in alle de Steden van Zeeland (q). De
 Admiraal hieldt zig, als Heer van Veere,
 doorgaans in Zeeland op, alwaar hy groote
 goederen bezat en veel aanzien hadt: waar-
 om men zig niet verwonderen moet, dat hy
 de afkondiging daar wist te wege te brengen.
 Doch in Holland, geschiedde dezelve nim-
 mer, onaangezien men hier deeze Ordonnan-
 tie niet hieldt te stryden met het Regt van
 den Stadhouder noch 't Land van Holland (r),
 naardien, in dezelve, zo wel als in die van den
 jaare 1487, verklaard was „ dat men, daar-
 „ by, niet verstondt eens anders regt te ver-
 „ korten, maar dat elk zyne regten, zonder
 „ zwaarigheid, zou mogen gebruiken (s).”
 De Prins van Oranje gaf ook, naderhand, als
 Stadhouder en Kapitein-Generaal over Hol-
 land, zelfs door bevel der Landvoogdesse, vee-
 le Bestelbrieven uit. De Admiraal deedt;
 insgelyks, van tyd tot tyd, verscheiden' poo-
 gingen, om, uit kragte der Ordonnantie van
 't

(q) Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 1215. Admir. Plakaat. III. Deel, bl. 27.

(r) MR. AERT VAN DER GOES Reg. bl. 279 in marg.

(s) Art. XXII.

KARELII. 't jaar 1540, Regtsgebied over Zeezaaken in
1540. Holland te oefenen (1). De twist hier over
 schynt geduurd te hebben tot dat hem, in den
 jaare 1546, by de waardigheid van Admiraal,
 het Ampt van Stadhouder van Holland, werdt
 opgedraagen, gelyk wy, ter zyner plaatse,
 melden zullen.

XX. 't Stuk van 't verlofgeld op 't Kooren ont-
 Men moette geene mindere zwaarigheid. Wy heb-
 zoekt het ben, te vooren, gezien, dat Holland, by
 afge- Keizerlyk Oktroi van den jaare 1531, van
 schaft dit verlofgeld vry verklaard, en het zelve,
 verlof- desonaangezien, sedert, wederom ingevoerd
 lofgeld zynde, niet dan met veele moeite verkreegen
 op 't uit- hadt, dat het, in 't jaar 1535, wederom af-
 gaand geschaft was (2). Doch tegenwoordig be-
 Kooren vondt zig de Keizer in zo groot eene verle-
 wederom genheid om geld, dat hy te raade werdt, het
 in te afgeschaft verlofgeld, op nieuws, in te voe-
 voeren, ren. 't Schynt, dat men, gelyk meermaa-
 len, aangeboden hadt, hem eene goede som-
 me, op dit verlofgeld, te willen opschieten,
 't welk hem, die gereede penningen behoef-
 de, te eerder zal hebben doen besluiten. De
 Advokaat Fiskaal, Meester *Pieter Breul*, ver-
 toonde den Staaten, in Slagtmaand, een Ont-
 werp, volgens welk, de Keizer, zo hy ver-
 klaarde, 't verlofgeld, voortaan, begeerde be-
 taald te hebben. De Afgevaardigden verzog-
 ten tyd, om van zyn voorstel verslag te doen.
 Doch hy zeide, niet gelaft te zyn, om hun tyd
 toe te staan. Zy verzogten, de Edelen, die
 niet

(1) MR. AERT VAN DER GOES Reg. 41. 343, 355.

(2) XVII. Boek, bl. 9, 103.

niet tegenwoordig waren, te mogen beschry- KAREL II.
1540.
ven, alzo de zaak het platte Land zo wel als
den Steden betrof. Dit weigerde hy hun ins-
gelyks. Zelfs wilde hy hun, op hun verzoek,
geen afschrift van zyn Ontwerp in handen
laaten. Alleenlyk liet hy hun toe, egter zon-
der eerst verslag te mogen doen, de Land-
voogdes, die thans den Keizer, door Hene-
gouwen en verder, uitgeleide deedt, te gaan
spreken, hun, tot deeze reize, eene maand
tyds verleenende. Doch de Afgevaardigden,
hiertoe niet konnende besluiten, verzogten
den Raad van Holland, eerst eens te schry-
ven aan de Landvoogdesse, om te verneemen,
wanneer en waar 't haar behaagen zou, de
Staten te hooren. Vrouw Maria stelde hun
dag te *Binch*, tegen den twee-entwintigsten
van Louwmaand, hun te gelyk vryheid gee-
vende, om de Edelen en Steden, vooraf, te
beschryven: gelyk geschiedde. Men besloot
eenpaariglyk twee Edelen en één' uit elke
groote Stad naar boven te zenden, om het
Oktroi van den jaare 1531 voor te staan.
Dordrecht alleen wilde zig hier buiten hou-
den. De Afgevaardigden deezer Stad merk-
ten aan „ dat zy, boven de andere Steden
„ bevoorregt zynde, om vreemd Kooren uit-
„ de Maaze te mogen voeren, in welk voor-
„ regt, de Keizer verklaard hadt geene ver-
„ andering te willen maaken, geene reden
„ zagen, om zig met de andere Leden te ver-
„ eenigen, ter bevordering der afschaffing
„ van 't verlofgeld: te minder nog, naardien
„ sommige Steden hun onlangs van 't Stapel-
„ regt hadden poogen te ontzetten.” De an-

Dor-
drecht
weigert
eene lyn
te trek-
ken met
de andere
Steden,
om dit te
voorko-
men.

KAREL II. dere Leden, veele zwaarigheid ziende in dee-
1540. ze afzondering van Dordrecht, die hunne zaak,
 ten Hove, moeilyker maaken moest, vaardigden terstond twee Edelen en drie uit de Steden, benevens den Advokaat, naar Dordrecht 'af; die, in de volle Vroedschap, gehoor gekreegen hebbende, verzogten, dat Dordrecht zig, als een Lid van 't Land, by de andere Leden voegen zou, gelyk voormaals geschied was, om de afschaffing van 't verlofgeld te verkrygen; also 't Land genoeg verdeeld was, al maakte men hier de verwydering niet grooter. Die van Dordrecht, hierop, de Staaten, wegens hunne komst derwaards, bedankt hebbende, antwoordden „ dat hunne Afge-
 „ vaardigden ter Staatsvergaderinge niets ver-
 „ klaard hadden dan 't gene in derzelver last
 „ begreepen was; dat zy zig egter als een
 „ Lid van Holland gedraagen en de gemeene
 „ welvaart voorstaan wilden, ten dien einde,
 „ gemagtigden naar boven zendende, gelyk
 „ de andere Leden; doch dat zy, byzondere
 „ vryheden verkreegen hebbende, zulks, voor
 „ deeze reize, afzonderlyk en op zig zelve
 „ doen zouden, 't welk zy begeerden dat ten
 „ goede genomen, en den Staaten also over-
 „ gebragt werdt.” De afgezonden der
 Staaten keerden, met dit bescheid, naar den
 Haage: van waar, eerlang, twee Edelen en
 eenigen uit de Steden naar boven gezonden
1541. werden. Zy vertrokken, in den aanvang des
 jaars 1541, en gaven, in 't doorreizen, den
 Stadhouder, te Breda, kennis van hun oog-
 merk, die hun van Brieven voorzag, aan ee-
 ni-

nige Leden van den geheimen Raad, om hunne zaak te vorderen. KAREL II.

Op den vyfentwintigsten van Louwmaand, 1541.
 kreegen zy te Binch gehoor by de Landvoogder schadelisse. Zy vertoonden haar en haaren Raad, delykheid van
 toen en sedert, in 't breede, by monde en by 't verlofgeld.
 geschrifte „ hoe zeer 't Land van Holland
 „ zig, door 't opstellen van dit verlofgeld,
 „ bezwaard vondt.” Zy merkten aan „ dat
 „ het niet slegts streedt met de aloude vry-
 „ heid en gewoonte; maar ook met het uit-
 „ druklyk Oktroi der Keizerlyke Majesteit
 „ van den jaare 1531, verleend na naauw-
 „ keurig onderzoek en met volkomen' ken-
 „ nisse van zaaken.” Zy voegden 'er by,
 „ dat dit verlofgeld zou veroorzaaken, dat de
 „ vreemde Koopman het Kooren, niet meer
 „ uit Holland, maar van elders haalen zou;
 „ dat de Oosterlingen hun Kooren ook elders
 „ ter markt brengen zouden, wanneer 't hier
 „ minder gevraagd werdt; of zo zy 't hier al
 „ bragten, dat zy allerlei vonden bedenken
 „ zouden, om den Impost te ontgaan, waar
 „ door dezelve, eerlang, weinig opbrengen
 „ zou; dat men, ondertusschen, in 't Oosten,
 „ gelegenheid zou necmen, om de Onder-
 „ zaaten van Holland, insgelyks, met nieu-
 „ we lasten, te bezwaaren, gelyk de Koning
 „ van Poolen reeds hadt tragten te doen, te
 „ Dantzig; schoon tot hiertoe vrugteloos;
 „ dat by de jongste bewilliging, in de Bede
 „ van zesmaalhonderdduizend guldens, uit-
 „ druklyk bedongen was, dat men van 't
 „ verlofgeld vry blyven zou; dat Amsterdam
 „ en Waterland, die de Oostzee met groote

KAREL II „ schepen bevoeren, in aanmerking van dee-
1541. „ zen hunnen handel, een groot gedeelte,
 „ in deeze en andere Beden, ja veel meer dan
 „ het overig gedeelte van Holland, schoon
 „ van merkelyk grooter uitgestrektheid, te
 „ gelden hadden; doch dit hun aandeel niet
 „ zouden kunnen opbrengen, zo men, door
 „ 't vorderen van 't verlofgeld, den Ooster-
 „ schen handel verdreef; dat dit voornaam
 „ Lid des Lands, in zynen Koophandel ge-
 „ drukt wordende, alle de andere Leden
 „ daarby noodwendig veel te lyden zouden
 „ hebben; dat alle deeze redenen en veele an-
 „ deren, in 't jaar 1535, wel begreepen ge-
 „ weest waren, by de Graaven van Nassau,
 „ Buuren en Hoogstraaten, die, allen drie
 „ Stadhouders van Holland geweest zynde,
 „ geagt moesten worden 't Land beter te ken-
 „ nen, dan de Thesaurier Ruffault en de zy-
 „ nen, die 't verlofgeld, nu wederom, gelyk
 „ te voeren, wilden invoeren; dat zy, hier-
 „ om, hadden helpen te wege brengen, dat
 „ het verlofgeld, in 't gemelde jaar, afge-
 „ schaft was; dat de Staaten niet voorhad-
 „ den, de hoogheid en het regt der Keizer-
 „ lyke Majesteit te krenken; doch dat zy
 „ niet nalaaten konden, aan te merken, dat
 „ de bepaaing, *behoudens 's Keizers hoogheid*,
 „ volgens 't getuigenis van den Aartsbisschop
 „ van Palermo, door den Thesaurier Ruf-
 „ fault, buiten 's Keizers weten, in 't Ok-
 „ troi van den jaare 1531, gesteld was; dat,
 „ eindelyk, toegestaan zynde, dat het Ok-
 „ troi gegeven was, *tot dat anders, met ken-*
 „ *nisse van zaaken en naar gelegenheid des tyds,*
 be-

„ bevolen zou worden , noodzaaklyk volgde , KAREL II.
„ dat het zelve , niet dan na behoórlyk on- 1541.
„ derzoek , vernietigd kon worden : 't welk
„ geschied zynde , hielden zy zig verzekerd ,
„ dat de gelegenheid des tyds en de gesteld-
„ heid der zaaken zodanig bevonden zouden
„ worden , dat men niet denken zou , om het
„ afgeschaft verlofgeld wederom in te voe-
„ ren , zo men Holland niet in den grond
„ wilde bederven .”

De Landvoogdes antwoordde „ dat de Ad-
„ vokaat Fiskaal de zaak van 't verlofgeld
„ kwalyk voorgesteld hadt , of niet wel ver-
„ staan was ; dat de Keizer , onlangs , te Va-
„ lenchyn , hadt verklaard , dat hy , zo wel
„ als andere Koningen en Heeren , regt hadt ,
„ om 't verlofgeld te doen heffen ; doch dat
„ hy zyn regt en hoogheid niet wilde heb-
„ ben voorgestaan , ten koste van Hollands
„ welvaart ; dat zy den Staaten hierom een
„ ander Ontwerp , op 't heffen van 't verlof-
„ geld , zou doen ter hand stellen , waarby 's
„ Lands welvaart behouden blyven zou , en
„ waarnaar zy wilde , dat men zig stiptelyk
„ zou gedraagen .”

Men vindt , in dit Ontwerp , welk den Ge- De Land-
magtigden terstond werdt overgeleverd , ee- voogdes
nige uitzonderingen op 't betaalen van 't ver- maakt
lofgeld , strekkende , zo men ten Hove oor- eenige
deelde , om 't verloop van den Oosterschen uitzon-
handel te voorkomen ; en onder anderen dee- deringen
zen twee . 1. Vreemde Koopluiden , hunne op 't be-
Graanen , in Holland , niet konnende verkoo- taalen
pen , zouden dezelve mogen havenen , zol- van 't ver-
deren , in kleine vaartuigen overscheepen , en lofgeld.
we-

KAREL II. wederom uitvoeren, zonder verlofgeld schuldig te zyn. 2. De Onderzaaten zouden zo veele Graanen vry uit voeren mogen, als zy zelve uit de Oostzee gehaald, of van daar, voor hunne rekening, in Holland doen brengen hadden. Doch op de *eerste* deezer uitzonderingen merkten de Gemagtigden der Staaten aan „ dat de Oosterlingen nimmer „ gewoon waren, hun Kooren, eerst in Holland, en dan wederom, van daar naar elders, te voeren; dat zy, 't op Frankryk, Spanje, Portugal of Italie gemunt hebbende, eenen gunstigen doorstaanden wind afgagten, en dan, uit de Havens, daar zy den last ingenomen hadden, regelregt derwaards zeilden; dat zy, in geval van tegenwind, altoos ligter in Engeland konden, dan in Holland; dat aldaar veele en goede Havens waren, alwaar zy hunne Graanen vryelyk mogten verschietsen, en wederom verzeilen, werwaards zy wilden, zonder eenige regten onderhevig te zyn.” Op de *tweede* uitzondering zeidenze „ dat het „ zelden of nooit gebeuren zou, dat de Onderzaaten, onaangezien de vryheid, die hun by deeze uitzondering gegeven werdt, hunne Graanen vry zouden mogen uitvoeren, om dat 'er zelden Kooren uit de Oostzee kwam, zonder dat 'er veele Koopluiden deel aan hadden, van welken sommigen terstond genoodzaakt waren te verkoopen, om gereed geld te hebben; terwyl anderen eene hooge markt konden afgagten; dat hierom de meeste verzending geschiedde, door zulken, die zelve geen Koo-

„ Kooren uit de Ooftzee hadden doen komen; KARELII.
 „ waarom de meeste verzenders geen voor- 1541.
 „ deel van de verleende vryheid zouden kon-
 „ nen hebben; dat de rykfte Koopluiden
 „ Graanen zouden kunnen ontbieden, om de-
 „ zelve, zo de markt hier niet hoog genoeg
 „ zyn mogt, wederom uit te voeren, en dan
 „ vry te zyn van 't verlofgeld; doch dat de
 „ geringen, die, gelyk de handel thans ge-
 „ dreeven wordt, doorgaans deel in de Laa-
 „ ding hadden, hiertoe gemeenlyk niet zou-
 „ den willen verftaan; 't welk twist verwek-
 „ ken zou, die altoos den Koophandel deedt
 „ kwynen en vergaan.”

De Landvoogdes, aan welke deeze redenen omftandig werden voorgelegd, liet zig, door dezelve, egter niet beweegen, om van 't laafte Ontwerp af te zien. De Gemagtigden deden, derhalven, verflag van hunne ver- rigtingen, in den Haage; doch keerden wel haast, met nieuwen laft, om op 't affchaffen van 't verlofgeld aan te houden; en zo de Land- voogdes, zig op den Keizer beriep, haar te verzoeken, om Brieven van voorschryvens aan zyne Majesteit, op dat men 't zelfde by hem zou kunnen aandringen. De Gemagtig- den, toen geen gehoor konnende krygen by de Landvoogdesse, vernamen uit Lodewyk van Schoore, thans Prefident van den gehe- men Raad, dat de Keizer en zy vastgesteld hadden, 't Ontwerp op 't verlofgeld ter uit- voeringe te brengen, zonder de Staaten hier over meer te willen hooren. De Landvoog- des bevestigde dit, federt, zelve, en de Ge- magtigden keerden, zonder iets te hebben kon-

KAREL II. konnen verwerven , naar den Haage , te rug (v).

1541.

Beroerte
te Am-
sterdam
over 't
heffen
van 't ver-
lofgeld.

* Execu-
teur.

Midlerwyl, hadt men 't verlofgeld begin-
nen te heffen; doch te gelyk met der daad
ondervonden, van welke groote nadeelen
voor 't Land deeze belasting gevolgd was.
Honderd en vyftig Oosterfche fchepen waren
't Land voorby, en Westwaards gezeild; tot
merkelyk verloop des Hollandfchen Koop-
handels, en benadeeling der Graaflyke tollē.
Ook ontftondt, te Amsterdam, in Herft- of
Wynmaand deezes jaars, eene geweldige be-
roerte, by gelegenheid, dat de * Ontvanger
van 't verlofgeld, met zyne Dienaars, op ee-
nen avond, ten tien uren, zekeren Poor-
ter, uit deszelfs Huis, hadt zoeken te ligten
en te vervoeren. De Gemeente, die dit hieldt
te ftryden met de voorregten der Poorteren,
was, in merkelyken getale, op de been ge-
komen, en wilde den Ontvanger te lyve; die,
ter naauwer nood, door de Regenten, ver-
dagt by 't volk van te zeer met hem te heu-
len, geborgen, en heimelyk, by nagt, ter
Stad uit gelaaten werdt. De Stadhouder en
Raaden van Holland lieten, federt, door Mees-
ter *Kornelis Suys*, te Amsterdam, onderzoek
doen op deeze beroerte. Zy gaven 'er der
Landvoogdesfe berigt van, die zig zeer ge-
ftoord toonde, dat men 's Keizers Ontvan-
ger, met fchande, ter Stad uit gejaagd hadt.
De Regenten deden hun uiterfte beft, om
zig voor haar te verantwoorden; doch zy
liet

(v) MR. AERT VAN DER GOES Regift. bl. 310, 311, 313,
314, 315, 316, 317, 318, 319. 320, 321, 322, 323.

liet zig, niet dan met veel moeite, te vrede stellen (w). KARL II.
1541.

Men vernam, federt, in Holland, dat de Keizer der Landvoogdesse geschreeven hadt, dat zy 't vorderen van 't verlofgeld, tot op nader onderzoek, zou doen ophouden. De Staaten werden hier door bewoogen, om wederom Gemagtigden ten Hove te zenden, sommige Hovelingen, door geschenken, te winnen, en de zaak, onder de hand, af te maaken. De Advokaat en eenige anderen, in Wynmaand, ten deezen einde, naar Brugge verreisd, hoorden, in stilte, dat 'er geene Ontvangers, in Holland, meer komen zouden, alzo niemant, na 't gene te Amsterdam was voorgevallen, zig hiertoe zou willen laaten gebruiken. Hier uit schepten zy hoop, van eindelyk te zullen slaagen. In Lentemaand des volgenden jaars, deden zy der Landvoogdesse, door den Stadhouder, een nieuw verzoekschrift overleveren, strekkende, om van 't verlofgeld ontheeven te blyven. De Landvoogdes hieldt zig, in 't eerst, nog weigerig; doch verklaarde, eindelyk, dat zy 't verlofgeld niet affchaffen zou, zo men den Keizer, tot vergoeding der schade, die hy 'er door zou lyden, geene dertig of vyfentwintigduizend guldens eens betaalde. Die van Amsterdam, zeer in hunnen schik met deezen voorflag, bragten denzelven, terstond, ter Staatsvergaderinge, alwaar, eerlang, beslooten werdt, dat Amsterdam, als 't meeste belang hebbende by 't affchaffen van 't verlofgeld,

een

(w) MR. AERT VAN DER GOES Reg. bl. 324, 325, 326, 327.

KAREL II. een derde deel in de gevorderde vyfentwintigduizend guldens vooruit betaalen zou, en dat de andere twee derde deelen, over 't gemeene Land, zouden worden omgeslaagen (x). Holland werdt dus, eindelyk, in de Lente des jaars 1542, nog tot redelyk genoeg der Staaten, van 't lastig verlofgeld ontheeven. Doch na verloop van eenige jaaren, werdt het, op nieuws, gevorderd: gelyk wy, ter zyner plaatse, melden zullen.

XXI. Veele jaaren herwaards, en ook nog ten
Inbreuk op ver- deezen tyde, hadden de Staaten van Holland
scheiden veel werks gehad aan het voorstaan van ver-
Privile- scheiden' aloude Voorregten, op welken het
gien. Hof, van tyd tot tyd, inbreuk zocht te doen, zo ter gelegenheid van de Regtspleegingen tegen de nieuwe gezindheden, als by andere gelegenheden. Vooral moesten zy, meermaalen, het Privilegie voorstaan, volgens welk een Poorter van verscheiden' Steden niet meer dan zyn lyf en zekere ponden verbeuren kan (y). De Graaflyke Amptenaars zогten dikwils alle de goederen verbeurd te doen verklaaren, met naame van zulken, die om den Godsdienst ter dood waren gebragt. Doch nog meer gelegenheid was'er tot voorstand van het Privilegie, volgens welk geen Poorter buiten Holland in regten betrokken mogt worden. Men schondt dit Privilegie geduurig, trekkende verscheiden' zaaken voor den grooten Raad te Mechelen, die in Holland behoorden afgedaan geweest te zyn: en
 hoe

(x) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 322, 324, 326, 327, 331, 332, 333, 335.

(y) MR. AERT VAN DER GOES Reg. bl. 267, 281, 291.

hoe veele poogingen de Staaten ook aanwenden mogten, zy konden dit misbruik niet geheeliyk weeren (z).

KAREL II.
1541.

In Sprokkelmaand des jaars 1541, werdt Verdrag 'er, in Holland, een Verdrag afgekondigd, met omtrent deezen tyd, met *Jakob den V*, Koning van Schotland, geslooten. Deez' stondt, ten deezen tyde, in verbond met Frankryk, en was, uit dien hoofde, den onderzaaten des Keizers ongenegen. Hy schynt hierom te hebben gedoogd, dat zyne onderdaanen, met naame zekere *Robert Fago van Lyth*, ter kaap vaarende, in den Zomer des voorgaanden jaars, veele Hollandsche Haringbuizen genomen hadden. Die van Schiedam en den Briele hadden 'er, inzonderheid, veele schade by geleeden. De Staaten van Holland zouden gaarne hebben gezien, dat men beslag gelegd hadt op de Schotsche goederen in Holland, om de geleeden' schade aan dezelve te verhalen. Doch de Landvoogdes vondt geraaden, vooraf, aan Koning Jakob te schryven. In 't antwoord, welk hierop kwam, toonde de Koning, dat hy voorhadt, de Haringvisschery, omtrent zyne kusten, te beletten. Doch de Staaten, beweerende dat zulks met de vryheid der Zeevaart, en zelfs met de beschreeven' regten, streedt, hielden sterk aan ten Hove, op het voorstaan der visscherye, die, zeidenze, volstrekt vry blyven moest, zou Holland in staat zyn, om 's Keizers Beden op te brengen (a). Men tradt dan,

we-

(z) MR. AERT VAN DER GOES Reg. bl. 49, 103, 221, 227, 264, 265, 267, 300, 312, 332.

(a) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 307, 308.

KAREL II. wederom, met den Koning van Schotland, 1541. in onderhandeling : en hier op volgde het verdrag, van welk wy spreken, waarby bestemd werdt „ dat de Koophandel en Vischery der wederzydsche Onderzaaten, voortaan, wederom vry zyn zou, gelyk voorheen; dat men elkanders Schippers, over en weder, kort en goed regt zou doen, en de Zeeroovers, ter wederzyde, naar verdienste, helpen straffen (b).” Met Engeland was, omtrent deezen tyd; ook eenige onlust over 't stuk des Koophandels gereezen. Henrik de VIII. hadt zynen onderdaanen verboden, eenige Koopmanschappen in Hollandsche schepen te laaden; waarop, in Slagtmāand des jaars 1540, hier te lande, diergelyk een verbod, ten opzigte van Hollandsche goederen in Engelsche schepen, gevolgd was (c).

Ongelukkige togt naar Algiers.

Karel de V, in den Zomer des jaars 1541, uit Duitschland, in Italie gekomen zynde, en te *Luca* een mondgesprek met den Paus gehouden hebbende, begaf zig, van daar, naar *Porto Venere*, alwaar hy eene talryke Vloot verzameld hadt, met welke hy eenen togt naar Algiers ondernam. Haradyn Barbarossa, dien hy, in 't jaar 1535, uit Tunis hadt verdreeven, hadt zig meester van deeze Stad gemaakt, en zig tot Koning over dezelve opgeworpen; en de Keizer hadt voor, hem ook van dit opgeraapt gebied te versteecken. Hy werdt, op deezen togt, wederom verzeld, door

(b) Repert. der Plak. bl. 41. DU MONT Corps Diplom. Tome IV. P. II. p. 208.

(c) Repert. der Plak. bl. 41.

door een goed getal van Hollandsche en Zeeuw- KAREL II.
1541.
sche schepen. De Enkhuizers stonden hem, onder anderen, met vier groote Karveelsche-
pen, ten dienst, twee van welken, door *Antoni Janszoon* en *Herman Entszoon*, gevoerd
werden. Doch voor Algiers, werdt de Vloot
van zo geweldig een' storm belooopen, dat de
meeste Schepen zwaar beschadigd, en, wyd en
zyd, vaneen verstrooid werden. Dit gebeur-
de, op den zesentwintigsten van Wynmaand.
Een groot deel der Vloote kwam egter, be-
houden, in Spanje aan. Doch 't Schip, welk
den Keizer voerde, bleef lang agter. De Enk-
huizer, Herman Entszoon, die reeds geland
was, kreeg bevel, om wederom in zee te
steeken, en den Keizer op te zoeken. Doch
eer hy gereed zyn kon (d), vernam men, dat
zyne Majesteit, te Karthagena, was aangeland
(e). Ondertusschen, bragt deeze onverwagte
ramp te wege, dat de togt op Algiers t'een-
maal gestaakt moest worden.

De Vrede met François den I, in 't jaar XXII.
1538, te Aigues-mortes geslooten, en in den De Oor-
log met
Frankryk.
vaugt we-
derom
aan.
aanvang des volgenden jaars, te Toledo, be-
krachtigd, kon niet beletten, dat de Koning
van Frankryk nieuwe stof tot ongenoegen op-
vatte tegen den Keizer, na dat deeze gewei-
gerd hadt, hem het Hertogdom Milaan, voor
zynen Zoon, den Hertoge van Orleans, op te
draagen; onaangezien hy zulks, in 't door-
reizen van Frankryk, in 't jaar 1540, beloofd
hadt

(d) Inform. in April 1542 genom. door D. V. Teilingen, by
BRANDT Enkh. bl. 67.

(e) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 327. Chron. van
E. DE VEER f. 54. REIGERSB. II. Deel, bl. 467.

KAREL II.
1541.

hadt te zullen doen; zo dra hy in de Nederlanden gekomen zou zyn. François, den hoon' hem hierin door Karel aangedaan, niet konnende verkroppen, was terstond op middelen bedagt geweest, om zig te wreeken, en de vyandlykheden tegen den Keizer, by de eerste gelegenheid, wederom te beginnen. 't Eerst, dat hy ter hand sloeg, was het sluiten van een Verbond van vriendschap en onderlinge bescherming met *Willem, Hertoge van Gulik, Kleeve en Gelder*, die zynen Vader Jan, in Sprokkelmaand des jaars 1539 overleeden, was opgevolgd. De Kardinaal de Tournon en de Kanselier Guillaume Poyet, door François aan Willem gezonden, slooten dit Verbond, op den zeventienden van Hooimaand des jaars 1540. De Koning bedong 'er de vryheid by, om in 't gebied van Hertoge Willem volk te mogen werven (f). De Keizer, die, in Lentemaand te vooren, zyne Nigt Christina, Dogter van Christiaan den II, Koning van Deenemarke en Weduwe van François Sforza, Hertog van Milaan, aan François, oudsten Zoon van Antoni, Hertog van Lotharingen, uitgehuwelykt, en in 't bezit haarer inkomsten uit het Hertogdom Milaan bevestigd hadt (g); besloot, zo dra hy van 't Verbond tusschen François den I. en Willem van Gulik kennis kreeg, dit Hertogdom aan zynen Zoon, Filips, op te draagen, gelijk, op den elfden van Wynmaand, te Brussel,

(f) *Voiez les Mémoires de GUILLE. RIBIER Tom. I. p. 538 & DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. II. p. 196.*

(g) *DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. II. p. 193.*

fel, geschiedde (b). Deeze stap maakte de **KAREL II.** verwydering grooter, tusschen Karel en Fran- 1541. çois. De laatste maakte zig, in 't jaar 1541, gereed, om den Keizer openlyk den oorlog aan te doen. De gelegenheid hiertoe was hem thans zeer gunstig. De Turksche Keizer, Soliman, was op 't punt, om eenen inval in Hongarye te doen. *Joan Sepusa*, die den Hongarischen Troon bekleedde voor zyn leeven, uit kragte van een verdrag, met den Roomsch-Koning, Ferdinand, gemaakt, was onlangs overleeden, nalaatende eene Weduwe en eenen Zoon, *Steven* genaamd. Ferdinand drong, terstond, op de uitvoering van 't Verdrag, en poogde zig in 't bezit te stellen van gantsch Hongarye. Doch de Weduwe des overleeden Konings verzocht den Grooten Heer, om onderstand tegen den Roomsch-Koning. Soliman bediende zig, greetiglyk, van de gelegenheid, die hem aangeboden werdt, om Hongarye te bemagtigen, waarna het hem gemaklyk vallen zou, in Duitschland te dringen; zeggende, zonder draalen, der Koninginne en haaren Zoon hulpe toe. François de I. beloofde zig schoon spel van deeze onderneeming der Turken, en besloot, zo dra hy volks genoeg op de been hebben zou, den Keizer den oorlog te verklaaren.

Karel de V. zag het onweêr, dat hem, beide uit Frankryk en uit Turkye, dreigde, wel haast opkomen: doch hy zocht het, door loosheid, te doen overdryven. François, dien hy nu met het Hertogdom Milaan niet meer

mom-

(b) DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. II. p. 200.

KAREL II. mompen kon, poogde hy te vleien met de
1541. hoop, dat hy den Hertoge van Orleans, in
 plaats van Milaan, de Nederlanden zou af-
 staan, na dat hy dezelve, volgens het oog-
 merk, welk Hertog Karel van Bourgondie,
 eertyds, gehad hadt, tot een Koningryk ver-
 heeven zou hebben (i). Ten zelfden tyde,
 deedt hy, alomme, met naame aan 't Hof van
 Konstantinopole, verspreiden, dat de onder-
 handelingen hierover reeds verre gevorderd,
 en op 't punt waren van geslootente worden,
 midsgaders, dat hy in volmaakte vriendschap
 leefde, met de Koningen van Frankryk en
 Engeland, alles, op dat Soliman, hierdoor,
 van den toeleg op Hongarye en Duitschland
 mogt worden afgeschrikt. Doch François liet
 zig nu niet bedriegen. Ook droeg hy zorg,
 dat Soliman beter onderrigt werdt. Eerlang
 zag men de Turken, in Hongarye. Zy nood-
 zaakten Ferdinand, de Hoofdstad *Buda*, voor
 welke hy zig gelegerd hadt, met groot ver-
 lies, te verlaten. Soliman deedt, sedert, zy-
 ne intrede in deeze Stad, en maakte zig, on-
 der voorwendfel van den jongen Steven te
 willen beschermen, meester van een groot
 gedeelte des Koningryks. Ferdinand verwierf,
 op eenen Ryksdag, te Spiers, in Sprokkel-
 maand des jaars 1542, gehouden, eenigen on-
 derstand tegen de Turken. Men bragt, van
 alle kanten, volk op de been, zelfs uit Hol-
 land, alwaar, in Zomermaand, werdt afge-
 kondigd, dat niemant zig in vreemden Krygs-
 dienst zou hebben te begeeven, behalven in
 dien

(i) MEZERAY, IV. *Deel*, bl. 225.

dien des Roomsch-Konings, tegen de Tur-KAREL II. ken (*k*). Ferdinand geraakte, hierdoor, in 1541. staat, om den verderen voortgang der Turksche wapenen te stuiten.

Midlerwyl, hadt François de I, om den Kei- XXIII.
 zer van alle kanten tevens vyanden te ver- François
 wekken, Christiaan den III, Koning van Dee- de I. ver-
 nemarke, vereerd met de Ridder-Orde van bindt zig
 Sant Michiel, en vervolgens, in Slagtmaand met Dee-
 laatstleeden, met deszelfs Gezanten, te Fon- nemarke
 tainebleau, een Verbond van onderlinge be- en Zwee-
 scherming getroffen, waarby Christiaan be- den, ten
 loofde, François, met zes Oorlogschepen en nadeele
 duizend man, te zullen bystaan; waartegen der Ne-
 François hem, des noodts, twaalf Oorlogsche- derlan-
 pen en tweeduizend man leveren zou, op dat den.
 hy te beter in staat zou zyn, om de Zond voor
 de vyanden van Frankryk geslooten te hou-
 den, gelyk hy beloofde te zullen doen (*l*).
 François tradt, ten zelfden tyde, over een
 diergelyk verbond, met Gustaaf den I, Ko-
 ning van Zweeden, in onderhandeling, welk
 egter, eerst in Hooimaand des volgenden jaars,
 geslooten werdt. Men beloofde, by dit Ver-
 bond, elkanderen even groote, doch onbe-
 paalde hulpe. De Koning van Schotland en
 de Hertog van Kleeve en Gelder werden 'er,
 van wederzyde, in begreepen. By een by-
 zonder Artikel, gaf François den Koning van
 Zweeden vryheid, om zo veel Zouts uit Frank-
 ryk te laten haalen, als hy zou goedvinden
 (*m*): waaruit alleen genoeg was af te nee-
 men,

(*k*) Repert. der Plakaat. bl. 43.

(*l*) DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. II. p. 216.

(*m*) DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. II. p. 228.

KARELII. men, dat men 't, op 't bederven van den
 1541. Hollandschen Koophandel, gemunt hadt.

Doch eer dit verbond nog getekend was, hadt François den Keizer reeds openlyk den oorlog verklaard. Dit geschiedde, in Bloei-maand. De Koning van Deenemarke deedt het, omtrent den zelfden tyd, insgelyks. François hadt twee Legers op de been. Het ééne, onder den Hertog van Orleans, was geschikt, om in de Nederlanden te dringen. Het ander, over welk de Daufyn gebodt, zou Rouffillon aantasten (n).

XXIV. De Landvoogdes Maria hadt, reeds in den
 Bede aan Winter, kennis gehad van het oogmerk der
 alle de Franschen, zo wel als van het verbond met
 Neder- Deenemarke, en van de onderhandeling met
 landen, Zweeden. Zy zag, derhalven, den oorlog,
 om on- met zekerheid, te gemoet. In Louwmaand,
 derstand. 1542. waren de Staaten van alle de Nederlanden,
 Friesland, Utrecht, Overijssel en Groningen
 uitgenomen, te Brussel beschreeven geweest,
 en de Landvoogdes hadt hun aldaar onderstand
 in gereeden gelde doen afvorderen. Van Bra-
 bant was honderd en twintigduizend guldens
 geëischt; van Vlaanderen, honderd en veertig-
 duizend; van Holland, vyftigduizend, en van
 Zeeland zestienduizend (o) guldens, en van
 de andere landen eene somme naar evenredig-
 heid. De Bede aan Holland was, in de Fran-
 sche taale, geschreeven, en begon *Messieurs,*
qui representez les Etatx du pays de Hollande,
 dat is „ Myne Heeren, die de Staaten van
 het

(n) DANIEL Tom. VII. p. 242.

(o) A&e van 10 Novemb. 1542, by BOXHORN op REIGERS-
 BERG II. Deel, bl. 469.

„ het Land van Holland vertoont.” De Staa-^{KARLII.}
ten, hierop, in Sprokkelmaand, in den Haa- 1542.
ge, vergaderd zynde, hielden zig vreemd, ^{Holland}
dat men hun nieuwen last opleggen wilde, ^{houdt 'er}
daar zy, in de laatste Bede, die enkelyk tot ^{zig}
verdediging van 't Land geëischt was, zo. ge- ^{vreemd}
reedelyk bewilligd hadden. „ Zo Holland, ^{over.}
zeidenze „ in zo groot een gevaar van oor-
„ log was, als men voorgaf, dan moest men,
„ na 't bewilligen in de jongste Bede, de grens-
„ vestingen versterkt en voorzien hebben;
„ dan moest men, zelfs nu, de benden des
„ Prins van Oranje niet leggen in Artoisen
„ in Henegouwen; maar op de grenzen van
„ Holland en 't Stigt, daar zy plagten te leg-
„ gen”. De Edelen en eenige Steden sloegen
egter uit, om een termyn der ingewilligde Be-
de vooruit te willen betaalen, onder zekere
voorwaarden. Doch de Stadhouder en de ande-
re Gemagtigden der Landvoogdesse verklaar-
den geenen last te hebben, dan om vyftigdui-
zend guldens in gereed geld aan te neemen.
De Staaten betuigden, daarentegen, ernste-
lyk „ dat zy geenen kans zagen, om deeze
„ penningen te vinden; dat de Dyken in gee-
„ ne vyftig jaaren in zulk een' slegten staat
„ waren geweest dan tegenwoordig, ter oor-
„ zaake van de zwaare stormen, die men,
„ den laatsten Winter, gehad hadt; dat men
„ de Visschery en Zeevaart, sedert eenigen
„ tyd, hadt moeten missen, en zo 't Oorlog
„ werdt, nog verder zou derven moeten, in
„ welk geval, Holland het elendigste Land
„ zyn zou, welk zyne Majesteit hadt enz.”
Al dit vertoonden zy, sedert, der Landvoog-De Land-
des.

KAREL II. deſſe, te Bruffel, te gelyk herhaalende, dat
 1542. zy, om haare Majesteit te voldoen, de Bede,

voogdes
 des ver-
 andert
 haaren
 eifch.

die den naaften termyn verſchynen zou, voor-
 uit wilden betaalen. Doch Vrouw Maria,
 hier gantſch niet mede te vrede, antwoord-
 de „ dat de andere Landen opgebracht had-
 „ den, 't gene men hun afgevorderd hadt,
 „ en dat Holland niet minder behoorde te
 „ doen; dat het zeer wel zyn kon, dat de
 „ oorlog in Holland begon, en dat de ande-
 „ re landen Holland dan ook niet zouden wil-
 „ len byſtaan, zo Holland hen nu verliet. Zo
 „ de Staaten, ondertuſſchen, liever tagtig-
 „ duizend guldens omſlaan en opbrengen wil-
 „ den, als 't openbaar oorlog werdt, dan vyf-
 „ tigduizend guldens, nu en in gereed geld,
 „ 't ſtondt hun vry.” De Landvoogdes vondt
 goed, haaren eifch, op deeze wyze, te maa-
 tigen en te veranderen, om dat zy, inderdaad,
 meer kans zag, om tagtigduizend guldens te
 verkrygen, die men eerſt omſlaan zou, en
 van welken men de gewoonlyke kwytscheldin-
 gen zou kunnen aftrekken, dan vyftig dui-
 zend guldens, terſtond en in gereede pennin-
 gen. Veelen hadden in dit laaſte geenén zin,
 om de nieuwigheid, en uit vreeze, dat het
 in gevolg zou getrokken worden. Ook ſtem-
 den de Edelen en Dordrecht, kort daarna, te
 Bruffel, in de tagtigduizend guldens. Doch
 Haarlem en alle de anderen bleeven nog by
 voorbetaaling der ingewilligde Bede. Delft
 ſtemde tot geene Bede, *als leevende by Staate*,
 dat is, als hebbende verkreegen Brieven van
 * uitſtel van betaalinge van der Stede ſchul-
 den. Toen voegden de Edelen en Dordrecht
 zig

* Atter-
 minatie.

zig ook by de andere Leden. Men bragt het **KARLII.**
 besluit der Staaten by den Stadhouder, die 1542.
 het der Landvoogdesse aandiende. Doch zy,
 vooraf reeds onderrigt, dat de Leden niet
 eensgezind te Brussel gekomen waren, nam
 het den Advokaat van der Goes kwalyk, dat
 hy de Staaten, die zy eerst afzonderlyk wilde
 gesproken hebben, hadt doen vergaderen,
 tegen 't uitdruklyk verbod van den President
 van Schoore. Hy beriep zig op de Edelen,
 zyne Meesters, die de Steden byeen geroepen,
 en hem naderhand gehaald hadden. Doch de
 Landvoogdes verboodt hem, voortaan, bui-
 ten bevel van haar of den Stadhouder, Ver-
 gadering te beleggen. Ook vraagde zy, *hoe de*
kleine Steden daar kwamen? Hy antwoordde
 „ dat zy, in alle Beden, altoos beschreeven
 „ geweest, en mogelyk nu ook gekomen wa-
 „ ren, om, gelyk de groote Steden, kwyt-
 „ scheldingen te verzoeken.” Doch zy, her-
 vattende, *dat de kleine Steden bier niet te doen*
hadden, belastte den Advokaat, de Edelen en
 de groote Steden, des anderendaags, afzon-
 derlyk, by haar te brengen. Dit geschied- De Staa-
 de. De Advokaat ging eerst in met de Ede- ten be-
 len, die, wel bevroedende, waarop dit af- willigen.
 zonderlyk hooren der Leden aangelegd was,
 niet meer voor de voorbetaaling stemden;
 maar tot hun eerste gevoelen van tagtigdui-
 zend guldens by omflag te willen opbrengen
 wederkeerden, mids dat zy gevolg hadden
 van de andere Leden. Toen werden de Af-
 gevaardigden van Dordrecht gehoord, die
 voor de voorbetaaling stemden; doch zo dra
 niet verstonden, dat de Edelen veranderd
 wa-

KAREL II. waren, of zy vielen hun terstond toe. Zo deden ook, op hunne beurt, Haarlem en Gouda: zelfs Delft, dat, te vooren, verklaard hadt, by Staate te leeven. Allen bedongen ze hunne kwytscheldingen. Doch Leiden en Amsterdam bleeven by de voorbetaaling, en namen 't die van Delft zeer kwalyk, dat zy in eene Bede bewilligd hadden, daar zy voorheen betuigd hadden onvermogend toe te zyn; en Haarlem en Gouda niet minder, dat zy breeder bewilligd hadden, dan zy verklaard hadden last te hebben. Doch het aanzien des Stadhouders en der Landvoogdesse, en de belofte van merkelyke kwytscheldingen hadt veel kragt op de minst vermogende Leden; die men, op allerlei wyze, zegt te winnen, om de vermogendsten, naderhand, te ligter over te haalen.

De Landvoogdes, nu de meeste stemmen gewonnen hebbende, schein te denken, dat deezen de minsten vervangen of overstemmen konden, en beval den Advokaat de Acte van Consent op te stellen; 't gene hy egter, alleen uit naam der Edelen en der vier Steden, Dordrecht, Haarlem, Delft en Gouda, deedt (p).

Misschien, zullen sommigen deeze dingen aanzien als kleinigheden; doch ik verhaalde dus omstandiglyk, om datze niet zeer bekend zyn, en regelreht dienen, om den inwendigen aart onzer Regeeringe, in den grond, te leeren kennen: waarom ik vertrouw, dat zulk een

(p) MR. AERT VAN DER GOES Reg. bl. 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335.

een naauwkeurig verflag derzelven den opmerkenden Leezer niet ongevallig zyn zal. KAREL II.
1542.

Die van Zeeland, van welken men zestien duizend guldens geëischt hadt, bewilligden omtrent deezen tyd ook in twaalf duizend, te heffen by Impost ten platten Lande (q).

Omtrent het midden van Zomermaand, XXV. drong de Hertog van Orleans in Luxemburg, De Fran- bemagtigende, in korten tyd, het gantsche schen be- Hertogdom, op Dienenhoven na. Doch te magtigen 't Hertog- rug getrokken zynde naar Rouffillon, om den dom Lu- Daufyn by te staan; voerde de Prins van O-xemburg. ranje, Stadhouder van Holland, het Neder- landsch Leger voor de Stad Luxemburg, die haast opgegeven werdt. Toen gingen alle welk de de sterke Plaatsen van het Hertogdom aan Prins van hem over, zo haast als zy verlooren geweest Oranje waren. In Rouffillon, voerde de Daufyn wei- herwint. nig uit. 't Beleg van Perpignan werdt opge- broken, na dat het drie maanden geduurd hadt (r).

De Koning van Deenemarke hadt, na 't Onder- verklaaren van den oorlog, niet alleen vyf- neemin- honderd man gevoegd by 't Leger des Her- gen des togs van Orleans; maar de Zond ook gesloo- Konings ten, en veele Hollandsche schepen in beslag van Dee- genomen (s). Sommigen verhaalen ook, dat uemarke. hy eene Vloot in zee bragt, om Walcheren te bemagtigen; doch dat zy, door storm en tegenwind, eerlang, genoodzaakt werdt, on- verrigter zaake, te Kopenhagen wederom bin- nen

(q) Aſte van 10 Novemb. 1542, by BOXHORN op REIGERSE.
II. Deel, bl. 470.

(r) DANIEL Tom. VII. p. 848-851.

(s) VELIUS Hoorn, bl. 258.

KAREL II. 1542. nen te loopen. Een Deensch ſchip, zonder beſtelbrieven, op de Zeeuwſche ſtroomen gekomen, werdt te Veere opgebracht, en 't volk, aldaar, met den zwaarde, geregt (t). De Prins van Oranje gaf, als Stadhouder van Holland, omtrent deezen tyd, Beſtelbrieven uit, aan eenige Kaapers, die eenig voordeel behaalden op de Franſchen (u). Ook deedt hy uitleggers leggen, in de zeegaten van Texel en 't Vlie, by raade der Steden Haarlem en Amſterdam. Voorts werden, in Goedereede, de Kaapen afgenomen, en de tonnen opgehaald. De Landvoogdes hadt den Prinſe ook gelaſt, de Viſchbooten uit zee te ontbieden, om 't Boots-volk te gebruiken, tot verdediging van 't Land. Doch de Staaten hielden zulks ondoenlyk, alzo deeze Booten veelligt twee of driehonderd mylen ver verſcheiden lagen (v). In Zomermaand, vernam men, in Holland, dat Maarten van Roſſem, in Gelderland, volk byeen trok, 't welk hier voor eenen inval deedt vreezen. Oranje deedt zyn beſt, om, boven zyne *Ordonnantie* of *Bende*, die zeshonderd Paarden ſterk was, tweehonderd Paarden en eenige Knegten te bekomen. Doch 't volk was thans ſchaarshier te lande. Evenwel droeg hy zorg, dat 'er tweehonderd Knegten in Reenen gelegd werden, en vierhonderd in den Briele (w). Ook gaf hy den Huiſluiden, in Weſtfriesland, bevel, om zig in den Wapenhandel te oefenen, en de naaſte Steden te

(t) REIGERSB. II. Deel, bl. 469, 472.

(u) MR. AERT VAN DER GOES Regiſt. bl. 343.

(v) MR. AERT VAN DER GOES Regiſt. bl. 337, 338.

(w) MR. AERT VAN DER GOES Reg. bl. 337, 339.

te helpen versterken en bewaaken. De Gelderschen bragten, ten deezen tyde, eenige 1542 schepen te water; die de Westfriesche Kusten, deezen Zomer, in beweeging hielden, en eenige schepen bemagtigden (x).

De Staaten van Holland hadden verklaard, de jongste Bede van tagtigduizend guldens niet te zullen opbrengen, voor dat het openbaar oorlog geworden was. Doch alzo men hieraan nu niet meer twyfelen kon, werden zy, tegen 't einde van Zomermaand, door den Stadhouder, te Utrecht, beschreeven, en; uit den naam der Landvoogdesse, vermaand, tot het ommeslaan der ingewilligde Bede: waartoe zy ook, kort daarna, in den Haage beslooten. Ten zelfden tyde, beslooten zy, by de Landvoogdesse te wege te brengen, dat Oranje last krygen mogt, om hunne grenzen, naar den kant van Gelderland, met zyne Bende Paarden, tegen strooperyen, te dekken (y).

Doch de Gelderschen hadden 't niet op Hol-Maarten land gemunt, maar op Brabant, met naame van Rossem valt in Brabant. op de Stad Antwerpen. Maarten van Rossem was, eenige maanden geleeden, hier, op de Paardenmarkt gezien: en men kreeg, na 't uitbersten van den oorlog, terstond vermoeden, dat hy een' aanslag op deeze Stad in den zin hadt. Thans kennis bekomen hebbende van de beweegingen der Gelderschen, wierf men 'er, in der yl, eenig volk, welk naar Peelland gezonden werdt, om den vyand, die vast,

(x) VELIUS Hoon, bl. 257; 258.

(y) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 337; 338; 339.

MAREL II vast, door Luikerland, in aantogt was, te
1542. stuiten. Eerlang, lieten zig de Gelderschen,
 door dit Volk en de Boeren, over de Maaze,
 te rug jaagen (z). De Wethouderschap van
 Antwerpen, midlerwyl, dugtende voor ver-
 raad, vorderde den Poorteren eenen nieuwen
 eed van getrouwheid af; waarop veele Gelder-
 sche Ingezeten en de Stad verlieten (a). Maar-
 ten van Rossem trok, sedert, ten tweeden
 maale, over de Maaze, zonder dat een goed
 deel van zyn volk, geworven om tegen de
 Turken te dienen, nog wist, wat hy voor-
 hadt (b). Doch, in Kempenland gekomen,
 toonde hy, wat hy in den schild voerde. De
 weerlooze Ingezeten en der Meierye, op gee-
 ne vyandlykheden verdagt, werden deerlyk
 uitgeplonderd. S. Odenrode, Oorschoot, Hil-
 varenbeek, Baarle en Boxtel werden plat ge-
 brand of gebrandschat. Vanhier toogen de
 stroopers naar Breda, alwaar, op hunne aan-
 komst, zo geweldig een schrik ontstaan was,
 dat veele Ingezeten en de vlugt hadden geno-
 men naar Dordrecht (c). Doch zy strecken,
 de Stad voorby, naar Hoogstraaten, welks
 Kasteel hun, by verdrag, werdt opgegeven
 (d). Dit gebeurde, in den aanvang van Hooi-
 maand (e).

XXVII. De Landvoogdes hadt, ten zelfden tyde,
 Nieuwe alle

(z) J. SERVILIUS Geldro-Gallica Conjur. in Antverp. *int.* M. FREHER. Rerum. Germ. Script. Tom. III. p. 325.

(a) J. SERVILIUS *ubi supra* p. 326.

(b) J. SERVILIUS p. 329.

(c) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 340.

(d) J. SERVILIUS p. 330. MR. AERT VAN DER GOES Re-
 gist. bl. 341.

(e) HENR. VAN ERP Chron. p. 115.

alle de Nederlanden , te Brussel , beschreef ^{KARLLI.}
 ven , en op den vyfden , eene nieuwe Bede ^{1542.}
 gedaan , ter bescherming van 't Land. Van ^{Bede aan}
 Zeeland , eischte zy twintigduizend guldens. ^{Holland}
 De Prelaat , dat is , de Abt der Lieve-vrou- ^{gedaan.}
 wen-Abtdye te Middelburg , en de Edelen be-
 willigden , terstond , in tienduizend guldens ,
mits schietende vier grooten op 't gemet , by der
breedte. Doch de Steden , grooten zo wel als
 kleinen , wilden , in 't eerst , geen en stuiver
 toestaan. 't Liep zelfs aan tot in Slagtmaand ,
 eer de Steden Middelburg , Zierikzee , Goes ,
 Reimerswaale en Thoolen , als vertoonende
 de gemeene Steden van Zeeland , in de ove-
 rigen tienduizend bewilligden (f). Van Hol-
 land werden , boven de voorgaande tagtigdui-
 zend , die nog niet opgebracht waren , zestig-
 duizend guldens , in gereed geld , gevorderd.
 De Prins van Oranje , die nog te Utrecht was ,
 beschreef de Staaten tegen den twintigsten ,
 te Amsterdam , om op de Bede te antwoor-
 den. Doch , midlerwyl , tyding gekreegen
 hebbende van den inval der Gelderschen ,
 deedt hy de Dagvaart , van Amsterdam naar
 den Haage , verleggen , zendende , in zyne
 plaatsé , den Heer van Brederode , met Brie-
 ven van geloove , derwaards (g) : terwyl hy
 zig , in alleryl , naar Breda begaf , om de
 Gelderschen te keeren.

Hy hadt niet meer dan vyfhonderd Paar-Oranje
 den en agt Vendels Knegten , byeen , met ^{trekt te}
 welke manschap , hy aantrok op de Gelder- ^{gen de}
 schen ^{Gelder-}
 schen ^{uits}

(f) Añe van 10 Novemb. 1542 , by BOXHORN op REIGERSB.
 II. Deel , bl. 470.

(g) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 339 , 340.

KARELII. fchen, die hem, tuffchen Breda en Hoog-
 1542. ftraaten, in eene hinderlaage lokten, en eer-
 Hy lang noodzaakten, met agterlaating van het
 wordt ge- grootste gedeelte zyner manfchap, de wyk te
 slaagen. neemen naar Antwerpen (b). Maarten van
 De Gel- Rossem volgde hem derwaards, en deedt de
 derschen Stad terftond opeifchen, uit den naam der
 komen Koningen van Frankryk en Deenemarke. Hy
 voor Ant zocht zig van den eerften fchrik te bedienen.
 werpen. Doch men hadt, van binnen, zulke goede
 orde gefield, dat men den Trompetter, met
 fors befcheid, te rug zondt. Rossem geliet
 zig, vervolgens, als of hy de Stad, met ge-
 weld, wilde aantafien. Doch hy was onvoor-
 zien van grof gefchut. Hy befloot dan, te-
 gen 't einde van Hooimaand, ter middernagt,
 af te trekken. In de Stad, daar men zig, zo
 lang 'er de Gelderschen voor waren geweest,
 trekken dood ftill gehouden hadt, hoorde men zo dra
 wederom het minfte geritsel der vyandlyke Paarden niet,
 af. of men brandde, met zo veele hevigheid, los
 op de Legerplaats, dat 'er, in korten tyd,
 meer dan driehonderd fchooten, uit grof ge-
 fchut, gedaan werden. De Gelderschen, Ant-
 werpen verlaatende, hielden zig nog eenige
 dagen in Brabant op, 't platte land, tot Meche-
 len toe, alomme afloopende en brandschat-
 tende (i). Ook zогten zy Leuven te bemag-
 tigen; doch zy werden hier zo ontvangen, dat
 zy afweeken (k), en zig, eerlang, met het
 Fran-

(b) J. SERVILIUS p. 331-334.

(c) J. SERVILIUS p. 334-343. MR. AERT VAN DER GOES
 Regist. bl. 340, 341, 342, 344.(k) DAMIAN. GOIS de Obsidione Lovan. int. S. SCHARDIE
 Rec. Germanic. Script. Tom. II. p. 620-624.

Fransche Leger, in 't Hertogdom Luxemburg, vereenigden. KARLST.
1542.

Midlerwyl, raadpleegden de Staaten van Hol- XXVIII.
land, in den Haage, in de tegenwoordigheid des Raad-
Heeren van Brederode, die de plaats des Stad-pleegin-
houders bekleedde, op de jongst gedaane Be- gen in
den van tagtig- en zestigduizend guldens. De Holland
Edelen en Dordrecht stemden tot het omme- Bede.
slaan der tagtigduizend, zonder verder uitstel.
De andere Steden, behalven Delft, wilden,
voor eerst, de helft ommeslaan, en de ande-
re helft, over eene maand of zes weeken, om
den armen Landman niet te overvallen. Voorts
wildenze de Landvoogdes ootmoediglyk ver-
zoeken, om deeze penningen alleen ter ver-
dediging van Holland te gebruiken, also 'er
nog drieduizend Knegten, die in Deenschen
dienst waren, omtrent de grenzen lagen, be-
halven 't volk van Maarten van Rossem, welk
toen nog in Brabant lag. De zestigduizend
guldens wildenze gaarne geeven, en nog meer
daar toe, zelfs van twee Koeyen ééne, zo de
Landvoogdes Holland daarmede van branden
en brandschatten bevryden kon. Dus sprak
men, terwyl de vreemde Knegten op de gren-
zen lagen. Doch toen dezelve, naar Bra-
bant, vertrokken waren, wilde men in de
zestigduizend niet bewilligen, en de ingewil-
ligde tagtigduizend guldens geheel inhouden,
tot verdediging van Holland, dat dagelyks,
voor eenen inval der Gelderschen, bloot stondt.
De Afgevaardigden der Edelen en Steden,
die, met het antwoord der Staaten, ten Hove
reizen moesten, verzogten, dat de Raad,

KARELII. voor hun losgeld, wilde borgstellen, in geval
1542. zy, onderweg, door de Gelderschen, werden geligt. De Raad, deezen last niet op zig konnende neemen, beschreef 'er de Staaten over. Doch eer 'er op beslooten werdt, was 't gevaar over, en de vyand uit Brabant ge-
 weeken (1).

Zy be- De Landvoogdes vondt geheel geen genoe-
 willigen gen in 't bescheid der Staaten, welk haar, in
 eindelyk, 't einde van Oogstmaand, gebragt was, in eenen tyd, dat de Nederlanden in den uitersten nood waren, en door drie Heeren, van drie kanten tevens, gedreigd werden. Zy begeerde dan, dat de Afgevaardigden nog eens Dagvaart beleggen, en met beter antwoord ten Hove te rug keeren zouden. Men kwam, in Herfstmaand, in den Haage, byeen. De Edelen en Dordrecht stemden toen tot het opbrengen der zestigduizend guldens gereed, welken men opneemen zou, by verzegeling, naar ouder gewoonte, tegen den penning zestien, de Renten vindende uit de nieuwe Excynzen, die, by alle de Nederlanden, hierop door de Landvoogdes ter Dagvaart beschreeven, zouden worden goedgekeurd: also men wel zag, dat men, hoe ongaarne ook, tot het opstellen van Excynzen, zou moeten komen. De andere Steden verschilden van gevoelen. De Heer van Brederode (want de Prins van Oranje hadt, hoe gaarne men hem in Holland gezien zou hebben, ook na 't wyken der Gelderschen uit Brabant, de Dagvaarten

(1) MR. AERT VAN DER GOES Reg. bl. 340, 341, 342, 343.

ten nog niet kunnen bywoonen) bragt der KARELII.
Landvoogdesse de stemmen schriftelyk over. 1542.

Zy geliet zig, als of zy begreepen hadt, dat de Staaten, in de gevorderde zestigduizend guldens, tot verdediging van 't Land, genoegzaam eenpaariglyk bewilligd hadden, en verklaarde zulks, by monde van den President van Schoore, den Afgevaardigden der Staaten, den tienden van Wynmaand te Antwerpen beschreeven. Doch deezen, afzonderlyk met elkanderen spreekende, bevonden, dat niemand last hadt te bewilligen, dan na dat men, met de andere Landen, overeen gekomen zou zyn omtrent nieuwe middelen, om geld te vinden, waarvan men nog eerst verslag zou moeten doen, om nader gelaft ten Hove te komen. Men zag, derhalven, klaarlyk, dat Vrouw Maria 't gevoelen der Staaten anders dan 't verklaard was hadt doen herhaalen. Doch alzo men ten Hove veel hoorde van 's Lands grooten nood, en dat 'er geld gebrek was, ontwierpen de Afgevaardigden eene *Acte van Consent*, welke zy der Landvoogdesse overleverde, begeerende eger, eer dezelve werdt vastgesteld, een' spoedigen keer naar den Haage te doen, om daar te besluiten. Doch de Landvoogdes wilde, in 't eerst, hiertoe niet verstaan. „ 't Ge-
„ vaar, waar in het Land zig bevondt, was,
„ zeide zy, te groot, om eenig uitstel van
„ hulpe te kunnen gehengen. De Afgevaar-
„ digden hadden haar slegts naar Maastricht,
„ naar Namen, of naar andere Grensplaatsen
„ te volgen, om den nood, van naby, met

KAREL II. „eigen' oogen, te zien." Sedert liet zy eg-
1542. ter de Afgevaardigden naar huis keeren. Voor
't einde van Wynmaand, kwamen zy te rug,
en bewilligden, in de verzegeling der Bede
van zestigduizend guldens. Amsterdam wil-
de, in 't eerst, niet op zig zelf zegelen; doch
liet 'er zig, eindelyk, toe overhaalen (*m*).
De penningen, by deeze gelegenheid, in
Holland en in de andere Nederlanden, op-
gebragt, werden gebruikt, tot den togt
naar 't Land van Gulik, van welken wy, in 't
volgende Boek, verslag zullen doen.

(*m*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 342, 344,
345, 346.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

NEGENTIENDE BOEK.

I N H O U D.

- I. *Regt van Keizer Karel en van Hertog Willem van Gulik, op Gelder en Zutfen. Oranje valt in Gulikkerland.*
- II. *Voorzorg tegen de Gelderschen, in Holland.*
- III. *Bede. Honderdste en tiende penning ingevoerd. Holland met Krygsvolk bezwaard.*
- IV. *Veldtogt in de Nederlanden. Vyandlykheden ter zee. Amersfoort, door Maarten van Rossem, overweldigd.*
- V. *Bede van negentigduizend guldens. Schaarsheid van geld. Leening der groote Steden.*
- VI. *Duuren en andere Guliksche Plaatsen gewonnen.*
- VII. *Verdrag met Hertog Willem, die Gelderland en Zutfen aan Karel den V. afstaat.*
- VIII. *Bede van honderd en twintigduizend guldens. Nieuwe Imposten. Veldtogt. Verbond met Engeland.*
- IX. *Verbond van Vriendschap met Hertog Willem van Gulik, en met den Koning van Deenemarke.*
- X. *Bede van honderd agt en negentigduizend guldens. Ten deele ingewilligd.*
- XI. *Onlusten met Schotland. Oorlog met Frankryk. Veldtogt in de Neder-*

landen. Oranje sneuvelt. Opkomst van Willem van Nassau. Lodewyk van Vlaanderen, Heer van Praat, wordt Stadhouder. XII. Vrede van Crespi. Bede van honderdduizend gulden. XIII. Kerkvergadering van Trênte. Plakaten tegen de Ketters vernieuwd. XIV. Oorlog tegen de Protestanten, in Duitschland. Last in Holland, van den zelven. 's Keizers ontvangst en uitgaave. Imposten en Tienden. XV. Verbeteringen op de burgerlyke Regeering. Rammekens gestigt. Maximiliaan van Bourgondie, Heer van Beveren en Veere, wordt Stadhouder. XVI. Schotsche vyandlykheden. Haringvaart beveiligd. XVII. Krygsvolk, in tyd van Vrede, aangehouden. Onwilligen genoodzaakt, tot voldoening der gemeene lasten. XVIII. Geschil over de onderhoorigheid der Nederlanden aan 't Ryk afgedaan. XIX. Overweegingen op 't beveiligen der Hollandsche Zeevaart. XX. De Graaf van Buuren sterft. Willem van Nassau zoekt zig, in 't Prinsdom Oranje, te doen herstellen. Nieuwigheden in den Zondschen Tol. XXI. Filips, Prins van Spanje, tot aanstaanden Heere der Nederlanden ingehuldigd. XXII. Schikking wegens de opvolging. Redenen derzelve. XXIII. Eed van Filips en van de Staten. XXIV. Vrugtelooze overweegingen, op 't beveiligen der Haringvisscherye. Schotsche Zeeschuimeryen, Nieuwe Wyn-Impost. XXV. Strengte Plakaten tegen de Hervorming. Vrees voor Inquisitie. Verdediging der Plakaten, door den President Viglius. Zy worden verzagt. XXVI. Vonnis wegens de Gulden-Bulle van Brabant. XXVII. Nieuwe Verponding voorgenomen. Geschenk aan den Stadhouder. XXVIII. Ver-

*Verdrag van Koophandel met Frankryk. XXIX.
Verbond van Vrede en Vriendschap met Schot-
land. XXX. Dood van Nikolaas Perenot, Heer
van Granvelle. Opkomst van zynen Zoon, den
Bisschop van Atrecht.*

Illem, Hertog van Kleeve en Gu- KARELII.
lik, hadt, reeds sedert het jaar 1542.
1539, zyn Regt op het Hertog- I.
dom Gelder en het Graaffchap Karel de
Zutfen, schriftelyk, verdedigd, V. en Wil-
en den Ryksvorsten zyne verdediging toege- lem, Her-
zonden. Hy bouwde dit zyn Regt, niet flegts tog van
op de overeenkomst, in 't jaar 1538, met Gulik,
Hertoge Karel en 's Lands Staaten, getroffen; bewee-
maar allermeeft op zyne afkomst uit Vorsten, ren
die, oudtyds, wettige Heeren van Gelder en fchrifte-
Zutfen geweest waren. „ Na 't afsterven van lyk hun
„ Reinoud den IV, Hertog van Gelder, ver- Regt op
„ viel het Hertogdom, zyns oordeels, na- en Zut-
„ tuurlykst, op Adolf, Hertog van Berg, fen.
„ wiens Grootvader van Vaders zyde een
„ Broeder van Willem, Reinouds Vader,
„ geweest was. Ook was Adolf, door Kei-
„ zer Sigismond, met het Hertogdom verlyd
„ geweest. Doch Arnoud van Egmond,
„ wiens Grootmoeder van Moeders zyde eene
„ Zuster van Hertoge Reinoud zelve was ge-
„ weest, was 'er egter meester van geblee-
„ ven. Adolf, zonder Kinderen overlyden-
„ de, hadt zyne Heerlykheden, en ook
„ zyn regt op Gelder en Zutfen nagelaaten
„ aan zyns Broeders Zoon, Gerard, die ook,
„ door Keizer Fredrik, met deeze twee Vor-
„ stendommen, verlyd geworden was, en 't
P 5 regt

KAREL II., „ regt op dezelveu , zynen Zoon , Willem ,
1542. „ nagelaaten hadt. Willem hadt, by Sibil-
 „ la van Brandenburg, eene Dogter verwekt,
 „ *Maria* genaamd, de eigen' Moeder van den
 „ tegenwoordigen Hertog van Kleeve en Gu-
 „ lik, aan wien zy al haar regt op Gelder en
 „ Zutfen hadt afgestaan." En op deezen af-
 stand, bouwde Hertog Willem, voornaam-
 lyk, zyn Regt op deeze Vorstendommen. Ka-
 rel de V. verzuimde ook niet, het zyne, by
 een Geschrift, in 't jaar 1541, op den Ryks-
 dag te Regensburg, ingeleverd, staande te
 houden. Hy merkte, onder anderen, aan,
 „ dat Arnoud van Egmond, nader Erfgenaam
 „ van Reinoud den IV. geweest zynde dan
 „ Adolf van Berg, hem met regt was opge-
 „ volgd; dat Hertog Karel van Bourgondie,
 „ in 't jaar 1472, Arnoud van Egmond het
 „ Regt op Gelder en Zutfen afgekogt, en
 „ zelfs, in 't volgend jaar, aan Gerard, Graa-
 „ ve van Gulik, voor den afstand van 't ge-
 „ ne hy op deeze Heerlykheden meende te
 „ eischen te hebben, eene goede somme be-
 „ taald hadt (a); dat deeze afstand, door
 „ Gerards Zoonen, Willem en Adolf, en door
 „ Keizer Fredrik, bekragtigd geworden was,
 „ en dat Maria, 's Keizers Grootmoeder, en
 „ Filips, 's Keizers Vader, sedert, met Gel-
 „ der en Zutfen, waren verlyd geworden;
 „ dat Karel van Egmond, zig, midlerwyl,
 „ van deeze Heerlykheden hebbende meester
 „ gemaakt, egter, eerst te Gorinchem, daar-
 „ na te Graave, met den Keizer, overeenge-
 ko-

(a) Zie IV. Deel, bl. 135-142.

„ komen was, dat dezelve, na zyn affster- KARL H.
 „ ven zonder wettige nakomelingen, aan den 1542.
 „ Keizer komen zouden; dat, eindelyk, noch
 „ Gerards Zoon Willem, noch Willems Dog-
 „ ter, Maria, noch derzelver Egtgenoot, Jan
 „ van Kleeve, Vader en Moeder des tegen-
 „ woordigen Hertogs van Gulik en Kleeve, na
 „ Gerards afstand, in meer dan zestig jaaren,
 „ geheel geene aanspraak op Gelder of Zut-
 „ fen gemaakt, en zelfs nagelaaten hadden,
 „ de titels deezer Heerlykheden te voeren;
 „ waarom 's Keizers Regt op dezelve als ge-
 „ grond en erkend moest worden aange-
 „ merkt (b).” Hertog Willem beantwoorde
 „ dit Geschrift, in een ander, welk, insge-
 „ lyks, den Ryksvorsten behandigd werdt (c).
 „ Hy beweeende, in het zelve, onder anderen,
 „ dat de afstand van Graave Gerard geschied
 „ was onder voorwaarde, dat het Huis van
 „ Bourgondie hem, tegen de Heeren van
 „ Egmond, beschermen zou, welke voor-
 „ waarde niet was naargekomen; waar uit hy
 „ besloot, dat de afstand van geene waarde
 „ gerekend moest worden.” Doch van 's Kei-
 „ zers zyde, merkte men hier tegen aan „ dat
 „ Gerard de penningen, hem voor den af-
 „ stand beloofd, ontfangen, en dat hy noch
 „ zyne opvolgers, den Keizer, noch zyne
 „ voorzaaten, uit hoofde van deezen afstand,
 „ immer om bescherming tegen de Hertog-
 „ gen van Gelder uit den Huize van Egmond
 „ verzogt hadden.” Om 's Keizers Regt te
ver-

(b) PONTANUS *Libr.* XII. p. 812; 820.

(c) *Vide* Liter. Wilhelmi Ducis in Codic. Diplom. post TR-
SCHENMACH. *Annal. Cliviae.* p. 152.

KARELII. verdedigen , hadt men zig bediend van de
1542. penne van den beroemden Viglius van Aytta
 van Zuichem , die , onlangs , in Keizerlyken
 dienst getreden was , en die , in 't volgend
 jaar , tot Raadsheer in den grooten Raad te
 Mechelen bevorderd werdt. Hy hadt zyn op-
 stel eerst in 't Hoogduitsch geschreeven; doch
 'er niet meer dan twee dagen toe besteed. Na-
 derhand gaf hy 't , merkelyk verbeterd , in 't
 Latyn in 't licht (*d*).

Hertog Willem was bedugt , dat de Ryks-
 vorsten 't geschil over Gelder en Zutphen in 's
 Keizers voordeel zouden uitspreken. De Keur-
 vorst van Saxen was de eenigste , die op zyne
 zyde was. Doch de zaak werdt lang sleepen-
 de gehouden op de Ryksdagen , en bleef , ein-
 delyk , onafgedaan (*e*). Willem hadt zig,
 midlerwyl , poogen te sterken met het Ver-
 bond des Konings van Frankryk , waarop de
 inval van Maarten van Rossem , in Brabant ,
 gevolgd was. Doch deeze werdt hem , in
 Wynmaand deezes jaars 1542 , met woeker ,
 betaald gezet.

De Prins De Prins van Oranje , Stadhouder van Hol-
van Oran- land , en de Graaven van Buuren en Bossu
je valt in vielen , met het Nederlandsch Leger , in het
Gulik- Land van Gulik , en zelfs in het Geldersche
kerland. Kwartier van Roermonde , alomme geene min-
 dere verwoestingen aanregtende , dan Maar-
 ten van Rossem in Brabant hadt aangeregt.

Sit-

(*d*) VIGLIU Epist. Select. N. CXXI. p. 292 & not. N. CXXII.
 p. 293. N. CXXVII. p. 302. N. CXXVIII. p. 303. N. CXXXI.
 p. 307.

(*e*) VIGLIU Epist. Select. N. CXXIII. CXXV. CXXIX, p.
 295, 297, 305.

Sittard, Gulik, Hensberg, Sustersen en Duuren KAREL II. werden bemagtigd, en gedeeltelyk geslegt: 1542. 't platte land deerlyk afgeloopen; en veele Kerken en Kerkfieraaden vernield en geschonden. Het overig gedeelte van Gelderland werdt, insgelyks, met eenen inval gedreigd. Doch Hertog Willem wist den zelve te voorkomen, en de Keizerschen, met eenen Vredehandel, eenen geruimen tyd, op te houden. Ook gelukte het hem, in den Winter, verscheiden' der bemagtigde Plaatsen te herneemen, onder welken, hy Duuren merkelyk versterken, en rykelyk van voorraad voorzien deedt. 't Beleg van Hensberg, welk hy ook ondernomen hadt, werdt egter, door den Prinse van Oranje, in 't volgend jaar, opgeslaagen (f). Lodewyk van Vlaanderen, Heer van Praat, die sedert Stadhouder van Holland werdt, hadt zig, by deeze gelegenheid, dapperlyk gekweeten (g).

De Gelderschen dreigden, in den Herfst, II. Holland met eenen nieuwen inval. Kuilen-Voorburg, Viane, en Heusden zelf, brandbrieven gekreegen hebbende, maakten, de een Voorzorg in Holland tegen eenen inval der Gelderschen. voor de ander na, verding met hen, wegens de brandschattingen. Men vreesde voor Dordrecht, alwaar de Staaten, tegen den driewintigsten van Slagtmaand, door den Stadhouder, onlangs uit het Leger te rug gekeerd, beschreeven waren, om penningen te vinden, tot verdediging van 't Land. Oranje, zyn
VOOR.

(f) PONTANUS *Libr. XII. p. 827, 829.* SLICHTENHORST *XII. Boek, bl. 459.* HENR. VAN ERP *Chron. bl. 115, 116.* VI-GLII *Epist. Select. N. CXXII. p. 294.*

(g) VI-GLII *Epist. Select. N. CXXXI. p. 308.*

Karel voorstel gedaan hebbende, kreeg tot ant-
1542. woord „ dat men, in Wynmaand, zestigdui-
 „ zend guldens in gereed geld hebbende toe-
 „ gestaan, bezig was, om dezelve te vinden
 „ by verkoopinge van Renten; dat de Prins
 „ de noodige penningen, hiervan reeds ge-
 „ komen, in den Haage, zou kunnen ont-
 „ vangen; doch dat Dordrecht hem, onder-
 „ tusschen, vyf of zesduizend guldens tellen
 „ zou, om den Kapiteinen iets op de hand te
 „ kunnen geeven, en 't volk, vast, te doen
 „ leggen, te Wyk te Duurstede, te Reenen,
 „ in den Dordtschen Waard, en elders op de
 „ grenzen, daar 't de nood vereischte.” Die
 van Dordrecht voegden 'er by „ dat de *stilzaa-*
 „ *ten*, door Kuilenburg en anderen gemaakt,
 „ behoorden afgedaan en herroepen te wor-
 „ den, of dat zy, wegens hunne Stad en Zuid-
 „ holland, ook met den vyand verdraagen zou-
 „ den moeten.” De Stadhouder, de begeer-
 te der Staaten in geschrift hebbende doen stel-
 len, vertrok 'er mede naar Brussel, alwaar de
 Staaten van alle de Nederlanden, voor 't einde
 der maand, byeen zyn moesten.

De Staaten van Holland hier hulp verzocht
 hebbende tegen de Gelderschen, die Holland,
 van alle kanten, scheenen te willen aantasten;
 antwoordde de Landvoogdes „ dat zy van de
 „ jongst ingewilligde zestigduizend guldens
 „ reeds eenendertigduizend hadt besteed, om
 „ de Knechten, in Luxemburg, te betaalen,
 „ en dat zy toestondt, dat de overige negen-
 „ entwintigduizend, tot bescherming van Hol-
 „ land, werden gebruikt: dat zy, dit toe-
 „ staande, meer voor Holland deedt, dan zy
 voor

„ voor de andere Nederlanden gedaan hadt; KARL II.
 „ die allen hunne penningen aan haar geleverd 1542.
 „ hadden (b).” De Staaten moesten zig, met
 dit antwoord, te vrede houden, en besluiten,
 om zig, met hun eigen geld alleen, te be-
 schermen, onaan gezien men hen gedrongen
 hadt, ook tot bescherming der andere Ne-
 derlanden, penningen te verschaffen.

Doch te Brussel was meer te doen. De III.
 Landvoogdes deedt hier den algemeenen Staa- Beden:
 ten, by monde van den President Lodewyk alle de
 van Schoore, in 't breede, vertoonen „ dat Neder-
 „ Maarten van Rossem, zonder ontzeggen,
 „ dat is, zonder Oorlogsverklaring, van we-
 „ ge den Heere van Kleeve, eenen inval in
 „ Brabant gedaan, en 't Land van Antwer-
 „ pen, Lier, Mechelen, Leuven enz. deer-
 „ lyk verwoest hadt; dat ook de Koning van
 „ Frankryk, met zyne Legers, in Rouffillon
 „ en in Luxemburg was getrokken; doch wei-
 „ nig voordeel hadt behaald; dat hy zig, hier-
 „ om, gereed maakte, om, tegen 't voorjaar,
 „ alle zyne magt, zelfs de bezettingen uit de
 „ Steden, te gebruiken tegen de Nederlan-
 „ den; die, zekerlyk, 't geweld der Fransche
 „ wapenen niet zouden kunnen tegenstaan;
 „ zo men zig niet, by tyds, in staat stelde,
 „ om hem 't hoofd te bieden; dat hiertoe
 „ geld vereischt werdt; dat alle gewoone en
 „ buitengewoone Beden reeds besteed waren;
 „ in den jongsten Oorlog, en dat men nog
 „ veel ten agteren gebleeven was; dat de
 „ Beden, die, op de oude en gewoonlyke
 „ wy-

(b) MR. AERT VAN DER GOSS Reg. II. 247, 248, 249.

KAREL II., „ wyzen, werden ingewilligd en opgebragt,
 1542. „ in zodaanig een' oorlog, weinig baaten
 Voorflag, „ mogten; maar dat men genoodzaakt was,
 om een „ andere middelen te zoeken, om penningen
 honderd- „ te vinden; dat men, *voor eerst*, den hon-
 sten pen- „ derdsten penning moest doen betaalen van
 ning van „ de Koopmanschappen, die, buiten's Lands,
 de uit- „ werden gevoerd, *ten anderen*, den tienden
 gaande „ penning der inkomsten aller vaste goederen,
 Koop- „ Renten, Boffchen, Beemden enz. en *ten*
 waaren, „ *derden*, den tienden penning van de jaar-
 en een „ lyksche winst der Koopluiden.” Men gaf
 tienden „ dit voorstel den Staaten, in gefchifte, me-
 van alle „ de, hun lastende, tegen den agttienden van
 inkom- „ Wintermaand, hun antwoord op het zelve,
 sten en „ te Gend, in te leveren. De Staaten van alle
 te heffen. „ de Nederlanden, Brabant en Holland. uitge-
 „ nomen, verscheenen ten bestemden dage. Som-
 „ migen bewilligden in den tienden penning: an-
 „ deren, in eene zekere bepaalde somme: alzo
 „ zy voor de gevolgen van 't opbrengen van
 „ eenen tienden penning bedugt waren. Die
 „ van Holland stelden 't antwoorden; eenen
 „ geruimen tyd; uit, om 't besluit der andere
 „ Landen eerst af te wagten. Zy verschoonden
 „ zig, ondertusschen, by de Landvoogdesse,
 „ met de korthed des tyds, die hun niet toe-
 „ liet, de Leden, behoorlyk gelast, ter Dag-
 „ vaart te doen komen. Naderhand, werdt hun
 „ het reizen belet, door de kwakkelvorsten; van
 „ welken 'er; deezen Winter, wel zestien kwa-
 „ men, binnen zes of agt weeken. Ondertus-
 „ schen, hielt zig de Advokaat van der Goes
 „ ten Hove, om de gevoelens der andere Lan-
 „ den te ontdekken, welken hy, van tyd tot
 „ tyd,

tyd , naar Holland overschreef. Ook liet de ^{KARELII.} Landvoogdes , onder dit draalen , den Staa- ^{1542.} ten weeten , dat zy , in de gevorderde Bede niet konnende bewilligen , vryheid hadden , om , zes maanden agtereen , vyfentwintigduizend guldens ter maand te geeven. Zy sprak niet byzonderlyk van den honderdsten penning van de uitgaande Koopmanschappen , alzo zy , sedert eenigen tyd , reeds bevel gegeven hadt , om denzelven alomme te doen heffen.

De Staaten van Holland , eindelyk een be- ^{De Staa-} sluit genomen hebbende , verscheenen , in ^{ten van} Sprockelmaand des volgenden jaars , ten Ho- ^{Holland} ve. Zy verklaarden der Landvoogdesse , ron- ^{poogen} delyk „ dat zy , op haaren eisch van twee ^{den hon-} tiende penningen , niet konden antwoorden , ^{derdste} penning „ voor dat de Plakaaten van den honderdsten ^{te doen} penning op de uitgaande Koopmanschap- ^{affschaf-} pen waren ingetrokken ; alzo zy dezelve ^{fen.} „ hielden te stryden , met de Privilegien van ^{1543.} „ Tolvryheid , door den Keizer , by zyne in- „ huldiging , bezwooren , en aanmerkten , als „ regelregt strekkende , om den Koophandel „ te verdryven , uit een land , welk , zonder „ Koophandel , zyne dyken en dammen niet „ onderhouden , zyne Ingezetenen niet voe- „ den , en 's Keizers Beden niet opbrengen „ kon.” Omtrent dit laatste punt , zeidenze , in 't byzonder „ dat zy , zo de honderdste „ penning niet afgeschaft werdt , geene Bede „ van vyftigduizend guldens , jaarlyks , zou- „ den kunnen voldoen , daar zy nu meer dan „ tweehonderdduizend guldens opbragten.” De Landvoogdes was zeer gebelgd over dit

KARELII. antwoord, en verklaarde, dat zy den honderd-
1543. *sten penning, in eeuwigheid, niet afschaffen zou,*
als hebbende den zelven opgesteld, uit kragte van
het volstrekt oppergezag des Keizers, welk zy,
in geen en deele, gekrenkt wilde hebben. De Staa-
 ten, sedert, met den President van Schoore
 en met Meester Vincent Korneliszoon, over
 dit punt, in onderhandeling getreden, lieten
 egter niet na, sterk op het afschaffen van den
 honderdsten penning te dringen. De Land-
 voogdes hadt hun, in Louwmaand, geschree-
 ven, dat zy zig, in de plaatse der jongste
 Bede, met eene redelyke somme van pennin-
 gen, genoeg wilde. Zy beriepen zig, der-
 halven, op dit schryven, beweerende, dat,
 in gevolge van het zelve, den honderdsten
 penning en de twee tienden, tegen eene re-
 delyke somme van penningen, moesten wor-
 den afgedaan: voorts zeggende „ dat zy groo-
 „ ter Bede wilden toestaan, dan zy immer toe-
 „ gestaan hadden, zo men, alleenlyk, den
 „ honderdsten penning wilde afdoen.” Op
 de reden, uit den Brief der Landvoogdesse
 ontleend, scheen geen verzet te zyn. Ook
 wist men 'er, ten Hove, niets anders op te
 zeggen, dan „ dat 'er een' misflag in den
 „ Brief begaan was; dat de Landvoogdes niet
 „ den honderdsten penning, maar de twee
 „ tienden alleen, tegen eene redelyke somme
 „ van penningen, wilde afdoen; dat zy, tot
 „ het heffen van den honderdsten penning,
 „ geene toestemming der Staaten behoefde,
 „ maar deezen Impost, * uit hoofde van 's Kei-
 „ zers opperste magt, mogt doen heffen; en
 „ dat zy, zonder 's Keizers hoogheid te kren-
 ken,

* *ex po-
 testate
 absoluta
 Impera-
 toris.*

„ken, denzelven niet afschaffen kon.” On-KAREL II. dertuiffchen hadden de Staaten reeds, uit den 1543. mond der Landvoogdesse zelve, begreepen, waar 't eigenlyk haperde, dat de honderdste penning niet kon afgefchaft worden. *Jasper Doulx* hadt, om de Ontvangft van deezen Impoft te hebben, reeds tweemaalhonderdduizend guldens opgefchooten, die men hem wederom zou hebben moeten uitkeeren, zo men den Staaten genoeg zou hebben willen geeven; waartoe men geen raad wift. Gebrek aan geld dan, en niet juist de hoogheid des Keizers was de oorzaak, dat deeze Impoft bezwaarlyk vernietigd werdt. De Staaten bewilligden 'er in voor een jaar (i). Wy zullen hierna zien (k), hoe zy den Keizer nog tot het afschaffen van deezen Impoft bewoogen hebben.

Toen werdt 'er, over de twee tienden, ge-Zy be-
twift. De Landvoogdes hadt verklaard, dat^{willigen}
zy zig, in de plaats der zelve, met honderd^{in den}
en vyftigduizend guldens, in zes maanden te^{tienden}
betaalen, te vrede houden zou. Doch de
Staaten wilden maar honderd en twintigdui-
zend geeven. Eindelyk bewilligden de Ede-
len, Dordrecht, Haarlem en Delft in den
eifch der Landvoogdesse; doch Leiden, Am-
fterdam en Gouda kwamen niet hooger, dan
tot honderd en twintigduizend guldens. Men
liet egter ten Hove niet af met dringen, tot
dat Leiden en Gouda, in Lentemaand, ook
werden overgehaald. De Landvoogdes, toen
vyf

(i) ADR. VAN DER GOES Regift. op 't jaar 1545. bl. 9.

(k) *Vide* & F. STRAD. de Bello Belgico Dec. I. Libr. VII.
p. 406.

KARELII. vyf van de zes groote Steden hebbende doen
1543. bewilligen, bekreunde zig der weigeringe van
 Amsterdam niet langer; maar deedt de Ac-
 * *Consent.* ten van * bewilliging en van † aanneeming,
 † *Accepta-* terstond, naar haaren zin, opstellen (*l*): 't
tatie. Blykt egter, dat hierin, eerlang, verandering
 gekomen is, en dat de Staaten in de Tienden
 hebben moeten bewilligen (*m*). Terstond hier-
 na kwamen 'er, in Holland, verscheiden' Pla-
 kaaten uit, verklaarende, van welke goede-
 ren en neeringen men den tienden penning
 zou moeten betalen. Onder anderen, werdt
 den Eigenaaren der Landeryen gelaft, drie dee-
 len, en den bruikeren, het vierde deel van
 den tienden penning der inkomsten op te bren-
 gen. Ook werden de lyfrenten van tien gul-
 dens 's jaars en de Bieren, die, in de Ste-
 den, daar zy gedronken werden, gebrouwen
 waren, van den tienden penning vry ver-
 klaard (*n*).

Laft van Doch 't stuk der Geldmiddelen was, hier-
Krygs- mede, ten Hove, nog niet afgehandeld. In
volk enz. Overysfel, in 't Stigt van Utrecht, in Hol-
Holland land en elders, lag een goed deel Ruiters en
opge- Knegten onbetaald. De Landvoogdes begeer-
drongen. de, dat Holland, voor de betaaling van dit
 Krygsvolk, zorgen zou. De Prins van Oran-
 je en de Rentmeester *Willem Goudt* hadden,
 te Antwerpen, vyftigduizend guldens opge-
 nomen, en tot 's Lands oorbaar uitgegeven.
 Met deeze schuld, wilde Vrouw Maria die
 van

(*l*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354.

(*m*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 357.

(*n*) Repert. der Plakaat. bl. 44, 46.

van Holland, insgelyks, belasten. De Staa- KARELII.
ten hierop, federt, in den Haage beschree- 1543.
ven, vonden, in 't laatste, weinig zwaarig-
heid; doch wilden zig noode belasten met de
betaaling van 't Krygsvolk, welk klaagde,
vier maanden soldste goede te hebben, en nog
eenige maanden zoü moeten onderhouden wor-
den. Zy merkten aan, dat zy reeds meer had-
den opgebracht, dan tot betaalinge deezer
Knegten, tot aan Bloemaand toe, vereischt
werdt. en dat hun geene Rekening van 't be-
steeden hunner penningen gedaan was. Men
sprak wel van den Prinse van Oranje deeze
Rekening af te vorderen: doch niemand hadt
lust, om 'er met hem over te twisten. Men
besloot dan, der Landvoogdesse te antwoor-
den, dat men de vyftigduizend guldens vol-
doen zou; doch zig met het onderhouden van
't Krygsvolk niet belasten kon; dat men eg-
ter drie of vier termynen van de gewoone Be-
de vooruit betaalen wilde, mids dat Holland,
welk nimmer aangenomen hadt, zig zelf te
zullen beschermen, door de Landvoogdesse,
beschermd werdt (o).

Terwyl men hier over, in den Haage en IV.
ten Hove, in onderhandeling was, hadt Fran- Veldtocht
çois de I. den Veldtocht in de Nederlanden in de Ne-
doen openen. Bapaume, Landrechies, Mau- derlan-
beuge, en andere Plaatsen in Henegouwen,
werden, in korten tyd, bemagtigd (p). Zelfs
viel het gantsche Hertogdom Luxemburg, op
Diedenhoven na, wederom, gelyk voorlee-
den

(o) MR. AERT VAN DER GOES Reg. bl. 353, 355, 356, 357.

(p) VI GLII Epist. Select. N. CXXXI. p. 307.

KAREL II. den jaar, den Franschen in handen (*q*). Maar-
1543. ten van Rossem hadt, omtrent den aanvang
 van Sprokkelmaand, reeds een' inval in dit
 Hertogdom gedaan, en eenige Dorpen ver-
 brand. Doch weinig meer konnen uitregten,
 alzo zyn Krygsvolk, by mangel van betaaling,
 verlopen was (*r*). Anderen schryven egter;
 dat hy, in Lentemaand, den Hertoge van Aar-
 schot, by Sittard, in 't Land van Gulik, drie-
 duizend man affloeg (*s*). Jan van Kroui,
 Graaf van Roeulx, viel, daarentegen, in Bou-
 logne. De Franschen zouden dieper doorge-
 drongen zyn, zo de slag, by Heinsberg, die
 in Hooimaand voorviel, den Prinse van O-
 ranje geene gelegenheid gegeven hadt, om,
 met een gedeelte van zyn Leger, Henegou-
 wen te komen dekken (*t*).

Vyand- Ter zee, werden ook eenige vyandlykhe-
lykheden den gepleegd. Verscheiden' Fransche Kaa-
ter Zee. pers hielden zig, deezen Zomer, omtrent de
 zeegaten van Holland, alles wegneemende
 wat hun ontmoette (*u*). De Zee-Admiraal
 Maximiliaan van Bourgondie deedt daarente-
 gen, in Bloeimaand, met negen schepen, ee-
 ne landing in de * Rivier van Bourdeaux, al-
 * De Ga- waar hy eene Vloot Fransche Koopvaardy-
 ronne. schepen ten deele vernielde, ten deele weg-
 nam. Een deel Bootsvolk, aan land gestapt,
 haalde eenige Klokken uit de Kerken, en brágt-
 ze in Zeeland, ten bewyze dat zy op 's vyands
 bo-

(*q*) DANIEL Tom. VII. p. 352.

(*r*) VIGLII Epist. Select. N. CXXII. p. 294.

(*s*) DANIEL Tom. VII. p. 352.

(*t*) VIGLII Epist. Select. N. CXXXI. p. 307, 308.

(*u*) MR. AERT VAN DER GOES Reg. bl. 357.

bodem geweest waren. Wat laater, stak de KAREL II. Admiraal nog eens in zee, met tien Oorlog- 1543. schepen; doch regtte toen weinig uit (v).

Het Neêrlandsch Leger, grootendeels, uit Maarten Gulikerland geweeken zynde; hadden de Gel- van Ros- derschen de handen wederom ruimer gekree- sem be- gen, om eenen inval in 't Stigt te doen. Maar- magtigt ten van Rossem, vyfentwintig Vendels Kneg- Amers- foort, ten en twaalfhonderd Ruiters, op de Veluwe, byeen gebragt hebbende, rukte, op den derden van Hooimaand, voor Amersfoort; onder weg, Leusden, Zoest en andere Dorpen, onaangezien dezelve onder verding zaten, leêg plonderende. De bezetting van Amersfoort was, eenige dagen te vooren, ter Stad uit getrokken, om Nieuwkerk te bemagtigen; doch zy was hier zo ontvangen, dat zy met verlies wyken moest. Rossem nam deeze gelegenheid waar, om zig van Amersfoort meester te maaken. En schoon hy slegt van geschut voorzien was, en in 't eerst merkelyken tegenstand van de Burgerye ontmoette; gelukte het hem egter, de Plaats, op den zesden (w), by verdrag, in te neemen (x). De plondering werdt, naar men zeide, voor tagtigduizend Karels guldens afgekogt. De Gel- en loopt derschen trokken, nog in die zelfde maand, de Meie- naar de Meierye van 's Hertogenbosch, wel- ry af. ke wederom deerlyk werdt afgeloopen. Het schoone Dorp Vugt werdt, op één Huis na, aan koolen gelegd, en de Stede Eindhoven leêg geplonderd. De Gelderschen ontzagen Kloos-

(v) REIGERSB. II. Deel, bl. 474, 475.

(w) MR. AERT VAN DER GOES Reg. bl. 357.

(x) Chron. Agnet. ap. MATTH. ad Rer. Amorff. Script. p. 371.

KAREL II. Kloosters noch Kerken. Zelfs bleeven de Nonnen niet vry, van hunne geweldenaaryen (y).

1543.
V. De Landvoogdes, kennis van 't bemagti-
Nieuwe gen van Amersfoort gekreegen hebbende, gaf
Bede aan van dit ongeluk de schuld aan de Staaten van
die van Holland, die, geene zorg gedraagen hebben-
Holland de, voor de betaalinge der Knegten, die in
tot betaa- 't Stigt lagen, te wege gebragt hadden, dat
linge der Knegten dezelve den Lande geenen dienst wilden doen.
in 't Stigt. Ten zelfden tyde, eischte zy dertigduizend
guldens ter maand, voor den tyd van drie
maanden, die in Herfstmaand om zouden zyn,
wanneer men den Keizer, in de Nederlanden,
verwagte. De Edelen en Dordrecht stonden
haar twintigduizend guldens toe, schoon zy
naauwlyks raad wisten, om deeze penningen
te vinden. Doch de andere Leden verschilden.
't Liep tot in 't begin van Oogstmaand
aan, eer de Steden beslooten, der Landvoog-
dessa vyfentwintigduizend guldens ter maand,
voor drie maanden, toe te staan, onder zekere
voorwaarden: van welken de voornaam-
sten waren „ dat de Landen van Voorne en
„ Putten hun aandeel in de Bede onder Hol-
„ land zouden opbrengen; dat de Steden de
„ Edelen, hoofd voor hoofd, zouden schat-
„ ten, en dat de Steden ook op zekere som-
„ me gesteld zouden worden, door twee Raa-
„ den van Holland en eenige anderen, door
„ de Steden te noemen.” De Landvoogdes,
genoegen neemende in de bewilliging, ver-
wierp egter alle de voorwaarden, op welken
de-

(y) HENR. VAN ERP *Chion.* bl. 116, 117. PONTANUS *Libr.* XII. p. 329.

dezelve geschied was. Voorne en Putten moes- KAREL II.
 ten op zig zelve draagen. Voorts eischte 1543.
 Vrouw Maria, dat de Edelen en Steden het
 regelen van elks aandeel aan haar verblyven
 zouden, zeggende „ dat de Raaden van Hol-
 „ land en zulken, die 'er de Staaten nevens
 „ stellen zouden, zulks toch niet, dan vol-
 „ gens de begeerte haarer Majesteit, zouden
 „ doen.” De Edelen, Dordrecht en Am-
 sterdam bewilligden hierin terstond. Haarlem,
 Leiden, en Gouda, insgelyks; doch op 't
 believen hunner Meesteren. Doch toen men
 de verdeeling gezien hadt, was 'er niemant,
 Dordrecht misschien alleen uitgenomen, me-
 de te vrede. De President van Schoore, hier
 over, met die van Delft, Leiden en Amster-
 dam, in gesprek geraakt, verklaarde „ dat,
 „ wanneer elk zyn aandeel, en het platte land
 „ naar de Schildtalen betaalde, aan de inge-
 „ willigde vyfenzeventigduizend nog vyftien-
 „ duizend guldens te kort komen zouden,
 „ vraagende, *waar men die zou vinden?* Men
 antwoordde „ by de Geestelykheid, by de
 „ Edelen, en by de kleine Steedjes, Asperen,
 „ Heukelom, Leerdam enz.” Doch de Pre-
 sident hernam „ dat de Geestelykheid reeds
 „ de helft haarer inkomsten opbragt (1); dat
 „ de Edelen niet boven tien of twaalf in ge-
 „ tal waren, en dat de onderzaaten van Eg-
 „ mond naar de Schildtalen betaalden; dat,
 ein-

(1) In 't Stigt, hadt de Geestelykheid deeze be-
 lasting, met tienduizend guldens, afgekogt. *Anonym.*
Advers. apud MATTHÆUM Fundat. & Fat. Eccles.
 p. 225.

KARELII., eindelyk, Asperen, Heukelóm, Leer
1543. „ en andere kleine Steden of vlekken ,
 „ niet in de schildtalen stonden, niet veel
 „ brengen zouden.” De Steden, hier we
 op in te brengen hebbende, moesten :
 naar 't schynt, sedert, vergenoegen met
 verdeeling, door de Landvoogdesse,
 maakt (2).

Moeite, Midlerwyl, vonden zy zig in merkel
 in Hol- verlegenheid, om de ingewilligde pennin
 land om te vinden. De Edelen en Dordrecht floe
 geld te voor, om dezelve, by verzegeling, op
 vinden. brengen. Haarlem en Delft waren van
 dagten, dat elk 'er, naar gelang zyner g
 deren, in draagen moest. Leiden oordeel
 dat men eene belasting op de Haardsteden
 Landeryen moest leggen. Die van Amst
 dam wilden, volgens de Schildtalen, opbr
 gen; schoon hunne Stad, zeidenze, hoog
 dezelve gesteld was. Gouda was niet ge
 iet voor te slaan. Sommigen spraken
 van eenen maatigen penning te zetten,
 Wyn, Bier, Zout, Zyden- en Wollen-stoff
 Gedagten Lynwaaten enz. Alle deeze Ontwerpen w
 des Raads den den Raad van Holland overgeleverd,
 van Hol- 'er deszelfs gedagten over te verstaan,
 land hier- hierop uitkwamen „ dat het Ontwerp v
 over. „ Haarlem en Delft 't redelykste schein; de
 „ bezwaarlyk zou uit te voeren zyn, en
 „ legenheid geeven, tot veele valsche eede
 „ also niemant zyne goederen te regt z
 „ aanbrenge; dat de belastingen op de Le
 ver

(2) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 358, 360, 362, 363.

„vensmiddelen, door anderen voorgeslaagen, KARLII.
 „te ongelyk waren, en sommigen derzelven, 1543.
 „gelyk die op 't Bier, de armen te veel be-
 „zwaaren zouden; dat men van 't Zout nog
 „nimmer Excyns gegeven hadt (2), en dat
 „eene belasting op de Haardsteden van kwaa-
 „den gevolge zou kunnen zyn; dat de Raad
 „hierom van gedagten was, dat de Leden
 „elk op zekere somme behoorden gesteld te
 „worden, die ieder, by voorraad, moest
 „vinden, zo als hy best kon, mids dat eg-
 „ter het aandeel van 't platte land omgeslaa-
 „gen werdt op de schildtalen, en dat zul-
 „ken, die in de schildtalen niet stonden, op
 „eene redelyke somme gesteld werden.” Vol-
 gens deezen voorslag des Raads, geschiedde,
 sedert, de bewilliging der Staaten; doch de
 Landvoogdes wilde het regelen van elks aan-
 deel aan zig zelve houden, gelyk wy reeds
 gezeid hebben (a).

Nog een andere voorslag werdt den groo- De Stad-
 ten Steden, omtrent deezen tyd, gedaan, houder
 door den Raad, uit den naam van den Prinse vergt ee-
 van Oranje. Zy hadden hem, eenigen tyd ne lee-
 ge- ning van
de groote
 Steden.

(a) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 361.

(2) Hertog Karel van Bourgondie verklaart egter,
 in een Plakaat van den jaare 1471, te vinden, by
 VELIUS Hoorn, bl. 89. dat 'er, in eenige Holland-
 sche Steden, Excyns op 't Zout gesteld was, en hy
 vordert van die van Hoorn een stuiver van een *loo-*
pel Zouts. Men moet dan agten, of, dat deeze Ex-
 cyns reeds veele jaaren vernietigd geweest is, en dat
 de Raad hierom gedagt heeft, dat hy nooit plaats ge-
 had hadt: of dat de Raad alleen zeggen wil, dat 'er
 nimmer een algemeene Excyns op 't Zout over 't
 gantsche Land ingevoerd geweest was.

KARELII geleeden, ieder duizend guldens geleend,
1543. der belofte, dat zy dezelve zouden mogen

ten van 't eerste geld, dat van de twee t
 den inkomen zou. Doch nu werdt haar
 zegt „ dat zy deeze korting wilden uitstel
 „ tot dat deeze tienden, voor de tweede
 „ ze, werden geheeven; dat zy den Prin
 „ daarenboven, elk nog duizend guldens
 „ nen wilden, en dat zy elk nog half zo v
 „ wilden opbrengen, als zy, in de laatste v
 „ zegeling van zestigduizend guldens,
 „ twaalfden van Wynmaand te Antwerp
 „ toegestaan, opgebragt hadden. Men
 „ deeze penningen gebruiken, om de Kn
 „ ten, die op de grenzen gelegen hadde
 „ te voldoen, aan welken men nog agt
 „ twintigduizend en zes ponden schuldig w
 „ En de Steden zouden dezelve mogen k
 „ ten van de tweede twee tienden, of uit
 „ penningen van de Bede, welke zy nu c
 „ Landvoogdesse stonden in te willigen.”

De Steden, overleggende, dat men
 Knegten, zonder hun te voldoen, tegen
 Gelderschen, niet zou kunnen gebruiken,
 dat het platte land veel overlast van hun
 wagten zou hebben, zo zy langer onbetaa
 bleeven, bewilligden allen, uitgenomen Go
 da, in den voorflag des Raads. Die van A
 sterдам verklaarden egter „ in 't geheel ree
 „ drieduizend guldens meer dan de andere St
 „ den, geleend te hebben; waarom zy gaa
 „ ne van de leeninge van nog duizend gu
 „ dens verschoond zouden zyn, te meer, a
 „ zo zy thans geene neering noch welvaa
 „ hadden.” Men moet, hierop, egter aar

me.

merken, dat de Stad, ten deezen tyde, de ^{KARL II.} gewoonte hadt van zig armer te veinzen dan 1543. zy was, om met geene leening gekweld te worden (b). Ook liet de Raad zig, met dit antwoord, niet afzetten. „ Amsterdam hadt, „ zeide men, altyd zyn best gedaan, en zou „ het nog wel willen doen, en zo Gouda geen „ beter antwoord gaf, zou men 'er de Land- „ voogdes kennis van geeven, die, zekerlyk, „ de Stad zou doen panden of uitwinnen (c). 't Schynt dat de Steden, sedert, eenpaariglyk, in de begeerde leening bewilligd hebben.

Karel de V, die 't bemagtigen van Gel- ^{VI.} derland thans boven alle dingen ter herte ^{De Kel-} nam, deedt, aan den Rynkant, een aanzien- ^{zer, in} lyk Leger vergaderen, van zins, om zig, zo ^{Gulik-} dra mogelyk, aan 't hoofd van het zelve te ^{kerland} stellen, en den Hertog van Gulik tot onder- ^{getrok-} werping te brengen. In 't begin van Zomer- ^{ken, be-} maand, ging hy te Barcelona scheep (d), land- ^{legert en} de, eerlang, te Genua, en vertrok van daar, naar ^{bemag-} Duitschland. Hy hieldt zig, in Oogstmaand, ee- ^{tigt Duu-} nige dagen, te Spiers op, alwaar hy den Prote- ^{ren,} stanten eenige vryheden toestondt. Toen begaf hy zig naar Bon, daar zyn Leger verzameld was. Het bestondt uit zesendertig duizend Knegten, ten deele Italiaanen, ten deele Spanjaards, ten deele Duitschers, en uit agtduizend Ruiters. Met deeze gantsche magt, floeg hy 't beleg voor Duuren, de sterkste Plaats van 't Hertogdom Gulik. Binnen dezelve, lag eene be-
zet-

(b) HOOFT II. Boek, bl. 38.

(c) MR. AERT VAN DER GOES Reg. bl. 359, 360.

(d) REIGERSB. II. Deel, bl. 475.

HARELII. zetting van tweeduizend Knegten en agth
 1543. derd Ruiters, onder bevel van *Gerard*
Vlatten, een' Guliker Edelman. Over 't K
 zerlyk Leger, hadt *Ferdinand Gonzaga*, Ond
 koning van Sicilie, het opperbevel: on
 wien, *Steven Colonna* gebodt. Doch de K
 zer woonde 't beleg by, in eigener Perfo
 Het werdt zo hevig voortgezet, dat de Sta
 omaangezien den wakkeren tegenstand der
 legerden, binnen twee dagen, stormende
 hand overging, op den vierentwintigsten v
 Oogstmaand. De Italiaanen en Spanjaard
 van welken 'er veelen, in 't stormen, gesne
 veld waren, regtten, na 't overgaan der Sta
 een yffelyk bloedbad in dezelve aan. O
 werdt zy deerlyk geplonderd, en eindelyk a
 er andere koolen gelegd. Na 't bemagtigen van Du
 Plaatsen. ren, vondt de Keizer byna nergens eenige
 tegenstand meer. Gulik gaf zig terstond ove
 Die van Roermonde droegen den Keizer
 sleutels te gemoet. Hy deedt zyne intre
 binnen de Stad, op den eersten van Herff
 maand, verzeld van den Prinse van Oranj
 en andere Grooten. Van hier, begaf hy zi
 naar Venlo, welke Stad 't beleg nog eenig
 dagen doorstondt. Doch Hertog Willem
 zig niet in staat vindende, om den Keizer
 hoofd te bieden, en vreezende, beneven
 Gelder en Zutfen, ook zyn Hertogdom Gu
 lik te zullen verliezen, vondt geraaden, zig t
 onderwerpen. Hy begaf zig dan naar 't Lege
 voor Venlo, alwaar hy den Keizer te voe
 viel, schuld bekende, en om genade badt (e)

Hertog
 Willem
 onder-
 werpt
 zig.

(e) HENR. VAN ERP Chron. bl. 117, 118. PONTAN. Libr.
 XII. p. 830, 831, 832.

Op den zevenden van Herfstmaand, floot ^{KAREL} de Keizer hier een verdrag met hem, waarby, ^{1543.} Willem zig verbondt „ het regtzinnig geloof, ^{VII.} „ in zyne landen, te zullen bewaaren, en de Verdrag, „ opgekomen' nieuwigheden te zullen afdoen. waar by „ Voorts, deedt hy afstand van de Verbind- ^{Gelder} „ tenissen, met den Koning van Frankryk, ^{en Zutfen} „ met den Hertog van Holstein, die zig Ko- ^{aan Karel} „ ning van Deenemarke noemde, en met den ^{den V.} „ Overweldiger van Zweeden, aangegaan, ^{worden} „ beloovende, voortaan, den Keizer en den „ Roomsch-Koning getrouw en onderdaanig „ te zullen zyn. Van zyn Regt op het Her- „ togdom Gelder en het Graaffschap Zutfen „ stondt hy voor altoos af, ten behoeve des „ Keizers. De Stad Amersfoort zou hy ook „ terstond overgeeven. Daarentegen, be- „ loofde de Keizer hem, in 't bezit van 't „ Hertogdom Gulik, te zullen herstellen, hem „ met het zelve, zo wel als met het Hertog- „ dom Kleeve, verlydende, gelyk, kort hier- „ na, geschiedde (f). Sittard en Heinsberg „ alleen zouden in 's Keizers magt blyven (g).” Het verdrag behelsde nog eenige andere byzonderheden, met welken wy ons niet ophouden. Weinige dagen hierna, deeden de Staaten van Gelder en Zutfen den Keizer, in zyne Tente voor Venlo, hulde. De Keizer bevestigde, van zynen kant, hunne Privilegien, beloofde geene Ampten te zullen geeven dan aan bekwaame luiden, die 's Landstaale spreken konden, en de Ampten, in eigener per-
foon,

(f) *Vide* Cod. Diplom. post TESCHEMACH. Annal. Cliv. p. 163.

(g) Groot-Geld. Plakaatb. I. Deel, Prelim. Part. c. 20.

KAREL II. 1543. soon, bedienden. In 't byzonder, verbe-
 hy zig, geen en Stadhouder over Gelder-
 Zutfen te zullen stellen, dan die 's Lands
 le kundig was. Hy hadt, kort te voor-
 den Prins van Oranje, Stadhouder van F-
 land, met dit Ampt beschonken. Wy-
 beloofde de Keizer, de Landen met ge-
 schattingen te zullen bezwaaren, dan in v-
 ken Baanerheeren, Ridderfchap en Sted-
 deugdelyk en naar ouder gewoonte, bewill-
 zouden hebben (b). Van alle deeze pun-
 werden den Staaten, federt, open' Brie-
 verleend, die, op den twee-entwintigften
 Grasmaand des jaars 1544, te Spiers ge-
 kend waren (i). De Prins van Oranje ha-
 ondertuffchen, terftond na 't fluiten van 't V-
 drag te Venlo, eerft te Nieuwmegen en v-
 volgens in de andere Steden van Gelderland
 en op den laaftten van Herftmaand, ook
 Amersfoort (k), uit 's Keizers naam, ins-
 lyks, de hulde ontvangen (l). Maarten v-
 Rossem, die, onder veele anderen, mede
 ver 't fluiten der overeenkomst met den K-
 zer geftaan hadt, ging, federt, over in zyn
 dienft (m). Karel de V. zag zig dus, eind-
 lyk, na eenen bloedigen en langduurigen oc-
 log, in 't geruft bezit gefteld van het He-
 togdom Gelder en het Graaffchap Zutfe
 Deeze twee Landfchappen waren de laaftte
 der Nederlanden, met welken hy zyn uitg-
 ftrel

(b) Groot-Geld. Plakaatb. I. Deel, Prelim. Punft. c. 27.

(i) Groot-Geld. Plakaatb. I. Deel, Prelim. Punft. c. 32.

(k) GOUDHOEVEN bl. 613.

(l) HENR. VAN ERP, Chron. bl. 118.

(m) PONTANUS Libr. XII. p. 333, 336.

strekt gebied vermeerderde , voerende hy , KAREL II.
 wegens de heerschappye over dezelve , van 1543.
 déezen tyd af , zonder iemants wederzeggen ,
 in zyne open' brieven , *zeventien* byzondere
 titels , als *HERTOG* van *Brabant* , *Limburg* ,
Luxemburg en *Gelder* ; als *GRAAF* van *laan-*
deren , *Artois* , *Henegouwen* , *Holland* , *Zeeland* ,
Namen en *Zutfen* ; als *MARKGRAAF* des
Heiligen Roomschen Ryks of van *Antwerpen* , en
 als *HEER* van *Friesland* , *Mechelen* de *Stad* ,
Steden en *Landen* van *Utrecht* , *Overysfel* en
Groningen.

Terwyl de Keizer , na 't bemagtigen van VIII.
Gelderland , met zyn Leger , naar *Henegou-* Bede van
wen trok , om den voortgang der Fransche wa- honderd
 penen te stuiten , werden de Staaten der Ne- en twintig-
derlanden , te *Diest* , beschreeven , om hem duizend gul-
 met geld te ondersteunen (n). Hy hadt zig , dens van
 in persoon , derwaards begeven , en vorderde , Holland.
 onder anderen , van die van *Holland* , hon-
 derd en twintigduizend guldens , in *Herfst-*
maand en de vyf naastvolgende maanden , op
 te brengen , by verkoop van *Renten* , *Lee-*
ninge , of *Capitale Impositie* , dat is , *Hoofdgeld* .
 De Staaten , hierop , tegen den tweeden van
Wynmaand , in den *Haage* , beschreeven zyn-
 de , bewilligden terstond in 's Keizers eisch ,
 en bragten hun *Consent* der *Landvoogdesse* o-
 ver , die hun , daartegen , *Oktroi* verleende ,
 om *Renten* op *Holland* , tegen den penning zes-
 tien , te mogen verkoopen , en nieuwe belas-
 tingen te mogen leggen , op *Wyn* , *Bier* , *La-*
kens enz. De *Edelen* en *Steden* , beslooten heb-

(n) GOUDHOEVEN bl. 614.

KAREL II. hebbende, zestigduizend Karels guldens
1543. gen den penning zestien, op te neemen,
 bonden zig, onderling, elkanderen schade
 te houden van de jaarlyksche Renten de
 Hoofdsomme, beloopende drieduizend ze-
 honderd en vyftig guldens; en beloofden,
 zyn aandeel, op zynen tyd op te brengen.
 Doch in 't opstellen der nieuwe belasting-
 heden by waartoe men, in Slagtmaand, met meer
 't invoer- heid van stemmen, besloot, deeden zig e-
 ren der merkelyke zwaarigheden op. Sommige l-
 Imposten. len, gelyk Egmond en Buuren, wilden
 gedoogen, dat dezelve, binnen hunne Heer-
 lykheden, geheeven werden. De Graaf
 Hoorne hadt, zelfs te vooren al, geweigert
 in zyne Heerlykheid van Altena, de twee ti-
 den de laten vorderen. Gorinchem maa-
 ook zwaarigheid, om Ontvangers tot de
 nieuwen Impost te benoemen. Sommigen ver-
 den, hierom, de Landvoogdes verlof verzoeken,
 om de ingewilligde Bede, op eene makkelijker
 wyze, te mogen doen heffen. Zelfs zondt men
 de Pensionarissen van Amsterdam en Gouda,
 ten dien einde, naar boven (p). Doch deeze
 bezending was vruchteloos. De Imposten op
 Wynen, Bieren, Laken, Zyde, Fluweel,
 Beesten enz. werden met den aanvang des
 volgenden jaars, alomtrent in Holland,
 geheeven (q). Men betaalde de jongste
 Beden van honderd en twintigduizend en
 vyf en zeventigduizend guldens uit, en
 me

(s) I. Memoriaalb. VAN DAM f. 5.

(p) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368.

(q) Repert. der Plakaat. bl. 46.

men losse 'er de zestigduizend guldens, die, ^{KARELII.} in Wynmaand des jaars 1542, waren opge- ^{1543.} nomen, mede af (r). In Wynmaand deezes jaars, waren de Staaten ook genoodzaakt geweest (s), geld en laken te zenden naar Utrecht, tot betaalinge van tien vendels Knechten, die, onder bevel van den Overste *Burmania*, uit Gulikerland, in 't Stigt gekomen waren, en den Landluiden en Kloosterlingen veel overlast aandeeden. Onder anderen, waren zy, onder 't roepen van *Sla dood! sla dood!* in 't Vrouwen Klooster buiten Utrecht gevallen, dreigende de Nonnen met bloote messen. Doch zy verliepen allen, toen 'er betaaling kwam (t).

Zo dra de Keizer in Henegouwen gekomen ^{Besluit} was, verdeelde hy zyn Leger in twee hoopen, ^{van den} en deedt Guize en Landrechies, te gelyk, be- ^{Veldtocht} legeren. Doch Guize werdt, op de aankomst ^{in de Ne-} des Franschen Legers, wederom verlaten, ^{derlan-} en al 's Keizers magt voor Landrechies gelegd. Op den agtentwintigsten van Wynmaand, begon men de Stad te beschieten. Doch tegen den avond, naderde het Fransche Leger, zig eerlang, in 't gezigt der belegeraaren, in slagorde stellende. De Keizerschen, meenende, dat het den Franschen ernst was, eenen slag te waagen, maakten zig insgelyks gereed. Doch 't bleek haast, dat de vyand alleen voorhadt, de Stad van voorraad te voorzien; 't welk de Keizerschen te laat gewaar werden, en hierom niet beletten konden. Ka-
rel

(r) ADE. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1544. bl. 1, 2.

(s) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 364.

(t) HENR. VAN ERP, Chron. bl. 118, 119.

KAREL II. rel de V, sedert zelf in 't Leger geko
1543. niet zonder gevaar geloopt te hebben,
 door eene vyandlyke party, die by Qu
 op hem paste, te worden opgeligt, noo
 de Franschen ten stryde uit, op den de
 van Slagtmaand. Men werdt ook har
 meen, en de Franschen, eenig verlies g
 den hebbende, weeken af, zig werpende
 de vesting, *Chateau in Cambresis* genaamd.
 klein Riviértje scheidde hier de twee Le
 over welk de Keizer, in den nagt, eene
 deedt slaan, om de Franschen te verrat
 doch zy, hiervan de lugt krygende, trol
 met stillen trom af. De Keizerschen m
 ten zig toen meester van de vesting, en
 volgens ook van de Stad Kameryk. en
 steedje Crevecoeur. Dit laatste lag op F
 schen bodem. Doch Kameryk met het on
 hoorige landen Chateau in Cambresis beh
 den tot het Keizerryk; en hadden, deson
 gezien, voorgeevende onzydig te willen
 ven, den Franschen vryen doortogt vergu
 en andere diensten gedaan. Karel de V. vo
 hierom goed, zig van deeze Plaatsen me
 te maaken, en dezelve van behoorlyke be
 ting te voorzien. 't Beleg van Landrecht
 was, ondertusschen, opgebroken, schoon
 Stad, door de bezetting van Chateau in Ca
 bresis, nog meer of min benaauwd werdt.
 Veldtogt in de Nederlanden eindigde met
 herwinnen van Arlon, en eene of twee and
 Plaatsen, in het Hertogdom Luxemburg (

(u) VIGLII Epist. Select. N. CXXXV. in Anal. Belg. T.
 II. P. I. p. 312.

Karel de V. was, dit jaar, in de Neder-KAREL II.
landen, niet geslaagd naar zynen zin; doch 1543.
hy maakte rekening om Frankryk, in 't vol-De Kei-
gend jaar, met grooter magt, te beoorloogen. zer ver-
't Was hem reeds, in Sprokkelmaand, ge-bindt zig
lukt, een Verbond te sluiten met Henrik den met En-
VIII, die, onlangs, merkelyk ongenoegen tegen
tegen François den I. hadt opgevat. Men kwam Frank-
overeen, om den Koning van Frankryk, in ryk.
geval, hy Engeland, Spanje of de Nederlan-
den den oorlog aandeedt, en zekere andere
voorwaarden, die men hem wilde voorschry-
ven, niet naarkwam, met twintigduizend
Knegten en vyfduizend Ruiters, aan te tasten
(v). Men maakte, in 't Verbond, alleen van
zo weinig volks gewag, om François den I.
in slaap te wiegen, en te beweegen, om zig,
slegts naar gelang, in staat te stellen. Ook
was 'er, dit jaar, alleenlyk een kleine hoop En-
gelsche hulpbenden, onder bevel van *Wallop*,
in de Nederlanden geweest (w). Doch 't is
zeer waarschynlyk, dat de verbonden' Vorsten,
by 't sluiten van 't Verbond, reeds voorhad-
den, tegen 't volgend jaar, een aanzienlyker
Leger in 't Veld te brengen; gelyk zy met-
terdaad deden.

De Keizer was, geduurende den winter, IX.
 bezig, om zig, ook nog door andere verbond-Verbond
den, in staat te stellen, om Frankryk te be- van
oorloogen, en de Nederlanden te beveiligen. Vriend-
schap,
Men was, by 't Verdrag van Venlo, tusschen met Her-
hem en den Hertoge van Gulik, getroffen, tog Wil-
lem van
over-Gulik.

(v) Aët. Publ. Angl. Tom. VI. P. III. p. 86.

(w) RAPIN Tom. V. p. 422, 436.

KAREL II. overeen gekomen, om, by de eerste ge-
1543. heid, te arbeiden aan een Verbond

Vriendschap en onderlinge bescherming
 Gemagtigden des Keizers en des He-
 kwamen, ten deezen einde, te Brussel,
1544. een; en op den tweeden van Louwmaan-
 jaars 1544, werdt het Verbond, door
 getekend, en naderhand, door den Kei-
 den Hertog, en de Staaten van Brabant,
 Holland en van Gelderland, bekragtigd. I
 beloofde, by het zelve, elkanderen alle
 gelyke hulp, in geval de Nederlanden,
 eener, of de Heerlykheden des Hertogs
 Gulik, ter anderer zyde, vyandlyk wer-
 aangetast. Ook zou men geene verdragen
 ten, ten nadeele van elkanderen (x). De
 magtigden van 's Keizers zyde, die dit V
 bond geslooten hadden, waren Lodewyk v
 Vlaanderen, Heer van Praat, Nikolaas Pe-
 not, Heer van Granvelle, Lodewyk v
 Schoore, President van den geheimen Raad
 en Viglius van Zuichem, Raadsheer in d
 geheimen en in den grooten Raad te Mech-
 len. Twee derzelve, Granvelle en Vigliu
 werden, terstond hierna, nevens *Jan van N*
ves, Vice-Kanselier, en *Karel Boifot*, gema-
 tigd, om, te Spiers, met Gemagtigden va
 Christiaan den III, Koning van Deenemark
 en van Jan Adolf en Fredrik, Hertogen va
 Sleeswyk-Holstein, over een Verbond va
 Vrede, in onderhandeling te treden. Een-
 ge Hollandsche schepen waren, door de Dee-
 nen, genomen. De Zond was, hierop, twee
 jaa

en met
 den Ko-
 ning van
 Deene-
 marke.

(x) Zie Groot-Plakkaatb. IV. Deel, bl. 31.

jaaren agtereen, geslooten geweest, waarby KAREL II.
de Hollandsche Koophandel niet weinig ge- 1544
leeden hadt. Zelfs was men, met reden, be-
dugt, voor eene groote duurte in de Graanen,
die reeds merkelyk in prys gereezen waren
(y). De Lubekkers poogden, by deeze ge-
legenheid, hier te lande, te komen handelen.
Doch dit zagen die van Amsterdam ongaar-
ne; en zonden hunnen Pensionaris, Meester
Floris van Hogaarden, naar Spiers: die den
Keizer, uit naam der Staaten, verzogt, dat
hy 't wilde beletten, en de vrye Vaart, voor
de Hollanders, doen herstellen. Men tradt,
in Grasmaand, in onderhandeling, en vondt
de Deenen niet onhandelbaar (z). Koning
Christiaan trok zo veel voordeels niet, van
zyne verbindtenissen met Frankryk, als hy
zig beloofd hadt; en leedt veel nadeel in zy-
ne tollén, door 't ontbeeren van de Koop-
vaart der Hollanderen en Zeeuwen. Hy neig-
de dan, insgelyks, tot Vrede. 't Verbond van
Vrede en Vriendschap werdt, eindelyk, te
Spiers getroffen, op den drie-entwintigsten van
Bloeimaand. Christiaan de III. beloofde, by
hetzelve, afstand te zullen doen van zyne ver-
bindtenissen met Frankryk. En beide de Vor-
sten verbonden zig, elkanders vyanden gee-
ne hulp altoos te zullen bewyzen. De Am-
sterdammers werden, in alle de Privilegien,
hun door de voorgaande Koningen van Dee-
nemarkte verleend, uitdrukkelijk bevestigd.
Voorts was de Koning van Engeland in dit
Ver-

(y) Chron. van E. DE VEER f. 58.

(z) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1544, bl. 2,
40, 17, 22, 26, 30, 33.

KAREL II. Verbond begrepen : ook de Koning
1544. Zweeden, mids hy zig, binnen zes maand
 verklaarde. Door dit Verdrag, stondt
 Keizer stilzwygens af van de ondersteun.
 van zynen Zwaager, den gevangen Koning
 Christiaan den II, schoon hy, aan Christia
 den III, nog geen en hooger' titel toeston
 dan dien van *verkooren Koning in Deenemar*
 en dus het regt zyns Zwaagers liet zo 't v
 (a). Karel de V. hadt dus, in den tyd v
 ruim een jaar, drie Verbonden weeten te sl
 ten, met Vorsten, die in de belangen v
 Frankryk geweest waren. En 't verdient
 ne opmerking, dat de naauwe verbindten
 die François de I. met de Turken gema
 hadt, in allen drie de Verbonden, opgege
 wordt, als eene beweegreden voor Hen
 den VIII, Christiaan den III, en Hertog W
 lem van Gulik om Frankryks zyde te verla
 ten. De Vrede met Deenemarke werdt,
 Zomermaand (b), tot overgroote blydsch
 der Ingezeten en, in Holland en in Zeelan
 afgekondigd. (c).

X. Op den elfden van Louwmaand, hadt
 Beide van Landvoogdes, tot voortzetting des Fransche
 eenhond Oorlogs, eenhonderd agt en negentigduizer
 derd agt guldens van de Staaten van Holland doen e
 en ne icken, welken, in zes maanden, moesten wo
 gentig den opgebracht, door hen, die gewoon wa
 duizend ren, in de Schildtalen, te draagen. Doc
 guldens. de Leden, hierop, sedert, vergaderd, ha
 den geen en last, om zo veel in te willigen. D
 Ede

(a) DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. II. p. 274.

(b) Repert. der Plakaat. bl. 46.

(c) VELLIUS Hoorn, bl. 258. REIGERSB. II. Deel, bl. 47.

Edelen kwamen hooger niet, dan tot honderd en twintigduizend guldens. Dordrecht flegts tot negentig; Haarlem tot tagtig; Leiden en Gouda tot honderdduizend, mids allen genietende de gewoonlyke kortingen. Amsterdam weigerde te stemmen, zo lang men geen middel gevonden hadt, om de zestigduizend guldens, in 't jaar 1542, verzegeld, op te brengen, 't welk toen nog niet geschied was. De Steden waren wel overeen gekomen, om deeze zestig, benevens zekere vyfenzeventig, en honderd en twintigduizend guldens, in 't jaar 1543, ingewilligd, uit de nieuwe impos-
 ten, te vinden; doch zy wilden van deeze sommen negentigduizend guldens ten laste van 't platte land brengen, en alleen op den *Bruikweer* doen omslaan: ook begeerden zy, dat de Edelen, Kloosters en andere vryen, die niet in de Schildtalen droegen, in den Excyns van Wynen en Bieren, die voortaan alleen, doch flegts in de groote en kleine Steden, geheeven zou worden, zo wel zouden draagen, als de groote en kleine Steden; welken dan 't overschot der genoemde somme, ten haaren laste, zouden neemen, mids men den Haage, die nu, door 't vermenigvuldigen der Dagvaarten aldaar, sterk begon toe te neemen, voor eene kleine Stede rekende, en den Impost nergens hooger stelde, dan in de Steden, daar men grooten Excyns gaf. Doch de Edelen hadden, tot hier toe, in dit ontwerp der Steden, als 't welk zy oordeelden, hen te zeer te bezwaaren, niet willen bewilligen. Ook smaakte het der Landvoogdesse niet. Eerlang kwamen egter de Edelen

KAREL II.
 1544.

MARELII. en Steden, Delft uitgenomen, overeer
1544. de Edelen en Kloosters langer geen E
 zouden betaalen, dan tot dat men de n
 tigduizend guldens zou hebben opgel
 Doch de Landvoogdes nam ook hierin
 genoegen. Ook bleeven de Staaten,
 de Bede, nog oneenig. De Leden kwa
 wel wat hooger; doch vorderden voorv
 den, onder anderen het afdoen van den
 derdsten penning op de uitgaande Koop
 schappen, tot welken, de Landvoogdes
 wilde verstaan. De Prins van Oranje d
 hen toen tot verdere bewilliging. En 't
 gelukt zyn, zo de Landvoogdes de nie
 Imposten, welken, in Holland, alomme
 't water leggende, niet zonder zwaare kos
 konden worden ingezameld, zouden de
 keryen geweerd worden; hadt willen afdo
 Van Wynen en Bieren, wilde men blyv
 betaalen. Doch Oranje hadt geen' last,
 zo veel toe te geeven. In Lentemaand, k
 men de Staaten te Brussel, daar men den
 den, afzonderlyk, aanging, om hen tot
 williging te beweegen. De President van Sch
 re vertoonde den Edelen, onder andere
 dat het hem vreemd dagt, dat zy op de
 schaffing des honderdsten pennings dronge
 daar zy immers geen belang altoos by de
 Koophandel hadden. Ook was 't waar, d
 zy dit, alleen ten verzoeke der Steden, ha
 den willen bedingen. Men haalde hen, ei
 delyk, over, om in honderd en tagtigduizen
 guldens te bewilligen, mids gevolg hebbend
 van de Steden. Doch deezen waren verder nie
 dan tot honderd en vyftigduizend guldens. t
 bren

De Staa-
 ten be-

brengen: en de Landvoogdes verklaarde, den **KARL II.** negenden van Grasmaand, zig daar mede te **1544.** vrede te zullen houden. Het Verdrag met ^{willigen} Deenemarke stondt toen op een' goeden voet, alleen in 't welk haar, naar 't schynt, gemaklyker ^{honderd} maakte. De ingewilligde somme zou worden ^{en vyftig-} gevonden, voor de helft op de Schildtalen, ^{duizend} waarin de Steden, kleinen en grooten, de gewoone kortingen zouden genieten, en voor de wederhelft op de Morgentalen, twee deelen ten laste van den Eigenaar en een deel ten laste van den Bruiker. Geestelyken, Edelen en vryen, woonende binnen de Plaatsen, onder de Schildtalen begreepen, zouden 'er, zo wel als andere Ingezetenen, toe moeten draagen. De Edelen hadden hier wel veel tegen gehad, en zelfs den Prinse van Oranje vertoond, hoe veel belang hy hadt, ter oorzaake zyner aanzienlyke goederen, in Holland gelegen, om te bewerken, dat de Steden haaren zin niet kreegen. Doch deezen hadden 't 'er weeten door te haalen, en zelfs bewerkt, dat haar Ontwerp, om den nieuwen Impost te hebben afgeschaft, ten Hove, eindelyk, werdt goedgekeurd (d).

Met den aanvang deezes jaars, hadt het **XI.** Verbond met Henrik den VIII. de Nederlan- ^{Onlust} den reeds ingewikkeld, in eenige moeilykhe- ^{met} den met Schotland, welk toen met Engeland ^{Schot-} in oorlog was. Eenige Schotsche schepen, ^{land.} op de Engelschen gekruist en eenigen buit behaald hebbende, waren, met den zelve, te Vee-

(d) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1544. bl. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22.

KAREL II. Veere ingeloopt. Kort hierna, kreeg
1544. tyding, dat de Schotten eenige Antwerpsche
 schepen beroofd hadden. De gantsche Schotsche Vloot werdt, hierop, met al het
 te Veere, in beslag genomen. Doch in
 temaan, vonden eenige Schotsche Boorzellen
 gelegenheid, om uit de hegte ontvlugten,
 en zig meester te maaken van 't Engelsch
 Schip, dat in de Haven lag, welk zy naar
 Schotland zeilden. Doch schending van 's
 Keizers gróndgebied, zo euvel genomen,
 dat de Schotsche goren, te Veere, terstond
 aangeslaagen, en behoeve van den
 eigenaar van 't Engelsch Schip, in 't
 openbaar, verkogt werden. Bleef hier
 niet by. In Bloeimaand, werden de
 Schotten, alomme hier te lande, voor
 den, verklaard, en alle handel met hen
 booden (e). En sedert, deden de Nederlanders
 hun, en zy den Nederlanderen, enige
 jaaren agter een, ter zee, alle mogelijke
 afbreuk (f).

Veldtocht. Midlerwyl, hadt de Keizer
 zig naar Spanje begeven, om onderstand
 tegen Frankryk, de Ryksvorsten, te
 verwerven. De Protestanten weigerden
 hulp, indien men hun geen vrye oefening
 van Godsdienst toestond. De Keizer bewilligde
 in deeze voorwaarde, bragt, hierop, een
 talryk Leger byeen. *Guiljelm van Furstenberg*,
 die over een gedeelte des Keizerlyken
 Legers gebodt, trok voort uit naar de
 Nederlanden, en belegerde en l

ma

(e) Repert. der Plak. bl. 46.

(f) REIGERSB. II. Deel, bl. 476, 477.

magtigde Luxemburg, omtrent het einde van Bloemaand. De Keizer, hem federt gevolgd zynde, overmeesterde *Commerci* en *Ligni*, in 't Hertogdom Bar. Toen floeg hy 't beleg voor S. Disier, in Champagne, welk hem zes weeken ophieldt. De Hertog van Norfolk was, kort te vooren, met een gedeelte des Engelschen Legers, te Calais, geland. Hy vereenigde zig met de Keizerschen, onder de Graaven van Buuren en Roeulx: en men ondernam 't beleg van Montreuil. Henrik de VIII, federt, met het overig gedeelte des Engelschen Legers, geland zynde, floeg zig voor Boulogne neder. De Keizer was met Koning Henrik overeen gekomen, dat de beide Legers zig vereenigen zouden, en regelrecht naar Parys trekken; doch alzo 't beleg van S. Disier hem langer ophieldt, dan hy gedagt hadt, werdt deeze toeleg, door het aangroeijen des Franschen Legers, verydeld. Henrik kreeg, ondertusschen, vermoeden, dat Karel den togt naar Parys voor hem alleen wilde laten, terwyl hy Champagne zou zoeken te overweldigen: en dit bewoog hem zig, voor Boulogne, neder te slaan (g). In Holland, en elders in de Nederlanden, was, midlerwyl, by openbaaren Plakaate, afgekondigd, dat men het Engelsch Leger tolvry van allerlei voorraad voorzien kon. Te vooren, was de Koning van Engeland ook uitgezonderd geweest van een openbaar verbod, om vreemde Heeren te dienen (h). Ter Staats-

ver-

(g) DANIEL *Tom. VII. p. 866, 885, 886, 887.* RAPIN *Tom. V. p. 442, 443.*

(h) *Repert. der Plakaat. bl. 46, 49.*

KAREL II. vergaderinge, was men, reeds in Bloei-
1544. bedagt geweest, op 't beveiligen der Viss-
 rye, alzo de Franschen Kaapers hielden
 de Noordzee, die, eenigen tyd gelee-
 reeds verscheiden' Visschers genomen
 den (i).

De Prins 't Beleg van S. Disier werdt vast voor
 van Oran- zet. Doch op den zeventienden van H
 je sneu- maand; den negenden dag van 't Beleg, w
 velt voor de Prins van Oranje, Stadhouder van F
 S. Disier. land, terwyl hy zig in de Leopgraaven
 vondt, door den slag van eenen steen,
 vinnig tegen de schouder getroffen, dat
 geheel verbryzeld werdt, en hy, des an-
 rendaags, aan de wonde overleedt. Hy
 niet ouder dan twee-endertig jaaren, en
 eene Weduwe, Anna van Lotharingen, de
 geene wettige Kinderen na. By uitersten V
 (k), hadt hy het Prinsdom Oranje en zy
 andere Heerlykheden gemaakt aan zynen Na-
 ve, *Willem van Nassau*, die nu ruim elf jaar
 bereikte, zynde op den veertienden van Gr
 maand des jaars 1533, te Dillenburg geboore
 Zyn Vader was Graaf *Willem van Nassau-Dille-*
burg, Broeder van Graave Henrik van Nassau
 den Vader van René van Chalons, Prinse v
 Oranje: zyne Moeder, *Juliana van Stolberg*. I
 jonge Willem kwam, sedert, met zyne Nigt
 de Prinsesse Weduwe, te Brussel (l). Hy hiel
 zig, doorgaans, in de Nederlanden op, z
 waar hy, na dat hem, in 't jaar 1559, het Sta
 Lode- wyk van

(i) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1544.
 10, 26.

(k) Voiez Supplem. au Corps Dipl. Tom. III. P. I. p. 308, 31

(l) Chron. van E. DE VLER f. 59.

houderschap van Holland opgedraagen was, KAREL II. 1544.
 de eerste grondslagen van de vryheid der Ver-
 eenigde Nederlanden heeft helpen leggen. Vlaandere-
 ren, Heer
 Doch nu werdt, op den vierden van Wyn-
 maand (m), *Lodewyk van Vlaanderen*, *Heer van Praat*,
van Praat, met het Stadhouderschap van Hol-
 land, Zeeland en Utrecht beschonken (n). wordt
 Stadhou-
 der.
 Hy was afkomstig uit eenen natuurlyken
 Zoon van Lodewyk van Male, Graave van
 Vlaanderen (o), en getrouwd met *Jozyne*,
 oudste Dogter van *Karel van Praat*, met wel-
 ke hy de Heerlykheid van Moerkerken in
 Holland behuwelykt hadt (p). Den twaalf-
 den van Wynmaand, nam hy zitting in den
 Raad, in den Haage, wordende aldaar, door
 den President van Assendelft, verwelkomd (q).
 Wy keeren weder tot het beleg van S. Di-
 fier.

De Graaf van Sancerre, die, binnen des. Difier
 Vesting, gebodt, verdedigde zig zo dapper, wordt in-
 dat de belegeraars, na verloop van eenige genomen.
 weken, nog weinig gevorderd waren. Doch
 de list van den Heer van Granvelle deedt
 hem, eindelyk, tot de overgaave besluiten.
 Men hadt eenige brieven, en onder deezen
 het Cyffer van den Hertoge van Guize onder-
 schept. Granvelle, dit Cyffer nabootsende,
 gaf den Graave van Sancerre, by eenen Brief,
 kennis, dat de Koning voldaan was over zy-
 ne dapperheid; doch dat 'er geen kans was,
 om

(m) SUFFRID. PETR. App, ad BEKAM p. 190.

(n) Repert. der Plakaat. van Holl. bl. 50.

(o) Vide Not. C. P. HOYNCK VAN PAPENDRECHT ad VIGLII
 Vitam, in Anal. Belg. Tom. I. P. I. p. 155.

(p) GOUDHOEVEN bl. 190.

(q) ADRIAAN VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1544. bl. 47.

KAREL II om de Stad te ontzetten, of van den no
1544. gen voorraad te voorzien: dat hyze, hier
 op de beste voorwaarden, moest overgeee
 Sancerre, den Brief aanmerkende als van
 Hertoge van Guize komende, gaf, hier
 de Stad over, tegen 't einde van Oogstmaand

XII. De langduurigheid van dit Beleg en van
Vrede Beleg van Boulogne, door de Engelsche
 van Cres- hadt ondertusschen zo veel mistrouwen
 pi. wekt, tusschen den Keizer en den Kon
 van Engeland, dat zy, ieder afzonderlyk
 Karel heimelyk, en Henrik openlyk, met
 Koning van Frankryk, in onderhandeling z
 ten te komen. Men handelde van Vre
 zonder dat de Keizer tot eenen stilstand
 wapenen verstaan wilde. Hy drong, van
 tot tyd, dieper in Frankryk, en bragt Fr
 çois den I, eerlang, in zulk eene engte,
 hy de voorkomende gelegenheid tot het
 ten der Vrede, greetiglyk, aannam (s).
 werdt, alleen tusschen den Keizer en hem,
 den agttienden van Herfstmaand, te Crespi
 't *Laonnoische*, getekend. Wy merken 'er,
 leenlyk, uit aan „ dat François de I. beloof
 „ den Keizer, binnen eene maand, te zul
 „ stellen in 't bezit van 't Graaffschap Cha
 „ lois, en, gelyk meermaalen, afstondt v
 „ 't Regt van opperste magt over de Gra
 „ fchappen Vlaanderen en Artois; den K
 „ zer en zyne Opvolgers, van alle Leenroer
 „ heid ontheffende. Ook deedt hy afsta
 „ van alle regt, welk hy zou kunnen voe

g^e(r) DANIEL *Tom. VII. p. 387-391.*(s) RAPIN *Tom. V. p. 443.*

„ geeven te hebben, op het Hertogdom Gel-KARLIF.
„ der en het Graaffchap Zutphen. Voorts werd 1544
„ het Regt van *Aubaine*, voor de Ingezete-
„ nen van Holland, Zeeland en de andere Ne-
„ derlanden, in Frankryk, vernietigd ver-
„ klaard.” Doch de meesten deezer punten
waren, ook in vroeger’ tyd, bedongen. ’t
Voornaamste punt van dit Verdrag betrof het
Huwelyk van Karel, Hertoge van Orleans,
tweeden Zoon van François den I, met Ma-
ria, ’s Keizers oudste Dogter, of met de twee-
de Dogter des Roomsch-Konings, ter keure
van den Keizer, met de eerste van welken, hy
de Nederlanden, en met de andere, het Her-
togdom Milaan tot een’ Bruidschat geeven
zou. Voorts, waren de voornaamste Euro-
pische Mogendheden in deeze Vrede begre-
pen, zelfs de Koning van Zweeden, midts hy
zig met den Keizer verstondt, en buiten be-
nadeeling van het Regt der twee Dogteren
van Christiaan den II, op de Zweedsche
Kroon (1). De Keizer verklaarde zig, sedert,
voor het Huwelyk van de Dogter des Roomsch-
Konings met den Hertoge van Orleans (u);
doch het hadt geen’ voortgang, alzo de Her-
tog, in den Herfst des volgenden jaars, o-
verleedt (v). De Vrede van Crespi was,
in Oogstmaand te vooren, door de Staa-
ten van Holland, op ’s Keizers last, on-
dertekend en beëdigd. Haarlem en Leiden Haar-
klaagden, kort hierna, dat de Stalen, wel-lemfche
ken en Leid-

(1) DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. II. p. 279, 287.

(u) DU MONT *ubi supra* p. 288.

(v) DANIEL Tom. VII. p. 201.

KAREL II. ken zy aan hunne Lakens sloegen, te Pa
 1544. nageemaakt, en aan slegter Lakens geslaa
 sche La werden. Den Stadhouder werdt verz
 kens, in hierin, aan 't Fransche Hof, verandering te
 Frank- vorderen. Doch ik heb niet kunnen vind
 ryk, na- wat hy, in deeze zaak, verrigt hebbe. Ook
 gemaakt. zegt men, sedert, dat de nagemaakte Lak
 die, te Antwerpen, in beslag genomen
 ren, openlyk verbrand mogten worden (w).
 Doch ik weet niet, of zulks geschied zy.
 rel de V. begaf zig, na 't sluiten der Vre
 naar de Nederlanden, alwaar hy zig, to
 Grasmaand des volgenden jaars, ophie
 Henrik de VIII, die zig, eer nog de Vr
 getroffen was, van Boulogne meester gema
 hadt, doch 't beleg van Montreuil, sed
 opbreeken moest; bleef met Frankryk in c
 log, tot in Zomermaand des jaars 1546, w
 neer de vrede tusschen de twee Koning
 insgelyks, hersteld werdt (x).

Bede van De Staaten der Nederlanden, in Wynmaa
 honderd te Brussel zynde beschreeven, deedt de K
 duizend zer, in persoon, aan ieder derzelven, en
 guldens, Bede. Van Holland vorderde hy honde
 duizend guldens, in louteren gelde. De St
 ten, hierop, in den Haage, gedagvaard, to
 den zig niet ongenegen ter bewilliging; de
 zagen gaarne, vooraf, den honderdsten p
 ning eerst afgedaan, welken zy hielden hu
 tegen een Privilegie van Koning Filips, in d
 jaare 1495 gegeven (y), te zyn opgeleg
 M

(w) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1545.
 31, 32, 36, 37, 38, 41.

(x) RAPIN *Tom. V. p.* 444 455.

(y) *Zie IV. Deel, bl.* 297.

Men drong hierop zeer ten Hove. De Pre-KAREL II. fident van Schoore hieldt dit dringen voor 't 1544. werk meest van Amsterdam, welke Stad 'er ook, ter oorzaake van haaren Koophandel, het meeste belang by hadt. Eindelyk, ver-Hon- wierf men eene Acte van den Keizer, waarby derdste verklaard werdt, dat de honderdste penning, penning na verloop van eenige maanden, zou worden afge- afschaft. schaft. De Staaten bewilligden, terstond na 't bekomen van deeze Acte, in de volle honderdduizend guldens (2).

Midlerwyl, hadden zy geene kleine moi-Zwaarig- te, om de lasten, met welken zy zig, sedert heid om eenige jaaren, hadden moeten bezwaaren, te geld te heffen. Behalven de groote Beden, in wel- vinden. 's Lands ken men hadt moeten bewilligen, behiep het agterwe- oud agterwezen van Holland, ten deezen ty- zen. de, tweehonderdduizend min zestig guldens. De zes groote Steden waren, daarenboven, be- zwaard met drieduizend zevenhonderd Karels guldens, jaarlyksche Renten. Ook hadt men, op de twee tienden, die traaglyk inkwamen, geld moeten opneemen, tot twintig ten hon- derd. De Staaten wendden, derhalven, alle hunne poogingen aan, om zig van deeze las- ten, zo veel mogelyk ware, te ontheffen. Zy deeden den kleinen Steden, die den Impost niet getrouwelyk opbragten, met naame Oudewa- ter en Woerden, scherpelyk aanzeggen, dat zy zig beter zouden hebben te kwyten. Zy lieten de Morgentalen der Landeryen, die niet

(2) ADRIAAN VAN DER GOER. Regist. op 't jaar 1544. bl. 50, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62.

KAREL II. niet onder de Schildtalen gebragt w.
1544. naauwkeuriglyk opneemen, op dat zy
 ven ook in de gemeene lasten zouden ka
 doen draagen, en bevondenze over de
enveertigduizend vyfhonderd morgen te belo
 Zy stelden orde, om de buiendykfche
 den en andere onvryen, zo wel als zull
 die onder de Schildtalen behoorden, twe
 een vierde stuivers van 't Morgen te doer
 taalen. Doch zy ontmoetten, in dit a
 geduurig verscheiden' zwaarigheden.
 scheiden' kleine Steden en Dorpen weige
 den Impost op de Wynen en Bieren te
 doen. 't Land van Voorne en Putten h
 zig ongehouden, tot de jongst ingewill
 Beden te draagen. De Graaven van Bu
 en Egmond oordeelden, insgelyks, vry
 moeten zyn, de eerste van alle belasting
 de andere, ten minsten, van de Tienc
 De Stad Delft zelve gaf voor, ter oorza
 van den brand des jaars 1536, nog van
 gemeene lasten te moeten verschoond blyv
 hoewel de andere Leden oordeelden, dat
 thans, zo wel als iemant, tot het draagen d
 zelve, in staat was. De Dorpen van Ha
 Ambagt en Amstelland, Rynsburg, de R
 ders der Duitfche Orde, wegens hunne g
 deren in Holland, en verscheiden' ander
 verzogten ook van 't Morgengeld of de Tij
 den verschoond te blyven (a): al het wel
 de invordering der gemeene middelen ze
 mo

(a) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1544.
 3, 5, 7, 24, 25, 26, 27, 28, 31, 34, 35, 36, 37, 39, 4
 43, 44, 47, 48, 49, 52, 53, 56, 58, 60, 61. op 't jaar 15
 62. 3, 5, 14.

moeilyk maakte, en de Staaten, dit gantsche KAREL II. jaar, de handen vol werks gaf. 1544.

Het treffen van de Vrede, tusschen den XIII. Keizer en den Koning van Frankryk, gaf Paus Paulus de III. Paus Paulus den III, eindelyk, gelegenheid, beroept eene Kerkvergadering te Trente. tot het byeen roepen eener algemeene Kerkvergadering, waarnaar een groot deel der Christenheid, sedert veele jaaren, verlangd hadt, schoon met verschillende inzigten. De Keizer en de Roomsche-Katholyken in 't gemeen waren in de verwagting, dat de Protestanten, in dezelve, zouden veroordeeld worden: waarna Karel de V, in 't byzonder, meer gelegenheid hebben moest, om zyn gezag, in Duitschland uit te breiden. De Protestanten hadden ook, sedert lang, eene Kerkvergadering begeerd, mids dezelve volkomen vry en waarlyk algemeen ware, en in de eene of de andere Stad van Duitschland gehouden wierdt. De meeste Pausen, die, na de opkomst van Luther, den Roomschen Stoel bekleed hadden, schrikten voor het houden van Kerkvergaderingen, en verschooven 't geduurig. Doch Paulus de III, eindelyk gezien hebbende, dat hy 't niet langer uitstellen kon, hadt, in 't jaar 1536, eene Kerkvergadering te Mantua beschreeven; die egter geen' voortgang hadt, ten deele, om dat de Protestanten weigerden, zig op dezelve te laten vinden, ten deele, om dat de Hertog van Mantua geene Kerkvergadering, in zyne Stad, gedoogen wilde, dan onder voorwaarden, die de Paus niet kon inwilligen. Twee jaaren laater, beriep Paulus de III. eene Kerkvergadering te Vicenza; doch met gelyken uitslag.

KAREL II. Eindelyk, besloot hy, op den Land
1544. te Spiers, die, in 't begin des jaars 1544
 houden was, de Stad Trente, gelegen
 grenzen van Duitschland, tot het houden
 Kerkvergaderinge, voor te slaan. En sche
 Protestanten geen genoegen in de Plaa
 men, noch konden goedkeuren, dat de
 de Kerkvergadering byeen riep; liet h
 ter niet na, de Bulle van Uitschryving,
 alle oorden, af te zenden. Ook vaardigde
 en de Keizer hunne gezanten naar Tren
 doch zy keerden wederom te rug, na ve
 van eenige maanden, zonder iets verri
 hebben. Karel de V, en François de I
 ren, by het Verdrag van Crespi, onde
 deren, overeen gekomen, om den Paus
 het samenroepen der Kerkvergaderinge
 dringen. Doch Paulus de III, de lugt
 gende van dit voorneemen, en niet gez
 om den Vorsten de eer te geeven van de
 vordering der Kerkhervorminge, die hy
 zelven, als Hoofd der Kerke, alleen v
 toegeschreeven hebben, besloot hen te v
 komen, en terstond na dat hy kennis van
 geslooten' Vrede gekreegen hadt, de K
 vergadering wederom te Trente byeen te
 pen, tegen den vyftienden van Lentema
 des aanstaanden jaars 1545 (b).

Plakaa- Midlerwyl, werden de voorige Plakaa
 ten tegen de Ketters, in Holland, wederom
 de Ket- nieuwd. Ook gaf de Keizer den Bisschop
 ters ver- Utrecht Oktroi, om alle Geestelyken on
 nieuwd.

(b) FRA-PAOLO Hist. du Conc. de Trente Livr. I. p.
 248, 250, 255, 281, 284. Livr. II. p. 121.

zyn Bisdom, welken hy verdagt hielt van Ket- KAREL II.
terye, te mogen doen vatten, en hen, te Utrecht, 1544.
te regt te mogen doen stellen, zonder, hierin,
tegen 's Keizers hoogheid of tegen 's Lands
Privilegien en Vryheden, te misdoen (c).
Doch 't gene; over de uitvoering van dit Ok-
troi, in Holland, in Herfstmaand. deezes jaars,
ter Staatsvergaderinge, voorviel, gaf klaarlyk
te verstaan, dat men hier niet gezind was,
zo groot een voorregt over 's Lands Ingeze-
tenen, in den Bisschop, te erkennen (d).

De Vrede met Frankryk zou de Scheep- Eenige
vaart dezer Landen wederom hebben doen Neder-
bloeijen (e), zo de Engelschen, die nog met landsche
Frankryk in oorlog waren, den handel niet Fransvaa-
merkelyk belemmerd hadden. In Louwmaand ters ver-
des jaars 1545, was 'er eene aanzienlyke Vloot vallen in
Koopvaardyschepen, uit Holland en Zeeland, de han-
en van Antwerpen, naar Frankryk, onder den der
zeil gegaan, om Wynen te haalen; doch zy Engel-
verviel, grootendeels, in de handen der En- 1545.
gelschen, die de schepen en goederen egter
eerlang, op het aanhouden van den Heere
van Molembais, 's Keizers Gezant in Enge-
land, wederom vry geeven moesten. Eer de
Vrede tusschen Frankryk en Engeland nog
geflooten was, bragten de Engelschen ook,
nu en dan, een Fransch schip in Zeeland op
(f). Doch 't sluiten van de Vrede deedt
deze vyandlykheden ophouden.

De

(c) Repert. der Plakaat. bl. 50, 51.

(d) Zie ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1544.
bl. 41.

(e) ADRIAAN VAN DER GOES. Regist. op 't jaar 1544. bl. 47.

(f) REIGERSBERG. II. Deel, bl. 478, 479.

KAREL II. De Kerkvergadering van Trente, den 1545. gen Lentemaand deezes jaars beschreeven. Voort- werd't eerst in Wintermaand geopend, gang der 't eerst alleen door eenige Spaansche en Kerkver- sche, doch meest Italiaansche Bisschopp- gadering Godgeleerden bygewoond. Agt Zitti- te Trente, die, na 't hieldt deeze Kerkvergadering, tot in L- houden maand des jaars 1547; wanneer Paul- van agt III, zeer verstoord op de Spanjaards, di- zittingen, ne en der Italiaanen inzigten geduurig de- naar Bo- boomden, besloot, de Kerkvergadering, nonie verplaatst ondanks, naar Bononie, te verplaatsen. Wordt, dertusschen hadt een getal van vyftig, zel- zevehtig, of ten hoogsten negentig Kerk- ken, meest allen voorgeevende de algeme- Kerk te vertoonen, konnen besluiten, in de ze agt zittingen, verscheiden' gewigtige Le- stukken, over welken men met de Protest- ten geschil hadt, te beslissen, en hunne- spraaken, met vervloekingen, te bestem- len. 't Stuk der Regtvaardigmaakinge, i- het gene 'er aankleeft, werdt, in de ze- zitting, beslist; toen 'er niet meer dan vyf- veertig Godgeleerden, op de Kerkvergadering waren (g). Toen 't stuk der Sakramenten, de zevende zitting, beslist werdt, waren 't niet meer dan zestig Bisschoppen en dert- Godgeleerden tegenwoordig (h). Zelfs mer- te de Jezuit *Lainez*, in 't jaar 1562, op de- ze zelfde Kerkvergadering van Trente, aan- dat de gewigtigste Geloofstukken, de Kan- nyke Schriften en 't gezag der Overlevering ge-

(g) FRA-PAOLO *Livr. II. p. 247.*(h) FRA-PAOLO *Livr. II. p. 434.*

gen betreffende, in 't jaar 1547, door min-KARELII.
 der dan vyftig Biffchoppen, waren beflift ge- 1545.
 worden (i). De Protestanten hadden zig, hoe
 zeer 'er de Keizer op aanftondt, niet naar
 'Trente willen begeeven, en na 't verplaatsen
 der Kerkvergadering naar Bononie, was 'er
 nog minder reden, om hen te verwagten. Ook
 bleeven de meeste Leden der Kerkvergade-
 ringe, te Trente. Te Bononie, werden niet
 meer dan twee zittingen gehouden, waarin
 men niet goedvondt, iets vast te stellen (k).
 Sedert, bleef de Kerkvergadering opgeschort,
 tot dat zy, onder Paus *Julius den III*, in 't
 jaar 1551, te Trente, wederom hervat werdt.
 Wy zullen 'er, op dat jaar, nog een woord
 van gewaagen moeten.

Karel de V, Vrede met Frankryk en een XIV.
 Bestand met de Turken geflooten hebbende, Oorlog
 hadt de handen nu wederom ruim gekreegen, tegen de
 om den Protestanten, in Duitschland, den oor- Prote-
 log aan te doen. Hy besteedde dit gantsche stanten in
 jaar, en een gedeelte van het volgende, om Duitsch-
 'er zig toe in staat te stellen, en naardemaal
 de Nederlanden hem, in deezen oorlog, met
 geld en manschap, ten dienst moesten staan,
 agt ik my verpligt, om deszelfs voortgang en
 uitflag, kortelyk, te boek te stellen.

De Keizer, zig, in Bloecimaand, begeeven
 hebbende naar den Ryksdag te Worms, was
 aldaar met den Kardinaal Farneze, Pauselyken
 Gezant, in onderhandeling getreden, over de
 middelen, om de Protestanten uit te rooijen.
 Far-

(i) FRA-PAOLO *Livr.* VII. p. 397.

(k) FRA-PAOLO *Livr.* II. p. 476, 495, 498. *Livr.* III. p.
 505, 509.

KAREL II. Farneze vertoonde den Keizer „ dat de
1545. „ zig, hiertoe, te Trente, van de ge
 „ lyke wapenen bedienen zou; doch da
 „ ne Keizerlyke Majesteit verplicht was,
 „ gezag en de weereldlyke wapenen hie
 „ vens te voegen.” Hy deedt 'er by „
 „ zyne Heiligheid, om den Keizer hierto
 „ beter in staat te stellen, gezind was,
 „ een gedeelte der Kerkelyke inkomsten
 „ Spanje af te staan, en zyne benden
 „ vyfhonderd Ruiters en twaalfduizend Ki
 „ ten te versterken.” Karel de V. omhe
 deezen voorslag greetiglyk, en besloot,
 toen af, den Protestanten den oorlog aan
 doen. Doch deeze onderhandeling was zo
 dekt niet geschied, of de Protestanten,
 den Ryksdag bywoonden, hadden 'er de l
 van gekreegen. De tyding van het ombr
 gen van een deerlyk overschot van weerlo
Waldenzen (3), in het gebergte van Prov
 ce, welke men, omtrent deezen tyd, in Duit
 land kreeg, versterkte de Protestanten i
 meer, in het gevoelen, dat de Keizer en
 Koning van Frankryk zig vereenigd hadde
 om den Hervormden Godsdienst, aan a
 oorden, te verdelgen (1).

Holland
moet den

Karel de V. deedt, in 't najaar, in de 1
d

(1) FRA-PAOLO *Livr.* II. p. 215, 217, 219.

(3) De *Waldenzen*, zo genoemd naar *Pieter W*
do, Burger van Lions, hadden zig, al in de twa
 de eeuw, door Walsch Vlaanderen, verspreid; de
 waren, hier en elders, zo streng vervolgd, dat
 zig, omtrent deezen tyd, meest, in 't gebergte v
 Provence, onthielden. Zie BOXHORN *Nederl. H*
 bl. 15 enz.

derlanden, volk en geld verzamelen, om zig, ^{KARL II.} tot het voeren van den Duitschen Kryg, in ^{1545.} staat te stellen. Aan de Staaten van Holland, ^{Keizer} was, gelyk wy gezien hebben, reeds in Slagt- ^{geld en} maand des jaars 1544, eene buitengewoone ^{manschap} Bede van honderdduizend ponden van veer- ^{tot dee-} zig grooten gedaan, tot voldoening, zo 't ^{log leve-} heette, der schulden van den voorgaanden ^{ren.} oorlog (m). Doch in Oogstmaand, werden hun nog zeshonderdduizend gelyke ponden, op te brengen binnen vier jaaren, afgevoerd. Men lei hun eene rekening voor van ^{Staat van} 's Keizers uitgaave en ontvangst, by welke ^{'s Keizers} bleek, dat 'er, in twee jaaren en vier maan- ^{ontvangst} den, elfhonderdduizend guldens meer waren ^{en uit-} uitgegeven, dan 'er, in drie jaaren tyds, uit de Beden van alle de Nederlanden, was ingekomen. De Edelen, Dordrecht en Amsterdam bewilligden terstond in de volle somme, mids dezelve, in zes jaaren, eerst opbrengende. Haarlem, Leiden en Gouda kwamen, in 't eerst, niet hooger dan tot vierhonderd en tagtigduizend guldens. Eindelyk, stemden zy egter, met de drie andere Leden. Delft hieldt zig nog buiten last. Doch men wilde eenige voorwaarden bedingen; en vooral 't verlofgeld op 't uitgaand Kooren, dat men, sedert eenigen tyd, wederom hadt beginnen te heffen, afgeschaft hebben. Maar de Keizer, die thans zelf in de Nederlanden was, liet zig niet beweegen. Zelfs werden 'er, in de Acte van Anneeminge der Bewilliging, nog

(m) Acte van 26 Maart 1544. [1545] by BOOMKAMP Alken. bl. 109.

KARELII. nog zo veele voorwaarden niet gestel
1545. de Staaten, mōndeling, hadden bedc
 Zy waren genoodzaakt zig, voor eerst, t
 de te houden (n). Ondertusschen wer
 Gemeente, in den duuren tyd, dien men i
 eenige jaaren agtereen, hier te lande,
 en terwyl 's Lands Kas veel ten agterer
 (o), door belasting op belasting, zo i
 gedrukt, dat sommige Steden, onaang
 zy afslag genooten hadden, na' verloop
 verscheiden' jaaren, nog door den Ontva
 der Beden, openlyk en onder bedreiging
 gyzeling, moesten aangemaand worden,
 haar aandeel, in de jongst ingewilligde
 op te brengen (p). De Landvoogdes
 in den Zomer deezes jaars, waarschynlyk
 dit zelfde einde, ook naar Utrecht gereisd
 Van daar, begaf zy zig naar Gelderland,
 waar 's Lands Staaten den Keizer, tot
 voeren van den Duitschen Kryg, eene B
 van driehonderdduizend goudguldens toefl
 den (r). Toen trok zy naar Groningen, v
 derende deeze Stad en het omgelegen La
 twee-enyēertigduizend guldens af, te betaa
 in drie jaaren. De Groningers deeden ha
 daarenboven, een geschenk van eenen goud
 kop met guldens, drie voeder wyns, drie l
 tarwe, drie last haver en drie vette offen. V
 Groningen, begaf zy zig naar Leeuwaarden (

(n) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1545.
 38, 39, 40, 43, 44, 46, 47, 48, 50, 56, 60.

(o) Repert. der Plakaat. bl. 53.

(p) Sommarie van 9 Juny 1548. by BOOMK. Alkm. bl. 11

(q) HENR. VAN ERP Chron. bl. 119.

(r) PONTANUS Libr. XHI. p. 847.

(s) E. BENINGHA Hist. van Oostfr. IV. Boek, Cap. CXVI
 CXVIII. bl. 717, 718.

ongetwyfeld met oogmerk om den Friezen, KAREL II. insgelyks, eene Bede te doen, waarna zy, 1545. naar Brabant, te rug keerde.

Midlerwyl, was de Raadsheer Viglius, door den Keizer, aan den Hertog van Beieren gezonden, om hem van den toelag tegen de Protestanten kennis te geeven, en om hulp te verzoeken (t): en Maximiliaan van Egmond, Graaf van Buuren, bragt, in de Nederlanden, een Leger op de been, aan welks hoofd, de Keizer voorhadt, in Duitschland te rukken. Verscheiden' Nederlandsche Heeren voegden zig by dit Leger, als *Lamoraal*, *Graaf van Egmond*, *Jonkheer Henrik van Brederode*, *Andries*, *Bastaard van Wasse-naar*, en anderen (u). Tegen den Winter, kwam de Keizer wederom in de Nederlanden, en kort voor nieuwjaar, te Utrecht (v), daar hy een Kapittel der Ridderorde van 't Gulden-vlies hieldt, en toen, door Gelderland, alwaar hy, in persoon, werdt ingehuldigd (w), in Sprokkelmaand, naar Regensburg, keerde (x).

Met de invordering der nieuwe Imposten Staat van en Tienden, hadt men 't, dit jaar, in Hol- den ont- land, wederom zeer moeilyk gehad. Met vangt het Land van Voorne en Putten, welk zig der Im- zeer ongaarne onder Holland liet om slaan, posten en Tienden. was men, eindelyk, overeengekomen, dat het een agtentwintigste deel in zestigduizend gul-

(t) VIGLIU Vita N. LI. in Anal. Belg. Tom. I. P. I. p. 25.

(u) GOUDHOEVEN bl. 130, 617.

(v) ADR. VAN DER GOES Reg. op 's jaar 1546. bl. 62, 63.

(w) PONTANUS Libr. XIII. p. 248.

(x) VIGLIU Vita, N. LII. in Anal. Belg. Tom. I. P. I. p. 25.

Kapitel II. guldens, op welken de Imposten geschat
1545. den, opbrengen zou. Doch men hadt
 werks, om dit geld te krygen. In Bloeima
 bevondt men, dat de Impost op verschei
 goederen, geheeven van den drie-entwint
 ften van Lentemaand des jaars 1543, tot
 twaalfden van Grasmaand des jaars 1544;
 Impost op Wynen en Bieren, alleen tot
 laatsten van Lentemaand des jaars 1545,
 de Impost op Wynen en Bieren met de t
 en een vierde stuivers van 't Morgen
 omtrent deezen tyd toe, samen zuiver k
 den belooopen *zes en negentigduizen zeshon*
zestien ponden dertien scellingen drie deniers
veertig grooten 't pond. De byzondere C
 vangers en Inzamelaars hadden zig tame
 gekweeten, uitgenomen die van Haarlem
 Woerden: doch daar bleeven nog zo ve
 onwilligen, dat men rekende, voor dezelv
 eenentwintigduizend guldens van de Beder
 moeten korten: hoewel deeze somme na
 hand op veertienduizend guldens vermind
 werdt. Met de invordering der twee T
 den, was het veel erger gegaan. Veelen ha
 den hunne inkomsten en winsten te laag
 gegeven. De Ontvangers, vermoedelyk n
 kennis der Staaten, ongezind om 't vermog
 der Ingezetenen voor 't Hof open te legge
 hadden veel oogluiking gebruikt: tot zo v
 re zelfs, dat van den tienden penning e
 Koopmans winsten niet meer dan twaalfho
 derd guldens in rekening gebragt was. I
 was dit geen wonder, als men aanmerkt, d
 in eene Stad als Haarlem, maar *negenentag*
guldens vier stuivers, door niet meer dan 2
 Koo

Koopluiden, betaald waren. Van den tienden penning der Huishuuren was, in deeze Stad, ^{KARELII} 1545. negenhonderd eenendertig guldens, dertien stuivers, drie deniers ontvangen (y). In Westfriesland, was van den tienden penning van 't inkomen der Landeryen vyftienduizend vyfhonderd agttien ponden twee deniers gekomen, waar over geen klaagen viel. De Staaten hadden, by 't bewilligen der twee Tienden, bedongen, dat de *Quobieren* der Ontvangeren altoos geheim blyven moesten (z). Dus scheen 'er geene gelegenheid te zullen zyn, om den waaren staat van 's Lands vermogen, ten Hove, te kennen. Doch twee Keizerlyke Gemagtigden, *de Sancto* en *Suys*, hadden, in Grasmaand, eenige byzondere Ontvangers voor zig doen komen, en hier door ontdekt, wat 'er schulde. De Staaten waren hierover wel zeer t'onvrede; doch moesten 't, huns ondanks, gedoogen (a). Het Hof kreeg dus, allengskens, volkomener kennis van de mislagen der Ontvangeren en van het eigenlyk vermogen van 's Lands Ingezetenen; 't welk, door den tyd, tot zwaarer Beden gelegenheid gaf.

De Keizer hadt de Ryksvorsten, te Regens-De Graaf burg, beschreeven, voorgeevende de geschil- van Buu- len met de Protestanten, in der minne, te rentrekt willen byleggen. Doch zyn waare toeleg was met een de Protestanten in slaap te wiegen, en on- Leger naar ver-

(y) AMPZING Haarl. bl. 37, 38.

(z) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1544. bl. 9, 17, 22.

(a) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1544. bl. 25, 26. op 't jaar 1545. bl. 3, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 14, 17, 19, 20, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 33, 36, 38, 39, 42, 43, 46, 48, 49, 50, 59, 60, 62.

KAREL II. verhoeds te overvallen. Ten dien einde,
1546. hy den Graave van Buuren bevolen, de
 Duitsch derlandsche benden ook naar Regensburg
 land. geleiden. De Protestantfche Vorften ,
 onkundig van 's Keizers toeleg, verfche-
 geen van allen op de Ryksvergadering; c
 hielden ondertuffchen heimelyke Byeenk-
 ften (b), in welken, zy de middelen bera-
 den, om den Keizer 't hoofd te bieden
 hem zelfs aan te vallen. Toen zy gereed
 ren, deden zy den Keizer afvraagen, op w
 hy 't, met zyne toerusting, gemunt ha-
 hem hunnen dienst aanbiedende. Karel de
 begreep ligtelyk, dat zyn toeleg ontdekt v-
 gaf flegts algemeen antwoord, en vaardig
 terftond boden, naar alle oorden, af,
 zyne benden byeen te doen komen. 1
 Duitschland, verzamelde hy eene tamely-
 magt. De Graaf van Buuren kwam, n-
 dertigduizend Knegten en zeventuizend pa-
 den, uit de Nederlanden, over den Ry-
 naar Regensburg (c). De Paus zondt *Octa-*
Farneze ook met een Leger derwaards. Kai-
 verzogt zelfs de Protestantfche Vorften, d
 buiten 't Verbond van Smalkalde waren, o
 hem volk by te zetten, voorgeevende, d
 hy hunnen Geloofsgenooten den oorlog ni-
 aandeedt om den Godsdienst, maar om d
 zy zyne Hoogheid niet erkennen, noch zi-
 naar de Rykswetten fchikken wilden (d).
 Doch terwyl de Keizer 't volk zocht diets t
 maa

(b) VIGLIU Vita N. LIII. in Anal. Belg. Tom. I. P. I. p. 25.

(c) J. CAMERARIUS de Bello Smalcaldico int. M. FREHER
 German. Script. Tom. III. p. 481.

(d) FRA-PAOLO Hist. du Conc. de Trente Livr. II. p. 326.

maaken, dat hy den Kryg niet voerde om den Godsdienst; maakte Paulus de III, by eene Bulle (e), in 't openbaar, bekend, dat hy met den Keizer in Verbond getreden was, om de Ketters, met de wapenen, tot de gehoorzaamheid der Kerke, te noodzaaken: ja hy vermaande elk, om 's Hemels zegen, door vasten en bidden, over zo heilig een' oorlog, te verwerven. Karel de V. was zeer te onvrede over den inhoud deezer Bulle. Doch de Paus zocht wel de uitrooijing der Protestanten; maar vreesde, tevens, voor den aanwas van 's Keizers magt. Zyne Bulle strekte, om de Protestanten, die buiten 't Verbond van Smalkalde waren, en de Zwitsers, van 't kiezen van 's Keizers zyde af te houden (f). Eer nog de Duitfche met de Nederlandfche Benden vereenigd waren, trok de Keizer op, langs den Donauw, om zig te voegen met de Italiaanfchen, die vast door Tirol afkwamen. Doch Joen Fredrik, Keurvorst van Saxen, en Filips, Landgraaf van Hessen, hoofden van 't Verbond van Smalkalde, en onlangs, door den Keizer, in den Ryksban gedaan, een Leger van tagtigduizend Knegten en tienduizend paarden byeen gebragt hebbende, poogden deeze vereeniging te beletten: 't welk hun egter mislukte. Zelfs noodzaakte de Keizer hen, eerlang, hunne Legerplaats, by Ingolstadt, te verlaaten; en eerst naar Nieuwburg; en toen naar Donauwerd, te wyken. Kort hierna, geraakte de Graaf van Buuren, geluk.

(e) Voyez DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. II. p. 310.

(f) FRA-BAOLO Livr. II. p. 352.

KAREL II. 1546. lukkiglyk, over den Ryn, en voorby Frankfort en Nieuwburg: waarna hy, binnen weinige dagen, te Ingolstadt aankwam, en zig, by 't Keizerlyk Leger, voegde. Toen besloot Karel de Protestanten op de hielen te volgen. Doch deezen, den slag ontwykende, dien de Keizer ook niet sterk zocht, braken op van Donauwerd, en legerden zig te *Nordlingen*. Hier scheen het tot eenen Veldslag te zullen komen. De Protestanten, verdriet krygende in de geduurige togten, die zy niet doen konden, zonder veel volks te verliezen, stelden zig in slagorde. Karel schaarde zyn Leger insgelyks, geevende 't bevel over den voortogt aan *Ferdinand Alvarez de Toledo*, *Hertoge van Alva*, onder wien de meeste Nederlanders stonden, die de Graaf van Buuren hadt aangebragt. Doch men kwam tot geen hoofdtreffen. De gantsche Veldtogt liep ten einde, zonder dat 'er, tusschen de wederzydsche Legers, iets anders dan schutgevaarten voorgevallen ware. De Keizer behaalde 'er egter zo veel voordeels by, dat hy zig in staat vondt, om 't Beleg van verscheiden Steden te onderneemen, die hem terstond werden opgegeven. Ook sneedt hy, van alle zyden, den Protestanten den toevoer af, en bragt hen eerlang in zulk eene engte, dat zy hun Leger in twee hoopen deelden, en aftrokken: begeevende den Keurvorst van Saxen en den Landgraaf van Hessen zig, met een' kleinen hoop volks, naar hunne byzondere Staaten, terug. De Keurvorst van Saxen was 'er toen genoodzaakt, doordien hy tyding gekreegen hadt, dat zyn Hertogdom, door den Roomsch-

Ko-

Koning, Ferdinand, en door Hertoge *Mau-* KAREL II.
rits van Saxen, die, schoon Lutherfch en een 1546.
 Neef van den Keurvorft, door den Keizer,
 gewonnen was, te vuur en te zwaard, ver-
 woest werdt. Verscheiden' Vorften en Ste-
 den maakten toen hunnen zoen met den Kei-
 zer. De Graaf van Buuren nam *Darmftad* en
 Frankfort in. Augsburg en Straatsburg ga-
 ven zig, federt, ook over aan den Keizer:
 die niemand in genade aannam, dan die zig
 voor vyand verklaarde van den Keurvorft van
 Saxen en den Landgraaf van Heflen. 't Jaar
 1546 liep dus ongelukkig voor de Protestan-
 ten ten einde (g). Doch in 't volgend jaar,
 leeden zy nog meer.

In Louwmaand, zondt de Keizer agtdui- Jakob of
 zend Knegten en vyftienhonderd Ruiters, on- Joos van
 der bevel van *Jakob*, of, volgens anderen (h), Kruinin-
Joos van Kruiningen, een Zeeuwfch Edelman, gen, een
 naar de Saxifche grenzen. En 't gelukte hem, Zeeuwfch
 het Graaffchap *Lingen*, het Graaffchap *Riet-* Edelman,
sneuvele bergen, de Steden *Uffelen*, *Minden*, en ver- voor
 fcheiden' anderen tot onderwerping te bren- Breeme.
 gen. Toen keerde hy naar Breeme, welke
 Stad hy, verfcheiden' Koopvaardyschepen
 vernield hebbende, hevig befchieten deedt;
 doch hy werdt zelf in eenen uitval gedood
 (i). De Keurvorft van Saxen, in zyn Land
 te rug-gekeerd, bemagtigde, in korten tyd,
 verfcheiden' Steden, die, door Hertoge Mau-
 rits, waren ingenomen. Zelfs noodzaakte hy
 hem en den Roomfch-Koning, eerlang, Saxen
 te

(g) Chron. van E. DE VEER f. 63-79.

(h) GOUDHOEVEN, bl. 617.

(i) BOXHORN op REIGERSB. II. Deel, bl. 484.

KAREL II. te ruimen en naar 't Keizerlyk Leger de wyk
1546. te neemen. Doch de Keizer, sedert, zyne
 gantsche magt, langs de Elve, in Saxon ge-
 voerd hebbende, leverde den Keurvorst, by
Mulberg, slag, op den vierentwintigsten van
 Zomermaand, overwon hem, en nam hem
 gevangen. De Landgraaf, toen geen kans
 ziende, om alleen den Keizer 't hoofd te bie-
 den, maakte, door tusschenspraak van Her-
 toge Maurits, en van den Keurvorst van Bran-
 denburg, zynen Zoon met den Keizer, die
 hem egter, tegen verwagting, gevangen
 hieldt. De Keurvorst werdt eerst ter dood
 veroordeeld; doch naderhand tot eene eeu-
 wige gevangenis. Hertog Maurits van Saxon
 werdt, sedert, tot Keurvorst verheeven (*k*).
 De Keizer zag zig, na 't overwinnen der twee
 voornaamste Protestantische Vorsten, meester
 van gantsch Duitschland.

Dood van Luther. Luther beleefde het ongeluk niet van de
 voornaamste voorstanders zyner Leere onder
 de Duitche Vorsten. Hy was, op den ze-
 ventienden van Sprokkelmaand des jaars 1546,
 in zyne Geboorte-Stad Isleben, overleeden (*l*).

XV. Terwyl de Duitche oorlog duurde, genoot
 Verbete- men, in de Nederlanden, eene tamelyke rust;
 ringen in van welke de Landvoogdes zig bediende, om
 burgerly- eenige verbeteringen te maaken, in het bur-
 ke zaa- gerlyk bestier deezer Landen. In den aanvang
 ken, hier des jaars 1546, werdt, in Holland, by openbaa-
 re Plakaate, de doodslag, in dronkenschap
 te lande. begaan, strafbaar verklaard. Ook werden de

V00-

(*k*) Chron. E. DE VEER f. 79 enz.(*l*) SECKENDORF Hist. der Reform. III. Deel, bl. 116.

voorige schikkingen op de Kleedinge nu, en ^{KARELII.} sedert nog meer dan eens, vernieuwd, en den 1546. Lomhaardhouderen de Kerk, geduurende den dienst, verboden. Op de Haringvisscherye, kwam, wat later, ook eene nieuwe Ordonnantie uit (m). De duurte van 't Kooren hadt, op 't einde van 't jaar 1545, reeds gelegenheid gegeven tot een Plakaat (n), waarby het koopen of verkoopen van Graanen van 't gewas deezer Landen, anders dan by de kleine maat en op de openbaare Markt zyner eigene woonplaats, tot aan Wynmaand toe, in Holland, verboden werdt (o). Men lei ook in beraad, om den uitvoer van Graanen, die, onder betaalinge van 't verlofgeld, nog vrystondt, geheellyk te verbieden. De Landvoogdes zondt iemant naar Amsterdam, om op te neemen, hoe veel voorraads aldaar lag. En sedert heeft men Burgemeester *Henrik Dirkszoon* beschuldigd, dat hy de Koorenkoopers zou hebben aanzet, om twee lasten, in plaats van één, op te geeven: waar door de uitvoer vry bleef (p). Voorts was men, omtrent deezen tyd, ook sterk in de weer, om de zee-weeringen, by Petten en 't Hondsbosch, welken de Landvoogdes, voor eenige jaaren, bezigtigd hadt, te verbeteren, en de Duinen aldaar te onderhouden (q). Het Hof van Holland gaf, insgelyks, eene Ordonnantie uit, op het stellen van vuuren langs de stranden van

(m) Repert. der Plakaat. bl. 53, 54, 63, 64, 67.

(n) ADR. VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1545. bl. 46, 48.

(o) Zie dit Plakaat by BOOMKAMP Alkm. bl. 112. Verg. Repert. der Plakaat. bl. 53, 54.

(p) HOOFT II. Boek, bl. 61.

(q) Repert. der Plakaat. bl. 54, 56.

KAREL II. van Holland, in Oorlogstyd; van ter Schelling af tot aan Goederede toe (r), welke Ordonnantie, door Vrouwe Maria, sedert, bekragtigd werdt (s).

De sterkte by Rammekens gestigt, 1547.

In Lentemaand des jaars 1547, begaf de Landvoogdes zig naar Zeeland, om orde te stellen op de zeeweeringen der verscheiden Eilanden, en op de versterking van Walcheren, tegen vyandlyke aanslagen, Tot dit laatste einde, vorderde zy van de Staaten dertigduizend guldens, na dat haar, ongevraagd, tot beide de einden, reeds tienduizend Karels guldens waren aangeboden, welken zy ook aangenomen hadt. De Landvoogdes hadt voor, eenige Blokhuisen in Walcheren te doen opwerpen, welken zy, met Krygsvolk en geschut, op 's Keizers kosten, beloofde te zullen voorzien (t). Doch my is niet gebleeken, dat de Staaten in haaren eisch bewilligd hebben. 't Is egter niet onwaarschynlyk, alzo men vindt, dat het Kasteel, te *Blanksboek*, by *Rammekens*, de *Zeeburg* genaamd, onlangs begonnen, omtrent deezén tyd, voltooid werdt (u).

Maximiliaan van Bourgondie, Heer van Beveren, wordt Stadhou-

In den aanvang deezes jaars, ontsloeg Lodewyk van Vlaanderen, Heer van Praat, zig, ter oorzaake van zynen ouderdom en andere bezigheden, met 's Keizers goedvinden, van de Stadhouderlyke waardigheid van Holland en Zeeland (v); die, terstond hierna, aan den Admiraal, *Maximiliaan van Bourgondie*, Heer

70

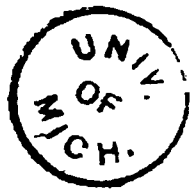
(r) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1546, bl. 35, 18. op 't jaar 1547, bl. 5.

(s) Repert. der Plakaat. bl. 56.

(t) Aften by BOXHORN op REIGERSB. II. Deel, bl. 483, 484.

(u) REIGERSB. II. Deel, bl. 481, 482.

(v) SUFFRID. PETR, Append. ad BEKAM p. 190.

re van Beveren, werdt opgedraagen. Zyn Laft-KARELII. brief was, op den twee-entwintigsten van 1547. Sprokkelmaand, getekend (w), en in Bloei-der van maand, tradt hy eerst in de bediening der Holland. nieuwe Ampten (x), neemende, op den tweeden, zitting in den Raad en op de Rolle. De Advokaat Mr. *Adriaan van der Goes*, die zynen Vader, Mr. Aert, was opgevolgd (4), ontving den Stadhouder, uit naam der Staaten. In de aanspraak, by deeze gelegenheid gedaan, gaf hy hem den titel van *Edele, Vermogende, Welgebooren Heer* (y). Door deeze vereeniging van de Ampten van Stadhouder en Admiraal, in één' en den zelfden Persoon, eindigde het geschil, welk de Stadhouder en Staaten van Holland, sedert eenige jaaren, en laatstelyk in 't voorleeden jaar (z), met den Admiraal, gehad hadden. Het aanzien van den Stadhouder rees ook zeer, doordien hy, by de Landmagt der Landschappen, welken onder zyn bewind gesteld waren, ook over de gantsche zeemagt der Nederlanden gebied voerde. 't Is waarschynlyk, dat Karel de

(w) Repert. der Plakaat. bl. 56.

(x) REIGERSB. II. Deel, bl. 487.

(y) ADR. VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1547, bl. 18, 19.

(z) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1546, bl. 3, 4.

(4) Meester ADRIAAN VAN DER GOES was den Staaten van Holland, in Slagtmaand des jaars 1542, tot Opvolger zyns Vaders, aangepreezen, door den Prins van Oranje, toen Stadhouder van Holland. *Regist. van Mr. AERT VAN DER GOES*, bl. 347. Meester Aert lei zyn Ampt, in Louwmaand des jaars 1544, neder, en werdt toen, terstond, opgevolgd, door zynen Zoon, die, op den zesden van Sprokkelmaand, den eed deedt. J. VAN DAM I. *Memoriaalb.* fol. 29 versf. by J. DE RIEMER, *Beschr. van 's Gravenb.* II. Deel, bl. 89.

KAREL II. de V, met het Stadhouderschap aan den Ad-
1547. miraal op te draagen, in der daad beoogd
 heeft, meer klem aan 't gezag des Stadhou-
 ders, in Holland en in Zeeland, te geeven.

XVI. Het overlyden van Henrik den VIII. en
 Verande- François den I, welk, kort na elkanderen,
 ringen in in den aanvang des jaars 1547, voorgevallen
 Frank- was, bragt eenige verandering te wege, in de
 ryk, En- zaaken der Nederlanden. Henrik werdt op-
 geland en gevolgd, door zynen Zoon, *Eduard den VI*,
 Schot- die naauwlyks negen jaaren bereikte. Zyn Va-
 land. der was, kort voor deszelfs dood, in onder-
 handeling getreden, over een Huwelyk, tus-
 schen Eduard en *Maria*, die haaren Vader,
 Jakob den V, in 't Schotsche Ryk opgevolgd
 was, en onder de Voogdye haarer Moeder
 stondt. Doch veele Schotsche Grooten, en de
 Koninginne Weduwe zelve poogden den voort-
 gang van dit Huwelyk te beletten. De Her-
 tog van Sommerfeth, *Protector* of Beschermer
 van Engeland en de Raad van Eduard den VI.
 beslooten, hierop, de Schotten, door de wa-
 penen, tot het toestaan van het Huwelyk, te
 dwingen. *Henrik de II.* die zynen Vader, Fran-
 çois den I, in 't Fransche Ryk, was opge-
 volgd, ondersteunde de Schotten, tegen de
 ragt van Engeland. De Nederlanden wa-
 ren, met Frankryk en Engeland beide, ver-
 bonden. Doch de Schotten, oordeelende,
 naar 't schynt, dat zy thans meer van hun te
 vreezen dan te hoopen hadden, voeren, in
 deezen Zomer, voort, met het pleegen van
 verscheiden' vyandlykheden, ter zee, tegen
 's Keizers Onderzaaten. De Haringvisschery,
 die, onder Schotland, door de Hollanders
 en

Vyand-
 lykheden
 der
 Schotten.

en Zeeuwen , geschiedde , werdt zeer belem- KAREL II.
 merd , door de Schotsche Kaapers (a) : waar- 1547.
 om de Landvoogdes , in Zomermaand , ter De Ha-
 Dagvaart in den Haage , deedt voorflaan , dat ringvaart
 men de tiende Buis , ten oorlog , behoorde bevei-
 toe te rusten , dezelve , tot goedmaakinge der ligd.
 kosten , deel geevende , in de voordeelen der
 visscherye. Doch de Steden en Plaatsen , zig
 met de Haringvangst geneerende , verwierpen
 deezen voorslag , beweerende , dat de Haring-
 teelt , den visscheren niet slegts , maar 't gant-
 sche Land voordeelig zynde , ook , op kosten
 van 't gemeene Land , behoorde beschermd te
 worden. Die van Vlaanderen en Zeeland ,
 hierover , insgelyks , gehoord , oordeelden
 ook , dat de tiende Buis de Visschery niet ge-
 noeg zou kunnen beschermen , alzo de Bui-
 zen , die eerst gevangen hadden , zig , volgens
 gewoonte , onder geleide van eenige gewa-
 pendes Buizen , naar huis zouden haasten ; waar
 door veroorzaakt worden zou , dat 'er te wei-
 nige gewapende Buizen , by het overig ge-
 deelte der Vloote , zouden kunnen blyven ,
 om dezelve , tegen een Oorlogschip , te kon-
 nen beschermen. Holland zou gaarne , met
 Vlaanderen en Zeeland , over 't beveiligen
 der Haringvisscherye , hebben willen overeen
 komen. Doch dit gelukte niet. Men besloot
 dan , uit Holland alleen , agt Oorlogschepen
 in zee te brengen , en de kosten , die vyfen-
 veertigduizend guldens beloopten zouden , groo-
 tendeels te vinden , uit een lastgeld , op de
 Visscherye. De Staaten zouden 'er , uit 's Lands
 Kas-

(a) REIGERSB. II. Deel , bl. 487.

KAREL II. Kasse, agtduizend guldens toe geeven, waar
1547. in egter Leiden en Gouda, als geen belang

by de Haringvaart hebbende, maar vier en driehonderd guldens draagen wilden. Terwyl de Schepen gereed werden gemaakt, werdt de Haringvaart, tot aan Herfstmaand toe, by openbaaren Plakaate, verboden (*b*). Doch na 't eindigen der visscherye, in Wintermaand, bevondt men, dat eenige visschers, om 't Lastgeld uit te winnen, een gedeelte hunner vangst, in Engeland, verkogt hadden, zonder daarmede eerst in Holland gekomen te zyn. De Stadhouder klaagde hier over, ernstelyk, ter Staatsvergaderinge (*c*). Doch men heeft dit bedrog, zelden, t'eenemaal, kunnen weeren. In 't voorbygaan, merken wy aan, dat de Ingezetenen van Amsterdam zig, ten deezen tyde, nog sterker dan sedert, met de versche Vischvangst in de Zuiderzee schynen geneerd te hebben; also zy, nevens andere Watersteden, in Slagtmaand deezes jaars, Oktroi kreegen, om hunne visscheryen te mogen gebruiken, mids zig bedienende van netten, die eene behoorlyke wydte hadden, en geen' versmoorden visch te lande brengende (*d*).

XVII. Na 't eindigen van den Duitschen Kryg, tot welken de Nederlanden geld en volk hadden moeten leveren, hoopte men, eindelyk eens, ontheeven te zullen blyven van het onder-

(*b*) Repert. der Plakaat. *bl.* 56, 59.

(*c*) ADR. VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1547, *bl.* 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 38, 40, 41, 43, 44, 45, 46. VELIUS Hoorn, *bl.* 260. BRANDT Enkh. *bl.* 71.

(*d*) Repert. der Plakaat. *bl.* 59.

derhouden van vreemde Knegten, die den KAREL II. Landzaaten, veele jaaren, tot merkelyken 1547. last, waren geweest, en meer dienden, om 's Paarden, Keizers gebied uit te breiden en te bevestigen, in tyd van dan om de Landen te beveiligen en te be- Vrede, op schermen. Doch de Keizer begreep het an- de grenzen, te ders. Hy besloot, in deezen tyd van Vrede onder- zelve, op de grenzen der Nederlanden, voor- houden. taan, altoos, vierduizend Paarden te onder- houden, die verbonden zouden zyn, den eed van getrouwheid aan hem af te leggen (e). En de Landzaaten, die hieraan, in tyden van vrede, t'eenemaal ongewoon waren, moesten, voor 't onderhoud van dit Krygsvolk, zorg draagen. Karel de V. lei dus de grondslagen van eene vollagen' overheersching der Nederlanderen, op welken, zyn Zoon en Opvolger, Filips, naderhand gebouwd heeft.

De slegte staat van 's Lands Geldmiddelen Ingezete- veroorzaakte, ten deezen tyde, moeilykhe- nen, om den, van welken men, in lang niet gehoord 's Lands hadt. De zes groote Steden, omtrent het schulden, einde des jaars 1544, ruim zesenzeventigdui- buitens Lands be- zend ponden aan Losrenten hebbende verkogt kom- (f), hadden, in 't begin des volgenden jaars, merd. last gegeven, om de verscheenen Renten van vroeger tyd te voldoen, en eenige oude Renten te lossen, eerst van Buitenluiden, daarna van Ingezetenen, op dat deezen, buitens Lands, niet bekommerd zouden worden. Doch alzo dit niet, of niet behoorlyk geschied was, werden 'er, omtrent het einde des jaars 1546, ee-

(e) Repert. der Plakaat, bl. 57.

(f) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1545, bl. 1, 8, 28, 29, 34.

KAREL II. eenige Ingezetenen van Dordrecht, in VI
1547. deren, vastgehouden. De Staaten moe

Onwilli-
 gen, tot
 voldoe-
 ning der
 gemeene
 Lasten
 genood-
 zaakt.

terstond orde stellen, dat de Renten, om
 ker wanbetaaling, deeze luiden in zwaarigt
 geraakt waren, en de kosten, by deeze g
 genheid, gemaakt, voldaan werden, gel
 in de Lente deezes jaars, geschiedde (g). I
 aandeel der onwilligen om den Impost te
 taalen beliep nu nog zeventuizend drieh
 derd en vyftig guldens, welken men van
 Bede korten wilde. Doch de Landvoog
 wilde niet meer dan tweeduizend guldens l
 ten vallen, zynde het aandeel des Graaven v
 Buuren, die van den Keizer uitstel van t
 taalinge bekomen hadt. De Staaten wendde
 derhalven, alle moeite aan, om meer onw
 ligen tot betaaling te noodzaaken. Die v
 Asperen en Heukelom, den Excyns, dien
 lieten ontvangen op Kerfstokken, welker
 afgedaan zynde, jaarlyks, in 't vuur werde
 geworpen, kwalyk hebbende opgebracht, we
 den gegyzeld, en niet ontslaagen, dan ond
 voorwaarde, dat Asperen, voor drie jaare
 Impost, honderd en vyftig, en Heukelom
 honderd en vyf guldens, boven het Morger
 geld, zou opbrengen (h). Behalven den Gra
 ve van Buuren, waren de Graavinnen va
 Hoorne en Aremborg, en de Heeren van Al
 benbroek en Kruiningen ook onwillig geweest
 om den Impost te betaalen: doch van deeze
 werden eenigen, immers de Graavin va
 Hoorne

(g) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1545, bl. 1
 op 't jaar 1546, bl. 16, 19. op 't jaar 1547, bl. 5, 10, 13.

(h) ADR. VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1547, bl. 7, 8
 11, 14, 15, 18.

Hoorne, door den grooten Raad te Meche- KAREL II.
 len, tot betaaling veroordeeld (i). Het oud 1547.
 agterweezen van Holland, beloopende twee-
 honderdduizend min zefzig guldens, hadt men
 gemeend te zullen kunnen vinden, uit een
 driejaarig Morgengeld van twee en een vier-
 de stuivers van 't morgen voor het eerste, en
 twee stuivers voor de twee laatste jaaren, en
 uit den Impost op Wyn en Bier in de Steden;
 doch na dat de Ontvangers, in den Zomer dee-
 zes jaars, rekening gedaan hadden, kwamen
 'er nog veertigduizend guldens te kort, die
 men besloot om te slaan, voor de helft op de
 Schildtalen, en voor de wederhelft, by drie
 grooten op de Morgentalen (k); gelyk ge-
 schiedde: waarmede deeze oude schuld, ein-
 delyk, afgedaan werdt (l). De Geestelykheid
 moest, dit jaar, wederom de helft haarer in-
 komsten aan den Keizer uitkeeren (5).

Terwyl men dus, in Holland en elders, den XVIII.
 staat der Geldmiddelen, op beteren voet, zegt Geschil
 te brengen, was men, in Duitschland, sterk over de
 bezig, om de Nederlanden, of ten minsten onder-
 eenigen der zelve, te doen verklaaren, voor hoorig-
 Leden van het Keizerryk, op datze mede tot heid der
 de Ryks lasten zouden draagen. Karel de V. Neder-
landen
aan 't Kei-
maak-
zerrik.

(i) ADR. VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1546, bl. 12. op
 't jaar 1547, bl. 17.

(k) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1547, bl. 2, 6,
 7, 8, 9, 13, 15, 16, 17, 46, 47.

(l) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1548, bl. 8.

(5) Men vindt, dat de Utrechtsche Geestelykheid,
 nu, in twee reizen, omtrent driehonderd en zefzig-
 duizend guldens opbragt; daar zy, in 't jaar 1543,
 met tienduizend guldens, was vry geraakt. *Anon. Ad-*
vers. in MATTHÆI Fundat. & Fat. Eccl. p. 225.

KAREL II. maakte hierop, eindelyk, een schikking
1547. 't jaar 1548. Doch alzo 'er, vooraf, 't
 twist over gevallen was, op de Ryksdag
 en 's Keizers schikking zelve, hier en da
 niet dan met moeite ingang vondt, en
 schaapen scheen gewigtigē gevolgen te
 len hebben, moeten wy den grond van 't
 ne hier over te doen viel van wat hooger
 haalen.

Oude **Wy hebben, in het voorige gedeelte d**
 staat der- **zer Historie gezien, dat alle de Nederl**
 zelven, **den, oudtyds, tot het Ryk van Karel den Gr**
 ten op- **ten, behoord hadden. Doch na de verd**
 zigte van **ling van dit Ryk in verscheiden' deelen, v**
 't Ryk. **welken de twee voornaamsten, sedert, Duits**
land en Frankryk genoemd zyn geworden, z
sommige Nederlanden, gelyk Gelder, Her
gouwen, Holland, Friesland, 't Stigt en Gi
ningen aangemerkt, als behoorende tot t
Duitsche Ryk: anderen, gelyk Vlaander
en Artois, waren aan Frankryk onderhoori
en wederom anderen, gelyk Brabant en Ze
land, uitmaakende een groot gedeelte van
Ryk van Lotharius of Lotharingen, behoo
den nu eens tot Frankryk, dan eens tot Duits
land, naar dat Lotharingen, door Fransche
of door Duitche Vorsten, beheerd werdt. Ze
land schynt zelfs, somtyds, gedeeltelyk tot h
Duitsche Ryk, gedeeltelyk tot Frankryk b
hoord te hebben. Ook moet men dit zelfd
wat de oudste tyden aangaat, van Hollan
zeggen. Doch in laater' tyden, zyn beide
Holland en Zeeland geheel tot het Duitche
Ryk gerekend. De Hertogen en Graaven de
Nederlanden, die, met het bewind over de
 zel

zelven, door de Frankische en Duitſche Vors-KAREL II. ten, beleend waren, verſcheenen, dikwils, 1547. ten Keizerlyken Hove, en ſtonden den Ryke in den oorlog ten dienſt. De Vierſchaaren, in Holland, werden, zelfs onder de Graaven uit de Huizen van Beieren, Bourgondie en Oostenryk, gespannen, *van wegen den Keizer van Rome, en den Graave van Holland (m).* Van ſommige Landſchappen, gelyk van Gelder, 't Stigt en Friesland, blykt ook, dat zy droegen in de Ryks laſten; doch ik vertrouw, dat dit van alle de Nederlanden, met naame van Holland en Zeeland, bezwaarlyk te bewyzen zou zyn: ſchoon my zeer wel bekend is, dat deeze laſten, dikwils, van hun zyn gevorderd. Ook ſchynen deeze Landſchappen den Ryke, niet altoos, als 't hun gevergd werdt, met manſchap, ten dienſt geſtaan te hebben. Hoe-wel ik niet ontkennen wil, dat zy 't, ſomtyds, gedaan hebben. In 't jaar veertienhonderd eenendertig, werdt van alle de Ryks Leden een zeker getal van manſchap gevorderd, om de Huſſiten, in Boheeme, te beoorloogen. Hertog Filips van Bourgondie moeſt toen vierhonderd Speeren leveren, Brabant tweehonderd, Gelder honderd, Holland en Zeeland ſamen tweehonderd, de Biſſchop van Utrecht, met drie Stigtsche Steden, vyftig, de Heeren van Batenburg, Kuilenburg, Buuren en de Lek ieder vyf (n). Doch my is geen blyk voorgekomen, dat de Nederlanders, ten deezen

(m) Keuren van Oudew. bl. 585. MATTHÆUS de Jure Gladii, Cap. XXXVIII. p. 639.

(n) Eerſte en Oudſte Ryks Matricul dans le Supplement au Corps Diplom. Tom. I. P. II. p. 353.

KARELII. zen tyde, in deezen Kryg, gediend he
1547. Men vindt wel, dat 'er, eenige jaaren
 ger, zesenvyftig Dordrechtſche Poorter
 gen de Huſſiten, ten ſtryde zyn uitge
 ken; doch of zulks, uit erkende verplij
 aan 't Ryk, of uit Godsdienſtigen yver ei
 kelyk op 't aanzetten der Predikeren, geſc
 zy (o), mag met reden in twyfel getro
 worden. In laater' tyd, zyn 'er, onde
 Nederlanden, die thans den naam van *K
 nigden* draagen, geen en geweest, die zig
 onderhoorig aan 't Keizerryk erkend he
 dan Gelderland en 't Stigt van Utrecht
 zo verre, dat Holland, door Utrecht,
 jaar 1526, voor 't Keizerlyk Kamergerig
 Spiers, in regten betrokken geworden is,
 der dat egter die van Holland aldaar het
 Ryksver- willen verſchynen (p). Ook was, al ter
 deeling de van Keizer Albrecht van Ooſtenryk,
 in Kreit- jaar 1438, het Ryk, voor de eerſte reize, in
 ſen. Kreitsen verdeeld geworden, onder de d
 van welken, Utrecht, Gelder, Brabant en l
 land begreepen werden (q). Doch Max
 liaan, in 't jaar 1500, het Kamergerig
 Spiers opgericht hebbende, in welk een Ra
 heer, uit de Nederlanden ter wederzyde
 Maaze, zitting hebben zou (r), verdeelde
 Ryk, in zes Kreitsen, naamlyk, de *Fra
 ſche*, *Beierſche*, *Zwabifche*, *Rynſche*, *W
 faalſche* en *Saxiſche* Kreits, onder welke
 Ki

(o) *BALEN Dordr. bl. 768.*(p) *MR. AERT VAN DER GOES Regiſt. bl. 24.*(q) *J. PH. DATT, de Pace Publ. Imperii p. 178. B. G. S.
 VIUS Corp. Hiſt. German. p. 717.*(r) *J. PH. DATT, de Pace Publ. Imperii p. 601.*

Kreitsen, hy vyf volkeren, die, oudtyds, in KARELII. 1547. Duitschland, gewoonnd hadden, te weeten, de Franken, Beierschen, Zwaaben, Lotharingers en Saxers, vervatten wilde: beslaande de Lotharingers, met de volkeren, die langs den Ryn woonden, den Rynschen, en de Saxers den Westfaalschen en Saxischen Kreits. Doch naderhand (6) bespeurende, dat sommigen van deeze Kreitsen te uitgestrekt waren, en dat zy, met maikanderen, nog niet alle de volkeren vervatteden, die, oudtyds, tot het Duitfche Ryk hadden behoord, vondt hy goed, by de zes gemelde, nog vier Kreitsen te voegen: verdeelende den Rynschen Kreits, in *Opperrynschen* en *Nederrynschen*, en den Saxischen in *Opperrynschen* en *Nederrynschen*, en daarby voegende zyne Oostenryksche Erflanden, onder den naam van *Oostenrykschen* Kreits, en die van zynen Kleinzoon, Karel, over wien hy toen Voogd was, onder den naam van *Bourgondischen* Kreits. Onder deezen laatsten, werden de meeste Nederlanden begreepen. Gelderland en 't Stigt van Utrecht waren, te vooren al, onder den Westfaalschen Kreits, vervat geweest. Doch also deeze verdeeling alleen gemaakt was, om, volgens dezelve, eene belasting te leggen, op de Landen, welken men geoordeeld hadt, onder 't Ryk te behooren (s), werdt dezelve niet overal aangenomen, vooral niet in de Nederlanden. Men oordeelde hier, dat Maximiliaan geen regt hadt

(s) B. G. STRUVIUS Corp. Hist. German. Tom. II. p. 940, 962.

(6) In 't jaar 1512.

KAREL II. hadt, om de Erflanden van zynen Klein-
 1547. zoon, die niet allen, noch ten allen tyde,
 tot de Rykslasten gedraagen hadden, den
 Ryke te onderwerpen. Doch in Duitsch-
 land, dreef men, dat Landen, welken van
 ouds tot het Ryk behoord hadden, gelyk
 de Bourgondische Nederlanden (7), met re-
 den, wederom onder het zelve betrokken kon-
 den worden. 't Geschil hier over, eenige jaa-
 ren aan den spyker gehangen hebbende,
 werdt wederom leevendig, na dat eerst het
 weereldlyk gebied over 't Stigt, en nader-
 hand, in het jaar 1543, het Hertogdom Gel-
 der en het Graaffschap Zutphen, aan Karel den
 V, afgestaan was. De Ryksstenden, in den
 aanvang des jaars 1543, te Neurenberg, by-
 een gekomen, oordeelden, dat de Nederlan-
 den, als behoorende onder den Bourgondi-
 schen Kreits, in de Ryks lasten, die toen zeer
 zwaar waren, behoorden te draagen. Doch
 Viglius van Zuichem, die, ten dien tyde, ne-
 vens *Virik, Vryheer van Krychingen*, naar den
 Ryksdag, was afgevaardigd (t), bragt zo veel
 te wege, dat de Nederlanden, die zeer veel
 aan den Keizer, hunnen Heer, opbrengen
 moesten, voor deeze reize, van de gemeene
 Ryks lasten vry bleeven (u). Nogtans verloo-
 ren de Stenden den toeleg niet uit het oog,
 om den Bourgondischen Kreits, in stand, te
 hou-

(t) VIGLIJ Vita N. XLVI. p. 22.

(u) VIGLIJ Epist. in Notis ad ejus Vitam, p. 160.

(7) Men vindt deezen ook onder 't Ryk begree-
 pen, in de optellingen der Ryks Leden van de jaaren
 1507 en 1521. Voiez *Supplement au Corps Diplomati-
 que* Tom. III. p. 13, 65.

houden. Zy zagen wel, dat het van alle de KAREL II.
 Bourgondische Erflanden bezwaarlyk te be- 1547.
 wyzen zou zyn, dat zy, waarlyk, tot het
 Duitsche Ryk behoorden; doch omtrent som- De Sten-
 migen, gelyk Gelder en Utrecht, was het den des
 wederom zo klaar, dat het, naauwlyks, ee- Ryks
 nigen twyfel toeliet. Zy beslooten, hierom, 't vorderen
 stuk op nieuws aan te tasten, en met Utrecht Utrecht
 te beginnen. Men wist, dat Bisschop Hen- agterstal-
 rik van Beieren, in zyn leeven, erkend hadt, len af, in
 dat hy schuldig was, zyn aandeel in alle de de Ryks
 Ryks lasten te draagen. Men verteldé, dat lasten.
 zyne Voorzaaten dezelfde erkentenis gedaan
 hadden. Ondertusschen, was het Stigt, se-
 dert lang, in gebreke gebleeven, om tot den
 Turkschen Kryg en andere lasten geld te schie-
 ten. De Stenden verzogten hierom den Kei-
 zer, dat hy Utrechtsche Gemagtigden naar
 Spiers wilde doen komen, om, met de Ka-
 mer, wegens de agterstallen, af te rekenen (v).

Karel de V. bevroedde haast, waar men heen
 wilde, en dat men met Utrecht begon, om
 tot de andere Nederlanden, of ten minsten
 tot eenigen derzelven, te voegzaamer, te
 kunnen overgaan. Doch 't was zyn belang,
 te beletten, dat zyne Erflanden tot de Ryks
 lasten droegen. De zwaare Beden, die hy,
 eenige jaaren herwaards, hier te lande, ge-
 vorderd hadt, en verder gezind was te vor-
 deren, zouden zekerlyk zo ligt niet inge-
 willigd worden, of, als ze reeds ingewil-
 ligd waren, veel bezwaarlyker konden wor-
 den opgebragt, wanneer de Landen hunnen
 Heer-

(v) VIGLIU Epist. Select. N. CXXXVIII. p. 319.

KAREL II. Heere niet alleen , maar 't Ryk daarenbo-
1547. ven voldoen moesten. 't Is waar , dat zy hier-
 toe niet zouden hebben kunnen verplicht ge-
 worden zyn , zo zy zo min tot het Duitſche
 Ryk behoord hadden , als Spanje en ſommige
 andere Staaten des Keizers. Doch 't was ,
 met de Nederlanden , gantſch anders gele-
 gen. Viglius van Zuichem , die wederom naar
 Spiers gezonden was , om de Stigtſche zaak
 voor te ſtaan , vertoonde den Stenden „ dat
 „ de Keizer verſtondt , dat de Stigtſchen zo
 „ veel tot de Ryks laſten draagen zouden , als
 „ zy , onder de Biſſchoppen , waren gewoon
 „ geweest ; doch dat zy beweerden , van alle
 „ Ryks laſten vry te zyn : dat , 't zy men dit
 „ met hen erkende of niet , het niemand onbe-
 „ kend zyn kon , dat het Stigt , onlangs , door
 „ de invallen van Maarten van Roſſem , ge-
 „ noodzaakt geweest was , veel tot zyne eigen'
 „ beſcherming op te brengen : waarom men
 „ thans den Landzaaten geenen nieuwen laſt
 „ behoorde op te leggen.” Doch de Stenden
 lieten zig niet paaijen , met deeze redenen ,
 en dreigden de zaak den Ryks Fiſkaal in han-
 den te zullen geeven. Viglius belette dit eg-
 ter. En de Vergadering beſloot „ dat de
 „ Keizer den onderſtand , die zyne Erſtan-
 „ den , tot het Ryk behoorende , zouden op-
 „ brengen , tot onderhoud van zyn Leger in
 „ Hongarye , kon en moeſt gebruiken.” Vi-
 glius was van gedagten , dat de Stigtſchen ,
 onder deeze algemeene bewoording van *Erſ-*
landen , begreepen waren , en 't was hem zeer
 naar den zin , dat zy gerekend werden , de
 penningen , hun afgevorderd , niet aan 't Ryk ,
 maar

maar aan den Keizer, schuldig te zyn. 't Ge- KAREL II.
 schil met de Stigtschen over de agterstallen 1547.
 werdt, ten deezen tyde, ook vereffend (w).
 Zy bleeven wel beweeren, dat zy, ten min-
 sten na dat zy onder 't Huis van Oostenryk
 geraakt waren, en 's Keizers Beden voldee-
 den, van allen uitheemschen last moesten ont-
 heeven verklaard worden. Doch uit eenen
 Brief van Viglius, 'is af te neemen, dat hy,
 schoon hy, op den Ryksdag, zo veel als hy
 kon, ten voordeele der Stigtschen, gezeid
 hadt, egter van oordeel was, dat zy, zo, wel
 als Saxen en Kleef, de Ryks lasten, boven
 die, welken hun, door hunnen byzonderen
 Heer, den Keizer, afgevorderd werden, draa-
 gen moesten (x).

In 't volgend jaar 1545, bragten de Sten-Men on-
 den 't geschil wederom op den Ryksdag teder-
 Worms. Viglius, hoe weinig eer hy, met ^{zoekt, in}
 het voorstaan van de zaak der Nederlanden, ^{Duitsch-}
 zag in te leggen, moest egter, op 's Keizers ^{land, of}
 uitdruklyk bevel, den Ryksdag wederom by- ^{de Ne-}
 woonen. De Stenden spraken nu niet van ^{derlan-}
 het draagen in de Ryks lasten; maar hadden ^{den eeni-}
 't geschil tot dit punt gebragt, of de Neder- ^{ge ver-}
 landen eenige verbindtenis aan het Ryk had- ^{bindtenis}
 den, of niet. Dit maakte de zaak moeilyker. ^{aan 't Ryk}
 Viglius zelf was overtuigd, dat men, ten ^{hebben.}
 opzigte van sommige Landschappen, bewy-
 zen kon, dat zy tot het Ryk behoorden. Ook
 wilde men zig, hier te lande, niet alle ge-
 meenschap met het Ryk, ten eenemaal, ont-
 trek-

(w) VIGLIUS Vita N. XLVIII. p. 24.

(x) VIGLIUS Epist. Select. N. CXXXVIII. p. 319.

KAREL II. trekken. 't Gevoelen der Stenden plat uit te

1547. ontkennen, zonder hunne bewyzen te wederleggen, was ongeraaden. Ook vreesde Viglius, dat hy, beweerende, dat de Bourgondische Erflanden niets gemeens hadden met het Ryk, den Stenden gelegenheid geeven zou, om zig, op gelyke gronden, het draagen der Ryks lasten, insgelyks, te onttrekken; gelyk zy, voorheen, al gedreigd hadden te zullen doen. Hier kwam nog by, dat de Keizer zelf; by andere gelegenheden, den Stenden reeds meer beloofd hadt, dan de Nederlanders erkennen wilden, den Ryke schuldig te zyn. Viglius poogde, hierom, de Stenden te doen verklaaren, welke Landschappen zy onder den Bourgondischen Kreits begrypen wilden (y). Doch de verschillende begrippen, die, wederzyds, met veel yver, gedreeven werden, waren oorzaak, dat men tot geen besluit kwam. De oorlog tegen de Protestanten, die, kort hierna, ontstak, en tot in 't jaar 1547 duurde, verhinderde den Keizer, zelv' de hand te leggen, aan 't beslissen van dit oud geschil. Hy maakte 'er egter een einde van, op den Ryksdag, die, in Zomermaand des jaars 1548, te Augsburg, gehouden werdt.

1548. 't Geschil werdt hier, van den grond op, verhandeld. De Stenden vertoonden den Keizer, schriftelyk „ dat Maximiliaan, zyn Grootvader, de Nederlanden, eertyds, onder den „ Bourgondischen Kreits begreepen; en op „ zeker aandeel in de gemeene Ryks lasten „ gesteld hadt; dat Filips, Hertog van Bourg-

(y) VIGLIUS Epist. in Notis ad ejus Vitam, p. 160.

„ gondie, nu in perfoon, dan door zyne Ge- **KAREL II.**
 „ magtigden, op de Ryksdagen verschee- **1548.**
 „ nen was, en afgevaardigden tot de Regee-
 „ ring des Keizerryks, en tot de Keizerlyke
 „ Kamer gezonden hadt, door welke de Ne-
 „ derlanden, op hun aandeel in de Ryks
 „ lasten, gesteld geworden waren; waarom
 „ zy verzogten, dat de Bourgondische Kreits
 „ nog als een Lid des Duitschen Ryks mogt
 „ aangemerkt worden, en de gemeene lasten
 „ helpen draagen.” Zy voegden ’er by „ dat
 „ het Hertogdom Gelder, het Graaffschap
 „ Zutfen en de Staaten des Lands van Utrecht,
 „ als, buiten alle tegenspraak, tot het Ryk, en
 „ onder den Westfaalschen Kreits behooren-
 „ de, voortaan ook de Ryks lasten moesten
 „ helpen draagen, en de oude agterstallen af-
 „ doen.” Doch van de zyde der Nederlan-
 „ deren, werdt, hierop, waarschyntlyk door
 „ den Raadsheer Viglius (z), aangemerkt „ dat
 „ men niet bewyzen kon, dat de Bourgondi-
 „ sche Erflanden, in Nederland of elders ge-
 „ legen, immer iets tot de Ryks lasten had-
 „ den opgebragt, en dat het ontwerp, om
 „ dezelve onder eenen Bourgondischen
 „ Kreits te brengen, nooit was uitgevoerd:
 „ dat Hertog Filips de Ryksdagen, vrywil-
 „ liglyk, en niet uit hoofde van eenige ver-
 „ pligting aan ’t Ryk, hadt bygewoond, en
 „ dat hy, insgelyks, zonder eenige verplig-
 „ ting, maar enkelyk om de Stenden des
 „ Duitschen Ryks, tot den oorlog tegen de
 „ Tur-

(z) *Vide* VIGLIU Vitam N. LVII. p. 27. ejusdemque Epist. Se-
 lect. N. CXLVI. p. 341.

KAREL II. „ Turken en het herwinnen van Konstanti-
1548. „ nopole, aan te moedigen, wel zekere som-
 „ men, tot dien oorlog, hadt willen verstrekk-
 „ ken: dat het Hertogdom Gelder, inder-
 „ daad, tot het Ryk behoorde, en dat de
 „ Keizer, door zynen Grootvader, Maximi-
 „ liaan, al voorlang, met het zelve beleend
 „ geworden was; doch dat het Ryk nimmer
 „ van dit Hertogdom eenige gemeene lasten
 „ gevorderd, veel min ontvangen hadt; waar-
 „ om de Staaten, by 't inhuldigen des Kei-
 „ zers, bedongen hadden, dat hy hen, by
 „ deeze hunne vryheid, bewaaren zou; dat
 „ de Staaten van Utrecht, insgelyks, be-
 „ weerden, dat zy, volgens hunne oude Pri-
 „ vilegien, in geene Ryks lasten gehouden
 „ waren, die ook, zo zy zeiden, nooit van
 „ hun geëischt, immers nooit ontvangen wa-
 „ ren: dat, alschoon men bevinden mogt,
 „ dat Gelder en Utrecht, onder den West-
 „ faalschen Kreits, begreepen, en op zeker
 „ aandeel in de Ryks lasten gesteld waren ge-
 „ weest, hieruit, geenszins volgde, dat dee-
 „ ze Landschappen gehouden waren, zulk
 „ een aandeel op te brengen; dat, gelyk dee-
 „ ze Landschappen en de overige Nederlan-
 „ den altoos vry van Ryks lasten geweest wa-
 „ ren, men ook niet bevinden zou, dat zy
 „ immer eenige bescherming of onderstand
 „ van 't Ryk genooten hadden, welke nog-
 „ tans den eigenlyken Ryks Stenden geagt
 „ moest worden toe te komen. Uit al het
 „ welke beslooten werdt, dat de Nederlan-
 „ den, en Gelder en Utrecht zelve van alle
 „ Ryk lasten ontheeven, en by hunne oude
 vry.

„vryheden bewaard moesten worden (a).” Zo KAREL II. veel werdt ’er gezeid om de Nederlanden van 1548. de Ryks lasten vry te doen verklaaren. Doch Uitspraak op de meeste deezer redenen, zou veel aan van Karel te merken zyn, waarmede wy ons niet zullen den V. ophouden. De Keizer vindt ook niet goed, ver ’t ges- dezelve, in allen deele, te laten gelden: maar schil des- wege. besliste het geschil, tusschen ’t Ryk ende de Nederlanden, den zesentwintigsten van Zomer- maand, op den volgenden voet: „dat de Kei- „zerlyke Erflanden, nevens het Hertogdom „Gelder, het Graaffschap Zutphen en de Heer- „lykheid van Utrecht, onder eenen Kreits „vervat zouden worden, en zo veel als twee „Keurvorsten in de Ryks lasten draagen; doch „dat zy, daarentegen, ook de bescherming „en ondersteuning des Ryks genieten zou- „den; behoudende voorts alle hunne overige „vryheden, regten en regtsgebied.” Volgens Overeen- deeze Uitspraak; werdt ’er, ten zelfden da- komst, ge, tusschen den Keizer en de Stenden, eene, tusschen ’t Ryk en overeenkomst getroffen van deezen inhoud: de Ne- „De Keizer, als *Erf- en Opperheer* der Bour- derlan- „gondische Staaten, stelt de Hertogdommen den, we- „Lotharingen, Brabant, Limburg, Luxem- gens ’t „burg en (8) *Gelder*; de Graaffschappen Vlaan- draagen der Ryks de- lasten.

(a) Edict. Caroli V. *apud* CONRING. de Finib. Imper. Germ. Cap. XXVII. p. 750 & seqq.

(8) In ’t *derde Deel* van ’t *Groot-Plakaatboek*, door MR. SIMON VAN LEEUWEN uitgegeven, vindt men, (bl. 23), eene zeer stordige vertaaling deezer Overeenkomst, in welke, in de optelling der Keizerlyke Erflanden, die onder ’s Ryks bescherming gesteld werden, de naamen van *Gelder* en *Zutphen*, *Holland* en *Zeeland*, onder anderen, worden overgeslaagen:

KAREL II., deren, Artois, Bourgondie, Henegouwen,
1548. „ *Holland, Zeeland*, Namen en *Zutphen*; het
 „ Markgraaffschap des Heiligen Roomschen
 „ Ryks, de Heerlykheden *Friesland, Utrecht*,
 „ *Overyffel, Groningen*, Valkenburg, Daal-
 „ hem, Salins, Mechelen en Maastricht,
 „ onder de bewaaring en bescherming der
 „ Keizeren, der Roomsche-Koningen en des
 „ Heiligen Roomschen Ryks, behoudens der
 „ zelve voorregten en vryheden. Hy be-
 „ dingt, dat dezelve, gelyk andere Ryks
 „ Stenden, op alle Ryksdagen, beschreeven
 „ zullen worden, alwaar zy en 's Keizers
 „ Opvolgers, als Aartshertogen van Oos-
 „ tenryk, zitting en stem hebben moeten.
 „ Voorts belooft hy, voor zig en zyne Op-
 „ volgers, wegens de gemelde Landen, zo
 „ veel als twee Keurvorsten, tot de gemeene
 „ lasten, te zullen opbrengen: zo dat, wan-
 „ neer een Keurvorst honderd guldens, of
 „ honderd paarden en honderd Knegten op-
 „ brengt, de gemelde Landen tweehonderd
 „ guldens, tweehonderd paarden en twee-
 „ honderd Knegten opbrengen zullen. In
 „ geval, zy egter zelve hunne manschap
 „ mogten noodig hebben, zullen zy, met geld
 „ in de plaats, volstaan kunnen. Tot eenen
 „ algemeenen Krygstogt tegen de Turk al-
 „ leen, zullen de gemelde Landen zo veel
 „ als drie Keurvorsten moeten opbrengen.
 „ Alle de gemelde Keizerlyke Erflanden zou-
 den,

of uit losheid, of om de gemeenschap, die deeze
 Landen, oudtyds, met het Ryk, gehad hebben, te
 verdonkeren.

„ den, voortaan, onder eenen Kreits, den ^{KAREL II.}
 „ *Kreits der Bourgondische Erflanden* genaamd, 1548.
 „ begreepen zyn, onaangezien eenigen der-
 „ zelve, te vooren, onder eenen anderen
 „ Kreits, begreepen geweest waren. Zo de
 „ Landen in gebreke blyven mogten, om hun
 „ aandeel in de gemeene lasten te voldoen,
 „ zouden zy, deswege alleen, doch om gee-
 „ ne andere reden, voor het Keizerlyk Ka-
 „ mergerigt te Spiers, in regten betrokken
 „ kunnen worden. De Landen zouden, voort-
 „ aan, van den Keizer en 't Ryk vry en on-
 „ afhankelijk zyn, en als zodaanig erkend
 „ worden, mids dat zulken onder dezelve,
 „ welken Leenen van 't Ryk waren, in die
 „ leenroerigheid bleeven. Voorts zouden zy,
 „ zo wel als de andere Ryks Stenden, de *Land-*
 „ *vrede*, door den Keizer gemaakt, moeten
 „ onderhouden.” De Keizer en de Ryks-
 „ stenden, op den Ryksdag vergaderd, beves-
 „ tigden deeze Overeenkomst plegtiglyk. Doch
 Karel de V. hadt beloofd, dezelve ook, door
 vier voornaame Kerkvoogden, vier Edelen
 en vier Steden, uit den naam en van wege
 alle zyne Erflanden, binnen een jaar of eer-
 der, te zullen doen bezegelen (b): 't welk,
 in sommige Landen, met naame in Holland,
 geene kleine moeite inhadt; doch in de mees-
 ten, ligtelyk, werdt ingewilligd. De Keizer,
 voorhebbende, van Augsburg naar de Neder-
 landen te keeren, om de gemaakte schikking,
 aldaar, te doen aanneemen, vondt, vooraf,
 goed,

(b) Edit. Caroli V. apud CONRING. de Finib. Imp. Germ.
 p. 750-769. Conf. DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. II.
 p. 340, 342.

KAREL II. goed, eenige verandering in het Kamergericht
1548. te Spiers te maaken, waartoe hem de Ryks
 ————— Stenden verzogt hadden. De Protestanten hadden veel in te brengen, tegen de tegenwoordige Leden deezer Kamer. Doch de Keizer bevestigde dezelve allen. Daarenboven, deedt hy Viglius dertien Perfoonen benoemen, die den voorigen Leden, tot Byzitters, werden toegevoegd. *Bartholomeus Latomus*, een deezer dertien, hadt zitting in het Kamergericht, uit den naam van den Bourgondischen Kreits (c).

De Over- Karel de V. vertrok, in Herfstmaand, naar
 eenkomst de Nederlanden, alwaar de gemaakte schik-
 wordt, in kingen te Augsburg, staatswyze, overwoon-
 Holland, gen werden (d). De Staaten van Holland
 met moeite vonden 't vreemd, dat de Keizer niet bepaald
 aangenomen, hadt, welken onderstand zy van 't Ryk te

wagten zouden hebben, noch, of zy hun aandeel in de Ryks lasten, uit de gewoonlyke Keizerlyke Beden, zouden betaalen, of niet.

De Advokaat van der Goes, en de Pensionarissen van Dordrecht, Delft, Leiden en Amsterdam vertoonden dit den Geheimen Raad der Landvoogdesse, in Lentemaand des jaars 1549, verklaarende, in 't byzonder, dat de Staaten oordeelden, de gemaakte schikking niet te moeten goedkeuren, dan onder uitdruklyk beding, dat zy 't bestemde aandeel in de Ryks lasten, uit de Beden, zouden mogen voldoen, en van verdere Ryks schattingen voor altoos, vry verklaard worden. Viglius van Zuichem, die, na 't afsterven van Lodewyk van Schoore, in Louwmaand dee-

zes

(c) VIGLIUS Epist. in Notis ad Epist. Select. N. CXLVI. p. 342.

(d) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1548. bl. 36.

zes jaars, tot President van den geheimen Raad, verheeven was (e), merkte, hierop aan „ dat de Augsburgsche schikking zeer „ voordeelig voor de Nederlanden was, met „ naame voor Holland; also men bewyzen „ kon, gelyk hy aanbodt, op staande voet „ te willen doen, dat Holland meer dan andere Nederlanden den Ryke onderhoorig „ was, eertyds de Ryks lasten, gelykelyk met „ de andere Stenden, helpen draagen, in 't „ Ryk te regt gestaan, en doorzyne Graaven, „ den Keizer en 't Ryk hulde gedaan hadt; „ van al 't welke, de Keizer het Land, door „ de Augsburgsche schikking, hadt willen „ bevryden.” Hy antwoordde, voorts, op de bedenkingen der Staaten „ dat, uit de „ Overeenkomst, te Augsburg gemaakt, klaar „ genoeg was af te neemen, wat men van 't „ Ryk, des noods, te wagten zou hebben, een onderstand, naamlyk, want dit schynt de meening, geëvenaard met het aandeel, welk Holland, in de Ryks lasten, draagen zou: „ Dat het hem noodeloos dagt, en den „ Keizer onaangenaam zyn zou, dat men Hollands aandeel in de Ryks lasten, uit de Beden, zou willen betaalen, also het zelve „ zeer weinig bedraagen zou. Twee Keurvorsten droegen, in eene belasting van honderdduizend guldens, niet meer dan drieduizend guldens: en zo veel zou nu Bourgondie en de Nederlanden met malkanderen slegts behoeven te betaalen, waarin het aandeel van Holland zeer weinig belooopen

ZOU.

KAREL II.
1548.

(e) VIGLII Vita N. LVIII. p. 28.

KAREL II. „ zou. Andere landen , voegde hy
1548. „ hadden 's Keizers schikking eenvou
 „ goedgekeurd , 't welk hy van Holla
 „ verwagtte. De Nederlanden , die nu
 „ drieduizend guldens , tot de Ryks l
 „ draagen zouden , hadden , in vroege
 „ den , toen zy , op verre na , zo magti
 „ waren , wel twintigduizend guldens ge
 „ gen ; waarom het hem , op drie of
 „ Ryksdagen agtereen , geene kleine n
 „ gekost hadt , eer de Stenden te bewe
 „ waren geweest , om zig , met zulk een
 „ ringe somme , te laten vergenoegen.
 Staaten beslooten nogtans , 's Keizers f
 king niet te bezegelen , dan met beding ,
 zy hun aandeel , uit de Beden , voldoen
 den. Doch de Landvoogdes nam hierin g
 genoegen. Toen verzogten de Staaten ,
 hun eene Verklaaring gegeven werdt , weg
 de wyze , op welke , de Landvoogdes wil
 dat Hollands aandeel in de Ryks lasten gev
 den worden zou. Ook begeerdenze een
 drukfel der Landvrede , van welke , in de Au
 burgsche Overeenkomst , gewaagd werdt.
 Laatste werdt hun , terstond , overhandig
 Doch van 't eerste wilde de President Vigl
 geen verflag doen. Hy merkte aan „ dat h
 „ Ryk reeds vyfhonderdduizend guldens o
 „ gebragt hadt , in welken , de Keizer h
 „ aandeel deezer Landen hadt verantwoorc
 „ zonder iet van dezelve geëischt te hebben
 „ dat 'er ook niets gevorderd was , tot het on
 „ derhoud van honderd en twintig Ruiters en
 „ zeshonderd Knegten , zynde het aandeel dee
 „ zer Landen , in vierduizend Ruiters en vier
 en

„entwintigduizend Knegten, die 't Ryk thans ^{KAREL II.}
 „op de been hieldt.” Hy wilde hieruit be- ^{1548.}
 flooten hebben, dat de Keizer, die, tot hier-
 toe, met zyne Beden, te vrede geweest was,
 en de Nederlanden niets tot de Ryks lasten
 hadt doen draagen, hun, veelligt, ook in 't
 gevolg, wel toestaan zou, hun aandeel in de
 Ryks lasten, uit de Beden, te voldoen. De
 Staaten van Holland, sterk bewoogen door
 het voorbeeld der andere Nederlanden, be-
 flooten, eindelyk, op den eenentwintigsten
 van Lentemaand, de Augsburgsche Overeen-
 komst, eenvoudiglyk, aan te neemen en te
 bezegelen. Alleenlyk verzogten zy den Kei-
 zer, daar zy 't, te vooren, hadden willen be-
 dingen, dat zy hun aandeel in de Ryks lasten,
 uit de Beden, zouden mogen vinden, of ten
 minsten, op zulk eene wyze, als de andere
 Nederlanden. Doch my is niet gebleeken, dat,
 in dit verzoek, bewilligd werdt. 't Liep nog
 tot in Grasmaand aan, eer dit werk, in Hol-
 land, zyn volkomen beslag hadt (f). Sedert,
 werdt Holland egter, by open' Brieven van
 Keizer Karel, te Brussel, den veertienden van
 Grasmaand des jaars 1550, gegeven, van al-
 le nieuwe Ryks lasten, Tollen en Schattingen,
 boven het bestemde aandeel, vry verklaard.
 Keizer Ferdinand, Karels Broeder en Opvol-
 ger, bevestigde deeze Brieven, te Weenen,
 op den dertigsten van Grasmaand des jaars
 1560 (g). In Gelderland, duurde het, tot in
 't begin van Zomermaand des jaars 1549, eer de

(f) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 's jaar 1549. bl.

1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 13, 15, 21.

(g) Handv. van Amst. bl. 78.

KAREL II. de Augsburgsche schikking, door 's
1548. Staaten, goedgekeurd en bekrachtigd
 (b). Ten zelfden tyde, werdt deeze
 king, volgens 's Keizers belofte, ondert
 en bezegeld, door de Bisschoppen v
trecht, Doornik en Atrecht, en doo
 Abt van S. Pieters te Gend, wegens de
telykheid; door 'de Graaven van *Eg*
Roeulx en Hoogstraaten, en den Heer
Reye, wegens de *Edelen*; en door die
Leuven, *Nieuwmegen*, Gend en *Dord*
 wegens de *Steden* (i). Wat laater, verl
 de de Keizer, by eenen byzonderen B
 aan die van Gelder en Zutfen, dat zy g
 naauwer betrekking tot het Keizerryk hac
 dan de andere Nederlanden. Aan Nieuw
 gen, verleende hy de vryheid van niet n
 voor 't Keizerlyk Kamergericht, gedagv
 te kunnen worden (k).

Dus werdt dan, eindelyk, genoegzaam
 kend, dat de Nederlanden, waarlyk, van o
 tot het Ryk behoord hadden, en, met rec
 verplicht werden, tot de Ryks lasten te d
 gen. In Holland en Zeeland, bleef men
 ter zo ingenomen met het vooroordeel,
 deeze Landen niet onder het Ryk behoord
 dat men, in een geschil met die van Braba
 welken, uit hoofde van een Gulden-Privile
 van Karel den IV, beweerden, in Holland
 Zeeland, niet te mogen * bekommerd w
 de

* gear-
 resteed.

(b) Chartr. van Brabant te Vilvoorde, *Tweede Onderkaj*
Laade, l'Empire. PONTANUS *Libr. XIII. p. 854, 855.*

(i) Chartr. van Brabant te Vilvoorde, *Tweede Onderkaj*
Laade, l'Empire.

(k) PONTANUS *Libr. XIII. p. 854.*

den, omtrent deezen tyd, nog durfde bewee-
ren „ dat Holland en Zeeland niets gemeens ^{KARLIL.}
„ met het Keizerryk hadden; dat de Graaven ^{1548.}
„ nimmer eenig verly van 't Roomsche Ryk
„ of den Keizer hadden genomen; dat zy
„ nooit iets tot de Rykslasten hadden gedraa-
„ gen, immers niet by menschen geheuge-
„ nis, en dat zy nooit onder 't Kamergerigt
„ te Spiers hadden behoord." Stellingen, die,
gelyk zy, door de Brabanders, ten dien tyde,
meest allen bondiglyk wederlegd werden, ook
grootendeels, uit het voorgaande gedeelte dee-
zer Historie, ligtelyk wederlegd konnen wor-
den. Ook bevestigde Karel de V. de redenen
piet, met welken, die van Holland en Zee-
land hunne zaak bekleed hadden, schoon hy,
over 't geschil, in hun voordeel, uitspraak
deedt (1). Ondertusschen ziet men, hieruit,
in 't voorbygaan, dat de dooling, dat de Hol-
landsche Graaven niet leenroerig van 't Ryk
waren, niet eerst, omtrent het jaar 1580, is
opgekomen, gelyk sommigen gemeend heb-
ben (m); maar ten minsten dertig jaaren ou-
der is. De Nederlanden, die sedert *Vereenig-* Hoe de
den genoemd zyn, en onder dezelve inzon- Neder-
derheid Holland en Zeeland, schynen egter, landen,
na deezen tyd, niet veel, tot de Rykslasten, ^{sedert}
gedraagen te hebben (n). Karel den V, in 't *Vereenig-*
jaar 1547, en in 't jaar 1550, vergeefs ge- ^{den ge-}
noemd, poogd eindelyk

(1) Sentent. van 18 Maart 1549 [1550], in 't Plakaatb. van Brabant, VII. Deel, V. Boek, 1. Tit. Cap. XIII. p. 535. en by BORT Tract. van Arrest. ond. zyne Werken II. Deel, bl. 492 des druks van 1731.

(m) H. CONRINGIUS de Finib. Imp. Germ. Cap. III. p. 23. G. VAN LOON Leenroerigh. van Holl. bl. 336.

(n) Zie egter J. LIMNÆI Jus Publ. Tom. II. f. M. vers.

KAREL II. poogde hebbende, zynen Broeder, FERDINAND, te beweegen, om de Roomsch-Koninkryk van de waardigheid aan Filips, zynen Zoon onderstaen (o); zocht deeze, na dat hy, in 1549, by voorraad, tot Erfheere der Nederlanden, ingehuldigd was, en nog meer dat hem, in 't jaar 1555, de Regeering wraaktzyn gedraagen; de Nederlanden der afhanke- heid van 't Keizerryk, waarin hy niets bieden hadt, meer en meer, te onttrekken (p). Hieruit rees, in 't jaar 1559, het verzoek der Staaten, tot handhaving der bindtenis met het Ryk; 't welk hy aanvaardde, als strekkende, om de Ketteryen, 't Ryk in zwang gingen, onbeschroomd hier te lande, in te voeren (q). Nog bleef hy, tot in 't jaar 1579, of langen ten Raadsheer, wegens de Nederlanden, het Kamergericht te Spiers (r). De Landfrenten, die zig, in 't jaar 1579, te Utrecht eenigden, en Filips, in 't jaar 1581, van de Regeering over hen vervallen verklaard, in zulke omstandigheden, de hulp en vierschap des Duitschen Ryks behoevende, den gaarne voor Leden des Ryks aangezyn (s), en hadden zelfs, by het Utrecht Verbond, reeds verklaard, dat zy zig, door, geenszins den Heiligen Roemschen Keizer onttrekken wilden (t). Doch nadel

(o) PONT. HEUT. Rec. Austrac. Libr. XII. p. 594 XIII. p. 625.

(p) Handv. van Amst. bl. 78. Verg. HOOFD. V. Boek II.

(q) F. VAN DER HAAR de Initiis Tum. Belg. Libr. In

(r) BOR XIII. Boek, bl. 147. [114]

(s) BOR VIII. Boek, bl. 90. [600] XII. Boek, bl. 32 Conf. J. LIMNÆI Jus Publ. Tom. V. p. 32.

(t) Groot-Plakaatb. I. Deel, Kol. 7.

ziende, dat de onderhoorigheid aan 't Ryk KARL II. 1548. hun geen voordeel gaf, hebben zy zig, al-
 lengskens, geheellyk, van het zelve afgeſchei-
 den, niet begeerende, iets tot de Ryks laſten
 te draagen, noch zelfs gedoogen willende,
 dat de Keizer hen, in zyne Brieven, *Lieven*
en getrouwen noemde, gelyk, van ouds, plagt
 te geſchieden. Toen men, in 't jaar 1607,
 over het twaalfjaarig Beſtand, handelde, en
 de Staaten der Vereenigde Nederlanden, als
 een vry Gemeenebeſt, wilden worden aange-
 merkt; ſchreef Keizer *Rudolf de II.* hun, hier-
 over, eenen ernſtigen brief, verklaarende,
 in denzelven „ dat hy 't vreemd vondt, dat
 „ de Nederlanden, die, buiten tegenspraak,
 „ leenroerig van 't Duiſche Ryk waren, zig,
 „ voor een vry en onafhangelyk Gemeenebeſt,
 „ wilden doen erkennen (u).” Doch men floeg
 weinig agt op 's Keizers ſchryven. By de Mun-
 ſterſche Vrede, in 't jaar 1648, tuſſchen den
 Keizer en den Koning van Frankryk, geſloot-
 en, werdt ook nog beſtemd, dat de Bourgon-
 diſche Kreits een Lid des Duiſchen Rykszyn
 en blyven zou; doch *Ferdinand de III.* ver-
 klaarde, op den zesden van Hooimaand des-
 zelfden jaars, dat hy de Staaten der Vereenig-
 de Nederlanden hielt voor zyne *Vrienden en*
goede nabuuren; waaruit, met grond, beſloot-
 en wordt, dat de Keizer, ten dien tyde, ſtil-
 zwygens van alle oppergezag over de Veree-
 nigde Nederlanden afgeſtaan heeft. Derzel-
 ver onafhangelykheid van 't Ryk ſchynt toen,
 te

(u) METELEN XXVIII. *Boek*, f. 537 *verſ.* GROTH *Hiſtor.*
Libr. XVI. p. 525.

KARELII. te gelyk met derzelver onafhangelykheid van
1548. *Filips den IV*, Koning van Spanje, eerst haar
 volkomen beslag gekreegen te hebben; en
 men heeft, niet dan in den uitersten nood, in
 overweeging genomen, om zig wederom, ge-
 lyk eertyds, onder deezen of genen Duitschen
 Kreits te begeeven (v). 't Is 'er egter nooit toe
 gekomen, en thans is 'er minder reden dan
 ooit, om te verwagten, dat het 'er, t'eeni-
 gen tyde, toe komen zal.

Wy hebben, om 't stuk van de onderhoo-
 righeid der Nederlanden aan 't Keizerryk ge-
 heel af te handelen, niet geschroomd, de paa-
 len van 't bestek der Geschiedenisse, welke wy
 hier beschryven, verre te overschreeden. Wy
 vertrouwen, dat het den Leezer niet onge-
 vallig zal zyn, met éénen opslag, te zien, wat
 'er, wegens dit stuk, in oude en laater' tyden,
 is voorgevallen.

XIX. De oorlog met Schotland en de vrees voor
 oorlog met Frankryk en Engeland hadt die
 Over- van Amsterdam, reeds in Louwmaand des
 weegin- jaars 1548, ter Vergaderinge van Holland,
 gen in doen voorstaan, dat men, op de beveiliging
 Holland, op 't be- der Zeevaart, behoorde verdagt te zyn. De
 veiligen der Zee- Advokaat kreeg last, om de meening der Land-
 vaart. voogdesse hierop te verneemen. Ook verstondt
 hy, ten Hove, dat de Franschen nog vrien-
 den waren; doch dat men niet wist, hoe lang
 zulks duuren zou, waarom geraaden zou zyn,
 niet dan Vlootswyze en wel toegerust, West-
 waards, te zeilen. Onderstand van Oorlog-
 sche-

(v) *Vide* H. CONRING. de Finibus Imper. German. Cap.
 XXVI. p. 687. Cap. XXVIII. p. 774, 775, 776, 777. TEMPLE
 Observ. upon the Netherl. Ch. VI. p. 281.

schepen was thans ten Hove niet te bekomen. **KAREL II.**
 Amsterdam verzocht, derhalven, een onder- 1548.
 stand van agtduizend guldens, tot beveiliging
 der Koopvaardye, van 's Lands Staaten. Doch
 't blykt niet, dat hierop beslooten werdt. Tot
 beveiliging der Haringvisscherye, werden eg-
 ter, dit jaar, wederom vyf Oorlogschepen
 uitgerust, waartoe 't Land zesduizend guldens
 droeg. Men zegt ook, in Deenemarke, te
 bewerken, dat den Schotten verbooden werdt,
 de Hollandsche schepen, onder Noorwegen,
 te neemen (w). Doch ik weet niet, of dit
 gelukt zy.

Haarlem, Delft en Leiden, zig, meer dan Klagten
 andere Steden, met de Lakenweeverye ge- over den
 neerende, klaagden, ten deezen tyde ook, Engel-
 dat zy, te Calais, geenen genoegzaamen voor- ^{schen} Wolhan-
 raad van goede Wolle en Vellen vonden, en del.
 't gene men hun nog leverde merkelyk hoo-
 ger betaalen moesten, dan, by de Overeen-
 komsten, met Engeland gemaakt, was vast-
 gesteld (x). Doch my is niet gebleeken, welk
 gevolg deeze klagten gehad hebben.

De onwilligen tot betaaling van den Impost
 werden, in dit jaar, byna allen gedrongen te
 voldoen, 't gene zy schuldig waren. Den Hee-
 re van Brederode wilde men zelfs geene vyf-
 entwintig guldens kwyt schelden, om geen
 voet aan anderen te geeven (y).

Doch naauwlyks begon men eenige ver-
 lich-

(w) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1548. bl.
 1, 2, 6, 7, 13, 14, 18, 26, 27, 28, 29, 31, 33.

(x) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1547. bl. 42.
 op 't jaar 1548. bl. 22, 24, 37.

(y) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1548. bl.
 3, 5, 8.

KAREL II. lichting van voorige lasten te verwagten, of 1548. de Keizer, in Wynmaand, te Brussel gekomen, deedt eene nieuwe Bede aan Holland van tweehonderd en vyftigduizend guldens. De Staa- ten bewilligden 'er egter terstond in, also zy onlangs het Regtsgeding, welk zy, verschei- den' jaaren agtereen, over 't verlofgeld op 't uitgaand Kooren, tegen den Prokureur-Generaal, gehad hadden, voor den grooten Raad te Mechelen, hadden gewonnen. Zy waren 'er zo verheugd over, dat zy beslooten den Raadsheeren, boven de gewoonlyke geschenken van Toortsen en Suiker, ieder een aam en den President drie of vier aamen Wynstoe te leggen (z).

XX. Eer nog 't jaar 1548 ten einde liep, ver-
Maximi- looren de Nederlanden hunnen Kapitein-Ge-
liaan, neraal, Maximiliaan van Egmond, Graave
Graaf van Buuren, van Buuren, die, op den drie-entwintigsten
sterft. van Wintermaand, na eene zonderlinge ziek-
 te van niet meer dan vier dagen, zittende en
 Willem, gekleed, den geest gaf (a). Hy liet zyne Heer-
 Prins van lykheden Buuren, Leerdam, Ysselstein, St.
 Oranje, Maartensdyk enz. zyne eenige Dogter, Anna,
 trouwt zyne Erf-na, die zig, in 't jaar 1551, in de Egt begaf
 dogter, met den jongen Prins van Oranje (b), en
 Anna. hierdoor alle deeze Heerlykheden, in het Huis
 Hy zoekt van Nassau-Oranje, overbragt. By de Vre-
 zig in 't de van Crespi, hadt François de I. beloofd,
 Prins- den Prins, in alle de voorregten, met naame
 dom O- in het Regt van opperste magt, hem, uit
 ranje te krag.

(z) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1548. bl. 33, 36, 37, 39. op 't jaar 1549. bl. 2.

(a) Chron. van E. DE VEER f. 95.

(b) GQUDHOEV. bl. 133, Chron. van E. DE VEER f. 116 vers.

kragte van den Uitersten Wil van René van KAREL II. Chalons, in het Prinsdom Oranje, toekomen- 1549. de, te zullen herstellen, in dezelfde volko- doen hermenheid, als dezelve eertyds, door Filibert stellen. van Chalons, waren bezeten geweest. Doch Henrik de II. toonde zig ongezind, om deeze beloften naar te komen, waarom Prins Willem, in 't jaar 1549, verzeld van zynen Voogd, den Heere *de Corbaron*, en na zyn Huwelyk, in 't jaar 1551, andermaal, alleen, eene openlyke aantuiging deedt, tegen den Koning van Frankryk, wegens het niet naarkomen van het Verdrag van Crespi, zo ver het hem betrof (c).

Met den aanvang des jaars 1549, stelden Nieuwig- die van Amsterdam ter Dagvaart voor, dat de heden in Koning van Deenemarke de Tollen in de Deene- Zond merkelyk verhoogd, en van Wyn en gedaan. Haring, waarvan tot hiertoe niets betaald was, 1549. tol doen vorderen hadt; belettende den Hollanderen, daarenboven, balken en ander Hout, 't welk zy, onder anderen, noodig hadden, tot onderhoud van 't Hondsbosch by Petten, uit Noorwegen te haalen. Terstond bewerkte men, ten Hove, dat *Stratius*, Raad in Gelderland, uit 's Keizers naam, naar Deenemarke gezonden werdt. Amsterdam voegde hem, op 's Lands kosten, (8) *Sybrand Okko*

(c) DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. II. p. 350 & P. III. p. 30.

(8) Ik twyfel niet, of deeze *Sybrand Okko* is dezelfde, dien men, met den naam van *Sybrand Pompejus Okko*, onder de Raaden en Oudschepenen van Amsterdam, vermeld vindt. Hy was, in dit jaar 1549, Rentmeester of Thesaurier. Zie de *Regeerings-Lyft* voor de *Handvesten*.

KARELII. **1549.** **toe.** Zy traden, terstond na hunne aankomst, in onderhandeling met den Koning, die op verhooging van tol staan bleef. Amsterdam, welk 't meeste belang by de Oostersche vaart hadt, boodt, sedert, in plaats van twee en een halve, gelyk men plagt te betaalen, drie goudguldens (d), en ik meen, dat men, omtrent op dien voet, overeen gekomen is (e). De Noordsche Houthandel geraakte ook wederom vry.

XXI. Karel de V. hieldt zig, uit Duitschland terug gekeerd, lang in de Nederlanden op, ontbiedende ook derwaards, zynen Zoon Filips, dien hy van zins was, alomme, voor 's Lands *toekomenden oversten Heer en natuurlyken Prins* na zyn overlyden, te doen inhuldigen. Willem de VI. hadt hiervan, in vroeger tyd, reeds een voorbeeld, in Holland, gegeven, en 's Lands Staaten bewoogen, om zyne Dogter, Jakoba, voor zyne wettige Erfvolgster te erkennen. Doch hy deedt het, in eenen tyd, dat hy zyn einde voelde naderen, en reden hadt, om te vreezen, dat zyn Broeder, Jan van Beieren, zyne Dogter van de erfvolging zou zoeken te ontzetten. Karel de V. bereikte nog geene vyftig jaaren, en schoon hy zeer met de jigt gekweld was, is, uit zyne verrigtingen, sedert eenige jaaren, ligtelyk te bespeuren geweest, dat hy, gemeenlyk, eene redelyke gezondheid genoot. Reden, om te dugten, dat men Filips van de Regeering zou tragten te versteeken, scheen

(d) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1549. bl. 2, 3, 4, 9, 13, 17, 19, 23, 27, 31, 36, 38, 44, 49.

(e) VELLIUS Hooten, bl. 261.

'er naauwlyks te kunnen zyn. Te minder, KAREL II. 1549.
 daar de Keizer, sedert eenigen tyd, Krygs-
 volk in de Nederlanden onderhieldt, welk,
 in zynen eed staande, van zyne hand vloog,
 en zynen Zoon, zo wel als hem, gunst droeg.
 Nogtans vermoed ik, dat deeze vrees eene
 der voornaamste redenen geweest is, die den
 Keizer tot het vorderen deezer voorbaarige
 inhuldiging hebben doen besluiten. Filips was in
 Spanje gebooren, en gantsch onkundig van de
 taal en zeden der Nederlanderen: 't welk hem,
 noodwendig, weinig bemind maaken moest,
 onder de Landzaaten. Hier kwam nog by,
 dat men van zyne Regeering eene strengheid
 in Geloofszaaken te wagten hadt, aan welke
 hy in Spanje gewoon was, en welke men
 hier, by de Gemeente niet slegts, maar zelfs
 by de Overheden der Steden, omtrent deezen
 tyd, meer en meer, begon af te keuren (f).
 Daar tegen waren 'er, onder de Nederland-
 sche Heeren, veelen, die in de blaakende
 gunst der Gemeente stonden. In Holland,
 leefde Heer Reinoud van Brederode, die,
 uit de oude Hollandsche Graaven afkomstig
 en een Inboorling des Lands zynde, na 't af-
 sterven van Keizer Karel, en terwyl Filips zig
 in Spanje ophieldt, ligtelyk, door de gunst
 der Gemeente, met de Graaflyke waardig-
 heid zou hebben kunnen bekleed worden. 't
 Was naauwlyks vyftien jaaren geleden, dat
 hy, om 't aanneemen van 't Wapen van Hol-
 land, door den Keizer gevonnist zynde, niet
 dan met veel moeite, brieven van vergiffenis ver-

(f) VELIUS. HOORN, bl. 262.

KARELII. 1549. verworven hadt (g). Hy en zyns gelyken moesten den Keizer, derhalven, meer of min

in 't oog loopen. 't Was, daarenboven, de voornaamste toelag des Keizers de Plakaaten tegen de Ketters, ten strengsten, te doen uitvoeren: waartoe hy zynen Zoon zeer bekwaam keurde. Hy besloot dan, hem van de Regeeringe te verzekeren, en hem tot aanstaanden Landsheere te doen aanneemen. Filips, uit Spanje vertrokken, kwam, door Italie en Duitschland, in Lentemaand, te Namen, en, kort daarna, te Brussel aan. De Staaten van Holland beslooten terstond, hem te doen begroeten, vaardigende, ten dien einde, den Advokaat, onder anderen, naar Brussel af: alwaar zy zelfs te vroeg kwamen, om gehoor te kunnen krygen. Op den voorslag des Stadhouders, bewilligden zy ook in een geschenk, ter zynen blyde inkomste, van vyftigduizend Filips gulden van zevenentwintig stuivers ieder; hoewel zy eene ongelooflyke moeite hadden, om deeze penningen byeen te krygen (b). De Landvoogdes begreep, sedert, dat het Land van Voorne en Putten nog een afzonderlyk geschenk doen moest (i). In Hooimaand, werdt de Prins, te Leuven en te Brussel, tot aanstaanden Hertog van Brabant ingehuldigd. Daarna geschiedde dezelfde inhuldiging in de voornaamste Steden der Graafschappen Vlaanderen, Henegouwen en Artois.

in Brabant,
in Vlaanderen,
Henegouwen
en Artois.

(g) Repert. der Plakaat. bl. 29, 30.

(b) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1549. bl. 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 27. op 't jaar 1550. bl. 33, 49. Repert. der Plakaat. van Holl. bl. 64.

(i) ADRIAAN VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1550. bl. 10.

tois. Toen ontving men hem ook te Meche-KARELII. len, als toekomenden Heer dier Heerlykheid, 1549. en te Antwerpen, als aanstaanden Markgraaf in Meche- des Roomfchen Ryks. Van hier begaf hy zig, len en in Herftmaand, over Bergen op Zoom, naar Antwer- Zeeland. De inhuldiging gefchiedde hier niet, pen. in Zee- gelyk naar ouder gewoonte, te Middelburg land, en te Zierikzee; maar, om fpoed te maaken, alleen te Reimerswaale, onder beding nog- tans, dat de twee Steden, hierdoor, in haar oud Voorregt, niet benadeeld zouden geagt worden (k). De Prins keerde toen over Ber- gen op Zoom te rug, trekkende terftond, o- ver 's Hertogenbosch, Heusden en Gorin- chem, naar Dordrecht, alwaar de Staaten van Holland hem, insgelyks, hulde deeden, in Hol- op den zesentwintigften van Herftmaand (l). land, Sedert deedt hy zig ook in de voornaamfte Hollandfche Steden voor aanstaanden Graave ontvangen: eerft te Rotterdam; toen te Delft, te Leiden, te Haarlem, en te Amsterdam (m): alwaar Burgemeester Joost Buik hem den eed afnam (n). Van Amsterdam, trok de Prins in U- naar Utrecht, en vervolgens naar Deventer, trecht, om zig ook voor toekomenden Heer van U- in Over- trecht (o) en Overyffel (p) te doen ontvan- yffel, in Gel- gen. Toen begaf hy zig naar Zutfen, Arn- derland, hem, Nieuwmegen en Roermonde, in wel- ke

(k) REIGERSBERG. II. Deel, bl. 494. Acte van 15 Septemb. 1549, by BOXHORN op REIGERSB. II. Deel, bl. 495.

(l) ADRIAAN VAN DER GOES Regift. op 't jaar 1549. bl. 26, 28, 29, 30, 31.

(m) PONT. HEUT. Rer. Austriac. Libr. XIII. p. 600 & seqq.

(n) Regeer. Lyft voor de Handv. op 't jaar 1549.

(o) Groot-Utr. Plakaatb. I. Deel, bl. 33. MATTHÆUS de Na- bilitate p. 738.

(p) J. REVII Daventria Libr. III. p. 270-273.

KAREL II. ke Steden, hy, voor aanstaanden Hertog van
1549. Gelder en Graave van Zutfen, ontvangen

werdt (q). Kort te vooren, hadt hy *Jan van Ligne, Graaf van Aremborg*, naar Friesland en Groningen gezonden, om de hulde aldaar, in zynen naam, te ontvangen (r). Sommigen schryven; dat Friesland Gemagtigden naar Deventer zondt, die aldaar hulde deden (s).

in Fries- land,
 in Gro- ningen,
 en in Drente. Doch van elders blykt, dat de Graaf van Aremberg, die, in plaats van den overleeden Graave van Buuren, tot Stadhouder over Friesland, Overysfel en Groningen, aangesteld was, eerst in den aanvang des volgenden jaars, de hulde, in 's Prinsen naam, in Friesland en in Groningen, ontvangen heeft (t). Ten zelfden tyde, schreef hy aan die van Drente, dat, zy den Prins van Spanje voor hunnen toekomenden Heere aangenomen hebbende, hy hun den eed deedt, uit 's Prinsen naam (u). Filips werdt, midlerwyl, alomme met veele staatsie ingehaald (v). Ook deden de Nederlanden hem allen, zo wel als die van Holland, ter zyner blyde inkomste, aanzienlyke geschenken. Van Gelderland, ontving hy, by voorbeeld, dertienduizend gouden Leliën.

XXII. De Keizer hadt, voor de inhuldiging, 's Keizers Lands Staaten doen voorstellen, dat hy, uit voorstel, voor de „ genegenheid tot zyne Erf-Nederlanden, en uit

(q) Groot-Geld. Plakaatb. I. Deel, Prelim. Punſt. c. 36, 38, 41, 43.

(r) PONT. HEUT. Rer. Austriac. Libr. XIII. p. 604. GOUDHOEVEN, bl. 618.

(s) J. REVII Daventria p. 273.

(t) E. BENINGHA Hist. van Oostfr. IV. Boek, Cap. CLXXVI. CLXXIX. bl. 796, 797. Chron. van Groning. bl. 69.

(u) PIKART Chron. van Drente. bl. 220.

(v) Chron. van E. DE VEER f. 95 enz.

„ uit begeerte tot derzelver rust , vrede en KARELII.
 „ welvaart , zynen Zoon , den Prins van Span- 1549.
 „ je , herwaards ontbooden hadt , om hem de inhuldi-
 „ Landen te leeren kennen , en op dat hy ging.
 „ den Onderzaaten blyken van zyne liefde te
 „ hunwaards zou kunnen geeven ; dat hy ,
 „ om deeze en *andere merkelyke redenen* , be-
 „ slooten hadt , hem te doen ontvangen en
 „ hulden , voor toekomenden *oversten Erf-*
 „ *heer en Landvorst* der Nederlanden ; waarin
 „ hy begeerde , dat de Staaten , van hunnen
 „ kant , bewilligden (w).” De Keizèr voeg-
 „ de hier nog iets by , welk onze byzondere
 „ opmerking verdient. Hy verklaarde „ verno-
 „ men te hebben , dat , in eenige Nederlan-
 „ den , [hy zag , onder anderen , op het Stigt ,
 „ en op een gedeelte van Holland] het regt
 „ van * plaatsvulling in geen gebruik was , * *Repre-*
 „ noch in den regten , noch in den zydlyn ; *sentatie.*
 „ schoon dit regt , in de meeste Nederlan-
 „ den , waarlyk plaats hadt ; dat hy , in aan-
 „ merking neemende , hoe veel 'er den Land-
 „ zaaten aan gelegen ware , dat de Nederlan-
 „ den famen verbonden bleeven , en door éé-
 „ nen Vorst geregeerd werden ; met goedvin-
 „ den en bewilliging der algemeene Staaten ,
 „ beslooten hadt , zekere vastgestelde wet te
 „ maaken , volgens welke , het Regt van
 „ Plaatsvulling , beide in den zyd- en regten
 „ lyn , alomme in de Nederlanden stand gry-
 „ pen zou , met opzigt op de erfvolging in Hy ves-
 „ de Regeering deezer landen , blyvende de tigt de
 „ byzondere gewoonten der Landschappen eg- *Erfvol-*
 „ *ging , in*
 „ *ter , den reg-*

(w) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1549. bl. 24, 25.

KAREL II. „ ter, met opzigt op de erfvolging der Leen-
1549. „ mannen, Smalheeren en andere byzondere
 ten en „ Perſoonen, in haar geheel en onveranderd:
 zydyn „ in welke wet, hy begeerde dat de Staaten,
 van zyn „ inſgelyks, wilden bewilligen”, gelyk zy,
 maag- „ federt, gedaan hebben (x). In Holland,
 ſchap. merkten die van Delft en Leiden alleenlyk
 aan, dat men, vooraf, behoorde vaſt te ſtel-
 len, hoe 't met de opvolging gaan zou, als
 eene Dogter ouder was dan een Zoon (y).
 Doch 't blykt niet, dat hier omtrent iets be-
 paald zy. Het vaſtſtellen van zulk eene wet,
 in de tegenwoordige tydsomſtandigheden, ver-
 dient ondertuſſchen wel, dat wy 'er eenige
 aanmerkingen over maaken.

Aanmer- Karel de V. heeft 'er, ongetwyfeld, me-
kingen de beoogd, de Regeering der Nederlanden,
hierover, in zyn ſtamhuis erfelyk te maaken, en
 zynen naaſten Bloedverwant, wie hy ook
 ware, hem te doen opvolgen. Filips, zyn
 Zoon, was, in 't jaar 1543, getrouwd met
Maria, Dogter van Jan, Koning van Portu-
 gal, die hem, in Hooimaand des jaars 1555,
 eenen Zoon, *Karel* genaamd, ter weereld ge-
 bragt hadt, doch vier dagen na de verloffing
 overleeden was (z). De Keizer wilde, in de
 eerſte plaats, den jongen Karel van de Re-
 geering der Nederlanden verzekeren; in geval
 Filips, gelyk ligtelyk gebeuren kon, voor zy-
 nen Zoon en voor zynen Vader beide, over-
 leedt. En indien 't gebeurde, dat Filips en
 de

(x) Reſol. Zeeland van 15 Sept. 1549. by BOXHORN op REI-
 GERSBERG. II. Deel, bl. 495. Zie ook SCRIVERIUS Verv. van
 'r Goudſch Kronykje bl. 194. & VIGLII Vit. N. LVIII. p. 28.

(y) ADRIAAN VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1549. bl. 26.

(z) Chron. van E. DE VEER f. 57 verſ. f. 61 verſ.

de jonge Karel beide eer stierven dan de Keizer, schynt hy zyne Dogters, *Maria* en *Joanna*, of zyne Zuster, de Landvoogdes *Maria*, in de Regeering te hebben willen doen opvolgen, of iemand anders van zyne naaste maagschap, die, by zyn overlyden, in leeven zyn mogt. Doch om deeze zyne oogmerken te bereiken, stonden hem in den weg de gevoelens van sommigen, hier te lande, welken eertyds gedreeven hadden, dat eenige Landschappen ten minsten, niet door Vrouwen, geërfd konden worden. Allermêest egter was hy bedugt, dat zyne inzigten zouden geagt worden te stryden, met de aloude gewoonte eeniger Nederlanden, volgens welke, niemant, noch in den zydlyn noch in den regten, by plaatsvulling, erven kon. Hy vondt, derhalven, goed, deeze gewoonte, zo verze de Opvolging in de Regeering betref, te niet te doen, en op dat zyn Kleinzoön, by 't vooroverlyden van *Filips*, deszelfs Vader, de Nederlanden van hem zou kunnen erven, voor eerst, te doen verklaaren, dat, in de Opvolging tot de Nederlandsche Regeering, de Plaatsvulling stand grypen zou: en hier, ten anderen, by te doen voegen, dat de Nederlanden, ook langs den zydlyn, zouden kunnen geërfd worden, op dat zyne Zuster en zyne andere zydmaagen, hem in de Regeering over de Nederlanden zouden kunnen opvolgen. Kort hierna, verklaarde hy, ten opzichte van *Gelder* en *Zutphen*, rondelyk, dat de vrouwen in de Regeering over deeze Vorstendommen opvolgen mogten

KARELII. ten (a). 't Welk zyn oogmerk, om ook de
1549. vrouwen uit zyn Huis, in tyd en wyle, tot
 zyne erfvolgsters in de Nederlanden bekwaam
 te maaken, klaar genoeg aanduidt. De Staa-
 ten, thans geen hert noch magt hebbende,
 om den Keizer tegen te staan, moesten zig
 deeze zyne schikking over de Opvolging laa-
 ten welgevallen. Hy vergunde hun, daaren-
 tegen, dat zy den eed, dien Filips, by zyne
 inhuldiging, deedt, zo uitvoerig en kragtig
 lieten stellen, als zy goedvonden.

XXIII. Wy hebben te vooren gezien (b), dat Fi-
Eed van lips, Karels Vader, by zyne inhuldiging, in
Filips. den jaare 1494, geene andere Privilegien wil-
 de bezweeren, dan die, door Filips en Karel
 van Bourgondie en derzelver Voorzaaten, ge-
 geven waren: gelyk hy ook geene nieuwe
 voorregten verleenen wilde, dan zulken, die
 niet met zyne hoogheid streden. De eed,
 welken Karel de V, by zyne inhuldiging, in
 den jaare 1515, gedaan hadt, verschilde niet
 van den eed zyns Vaders (c). Doch Prins Fi-
 lips beloofde thans, by zyne inhuldiging te
 Leuven „ alle voorregten te zullen doen on-
 „ derhouden, geenen oorlog te zullen aanvaar-
 „ den dan met kennisse der Staaten, niet te
 „ zullen muntèn dan met gelyke kennis, nie-
 „ mant tot Raad van Brabant te zullen ver-
 „ kiezen, dan die in Brabant gebooren was
 „ enz. (d).” De eed, dien de Prins in Hol-
 land

(a) Chart. de Brab. te Vilvoorde eerste Bevekkasse, Laads
 Geldre de l'An XVCLII.

(b) IV. Deel, bl. 295.

(c) Zie Groot-Plakaatb. III. Deel, bl. 20.

(d) Blyde Inkoopst van Philips by MIERIS Nederl. Vorsten
 III. Deel, bl. 222.

land deedt, in de Latynsche taale, na dat de- KAREL II.
zelve hem, in 't Nederduitsch, voorgelezen 1549.
was, luidde, van woord tot woord:

*Ick Philips, by der gratien Gods, Prince van
Spaignen, van beyde Sicilien, van Jerusalem &c.
Eerts-Hertoge van Oostenryck, Hertoge van
Bourgoigne &c. Grave van Habsburg, Vlaende-
ren, Hollandt &c. beloove en sweere, dat ick,
tot mynder aenkomste ende successie tot den Lan-
den ende Graefschap van Hollandt, sal wesen een
goedt ende rechtveerdigh Heere den zelven Graef-
schappe, en der Heerlykheydt van Westvrieslandt,
ende dat ick alle der Edelen, Steden, Gemeenten
ende Onderfaten, soo Geestelyck als Wereldlyck,
ende 's Landts van Hollandts en Westvrieslandts
Privilegien en Vryheden, by mynen Voorfa-
ten, Graven en Gravinnen van Hollandt, hen
verleent, en voorts heure gewoonte, herkomen,
usantien en rechten, die sy nu generalycken ende
in bysonder hebben en gebruycken, sal wel en ge-
trouwelycken houden en doen onderhouden, en voorts
doen alle het gene dat een goet ende gerecht Prin-
ce en Heere van rechts wegen te doene behoort.*

*Soo moet my God helpen, en alle
syne Heyligen.*

In Zeeland, zwoer de Prins te-zullen onder-
houden de Gewoonten en herkomen, welken
aldaar, tot op het overlyden van Koning Fi-
lips, en voorts onder de Regeering van Kei-
zer Karel, tot heden toe, in gebruik waren
geweeft (e). De Edelen en zes groote Steden
van Holland, deden Filips den volgenden
eed, na dat hy hun eerst gezwooren hadt:

Wy

(e) BOXHORN op REIGERSE. II. Dtel, bl. 498.

KARELII. *Wy Edelen en Gedeputeerden van de ses groot-
 1549. te Steden van Hollandt ende West-Vrieslandt ge-
 en van de loven, en zweeren, dat wy, na d'afluyghen
 Staaten. der Keyserlycke Majesteyt, onsen aldergenadig-
 sten Heere (die God een langh saligh leven verleen-
 nen wille) U Doorlugtigste Prince en onse gena-
 digste Heere, Philippus, Prince van Spaignen,
 van beyde Sicilien, van Jerusalem &c. Eerts-
 Hertoge van Oostenryck, Hertoge van Bourgon-
 die &c. Grave van Habsburgh, Vlaenderen, Hol-
 landt &c., als onsen gerechtigen gebooren Lands-
 heere ende Prince, Grave van Hollandt ende Hee-
 re van Vrieslandt, Uwer Genaden Hoogheydt en
 de Graeffelykheys Rechts getrouwelyck bewaren
 ende onderhouden sullen, alle Uwe Genade Dienaren
 ende Officieren, elck naer synen toebehoren, beuren
 dienst doende ende exercerende, obedieren ende assis-
 teren, goet, getrouwe ende gediensstigh wesen,
 tot beschermenisse van Uwer Genade Persoon en
 State, als wy van rechts ende redene wegen schul-
 digh zyn te wesen, en voorts alles doen, dat goe-
 de getrouwe Onderfaten der Graaffschap van Hol-
 landt ende Heerlykheydt van West-Vrieslandt
 schuldigh zyn te doene.*

*Soo moet ons God helpen en alle
 syne Heyligen (f).*

*De Prelaat, Edelen en Steden van Zeeland
 zwoeren, den Prins gehoorzaam te zullen zyn,
 ghelyck goede ende ghetrouwe onderfaten schuldich
 zyn ende behooren te doen, navolgende de Rech-
 ten ende Privilegien van den selver Lande (g).
 De Acte van inhuldiging, door den Audien-
 cier, met de Eeden vergeleeken, en, van
 woord*

(f) Groot-Plakaath. IV. Deel, bl. 35.

(g) BOXHORN op REIGERSE. II. Deel, bl. 495.

woord tot woord, eensluidend bevonden zyn- KAREL II. de, werdt, sedert, door den Prinse getekend, 1549. en den Staaten ter hand gesteld (b). Men ^{Aanmer-} ziet, met éénen opslag, hoe zeer deeze Ee-kingen den verschillen van die, welken, by de in- ^{over dee-} huldiging van Koning Filips en Keizer Karel, ^{ze Ee-} gedaan waren. Toen werden niet alle, nu ^{den.} alle de Privilegien, door den Landsheere, beëdigd. Nu werden ook de gewoonten en herkomen bezwooren, van welken toen niet gerept was. De Zeeuwen hadden zelfs de voorzigtigheid van den Prinse gehoorzaamheid te belooven, overeenkomstig met 's Lands Regten en Privilegien, die geene willekeurige overheersching gedoogden: en de Hollanders beloofden 's Prinse Amptenaaren onderwerping en hulp, als zy zig van hunne Ampten, naar behooren, kweeten. Zelfs verdient het, in 't byzonder, onze opmerking, dat, daar de Keizer begeerd hadt, dat men zynen Zoon, niet alleen voor *natuurlyken Prins*, aan welken naam men, hier te lande, sedert veele jaaren, gewoon was (i), zou ontvangen; maar ook voor toekomenden *Oversten Heer*, met welke benaaming, de volstreckte Oppermagt werdt aangeduid; de Staaten deeze laatste benaaming, in de eeden, zorgvuldiglyk vermydden, den Prins van Spanje, alleenlyk, hunnen *geregtigen gebooren Landsheer en Prins* noemende. En men behoeft niet te denken, dat zulks, zonder opmerking, of onbedagtelyk, geschiedde. Uit verscheiden' egte stukken

van

(b) ADRIAAN VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1549. bl. 37.

(i) Zie ook ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1554, bl. 5.

KAREL II. van deezen tyd (k), blykt, dat zy, die t
1549. Hof wel zогten te staan, den Keizer den
 tel van *Souverain Seigneur en Oversten* i
 gaven, terwyl zy, die meer op het voorst
 hunner vryheden dan op de gunst des K.
 gesteld waren, hem slegts hunnen *natuurly*
Prins en Heer noemden. Zelfs vindt men,
 het geeven van deezen laatste titel, in
 plaats van den eersten, den Nederlander
 ten Hove, somtyds, zeer kwalyk genon
 is (9). Uit al deezen handel, zag men d
 dat de Staaten, zo veel hun vermogen en
 tyds gelegenheid toeliet, voor 's Lands V
 heid zorgden, terwyl de Keizer, van zyn
 kant, het oppergebied over de Nederland
 in zyn Huis, zогt bestendig te maaken. I
 rel de V. deedt van deeze Inhuldiging aan
 kening houden, in den Grooten Raad
 Mechelen, in den Raad van Brabant, en
 de Rekenkamers van Ryffel, Brussel en c
 H

(k) Dans les Memoires de JEAN D'HOLLANDER p. 290,
 340, 429, 437, 451, 455, 463, 467.

(9) De Landvoogdes bediende zig, in een Beri
 schrift, den 26 September des jaars 1539, aan ha
 Gemagtigden te Gend, gezonden, van deeze woorden
en toutes [les] requetes, propositions & escrits [
Gantois], ils n'intitulent [l'Empereur], que seulem
leur Seigneur naturel, comme Comte de Flandres,
laissant le titre de Souverain Sr., dont usent les ti
autres membres de Flandres: dat is „ De Gentena
 „ geeven den Keizer geenen hooger titel dan di
 „ van *bunnen natuurlyken Heer, als Graaf van Vla*
 „ *deren*, den titel van *Souverainen Heer*, dien de a
 „ dere drie Leden van Vlaanderen gebruiken, ag
 „ wege latende.” Voiez *Memoires de JEAN D'Ho*
 LANDER, p. 428.

Haage (l). In 't jaar 1551, beleende hy, ^{KAREL II.} als Keizer, zynen Zoon Filips, met de Erf- ^{1549.} Nederlanden, by eene gulden Bulle, te Augsburg, op den zevenden van Lentemaand, gedagtekend; en deedt, sedert, dit Verly, door den Roomsch-Koning, Ferdinand, schriftelyk bevestigen (m).

In Holland, was men, in de Lente deezer ^{XXIV.} jaars 1549, wederom bedagt geweest, op het ^{Vrugte-} beveiligen van de Haringvaart, waartoe de ^{looze o-} visschers betuigd hadden, zo veel niet te kon- ^{verwee-} nen draagen als voorleeden jaar, alzo het zui- ^{gingen op} t'beveiligen der ^{Haring-} ver voordeel, door hen toen bekomen, niet ^{visschery.} meer dan *agtduizend vyfhonderd tien ponden, en zeventien schellingen* van veertig grooten 't pond belooopen hadt. Den Stadhouder Beveren verklaard hebbende, dat 'er, ten Hove, geen onderstand te bekomen zou zyn; werden de Staaten beschreeven, om te verneemen, hoe veel zy, in de uitrusting van vier Oorlogschepen, zouden begeeren te draagen. De Ede- len bewilligden in drie of vierduizend guldens. Dordrecht was niet gelaft. Haarlem, Leiden en Gouda verklaarden geen belang by de Visschery te hebben, en derhalven ongezind te zyn, om in eenigen onderstand te bewilligen. Die van Amsterdam zeiden „ dat de Koop- „ vaardy zo voordeelich voor 't Land was als „ de Visschery; dat de Staaten egter, voor- „ leeden jaar, geweigerd hadden, dezelve te „ helpen beveiligen; waarom zy ook nu gee- nen

(l) Chartr. van Brabant te Vilvoorde tweede Onderkassse, *Lac. de l'Empire.*

(m) Chartr. de Brabant te Vilvoorde tweede Onderkassse, *Lac. de l'Empire, de l'An XYCLII.*

KAREL II., „nen last hadden, om iet, tot beveiliging
1549. „der Visscherye, in te willigen.” De vis-
 schers, ziende dat 'er, ook by 't gemeene
 Land, geen onderstand te krygen was, be-
 slooten, dit jaar, de Haringvaart te staaken
 en de Buizen op te leggen (n).

Schot-
sche Zee-
schuime-
ryen.
 Het neemen van Hollandsche Schepen door
 de Schotten was, deezen Zomer, wederom
 sterk voort gegaan. De Keizer deedt, „der-
 halven, de Steden Dordrecht, Delft, Am-
 sterdam en Gouda, in Wynmaand, in den
 Haage beschryven, den zelve een Ontwerp
 doende voorleggen, om zig, tegen de Schot-
 sche en andere zeefschuimeryen, te bescher-
 men. Naderhand, lieten 's Keizers Gemag-
 tigden zig verluiden, dat hy voorhadt, vier-
 entwintig of vyfentwintig Oorlogschepen uit
 Nieuwe te rusten. Doch om de kosten hiertoe te vin-
 Impost op den, wilde men vyf stuivers van ieder aam
 de Wyn- Wyns geligt hebben. De Staaten hadden veel
 nen. moeite om hierin te bewilligen, met naame die
 van Dordrecht, alwaar sterke handel, in Ryn-
 sche Wynen, gedreeven werdt. Eindelyk,
 stondt men vyf stuivers toe van de Rynsche
 Wynen, en van de andere wat minder,
 naar evenredigheid, onder beding, dat de
 Fransche Wynen vryelyk herwaards gebragt
 zouden mogen worden: 't welk ook, van dee-
 zen tyd af, sterker dan te vooren, schynt ge-
 schied te zyn. Doch van het uitrusten der
 Oorlogschepen, het voorwendfel, onder welk
 de Impost geheeven was, kwam zo veel niet.
 Het

(n) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1549. bl.
 13, 15, 18, 19, 20, 21.

Het Hof bragt 'er, in 't volgend voorjaar, KAREL II. maar agt in zee (o). 1549.

Het groote werk der inhuldiging van Prins De Kei-Filips was naauwlyks afgedaan, de Staaten ^{zer ver-} hier voor en voor de geschenken, uit 's Keizers ^{klaart,} naam, plegtiglyk bedankt, en Vrouw Maria, ^{dat de} die haar ontslag begeerd hadt, in de Land-landen ^{Neder-} voogdye bevestigd (p), of Karel de V. ver- ^{nimmer} klaarde, met bewilliging der Staaten, dat de ^{vaneen} Nederlanden nimmer ^{geschei-} vaneen gescheiden zou- ^{den zul-} den konnen worden; maar allen, door éenen ^{len kon-} Vorst, moeten worden geregeerd (q). Men ^{nen wor-} oordeelde, met grond, dat deeze vereeniging ^{den.} de Nederlanden magtiger maaken moest, dan ieder Landschap, op zig zelf, zou konnen zyn. Veelligt, hadt de Keizer ook in den zin, in navolging van Hertoge Karel den Stouten, de Nederlanden tot een Koningryk te verheffen: welke gedagten hy, zo men wil, alleen zou hebben laten vaaren, om dat hy de verschillende Voorregten, Vryheden en Gewoonten, op welken de byzondere Landschappen zeer gesteld waren, niet, onder eene en dezelfde Regeeringswyze, zag te brengen (r).

Hier na liet de Keizer zyne zorg wederom XXV. gaan, over het uitrooijen der Ketteren en ^{Strenge} het bevestigen van den ouden Godsdienst. 't ^{Plakaa-} Overmeesteren der Protestanten in Duitsch- ^{ten te-} land, welker twee Hoofden, den Keurvorst ^{Hervor-} van Saxon en den Landgraaf van Hessen, hy ge- ^{ming.} van-

(o) ADR. VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1549, bl. 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 53. op 't jaar 1550. bl. 1, 6, 11, 13, 15, 39.

(p) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1549, bl. 36.

(q) Voiez Supplem. au Corps Diplom. Tom. II. P. I. p. 131.

(r) STRADA Dec. I. Libr. I. p. 31.

KAREL II. vangelyk met zig door de Nederlanden herom
1549. voerde (s), deedt hem besluiten, om, ook
 hier te lande, strenger middelen, tegen de
 Hervormers, te gebruiken, dan de aart der
 Ingezetenen en de zagtheid der Wethoude-
 ren, tot hiertoe, hadden willen gedoogen.
 Sommigen meenen zelfs (t), dat de Keizer de
 Nederlanden, met geen ander oogmerk, on-
 langs, meer of min, afgescheiden hadt van
 't Keizerryk, dan op dat hy den Landzaaten
 dezelfde vryheid van Godsdienst niet zou be-
 hoeven toe te staan, welken hy den Ingeze-
 tenen van Duitschland, van tyd tot tyd, ver-
 gunnen moest: en op dat hy, in de Neder-
 landen, eene vervolging om 't Geloof zou
 kunnen invoeren, tegen welke de Landzaa-
 ten zig niet zouden kunnen beschermen, na
 dat hun de weg afgesneeden was, om hunne
 toevlugt, gelyk eertyds, te neemen tot het
 Kamergericht te Spiers (1). Doch wat hier van
 zyn moge, zeker is 't, dat de Keizer, omtrent
 deezen tyd, nieuwe en strenge Plakaaten te-
 gen de Hervormden deedt uitgaan. In Slagt-
 maand des jaars 1549, beval hy, dat de Leen-
 goe-

(s) Chron. van E. DE VEER f. 94 vers.

(t) G. VAN LOON Hollands Leenroerigh. aan 't Ryk, bl. 312.

(1) In Brabant, begreepen sommigen, in der daad, in 't jaar 1565, toen, onder Filips den II, de vervolging, op 't hevigt, was aangevangen, dat men den Koning, voor 't Kamergericht te Spiers, behoorde te dagvaarden, alzo zy Brabant, als onder den Bourgon-
 dischen Kreits behorende, voor een Lid des Duitschen Ryks wilden gehouden hebben. Zie BOR I. Boek, bl. 24 [34] HOOFD, II. Boek, bl. 68. Doch hier kwam niets van.

goederen van veroordeelde Ketteren verbeurd ^{KAREL} verklaard zouden zyn, onaangezien alle Pri- ^{1549.} vilegien, regten en gewoonten (u), volgens welken men, in veele Plaatsen, de verbeurd-verklaaring der goederen van hun, die ter dood veroordeeld waren, met een kleine somme, meende te kunnen afkoopen. De Koning van Portugal liet, omtrent deezen tyd, scherp onderzoek doen, in zyn Ryk, op zulken, die voorgaven van het Joodendom tot den Christelyken Godsdienst bekeerd te zyn, en die men egter voor heimelyke Jooden hieldt. Veelen verlieten hierop het Ryk, en kwamen herwaards. Doch deezen werdt, onder den naam van *nieuwe Christenen*, het verblyf in de Nederlanden, by herhaalde Plakaa-
ten, ten strengsten, verbooden (v). Van de ^{Inquist-} Inquisitie; die verdagte luiden, met pyn en ^{tie.} banden, noodzaakte, hunne heimelyke gevoelens te openbaaren, hoorde men nu wederom meer, hier te lande, spreken, dan eenigen tyd herwaards (w). *Ruard Tapper* van Enkhuizen bekleedde thans het Ampt van Oper-Inquisiteur der Nederlanden, en werdt, by Brieven van Paus Paulus den III, aangezet, om zig wel van zyn Ampt te kwyten (x). 't Bleef hier niet by. De Keizer zelf liet, in ^{1550.} Grasmaand des jaars 1550, in Holland, en elders in de Nederlanden, een Plakaat uitgaan, by welk „ alle Officieren last kreegen, den „ Inquisiteuren behulpzaam te zyn, om alle
ver-

(*) Repert. der Plak. van Holl. bl. 63.

(v) Repert. der Plakaat. van Holl. bl. 60, 64.

(w) Repert. der Plakaat. bl. 59, 60, 62, 64.

(x) Repert. der Plakaat. bl. 64.

KAREL II., verdagte Perſoonen te doen aanbrengen.
 1550. „ Ook werdt den aanbrenger de helft van de

„ goederen der veroordeelden beloofd : en

• *Conventicul.* „ die eene * ongeoorlofde vergadering aan-
 „ bragt, zou ook de helft van de goederen

„ der veroordeelde vergaderden genieten ,

„ mids hy zelf niet in de vergadering geweest

„ ware, of anders bewyzen kon, Katholyk te

„ zyn.” De Inquifiteurs kreegen byzonder

bevel van den Keizer, om de hand te houden

aan de uitvoering van dit Plakaat (y). Ter-

ftond hierop, ontftak het vuur der vervolging

wederom feller dan te vooren in de Nederlan-

den, verteerende, onder anderen, verſchei-

den' weerlooze Doopsgezinden, van welken

'er, dit jaar, een te Amſterdam, en vier te

Leiden werden ter dood gebragt (z). Doch

te Antwerpen hadt men geweigerd, 't Pla-

kaat op de Inquifitie af te kondigen. Men

vreesde voor 't verloop des Koophandels, die

hier thans zo zeer bloeide, dat men, in eg-

te Aantekeningen van deezen tyd, nogtans,

zo ik agte, met eenige vergrooting, gemeld

vindt, dat deeze Stad *alle de Koopmanſchap van*

de Landen hadt (a). Ook hadt het eerſte ge-

rugt, dat 'er zulk een Plakaat ſtondt uit te ko-

men, reeds te wege gebragt, dat veele voor-

naame Antwerpfche Koopluiden gereedschap

maakten, om de Stad te verlaaten. Alle han-

del was 'er geſtremd. Men kocht noch ver-

kocht; ontboodt noch verzondt : de huizen

ſloegen af, de handwerken ſtonden ſtil, 't

geld

Bekom-
 mering
 wegens
 dezelve.

(y) Repert. der Plakaat. bl. 62, 63.

(z) BRANDT Hiſt. der Reform. I. Deel, bl. 157.

(a) MR. AERT VAN DER GOES Regiſt. bl. 71.

geld raakte den gemeenen man uit de handen KARELIJ.
 (b). *Jakob Mafius*, Pensionaris der Stad, 1550.
 mat deeze zwaarigheden ten breedste uit.

Men riep „ dat 'er eene nieuwe en Spaan-
 „ sche Inquisitie ingevoerd werdt, van wel-
 „ ke men, hier te lande, nog nimmer ge-
 „ hoord hadt. Het Plakaat diende ook, zei-
 „ de men, om vreemde Koopluiden, die
 „ veektyds kwamen uit Plaatsen, van Kette-
 „ rye verdagt of besmet, te beletten, hier te
 „ lande, te komen handelen; also het vor-
 „ derde, dat zy hier niet vertoeven mogten,
 „ zonder bewys mede te brengen van hunnen
 „ voorigen wandel.” Doch de voorstanders Verdedi-
 des Plakaats zeiden hier tegen „ dat men het ging van
 „ volk ten onregte, door den naam van *In-* 's Keizers
 „ *quisitie*, de zaak zocht haatelyk te maaken; Plakaa-
 „ dat het Plakaat geene andere Inquisitie vor- ten,
 „ derde, dan die, op de beschreeven' Ker-
 „ kelyke Regten, gegrond, en hier te lande
 „ voorheen reeds in gebruik geweest was; dat
 „ eenige Herdoopers en Sakramentariffen,
 „ die zig, in Holland, hadden nedergezet,
 „ gelegenheid tot het Plakaat hadden gege-
 „ ven; doch dat het oogmerk niet was, den
 „ handel te belemmeren, noch te onderzoe-
 „ ken, welken Godsdienst zy beleeden, die,
 „ van buiten, op de vrye markten kwamen;
 „ dat immers niet onredelyk kon gekeurd
 „ worden, dat men hen zocht te kennen, die
 „ onder ons wilden komen woonen; en dat,
 „ zo men elk vryheid gave, om hier zulk
 „ een' Godsdienst te beleeven, als hy goed-
 vondt,

KAREL II. „ vondt , de Kettery , in Nederland , niet
 1550. „ uitgerooid , maar veeleer voortgeplant wor-
 „ den zou (c).”

Viglius, De President Viglius, die, naar 't schynt,
 wegens dit Plakaat ontworpen hadt, haalde zig, hier-
 de streng mede, den haat der menigte op den hals.
 heid des Doch hy betuigt, in zyne Brieven „ dat het
 jongsten strengst, welk 'er in gevonden werdt, aan
 Plakaats, „ 's Keizers Biegtvader en eenige anderen,
 beschul- „ en aan den Keizer zelve, moest worden
 digd, ver- „ toegeschreeven; dat hy 'er veele dingen in
 ant- „ verzagt hadt, en 'er nog meer in zou ver-
 woordt „ zagt hebben, zo hy 't den Keizer hadt
 zig. „ kunnen beduiden: dat strenge middelen hem
 „ altoos hadden tegengestaan; doch dat 'er nu
 „ dingen in 't Plakaat werden afgekeurd, die,
 „ al voor twintig jaaren, in 's Keizers Plakaa-
 „ ten, gestaan hadden; dat hy van gevoelen
 „ geweest was, dat men de straf tegen de
 „ Ketteren behoorde te maatigen, en merke-
 „ lyk onderscheid tusschen dezelve te maa-
 „ ken; doch dat anderen hadden doorge-
 „ dreeven, dat men de luiden, door de streng-
 „ heid der straffe, van de Ketterye moest af-
 „ schrikken, zig, om dit den Keizer te doen
 „ goedkeuren, voornaamlyk beroepende, op
 „ den inhoud der voorige Plakaten; dat zy-
 „ ne Majesteit zig, door deeze reden, hadt
 „ laten overhaalen; also Vorsten, bezwaar-
 „ lyk, af te brengen zyn van 't gene zy eens
 „ hebben goedgekeurd; dat hy, eindelyk,
 „ gewenscht hadt, dat zyne Majesteit het
 „ Plakaat den Nederlandschen Raaden, eer
 het

„ het werdt uitgegeven, hadt laten onder- KAREL II.
 „ zoeken; doch nademaal hem zulks niet be- 1550.
 „ haagd hadt, oordeelde hy 't zynen en zy-
 „ ner Amptgenooten pligt te zyn, zorg te
 „ draagen, dat het Plakaat, met gemaatigd-
 „ heid, ter uitvoeringe gelegd werdt (d).

De Landvoogdes, die zig, in Hooimaand, De Land-
 in Kleefslant, met de jagt, verlustigde, kreeg voogdes
 aldaar, uit Brieven van den Heere van Praat, brengt te
 kennis van de klagten der Antwerpenaaren wege, dat
 (e). Zy was volkomen in 't begrip van Vi- kaat ver-
 glius, oordeelende, dat men 't Plakaat, in zagt
 eenige deelen, behoorde te verzagten. Eer- word.
 lang, om eene andere reden, naar Augsburg,
 alwaar de Keizer zig toen bevondt, vertrok-
 ken zynde, vertoonde zy hem het nadeel,
 welk dit Plakaat den Lande doen zou, zo na-
 druklyk, dat hy zig eindelyk beweegen liet,
 om het, door een ander, den vyfentwintig-
 sten van Herfstmaand getekend (f), ten op-
 zigte der uitheemsche Koopluiden, een wei-
 nig te verzagten. Ook werden 'er de naamen
 van *Inquisitie* en *Inquisiteurs*, waaraan het volk
 zig zeer gestooten hadt, niet in gespeld (g).
 In de plaats derzelven, las men dien van *gees-
 telyke Regters*, waardoor nogtans dezelfde Per-
 soonen gemeend werden. Voorts was het,
 in andere opzigten, zo scherp als het voor-
 ge (h). De geringe verzagtingen, die 'er in
 gemaakt waren, stilden egter 't gemor der me-
 nig-

(d) VIGLII Epist. Select. N. CXLVIII. p. 348. N. CXLIX.
 p. 351.

(e) VIGLII Epist. Select. N. CXLVIII. p. 348.

(f) Repert. der Plakaat. bl. 64.

(g) FRA-PAOLO Hist. du Conc. de Trente, Livr. III. p. 556.

(h) BRANDT Hist. der Reform. 1. Deel, bl. 161.

KAREL II. 1550. nigte, voor eenen tyd (i), en bragten te wege, dat het Plakaat alomme werdt afgekondigd; zelfs te Antwerpen, doch onder openlyke aantuiging, dat de Stad met geene Inquisitie bezwaard, noch in eenige Privilegien of Vryheden verkort worden zou (k). Na 't uitkomen van dit Plakaat, ging de vervolging om den Godsdienst, twee of drie jaaren agtereen, wederom zeer hevig voort.

XXVI. Midlerwyl, hadden die van Holland, op den agttienden van Lentemaand, Vonnis in hun voordeel bekomen, tegen die van Brabant, welken, gelyk wy reeds in 't voorbygaan gemeld hebben, beweerd hadden, uit kragte der Gulden-Bulle van Keizer Karel den IV, in Holland, niet te kunnen * bekommerd worden. Men hadt, hierover, reeds van 't jaar 1544 of 1545 af, voor den grooten Raad van Mechelen, gepleit (l). De Brabanders dreeven hun voorregt, met zo veele hevigheid, dat zy, in 't jaar 1546, twintig Amsterdamsche Poorters, onder welken de Burgemeester *Nikolaas Bastiaanszoon* was, te Antwerpen, deden arresteeren, om dat men, in 't jaar 1544, de goederen van eenen Antwerpenaar, te Amsterdam, gearresteerd hadt (m). Toen Filips, in 't voorgaande jaar, in Brabant was ingehuldigd, zогten de Brabanders hem, tot bevestiging der Gulden-Bulle, te

(i) *VICLIJ Vita N. LXI. p. 29.*

(k) *BRANDT Hist. der Reform. I. Deel, bl. 162.*

(l) *ADR. VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1544, bl. 15, 22, 29. op 't jaar 1545. bl. 10, 12, 13, 15, 16, 21, 22, 26, 39, 42, 51, 54, 57, 58. op 't jaar 1546. bl. 1. op 't jaar 1549. bl. 4, 6.*

(m) *ADR. VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1546. bl. 7, 8.*

te beweegen. Doch de Keizer wilde 'er niet KAREL II.
toe verstaan. In Herftmaand, kreegen de 1550.
Advokaat van der Goes en de Pensionariffen
van Dordrecht en Delft laft, om de redenen,
op welken die van Brabant hun voorregt ge-
vestigd hadden, te wederleggen, gelyk zy
deeden. De Brabanders fchreeven 'er een
antwoord op. Weinige dagen voor dat de
Keizer vonnis gaf, liet hy die van Holland
tot een minnelyk Verdrag vermaanen, door
den Prefident Viglius, die hun voorhieldt,
dat Holland, oudtyds, tot het Keizerryk be-
hoord hebbende, door Karel den IV, met
regt, aan het Brabantsch voorregt, by de
Gulden-Bulle verleend, hadt konnen onder-
worpen worden. Doch de Hollanders wilden
van geen verdrag hooren. Alleenlyk, fchoo-
ten zy uit, dat zy, Regt bekomen hebbende,
niet ongenegen waren, met Brabant, over't
ftuk der Arresten en Regtspleegingen, over-
een te komen (n). Hier op volgde het Kei-
zerlyk Vonnis, waarby verklaard werdt, dat
de Gulden Bulle geene plaats hadt, over die
van Holland (o).

De Staaten van Holland waren, in den aan- XXVII.
vang deezes jaars, wederom in onderhande- Geldmid-
ling geweest, over het heffen der gemeene delen in
middelen, en 't voldoen eeniger agterftallen Holland.
(p). Ook was, onlangs, het nader Plakaat
uitgegeven, betreffende de Excynzen op Wy-
nen

(n) ADR. VAN DER GOES Regift. op 't jaar 1549, bl. 21,
22, 23, 26, 32, 34, 35, 38, 53. op 't jaar 1550. bl. 12, 13,
14, 15, 31.

(o) Zie de Sententie by BORT van de Arresten, in zyne Wer-
ken, II. Deel, bl. 492.

(p) ADR. VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1550. bl. 3, 4, 5.

KAREL II. nen en Bieren, en een ander, tegen het kwa-
1550. lyk aangeeven van den tienden Penning (q).

Poogin-
 gen tot
 het doen
 eener
 nieuwe
 Verpou-
 ding.

Doch van den Impost op de Wynen was, in Hooimaand, nog maar zeer weinig ingekomen (r). Voorts was 'er, ten Hove, gehandeld van het vernieuwen der *Quobieren* van Verpondinge over 't platte Land en de Steden van Holland, welk de Staaten gaarne gezien zouden hebben, dat, naar tyds gelegenheid, om de tien of vyftien jaaren, geschiedde, mids 'er niemand, dan die 't Land wel kende, toe gemagtigd werdt. Zy hadden 'er, al van 't jaar 1544 af, om verzogt. Doch 't was, om verscheiden' redenen, en onder anderen, om dat men niet wist, hoe men 't met Delft maaken zou (s), tot nu toe, agtergebleeven. De veranderingen, sedert de jongste Verponding van 't jaar 1515 en 1518, in den toestand van verscheiden' Steden en Landeryen, gekomen, welker sommigen hooger, anderen laager gesteld zouden moeten worden, maakten dit werk thans zeer moeilyk. Sommige Koopsteden, bedugt dat men haar merkelyk belasten zou, klaagden over verval van handel. Amsterdam hadt, in 't voorleeden jaar, wel veertig Schepen, door storm en andere rampen, verloorren. Eenige Steden en Gehugten gaven ook voor, vry te zyn van alle Verpondinge. Men onderzocht de oudste Berigtschriften voor de Gemagtigden tot de Verpondingen op, met naame dat van den jaare 1448, om 'er zig eeni-

(q) Repert. der Plakaat. van Holl. bl. 61.

(r) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1550, bl. 39.

(s) ADR. VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1544, bl. 28, 45, 46, 48, 50, 52.

nigermate naar te rigten. De Staaten stonden wel toe, dat de Verponding, door Gemagtigden des Keizers, geschieden zou; doch zy wilden 'er den Stadhouder en eenen uit elke der zes groote Steden bygevoegd hebben. Ook zouden zy gaarne den tienden Penning eerst hebben afgeschaft gehad: en dat de Verponding alleen op veertigduizend Schilden, of daaromtrent gesteld werdt (t). Alle deeze en andere zwaarigheden maakten de nieuwe Verponding thans zo moeilyk, dat zy, na dat men 'er lang over hadt gehandeld, geheellyk agterbleef.

In Grasmaand, beslooten de Staaten, den Stadhouder, Maximiliaan van Bourgondie, Heere van Beveren en Veere, voor zyne getrouwe diensten, den Lande gedaan, en in verwagting, dat hy hun, by den Keizer en de Landvoogdesse, altoos gunstig zyn, en zig, zo dikwils als 't zyne zaaken toelieten, naar den Haage, begeeven zou, om 't Land te helpen regéeren; toe te leggen een geschenk van dertigduizend Karels guldens eens. Voor deezen, waren, aan de Graaven van Nassau en Hoogstraaten, ook diergelyke geschenken gedaan, en de Prins van Oranje zou 'er, insgelyks, om verzogt hebben, zo hy in 't leeven gebleeven was. Men oordeelde, derhalven, dat men, omtrent den Heere van Beveren, niet minder doen kon, dan men omtrent de vorige Stadhouders gedaan hadt (u). Doch

KAREL II.
1550.

(t) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1550, bl. 16, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 32, 33, 35, 36, 37.

(u) ADRIAAN VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1550, bl. 17.

KAROL II. Doch deeze dingen betroffen Holland in 't
1550. byzonder. Kort hierna, werdt 'er, met Hen-
XXVIII. rik den II, Koning van Frankryk, een Verdrag
 Verdrag van Koophandel geslooten, waarby alle de
 van Nederlanden belang hadden. De Koning hadt,
 Koop- eenigen tyd herwaards, bevolen, dat alle
 handel goederen, bevonden in Schepen of op Wa-
 met gens, die eenige verboden' of vyandlyke goe-
 Frank- deren gelaaden hadden, verbeurd verklaard
 ryk. zouden worden. De Nederlandsche Koop-
 luiden leeden, hierdoor, van tyd tot tyd, mer-
 kelyke schade: 't welk den Keizer bewoogen
 hadt, om diergelyk Bevel, ook in de Neder-
 landen, te laten uitgaan. Henrik de II.
 werdt toen tot reden gebragt. Men tradt,
 door wederzydsche Gemagtigden, in onder-
 handeling, en kwam eerlang overeen, dat;
 voortaan, noch in Frankryk noch in de Ne-
 derlanden, eenige andere dan verboden' en
 vyandlyke goederen zouden verbeurd verklaard
 worden (v).

XXIX. De onlusten, die, met dit verdrag van
 Verbond Koophandel, een einde namen, waren ver-
 van Vre- oorzaakt geworden, door den oorlog van
 de en Frankryk en Schotland tegen Engeland, in
 Vriend- welken de Keizer, schoon door de Engelschen
 schap met aangezocht om hulpe, zig niet hadt willen stee-
 Schot- ken. Doch alzo 'er, den zesentwintigsten van
 land. Lentemaand, eene Vrede tusschen de oorloo-
 gende Mogendheden getroffen was, kon Hen-
 rik de II. ligter besluiten, tot het maaken van
 het Verdrag van Koophandel, van welk wy
 gewaagd hebben. De Schotten en Nederlan-
 ders

(v) DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. III. p. 2.

ders deden elkanderen egter, omtrent dee- KARL II.
zen tyd, nog merkelyke schade ter zee: waar- 1550.
om, hier te lande, bevolen werdt, niet in
zee te steeken, zonder zig van geschut en
manschap behoorlyk te voorzien (w). Ook
werden, te Veere, agt groote Oorlogsche-
pen uitgerust, die, den gantschen Zomer,
kruisten, en verscheiden' pryzen, in Zeeland,
opbragten (x). Doch dit was al wat de Keizer
deedt, in de plaats van vierentwintig of vyf-
entwintig Schepen, gelyk hy beloofd hadt, uit
den Impost op de Wynen, in zee te brengen.
En nog werdt der Visschery een Lastgeld van
twintig stuivers op ieder Last Harings afge-
vorderd, tot goedmaakinge der kosten van
deeze uitrusting: waarin zy wel bewilligen
moest, wilde zy de Haringvaart niet zien
verbieden: hebbende die van Zeeland reeds
een Lastgeld van drie of vier guldens uitge-
loofd, zo 't Hof hen alleen wilde laten vis-
schen (y).

Men was nog bezig met het schikken dee-
zer zaaken, toen de afgebroken' onderhande-
ling met de Schotten, op nieuws, hervat
werdt. Reeds van 't jaar 1545 af, was deeze
onderhandeling begonnen. Ook was 'er toen
een Bestand getroffen, volgens welk, men,
op wederzydsche Paspoorten, vry zou mogen
vaaren en visschen. Doch in Herfstmaand,
hadden de Schotten dit Bestand geschonden,
ee-

(w) ADR. VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1550, bl. 24, 39.

(x) REIGERSB. II. Deel, bl. 501.

(y) ADR. VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1550, bl. 38, 39,
40, 41, 42, 43, 44.

Karel II. leenen Waterlandschen schipper overvallende 1550. en losgeld afpersende (z). Van toen af, vernieuwden zy de vyandlykheden tegen de Hollanders en Zeeuwen. *Gerrit Klaarzoen* van Amsterdam werdt, in den Zomer des jaars 1546, benoemd, om naar Schotland te reizen; hoewel hy niet, maar *Guillaume le Normand*, Klerk des Presidents van den Hove, sedert, de reize deedt. *Mattheus Strik* was, van 's Keizers wege, in Schotland. De Schotten beloofden 't Bestand te zullen houden, alzo zy vreesden, dat 'er tegen hen Brieven van schâverhaaling verleend zouden worden. Doch zy deden 't niet. De vyandlykheden duurden (a), tot na 't sluiten der Vrede tusschen Frankryk en Engeland. Toen werden ook de Schotten den oorlog met de Nederlanden moede. Men trof eerst een Bestand, in Oogstmaand. De Ridder *Thomas Erstin* werdt, in 't najaar, door *Jakob Hamilton*, Graaf van Aran, in Schotland, Hertog van Châtelleraud, in Frankryk, en Voogd der jonge Koninginne, Maria, met bewilliging van 't Parlement, herwaards afgevaardigd, om over eene Vrede te handelen. De Landvoogdes benoemde, ten zelfden einde, van haare zyde, Lodewyk van Vlaanderen, Heere van Praat, voor deezen Stadhouder van Holland, *Joan van S. Maurits*, Heer van Montbarry, President in den Raad van Staate, en *Viglius van Zuichem*, Pre-

(z) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1544, bl. 58, 61, 62. op 't jaar 1545, bl. 13, 15, 16, 19, 21, 22, 26, 27, 28, 29, 40, 41.

(a) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1546, bl. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 14, 16, 17, 18, 19, op 't jaar 1547, bl. 10, 17, 19, 20, 21.

President in den geheimen Raad. 't Verbond KAREL II.
 van Vrede werdt, den vyftienden van Win- 1550.
 termaand, te Binch in Henegouwen, gesloo-
 ten. 't Verbond van 't jaar 1448, tuffchen
 Hertog Filips van Bourgondie en Koning Ja-
 kob den II. gemaakt, en andere vroeger en
 laater Overeenkomsten werden ten grondflag
 van dit gelegd. De fchade, welke men elkan-
 deren hadt aangedaan, werdt, wederzyds, ver-
 effend gerekend, en de vrye onderlinge han-
 del herfteld. Voorts beloofde men elkande-
 ren onbepaalde hulp, in geval de eene of de
 andere party vyandlyk werdt aangetaft. De
 Zeefchuimeryen zouden, van wederzyde, ge-
 weerd, en de fchade, die, door dezelve, ge-
 duurende het Bestand van Oogftmaand laaft-
 leeden, veroorzaakt was, vergoed worden.
 De Koning van Frankryk, de Roomfch-Ko-
 ning en de Stenden des Duitfchen Ryks, de
 Koning van Engeland en de Koning van Dee-
 nemarke en Noorwegen werden, van weder-
 zyde, in dit verbond, begreepen. Het werdt,
 op den eerften van Grasmaand des volgenden
 jaars, te Augsburg, door den Keizer, bekrag-
 tigd (b).

Ter deezer Stede, was, in Oogftmaand XXX.
 deezes jaars 1550, aan eene fleepende ziekte Dood van
 overleeden Nikolaas Perenot, Heer van Gran- den Heer
 velle (c), van wien wy, in het voorgaande van Gran-
 gedeelte deezer gefchiedeniffen, nu en dan, velle.
 gewag hebben gemaakt. Hy was, twintig
 jaaren agtereen, een Lid van den geheimen
 Raad

(b) Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 260.

(c) Chron. van E. DE VEER f. 115.

KAREL II. Raad geweest, en in veele netelige zaaken van
1550. Regeeringe gebruikt. Sommigen willen, dat
 de jonge Prins van Oranje aan Perenot moest
 dank weeten, dat hem dit Prinsdom was toe-
 gekend, alzo eenige Leden van den geheimen
 Raad, met naame de President Lodewyk van
 Schoore, dreeven „ dat een Ketters Zoon, ge-
 „ lyk Willem van Nassau was, geen regt op
 „ het zelve hebben kon (d).” *Antoni Perenot*,
 Zoon van Nikolaas, die den Geestelyken staat
 verkooren hadt, en tot Bisschop van Atrecht
 den Bis- was verheeven, was, sedert eenen geruimen
 schop van tyd, ook zeer gezien geweest, ten Hove. Ee-
 Atrecht. nige jaaren later, kreeg hy 't voornaam be-
 wind der Regeeringe in handen (e), en heeft
 toen zo veel gerugts in de Nederlanden ge-
 maakt, dat wy niet hebben willen nalaaten,
 hier, in 't voorbygaan, aan te tekenen, wan-
 neer hy in aanzien begon te komen.

(d) VAN DER HAAR *Init. Tumult. Belg. Libr. 1. Cap. IX.*
 f. 125.
 (e) FONT. HEUTER. *Res. Austrac. Libr. XIII. p. 606.*

VADERLANDSCHE HISTORIE.

TWINTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. *De Kerkvergadering te Trente hervat. Nederlanders op dezelve.* II. *Zy wordt beslooten. Passausche Vrede.* III. *Oorlog met Frankryk.* IV. *Toeberheidsels, hier te lande. Mets belegerd. Verlaaten.* V. *Bede van tweehonderdduizend guldens aan Holland. Ingewilligd. Gevonden. Haringvaart beveiligd. Zeekusten bezorgd.* VI. *Bede aan alle de Nederlanden. Twist tusschen de groote en kleine Steden.* VII. *Terouanne en Hesdin veroverd.* VIII. *Veranderingen in Engeland.* IX. *Onderhandeling over een Huwelyk tusschen Filips, Prins van Spanje, en Maria, Koninginne van Engeland. Voorwaarden van het zelve.* X. *Vryheden aan de Duitse en Nederlandsche Koopluiden te Londen.* XI. *Het Huwelyk tusschen Filips en Maria wordt voltrokken.* XII. *Fransche Krygsbedryven in de Nederlanden.* XIII. *Zeegevegt in de Hoofden.* XIV. *Twee Beden aan Holland, elk van tweehonderdduizend guldens.* XV. *Handeling over 't geeven van*

Amp-ten aan uitlanders. Oorzaaken van 's verzwaa- ren der Beden. XVI. 't Privilegie de non evo- cando geschonden. Dood van En- gel Merula. XVII. Zorg voor de bewaaring van 's Lands Privilegien. XVIII. Willem Dirks- zoon Bardes, Schout te Amsterdam, be- tigt van Herdooperye. XIX. Vruchteloze Vre- dehandeling. Tocht van Willem, Prinse van Oranje. Dood van Maarten van Rossem- Bostand. XX. Buitengewoone Beden aan Hol- land. 's Lands schulden. XXI. 's Lands Im- posten, voor 't eerst, alomme verpagt. Be- loop derzelven. XXII. Karel de V. besluit zig van de heerschappye te ontslaan. XXIII. Re- denen hiertoe. XXIV. Oordeel daarover, hier te lande. XXV. Kuilenburg tot een Graaf- schap, en Veere en Vlissingen tot een Mark- graafschap verheeven Vreemdelingen van Amp- ten uitgeslooten. XXVI. Overdracht der Neder- landen, door Keizer Karel, aan zynen Zoon, FILIPS. XXVII. Filips doet en ontvangt den gewoonlyken eed. XXVIII. Afstand van Spanje en 't Keizerryk. XXIX. Vertrek van Karel den V. naar Spanje. Zyn afgezonderd leeven. Zyn dood. XXX. Staat van Holland en de andere Nederlanden, ten tyde van de O- verdracht.

KAREL II.

1550.

I.

De Kerk-
vergade-
ring van
Trente

E Kerkelyken, die te Trente ver-
gaderd waren geweest, waren,
sedert dat Paulus de III, de Kerk-
vergadering naar Bononie verlegd
hadt, gedeeltelyk, derwaards,
vertrokken, gedeeltelyk, te Trente geblee-
ven;

ven; zonder, in den tyd van drie jaaren, KAREL II
 iets te hebben verrigt, tot Hervorming der 1550.
 Kerke, waartoe de Kerkvergadering aange-^{wordt}
 legd was. De Bisschoppen, die zig te Tren-^{hervat.}
 te ophiielden, durfden, zonder het Hoofd der
 Kerke, den Paus, niets besluiten: en de Bis-
 schoppen, die, nevens de Pauselyke Legaa-
 ten, te Bononie, vertoefden, wilden, buiten
 bewilliging der anderen, ook niets vaststellen,
 om geene nieuwe scheuring te verwekken,
 in de Kerke. Karel de V. prees de Bisschop-
 pen, die te Trente gebleeven waren, verklaa-
 rende zig, door zyne Gezanten, te Rome,
 ernstelyk, tegen 't verleggen der Kerkverga-
 deringe. Hy zag geenens kans, om een einde
 te maaken van de geschillen over den Gods-
 dienst, in Duitschland, zo de Kerkvergadering
 geen' voortgang hadt, en hy hadt nog eenige
 hoop, dat sommige Protestanten zig aan de-
 zelve onderwerpen zouden, wanneer zy te
 Trente gehouden werdt. Hy bewoog derhal-
 ven hemel en aarde, om de Kerkvergadering
 wederom naar Trente te doen overbrengen;
 doch eindelyk bespeurende, dat 'er geen kans
 toe zyn zou, zo lang Paulus de III. leefde,
 besloot hy, op den Ryksdag te Augsburg, in
 't jaar 1548, zelf de hand te leggen aan 't
 vereffenen der Geloofsgeschillen, en eene
 foort van Godgeleerdheid te doen opstellen,
 waaraan men zig, in Duitschland, ter weder-
 zyde, houden zou, tot dat de Kerkvergadering
 nadere uitspraak zou hebben gedaan. Doch
 dit opstel, welk, gelyk meer diergelyken, te
 vooren, ontworpen, den naam van *Interim*
 kreeg, gaf noch den Katholyken noch den

KAREL II.
1550.

Protestanten genoeg: en werdt slegts van weinigen aangenomen. De Keizer zag zig dan, na 't overlyden van Paulus den III, welk; in Slagtmaand des jaars 1549, voorviel, en na dat *Julius de III.* tot de Pausselyke waardigheid verheeven was, wederom genoodzaakt, om op het hervatten der Kerkvergadering, te Trente, aan te dringen. Julius liet zig beweegen, beschryvende de Kerkvergadering, tegen den eersten van Bloei- maand des jaars 1551. Midlerwyl deedt de Keizer, op den Augsburgschen Ryksdag, in Hooimaand deezer jaars 1550, zyn best, om de Protestanten te doen belooven, dat zy zig der Kerkvergaderinge onderwerpen zouden. Doch zy wilden 'er zig niet toe verbinden, dan onder voorwaarden, die de Keizer wel wist, dat, door den Paus, niet zouden worden toegestaan.

Neder-
landers
der-
waards
gezonden.

Karel de V, de Aartsbisschoppen van Ments, Trier en Keulen en eenige andere Duitsehe Bisschoppen hebbende overgehaald, om zig, naar Trente, te begeeven (a), was ook be- dacht, om eenige Nederlanders derwaards te zenden. De Bisschop van Atrecht, Antoni Perenot, die, met zynen Vader, Nikolaas, reeds in 't jaar 1543, op de Kerkvergadering geweest was (b), werdt gebruikt, tot het be- noemen der bekwaamste Nederlanderen, om de Geloofsgeschillen, te Trente, te helpen beslissen, en 's Keizers belang, op de Kerk- vergadering, voor te staan. Hy raadpleeg-
de

(a) FRA-PAOLO Hist. du Conc. de Trente Livr. III. p. 505, 515, 521, 534, 546, 553, 562, 565. Livr. IV. p. 584.

(b) FRA-PAOLO Livr. I. p. 185.

de hierover met den President Viglius, die **KAREL II.** hem, schriftelyk, berigtte „ dat 'er, in de 1550.
 „ Nederlanden, die eertyds van geleerde
 „ Luiden overvloeiden; thans zo weinige
 „ bekwaame mannen gevonden werden, dat
 „ hy 'er zig over schaamen moest: dat hy,
 „ vooral, naauwlyks iemand wist te vinden,
 „ in staat, om de zaaken van het Hof, te
 „ Trente, wel waar te neemen. Hy dagt
 „ wel, dat de Bisschop geen en zin in Mon-
 „ niken hebben zou; doch wien hy, uit de
 „ weereldlyke of ongeordende Godgeleerden,
 „ kiezen zou, wist hy niet. *Franciskus Son-*
 „ *nus*, Kanonnik der Domkerke te Utrecht,
 „ en *Joannes Hasselius*, ook *Joannes Leonardi*
 „ *van der Eiken* genaamd, scheenen hem egter,
 „ hiertoe, nog de bekwaamsten. Sommigen
 „ wilden 'er *Herman van Gouda*, Deken der
 „ Lieve-vrouwen-Kerke te Utrecht, byvoe-
 „ gen. Doch alzo deeze den naam hadt van
 „ zeer korzel te zyn, monsterde Viglius hem
 „ uit.” Anderen getuigen egter van deezen
 Herman, dat hy geheel van verwaandheid
 en bitterheid vry was (c). Doch dit getuige-
 nis is vroeger gegeven. Veelligt is hy, met
 de jaaren, veranderd. Voorts oordeelde Vi-
 glius „ dat de Bisschoppen, die de Keizer
 „ naar Trente zenden zou, drie of vier God-
 „ geleerden met zig neemen moesten. Ook
 „ behoorden 'er, dagt hy, twee Godgeleer-
 „ den en een * Kerkelyk Regtsgeleerde, uit * *Canonis-*
 „ de Leuvensche Hooge Schoole, naar Tren-
 te

(c) ERASM. Epist. DCIV. int. Oper. Tom. III. P. I. o. 673.
 Edit. nov.

KAREL II., te te worden gezonden , een van welken
1550. „ Ruard Tapper zyn moest , dien hy be-
 „ schryft , als zeer bedreeven in de Schriftuur
 „ en in de Boeken van oude en nieuwe God-
 „ geleerden. Wyders , moesten 'er eenige
 „ bekwaame Abten van de Benediktyner- ,
 „ Bernardyner- , Præmonstreiter- en Augusty-
 „ ner-orde worden uitgekipt , om naar Trente
 „ te gaan ; daar men eenigen uit de vier Be-
 „ delordens , en eenige zulke Kanonniken ,
 „ die onmiddelyk van den Paus afhingen ,
 „ byvoegen moest. Eindelyk , hieldt hy van
 „ dienst , dat de Keizer een hoofd stelde over
 „ alle deeze Geestelyken , die hunne hande-
 „ lingen , overeenkomstig met 's Keizers oog-
 „ merken , bestierde ; waartoe hy den Kan-
 „ selier der Ridder-orde van 't Gulden-Vlies ,
 „ Filips Nigri , of *Gerard van Veldwyk* , Lid
 „ van den geheimen Raad , dien sommigen
 voor een Utrechtschman houden (*d*) , „ of zo
 „ men hen , in Brabant missen kon , deeze
 „ beiden tevens voorfloeg (*e*).” 't Schynt
 dat men zig , in 't uitkiezen van Godgeleer-
 den tot de Trentische Kerkvergadering , groo-
 tendeels , naar 't gevoelen van Viglius , ge-
 schikt heeft. Ten minsten , vindt men , dat
1551. Tapper , Hasselius en Sonnius , in 't jaar 1551 ,
 derwaards , zyn afgevaardigd. Doch dat men ,
 gelyk Viglius wilde , den Nederlandschen
 Geestelyken een hoofd zou hebben toege-
 voegd , vind ik nergens gemeld. Onder de
 andere Nederlandsche Kerkelyken , die naar
 Tren-

(*d*) C. P. HOYNCK VAN PAPENDRECHT Not. ad VIGLIU
 Epist. Select. N. CXXIX. p. 304.

(*e*) VIGLIU Epist. Select. N. CXLVII. p. 343.

Trente werden gezonden, waren 'er vier, ^{KARELII} die allen, by het opregten der nieuwe Bis- ^{1551.} dommen in de Nederlanden, welk, omtrent tien jaaren na deezen tyd, voltrokken werdt, met eenen myter, werden voorzien. *Gerard van Hamericourt*, Abt van S. Bertyn, werdt Bis- chop van S. Omer: *Joannes Mabufius*, Bis- chop van Deventer: *Martinus Rietboven*, Bis- chop van Ipere, en *Kornelius Jansenius*, Bis- chop van Gend (1). Ook werdt *Sonnius* Bis- chop van 's Hertogenbosch, en federt van Antwerpen (f).

Ondertusschen hieldt Karel de V. aan by de ^{Vervolg} Protestanten, om hen te beweegen, tot de ^{en Besluit} reize naar Trente. Hertog Maurits van Saxon ^{der Kerk-} liet zig eerst overhaalen, en gaf aan den be- ^{vergade-} roemden Godgeleerden, *Filips Melancton*, be- ^{ring van} vel, om de punten byeen te zamelen, welken te Trente zouden moeten verhandeld wor- den. De Keizer bezorgde een breed vryge- leide voor de Protestanten, die, tegen den Winter en in 't volgend voorjaar, te Trente kwamen. Zy kreegen 'er egter, niet dan met moeite, gehoor, en alleenlyk vryheid, om eenige voorstellen te doen. De Kerkver- gadering ging, ondertusschen, voort, beslis- sende, in zes zittingen, door een getal van omtrent zestig Kerkelyken (2), wederom ver- schei-

(f) Notit. Episc. & Theol. Belgii in Conc. Trident. ap. J. F. FOPPENS Nov. Diplom. Coll. p. 465.

(1) Zie Notit. Episc. & Theol. Belgii in Concilio Trid. apud J. F. FOPPENS Nov. Diplom. Collect. p. 465, 466.

(2) FRA-PAOLO getuigt (Livr. IV. p. 584), dat het getal der Kerkelyken, geduurende deeze zes zittingen, nimmer boven de vierenzestig geweest is.

KAREL II. scheiden' voornaame Geschilpunten, het A-
1551. vondmaal, de Boete en het laatste Oliefel be-
 treffende. Doch zy werdt plotselyk afgebro-
 ken, in Grasmaand des jaars 1552, op de
 tyding, dat Hertog Maurits van Saxon de
 wapenen tegen den Keizer hadt opgevat, om
 de vryheid van den Godsdienst, in Duitsch-
 land, te verzekeren, en zynen Schoonvader,
 den Landgraaf van Hessen, te verlossen. 't
 Krygsgeluk diende hem. Hy bemagtigde ver-
 scheiden' sterke Plaatsen. Karel de V, thans
 met den Franschen Kryg belemmerd, was
 buiten staat, om hem te stuiten, en zag zig,
 eerlang, genoodzaakt, op den tweeden van
 Oogstmaand des jaars 1552, de *Passausche Vre-*
de te tekenen (g), by welke den Protestan-
 ten, in Duitschland, volkomen vryheid van
 Godsdienst vergund, en de rust in 't Ryk
 hersteld werdt. De gewezen Keurvorst van
 Saxon en de Landgraaf van Hessen werden
 ook, uit de langduurige hegtenis, geslaakt
 (h). De Kerkvergadering werdt eerst weder-
 om hervat, onder *Pius den IV*, in den aan-
 vang des jaars 1562. De overige Geloofsge-
 schillen werden toen, in negen zittingen,
 door een veel grooter getal van Kerkelyken,
 dan te vooren, beslist, en de Kerkvergade-
 ring, op den derden van Wintermaand des
 jaars 1563, beslooten. In den aanvang des
 jaars 1562, waren 'er, behalven de Kardi-
 naalen, honderd en tien of honderd en twaalf
 Bisschoppen en Godgeleerden, in de Kerk-
 ver-

Passau-
sche
Vrede.

(g) DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. III. p. 42.

(h) FRA-PAOLO Hist. du Conc. de Trente, Livr. IV. p. 582,
 601, 628, 629, 657, 667, 671, 678, 685, 688, 689, 694, 695, 696.

vergadering (i). Naderhand, vermeerderde ^{KAREL III.} het getal, tot over de honderd en tagtig, en ^{1551.} eindelyk, tot tweehonderd en dertig toe (k).

De Besluiten der Kerkvergaderinge zyn, door tweehonderd vyfenvyftig Leden, ondertekend (l). Hoe deeze Besluiten, alomme, en ook hier te lande, aangenomen zyn, en welke gevolgen dezelve, in de Nederlanden, gehad hebben, staat ons, als het bestek van dit Boek verre te buiten gaande, hier niet te verhaalen.

De verbonden' Protestantſche Vorſten, Hen- III.
rik den II, Koning van Frankryk, die den Oorlog
Keizer den voorspoed, welke hem in Duitsch- met
land gevolgd was, misgunde, in hunne be- Frank-
langen hebbende overgehaald, werden de ryk.
Nederlanden, tegen het einde des jaars 1551,
met eenen nieuwen Oorlog, van de Fransche
zyde, gedreigd. De Keizer hadt 'er, eenigen
tyd te vooren, reeds kennis van gekreegen:
doeh niet konnen bewoogen worden, om zig
te wapenen (m). Ook hadt hy, ten deezen
tyde, de handen nog vol-werks, in Duitsch-
land. De Franschen begonden de vyandlyk-
heden ter zee, in Hooi- en Oogstmaand. Zy
hielden vyf Oorlogſchepen voor 't Vlie, vyf
onder Schagen, en vyf voor Noorwegen, die,
dagelyks, verscheiden' Hollandſche Schepen,
met Graanen en andere Oostersche waaren
gelaaden, wegnamen. Ook beroofden en
na-

(i) FRA-PAOLO *Livr.* VI. p. 147, 146. not.

(k) FRA-PAOLO *Livr.* VI. p. 261, 315, 325 not. *Livr.* VII. p. 418. *Livr.* VIII. p. 599.

(l) FRA-PAOLO *Livr.* VIII. p. 748.

(m) VIGLI *Epist. Select.* N. CLI. p. 355.

KAREL II. namen zy verscheiden' Visschers, in de Noord-
 1551. zee (n). *De la Garde*, Admiraal der Fransche
 Galeien, tastte, in Oogstmaand, vierentwint-
 tig groote Koopvaardyschepen aan, die, uit
 Zeeland, naar Spanje wilden (o), en bemag-
 tigde 'er vyftien van: welker verlies op een-
 entwintig tonnen schats begroot werdt, en
 Hoorn en Enkhuizen zeer zwaar drukte (p).
 Zelfs werden, te Hamburg, Oorlogschepen,
 voor Fransche rekening, uitgerust. Ook was
 men bedugt, voor eenen aanslag op Walche-
 ren. Hier te lande, waren zo weinige Oor-
 logschepen in gereedheid, dat de Haringvis-
 schers, verzogt om een gulden van 't Laft,
 tot bescherming der Visscherye, toe te staan,
 zig, door dezelve, niet beveiligd oordeel-
 den, en de meesten de Haringvaart, dit na-
 jaar, staakten. Ook kwam 'er verbod op, van
 wege der Landvoogdesse; 't welk egter, door
 sommigen, werdt overtreden, die, nader-
 hand, door den Prokureur Generaal, in reg-
 ten, betrokken werden (q). Op de tyding
 dat men, in Oogstmaand, eenige Nederland-
 sche goederen, in Frankryk, hadt aangehou-
 den (r), volgde (3) de Verbeurdverklaaring
 van alle Fransche goederen, in de Neder-
 landen, nevens een uitdruklyk bevel aan alle
 Franschen, die hier geen jaar vaste wooning
 gehad hadden, om 't Land te ruimen (s):
 en

(n) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1552. bl. 52, 56.

(o) GUICCIARD. de Reb. Belgicis p. 179.

(p) VELIUS HOORN, bl. 263. BRANDT Enkh. bl. 73.

(q) ADR. VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1552, bl. 12, 11, 26.

(r) ADR. VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1551, bl. 1, 2, 3, 4, 5, 6.

(s) Repert. der Plakaat. van Holl. bl. 68.

(3) Den eenentwintigsten van Herfstmaand.

en weinige dagen laater (4), werdt de oorlog, KAREL II.
te water en te lande, aan Frankryk verklaard. 1551.

De Stadhouder Beveren, de Staaten van ^{IV.}
Holland, kort hierna, in den Haage, heb- Men be-
bende doen beschryven, sloeg voor, of men reidt zig
niet, tot bescherming van Holland, eenige tot tegen-
sterkten in de Maaze, het Marsdiep en het weer.
Vlie behoorde te leggen: of anders 't getal
van 's Lands Oorlogschepen vermeerderen.
Doch de Staaten oordeelden „ dat de sterk-
„ ten, in 't Vlie en in 't Marsdiep, nutte-
„ loos zouden zyn, alzo men, uit dezelve,
„ de vyandyke schepen niet zou kunnen be-
„ schieten; ook zou men de Gaten der Maa-
„ ze niet dan tot zeer zwaare kosten kunnen
„ versterken, en dan daartoe nog, meer dan
„ een jaar lang, werk hebben: eindelyk, was
„ het vergrooten van de zeemagt eene zaak,
„ waar op alle de Nederlanden, en niet Hol-
„ land alleen, moest beschreeven worden.”
't Een en 't ander bleef dan agter. Men ver-
boodt, in Wynmaand, den uitvoer van al-
lerlei Oorlogsbehoefsten, en stelden eenen
tweehondersten Penning, op alle andere uit-
gaande Koopmanschappen. Amsterdam klaag-
de, sedert, zeer, dat men, onder Oorlogs-
behoefsten, ook Pek, Teer, Roet, Leer, Mas-
ten, Sprieten en diergelyke waaren begreep,
en den tweehonderdsten penning vorderde van
goederen, die van en naar Gelderland, Fries-
land, Overysfel en Groningen gevoerd wer-
den, onder voorwendfel, dat dezelve gee-
ne erf- maar aangewonnen Landen waren;
doch

(4) De zesentwintigsten van Herfstmaand.

V. DEEL.

Aa

KAREL II. doch deeze klagten vonden geen' ingang (t).
1551. Te lande, begon men zig, tegen den Winter, in staat van tegenweer te stellen. Maarten van Rossem werdt naar Mechelen gezonden, om volk te verzamelen (u).

1552. Henrik de II, midlerwyl, ook den Winter besteed hebbende, om zig te lande sterk toe te rusten, bragt, in 't midden van Lente- maand des jaars 1552, een Leger in Lotharingen; bemagtigende aldaar verscheiden' Plaatsen. In Hooimaand, viel hy in Luxemburg, alwaar hy, insgelyks, eenige Steden innam. Daartegen deedt Maarten van Rossem, omtrent deezen tyd, eenen inval in Champagne en in Lotharingen, 't platte Land, volgens zyne gewoonte, alomme afloopende en verwoestende (v).

Mets be- legerd. Na 't sluiten van de Passause Vrede, was het Keizerlyk Leger eerst in staat om iets van belang tegen Frankryk te onderneemen. Het was tienduizend Paarden en honderd zefstien vendelen Knegten sterk, en koste den Keizer, maandelyks, zes tonnen schats (w). De Hertog van Alva en de Marquis van Marignan hadden 'er het Opperbevel over, en sloegen, in Wynmaand, het beleg voor Mets, welk, in 't voorjaar, aan de Franschen overgegaan, en sedert merkelyk versterkt was. Terwyl dit beleg duurde, werdt het Keizerlyk Leger vermeerderd, met de benden, die, in de Nederlanden geworven, door den Hertog van Hol-

(t) ADR. VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1551, bl. 7, 8, 10, 13.

(u) Nieuwe Chron. van Brab. bl. 311.

(v) Chron. van E. DE VEER f. 118.

(w) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1552, bl. 36.

Holstein, door Lamoraal, Graave van Egmond, en door Jan van Hennin, Heere van Boffu, derwaards geleid werden. De Keizer zelf kwam, tegen 't einde van Slagtmaand, in 't Leger, en zondt Egmond af, om Toul op te eischen; doch de Bevelhebber antwoordde „ dat hy, hierop, eerst na 't overgaan „ van Mets, en na dat hy zig, zo lang als de „ Hertog van Guize, die binnen Mets ge- „ boodt, verdedigd zou hebben, zyne ge- „ dagten zou laten gaan.” Karel de V. slaagde, ondertusschen, ongelukkig voor Mets. Het heevig vuur en de geduurige uitvallen der belegerden waren oorzaak, dat hy weinig of niets vorderde. Hier sloeg het jaargetyde toe, welk hem, eerlang, noodzaakte, de Stad, op den tienden van Louwmaand des jaars 1553, te verlaten. In Pikardye, derwaards de Graaf van Roelx, met eenen hoop volks, getrokken was; en in Italie, waren de meeste onderneemingen der Keizerschen ook ongelukkig uitgevallen (*). De Winter werdt derhalven besteed, om zig, tegen 't volgend jaar, in beteren staat te stellen.

In Louwmaand des jaars 1552, hadt de V. Landvoogdes reeds alle de Nederlanden, te Brugge, doen beschryven, en aan elk eene Bede gedaan, om de kosten van den Franschen oorlog te vinden. De President Viglius vertoonde die van Holland, in 't byzonder, dat 's Keizers uitgaaven, in 't voorleeden jaar, veel meer dan zyne inkomsten belooopen hadden,

(*) DANIEL Tom. VII. p. 52-77. Chron. van H. DE VREE f. 120, 121.

KAREL II. den, en deedt hun, daarop, eene Bede van
1552. tweemaal honderdduizend guldens. Zy dron-
 gen, volgens gewoonte, op vermindering der
 somme; also dezelve byna de helft beliep van
 't gene van Brabant geëischt was; daar, zei-
 denze, Holland en Zeeland beide maar een
 een derde van de Bede van Brabant plagten
 op te brengen. Zy stonden vooral op ver-
 meerdering van 's Lands zeemagt, tot be-
 scherming der Koopvaardye. Doch het eer-
 ste kon geheel niet, en het andere voor eerst
 niet geschieden. Men hieldt, derhalven,
 Dagvaart op Dagvaart in den Haage. De
 Leden begreepen wel, dat 'er thans geld zou
 moeten zyn; doch waar en hoe men 't vin-
 den zou was zo klaar niet. De Edelen floe-
 gen voor „ dat 'er vier middelen waren, by
 „ welken men gewoon was, de Beden in Hol-
 „ land te vinden, by de Schildtalen, by den
 „ Impost, by 't Morgengeld, en by den
 „ tienden Penning; dat de Impost op de
 „ Wynen en Bieren weinig hadt opgebracht,
 „ en, niet dan tot zwaare kosten, kon wor-
 „ den opgehaald; dat het Morgengeld thans
 „ weinig opbrengen zou, ter oorzaake van
 „ de jongste inbreuk veeler Landen, op den
 „ twaalfden van Louwmaand; die, in twee
 „ of drie jaaren, geene vrugten zouden kon-
 „ nen uitleveren; dat het vorderen van den
 „ tienden Penning niet dan in den uitersten
 „ nood behoorde te geschieden; dat zy, hier-
 „ om, van gedagten waren, dat men den
 „ Keizer honderd en vyftig of honderd en
 „ zestigduizend guldens zou kunnen toestaan,
 „ te heffen honderdduizend guldens op de
 Schild-

„ Schildtalen, mids de Steden haare kwytscheldingen, *elks in den baaren*, vonden, by Hoofdgeld, Haardstedegeld, verhooging van Excynzen, of andere middelen, naar eigen welgevallen; en dat het overig gedeelte der ingewilligde somme, by verkoop van Renten, zou kunnen gevonden worden, met dien verstande, dat men tien, twaalf of veertienduizend guldens, by Leeninge, heffen zou, uit eenigen der rykste Kloosteren.” Doch de Steden waren, by den tegenwoordigen slegten tyd, in 't eerst geene van allen tot het aanneemen van zo zwaar een' last te beweegen. Zy loofden niet meer dan honderdduizend guldens vry geld uit, en wilden nog bedingen, dat 'er tien of twaalf Oorlogschepen uitgerust, en de tweehonderdste penning afgeschaft zou moeten worden. Doch den Stadhouder verklaard hebbende dat hy zulks der Koninginne Landvoogdesse niet zou durven overschryven, zagen zy van 't bedingen deezer voorwaarden af. Sedert onderging hy eenige Steden afzonderlyk, en bewoog haar, tot honderd en twintigduizend guldens te komen. De Landvoogdes nam 'er egter geen genoegen in. Zy merkte aan „ dat Holland, ten onregte, voorgaf, nevens Zeeland, voorheen niet boven een derde der Bede van Brabant te hebben opgebragt; also Holland alleen, sedert het jaar 1540, verscheiden' reizen, de helft van Brabant hadt gegeven. Zelfs hadt Holland, met Zeeland en Westfriesland, in de Bede, by Hertog Karel van Bourgon-

KARELII.
1552.

KAREL II., draagen als Vlaanderen, en meer dan Bra-
1552. bant, waarvan Zeeland flegts het derde en
 „ Holland de twee derde deelen opbragt: dat
 „ de andere Nederlanden zo wel, by gebrek
 „ van neeringe en door de overstromingen,
 „ geleeden hadden, als Holland, daar men
 „ den handel der Engelsche en Schotsche
 „ Wolle en de vaart op de Oostzee nog vry-
 „ hadt; dat men, ten onregte, bedingen wil-
 „ de, dat de penningen ter verdediging van
 „ 't Land zouden worden gebruikt, alzo zy
 „ alles, wat van de Bede inkwam, besteed-
 „ de, daar 't de nood meest eischte. Gou-
 „ da, welk, ter oorzaak van 't afbranden
 „ der Kerke, oordeelde, eenigszins te moe-
 „ ten verschoond worden, moest, meende
 „ zy, zo wel als de anderen, betaalen, en
 „ Delft zelf, onaangezien de twintig jaaren,
 „ geduurende welken, het vry van lasten ver-
 „ klaard was, nog niet verstreken waren,
 „ moest, verstondt zy, zo veel opbrengen,
 De Staa- „ als in den jongsten oorlog.” Zy besloot
 ten be- „ dat zy niets van haaren eisch kon laten
 willigen, „ vallen, alzo de andere Landen, die reeds
 „ in de volle Beden bewilligd hadden, dan ook
 „ afslag zouden vorderen.” De Staaten, 't
 bewilligen zo lang vertraagd hebbende, als
 eenigszins doenlyk was, moesten eindelyk, den
 negenden van Grasmaand, belooven, de vol-
 le tweehonderdduizend guldens te zullen op-
 brengen (y). De helft zou men vinden op de
 Midde- len, om 't Schildtalen, volgens den voorslag der Edelen,
 Doch

(y) ADRIAAN VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1552, bl. 2,
 3, 5, 6, 7, 8, 9, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23,
 24, 25, 26, 28, 31, 35, 36, 37, 42.

Doch om de andere helft te bekomen, hadt men byna 't gantsche jaar werk. Meester ^{KAREL II.} ^{1552.} *Jakob van den Ende*, Pensionaris van Delft, floeg voor „ dat men dezelve, geheel of ten „ deele, zou konnen vinden, uit een Haard- „ stedegeld, van welk alleen de vier bidden- „ de Orden, de Leproozen en de gemeene „ Gasthuizen verschoond zouden worden, en „ de telling gedaan, in de Steden, door Bur- „ gemeesteren, en ten platten Lande, door „ de Officieren; mids de Huisjes, die hon- „ derd guldens en minder waardig waren, „ verschoonende, en elke Haardstede niet „ hooger dan met drie stuivers of zeven groo- „ ten belastende. 't Gene dit Haardstede- „ geld minder dan honderdduizend guldens „ zou opbrengen, zou men, uit den Impost „ van een stuiver op elk vat Biers, konnen „ vinden.” Dordrecht, Haarlem, Delft en Amsterdam stemden in deezen voorslag; doch meenden dat, al konden schoon de volle hon- derdduizend guldens uit het Haardstedegeld worden gevonden, men nogtans een gedeel- te derzelven, by verkooping van Renten, vin- den moest, op dat ten Hove niet gezeid mogt worden, dat men genoeg in staat was, om de Bede, uit eene redelyke belasting in zig zel- ven, te vinden. Doch Leiden en Gouda meen- den, dat het Haardstedegeld te veel tot last van de geringen komen zou, en de ryken te veel ontlasten, vooral in Plaatsen, daar de Huizen 't meest gelden mogten: waarom zy verstonden, dat men de vereischte somme liever op de waarde der Huizen, in koop of in huure, behoorde te vinden. Zy vergelee-

KAREL II. ken zig egter, federt, met de andere Leden, 1552, mids men elke Haardstede met meer niet dan vyf grooten, belastte. Doch naderhand besloot men, om vyftigduizend guldens te vinden, welken men spoedig noodig hadt, zes stuivers op elke Haardstede te leggen. En deeze belasting werdt zo scherp ingevorderd, dat men de Steden noodzaakte, om voor onvermogene Ingezeten en te betaalen (z), en den Prins van Oranje en den Graaf van Hoorne, die betaaling weigerden, in regten betrok (a). De andere vyftigduizend guldens poogde men te vinden, by verkooping van Losrenten tegen den Penning zestien, veertien of twaalf, en van Lyfrenten, op een lyf alleen, tegen den Penning agt, zo wel buitens als binnens Lands. Doch de Ontvanger wist geene genoegzaame Koopers te vinden. De Staaten verzogten verlof, om de Ingezeten tot koopen te mogen dwingen. Doch de Landvoogdes wilde hiertoe niet verstaan. Ook vondt men, eindelyk, nog Koopers van Losrenten, tegen den penning twaalf, onder anderen te Delft en in Zuidholland (b).

Omtrent de eerste honderdduizend guldens, die op de Schildtalen gevonden werden, was beslooten, dat de groote Steden Dordrecht, Haarlem, Leiden en Gouda de gewoonlyke kwytscheldingen zouden genieten. Doch toen deeze penningen werden omgeslaagen, be-

(z) VELIUS HOORN, bl. 264.

(a) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1553. bl. 29, 30, 31, 40, 42, 47, 64, 66, 67, 72. op 't jaar 1553, bl. 2, 3, 9, 43, 52.

(b) ADRIAAN VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1552. bl. 48, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 66, 67, 72.

bevondt men, dat de kleine Steden en 't plat-^{KARELII}
te Land, welken men doorgaans geene kwyt-^{1552.}
scheldingen toefondt, veel hooger belast wa-
ren, dan zy oordeelden te behooren: waar
uit geen klein ongenoegen; tusschen de
grootte en kleine Steden, ontstondt (c).

In Zomermaand deezer jaars, was men, ter Midde-
Vergaderinge van Holland, bedagt geweest, ^{len tot}
op het vinden van middelen, ter beveiliging ^{beveili-}
der Haringvisscherye, die, voorleeden najaar, ^{ging der}
tot groot agterdeel voor 't Land, genoegzaam ^{Haring-}
gestaakt was. Twee werden 'er voorgeslaagen:
het verwerven van Brieven van Vrygeleide
van Frankryk, of het uitrusten van een be-
kwaam aantal van Oorlogschepen. In Zeeland,
hieldt men het eerste middel voor gemakke-
lyker, kosteloozer en veiliger. Doch in Vlaan-
deren, hadt men 'er tegen ingebracht, dat de
Franschen, in dit geval, zo wel mogende vis-
schen als de Nederlanders, den Haring in
prys zouden doen daalen, en hunne Vlooten
rykelyk van mondbehoefsten kunnen voorzien;
waaraan zy gebrek zouden hebben, zo hun
het visschen, door Oorlogschepen, belet werdt.
Men hadt 'er bygevoegd, dat de Franschen,
veelligt, hun woord niet houden zouden, en,
genoeg gevangen hebbende, boven Vryge-
leide boven al, den onzen den Haring ont-
rooven. De Landvoogdes neigde ook tot
deeze laatste meening, vorderende, van
Vlaanderen, zes, van Zeeland, vier, en van
Holland, als sterker ten Haring vaarende dan
een

(c) Request van A°. 1553, by BRANDT Enkh. bl. 75. Zie
ook Chron. van E. DE VEER f. 117.

KARLII
1552.

een van deeze twee Landschappen, agt Oorlogschepen. Doch in Holland, was men meer voor 't visschen onder vrygeleide. Men merkte aan „ dat agttien Oorlogschepen niet opmogen zouden tegen de magtige Fransche Vloot; dat de Haringteelt ook, grootentendeels, voorby zyn zou, eer deeze Vloot gereed zou kunnen zyn; dat de Buizen, in voorige tyden, weinig dienst gehad hadden van Oorlogschepen, die zig meest aan Land en in de Havens plagten te houden; dat de Franschen genoeg mondbehoefsten wisten te krygen, zelfs uit deeze Landen, al werdt hun de Haringvisschery belet; dat de Haring, als men op vrygeleide vischte, ten minsten zo veel opbrengen zou, als, wanneer men in de kosten eener uitrustinge moest draagen: dat eindelyk de Franschen, tot nog toe, de vrygeleibrieven in agting gehouden hadden, en dat Vorsten, doorgaans, hunnen Brieven gestand deden.” De Landvoogdes bleef egter by haare meening, verklaarende rondelyk, dat zy den Koning van Frankryk niet betrouwde. Ook zeide zy, berigt ontvangen te hebben, dat hy niet meer dan twaalf schepen in zee hadt; waar tegen die van Holland zig met agt schepen genoeg zouden kunnen beschermen. 't Slot was, dat men, tot Oorlogschepen, of tot het staaken van de Haringvaart, besluiten moest. Men vondt dan geraaden, der Landvoogdesse een lastgeld van twee guldens aan te bieden, mids zy agtentwintig Oorlogschepen en vier Jagten in zee bragt. Eindelyk kwam men, eerst in Oogstmaand, overeen „ dat de Steden

„ den en Vlekken, zig met de Haringvaart KARELII.
 „ geneerende, agt Oorlogschepen in zee zou- 1552.
 „ den brengen, mids daar tegen genietende
 „ 1. twee guldens van ieder last Haring, welk
 „ de eerste reize gevangen werdt, en daarna
 „ een lastgeld naar behooren. 2. hun aandeel
 „ in twaalfduizend guldens, die de Land-
 „ voogdes, tot bescherming der Visscherye,
 „ zou opschieten, welk aandeel op zesdui-
 „ zend guldens begroot werdt. 3. de driedui-
 „ zend guldens, die 't gemeene Land beloofd
 „ hadt te zullen opbrengen." De agt Schepen
 werden terstond gereed gemaakt. Delft en
 Rotterdam bragten 'er elk twee in zee. Schie-
 dam met Briele, Goereede, Bommene, Vlaar-
 dingen en andere Vlekken ook twee, en Enk-
 huizen een gelyk getal, waar mede men
 de Haringvaart, dit jaargetyde, genoeg be-
 schermd rekende. Doch men bedroog zig.
 Daar werden omtrent vyftig Buizen geno-
 men (d). Tot geleide der Koopvaardyvloo-
 te naar 't Westen, waren, al in Bloeimaand,
 eenige Oorlogschepen in gereedheid gebragt;
 welken, met een groot getal van Koopvaar-
 dyschepen, in zee liepen, en eene gelukkige
 reis naar Spanje deden (e). Om de kosten
 op deeze uitrusting te vinden, hadt men een'
 Impost van twee ten honderd gelegd op al
 wat van en naar 't Westen gevoerd werdt.
 Sommigen hielden dit te stryden met de Pri-
 vi-

(d) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1552, bl.
 43, 45, 46, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 61. op 't jaar
 1553, bl. 5.

(e) Chron. van E. DE VEER f. 117 vers. VIGLII Epist. So-
 let. N. CLV. p. 361.

KAREL II. vilegien van Tolvryheid. Doch anderen oor-
1552. deelden, dat men deezen Impost, enkelyk
 geheeven ter beveiliging der Koopvaardye,
 niet als een' Tol kon aanmerken. 't Stuk werdt,
 door Gemagtigden der Staaten, onderzocht, die
 der eerste meening toevielen. Men besloot,
 derhalven, voor eerst, het afschaffen van ge-
 melden Impost, by Verzoekschrift, ten Hove
 te vorderen, en 'er, na 't eindigen of bedaa-
 ren van den tegenwoordigen oorlog, ernstiger
 op te dringen. Ook werdt 'er de Koopvaar-
 dy, in 't jaar 1554, van ontheeven (*f*).

De Kus- Voor de Hollandsche, Zeeuwsche en Frie-
ten wor- sche Stranden, die, door de Fransche Oor-
den be- logschepen, gedreigd werden, werdt, om-
zorgd. trent deezen tyd, ook zeer gezorgd (*g*). De
 Landvoogdes beval den Heere van Beveren,
 Stadhouder van Holland en Zeeland, vier Re-
 gimenten Knegten, langs de Kusten, te leg-
 gen. Ook is 'er nog blyk voor handen, dat
 hy, wat laater, de Zeedorpen in Holland
 van geschut voorzien, en onder anderen, die
 van Alkmaar gelaft heeft, agt *Valkonetten* of
 ander geschut op raderen, met de kogels en
 't verder gereedschap daar toe behoorende,
 te Egmond op Zee, te leveren (*h*). Men
 raadpleegde met ervaaren' luiden, over de
 beste middelen, om de Stranden te beveili-
 gen. Ook werdt, meen ik, de Graaf van
 Arem-

(*f*) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1552. bl.
 38, 40, 41, 44, 47. op 't jaar 1553. bl. 1, 24. op 't jaar
 1554. bl. 37.

(*g*) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1552. bl.
 35, 36, 37.

(*h*) Brief van XIV Juny XV.^cLIV. by BOOMK. Alkm. bl. 123.

Aremberg, Stadhouder van Friesland, Over-KAREL II. yffel en Groningen, ten deezen zelfden einde, 1552. naar Friesland gezonden (i); doch wat hy hier, tot beveiliging des Landschaps, verrigt hebbe, is my niet gebleeken.

De Veldtogt in Lotharingen was, dit jaar, VI. ongelukkig geslaagd, voor den Keizer; die, Nieuwe terstond na 't opbreken van 't beleg van Bede aan Mets, op middelen bedagt was, om vroeg in alle de 't veld te verschynen. En alzo hiertoe, in Neder- landen. de eerste plaatse, wederom geld vereischt werdt, beschreef hy de Staaten van alle de 1553. Nederlanden, in Sprokkelmaand des jaars 1553, te Brussel; vorderende hier, van Brabant, eene Bede van zeshonderdduizend Karel's guldens, die niet dan by wege van een Schoorsteengeld van twintig stuivers in de Steden, en van vyfien stuivers ten platten lande gevonden worden konden (k). Van Holland, werden driemaal honderdduizend guldens ge-eischt: en aan de andere Landen geschiedden Beden naar evenredigheid. De Staaten, hierop ter Dagvaart beschreeven, vonden zig, naar gewoonte, zeer bezwaard over deeze Bede. De Edelen merkten aan „ dat het „ Land, binnen een jaar, zevenhonderdduizend guldens aan den Keizer verstrekt hadt; „ dat de Haringvisschers, in 't voorleeden „ jaar, wel honderdduizend guldens ten agteren waren geraakt; dat zy, hierom, niet „ meer dan tweehonderdduizend guldens konden toestaan, te vinden honderdduizend gul-

(i) VIGLII Epist. Select. N. CLV. p. 360.

(k) Chron. van E. DE VEER f. 121.

KAREL II. „ guldens op de Schildtalen, en het overige
1553. „ uit een' tienden Penning op de vaste goede-
 „ ren, die, naar hunne rekening, honderd en
 „ veertig of honderd en vyftigduizend gul-
 „ dens zou opbrengen.” Dordrecht en Haar-
 lem waren 't genoegzaam eens met de Ede-
 len. Delft sloeg voor, dat men de Ingezete-
 nen, gelyk in 't Noorderkwartier gewoonlyk
 geschiedde, op zekere schotponden moest
 stellen, naar dat zy gegoed waren: doende,
 by voorbeeld, die vyftig ponden vlaams ge-
 goed waren, een half schotpond, die hon-
 derd, een heel, die tweehonderd, twee, die
 vierhonderd, vier betaalen; en zo voorts, tot
 agtduizend ponden vlaams, die op vyfentwin-
 tig schotponden moesten worden gesteld. Lei-
 den wilde een' tienden Penning heffen van al-
 le inkomende goederen, twee deelen ten las-
 te van den Eigenaar, en een ten laste van
 den Bruiker; 't gene 'er te kort kwam moest,
 in de Steden, gelyk de gewoonlyke Beden,
 en ten platten lande, uit een Morgengeld van
 vier, drie en een halve, en drie stuivers, naar
 de gesteldheid der Landen, gevonden worden.
 Die van Amsterdam waren 't genoegzaam
 eens, met de Edelen, Dordrecht en Haar-
 lem. Alleenlyk merkten zy aan, dat men de
 Huizen, die niet boven zes guldens aan huu-
 re deden, van den tienden Penning wilde
 ontlasten; doch dat 'er zulken weinig in hun-
 ne Stad gevonden werden, schoon 'er veelen
 waren, van welken de Eigenaars, jaarlyks,
 niet meer dan een pond vlaams zuiver geld
 rekenen konden, welken zy oordeelden, dat
 insgelyks behoorden vry te zyn. Gouda voeg-
 de

de zig hier by. Naderhand kwamen de Staten eenpaarig tot tweehonderd en vyftigduizend guldens, te vinden uit den tienden Penning op de vaste goederen, op de Schildtalen, en uit een Morgengeld van vyf, vier en drie stuivers. Alleenlyk hieldt Gouda zig te hoog gesteld in de Schildtalen. Doch men wilde verscheiden' voorwaarden bedingen, in welken de Landvoogdes niet bewilligen kon: de voornaamsten waren afschaffing van den Impost van twee ten honderd, vrye vaart Westwaards, en visschery onder Vrygeleide, of by stilzate. Ook wilde men geene Ampten, buiten dat van Stadhouder, aan uitheemschen be-
 geven hebben: waarop de Landvoogdes zei-
 de „ dat zy niet veele Ampten aan uitheemschen te
 „ schen gegeven hadt, en niet dan aan zul-
 „ ken, die zy bekwaamer vondt dan de Inge-
 „ boornen, ten zelfden tyde, naar deeze
 „ Ampten, staande.” Eindelyk, moesten de
 Staaten, in Grasmaand, in de volle Bede, bewilligen. Gouda toonde zig, federt, onwillig, om naar de Schildtalen te draagen. Ook was de Graaf van Egmond, die beweerde regt te hebben, om de Beden, in zyne Heerlykheden, zelf te innen, weigerig, om tot deeze Bede te betaalen: gelyk hy ook, in 't voorleeden jaar, reeds tegen de bewilliging in de Bede van tweehonderdduizend guldens geprotesteerd hadt (1). Die van Voorne en Putten begeerden ook van den tienden Penning vry te zyn. Doch de Staaten gaven den Ontvanger last, om alle onwilligen, by
 exe-

KAREL II.
1553.

(1) ADRIAAN VAN DER GOKS Reg. op 't jaar 1552. bl. 10.

KAREL II. *executie*, tot voldoeninge te noodzaaken (*m*).
 1553. 't Bleef, ondertusschen, dit jaar, niet by
 — deze Bede van driehonderdduizend guldens.
 In Oogstmaand, vorderde de Keizer nog tweehonderdduizend guldens van die van Holland. Van ruim honderdduizend guldens moesten zy, terstond, Schuldbrieven, ten laste der zes groote Steden, leveren; die de Keizer tot gereed geld maaken kon. Sommige Steden wilden egter, volgens gewoonte, wederom iets afdingen van deze Bede. Doch die van Leiden merkten aan, dat zulks, by de voorige Beden, niet doenlyk geweest zynde, ook nu met geen' grond te verwagten was. Men kwam, derhalven, in 't begin van Wynmaand, tot eene eenpaarige bewilliging in de volle Bede; die, by verkooping van Los- en Lyfrenten, gevonden werdt. Men ontving van de Koopers wel tot tienduizend ponden van veertig grooten aangemaakt zilverwerk. De Landvoogdes nam het, ten deezen tyde, tot tweehondertig stuivers de ons, in betaaling (*n*). Doch ten zelfden tyde, losten de Staaten eenige oude Schuldbrieven af, 't welk de Ontvanger, heimelyk, door de tweede hand, wist te beleggen, op dat men, ten Hove, niet merken zou, dat het Land thans nog in staat was, om schulden af te doen (*o*).

By 't bewilligen in de Bede van driehonderd-

(*m*) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1553. bl. 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 22, 23, 31, 32, 43.

(*n*) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1554. bl. 1, 39.

(*o*) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1553. bl. 29, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 38, 40, 41, 44, 45, 46, 47, 48.

derdduizend guldens, die, ten deele op de Schildtalen, werdt omgeslaagen, hadden de groote Steden staat gemaakt, op het genieten der gewoonlyke kwytscheldingen. Doch de kleine Steden, voorziende, of vreezende, dat deeze kwytscheldingen, wederom, gelyk voorheen, ten haaren laste, zouden komen; ver-voegden zig, kort na 't bewilligen in de Bede, met een verzoekschrift aan den Keizer, waarby zy, vooraf, het ongelyk, haar, door de groote Steden, in 't voorleeden jaar, aangedaan, en nu op nieuws gedreigd, ver- toond hebbende, verzogten „ dat den Ontvanger- „ Generaal van 's Keizers Beden in Holland ge- „ last mogt worden, de penningen, welken zy „ reeds te veel betaald hadden, om te slaan, „ over de groote Steden; dat de Beden, „ voortaan altoos, *Schildtaals gelyk*, mogten „ worden omgeslaagen, en dat 'er altoos Ge- „ magtigden van vier kleine Steden op de Be- „ den beschreeven mogten worden, om der- „ zelve belangen voor te staan." 't Verzoek- schrift werdt, volgens de rondigheid dier ty- den, met deeze woorden, beslooten, *Dis- doende, zal uwe Roomsch Keizerlyke Majesteit wel doen.* De verzoekers waren Burgemeesters en Regeerders der kleine Steden van Rotter- dam, Schoonhoven, Gorinchem, Schiedam, Heusden, Vlaardingen, den Haage, Alk- maar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Monnikendam, Medenblik en Texel. Doch op hun verzoek kwam geen ander antwoord, dan dat 'er de Landvoogdes zo veel opzigt op nee- men zou, als zy naar billykheid zou vinden,

KAREL II. te behooren (*p*). Hier by bleef het, sedert. 1553. De kleine Steden konden nimmer verwerven, dat zy, wederom, gelyk van ouds, op de Graaflyke Beden beschreeven werden, en sommigen moesten de Excynzen merkelyk verhoogen, om het aandeel te vinden, welk zy, volgens de schikkinge der Edelen en groote Steden, in de Beden, draagen moesten (*q*). Over 't Land in 't gemeen, werdt nu, volgens Staats besluit, de tiende penning van Landen, Huizen en erven geheeven (*r*). Om welken te schatten, in elke Stad, kleine en groote, zes bekwaame en eerlyke perfoonen, niet zynde in de Wet, gemagtigd werden (*s*). Ook moest men den tienden penning van alle de Visscherijen onder Holland betaalen (*t*). De Haringvaart was hier in tamelyke bloei, wordende van Enkhuizen alleen, omtrent deezen tyd, honderd en veertig Buizen uitgerust (*u*). Men hadt, dit jaar, wederom veel overweeging ter Dagvaart gehad, om dezelve te beveiligen (*v*), 't welk, door middel van omtrent twintig Oorlogschepen, waartoe de kosten, uit den gemelden tienden Penning, gevonden werden, schynt geschied te zyn. De omslag des tienden pennings van de waarde der Huizen en erven binnen Amsterdam beliep thans dertienduizend en eenige honderden guldens.

Doch

(*p*) Request van A^o. 1553, by BRANDT Enkh. bl. 75.

(*q*) BRANDT Enkh. bl. 76, 77. Brief van den 6 Decemb. 1553, by BOOMKAMP Alkm. bl. 121.

(*r*) Repert. der Plak. van Holl. bl. 73.

(*s*) Brief van 27 May 1553, by BOOMK. Alkm. bl. 120.

(*t*) Repert. der Plakaat. bl. 76.

(*u*) BRANDT Enkh. bl. 78.

(*v*) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1553, bl. 19, 20, 21, 26, 28, 29.

Doch 't schynt, dat deeze somme niet volko- KARLII.
 men in 's Lands Kasse gekomen is. Immers 1553.
 men heeft den Amsterdamschen Burgemeester,
 Henrik Dirkszoon, die thans 't meeste gezag
 voerde in de Stad, sedert beschuldigd, dat hy
 'er meer dan vierduizend guldens van agter
 gehouden hadt (w).

De Keizer, door het afkondigen van eene VII.
 algemeene vryheid, om allerlei mondbehoef- Terouan-
 ten, zonder betaaling van twee ten honderd, ne en
 waarmede de uitgaande Koopwaaren nog be- Hesdin
 last bleeven, naar 't Leger, te mogen voe- stormen-
 ren (x), zyne benden, rykelyk, van voor- derhand
 raad voorzien hebbende; beval den Graave ingenom-
 van Roelx, 't beleg van Terouanne in Ar- men.
 tois, tegen 't einde van Grasmaand, te on-
 derneemen. De Stad werdt egter niet be-
 stormd, voor den twaalfden van Zomermaand;
 doch de belegeraars werden, met verlies, te
 rug gedreeven. Men begon toen, op nieuws,
 aan de loopgraaven te werken, en voltrokze,
 eerlang, tot aan de graft toe. De twintigste
 van Zomermaand was tot een' tweeden storm
 geschikt. Doch de belegerden, de toebe-
 reidfels hiertoe gewaar geworden zynde, zog-
 ten in onderhandeling te komen. Terwyl men
 hiermede bezig was, begonden de Duitschers
 en Nederlanders den aanval ongelast, en be-
 magtigden de Plaats stormenderhand (y). Zy
 regtten een yffelyk bloedbad aan, in deeze
 overoude Stad, welke, kort hierna, op 's Kei-
 zers bevel, ten gronde toe, verdelgd werdt,
 en

(w) HOOFD II. Boek, bl. 61.

(x) Repert. der Plakaat. bl. 72, 76.

(y) VIOLII Epist. Select. N. CLVI. p. 362.

KAREL II. en sedert, nimmer, wederom herbouwd ge-
1553. worden is (z). Hesdin werdt, wat laater, op
 gelyke wyze als Terouanne, overmeesterd,
 en ook geheellyk verwoest. De naam alleen
 is bewaard gebleeven, in eene Stad, welke
 de Keizer, in 't volgend jaar, omtrent een
 vierdendeel uurs van het verwoest Hesdin,
 stigten deedt, en welke *Hesdinfert* genoemd
 wordt (a). De Veldtogt deezer jaars eindig-
 de met een hevig schutgevaarte, tusschen een
 gedeelte des Keizerlyken Legers, welk, on-
 der geleide van Lamoraal, Graave van Eg-
 mond, en van eenige anderen, tot aan A-
 miens, doorgedrongen was; en de Franschen,
 onder den Hertoge van Mommeranci. Ver-
 scheiden' voornaame Keizerlyke Legerhoofden
 lieten hier 't leeven. Van de Fransche zyde,
 werden 'er eenigen gevangen genomen (b).

VIII. Terwyl de oorlog, tusschen Karel den V.
 Verande- en Henrik den II, dus hevig werdt voortge-
 ringen in zet, waren 'er, in Engeland, veranderingen
 Enge- voorgevallen, die merklyken invloed hadden,
 land. op de belangen van beide deeze Mogendhe-
 den, en op den Staat der Nederlanden. De
 jonge Koning, Eduard de VI, lang aan eene
 borstkwaale gekwynd hebbende, overleedt
 eindelyk, op den zesden van Hooimaand dee-
 zes jaars. Volgens den Uitersten Wil zyns
 Vaders, moest hy worden opgevolgd, door
Maria, Dogter van Henrik den VIII. en van
Katharina van Arragon. Doch Eduard hadt,
 kort

(z) DANIEL *Tom.* VIII. p. 83.

(a) J. B. MARCHET. de Morini atque Hedinii Expugnat. ap.
 S. SCHARDIUM *Tom.* II. p. 577. DANIEL *Tom.* VIII. p. 85.

(b) DANIEL *Tom.* VIII. p. 86. Chron. van E. DE VEER f. 123.

kort voor zyn' dood, de Kroon besproken aan KAREL H.
Joanna Gray, Dogter van *Henrik*, Hertoge van 1553.
Suffolk en van *Françoise Brandon*, die eene
 Dogter was van Koning Henriks jongste Zus-
 ter *Maria*, Weduwe van Lodewyk den XII,
 Koning van Frankryk, en naderhand her-
 trouwd aan *Karel Brandon*; Hertoge van *Suf-*
folk. *Françoise* kon, volgens den Uitersten
 Wil van *Henrik* den VIII, eerst aan de Kroon
 komen, na 't afsterven van *Elizabet*, Dogter
 van *Henrik* en van *Anna de Bollen*. Doch *E-*
duard, aangezet door *Jan Dudley*, Hertog van
Nordumberland, wiens Zoon, *Guilford Dudley*,
 onlangs met *Joanna Gray* gehuwd was, be-
 floot haar, met agterstelling van *Maria* en *E-*
lizabet, de Kroon te bespreken. Men hadt
 den jongen Vorst doen verstaan, dat het werk
 der Hervorminge, welk, onder zyne Regee-
 ring, gelukkiglyk was voortgezet, t'eenemaal
 verydeld stondt te worden, zo *Maria*, na hem,
 op den Troon klom, zynde zy voor zo yve-
 rig Roomschegezind bekend, dat zy, in 't jaar
 1551, toen men haar dringen wilde, tot het
 aanneemen eener nieuwe Geloofsbelydenisse,
 op 't punt gestaan hadt, om 't Ryk te verlaa-
 ten, en met eenige Schepen, die de Land-
 voogdes haar van hier hadt toegeschikt, de
 wyk naar de Nederlanden te neemen. Doch
 deeze toeleg werdt gestuit, en aan *Maria*, se-
 dert, eene tamelyke vryheid van Godsdienst
 vergund. De Prinses *Elizabet* yverde, zo lang
 haar Broeder regeerde, zeer voor de Hervor-
 minge, en scheen derhalven, zo men *Maria*
 wilde uitsluiten, eerst in aanmerking te moe-
 ten komen, om *Eduard* den VI. op te volgen.

KAREL II.
1553.

Doch de Hertog van Nordumberland, die de Kroon in zyn Huis zocht over te brengen, zou hier by zyne rekening niet gevonden hebben. Hy deedt 's Konings keuze dan vallen op Joanna Gray, die, uit hoofde van den afstand haarer Moeder, geoordeeld werdt, regt te hebben tot het Ryk; doch niet dan met moeite bewoogen werdt, tot het aanvaarden der Kroone. Zy vaardigde terstont iemand af naar den Keizer, om hem van haare komst tot de Kroon te verwittigen. Doch Karel weigerde haaren Gezant gehoor, en zondt den Brief, dien zy hem schreef, ongeopend te rug. Maria, die naar 't Landschap Norfolk geweeken was, en den naam van *Koninginne*, ondertusschen, ook aangenomen hadt, kreeg, eerlang, zo groot een' aanhang, dat zy, zelfs binnen Londen, zonder iemants wederzeggen, voor Koninginne werdt uitgeroepen. Joanna Gray lei toen de Koninglyke waardigheid af, die zy, niet meer dan negen dagen, bekleed hadt: en werdt, eerlang, zo wel als verscheiden' haarer medestanderen, openlyk onthalsd. Maria was naauwlyks gevestigd op den Troon, of zy tradt met den Keizer in onderhandeling over de beste middelen om den ouden Godsdienst in Engeland te herstellen (c): waarvan zy, zo lang zy leefde, genoegzaam haar eenig werk gemaakt heeft.

IX. Doch Karel de V. zocht zyn byzonder voor-
Onder- deel te doen, met de Staatsverandering in
handeling En-

(c) P. V. Narrat. Hist. apud S. SCHARD. Tom. II. p. 631.
BARIN Tom. VI. p. 71, 69, 70, 57, 75, 76, 81, 85, 87, 91, 97, 107.

Engeland, en met de gelegenheid, die hem KAREL II. voorkwam, om met Maria, in vertrouwen, 1553. te handelen. Prins Filips, zyn Zoon, was, over een federt eenige jaaren, Weduwnaar, en de Huwe- Keizer begreep, dat Filips geen voordeeliger lyk, tus- Huwelyk zou kunnen doen, dan met de Kon- schen Fi- ninginne van Engeland. Hy deedt het der- lyps, Prins van halven Maria, in of omtrent Oogstmaand, Spanje, voorflaan, haar vertoonende, dat deeze ver- en Maria, bindtenis, noodwendig, de herstelling van Konin- ginne van den ouden Godsdienst, in Engeland, te wege Enge- brengen zou. De Koningin, ingenomen met land. alles wat zy oordeelde tot voorstand van haare Godsdienst te zullen kunnen strekken, gaf haare toestemming ligtelyk. Doch alzo het Hof wel wist, dat het volk, over dit Huwelyk, morren zou, zegt men de onderhandeling bedekt te houden. Haast lekte 'er agter zo veel van uit, dat het Huis der Gemeente, omtrent het einde des jaars, een besluit nam, om de Koningin te verzoeken, dat zy geen uitheemsch' Prins wilde trouwen. Doch Gardiner, die, wegens de Koningin, met den Keizer, over dit Huwelyk, handelde, wist zig van het ongenoegen, welk het volk 'er over opgevat hadt, meesterlyk te bedienen, om zulke gunstige Huwelyksvoorwaarden, voor zyne Meesteresse, te bedingen, als hy kon uitdenken. Karel de V. zondt, in den 1554. aanvang des jaars 1554, een aanzienlyk Gezantschap, met Lamoraal, Graave van Egmond, aan 't hoofd, naar Engeland af, om het Huwelyk plegtiglyk en openlyk te verzoeken. De Keizer, niets anders beoogende, dan het spoedig voltrekken van het zelve,

KAREL II. 1554. hadt vastgesteld, alles toe te staan, wat op hem begeerd werdt. Gardiner stelde zig twee voornaame einden voor, in het regelen der Huwelyks voorwaarden, van welken de President Viglius, van 's Keizers wege, een ontwerp gemaakt hadt (d). Hy zegt, voor eerst, zorg te draagen, dat Engeland nooit onder de Spaansche heerschappy vervallen kon, en, ten anderen, zulke voorwaarden uit te denken, die het Huwelyks verdrag, door 't Parlement, konden doen goedkeuren. De Keizer, denkende, veelligt, dat hy, of Filips, naderhand, gelegenheid genoeg hebben zouden, om de ingewilligde voorwaarden te doen veranderen, stondt alles toe, en op den twaalfden van Louwmaand, weinige dagen na de aankomst der Keizerlyke Gezanten (e), werden de Huwelyks voorwaarden getekend; die hier op uitkwamen.

Voorwaarden, op welken het geslooten wordt. „ Filips zou, uit hoofde van dit Huwelyk, den naam voeren van *Koning van Engeland*, en zyne Gemaalin het Ryk helpen regeeren. Doch 't begeeven der Ampten zou in handen van Maria alleen blyven. Maria zou ook alle de titels, den Koning, haaren Gemaal, toebehoorende, voeren mogen. De * *Donarie*. „ * Lyftogt der Koninginne werdt bepaald, op zestigduizend ponden van veertig grooten Vlaamsche munt jaarlyks; veertigduizend van welken haar uit Spanje, en twintigduizend uit Brabant, Vlaanderen, Henegouwen, Holland en de andere Nederlanden.

(d) VIGLIU Vita N. LXVII. p. 30.

(e) RAPIN Tom. VI. p. 87, 99, 100, 101, 102. Chron. van E. DE VEER f. 125.

„ landen zouden worden aangewezen. De
 „ Kinderen, uit dit Huwelyk, zouden in de
 „ moederlyke goederen, volgens Lands ge-
 „ bruik, opvolgen. Aangaande de vaderlyke
 „ goederen, werdt beraamd, dat de Aartsher-
 „ tog Karel, Zoon van Filips, Spanje, Napels
 „ en Sicilien, 't Hertogdom Milaan en de an-
 „ dere Italiaansche Staaten erven zou; doch
 „ zo hy, zonder Kinderen, overleedt, zou-
 „ den alle deeze Staaten komen aan den eerst-
 „ gebooren van Filips en Maria. In allen
 „ geval, zou deeze eerstgebooren Bourgon-
 „ die en de Nederlanden hebben, van wel-
 „ ken de Aartshertog Karel zou zyn uitge-
 „ slooten, even als de Kinderen van Filips en
 „ Maria van Spanje en Italie uitgeslooten wa-
 „ ren. De jonger' Zoonen en Dogters van
 „ Filips en Maria zouden hun aandeel heb-
 „ ben van de moederlyke goederen in Enge-
 „ land, behalven 't gene Filips, hun Vader,
 „ of de Keizer, hun Grootvader, hun, in
 „ Bourgondie of in de Nederlanden, zou wil-
 „ len toeleggen. Zo 'er geene andere Kinde-
 „ ren dan Dogters uit dit Huwelyk mogten
 „ voortkomen, zou de oudste Bourgondie en
 „ de Nederlanden erven; mids zy, met be-
 „ williging van haaren Broeder, den Aarts-
 „ hertoge Karel, eenen inboorling der ge-
 „ melde Landen, of der Staaten van Konin-
 „ ginne Maria, haare Moeder, tot haa-
 „ ren Egtgenoot, verkoor. En zo zy ver-
 „ zuimde of weigerde aan deeze voorwaarde
 „ te voldoen, zou Karel zyn Regt op deeze
 „ Landen blyven behouden, mids zyne Zus-
 „ ter, zo uit Spanje als uit de Nederlanden,

KARELII., eene Bruidſchat toeleggende. Zo Prins Ka-
1554. „ rel zonder nakomelingſchap overleedt, zou
 „ de oudſte Zoon van Filips en Maria, of de
 „ oudſte Dogter, by gebrek van Zoonen,
 „ hem in alle zyne Staaten, in Spanje, in
 „ Italie en elders gelegen, opvolgen. In alle
 „ de bovengemelde gevallen, zouden de Kin-
 „ deren, die in 't bezit der vaderlyke en moe-
 „ derlyke goederen traden, de wetten, reg-
 „ ten, gewoonten en vryheden der Landen,
 „ welken hun ten deel vielen, ongefchonden
 „ moeten laaten, en 't bewind derzelven aan
 „ geenen anderen dan aan Inboorlingen mo-
 „ gen geeven.” By een byzonder Artikel,
 verbondt Filips zig tot verſcheiden' punten,
 ſtrekkende tot verzekering der vryheden van
 Engeland. Onder anderen, ſtondt hy af van
 alle Regt op de Engelsche Kroon, in geval
 Maria, voor hem, zonder Kinderen, over-
 leedt. Ook beloofde hy, geene oorzaak tot
 eene Vredebreuk tuſſchen Engeland en Frank-
 ryk te zullen geeven, en Engeland niet te
 zullen inwikkelen, in den Oorlog, die, tus-
 ſchen den Keizer en Frankryk, reeds ontfte-
 ken was (f).

Aanmer- Op deezen voet, werdt het Huwelyk geſloot-
kingen o- ten, waaruit Filips, zo hy zig aan de voor-
ver deeze waarden hieldt, voor zig zelve, naauwlyks,
Voor- eenig voordeel wagten kon. Sommigen heb-
waarden. ben hierom gegift, dat hy nimmer van zins
 geweest is, de voorwaarden te houden. Doch
 't kan zeer wel zyn, dat hy, in 't aangaan van
 dit Huwelyk, alleen beoogd heeft het voor-
 deel

deel der Kinderen, die hy 'er uit verwagtte. KARELIE
1554.
 Maria meende, door het Huwelyk met Philips, in staat te zullen geraaken, om den ouden Godsdienst te herstellen en te bevestigen, in Engeland, en dus te voldoen aan eene begeerte, welke zy hieldt voor een der beste blyken haarer Godvrugtigheid. Het Koningryk van Engeland kon zig geen wezenlyk heil belooven van een Huwelyk, waar door het volk in een blykbaar gevaar gebragt werdt van t'eenigen tyde onder de Spaansche overheersching te zullen geraaken. De Nederlanden hadden ook reden, om dit Huwelyk, en de Voorwaarden, op welken het geslooten was, met opmerking, gade te slaan. Zy zagen 'er uit, dat het ligtelyk gebeuren kon, dat dit Huwelyk hen onder de Regeering bragt van eenen Koning of Koninginne van Engeland. Ook konden, volgens deeze Huwelyks-voorwaarden, de Nederlanden, die, sedert eenige jaaren, naauwer dan voorheen verbonden waren geweest, ligtelyk, onder verscheiden' Engelsche Prinzen en Prinsessen, verdeeld, en in verscheiden' brokken van een gescheiden geworden zyn, 't welk de magt der byzondere Leden van dit Lighaam, welk nu eerst eenig aanzien begon te krygen, merkelyk verzwakt zou hebben. 't Kon zelfs zo uitvallen, dat eene Engelsche Prinses, de Nederlanden geërfd hebbende, eenen vreemdeling trouwde, en 't Land dus geheel onder 't opperbewind van uitheemschen bragt. Want in de Huwelyks-voorwaarden was alleenlyk beraamd, dat de ondergeschikte Regeering der Landen aan geenen dan aan Inboorlin-

KAREL II. lingen vertrouwd worden moest. Voorts werden de Nederlanden hier wederom belast met de zorg voor een gedeelte des Lyftogts eener Koninginne Weduwe, en, in zeker geval, ook voor de Bruidſchat der Koninglyke Kinderen: al het welke billyk te wege brengen moest, dat 'er, hier te Lande, weinig waare blydſchap, over dit Huwelyk, by opmerkenden, gevoeld werdt.

X. De Koopluiden allēen kreegen, terſtond na 't ſluiten van dit Egtverbond, ſtof tot vreugde, uit Engeland. De Maatſchappy van Duiſche en Nederlandſche Koopluiden te Londen, *Stillyard* en de *Duiſche Hanze* genaamd, was, op 't einde der Regeeringe van Eduard den VI. in 't jaar 1552, vernietigd geworden. Men hadt den Koning vertoond, dat deeze Maatſchappy al den handel tot zig trok, ten nadeele der gebooren' Engelfchen. Onder arverleend. deren, hadt men beweezen, dat zy, 's jaars te vooren, vierenveertig duizend ſtukken Laken uit het Ryk gevoerd hadt, daar alle de Engelfche Koopluiden met malkanderen, in dien tyd, buiten 's Lands niet meer dan elfhonderd ſtukken hadden konnen ſlyten. De Landvoogdes gaf zig veel moeite, om deeze Maatſchappy te doen herſtellen; doch 't was vrugtelooſ (g). De Maatſchappy kreeg geen verlof om te handelen, dan onder de betaaling van een zwaar Regt op 't uitvoeren en inbrengen, welk by eene Acte van 't Parlement bepaald werdt. In 't begin der Regeeringe van Maria, werdt deeze Acte nog wederom vernieuwd.

(g) RAPIN *Tom. VI. p. 67.*

nieuwd. Doch de Hanze-Steden zonden een KAREL V.
 Gezantschap naar Engeland, terwijl men over 1554.
 het Huwelyk der Koninginne in onderhan-

deling was, om het vernietigen deezer Acte
 te bewerken. Ook slaagden zy gelukkiglyk.

Weinige dagen na dat het Huwelyk geslooten
 was, werden zy ontheeven van de buitenge-
 woone Regten, welken zy, sedert eenigen
 tyd, hadden moeten betaalen. Zelfs gaf de
 Koningin die van de *Stillyard* verlof, om, drie
 jaaren agtereën, eene soort-van Lakens te
 mogen verzenden, welker uitvoer hun, te voo-
 ren, meer dan eens, verbooden geweest was.

(b). De Duitſche en Nederlandsche Koop-
 luiden waren dus de eerſten, die voordeel
 trokken van de naauwe verbindtenis, welke
 tuſſchen Karel den V. en Koninginne Maria,
 door dit Huwelyk, gemaakt werdt.

Doch de Engelschen waren 'er zeer onver- XI.
 genoegd over. Zelfs ſtrekte het tot een voor- Filips
 wendſel eener ſamenzweering tegen de Ko- komt in
 ninginne, welke, kort hierna, ontdekt en Engel-
 geſtraft werdt. De Koningin, ondervonden land, en
 hebbende, dat het jongſte Parlement haar voltrekt.
 Huwelyk inſgelyks afkeurde, hadt het doen het Hu-
 ſcheiden, en een ander, welk geheel van haar welyk
 afhing, weten byeen te brengen. 't Viel met Ma-
 haar niet moeilyk, hier haar Huwelyk te doen ria.
 goedkeuren: 't welk, in Bloei maand, ge-
 ſchiedde. Filips kreeg 'er zo dra de tyding
 niet van in Spanje, of hy maakte zig gereed,
 tot de reize naar Engeland. Hy ging, in de
 Corunna, ſcheep, op den zestienden van
 Hooi-

(b) Act. Publ. Angl. Tom. VI. P. IV. p. 15.

KAREL II. Hooimaand, en zette, den twintigsten, te **1554.** Southampton, voet aan Land. Den zevenen-
 twintigsten, werdt het Huwelyk, te Winches-
 ter, werwaards hem de Koningin te gemoet
 gegaan was, voltrokken. Ten zelfden dage,
 werden Filips en Maria, voor Koning en Ko-
 ningin van Engeland, Frankryk, Napels en
 Jerusaleem uitgeroepen. De Keizer hadt, kort
 te vooren, deeze twee laatste Koningryken
 aan zynen Zoon geschonken. Filips schikte
 zig zo veel naar de Engelsche Natie, als hem
 de Spaansche deftigheid, kon toelaaten. Zelfs
 zocht hy haare genegenheid te winnen, door zig,
 openlyk, te verklaaren tegen de vervolging om
 Geloofszaaken. Doch 't volk was en bleef tegen
 hem ingenomen. Men smaalde zelfs op zyne
 onkuischheid, in openbaare schimpfchriften
 (i). Hy hieldt zig, ruim een jaar, in Enge-
 land op, in welken tyd, hy genoegzaam ver-
 zekerd werdt, dat 'er geene Kinderen uit zyn
 Huwelyk te hoopen waren. Hier door zyn
 hoofd- of eenig oogmerk verydeld ziende,
 trok hy zyne gepegenheid geheellyk af van de
 Koninginne en van Engeland, tot zo verre,
 dat hy, in 't jaar 1557, 't Ryk, tegen zyne
 belofte, niet alleen inwikkelde in den Kryg
 met Frankryk; maar ook, na 't afsterven van
 Maria, welk, in Slagtmaand des jaars 1558,
 voorviel, en na dat Elizabet den Troon be-
 klommen hadt, zig niet ontzag, een Volk,
 over welk hy den naam van *Koning* gevoerd
 hadt, in 't openbaar te beoorloogen (k).

Doch

(i) *Vide* Act. Publ. Angl. Tom. VI. P. IV. p. 61.

(k) Chron. van E. DE VEER f. 127, 128. RAPIN Tom. VI. p. 104,
 105, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 122, 125, 126, 133, 142, 422, 426.

Doch 't verhaal hiervan behoort tot later' **KAREL II.**
tyden.

Karel de V. hadt zig, in den Herfst des jaars ^{1554.} XII.
1553, zo veel laten gelegen leggen aan het Franfche
voortzetten der Huwelykshandeling, in En-^{Krygsbe-}
geland, dat hy meer of min verzuimd hadt, ^{dryven,}
zig, tegen den Veldtogt des volgende jaars, ^{in de Ne-}
in staat te stellen. Henrik de II, die niet voor den.
Zomermaand gereed was, voorkwam egter
den Keizer, en rukte, met drie byzondere
Legers, in de Nederlanden. De Prins de la
Roche fur Yon viel in Artois, en liep het
platte land alomme af. De Hertog van Ne-
vers bemagtigde eenige fterkten, in het Her-
togdom Luxemburg. De Konftabel de Mom-
meranci maakte zig meester van *Chimai*, in
Henegouwen, en vaardigde den Marquis de
S. André af, om *Marienburg* te belegeren. De
Landvoogdes, Vrouw Maria, hadt deeze Plaats
doen verfterken, en naar haaren naam ver-
noemd. Zy ging over by verdrag, op den
laaften van Zomermaand. Henrik de II,
federt voor Bouvines gerukt, bemagtigde
de Stad stormenderhand, op den zevenden
van Hooimaand. *Dinant* ging, een weinig
later, over, by verdrag. Vervolgens nam
de Koning Bavai en Binch in, en ftak den
brand in *Mariemont*, Lusthuis der Landvoog-
deffe, uit wraakluft over de verwoefling, door
den Graave van Roëulx, in Pikardye, aange-
regt, vooral, over 't verbranden van 't Ko-
ninglyk Lusthuis, *Falembrai*. Toen wederom
naar Artois keerende, floeg hy 't beleg voor
Renti. Het Keizerlyk Leger, onder bevel
van *Emmanuel Filibert*, Hertog van *Savoie*,
was

KAREL II. was ondertuffchen in staat geraakt , om den
1554. Franschen 't hoofd te bieden. De Keizer zelf,
 in 't Leger gekomen, volgde de Franschen,
 tot by Renti. Hier viel een hevig gevegt
 voor , in welk het Keizerlyk Leger te kort
 schoot , en 't slagveld ruimen moest. De
 Franschen hadden egter ook zo veel gelee-
 den, dat zy 't beleg van Renti moesten op-
 breeken, en in deezen Veldtogt niets meer
 durfden onderneemen. De wederzydsche Le-
 gers betrokken eerlang de Winterlegeringen.
 Kort na den Slag by Renti, kreeg men, in 't
 Keizerlyk Leger, tyding van het verslaan der
 Franschen in Toskaane. Karel de V. poog-
 de zig, omtrent deezen tyd, by verrassing,
 meester te maaken van Mets. Het algemeen
 Kapittel der Minderbroederen werdt, hier ter
 Stede , gehouden. Van deeze gelegenheid
 hadt Karel zig bediend, om eenige Krygsbe-
 hoeften, onder den voorraad der Kloosterlin-
 gen, en eenig Krygsvolk, als Minderbroeders
 gekleed, in de Stad te krygen; doch de aan-
 slag, ontdekt zynde, mislukte (1).

XIII. Dus liepen de Krygstogten deezes jaars
 Zeege- te lande af. Ter zee , viel een hevig ge-
 vegt in de vegt voor, in de Hoofden , tusschen Dou-
 Hoofden. vres en Calais. Men hadt, hier te lande,
 in 't voorleeden jaar , reeds begonnen , de
 Koopmanschappen, welken Westwaards naar
 Spanje verzonden moesten worden, te doen
 laaden in Oorlogschepen ; die van allerlei
 Krygsbehoeften voorzien en behoórlyk be-
 mand

(1) DANIEL *Toms.* VIII. p. 100-107, 120. PONT. *HÉUTER,*
Bet. Austrac. Libr. XIII. p. 654-658.

mand waren (*m*). Zulk eene Vloot, twee-entwintig schepen sterk, keerde, in Oogst-
 maand deezes jaars, uit Spanje, naar Neder-
 land te rug. Voor Douvres, ontmoetten haar
 negentien groote en zes kleine Fransche sche-
 pen; die de Nederlandsche Vloot zo dra niet
 in 't gezigt gekreegen hadden, of zy zогten
 dezelve aan boord te klampen, en te bemag-
 tigen. De Nederlanders, bedugt voor 't ver-
 lies hunner goederen, en bekwaamer om van
 verre en met grof geschut te stryden, ontwee-
 ken, daarentegen, de vyandlyke Schepen,
 midlerwyl vinnig vuur geevende, op dezel-
 ven. Zy konden egter niet beletten, dat vyf-
 tien Fransche zig aan vyftien Nederlandsche
 Schepen vast maakten. Toen werdt 'er hevig,
 van wederzyde, gevogten. De stryd duurde,
 van 's morgens ten negen uren, tot drie uren
 na den middag. De Franschen, toen ziende,
 dat zy, schoon veel sterker van manschap,
 de Nederlandsche Vloot zo ligt niet meester
 worden zouden, als zy gedacht hadden, floe-
 gen eenen stilstand van wapenen voor. Doch
 de onzen hadden hier geene ooren naar. Som-
 migen verhaalen, dat de Franschen toen den
 brand staken in hunne eigen' zeilen, om de
 onzen dus te noodzaaken, tot het staaken van
 't gevegt. Doch anderen willen, dat de Ne-
 derlanders, uit wanhoop, 't vuur in hun ei-
 gen buskruid hebben geworpen. Hier in stem-
 men de Schryvers overeen, dat de vlam, eer-
 lang, in de wederzydsche Vloote, zo fel voort-
 floeg, dat veelen, om hun lyf te behouden,
 in

KARLII.
1554.

(*m*) Repert. der Plakaat. van Holl. bl. 71.

KAREL II. in zee sprongen, aan boord zwommen van de
1554. naaste Schepen, en, van vriend en vyand,
 zonder onderscheid, geborgen werden. Doch
 de Nederlanders, die een groot getal van
 Franschen hadden ingenomen, betaalden hun-
 ne gedienschtigheid duur. De Franschen, be-
 speurende, dat zy de sterksten waren op som-
 mige Schepen, overmeesterden dezelve, en
 bragtenze te Diepe op. 't Gevegt werdt eg-
 ter niet wederom hervat. De Franschen had-
 den 'er zes schepen by verlooren, door den
 brand. Een was 'er in den grond geschooten.
 Van de Nederlandsche Schepen waren 'er ook
 zes verbrand, en vyf genomen. Over 't ge-
 tal der gesneuvelden verschillen de Schryvers.
 Sommigen willen, dat de Franschen driehon-
 derd en de Nederlanders duizend man verloo-
 ren hadden (n). De onzen schryven dit laat-
 ste verlies den Franschen, het eerstgemelde
 den Nederlanderen toe (o).

XIV. Aan Holland waren, dit jaar, om de kos-
 Bede vanten van deezen oorlog te vinden, wederom
 tweehon zwaare beden gedaan. Op den eersten van
 derddui- Lentemaand, vorderde de Keizer, in persoon,
 zend tweehonderdduizend guldens: in welke Bede,
 guldens. de Staaten, in Grasmaand, bewilligden. Men
 Hoe ge vondt 'er honderdduizend guldens van, by
 vonden. verkooping van losrenten tegen den penning
 twaalf, of lyfrenten tegen de penning zes:
 vyftigduizend guldens, uit een Morgengeld
 van drie stuivers, de helft door den Eigenaar,
 en de wederhelft door den Bruiker te betaa-
 len,

(n) THUANUS *Libr.* XVI. p. 493.

(o) Chron. van E. DE VEER f. 128 *vers* PONT. HEUTER. Rel.
Austriac. Libr. XIII. p. 665. VELIUS HOORN, 62. 265.

len, en de overige vyftigduizend guldens, by KARELII.
 verscheiden' middelen, door de Staaten, fe- 1554.
 dert, beraamd. Daar tegen, bedongen zy de

afschaffing van den Impost van twee ten hon-
 derd op de Westersche goederen, en tiendui-
 zend guldens tot beveiliging der Haringvis-
 scherye en Oostersche vaart. Zy zelven zou-
 den Oorlogschepen uitrusten, en, by raade van
 den Stadhouder, Hoofdluiden over dezelve
 stellen. Den Impost op de Wynen, dien zy
 ook gaarne hadden afgeschaft gezien, moes-
 ten zy nog voor vier jaaren inwilligen. De
 Raaden van den Hove moesten, huns on-
 danks (5), ook deezen Impost betaalen (p).

In Oogstmaand, deedt de Landvoogdes we- Nieuwe
 derom eene Bede van tweehonderdduizend Bede van
 guldens, die, met meer moeite nog dan de tweehon-
 voorige, werdt ingewilligd. De Edelen merk- derddui-
 ten, ter Dagvaart, aan „ dat het Land reeds zand gul-
 dens.

„ met ruim zevenenveertigduizend guldens,
 „ aan jaarlyksche Renten, belast was: van
 „ welken de Hoofdsom meer dan vierhon-
 „ derd en tagtigduizend guldens beliep.” Om
 welke en andere redenen, zy, in 't eerst,
 maar

(p) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1554, bl. 1, 2,
 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 19, 20, 22, 36, 37, 39.

(5) De Raadsheer *Cornelis Suys*, de voorspraak
 van den President *VIGLIUS* verzogt hebbende, om
 van deezen last ontheeven te blyven, kreeg tot ant-
 woord „ dat hy zelf, in Brabant, agtenveertig stui-
 „ vers van ieder aam Wyns, een gulden van elke
 „ Haardstede, en den twintigsten penning van zyne
 „ Huishuur betaalen moest, en dat 'er, voor de Raa-
 „ den van Holland ook niets overschoot, dan den
 „ gemeenen last geduldig te helpen draagen. *VIGLIUS*
Epist. Select. N. CLX. p. 369.

KARELII, maar honderd en vyftigduizend guldens wil-
1554. den toestaan; te vinden, voor de helft, op de
 Schildtalen, mids den Steden de gewoonlyke
 kwytscheldingen latende genieten, welken
 men, uit een Morgengeld, wedervinden zou:
 en voor de andere helft, uit verkooping van
 Los- en Lyfrenten, tegen den Penning twaalf
 en zes. Dordrecht en Amsterdam stemden,
 eerlang, met de Edelen. Haarlem wilde de
 geheele honderd en vyftigduizend guldens op
 de Schildtalen vinden, en de kwytscheldingen
 uit een Morgengeld. Die van Delft spraken
 wederom van Schotponden, of een' tienden
 penning. By de Schildtalen, wilden zy niets
 opbrengen, dan overstemd zynde, en in dit
 geval, zo veel als eene der andere groote Ste-
 den, Amsterdam uitgenomen. Leiden wilde
 van geene Schildtalen hooren, en scheen meer
 tot eenen tienden penning te neigen. Die van
 Gouda hadden ook geenen zin in de Schild-
 talen; doch spraken van Schotponden, of
 eenen twintigsten Penning; met welken zy
 meenden, dat men zou kunnen volstaan. Doch
 de Landvoogdes niet te vrede zynde met hon-
 derd en vyftigduizend guldens, kwamen de
 Edelen, Dordrecht, Haarlem, Delft en Am-
 sterdam, eindelyk, in Herfstmaand, tot be-
 williging in de volle Bede, te vinden de helft
 op de Schildtalen, en de wederhelft, by ver-
 kooping van Renten. Leiden en Gouda had-
 den nog geenen last, om zo veel, op de
 Schildtalen, in te willigen. Doch de Land-
 voogdes nam de bewilliging der meerderheid
 voor volkomen aan, en verleende 'er Ac-

te van (q). Ten deezen zelfden tyde, hoor- **KAREL II.**
den de Staaten de Rekening van den Ontvan- **1554.**
ger van het Haardstedegeld, in 't jaar 1552 Beloop
omgeslaagen, die tusschen de zevenendertig- van 't
duizend en agtendertigduizend Ponden beliep; Haardste-
degeld.
doch men moet aanmerken, dat 'er de Haard-
steden van eenige Vlekken en Plaatsen niet
in uitgedrukt waren (r).

By 't bewilligen in de jongste Bede, had- **XV.**
den de Staaten wederom gaarne willen bedin- **Onder-**
gen, dat 'er, in Holland, geene Ampten, **hande-**
door de Landvoogdesse, gegeven mogten **ling, over**
worden, dan aan Inboorlingen der Keizerlyke **t geeven**
Erflanden, welker Landtaal Duitsch was, en **van Amp-**
in welker Landen, de Hollanders niet buiten **ten aan**
de Ampten geslooten werden, dat, onder **uitlan-**
anderen, in Brabant, plaats hadt. Men be- **ders.**
dong het nogtans niet by de Bewilliging; doch
verzocht het, federt, schriftelyk. De Land-
voogdes hadt egter geen en wil, om 'er zig
toe te verbinden. De President Viglius ant-
woordde den Staaten „ dat het nu geen
„ tyd was, om hierop te dringen; dat de
„ Landvoogdes de uitheemschen zo wel van
„ noode hadt als de Inboorlingen; dat zy eg-
„ ter geene Brabanders tot Ampten, in Hol-
„ land, bevorderen zou, zo lang deezen de
„ Hollanders bleeven uitsluiten (s).”

Eer wy van de Beden afstappen, konnen wy **Aanmer-**
niet nalaaten aan te merken, dat, uit de ge- **kingen,**
duurige verhooging derzelven, de toenee- **over 't**
men- **verzwaa-**
ren der

(q) ADR. VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1554. bl. 22, 23, **Beden.**
24, 26, 27, 30, 33, 34, 35, 36, 39, 41.

(r) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1554, bl. 32.

(s) ADR. VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1554, bl. 30, 36, 37.

KAREL II.
1554. mende rykdom van Holland tastelyk op te maaken is. De Staaten klaagden wel, zonder ophouden, over gebrek van handel en neeringe in de Steden; en men moet toestaan, dat de geduurige oorlogen somtyds de Haringvaart, somtyds de Oosterfche, en somtyds de Westersche Koopvaardye gestremd hebben. Doch alzo niet alle handel tevens stil stondt, heeft men, ongetwyfeld, 't gene aan den eenen kant verlooren werdt, aan den anderen, dubbel weder gewonnen. De Koopluiden wisten zelfs, door middel van vrygeleidebrieven, en op andere wyzen, in 't heetst van den oorlog, voordeeligen handel, in 's vyands Land, te dryven. Zekere *Melchior Schetz* en de zynen hadden, in dit zelfde jaar, veertienduizend Baalen Weet of Pastél, uit Frankryk, weeten te krygen, onaangezien de handel verbooden was (1). De Koophandel verrykte dan 't land, en was oorzaak, dat men zelfs langs hoe meer binnenlandsche koopers van Løs- en Lyfrenten vondt. De overvloed baarde rykelyker verteeringen, die wederom meer Impost van Wynen en Bieren in de gemeene schatkist bragten, en 't Land in staat stelden, om, terwyl men nieuwe schulden maakte, de ouden, ten minsten voor een gedeelte, af te lossen: 't welk, hoe heimelyk men 't zocht te doen, zekerlyk, somtyds bekend werdt ten Hove: daar men, hier uit en uit andere blyken, rekening maakende van 's Lands aanwassenden rykdom, geraaden vondt, de Beden, naar gelang, van tyd tot tyd, te ver-

(1) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1554, bl. 11

verhoogen. Men stoorde zig, doorgaans, KAREL II. 1554.
 luttel aan de klagten der Staaten, die men,
 allengskens, zo gewend werdt, dat men zig
 zeer zou hebben verwonderd, als menze, in
 de eerste antwoorden op de Beden, die men,
 ten deezen tyde, liever *Propositien* of *Voorstel-*
len dan *Petitien* of *Verzoeken* noemde, niet ge-
 hoord hadt. Nog eene aanmerking moeten Waarom
 wy hier byvoegen. Wy zien, uit de overwee- sommige
 gingen op de jongste Bede, dat sommige Ste- Steden
 den gaarne, anderen niet of naauwlyks, vol- gaarne,
 gens de Schildtalen, belast wilden worden. anderen
 De reden hiervan zal ligtelyk begreepen wor- noode
 den, als men aanmerkt, dat de Schildtalen naar de
 eene oude verdeeling der gemeene lasten wa- Schildta-
 ren, volgens welke de Steden, met het gene len be-
 er onder gerekend werdt, op een zeker be- taalden.
 paald *getal* van *schilden*, zynde eene oude
 munt, waren gesteld. Doch sedert deeze ver-
 deeling, laatst, in de jaaren 1515 en 1518, ge-
 maakt was, waren verscheiden' Steden mer-
 kelyk toegenomen in vermogen; die, hierom,
 ten opzigte der anderen, welken niet of min-
 der waren aangegroeid, gerekend moesten
 worden, te laag in de Schildtalen te staan.
 Deezen, onder welken Amsterdam behoor-
 de, betaalden, derhalven, gaarne naar de
 Schildtalen; terwyl anderen, gelyk Lei-
 den en Gouda, die, in vergelyking van
 Dordrecht en Amsterdam, te hoog in de
 Schildtalen stonden, en wier vaste goede-
 ren van minder waarde waren, liever een
 tienden of twintigsten van dezelve beta-
 len wilden.

KAREL II. Wy hebben, by eene andere gelegenheid
 1554. (u), reeds aangetekend; doch konden niet
 XVI. nalaaten hier wederom aan te merken, dat
 't Privile. het schenden van het voorregt, volgens welk
 gie *de non* een Inboorling van Holland niet buiten het
evocando Graaffschap te regt behoeft te staan, nog even
 geschon- sterk als voorheen in zwang ging. Jaar op
 den. jaar, zag men 'er nieuwe voorbeelden van.
 En het Register der Dagvaarten van Mees-
 ter Adriaan van der Goes is, zo wel als dat
 van zynen Vader, Meester Aert, vervuld met
 blyken van de onvermoeide poogingen, door
 de Staaten aangewend, om dit misbruik te
 weeren (v). Men dreef, ten Hove, dat Ma-
 jesteitschennis niet tot de gewoone Regtbank,
 maar tot 's Keizers byzondere Vierschaar, be-
 hoorde. En Majesteitschennis werdt, zeide
 men, of omtrent den Keizer, als de opperste
 magt hebbende, of omtrent God begaan. Door
 middel van deeze Schoolsche onderscheiding,
 zegt men de zogenaamde Kettery, welke
 men geen' zagter' naam dan van schennis der
 Goddelyke Majesteit waardig keurde, buiten
 Holland te doen oordeelen (w): 't welk meni-
 ge vroome ziel, beschuldigd van Ketterye,
 den dood deedt, die 'er den hals zou afge-
 bragt hebben, hadt hy, in Holland, mogen
 te regt staan. De Staaten moesten, onder
 anderen, zeer tot hun leedwezen, zien, dat
 En-

Uitgang
 van En-
 gel Wil-

(u) XVIII. Boek, bl. 208.

(v) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1544, bl.
 3, 40, 42, 50, 51. op 't jaar 1545. bl. 18. op 't jaar 1547. bl.
 4, 9. op 't jaar 1548. bl. 11, 12, 13, 14, 20, 40. op 't jaar
 1549. bl. 16. op 't jaar 1554. bl. 3, 6, 10, 18.

(w) ADR. VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1545, bl. 6, 10,
 31, 13, 14, 17.

Engel Willemszoon de Merle of *Merula*, oud en deftig Pastoor te Heenvliet, om Kettery, in ^{KAREL II.} 1554. 't voorleeden jaar, in hegtenis geraakt (x), in lems- 't jaar 1555, naar Leuven, en twee jaaren ^{zoon de} laater, naar Bergen in Henegouwen, gevoerd Merle. werdt, daar hy ten vuure werdt gedoemd. Men weet, hoe hy dit smertelyk einde voor- kwam, den geest geevende, terwyl hy, voor 't Brandhuisje geknield, zyn jongste gebed deedt (y). Andere voorbeelden van minder vermaardheid, in welken Hollands groot Voorregt geschonden werdt, ontmoette men geduuriglyk: en al de vlyt der Staaten, om zigen 's Lands Ingezetenen, by dit Voorregt, te handhaaven, was vrugteloos.

Het Hof der Landvoogdesse hadt zelfs, al ^{XVI.} sedert eenige jaaren, gepoogd, de oorspron- Zorg kelyke Privilegien, op welken men zig, om voor de dit en andere Voorregten te bewyzen, beriep, bewaa- in handen te krygen. Doch de Staaten be- ^{ring van} 's Lands gonden, van toen af, zorg te draagen, om Privile- dezelve, beter dan te vooren geschied was, gien. te bewaaren. Aanmerkelyk is het, dat de voornaamste Privilegien en andere stukken, 't gemeene Land van Holland betreffende, tot op weinige jaaren voor deezen tyd, niet in handen der Staaten waren. Sommigen waren, hier en daar, in de Steden, verspreid; gelyk zo 't voornaamste Privilegie *de non evocando* onder die van Delft berustte (z). Anderen wer-

(x) ADR. VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1553, bl. 23, 26, op 't jaar 1554. bl. 7, 36, 37. op 't jaar 1555. bl. 1.

(y) BRANDT Reform. I. Deel, bl. 212. Zie ook DE RIEMER Beschrl. van 's Gravenh. I. Deel, XIV. Hoofdst. bl. 456, 457, 458.

(z) ADR. VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1546. bl. 5.

KAREL II. werden, door 's Lands Advokaat, bewaard.
1554. Ook waren 'er verscheiden', in de Register-
 kamer en Griffie van den Hove van Holland:
 eenigen ook in de Charterkamer des Keizers in
 Brabant. In 't Klooster der Predikheeren van
 S. Vincent, in den Haage, van welk de Kerk
 nog overgebleeven is, werden ook eenigen
 van 's Lands Papieren bewaard; doch men
 hadt, in 't jaar 1545, aldaar geheel geene
 Privilegien gevonden (a). Omtrent dien tyd,
 was den Advokaat en den Pensionarissen van
 Delft en Leiden gelast, 's Lands Privilegien,
 alomme, op te zoeken; die, sedert, in een'
 kist, in 't Klooster, geplaatst zyn geworden
 (6). Het Hof wendde, midlerwyl, verschei-
 den poogingen aan, om dezelve magtig te
 worden. De Kommissaris *Willem Snoekaart*
 zegt, in Zomermaand des jaars 1549, den
 Prior van 't Klooster te beweegen, tot ope-
 ning van 's Lands Privilegie-Kisten. Hy kwam
 in 't vertrek, daar zy stonden: en gaf, toen
 hy wederom uitging, den Prior last, van 's
 Keizers wege, om voortaan niemant in dit
 vertrek te laten; maar het dicht geslooten te
 houden: hem dreigende, dat men 't anders
 op hem en 't geheele Klooster verhaalen zou.
 Op dit bevel werdt egter weinig gepast. Ook stel-

(a) ADR. VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1545. bl. 30, 35.

(6) Zie dit, onder anderen, beweezen, door DE RIEMER *Beschr. van 's Gravenhage* I. Deel, bl. 390; daar ook getoond wordt, dat 's Lands Stukken, ten tyde van den Spaanschen oorlog, naar Delft vervoerd, en naderhand wederom naar den Haage overgebracht zyn; daar zy nu, in de Charterkamer op 't Hof, bewaard worden.

stelden de Staaten, eenpaariglyk, vast, nim- KAREL II.
mer hunne oorspronkelyke Privilegien, maar 1554.
alleenlyk egte Affschriften derzelven aan 't
Hof te leveren (b).

Ten deezen tyde, werdt *Willem Dirkszoon* XVIII.
Bardes, Schout te Amsterdam, betigt van Verhaal
Herdooperye: welke zaak zo veel nasleeps van 't be-
hadt, dat zy, in haaren oorsprong en uit- tigten
komst, omstandiglyk, verdient ontvouwd telem
worden. 't Schoutampt der meeste Holland- Dirks-
sche Steden stondt, ten deezen tyde, aan de zoon
begeevinge des Graaven. Doch 't was, te Bardes,
Amsterdam, in den jaare 1508, onder de min- Schout te
derjaargheid des tegenwoordigen Graaven, Amster-
Keizer Karel den V. voor twintigduizend gul- dam, van
dens verpand aan de Wethouderschap, mids de Herdoop-
Lastbrief verleend wierdt op 's Graaven naam.
Burgemeesteren begaven, federt, het Schout-
ampt, op eene jaarwedde, en lieten de boe-
ten, kleinigheden uitgezonderd, verrekenen
aan de Stad. Willem Dirkszoon Bardes, man
van kloek verstand, en minzaamen omme-
gang, schoon eenigszins stamelende van taa-
le, werdt, onaangezien hy, by sommigen, van
Lutherye verdagt was, in 't jaar 1542, tot
Schout aangesteld, op de aanpryzing van
Burgemeester Henrik Dirkszoon, wien wy,
hier voor (c), genoemd hebben, en die
gehouden werdt, de Regeering der Stad op
zynen duim te draaijen. Agt jaaren hadt Bar-
des

(b) ADRIAAN VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1545. bl. 9,
29, 29, 39. op 't jaar 1546. bl. 2. op 't jaar 1548. bl. 3, 5,
7, 10, 11, 25, 32, 39. op 't jaar 1549. bl. 22. op 't jaar
1550. bl. 22.

(c) *Bladz.* 293, 327.

KAREL II. des het Schoutampt bekleed, tot genoegen
1554. der Regeeringe, toen hy, of om te minder
 af te hangen van zyns gelyken, en zyn Ampt
 op vaster' voet te behouden, of om andere
 redenen, ten Hove te wege bragt, dat de
 Landvoogdes, Vrouw Maria, de twintigdui-
 zend guldens, door de Stad, op 't Schout-
 schap, geschooten, afloste, en hem Schout
 maakte van 's Keizers wege. Van toen af,
 veranderde de gunst der Wethouderschap te
 hemwaards, in afkeer en nyd. Men gaf hem
 na, dat hy de geheimen der Stad, met naa-
 me haar veinzen van armoede, om met geene
 Leeningen gekweld te zyn, ten Hove open-
 baarde. Niemand, nogtans, was meer ver-
 bitterd op den Schout, dan Henrik Dirks-
 zoon, die hem eerst bevorderd hadt, en wien
 nu zyn gezag meest tegen de borst was, om
 dat 'er zyn eigen meest door geknakt werdt.
 Hy begreep dan, gelyk, sedert, geregtelyk,
 getuigd is, een stuk zo haatelyk, dat 'er, hier
 te lande, zelden, weêrgade van gezien is.
Floris Egbertszoon, Kettermeester en Onder-
 pastoor de oude Kerke, op zyne zyde gekree-
 gen hebbende, belegt men getuigenissen tegen
 den Schout, behelzende, dat hy en zyne Huis-
 vrouw herdoopt waren, eene Herdoopersche
 vergadering, ten hunnen huize, gehouden,
 en anderen bygewoond hadden. De luiden,
 die deeze dingen verklaarden, waren, *Fy Har-*
mans van Zwol, in de wandeling *geele Fy* ge-
 naamd, een armelyk wyf, zig behelpende met
 het bespieden en beklappen van zulken, die
 verboden' vergaderingen bywoonden; *Volk-*
je Willems, vrouwmensch van gelyken gewig-
 te,

te, *Kornelis Maartszoon Zwart*, Notaris, en *KAREL II. Adriaan Janszoon*, Slyper. De Pastoor schreef 1554. den inhoud van hun getuigenis over aan Ruard Tapper, Opper-Inquisiteur te Leuven. Doch dit alles was zo stil niet toegegaan, of de Schout hadt 'er de lugt van gekreegen, en zig, terstond, vervoegd by de Landvoogdesse, klaagende, dat men hem, met lasteringen, zocht te bezwaaren. Ook verwierf hy, dat 'er Gemagtigden naar Amsterdam geschikt werden, die, de getuigen onderzocht hebbende, sterk vermoeden, of genoegzaam blyk kreegen van de valscheid der verklaringen. Sedert, werdt de zaak den Hove van Holland bevolen, welk gemagtigden stelde, om dezelve nader te onderzoeken. En dus stondt het 'er mede, op het einde deczes jaars. In 't volgend jaar 1555, werden Volkje en Fy, in stilte, naar den Haage gevoerd en op de gevangenpoort gezet. Men ondervraagdeze, hier, naar 't herdoopen des Schouts: 't welk zy verklaarden, gezien te hebben, staande op een bankje, voor de glazen van zeker Speelhuis buiten de Stad, welk Bardes in huur gebruikte. Hierna kwamen 'er gemagtigden van 't Hof herwaards, om de gelegenheid van dit Speelhuis te onderzoeken: een van welken, op het bankje treedende, zynen arm te kort bevondt, om by het glas te reiken: waarop hy tegen den Schout zeide, *dat zyne zaaken bebouden waren*: zonder hem egter verdere opening te geeven. 't Liep nog twee jaaren aan, eer de andere medepligtigen, met naame Henrik Dirkszoon en de Pastoor, gevat en naar den Haage gebragt werden: de laatste werdt

Karel II.werdt aangegreepen, daar hy voor 't outer
1554. stondt, en in zyn Priesterlyk gewaad ver-
 voerd. De getuigen, na lang zitten, beken-
 den, eindelyk, schuld, en dat zy, door den
 Burgemeester en den Pastoor, bewoogen wa-
 ren, om den Schout valschelyk te betigten.
 Toen deedt het geregt zynen pligt. De No-
 taris werdt van zyn ampt ontzet: de Slyper
 gegeeßfeld, en beide ten lande uit gebannen.
 De Pastoor moest bekennen, dat hy, roeke-
 looslyk en zonder grond, ten nadeele vanden
 Schout, aan Ruard Tapper geschreeven hadt
 (d). Fy werdt de tong uit den hals getarnd:
 zy, geworgd, geblakerd, en naar 't galge-
 veld gevoerd, blyvende, tot het uiterste oo-
 genblik, staande houden, dat zy, door Hen-
 rik Dirkszoon en den Pastoor, verleid was,
 met verzoek, dat men den Schout, voor haar,
 om vergiffenis bidden wilde. Dit strafvonnis
 werdt, op den derden van Bloeimaand des
 jaars 1561, uitgevoerd. Volkje was, mid-
 lerwyl, in de gevangenis gestorven. De Bur-
 gemeester, zig hebbende weeten te hoeden
 voor schrift van zyne hand, en de getuigen
 tegen hem, om derzelve gebleeken' meinee-
 digheid, wraakende, ontworstelde de jongste
 straffe. Hy werdt, onder borgtogt, geslaakt,
 en kwam, na verloop van een jaar, weder-
 om te Amsterdam; daar hy nog vier jaa-
 ren toefde, eer men hem van den borgtogt
 ontfloeg, zynde, ondertusschen, van andere
 misdryven beschuldigd (e), die egter niet ge-
 reg-

(d) VIGLII Epist. Select. N. CXLVII. p. 372.

(e) Zie hier voor bl. 293. en 387.

regtelyk beweezen werden. Daarna, waa-^{KAREL II}
 nende eenen vryen hals te hebben, vorderde ¹⁵⁵⁴
 hy den Schout aan regt, om herstelling van
 eer. Zo veel vermogt hy, eindelyk, dat hy,
 in de jaaren 1563 en 1564, nog wederom tot
 Burgemeester verkooren werdt. 't Schoutampt
 toen andermaal aan de Stad verpand zynde,
 werdt Bardes van hetzelfde verlaaten, in 't jaar
 1566. Sedert, werdt hy, beschuldigd de
 hand gehad te hebben, in de opschudding van
 dat jaar, voor den Raad der Beroerten gedag-
 vaard, gepynigd en zuiver geschouwen. Daar-
 na de Staatsche party tegen den Spanjaard ge-
 kooren hebbende, werden zyne goederen,
 meest gelegen onder Amsterdam, welk lang
 Spaansch bleef, verbeurd verklaard. Zo diep
 trof hem al dit leed, dat het hem 't verstand
 en de gezondheid krenkte. Hy bragt het
 overige zynen dagen te Delft door. Ik vind,
 dat de Staaten van Holland, in den jaare 1603,
 zynen Kleinzoon, *Willem Bardefius*, nog twee-
 honderd ponden jaarrenten hebben toegelegd,
 wegens twee-endertighonderd ponden, die
 de Grootvader, by zyne laatste Schoutsreke-
 ning, te vorderen gehad hadt (f). Doch
 Henrik Dirkszoon werdt, na 't jaar 1564,
 niet meer tot Burgemeester verkooren: 't zy
 men de walg hadt van zyne heerschezugt, of
 de schande der opspraak wilde schuwen. De
 twist tusschen hem en Bardes hadt, ondertus-
 schen, eene partyfchap verwekt onder de ge-
 meente, die lang stand greep, en met de naa-
 men van *Schoutiften* en *Meeſter Henrik Dirkis-*
ten

(f) Resol. Holl. 8 Nov. 1603. bl. 281.

KAREL II. ~~ten~~ onderscheiden werdt. Men zaaide schot-
1554. schriften, een geweer, dat elk even na is, tegen elkanderen, en de onderlinge bitterheid borst tot daadelykheden uit, welker verslag tot de geschiedenis der volgende jaaren behoort (g).

XIX. De Kryg, die nu eenige jaaren geduurd
 Vrugte- hadt, hadt beide den Keizer en den Koning
 looze van Fránkryk uitgeput, en werdt hierom, in
 Vrede- 't volgend jaar, veel flauwer gevoerd dan te
 hande- voeren. De Keizer hieldt zig meest bezig,
 ling. met het stigten van het nieuw Hesdin en van
1555. nog twee andere Vestingen, tot beveiliging van Luxemburg en Henegouwen, welken hy, naar zynen en zyns Zoons naam, *Charlemont* en *Philippeville* noemde. De zorg voor 't stigten deezer twee sterkten werdt Willem van Nassau, Prins van Oranje, toevertrouwd (h). Midlerwyl arbeidde de Kardinaal *Reginald Pool*, Pauselyken Gezant in Engeland, aan eene Vrede tusschen Karel en Henrik. Men tradt ook, door wederzydsche Gemagtigden, te Mark, tusschen Ardres, Calais en Grevelingen, Grensplaatsen, behoorende aan Frankryk, Engeland, en de Nederlanden, in onderhandeling; doch zonder iets te sluiten. De belangen der oorloogende Mogendheden verschilden zo regelregt (i), dat menze niet na genoeg vereenigen kon, om tot een Verdrag te kunnen komen. De vyandlykheden werden, terstond na 't eindigen der Vredehande-
 de.

(g) HOOFT II. Boek, bl. 56-63. Zie ook de Stukken by COM-
 MELIN Amsterd. bl. 964-975.

(h) METEREN I. Boek, f. 15.

(i) *Voiez DU MONT* Corps Diplom. Tom. IV. P. III. p. 72.

delinge, wederom aangevangen. De Franschen ^{KARELII.} voorzagen Marienburg van voorraad, zonder ^{1555.} dat het, door 't Keizerlyk Leger, welk by Givet lag, belet kon worden. Willem, Prins ^{Togt van} van Oranje, viel; daarentegen, in Pikardye, ^{Willem,} en versloeg hier de * Leenmanschap van Frank- ^{Prins van} ryk, die hem 't hoofd geboden hadt. Mid- ^{Oranje.} * ^{Arrie-} lerwyl, was de pest in 't Keizerlyk Leger ge- ^{re-ban.} slaagen, en hadt, onder andere braave Krygs- ^{Dood van} luiden, den beroemden Maarten van Rossem, ^{Maarten} die lang tegen en voor den Keizer gediend hadt, ^{van Ros-} in 't graf gerukt. Deeze ramp noodzaakte Ka- ^{fem.} rel den V. zyne benden, vroeger dan naar gewoonte, de winterlegeringen te laten betrekken (k). In Italie, alwaar Julius de III. in Lentemaand overleeden, en eerst door *Marcel den II.* en drie weken later, door *Paulus den IV.* opgevolgd was, waren de Keizerlyke wapenen, in 't begin van den veldtogt, voorspoediger geweest, dan omtrent het einde; doch daar, noch in de Nederlanden, was iets beslissends voorgevallen. Men begon dan wederom van vrede te spreken. De wederzydsche Gevolmagtigden kwamen, in de Abtdye van Vaucelles, by Kameryk, byeen. Doch hier werdt, op den vyfden ^{Bestand} van Sprokkelmaand des volgenden jaars, al- ^{met} leenlyk een Bestand voor vyf jaaren gesloo- ^{Frank-} ryk. ^{ryk.} ten (l).

Doch hoe flauw de Kryg, dit jaar, ge- ^{XX.} voerd was, de Nederlanden hadden egter we- ^{Buiten-} der- ^{gewoone}

(k) Chron. van E. DE VEER f. 131. DANIEL Tom. VIII, p. 121-124.

(l) DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. III. p. 82.

ARELLII. derom zwaare Beden moeten opbrengen. Van
 1555. Holland, was, in Lentemaand, tweehonderd-
 Beden — duizend guldens, en in Herfstmaand, nog eens
 aan Hol- zulk eene somme gevorderd, behalven de ge-
 land. woonlyke Bede. In de Bede van Lentemaand,
 bewilligten de Staaten spoedig. Zy beslooten dezelve te vinden, voor een derde, by verkooping van Renten, voor een derde, by Morgengeld, en voor het overige derde, by de Schildtalen, in welken, de *Gratien* der zes groote Steden, ook by verkooping van Renten, zouden gevonden worden. Ook bedongen de Staaten, by de Akte van bewilliging, tienduizend guldens, tot beveiliging der Haringvaart, en dat de vernieuwing der Vroedschappen in de Steden zou moeten geschieden op den gewoonlyken tyd, gelyk zulks, in en voor 't jaar 1537, hadt plaats gehad (m). Doch 't liep aan tot op 't einde van Wintermaand, eer de Staaten, in de Bede van Herfstmaand, konden bewilligen. Zy deeden eerst ernstige en herhaalde vertoogen ten Hooft des Lands, waarby 's Lands onmagt om middelen uit te vinden tot het voldoen deezer Bede, ten breedsten, vertoond werdt. „ Een Schoor-
 „ steengeld bezwaarde, zeidenze, de schame-
 „ le Gemeente te zeer: een Morgengeld zou,
 „ om het ongemeen vogtig jaargetyde, het
 „ slegt gewas, de weinige Turf, die men
 „ hadt kunnen steeken, en andere zwaarig-
 „ heden, ook niet wel in te voeren zyn. Het
 „ stilstaan veeler neeringen, met naame der
 Wee-

(m) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1555. bl. 2, 4, 5, 7, 8, 10, 12, 15, 17, 18, 25, 26, 27.

„ Weeverye, de duurte der eetwaaren, 't KAREL II.
 „ verlies, door de Haringvaart, dit jaar, ge- 1555.
 „ leeden, de zwaare stormen, die den Koop-
 „ luiden groote schade ter zee hadden toege-
 „ bragt, maakten het vinden van penningen
 „ op de Schildtalen thans ook ondoenlyk.
 „ Renten op 't Land te verkoopen, vonden-
 „ ze ook ongeraaden, alzo 't Land reeds met
 „ *vierentagtigduizend vyfbonderd guldens jaar-*
 „ *lyksche Renten* belast was, waarby, zo men
 „ nu tweehonderdduizend guldens aan Ren-
 „ ten verkogt, nog omtrent *vyfduizend gul-*
 „ *dens* zouden moeten gevoegd worden, 't welk
 „ de jaarlykschen Renten meer zou doen be-
 „ loopen dan de gewoonlyke Bede, eertyds,
 „ plagt te bedraagen." 't Slot was, dat de
 Staaten verzogten, *in dit elendig jaar*, van ver-
 dere Beden verschoond te mogen blyven.
 Doch deeze vertoogen vonden geen' ingang.
 Men moest, eindelyk, in de volle Bede be-
 willigen. Men vondt de eerste helft derzel-
 ve, by verkooping van Losrenten, tegen den
 penning twaalf, en de andere helft, by de
 gewoone Schildtalen. Ten zelfden tyde, stel-
 de men vast, dat de loopende Renten ten
 laste van 't Land gevonden zouden worden,
 uit den Impost van twee stuivers op elk vat
 Biers, en vierentwintig stuivers op elke aame
 Rynschen Wyn, en op alle andere Wynen,
 naar evenredigheid (n).

Doch de Edelen en Steden hadden, sedert XXI.
 eenigen tyd, in overleg genomen, om 's Lands Overleg,
Im. om 's

(n) ADR. VAN DER GOES Reg. 6p 't jaar 1555, bl. 37, 38,
 58, 64, 67, 69, 70, 78, 81, 86, 93, 95.

KAREL II. Imposten, op eenen anderen en eenpaarigen
1555. voet, te doen heffen. Tot hiertoe, waren,

Lands in de Steden, * Inzamelaars van 's Lands Im-
Impost- posten aangesteld geweest, die, dit jaar, Re-
omme te kening deden voor Gedeputeerden der Staa-
verpag- ten, welker Byeenkomsten de eerste aanleiding

* *Collec- schynen gegeven te hebben tot de instelling*
teur.. van een Kollegie der Gekommitteerde Raa-

Beloop
van den
Impost,
by *Col-*
lectie.

den, welk, in laater' tyd, het bewind over 's
Lands Imposten gehad heeft. De meeste Ste-
den hadden maar éenen; doch sommigen ver-
scheiden' Inzamelaars, waaruit eenigé onge-
geregeldheden reezen. Men hadt, by 't doen
hunner Rekening, bevonden, dat de Impost
op de Wynen en Bieren, in 't voorleeden jaar,
op verre na, (7) nog geene *twintigduizend*
Ponden van veertig grooten hadt opgebracht: 't
welk den Edelen en eenigen Steden veel te wei-
nig scheen. Zy oordeelden, derhalven, dat
'er meer van 's Lands Imposten komen zou,
wanneer dezelve niet, tot groote kosten van
't Land, ingezameld, maar, gelyk, in som-
mige Steden, al voor veele jaaren, ten op-
zigte der Excynzen, te geschieden plagt (o),
in 't openbaar, verpagt werden. De Edelen
in 't byzonder hadden, in de jongste Bede,
niet willen bewilligen, dan onder uitdrukke-
lyk beding, dat de Impost, in alle de Steden,
jaarlyks, zou moeten worden verpagt. Haar-
lem, Delft, Leiden en Gouda stemden, ter-
stond, met de Edelen. Doch Dordrecht en
Amsterdam maakten, in 't eerst, eenige
Amster- zwaarigheid. De * Inzameling der Imposten

* *Collectie.*

ge-

(o) Zie IV. Deel, bl. 120, 449.

(7) Net 19608, Ponden 9 Schellingen 3 Deniers.

geschiedde , in deeze Steden , door Leden ^{KAREL II.} van de Vroedschap , die , veelligt , hun be- ^{1555.} lang zo wel niet , by de verpagting , meenden ^{dam kan-} te zullen vinden. Evenwel , gaven de twee ^{ten} zig Steden voor , dat zy by de inzameling bly- ^{tegen de} ven wilden , om dat 'er meer van kwam , dan ^{verpag-} ^{ting} zy van de verpagting konden verwagten. Doch ^{Worden} zy lieten zig , eerlang , overstemmen. Men ^{over-} ontwierp , vervolgens , eene Ordonnantie op ^{stemd.} de verpagting , en een Berigtschrift voor de Kommissarissen uit de Edelen en Steden , die dezelve doen zouden. *Jakob van der Duin* , Heer van Spange , werdt , nevens twee Gemagtigden uit de Steden Dordrecht en Gouda , gesteld , om binnen Dordrecht , Gouda , Gorinchem , Woudrichem , Heusden , Asperen , Heukelom , Leerdam , Zevenbergen , Geertruidenberg , Schoonhoven en Ysselstein te verpagten. Heer *Willem van Lokhorst* , Ridder , moest , met die van Delft en Leiden , de verpagting doen binnen Delft , Leiden , Rotterdam , Schiedam , Vlaardingen , den Haag , Woerden en Oudewater. Heer *Jakob van Duivenvoorde* , Heer van Obdam , Ridder , en die van Haarlem en Amsterdam deden de verpagting binnen Haarlem , Amsterdam , Alkmaar , Hoorn , Enkhuizen , Medenblik , Edam , Monnikendam , Naarden , Weesp en Muiden. De Wethouders der Steden , daar de verpagting geschiedde , waren , by het doen derzelve , ook tegenwoordig. Men maak- ^{Beloop} te 'er , kort na Paaschen des volgende jaars , van de eenen aanvang mede. En men bevondt , dat ^{eerste al-} 'er , in 't eerste jaar , verre over de ^{gemeene} ^{verpag-} ^{ting van's} *veertig* duizend Ponden , dat is , meer dan tweemaal

KAREL II zo veel van 's Lands Impost kwam, by wege
 1555. van verpagting, als te vooren, by wege van
 Lands Inzameling (p). Wy voegen, hier onder,
 Impost. eenen lyst van den beloop der eerste verpag-
 tinge van deezen Impost, in de voornaamste
 Steden, waaruit men derzelver grootheid en
 vermogen, ten deezen tyde, eenigszins af-
 neemen kan (8). Wy moeten egter aanmer-
 ken, dat men, aan eenige Pagters, al terstond,
 eenigen afflag geeven moest (q). Van dee-
 zen tyd af, is het verpagten van 's Lands ge-
 meene middelen in geduurig gebruik geblee-
 ven, tot dat, in den jaare zeventienhonderd
 agtenveertig, niet lang voor het uitgeeven
 deezer Historie, alle Pagterijen, op eens, zyn
 afgeschaft geworden. Doch 't wordt tyd, dat
 wy, Holland verlaatende, tot zaaken, die de
 Nederlanden in 't gemeen betroffen hebben,
 wederkeeren.

XXII. In den Herfst des jaars 1555, hadt de Kei-
 Karel de zer

(p) ADR. VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1555, bl. 14, 20,
 30, 31, 32, 33, 32, 33, 34. op 't jaar 1556, bl. 2, 3, 11,
 12, 15, 20. op 't jaar 1557, bl. 36.

(q) ADRIAAN VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1557. bl. 18,
 22, 52, 56, 69.

	Ponden		Ponden
(8) Dordrecht	4005	Alkmaar	1372
Haarlem	2900	Hoorn	950
Delft	5440	Enkhuizen	1100
Leiden	4300	Edam	670
Amsterdam	8940	Monnikendam	400
Gouda	2120	Medenblik	270
Rotterdam	2200	Woerden	429
Gorinchem	1300	Naarden	395
Schiedam	575	Weesp	158
Haage	3700	Muiden	115

Zie ADR. VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1557. bl. 36.

zer een gewigtig voorneemen beginnen te KAREL V.
 voltrekken, welk hem, reeds voor eenige 1555.
 jaaren, door de gedagten, gespeeld hadt; V. draagt
 doch nu eerst vastgesteld en uitgevoerd werd. het ge-
 Ik spreek van den afstand van alle zyne Staa- bied der
 ten en Heerlykheden, het Keizerryk zelf niet Neder-
 uitgeslooten, om het overig gedeelte zynen over aan
 dagen in een Klooster te flyten, en zig daar, zynen
 met een inkomen van niet meer dan honderd, Zoon Fi-
 duizend Kroonen 's jaars, te behelpen. Het lips.
 uitvoeren van zulk een ongewoon voornee-
 men deedt de gantsche weereld verbaasd staan.
 's Keizers afstand hadt ook zo veel invloed op
 den staat der Nederlanden, dat ik my ver-
 pligt agt, de omstandigheden deezer zonder-
 linghe gebeurtenis uitvoeriglyk te boek te stel-
 len, en de redenen naar te spooren, die den
 Keizer, vermoedelyk, tot dit vreemd besluit,
 gebragt hebben.

Karel de V. bereikte thans niet veel meer XXIII.
 dan vyfenvyftig jaaren. Hy was, eenige jaa- Rede-
 ren herwaards, onderhevig geweest aan de nen, wel-
 jigt, en wilde gaarne doen gelooven, dat hoo- ken hem
 ge jaaren en mangel van gezondheid hem tot hiertoe
 het besluit hadden gebragt, om zig van de bewoo-
 Heerschappye te ontslaan. Doch sommigen,
 dieper meenende te kunnen doordringen in
 de geheimen van 's Keizers hert, hebben an-
 dere redenen van zyn gedrag aangewezen. 't
 Krygsgeluk begon hem, zo men wil. sedert
 eenigen tyd, meer dan te vooren, tegen te
 loopen. François de I. en Henrik de II. had-
 den hem Landen afgenomen, die hy, tot
 hiertoe, niet hadt kunnen herwinnen. Hy
 was onlangs genoodzaakt geweest, 't Beleg

KARELII. van Mets, welk hem geweldige schatten en
1555. veel volks gekost hadt, vrugteloos, op te
breeken. De Protestanten in Duitschland hadden ook merkelyke voordeelen op hem behaald, en hem tot het tekenen der Passausche Vrede genoodzaakt. Men zeide, derhalven, dat hy, gelyk de gelukkige dobbelaars, 't spel hadt willen afbreken, toen het hem begon tegen te loopen, geenen zin hebbende, om zyn geluk te overleeven. Men voegde 'er by, dat hy, heet naar roem, door het afstaan der Heerschappye, eenen lof zocht, dien hy, door de wapenen, niet meer verkrygen, noch zelfs behouden kon. Anderen, daarentegen, merkten 's Keizers afstand aan, als een louter uitwerksel zyner Godvrugtigheid. Zy waren van gedagten, dat hy, zyne gezondheid ziende afneemen en zyn einde naderen, ernstige aanmerkingen hadt beginnen te maaken, over de zonden zyns voorgaanden levens; welken hy, buiten 't gewoel der weereld, in eenzaamheid zou hebben willen betreuren, en door boete uitwisschen. Vooral, wil men, dat hem gesmert hebbe, dat hy zig, tegen zyne belofte, aan den Paus gedaan, met Henrik den VIII, Koning van Engeland, verbonden hadt; dat hy het *Interim*, in Duitschland, hadt zoeken in te voeren, en dat hy Paus Klemens den VII, eenen tyd lang, gevangen hadt gehouden. Wegens zulke en andere euveldaden, wíde hy, die oordeelde, dat 'er, tuschen de bezigheden deezes levens, en den dag des doods, zekere tyd behoorde te verloopē, in stilte, zegt men, boete doen. Sommigen gaan zelfs zo ver, dat zy geoordeeld

deeld hebben, dat het voorneemen, om zig ^{KARELII.} van de Heerschappye te ontslaan, den Keizer, 1555. uit den Hemel, was ingegeven. Eindelyk, willen eenigen, dat 'er verscheiden' oorzaaken hebben samengeloopen, om 's Keizers voorneemen te vestigen, en ter uitvoering te doen brengen. En deezen schynen my, inderdaad, de waarheid naast getroffen te hebben. Een beginsel van Godvrugtigheid, naar 't begrip, welk de Keizer zig van den Godsdienst maakte, heeft hem, al voor eenen geruimen tyd, op het afstaan der Heerschappye doen bedagt zyn; en verscheiden' andere bykomende oorzaaken, die ieder op zig zelve hiertoe niet in staat zouden geweest zyn, deden hem dit voorneemen, ten deezen tyde, ter uitvoeringe brengen.

't Was reeds een jaar geleeden, dat hy zig eene aftekening hadt doen verzenden van eene wooning, welke hy, aan een Klooster van S. Joost, by Piacenza in Spanje, op de Portugalsche grenzen gelegen, wilde doen stigten. Hy hadt deeze aftekening goedgekeurd, en aan sommigen te verstaan gegeven, dat hy hier zyne overige dagen, in stilte, wilde doorbrengen. Van toen af, werdt zyn voorneemen rugtbaar. Doch 't hadt hem, al veel vroeger, zelfs midden in den loop zyner overwinningen, door de gedagten gespeeld. In zynen Uitersten Wil, te Augsburg, in 't jaar 1548 gemaakt, gewaagt hy reeds van den voorgenomen afstand der Heerschappye. Ja, toen Don François de Borgia, Hertog van Gandia, hem, in 't jaar 1542, zyn voorneemen, om 't Hof en de weereld te verlaa-

KAREL II. ten, bekend maakte, hadt hy den Hertoge
1555. reeds in 't vertrouwen te kennen gegeven,
 dat hy diergelyk een voorneemen hadt, en
 het zou uitvoeren, zo dra zyn Zoon, Filips,
 in staat zyn zou, om zèlf te regeeren. Se-
 dert, hadt hy gepoogd, Filips tot Roomsch-
 Koning te doen verkiezen, op dat hy hem ook
 de Keizerlyke waardigheid zou kunnen af-
 staan. Doch deeze toeleg mislukt zynde, ar-
 beidde hy, om hem of zyne Kinderen, op
 den Troon van Engeland, te vestigen, waar-
 toe, door het Huwelyk met Maria, hoop ge-
 geven werdt. 't Verdwynen deezer hoop gaf,
 zo men wil, nu de eerste aanleiding, tot het
 voltrekken van 's Keizers voorneemen. Fi-
 lips, geene Kinderen verwagende uit zyn
 Huwelyk, trok zyne genegenheid geheellyk
 af van de Koninginne en van Engeland. Ook
 werdt hy met den nek aangezien van de Engel-
 schen, die hem geen *Koning* maar *Man der*
Koninginne noemden. Men verhaalt, dat hy,
 hierover aan zynen Vader klaagende, hem te-
 gelyk zou vermaand hebben, tot den afstand
 der Nederlanden, dien hy wist op handen te
 zyn. En 't is niet onwaarschynlyk, dat zulk
 eene vermaaning den Keizer, die zyns Zoons
 gezag staande houden en vermeederen wil-
 de, 't genomen besluit spoediger heeft doen
 uitvoeren. Veelligt, heeft de onlust over den
 tegenspoed zyner wapenen, hiertoe ook me-
 degewerkt; schoon dezelve, in Italie, zo groot
 niet was, en in de Nederlanden, door het
 bemagtigen van Terouanne en Hesdin, was
 verzoet geworden. Behalven dat Henrik de
 II, zo wel als hy, buiten staat geraakt was,
 om

om den oorlog sterk voort te zetten. De jigt, ^{KARELII.} die den Keizer, na dat hy vyftig jaaren be- ^{1555.} reikt hadt, fchier zonder tuffchenpoozing, kwelde, heeft hem, waarfchynlyk, ook aanzet, om de uitvoering van 't gemaakt befluit niet langer uit te ftellen (r).

't Gerugt van 's Keizers voorneemen hadt ^{XXIV.} zig zo dra niet verspreid door de Nederlan- ^{Wat men} den, of elk hadt 'er den mond vol van. Vee- ^{'er, in de} len preezen 't, als een bewys van grootmoe- ^{Neder-} digheid en Godsvrugt. Veele anderen keur- ^{landen,} den 't af, en voorspelden den Landen weinig ^{van oor-} goeds van de nieuwe Regeering. De Prefident Viglius zelf was bedugt, dat de Landvoogdes Maria zig van 't bewind der Nederlanden ontfiaan zou, en dat Filips, onbedreeven in de ^{deelde.} Nederlandfche zaaken, het oor zou leenen aan jonge luiden, die de oude Staatsdienaars, waarfchynlyk, verftooten, verfcheiden' nieuwigheden invoeren, en 's Lands zaaken, die, tot hiertoe, door 't gezag des Keizers en der Landvoogdesfe, wel beftierd geworden waren, in verwarring brengen zouden. Hy fprak zelfs van zyne Ampten te willen nederleggen, en van 't Hof te verlaaten (s). Doch deeze klagten, die meest heimelyk werden uitgefchort, verhinderden den Keizer niet, zyn befluit te voltrekken.

Hy ontboodt, ten dien einde, eerft zynen ^{Filips} Zoon, Filips, uit Engeland, die, op den vier- ^{komt te} den van Herftmaand, fcheep gegaan zynde, ^{Bruffel,} op den agtften, te Bruffel zyne Intreede deedt:

De

(r) FAMIEN. STRADA de Bello Belg. Libr. I. p. 11, 16, 17, 18, 19, 20, 21.

(s) VIGLIU Vita N. LXVII. LXVIII. p. 31.

KAREL II. De Staaten van alle de Nederlanden werden, **1555.** hier, tegen den veertienden van Wynmaand, beschreeven (*t*). Doch de meesten, verhinderd door het stormagtig weder en de slegte wegen, verscheenen eerst eenige dagen later.

XXV. Midlerwyl vondt de Keizer goed, eer hy Kuilen- 't gebied over de Nederlanden afstondt, burg eenige Nederlandsche Heeren, met nieuwe wordt tot waardigheden, te beschenken. De Heer- een lykheden van Bossu, in Henegouwen (*u*), Graaf- en van Kuilenburg, in Gelderland (*v*), wer- schap en den, ten behoeve van Jan de Hennin en *Flo-* Veere en *ris van Palland*, tot Graaffschappen verklaard. Vlißin- Ook besloot de Keizer, de Heerlykheid van tot een Mark- Veere en Vlißingen, tot een Markgraaffschap, graaf- te verheffen, welk voortaan van den Keizer schap ver- en zyne Opvolgers, *de Graaven en Graavin-* heeven. *nen van Holland*, ten onversterflyken erfleen, gehouden zou worden. De open' Brieven, hiervan verleend, op den eenentwintigsten van Wynmaand, gewaagen, met veel lof, van de vyfentwintigjarige diensten, door Maximiliaan van Bourgondie, Heere van Beveren, Veere en Vlißingen, den Keizer, te water en te lande, gedaan (*w*).

Vreem- In Bloeiimaand te voeren, hadt Karel de delingen **V.** den Hollanderen een voorregt verleend, van de welk hier verdient gedacht te worden. Zy had- Ampten den hem meermaalen verzogt, dat, volgens uitge- de oude Privilegien, geene Ampten dan aan slooten, Inboorlingen, of ten minsten aan Nederlan- ders, by welken die van Holland tot open- baare

(*t*) Chron. van E. DE VEER f. 132.

(*u*) MAURICE Blason de la Toison d'Or. p. 204.

(*v*) SLIGTENH. Toon. van Geld. I. Boek, bl. 58.

(*w*) By BOXHORN op REIGERSB. II. Deel, bl. 508.

baare bedieningen werden toegelaten, mog- KAREL II.
1555.
ten worden gegeven. De zes Steden wilden zelfs deeze Privilegien, in zo verre, hebben uitgebreid, dat 'er ook geene vreemde Stadhouders zouden mogen zyn. „ De Keizer of „ zyne Nazaaten zouden, zeidenze, ligte- „ lyk een' Spanjaard of een' Engelschman, „ met deeze waardigheid, kunnen voorzien, „ 't welk de Staaten niet gaarne toelaaten „ zouden (x).” Karel de V. was hun nogtans, hierin, niet te wille. Hy beloofde hun, geene Ampten of waardigheden aan vreemdelingen te zullen geeven; doch zonderde de Stadhouders en Vliesridders hiervan uit (y). En Koning Filips heeft dit voorregt, naderhand, eerst by handtekening, en daarna by Brieven, onder 't groot zegel, bekragtigd (z).

De Staaten der Nederlanden waren, midlerwyl, te Brussel verscheenen. Van Holland, kwamen *Adriaan van Mathenesse*, *Otto van Assendelft*, Heer van Goudriaan, en Willem van Lokhorst, van wege de Ridderfchap en Edelen, benevens eenige Gemagtigden uit de zes groote Steden (a): van Zeeland, *Matthys van Heeswyk*, Abt der Lievevrouwe te Middelburg, de Markgraaf van Veere en Vlissingen, en de Gemagtigden der Steden Middelburg, Zierikzee, Goes, Reimerswaaie en Thoolen (b). Zy waren gelaft, om te be-

(x) ADR. VAN DER GOES Reg: op 't jaar 1555, bl. 12, 14.

(y) Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 2071. III. Deel, bl. 26. Repert. der Plak. bl. 85.

(z) ADRIAAN VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1555, bl. 51, 77, 90. Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 37, 39.

(a) Zie BALEN Dordr. bl. 829. GOUDHOEVEN bl. 620.

(b) Acte van 9 January 1555. [1556] by BOXHORN op RECHERSBERG II. Deel, bl. 505, 507.

KARELII *be-willigen en te helpen, in den afstand van elk*
1555. *byzonder Landschap aan Koning Filips, en om*
 den gewoonen eed te ontvangen en af te leggen. Doch die van Holland hadden bevel, om hunne Volmagt hiertoe niet te vertoonen, voor dat zulks, ook door de andere Landen, geschied was. Ook was hier, ter Staatsvergaderinge, eenige zwaarigheid gemaakt, over de opvolging in 't Graaflyk gebied, in geval Filips, voor zynen Vader, mogt overlyden (c). Doch my is niet gebleeken, dat 'er, ten Hove, over gehandeld is geworden.

XXVI. Op den vyfentwintigsten van Wynmaand, *Plegtig-*
heden dag tot den plegtigen afstand geschikt, kwamen de Vliesridders en de Gemagtigden der *van de*
 Staaten, in grooten getale, op 't Hof, te Brus- *Over-*
 sel, byeen. Om den luister der plegtigheid te *dragt der*
 vermeerderen, hadt de Keizer ook tot de- *Neder-*
 zelve genoodigd zyns Broeders Zoon, *landen.* *Maxi-*
miliaan, Koning van Boheeme, en deszelfs Ge-
 maalin, Maria, 's Keizers Dogter; Emmanuel
 Filibert, Hertog van Savoje, 's Keizers Zus-
 ters Eleonora, Koninginne Weduwe van
 Frankryk, en de Landvoogdes, Maria, Ko-
 ninginne Weduwe van Hongarye, behalven 's
 Keizers Nigt, Christina, Dogter van Chris-
 tiaan den II, Koning van Deenemarke, en
 Hertogin van Lotharingen. Eerst maakte de
 Keizer zynen Zoon Opperhoofd der Vlies-
 ridders, welke waardigheid hy zelf, tot hier-
 toe, bekleed hadt: en toen *Filibert van Brus-*
sel, Lid in den Raad van Staate, bevel gege-
 ven hebbende, om der Vergaderinge zyne ver-
 dere

(c) *ADR. VAN DER GOES Reg. op 't jaar 1555, bl. 50, 51, 55.*

dere meening open te leggen, ving deeze aan KAREL II.
 te zeggen „ dat de toeneemende jaaren en de 1555.
 „ lighaamlyke ongesteldheid des Keizers, hem
 „ ernstelyk geraaden hadden, te denken om
 „ zyn einde, en zig te ontslaan van eenen
 „ last, dien hy niet langer tot zynen eigen en's
 „ Ryks luister zou kunnen draagen; dat zyn
 „ Zoon, Filips, Koning van Engeland, jaaren
 „ en wysheid t'over bezat, om dien last te
 „ kunnen op zig neemen; dat hy, hierom,
 „ beslooten hadt, hem Bourgondie en de Ne-
 „ derlanden af te staan, in die verwagting,
 „ dat hy zelf, de Koning, zyn Zoon, en de
 „ Landzaaten gelukkiger, door deeze veran-
 „ dering, zouden worden; dat hy, derhalven,
 „ de Landzaaten van den eed ontsloeg, en
 „ Bourgondie en de Nederlanden, vrywillig-
 „ lyk en van gantscher herte, aan zynen
 „ Zoon, Filips, den Koning van Engeland,
 „ opdroeg (d).” De Raadsheer sprak nog,
 toen de Keizer, onverhoeds, oprees, en, leu-
 nende op de schouders van Willem, Prins van
 Oranje, uit een handboekje of Papier, welk
 hy, om zyn zwak geheugen te gemoet te ko-
 men, medegebragt hadt, in de Fransche taa-
 le, begon te verhaalen, wat hy, van zyn ze-
 ventiende jaar af, tot dien dag toe, treffelyks
 verrigt hadt; hoe hy negen togten in Duitsch-
 land gedaan hadt, zes in Spanje, zeven in I-
 talie, vier in Frankryk, tien in de Nederlan-
 den, twee in Engeland, en even zo veel in
 Afrika; hoe hy elfmaal de zee was overgeste-
 ken;

(d) PONT. HEUT. Rer. Austriac. Libr. XIV. p. 668 & seqq.
 Chron. van H. DE VERR. f. 133. BOEK I. Boek, bl. 2 [3].

KARL II. ken; voorts, hoe veele oorlogen hy ondernomen, hoe veele verbonden van vrede en vriendschap hy gemaakt, hoe veele overwinningen hy behaald hadt. Van alle deeze dingen sprak hy onderscheidenlyk, en op eene meer deftige dan grootfche wyze. En, vervolgde hy, *het eenig einde van alle myne poogingen is altoos geweest de bescherming van den Godsdienst en van den Staat. Dit heb ik, zo lang 't my myne gezondheid toeliet, met Gods hulpe, zo zeer beyverd, dat het den vyand alleen finerten kan, dat Karel geleefd en geheerscht heeft. Doch nu my de kragten en 't leeven zelf byna begint te begeeven, gaat my de welstand myner Onderzaaten meer ter herte, dan de lust om te regceren. In de plaats van een' oud' man, die 't gebruik zyner leden mist, en met het ééne been in 't graf gaat, stel ik nu een' jongen, wakkeren en kloekmoedigen Vorst; en ik wil u, uit den grond myner ziele, gebeden hebben, dat gy en alle de Landzaaten hem gehoorzaam, onderling eendragtig, en in de waare Leere standvastig zyt: en dat gy 't my ten goede houdt, zo ik, in 't zorgen voor uwen welstand, t'eenigen tyde, gemist heb. My aangaande, ik zal uwe trouw en gehoorzaamheid, by Gode, wien ik, in den korten tyd, die my nog overschiet, eeriglyk denk te leeven, altoos ten goede gedenken. Toen zig tot Filips keerende, Indien, zeide hy, 't bezit deezer Landen, door myne dood, aan u gekomen ware, zou ik, om het agterlaaten van zulk een aanzienlyk, en door my zo zeer vermeerderd erfgoed, iets by u verdiend hebben. Doch nu ik u deeze erfenis, niet uit noodzaaklykheid, maar uit vrye keuze nalaate; nu ik vroeg verkies te ster-*

sterven, op dat gy, zo veel te vroeger, aan 't KARELII.
bezit komen zoude; vorder ik, met regt, dat gy, 1555.
al wat gy my hierom meer schuldig zyt, met zo
veel meer zorg en liefde jegens de Ingezetenen
deezes Landen betaalt. Andere Vorsten verheu-
gen zig, om dat zy hunnen zoonen het leeven
gegeven hebben, en 't gebied zullen geeven. Ik
heb deeze beiderlei vreugde, als tegenwoordig,
willen genieten, en u zo wel door my zien regee-
ren, als leeven. Weinigen zullen dit myn voor-
beeld navolgen: gelyk ik zelf, hierin, van de oud-
ste tyden af, naauwlyks een voorbeeld voor my
gehad heb. Doch men zal myn besluit eerst pry-
zen, als men zien zal, dat gy u het zelve waar-
dig maakt. En dit zult gy doen, als gy de wys-
heid, welke gy, tot hiertoe, bemind hebt; als gy
de vreeze Gods, en den Katholyken Godsdienst,
allen de regte zuilen der Regeeringe, standvas-
tiglyk, blyft aankleeven. Een ding heb ik hier
maar by te voegen; den almachtigen, naamlyk,
te bidden, dat hy u een' zoon geeve, wien gy 't
gebied afstaan kont; doch niet behoeft af te staan.
Toen de Keizer uithadt, viel Filips op de ee-
ne knie, en zyns Vaders regterhand hertelyk
drukkende, smeekte hy hem, om zynen ze-
gen: die, met heete traanen ontvangen zyn-
de, de omstaanders ook tot weenen perste. Fi-
lips, toen opryzende, keerde zig, met een
vriendelyk gelaat, naar de Staaten, en zig,
wegens zyne onbedreevenheid in de Fransche
taale, verschoond hebbende, beval hy Anto-
ni Perenot, Bisschop van Atrecht, 't woord te
doen, in zynen naam. De Bisschop vertoon-
de, hierop, 's Konings dankbaarheid aan zy-

KAREL II. 1555. nen Vader, en deszelfs liefde tot de Landzaa-
ten, in eene welspreekende Redevoering (e),
die, van wege de Staaten, door Jakob Maas,
Pensionaris van Antwerpen, deftig en fier-
lyk, beantwoord werdt. Ten laatste, sprak
de Landvoogdes Maria; 't bewind over de
Nederlanden, welk zy nu, vyfentwintig jaa-
ren lang, in handen gehad hadt, aan 's Kei-
zers voeten nederleggende.

XXVII. De plegtigheid van deezen dag hier me-
Filips de geëindigd zynde (f), vergaderden de Staa-
doet en ten, des anderendaags, afzonderlyk, om den
ontvangt nieuwen Heere hulde te doen. De Advokaat
den ge- van der Goes deedt hem eene gepaste aan-
nen Eed. spraak, uit den naam der Staaten van Hol-
land, verklaarende, dat dezelve hem ont-
vingen, voor hunnen *natuurlyken Prins en Heer*
(g). Filips vernieuwde en bevestigde toen den
eed, by zyne inhuldiging in 't jaar 1549, ge-
daan; waarna de Staaten van Holland (h) en
Zeeland (i), zo wel als die der andere Land-
schappen, hem, insgelyks, zwoeren. Uit
naame van die van Holland, werdt hy toen,
wederom, door den Advokaat, bedankt, dat
hy hen wel, voor zyne *Subjecten en Onderfaa-*
ten, hadt gelieven aan te neemen (k). Van
de overdragt der Landen werden ook open'
brieven verleend, den vyfentwintigsten van
Wyn-

(e) H. GODELEVÆUS de Abdicat. Imper. a Carol. V. *apud*
S. SCHARDIUM Tom. II. p. 642.

(f) FAMIAN. STRADA de Bello Belg. *Libr.* I. p. 6, 7, 8. ME-
TER. I. *Boek*, f. 15. Chron. van E. DE VEER f. 134.

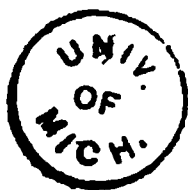
(g) Zie hier voor, bl. 340.

(h) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, bl. 38.

(i) Acte van Huldige van 26 Oct. 1555. by BOXHORN op
REIGERSB. II. *Deel*, bl. 505.

(k) ADR. VAN DER GOES Regist. op 't jaar 1555. bl. 54, 55.

Overdragt ALIPS, in 't jaar 1555.

Wynmaand gedagtekend, in welken de Kei-KARELII.
 zer te verstaan gaf, dat hy zig van deeze o- 1555.
 verdrag veel goeds voor de Landzaaten be-
 loofde, ter oorzaake der nabuurigheid van
 Engeland; van welk Ryk Filips Koning
 was. Voorts, werden deezen de Nederlanden
 opgedraagen, met dezelfde *Souverainiteit*,
Hoogheid en Præ-eminentie, als de Keizer de-
 zelve bezeten hadt, mids hy aanname, alle
 de schulden, ten dienste der Landen gemaakt,
 geregtelyk te voldoen (*l*), waartoe hy zig,
 federt, insgelyks verbondt (*m*). De zegels
 des Keizers werden, naderhand, ook aan stuk-
 ken geslaagen, en nieuwen, met den naam
 en titels des Konings, in de plaats gemaakt
 (*n*). De Koning hieldt, voor eerst, de Raa-
 den der Geregtshoven en alle de andere Amp-
 tenaars in zynen dienst, mids zy hem hunne
 Lastbrieven toezonden, nieuwen van hem ont-
 vingen, en hem op nieuws den eed deeden (*o*).

In Louwmaand des volgenden jaars, stondt XXVIII.
 Karel de V. Spanje en alle zyne andere Heer-Afstand
 schappyen, het Keizerryk uitgenomen, ook van Span-
 af aan zynen Zoon, alleenlyk een inkomen ^{je en 't} Keizer-
 van honderdduizend Kroonen, uit deeze Heer-ryk.
 schappyen, voor zig zelve, behoudende (*p*).
 Midlerwyl, werdt de Vloot, die hem naar
 Spanje voeren zou, in Zeeland, uitgerust. 't
 Liep tot in Oogstmaand des jaars 1556 aan,
 eer dezelve in gereedheid gebragt was. Toen
 eerst

(*l*) Groot-Plakaatb. III. Deel, bl. 27.

(*m*) Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 38.

(*n*) Repert. der Plak. van Holl. bl. 80, 81.

(*o*) Repert. der Plak. van Holl. bl. 79, 80.

(*p*) BOR I. Boek, bl. 4 [6].

KAREL II.
1555.
 eerst begaf Karel zig derwaards, en droeg, eindelyk, voor zyn vertrek, ook de Keizerlyke waardigheid op aan zynen Broeder, den Roomsch-Koning Ferdinand. De Brieven, hiervan verleend, zyn te *Zubburg*, dat is, *Zeeburg* of *Rammekens*, in *Zeeland*, op den zevenden van Herfstmaand, gedagtekend (q). De Prins van Oranje kreeg bevel, om de Keizerlyke Kroon en Scepter, naar *Duitschland*, over te brengen. Men wil, dat hy deezen last ongaarne aannam, zeggende tegen den Keizer, ten aanhooren van Koning *Filips*, „ dat hy hoopte, dat de Hemel hem behoe- „ den zou voor eenen dienst, door welken hy „ de tekens der Keizerlyke waardigheid van „ 't hoofd zyns Heeren neemen, en eenen an- „ deren overbrengen zou moeten.” Hy zelf verhaalt, dat hy iets diergelyks gedacht heeft, en zeer ongenegen tot dit werk geweest is (r). De plegtige overdracht des Keizerryks geschiedde ook eerst, op den vierentwintigsten van *Sprokkelmaand* des jaars 1558, in de tegenwoordigheid der *Keurvorsten*, te *Frankfort* (s).

XXIX.
 Vertrek van Karel den V.
 Karel de V, nu ontbloot van alle zyne Heerlykheid, vertrok, van voor *Rammekens*, op den vyftienden van Herfstmaand (t), in 't gezelschap zynen twee *Zusteren*, de *Koninkinnen* *Eleonora* en *Maria*; en landde, binnen weinige dagen, te *Laredo*, in *Biskaije*. Van hier naar *Burgos* vertrokken, ontdekte hy klaar-

(q) By *BOXHORN* op *REIGERSB.* II. Deel, bl. 512. *Vid.* E. H. *GODELEVÆUS* de *Abdicat. Imper.* p. 646.

(r) *Apolog.* by *BOR* II. Deel, Authent. Stukk. bl. 71.

(s) *METEREN* I. Boek f. 16 vers. H. *GODELEVÆUS* de *Abdicat. Imper.* p. 650.

(t) *METEREN* I. Boek f. 17.

klaarlyk , hoe zeer hy van staat veranderd KARELII.
was , aan het klein getal van Spaansche Groo- 1555.
ten , welk hem te gemoet kwam. Ook moest

hy daar eenigen tyd naar geld toeven ; 't welk hem te harder viel , om dat hy 'er door belet werdt , eenige trouwe Dienaars , die hy wilde afdanken , te beloonen. Sommigen willen , Of hy
dat het hem toen berouwde , de Heerschappy berouw
te hebben afgestaan. Men vindt zelfs , dat van den
Koning Filips , eenige jaaren laater , den Kar- afstand
dinaal van Granvelle , die , van zekeren dag gehad
spreekende , gezeid hadt , dat het de zelfde hebbe.
was , op welken de Keizer , zyn Vader , de heerschappy hadt afgestaan , geantwoord zou hebben , *zo is 't ook dezelfde , op welken hy van zynen afstand berouw gehad heeft.* Doch veelen verwerpen deeze vertelling. Karel , van Burgos vertrokken zynde , en zig , eenigen korten tyd , te Valladolid hebbende opgehouden , begaf zig , terstond , naar het Hieronimiter- Zyn af-
Klooster van S. Joost by Piacenza , betrekken- gezon-
de de kleine wooning , hier , onlangs , ten zy- derd lee-
nen dienste , gebouwd. Hier fleet hy den tyd , ven.
met te paard ryden , planten en boomen kwee-
ken. Ook hieldt hy zig , met hulp van den beroemden Wiskonstenaar , *Jannellus Turrianus* , met het maaken van uurwerken en andere konstuigen , bezig. Doch naar maate dat zyne gezondheid afnam , gaf hy zig meer aan Godvrugtige oefeningen , aan leezen en bidden , over. Ook tugtigde hy zyn lighaam , dikwils , door vinnige geesselslagen : en wil men , dat de geessel , door hem gebruikt , en met zyn bloed bespat , nog lang , onder de gedenktekenen der Oostenryksche

KAREL II. Godsdienstigheid, bewaard geworden is. Dus 1555. leefde hy omtrent twee jaaren, tot dat hem en dood. eene heete Koorts, op den eenentwintigsten van Herfstmaand des jaars 1558, in 't graf sleepte (u). Zyne uitvaart werdt, door de Nederlanden, ook in Holland, met veele plegtigheden, in Wintermaand daar aan, gehouden (v). 't Gerugt, eenige jaaren na zynen dood, hier te lande, verspreid, dat hy, in de gevoelens van Luther, gestorven zou zyn, is ongegrond en onwaarschynlyk (w). Men kan egter niet ontkennen, dat hy zig de laatste Kerkgeregten hadt laten toedienen, door *Bartholomeus Carranza*, Aartsbisschop van Toledo, die, van Ketterye verdagt geworden, in 't jaar 1559, door de Inquisitie, gevat werdt, en tot in 't jaar 1576 gevangen gezeten heeft; wanneer hy, eene plegtige afzweering gedaan hebbende, in hoogen ouderdom, overleedt (x). *Konstantyn de la Fuente*, dien de meesten *Konstantyn Ponce* noemen, Prediker van Karel den V, was ook, kort voor 's Keizers dood, in de gevangenis der Inquisitie geraakt. Hy overleedt 'er, en werdt, sedert, in zyn beeldtenis, verbrand (y). Zulke en diergelyke gevallen hebben sommigen, misschien, doen vermoeden of vaststellen, dat de Keizer zelf niet vreemd was van de Leere der Hervorminge. Doch deeze gedagten zyn ge-

(u) STRADA *Libr. I. p. 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15.*

(v) VELIUS HOOIN, *bl. 272.*

(w) *Voiez* BAYLE *Diction. Art. CHARLES-QUINT Rem. R. & S.*

(x) BAYLE *Diction. Art. CARRANZA. Rem. B. & C.*

(y) BAYLE *Diction. Art. PONCE (Constantin)*

geheel niet overeen te brengen, met eenen KAREL II.
toeleg, om Paus te worden, en de Pauselyke 1555.
waardigheid, in zyn Huis, erfelyk te doen
verklaaren. Ook zyn 'er maar enkelyke Schry-
vers, die hem hiervan verdagt zoeken te
maaken (z).

Dusdanig was het uiteinde van den beroem- XXX.
den Keizer, Karel den V, die veertig jaaren Staat der
over de Nederlanden en zesendertig over het Neder-
Keizerryk geregeerd hadt; doch, by 't afleg- landen en
gen zyner Heerschappyen, betuigde, dat de van Hol-
grootste voorspoed, ooit door hem genooten, land, ten
met zo veel verdriets gemengd was geweest, tyde van
dat hy nimmer eenige waare vergenoeging de Over-
gesmaakt hadt. Wy hebben gezien, dat hy,
eindelyk, alle de Nederlanden onder zyn ge-
bied gebragt heeft, door zig van Friesland,
Groningen, Overysfel, Utrecht en ten laat-
sten ook van Gelderland, waarom zo lang en
bloedig geoorloogd was, meester te maaken.
De vereeniging van alle deeze Landen onder
één Opperhoofd gaf aan dezelve een aanzien,
welk zy nimmer te vooren gehad hadden;
doch stelde de Landen en den Keizer, die 'er
Heer over was, tevens bloot, voor de afgunst
der nabuurige Mogendheden. Hieruit ont-
stonden, onder anderen, de zwaare oorlogen
met Frankryk en deszelfs Bondgenooten, zo
veele jaaren, gevoerd, en kort na dat de Kei-
zer afstand zyner Heerschappyen gedaan hadt,
met een Bestand geëindigd. De toeneemen-
de Koophandel der Nederlanden alleen stelde
hen

(z) BRANTÔME Capit. étrang. Tom. I. p. 36. dans le Dic-
tionnaire de BAYLE Art. CHARLES-QUINT Rem. X.

KAROL II. 1555. hen in staat, om, tot deeze en andere Oorlogen, geweldige schatten, zelfs tot veertig millioenen gouds toe (a), op te brengen. En 't zou den Landzaaten niet lastig gevallen zyn, de veiligheid zo duur te koopen, zo zy, met dezelve, de aloude vryheid hadden mogen behouden. Doch Keizer Karel, de voetstappen zyner Voorzaaten volgende, maatigde zig een volstrekt oppergezag over de Landen aan, zonder zig aan oude gewoonten of aan bezwooren' Voorregten veel te bekreunen. Wy hebben gezien, hoe veele moeite de Staaten van Holland, dikwils, te vergeefs hebben aangewend, om zig te doen ontslaan van lasten, in welken zy niet bewilligd hadden, en om hunne Privilegien voor te staan. Hier kwam de vervolging om den Godsdienst by, die veelen Landzaaten, met naame den Hollanderen, zeer tegen de borst was; en sedert dat de Hervormde Leer, door de Duitsche Krygsknegten, welken de Keizer hier gebruiken moest, en door de vreemde Koopluiden, die zig hier nederfloegen, in de Nederlanden verspreid werdt, meer afkeuring ontmoette dan te vooren. Vooral, na dat men hadt beginnen te vreezen, voor 't invoeren der Spaansche Inquisitie (b), aan welke men, hier te lande, t'eene-maal ongewoon was. 't Besnoeijen van zulke gewigtige vryheden maakte de Landzaaten agterlyker, in het opbrengen der Keizer-

(a) Verantw. des Princ. van Orang. by BOR Authent. Stukk. I. Deel, bl. 3.

(b) FRA-PAOLO Hist. du Conc. de Trente, Livr. V, p. 56.

zerlyke Beden. De Hollanders waren 'er KAREL II.
 egter, in de laatste jaaren van Keizer Ka- 1555.
 rels Regeeringe, tamelyk gereed toe ge-
 weest. Zy zagen zig, na dat Utrecht en
 Gelderland onder 's Keizers gebied waren
 geraakt, beter tegen vyandlyke aanvallen
 gedekt, dan immer te voeren, en bragten
 gaarne veel op, om den Oorlog verre van
 hunne grenzen te houden: terwyl zy hunne
 Zeemagt in staat zогten te stellen, om 'er
 de Schéepvaart en Visschery, daar 's Lands
 welvaart aanhing, door te beveiligen. De
 vaart op de Ooftzee bloeide ook beter in
 Holland, na dat de Keizer, afziende van 't
 bevorderen der belangen van de Kinderen
 des gevangen Konings van Deenemarke,
 de Verbonden, met Christiaan den III. ge-
 maakt, ongeschonden liet; schoon de Hol-
 landers, genoodzaakt 's Keizers belang, hoe
 strydig met hun eigen, voor te staan, te
 voeren, zwaare nadeelen, door den Ooster-
 schen Oorlog, hadden moeten lyden. Doch
 men vergatze ligtelyk, toen men, na 't slui-
 ten der Vrede, den Koophandel herleeven
 zag. Gelukkig zouden Holland en de an-
 dere Nederlanden geweest zyn, zo zy, van
 Heer wisselende, de breuk, onder de voor-
 gaande Regeering, in hunne vryheden ge-
 maakt, allengskens hadden mogen zien hee-
 len. Doch 't gevolg leerde hun, dat Fi-
 lips, 't oor leenende aan de Geestelykheid
 en aan onbedreevenen in de kennis deezer
 Landen, die breuk langs hoe wyder, en
 eindelyk, ongeneeslyk wist te maaken: waar

KAREL II. waar uit een opstand gereezen is, die, in fel-
1555. heid, in duurzaamheid, en in zonderlinge
uitkomst, geene weêrgade gehad heeft, in de
Geschiedenissen der voorige tyden.

B L A D W Y Z E R

der voornaamste Zaaken en Perfoonen,

vermeld, in bet I. II. III. IV. en V. Deel

D E E Z E R

VADERLANDSCHE HISTORIE.

A.

Aa. (*Floris van der*) III. 389
Aagterdorp, (*Sint*) door Lodewyk van Loon, verdelgd. II. 316
Abkoude (Heerlykheid) komt aan Jakob van Gaasbeek. III. 392
Abodriten, eene soort van Slaaven, door Karel den Grooten, in Saxen geplaatst. I. 442. door de Deenen overweldigd. II. 35. doen een' inval in 't Deensche Ryk. II. 44
Abt der Lievevrouwen-Abtdye te Middelburg is het eerste stemmend Lid der Staaten van Zeeland III. 486. V. 225. 429
Abten van Egmond en Bern-bekragtigen de Kameryksche Vrede. IV. 505
ADA, Graavin van Holland, trouwt met Lodewyk, Graave van Loon. II. 299. 300. vlugt naar den Burgt van Leiden. II. 303. wordt naar Texel gevoerd. II. 305. en van daar naar Engeland. II. 305. keert te rug, en sterft. II. 328. 330.
Ada, Prinses van Schotland, trouwt met Floris den III. II. 241. ont-raadt haaren Zoon, Willem, de reis naar Holland. II. 282
Adelbert de Diaken predikt in Kennemerland. I. 357. sterft. I. 373. zyn Lyk gevonden. II. 113
Adelbert en Klemens, Ketters der agtste eeuw. I. 392
Adelbold, Bisschop van Utrecht, doet Graave Dirk den III. den oorlog aan. II. 142. krygt de nederlaag. II. 143. wordt andermaal over-

wonnen. II. 146. maakt Vrede met Dirk den III. II. 148
ADGILLUS, Koning der Friezen, geeft Wilfrid vryheid tot prediken. I. 352
Adminius, Zoon van *Cinobellinus*, een Britsch Koning, wordt, in 't Eiland der Batavieren, ontvangen. I. 85
Admiraliteit. Ordonnantie op dezelve van 't jaar 1487. IV. 237. vernieuwd, in 't jaar 1540. V. 196
ADOLF VAN NASSAU (Keizer) III. 54. 63.
Adolf van Bourgondie, Heer van *Beveren en Veere*, Admiraal, verschilt met die van Holland, over 't verleenen van vrygeleibrieven. V. 140. 163. sterft V. 193
Adolf van Egmond, Zoon van Arnoud, Hertoge van Gelder, is oncenig met zynen Vader. IV. 132. 137. dien hy gevangen zet. IV. 132. 136. hy valt in Yffelsein. IV. 138. wordt te Vilvoorden gevangen. IV. 138. geslaakt. IV. 178. in een gevegt gedood. IV. 179
Adolf van Nassau is Stadhouder van Gelderland. IV. 307
Adrana, Rivier. I. 12. *Aant.* 425
ADRIANUS (Keizer) heeft Batavieren in zyn Leger. I. 190. zyne Markt, hier te Lande. I. 191
Adriaan Floriszoon van Utrecht wordt Leermeeſter van Karel den V. IV. 339. wordt Kardinaal. IV. 415. brengt de herſtelling van Floris Oem van Wyngaarden te wege. IV. 415. wordt Paus, onder den naam van *Adriaan den VI.* IV. 439.

B L A D W Y Z E R

439. zyn bedryf en dood. IV. 440. 445.
- Adriaan van der Goes* wordt Advokaat van Holland. V. 295. begroet den Stadhouder. V. 295
- Adrichem (Simon van)* bestormt het Huis van zynen broeder, *Klaas*. IV. 7
- Aduatiken* in Gallie, door Cezar overwonnen. I. 40
- Advokaaten 's Lands van Holland.
- Albrecht van Loo. IV. 414. Aert van der Goes. IV. 457. Adriaan van der Goes. V. 295
- Aert van der Goes*, Advokaat van Holland. IV. 457. doet eene reis naar Breeme. IV. 464. naar Kameryk. IV. 505. begroet Karel den V. V. 14. trekt wederom naar Breeme. V. 34. legt zyn ampt neder. V. 295
- Afgodery, door welke redenen, in de agtste eeuw, bestreeden. I. 397
- Aflaaten. wyze van 't veilen derzelve in Holland. IV. 417
- Agrikola (Julius)* overwint de Britten. I. 183. 185
- Agrippina*, Germanikus Gemaal. I. 68. haar Hof, hier te Lande. I. 69
- Agrippiner Bouwstad. [*Colonia Agrippina*] nu Keulen. I. 45 *Aanrek.* 130
- Aken*, door Koning Willem, bemagtigd. II. 183. 185.
- Akerfloop*, overvallen door de Westfriezen. II. 268. voor drie jaaren, schotvry verklaard. III. 17
- Alaanen*, een Skytisch Volk, vallen in Gallie. I. 269, 270
- Albinara*, waar te zoeken. I. 193
- Albinus*. Zie *Alcuinus*.
- ALBRECHT VAN OOSTENRYK (Keizer) zoekt Holland aan 't Ryk te onderwerpen. III. 144. verzamelt een heir. III. 145. verdraagt zig met Jan den II. III. 146
- ALBRECHT (Hertog) wordt, door beleid der Hoekschen, tot *Ruwaard* aangesteld. III. 292. 293. voorwaarden hier van. III. 294. hy stelt de Hoekschen in 't bewind. III. 295. belegert Heemskerk. III. 296. ook Delft. III. 297. de Hertog van Gelder verklaart hem den Oorlog. III. 301. maakt Vrede III. 302. hy tragt, door Karel den IV, tot Graaf aangesteld te worden. III. 302. 304. 't gelukt niet. III. 305. hy raakt met het Stigt, over Vreeland, in geschil. III. 305. maakt Vrede. III. 307. raakt in twist met Brabant. III. 309. helpt den Graave van Vlaanderen tegen de Gentenaars. III. 313. handelt met Richard den II. Koning van Engeland. III. 319. wordt *Graaf*. III. 321. raakt in onlust met de Hoekschen. III. 321. 323. en met zynen Zoon, Willem. III. 324. schenkt Voorne aan zynen Zoon, Jan. III. 325. bemagtigt 't Slot te Altena. III. 326. verzoent zig met zynen Zoon, Willem. III. 330. verzamelt een Leger, te Enkhuizen. III. 330. steekt over naar Friesland. III. 332. slaat de Friezen. III. 336. zendt zynen Zoon Willem nog tweemaal derwaards. III. 339. 341. sluit een Bestand met hen. III. 342. vordert rekening van Jan van Arkel en van Bruftyn van Herwyne. III. 344. raakt met Arkel in oorlog. III. 345. sluit een Verbond met de Stad Utrecht. III. 348. maakt Vrede met Arkel. III. 352. sterft. III. 352. zyn aart. III. 353. zyne Weduwe sloot zynen boedel met den voet. III. 354. staat der Regeeringe, ten zynen tyde. III. 356. 359
- Albrecht, Hertog van Saxen*, komt met een Leger herwaards. IV. 243. wordt algemeene Landvoogd der Nederlanden. IV. 259. belegert Montfoort. IV. 263. wint het. IV. 266. komt in Holland. IV. 281. maakt een strengen Zoen met de Kennemers en Westfriezen. IV. 282. stigt Blokhuisen te Haarlem en te Hoorn. IV. 288. verzoent zig met Zierikzee. IV. 290. wint Sluis. IV. 291. en Leerdam. IV. 310. wordt Erfstadhouder van Friesland. IV. 311. laat het bewind aldaar zynen Zoon over. IV. 317. sterft. IV. 318
- Albrecht van Loo*, Advokaat van Holland. IV. 414. V. 195
- Albrecht van Voorne*. Zyn aanzien in Zeeland. III. 9. 33
- Alcuinus*, Leermeeester van Karel den Groo.

der voornaamste Zaaken en Perſoonen.

- Grooten. byzonderheden hemaan-
gaande. I. 431. 437. 443. *Aant.* II. 6.
Alechnere of *Almari* naam der Zui-
derzee, in de agtſte en negende
eeuwe. I. 413. II. 45. 81
ALEID (Vrouw), gehuwd met Dirk
den VII, verſlaat de Weſtfriezen.
II. 278. geeft haare Dogter Ada
ten Huwelyk aan den Graave van
Loon. II. 299, 300. vlugt naar U-
trecht. II. 304. zoekt haare Dogter
uit Engeland te doen keeren. II.
328
Aleid, Dogter van Floris den IV,
trouwt met Jan van Avennes. II.
391. gedraagt zig als Voogdes van
Floris den V. III. 6. 10. wordt op
Vernoutſee geſlaagen. III. 8. ver-
trekt naar Hengouwen. III. 18
Aleid van Poelgeest, byzit van Her-
toge Albrecht, wordt vermoord.
III. 321
Alemannen. waar zy woonden. I. 197.
Aant. worden, door de Romeinen,
beoorloogd. I. 197. door Juliaan ge-
ſlaagen. I. 237. door Klovis over-
wonnen. I. 305. 307
ALEXANDER SEVERUS, door de Ger-
maniſche Lyfwagt, omgebracht. I.
198
Alewyn, Burggraaf van Leiden, ge-
tuigt in een' Giftbrief. II. 198
Alewyn ſpant aan tegen Floris den V.
III. 67. 90
Alfen. Slag aldaar, tuffchen Vrouwe
Jakoba en den Stadhouder Gaas-
beck. III. 467. Tweede ſlag. III. 471
Algiers. ongelukkige rogt derwaards.
V. 210
ALKMAAR, verbrand door de Weſt-
friezen. II. 115. Godevaart met den
Biſſit wordt, binnen deeze Stad,
belegerd. II. 181. zy verkrygt een
Privilegie van Floris den II. II.
213. zy wordt, door de Weſtfrie-
zen, geplonderd. II. 222. 260. 262.
ontvangt vryheden van Willem den
II. II. 401. yvert voor Vrouwe Ja-
koba. III. 470. verliest haar Stads
regt. III. 476. wordt 'er in her-
ſteld. IV. 55. 't Kaas- en Broods
Volk rukt in de Stad. IV. 273. de
Stadhouder zoekt het van daar te
jaagen. IV. 278. de Stad verliest
haare Voorregten andermaal. IV.
284. wordt 'er, op nieuws, in
herſteld. IV. 288. wordt, door
de Gelderſchen, geplonderd. IV.
403. door Chriſtian den II. V. 37
Almari. Zie *Alechnere*.
Aloud, Baljuw van Zuidholland zyn
verſchil met Dordrecht. III. 115.
124, 125. hy wordt omgebracht. III.
127
Altena (*Dirk van*) II. 259. 295. 300.
Zie *Hoorne*.
Altena (*Slot en Heerlykheid van*)
gekogt door Hertoge Albrecht. III.
324. die 't Slot inneemt. III. 326
Alva (*Ferdinand Alvarez de Toledo*,
Hertog van) voert bevel over 't
Keizerlyk Leger. V. 290. 370
Ambiaanen, in Gallie, door Cezar
overwonnen. I. 40
Ambivariten. Hunne oude woning.
I. 4. *Aant.*
Ameide ('t Slot te) door Jan den I.
bezet. III. 113
AMERSFOORT geeft zig over aan de
Kennemers. III. 12. wordt her-
wonnen. III. 14. raakt met Jan
van Beieren in oorlog. III. 438.
kant zig tegen Biſſchop David. IV.
203. wordt in den ban gedaan. IV.
217. door Maarten van Roſſem be-
magtigd. V. 247. doet Karel den V.
hulde. V. 256
Ampten te Utrecht verkogt, voor twee
lyven of langer. IV. 205. aan gee-
ne uitheemſchen te geeven. V. 383.
405. 428.
Amſtel (*Egbert van*) II. 247. raakt
in geſchil met den Biſſchop van U-
trecht. II. 264
— (*Gysbrecht van*) Zoon van Eg-
bert. II. 265. Zie *Gysbrecht van*
Amſtel.
— (*Wolfgard van*) II. 266
Amſtel (*Heerlykheid van*) Twiſt over
eenige goederen in dezelve. II.
264. inval der Kennemerer in Am-
ſtel. II. 314. der Kennemerer,
Waterlanderer en Weſtfriezen. III.
11. de Heerlykheid wordt Jan den
II. opgedraagen. III. 112. en door
hem aan Guy, zynen Broeder. III.
153. Biſſchop Willem valt in Am-
ſtelland. III. 153. de Heerlykheid
wordt aan Holland gehegt. III.
198. 287
AM-

B L A D W Y Z E R

AMSTERDAM of *Amstelredamme*. Oorsprong deezer Stad. II. 266. Zy wordt aan Jan Perlyn opgedraagen. III. 38. 40. door Gysbrecht van Amstel versterkt. III. 83. door de Haarlemmers en Waterlanders verbrand. III. 83. door Bisschop Guy met Voorregten voorzien. III. 199. Opkomst deezer Stad, door den Koophandel. III. 249. Haare oudste Handvesten. III. 250. waar haare Schepenen vonnis haalen moesten. III. 251. Oproer aldaar. III. 366. Brand. III. 453. ander Oproer. IV. 5. De Stad verkrygt de Roomsche-Koninklyke Kroon boven haar Wapen. IV. 249. zy verdedigt het Blokhuis te Ypessloot tegen de Gelderschen. IV. 354. de Voorstad aldaar wordt door de Gelderschen in brand gesteken. IV. 375. zy zoekt het Muider Slot te bezetten. IV. 471. wordt van Lutheranery beschuldigd. V. 5. staat haare Privilegien voor. V. 5. heeft groot belang by den Oosterschen handel. V. 63. Naakloopers aldaar. V. 74. 88. Aanslag der Herdoopers op de Stad. V. 75. 91. Jakob van Kampen komt daar, als Bisschop. V. 80. 81. De Herdoopers bemagtigen den Dam en 't Stadhuis. V. 92. 94. worden overwonnen. V. 97. bedenkingen deezer Stad op den Oosterschen kryg. V. 107. zy wordt met eenen aanval gedreigd. V. 112, 113. men maakt Karel den V. diets, dat de lugt aldaar ongezond is. V. 187. 190. beroerte aldaar, over 't Verlofgeld. V. 206. de Stad veinst zig arm, om met geene leening gekweld te zyn. V. 252. men voorkomt aldaar 't verbod van den uitvoer van 't koozen. V. 293. die van Amsterdam visschen in de Zuiderzee. V. 298. beloop van den tienden penning der Huizen, hier ter Stede, in 1553. V. 386

Amuda. Zie *Muiden*.

Andries van Kuik, Bisschop van Utrecht, begunstigt Floris den Zwarten, tegen Dirk den VI. II. 227

Anglen steeken over naar Britanje. I. 290

Angrivariën, een Germanisch volk. I. 75

Ansfrid, Bisschop van Utrecht. Byzonderheden van zyn leeven. II. 137

Antoninus of *Bassianus* kleedt zig op de Germanische wyze. I. 196. beoorloogt de Alemannen en Katten. I. 197

Antoni van Bourgondie, de groote *Bastaard* bygenaamd, helpt eene beroerte te Zierikzee stillen. IV. 125

Antonis van den Houte, Heer van *Fleteren*, Admiraal van de Zuiderzee, verkondigt vrye roovery. IV. 405

Antonis van Lalaing, Graaf van Hoogstraaten, wordt Stadhouder van Holland. IV. 443. stilt een' Oproer in den Haage. IV. 448. wat middelen hy gebruikt, om de Staaten in de Beden te doen bewilligen. IV. 454. V. 63. 149. zyn verschil met dezelve, over 't kiezen van eenen Kapitein. IV. 485. hy doet Beden. V. 10. beschuldigingen tegen hem. V. 23. hy is misnoegd op de Staaten. V. 58. komt te Amsterdam, om orde tegen de Herdoopers te stellen. V. 81. wordt ook Stadhouder van Utrecht. V. 131. sterft. V. 191

Antonis Perenot, Bisschop van Utrecht, begint in aanzien te koken. V. 358. woont de Kerkvergadering van Trente by. V. 362

Antwerpen (*Simon van*) sneuvelt te Schagen. II. 262

Anzibariën neemen eenige Akkers in, die door de Friezen ontruimd waren. I. 98

Appingadam bezet, door Meinard van Ham. V. 112. gewonnen, door Juriaan Schenk. V. 119

Apronius, Romeinsch Bevelhebber, door de Friezen geslaagen. I. 81

Aquitanië, gedeelte van Gallie. I. 38

Arborichen, by Prokopius, zyn de Armorichen van anderen. I. 278.

Aant.

Ardennerwoud. waar gelegen. I. 367.

Aant.

Aremberg (*Jan van Ligne*, Graaf van) wordt Stadhouder van Friesland, Overijssel, en Groningen. V. 332. 380

Arenakum, Romeinsche Legerplaats in

der voornaamste Zaaken en Persoonen.

- in 't Eiland der Batavieren. I. 174
Arendsberg (*Herman van*) om 't om-
 brengen van Floris den Zwarten,
 in den Ryks ban gedaan. II. 224,
 225, 226.
Argentoratum. Slag aldaar. I. 237
Ariovistus, Veldheer der Germaanen,
 door Cezar overwonnen. I. 38
Arkel (*Heerlykheid van*) aan Hertog-
 ge Willem opgedraagen. III. 376.
 aan den Hertoge van Gelder. III.
 378. wordt met Holland vereenigd.
 III. 388
Arkel (*Jan van*) III. 204
 — (*Willem van*) III. 60. Zie *Otto*
van Arkel en *Jan van Arkel*.
Arlinde, Zuster van Dirk den II, Abt-
 disse te Bennenbroek. II. 116
Arminius, Veldheer der Cherusken,
 slaat Quintilius Varus. I. 63. wordt
 van Germanikus overwonnen. I.
 65. 67. 76.
Armorichen, een Volk in Gallie, reg-
 ten eene vrye Staats-Regeering op.
 I. 275. onderwerpen zig, gedeel-
 telyk, aan de Romeinen. I. 280.
 worden met eenen aanval der A-
 laanen bedreigd. I. 285. verdra-
 gen zig met de Romeinen. I. 288.
 worden één Volk met de Fran-
 ken. I. 308
ARNOLD (Koning) schenkt eenige
 goederen aan Graave Gerolf. II.
 93. draagt Lotharingen zynen na-
 tuurlyken Zoon Zwentibold op.
 II. 94
Arnold, Bisschop van Utrecht, be-
 magtigt Muiden en Weesp. III.
 307. maakt Vrede met Hertoge Al-
 brecht. III. 307. wint de Sloten
 Puttenstein en Loenersloot. III. 308
ARNOUD, Graaf van Holland, de
Gentenaar bygenaamd. II. 124.
 128. 131. verschynt onder de Duit-
 sche Ryks Vorsten. II. 129. beoor-
 loogt de Westfriezen. II. 129. Zyn
 verder bedryf. II. 131. hy sneuvelt,
 te Winkelmade. II. 130
Arnoud van Egmond, Hertog van
 Gelder, werkt in de verkiezing
 eens Bisschops van Utrecht. IV. 49.
 krygt verschul met de Geldersche
 Steden. IV. 136. wordt, door zyn
 Zoon, gevangen. IV. 137. geslaakt.
 IV. 138. verpandt Gelder en Zut-
 fen aan Hertoge Karel. IV. 139.
 sterft. IV. 140
Arvernen, oude Inwooners van Gal-
 lie. I. 38. staan op tegen de Ro-
 meinen. I. 51
Asciburgium, door Civilis, overval-
 len. I. 141
Asperen (*Guy van*) sneuvelt. III. 260
Asperen ('t Slot te) door Willem den
 I. bemagtigd. II. 320. valt den
 Bourgondischen in handen. IV. 184
Affendelft (*Floris van*) Heer van Kyf-
 hoef, gaat als Gezant van Holland
 naar Spanje. V. 161
 — (*Gerrit van*) President van
 den Hove. V. 162
Atringoben. Plaats, daar Bonifacius zig
 ophoudt. I. 413
Atrecht. Vrede aldaar, in 't jaar
 1435 geslooten. III. 522. geeft ge-
 legenheid tot eenige mishande-
 ling der Hollanderen in Engeland.
 III. 525
Attuariën, eene soort van Franken,
 overwonnen door Juliaan. I. 253.
 II. 76
Avaaren. Zie *Hunnen*.
Aubaine (Regt van) afgeschafft in
 Frankryk en in de Nederlanden.
 IV. 304
Audoager, Koning der Saxers. I.
 294
Augsburgsche Geloofsbelydenis. V. 8
Augusta Taurinorum nu Turin. voor-
 val aldaar. I. 113
Augustodunum, door Juliaan, her-
 wonnen. I. 235
AUGUSTUS neemt eene Batavische
 Lyfwagt aan. I. 54. besluit den
 Germaanen te beoorloogen. I. 54.
 Gedenkstuk zynere overwinningen.
 I. 63. hy dankt zyne Batavische
 Lyfwagt af. I. 64. hersteltze we-
 derom. I. 65
Aureliaan overwint de Franken. I.
 208
Austrasia. Zie *Oostfrankryk*.
Azingen en Gebuuren. Oude Reg-
 ters. II. 33

B.

Baarland (*Hugo van*) spant aan tegen Floris den V. III. 67. wordt ter dood gebragt. III. 92

Badubenna (*Woud*) waar gelegen. I. 83

Bagauden. Opstand derzelven, gedempt. I. 219

Bajozens, door de Noormannen, verbrand. II. 84

Bakker (*Jan de*) Priester te Woerden, de eerste, in Holland, om de Hervorming, ter dood gebragt. IV. 428

Balbinus. Zie *Papiënus*.

Baldrik, Bisschop van Utrecht. II. 105. tekent het Bons Verdrag. II. 106.

verjaagt de Noormannen uit Utrecht. II. 108. verkrygt het regt der Munte. II. 120. en andere goederen van Otto den I. II. 120

Banjaard of *Bernardi* (*Albert*) II. 259, 295, 304

Banjaard Scei, Slotvoogd van Medenblik, beschuldigt den President de Wilde van Sodomie. IV. 24

Banqueroutiers (bedrieglyke) voor openbaare dieven verklaard. V. 26

Barden, oude Germanische Digtters en derzelver gezangen. I. 28

Bardes (*Willem Dirkszoon*) Schout te Amsterdam, betigt van Herdoo-perye. V. 411

Bassianus. Zie *Antoninus*.

BATAVIA. Zie EILAND der BATAVIEREN.

BATAVIEREN. Hunne oude wooning.

I. 12. twist met de Katten. I. 12. zy neemen het Eiland des Ryns in bezit. I. 13. hunne gestalte. I.

15. Aart. I. 16. Drink- en dobbelzugt. I. 16. Kleeding. I. 17. Hair.

I. 17. Baard en Knevels. I. 18. Hui-zen. I. 18, 19. Spyze. I. 21. Drank.

I. 22. Huwelyken. I. 22. Onkunde in leezen en schryven. I. 20. Er-

varenheid in 't zwemmen en paard-ryden. I. 20. Wapenen en wyze van fryden. I. 20, 21. Begraaf-

nissen. I. 23. Goden en Godsdienst. I. 23, 27. Waarzegsters. I. 27. Dig-

ters. I. 28. Lotraamingen. I. 28. Schouwspel. I. 29. Regeerings-vorm.

I. 29, 35. Landdagen. I. 30. Kon-ningen. I. 31. Krygsoversten. I. 33. Regters. I. 34. Honderdmannen. I. 34. de Batavieren maaken een verbond met Cezar. I. 46. voorwaar-den van het zelve. I. 47, 48, 49. zy neemen een' strook van't vaste Land van Gallie in. I. 50. helpen Cezar tegen de Britten en Galliërs. I. 51. tegen Pompejus, in Spanje en in Griekenland. I. 52. hun vreemd gedrag, in Theffalie. I. 53. Au-gustus neemt Batavieren tot zyne Lyfwagt aan. I. 54. danktze af. I. 64. hersteltze wederom. I. 64. zy helpen eenen opstand in Pannonie dempen. I. 65. eenigen hunner verdrinken in de Eems. I. 74. zy trekken tegen de Friezen op. I. 81. worden geslaagen. I. 82. wree-ken Kaligulas dood. I. 90. helpen Klaudius tegen de Britten. I. 91, 95. ook Nero. I. 98. wreeken een' toeleg op Nero's leeven. I. 99. hel-pen eene muitery in Gallie dem-pen. I. 101. verklaaren zig voor Galba. I. 102. die de Batavische Lyfwagt afdankt. I. 103. zy kie-zen Vitellius zyde, tegen Otho. I. 104. twisten met de vyfde Keur-bende. I. 105. zwemmen over de Po. I. 106. bestormen Placentia. I. 107. agt Batavische Regimenten slaan aan't muiten. I. 107. laten zig stillen. I. 109. worden naar hun Vaderland gezonden. I. 113. Wa-terstryd der Batavieren. I. 110. Ci-vilis hitst hen op, tegen de Ro-meinen. I. 120. zy slaan de Ro-meinen. I. 124. een Batavische Vleugel loopt tot Civilis over. I. 127. de agt Batavische Regimen-ten trekken naar Neder-Germanie. I. 128. en slaan de Romeinen by Bonna. I. 130. Oorlog der Bata-vieren en Romeinen. I. 131-181. Vrede. I. 181. zy helpen de Ro-meinen Britanje winnen. I. 183. Domitiaans belagchelyke Zegepraal over hen. I. 185. zy blyven vrien-den en bondgenooten der Romei-meinen. I. 183, 189, 195. hunne Ruitery zwemt over den Donauw. I. 190. Staat der Batavische Lyf-wagt, onder Septimius Severus. I.

der voornaamste Zaaken en Persoonen.

193. en onder eenige volgende Regeeringen. I. 196, 198, 200. zy helpen de Alemanen overwinnen. I. 237. weigeren over de Alpen te trekken. I. 251. zyn misnoegd, over Joviaans verheffing. I. 255. verbinden zig met verscheiden volken tegen de Romeinen. I. 257. hunne troepen in 't Romeinsch Leger wyken. I. 295. worden deswege bedreigd. I. 295. hunne Krygsbedryven in Britanje. I. 262. in Thracie. I. 265. laatst berigt, welk men van hun vindt. I. 251, 295
- Batavodurum**, Romeinsche Legerplaats in 't Eiland der Batavieren. I. 175 *Aant.*
- Batten**, oude naam der Batavieren. I. 12 *Aant.*
- Beaumont (Dirk van)** Burgemeester van Dordrecht, gevangen. IV. 195. onthald. IV. 198. inhoud van zyn vonnis. IV. 198. aanmerkingen over het zelve. IV. 199
- Beden der Graaven**, oudtyds, *Bettingen* genaamd. III. 183. van Hertoge Filips, tot betaaling van vreemde Knechten. III. 474, 480. tienjarige. III. 522. tweede tienjarige. IV. 20, 39. sommige Heerlykheden zyn 'er vry van. IV. 24, 40, 391. derde tienjarige. IV. 87. zwaare Bede van Hertoge Karel. IV. 101. van Maximiliaan. IV. 190. de Beden werden, somtyds, voor den vervaltyd betaald. IV. 472. V. 41. Beden van Karel den V. IV. 452. en verv. V. 10. en verv. of Holland en Zeeland een derde van Brabant betaalden. V. 372, 373. Oorzaaken van 't verzwaaen der Beden. V. 405
- Bedriakum**. Gevegt aldaar. I. 111
- Beiling (Albrecht of Arnold)** leevende, in de aarde gedolven. III. 463
- Belgen**. Inwooners van Gallie. I. 38. door Cezar overheerd. I. 39
- Bellovaken**, door Cezar overheerd. I. 40
- Bendelmerebroek**, Moeras aan de Utrechtsche Kerke afgestaan. II. 265. aan Floris den V. III. 39
- Bennenbroek**. Klooster aldaar. II. 116
- Benskoop (Arend van)** spant aan tegen Floris den V. III. 67. rukt hem de Sperwer van de hand. III. 78. wordt naar Kleefsland gevoerd. III. 90. sneuvelt, in de Lek. III. 179, 180
- Bernulf of Bernold**, Bisschop van Utrecht, bevestigt het Verdrag tuschen Dirk den III. en Bisschop Adelbold. II. 154. raakt in twist met Dirk den IV. II. 156
- Berta**, Dogter van Floris den I. trouwt met Filips den I. Koning van Frankryk. II. 179
- BERTHOLD**, Hertog of Koning der Saxers, geslaagen. I. 332
- Betasiën**, Inwooners van het Belgisch Gallie. I. 149 *Aant.*
- BETUWE**. De Deenen slaan zig aldaar neder II. 63, 66, 68, 70. zy werdt, in de elfde eeuw, een Eiland genoemd. II. 143
- Beveren (Dirk van)** verliest het Slot te Beveren. II. 240
- Beverwaard (Zweder van)** sneuvelt in een Scheepsstryd. III. 160
- Binkhorst ('t Slot)** II. 309. *Aant.* door de Kabbeljaauwschen vernield. III. 279. door die van Delft bemagtigd. III. 297
- Bisschoppen van Utrecht**. Aanwas van derzelver gezag en goederen. II. 119. Oorsprong van hunne oorlogen met de Graaven van Holland. II. 139. en van hunne geschillen met de Heeren van Amstel II. 264
- Blaauwvoet (Paulus)** wykt de eerste uit een gevegt by Veere. III. 155.
- Bladelle**. Giftbrief aan Dirk den I. aldaar getekend. II. 108
- Blankart (Thigard)** gemigt in een Giftbrief. II. 198
- Bloenstein (Jan van)** van 't Baljuwschap van Kennemerland verlaaten. III. 295
- Bloote (Filips de)** heeft deel aan den moord van Aleid van Poelgeest. III. 322
- Bockel (Dirk van)** II. 295
- Bodeloden-grave** is Bodegrave. II. 93 *Aant.* 107. Dirk Bavo wordt 'er uit verjaagd. II. 142. Dirk de III. hegt het aan zyn Graaffschap. II. 143
- Boeren-kryg** in Duitschland. V. 4
- Boetselaar (Rutger van)** woont den togt tegen de Gentenaars by. IV. 38
- (*Wessel van*) halfheer van Asperen, IV. 184
- F f *Bojen*

B L A D W Y Z E R

Bojovix, Koning of Veldheer der Kim-
bren I. 9

Bomben. Oudst gebruik derzelven. IV.
220

Bommel bemagtigd, door Hertoge
Karel van Gelder. IV. 364

Bonifacius, een Engelsche of Schotsche
Monnik, komt hier te Lande I.

383. predikt den Friezen. I. 384.

wordt Bisschop en Aartsbisschop. I.

385. zyn titel. I. 386. hoe hy ge-

woon was zig tegen de Afgodery

te kanten. I. 386. en tegen andere

gebreken. I. 388. met naame tegen

de Ketterye. I. 390. bedient zig van

den weereldlyken arm. I. 391. 414

Aant. houdt verscheiden' Kerkver-

gaderingen. I. 394. zyne wyze van

bekeeren. I. 397. hoe hy boeken

bekwame. I. 400. hy zalft Pipyn

tot Koning. I. 405, 406. raadt hem,

de inkomsten der Geestelyken aan

te rusten. I. 406 verschilt met den

Bisschop van Keulen, over 't Regt

tot de Utrechtsche Kerke. I. 408.

zoekt deeze Kerk den Roomschen

Stoel te onderwerpen. I. 410. pre-

dikt, voor 't laatst, onder de Frie-

zen. I. 413. wordt, by Dokkum, om-

gebragt I. 415. te Utrecht, en daar-

na te Ments, begraven I. 416.

zyne giften en schriften. I. 417

Bonna nu **Ben**, Legerplaats der Ro-

meinen I. 129 **Aant.** verdrag aldaar,

in de tiende eeuw, gemaakt. II. 105

Bornisse, scheid tusschen Holland en

Zeeland. II. 238, 252 **Aant.**

Borndiep, een Meer in Friesland. I.

276, 413

Borselen (**Adriaan van**) gehuwt met

eene natuurlyke Dogter van Her-

toge Filips. IV. 58

———— (**Allard van**) voor Ryffel

gevangen. II. 335

———— (**Floris van**) verzoent zig

met Floris den V. III. 50

———— (**Floris en Nikolaas van**)

III. 331

———— (**Wolferd van**). Zie **Wol-**

ferd van Borselen.

Boternisse (**Kostyn van**) spant aan te-

gen Floris den V. III. 67, 90

Bostingen of **Beden** der Graaven. III.

185. Zie **Beden**.

Boudewyn van Holland, Broeder van

Floris den III. wordt Bisschop van

Utrecht. II. 267. helpt Floris den

III. tegen de Friezen. II. 267. twist

met Brabant en Gelder over de

Veluwe. II. 268. valt in de Velu-

we. II. 270. en in 't Graafschap Zut-

fen. II. 271. verdraagt zig. II. 272.

zyne onlust met den Graave van

Gelder. II. 284. hy valt in de Ve-

luwe. II. 287. sterft. II. 288

Boudewyn de V. Graaf van Vlaande-

ren, valt in Friesland. II. 156. wordt

in 't regt op de Zeeuwsche Eilan-

den Bewesterscheide bevestigd. II.

175. zoekt Robert de Fries in 't

bewind over Holland te stellen. II.

176. sterft. II. 178

Boudewyn de VI. Graaf van Vlaande-

ren, valt in Holland. II. 178. wordt

door Robert de Fries overwonnen.

II. 179

Bordeaux bemagtigd, met hulp der

Hollanderen en Zeeuwen. IV. 42

Boxinchem (**Zweder van**) herwint U-

trecht. III. 14

Brabanders mogen, in Holland, ge-

arresteerd worden. V. 350

Broderode (**Dirk van**) onderwerpt de

Westfriezen aan Floris den V. III. 43.

tekent een Verbond met Frankryk.

III. 62. wordt uit den Raad gezet.

III. 109. woont een' togt naar

Vlaanderen by. III. 204

———— (**Jan van**). III. 338

———— (**Reinoud van**) wordt Bal-

juw van Kennemerland. III. 295.

haat der Kabbeljaauwschen tegen

hem. III. 296

———— (**Willem van**) III. 439,

442, 483. Zie **Frans en Reinoud**

van Broderode.

BRIEL. Aandeel deezer Stad in eene

tienjarige Bede. III. 522

Brinio, de Kaninefaat. Gedrag zyns

Vaders, omtrent Kaligula. I. 88. hy

wordt tot Legethoofd der Kanine-

faaten verkooren. I 122

Britannie, door de Romeinen be-

magtigd. I. 185. Oude afvaarten

derwaards. I. 196 **Aant.** door de

Saxers, Friezen, Anglen en Jut-

ten overheerd. I. 289, 292

Britannisch Kruid in Friesland, aan

Germanikus getoond. I. 79

Britten (**Hais te**) Gelegenheid van

het

der voornaamste Zaaken en Personen.

- hetzelfde. I. 70. naamsoorsprong. I. 83, 292. of 'er eene Roomsche Winterlegering geweest zy. I. 122, 197.
- Brittia**, by Prokopius, is Britannie. I. 291 *Aant.* 319
- Brocomagus**, door Juliaan gewonnen. I. 235
- Brockhuizen (Reyer van)**; een Gelderschman; verrast Leiden, aan 't hoofd der Hoekschen. IV. 194 wykt ter Stede uit. IV. 197
- Bronkhorsten en Hekeren** twist in Gelderland. III. 300
- Bruckstren**, waar zy woonden. I. 66
- Aant.* voegen zig by Civilis. I. 131
- Brutechilde**. Voorbeelden haarer wreedheid I. 329. Haar deerlyk einde. I. 330
- Burdine of Bardone**. Zie *Berndiep*.
- Burgemeesters der Steden, wanneer ingesteld. III. 361
- Burggraaf van Zeeland**. II. 239
- Burgondiërs**. Hunne oude wooning. I. 219. *Aant.* zy worden, door Maximiaan Herkullus, verwonnen I. 219. slaan zig in Gallie neder. I. 230. verdrukken de Belgen. I. 281
- Burg** en **Burggraaffschap** van Leiden. Oud verdrag daar op ziende. II. 326, 327. 't komt aan de Graaflykheid. III. 442
- Burgen der Romeinen. Hun gebruik. I. 122
- Burmanla (Overste)** doet die van 't Stigt overlast. V. 259
- Buskruid. eerst gebruik daarvan, hier te Lande. III. 279, 307.
- Bussche (ten)** sterkte aldaar. II. 314
- Baureh** ingenomen door Karel van Egmond, Hertoge van Gelder. IV. 308
- C. Zie ook K.**
- Castre (Heer van)** woont het beleg van 't Blokhuis te Workum by. IV. 443 is Kaptein van Holland. IV. 453, 455. wordt Onderstadhouder. IV. 473. onbekwaam gehouden, om langer Kapitein te zyn. IV. 485, 487
- Cativultus**; Koning der Eburonen. I. 47 *Aants*
- Cerialis (Petilius)** trekt op tegen Civilis. I. 159. komt in Germania
- I. 162. verjaagt de Treviren. I. 163. versmaadt het gebied over Gallie. I. 164 overwint Civilis. I. 166. strydt andermaal tegen hem, op 't ondergelopen Veld. I. 168. behaalt de zege. I. 172, 177. zyne Vloot overvallen. I. 177. hy plondert het Eiland der Batavieren. I. 179. treft de Vrede met Civilis en de zynen. I. 180, 181
- CEZAR (KAJUS JULIUS)** Veldheer der Romeinen; slaat de Helvetiërs. I. 38. verwint Ariovistus. I. 39. overheert de Belgen I. 39. verjaagt de Uzipeeten, Tenkteren en Sikkambren. I. 44, 46. trekt over den Ryn. I. 46. verbindt zig met de Batavieren. I. 46. en met eenige andere volken. I. 48. overwint de Britten. I. 51. zyne verdere Krygsbedryven. I. 52, 53, 54
- Chabonen of Cavionen**, door Maximiaan Herkullus, verwonnen. I. 219
- Chamaven**, eene soort van Franken I. 227. *Aant.* door Juliaan betuugeld. I. 244
- Charietto**; een Frank, bedwingt de Qunden. I. 249. beoorlooft de verbonden Germanische Volken. I. 258
- Charlemont**, door Willem van Nassau, versterkt. V. 416
- Chateau in Cambresis**, door Karel den V. ingenomen. V. 260
- Cherascen** verbinden zig met de Katten. I. 12. hunne wooning. I. 60
- CHILDEBERD**, Koning van Oostfrankryk, verdelgt de Warners. I. 327. zyne Wet. I. 328
- CHILDEBERT DE II.** wordt Koning van Oostfrankryk. I. 347
- Childerik**, Koning der Franken. I. 293
- Chilperik** stelt zig in 't bezit van Oostfrankryk. I. 326
- Chinnelofara**, een onbekend water. II. 126, 127
- Christiaan de II.** Koning van Deenemarke, raakt met de Hanze-Steden in oorlog. IV. 326. houdt veele Schepen aan in de Zond. IV. 413. ontlaatze wederom. IV. 413. wykt naar de Nederlanden. IV. 455. zoekt hier Schepen uit te rusten. IV. 456
- V. 34. begeeft zig naar Oostfriesland V. 39. valt in Holland. V. 37.
- plon-

B L A D W Y Z E R

plondert Alkmaar. V. 37. men beweegt hem 't Land te ruimen. V. 38. hy reist naar Noorwegen. V. 39. wordt gevangen. V. 39. zyn uiteinde. V. 39
Christiaan de III. Koning van Deenemarke. Vredehandeling met hem. V. 59. Verbond van Koophandel. V. 66. nieuwe onlusten. V. 102. hy verbindt zig met Karel van Gelder. V. 109. men treft een Bestand met hem. V. 121. hy verbindt zig met François den I. V. 215. zyne onderneemingen ter zee. V. 221. hy maakt een Verbond met Karel den V. V. 262. vordert meer tol, dan te vooren. V. 327
CIVILIS. Zie **KLAUDIUS CIVILIS.**
Cobel (François) Raad van Holland. IV. 405, 421, 431
Colonia Trajana of Volkplanting van Trajaan, waar te zoeken. I. 190
Communes (Filips van) Kamerling van Hertoge Karel van Bourgondie IV. 105
Concilie. Zie Kerkvergadering van Trente.
Conflans (Vrede van) IV. 85
Congiegeld. Zie Kooren.
Conkingi verjaagen Roruk. II. 72
Consens (AÛe van). Voorbeeld van eene der merkwaardigsten onder Karel den V. V. 64
Contrabande goederen. Wat 'er onder verstaan werdt. V. 369
Costumen of Landsgewoonten bevolen in geschrift te stellen. V. 25
Cruptorix Hoeve in Friesland. I. 83

D.

D*aciërs.* Hunne oude wooning. I. 186
DAGOBERT, Koning van Oostfrankryk, overwint de Saxers en Friezen. I. 331. stigte eene Kerk en Tolhuis te Utrecht. I. 337, 338. ontstaat de Saxers van eene jaarlyksche schatting. I. 343. sterft. I. 344
DAGOBERT DE II. wordt Koning van Oostfrankryk. I. 346. wordt in ballingschap gezonden. I. 347. op den Troon hersteld. I. 349
Dagvaarten der Steden. Wanneer in gebruik geraakt. III. 426. ge-

steldheid derzelven, in de vyftiende eeuw. III. 546
Damiate, in Egipte. Togt der Friezen derwaards. II. 345. Gelegenheid der Stad. II. 346. zy wordt belegerd en ingenomen met hulp van Graave Willem den I. II. 346-349. of de Haarlemmers hier Zaagschepen gebruikt hebben. II. 350
Danewerk, overblyffels van een muur, aan de Eider, dus genaamd. II. 37
Daufyn. Zie *Jan, Hertog van Touraine.*
David van Bourgondie, natuurlyke Zoon van Hertoge Filips, wordt, door den Paus, tot Bisschop van Utrecht aangesteld. IV. 49, 53. Verdrag tusschen hem en Gysbrecht van Brederode. IV. 59. hy verzekert zig van deezen en van Heere Reinoud. IV. 130. doet Utrecht en verscheiden Heeren in den ban. IV. 217. wordt gevangen. IV. 230. hersteld. IV. 230. sterft. IV. 315
David Jorisz van Delft. zyne levensbyzonderheden. V. 151
Deenen of *Noormannen* doen eenen inval in Gallie. I. 311. worden door Theodebert verwonnen. I. 311. vallen in Engeland. I. 438. oorloogen met Karel den Grooten. II. 35. vallen in Friesland. II. 38. veranderingen in hun Ryk. II. 41. zy verjaagen Heriold. II. 43, 46. overvallen Duurstede. II. 51, 53, 63, 64, 68, 70. ook Walcheren en andere oorden. II. 53, 58, 69, 84, 87. hunne geweldenaaryen te Egmond en te Noordwyk. II. 55. zy overmeesteren Friesland en de Betuwe. II. 62, 63, 68. hunne zeeschuimeryen. II. 66. zy winnen Utrecht. II. 68. slaan zig te Nieuw-megen neder. II. 84. en te Haslou. II. 85. zy worden, door de Teisterbantfche Friezen, geslaagen en uitgerooid. II. 91. vallen in Utrecht. II. 118. in Tiel. II. 134. trekken af. II. 137
DELFT, door Godefrid den Bultenaar, gestigt. II. 182. verkrygt Handvesten van Willem den II. II. 404. werpt de Vlaamsche bezetting uit. III. 166. kant zig tegen Hertog

der Voornaamste Zaaken en Persoonen.

- tog Albrecht. III. 295. die de Stad inneemt. III. 297. zy wordt van Lutheranye beschuldigd. V. 5. brand aldaar. V. 113
- Deventer** door de Saxers overvallen. I. 425. aan de Bisschoppen van Utrecht gekomen. II. 270. belegerd. II. 270, 287
- Diemen**. die van Diemen bergen hunne buuren, in eenen Watervloed. II. 263
- DIRK (Graaf)**, uit het geslacht van Karel den Grooten, beoorlooft de Saxers. I. 427. trekt op tegen de Hunnen. I. 434, 439
- DIRK (Graaf)** bekamt het Woud Wasda. II. 73. sneuvelt. II. 84
- DIRK DE I**, Graaf van Holland, wordt, in zyne jeugd, naar Frankryk gezonden. II. 90. volgt zynen Vader Gerolf op. II. 96. of hy dezelfde zy met *Odokar*. II. 101. hy valt Karel den Eenvoudigen toe. II. 104. ondertekent een Verbond tusschen Keizer Henrik en Koning Karel. II. 106. wordt, door den laaften, in zyn Graaffchap bevestigd. II. 107. bekamt het bewind over de Kerkengoederen van Egmond. II. 108. waarom hy voor den eersten Graaf van Holland gerekend worde. II. 113. hy sterft. II. 114
- DIRK DE II**, Graaf van Holland. II. 114. overwint de Friezen. II. 115. stigt eene Kerk te Rynsburg. II. 116. trekt tegen de Hunnen te velde. II. 117. verschynt onder de Ryksgraaven. II. 118. mengt zig in den twist over Lotharingen. II. 122. of hy zekere Gift gedaan hebbe aan 't Blandiner Klooster. II. 123. Otto de III. staat hem 't vol bezit van eenige Leenen af. II. 125, 132. hy sterft. II. 128
- DIRK DE III**, Graaf van Holland. II. 132. geduurende zyne minderjaargheid en daarna, worden de Westfriezen tot onderwerping gebragt. II. 133. zyn geschil met de Utrechtsche Kerk. II. 139. hy stigt Dordrecht. II. 140. zyn tol aldaar veroorzaakt klagten. II. 141. hy verjaagt Dirk Bavo. II. 142. overwint Bisschop Adelbold. II. 143. behaalt de zege tegen verscheiden Mogendheden, omtrent de Merwe. II. 143. maakt Vrede met Bisschop Adelbold. II. 148. woont de Ryksdagen by. II. 149. trekt naar 't Heilig Land. II. 151. sterft. II. 153
- DIRK DE IV**, Graaf van Holland. II. 153. raakt in geschil met Vlaanderen. II. 152. met den Bisschop van Utrecht. II. 154. zyn oorlog met Henrik den III. II. 157-163. zyne ontmoeting, te Luik. II. 163. hy wordt, te Dordrecht, verraderlyk, omgebragt. II. 164
- DIRK DE V**, wordt Graaf van Holland onder de voogdye zynner Moeder. II. 170. wykt naar Vlaanderen. II. 181. keert naar Holland. II. 186, 187. belegert het Slot te Yffelmonde, en wint het. II. 188, 189. wordt ingehuldigd. II. 190. trouwt. II. 193. of hy tegen de Friezen geoorloofd hebbe. II. 193. hy sterft. II. 196. zyn Giftbrief, ten behoeve der Egmondsche Abdye. II. 196
- DIRK DE VI**, Graaf van Holland, onder voogdye zynner Moeder Petronella. II. 216. twist met zynen Broeder Floris. II. 219. valt in Westfriesland. II. 220, 221. slaat de Westfriezen en Kennemers. II. 222, 223. verdraagt zig met zynen Broeder. II. 223. beoorlooft de Stigtschen. II. 227. belegert Utrecht. II. 230. breekt het beleg op. II. 230. trekt naar 't Heilig Land. II. 232. maakt de Kloosters te Egmond en te Rynsburg, alleen van den Paus afhankelijk. II. 232. dringt Utrecht eenen Bisschop op. II. 234, 235. sterft. II. 236. wordt onder de Ryksvorsten geteld. II. 236
- DIRK DE VII**, wordt Graaf van Holland. II. 274. poogt zig van de Leenroerigheid wegens Zeeland Bevester-Schelde te ontslaan. II. 275. is met zynen Broeder, Willem, oneenig. II. 276. verdryft de Vlaamingen uit Walcheren. II. 279. verzoent zig met zynen Broeder. II. 280. heeft het bewind over 't Stigt. II. 282. neemt zynen Broeder gevangen. II. 283. belegert

B L A D W Y Z E R

Utrecht. II. 289. bemagtigt 's Hertogenbosch. II. 290. wordt gevangen. II. 290. sluit een nadeelig Verdrag met Henrik den I, Hertoge van Brabant. II. 201, 293. sterft. II. 295, 299, 304 *Aant.*

Dirk de II. Bisschop van Utrecht. II. 283. onderneemt eene geldligting in Friesland. II. 288. wordt gevangen. II. 289. geslaakt. II. 289. Lodewyk van Loon verbindt zig met hem. II. 313, 322. hy wint Ten Bussche. II. 315. keert naar 't Stigt. II. 316. wint Dordrecht. II. 320. verdraagt zig met Willem den I. II. 321

Dirk, Graaf van Kleve, aanvaardt de Regeering van Holland, na Floris den V. dood. III. 86, 88, 90, 92.

Dirk Bave, uit het Graffschap Bodegraave, door Dirk den III, verjaagd. II. 142

Dirk de Snyder, voorganger der Naaktlooperen, te Amsterdam. V. 88

Dispargam, waar gelegen. I. 282

Divedarum Stad der Mediomatriken. I. 162

Doersburg, aan den Yssel, of 't naar *Druzus* genoemd zy. I. 57. door de Noormannen, bemagtigd. II. 88

Dogge- of Kabbeljaauw-visschery. Men poogtze, in oorlogstyd, vry te doen verklaren. V. 136, 139

Dokkam. Bonifacius wordt, naby deeze Stad, gedood. I. 413

Domburg (Jan van) wordt onthald. IV. 21

DOMITIAAN wordt Keizer. I. 184. houdt eene belagchelyke zegepraal, over de Germanen en Batavieren. I. 185

Doodslag, ondtyds met geldboeten gestraft. II. 27. wanneer eerst met de dood. II. 404. in dronkenschap, zwaarer te straffen. V. 27, 292

Doopsgezinden. Oorsprong derzelven. V. 68. zy worden vervolgd. V. 69. geestdruyers onder hen. V. 70. *Zie Herdoopers.*

Door Gods genade. Betekenis deezer spreekwyze. II. 197 *Aant.*

DORNBRECHT, of 't op de plaats van *Durfs* gestigt zy. II. 101. Dirk de III. is 'er stigter van. II. 140. en stelt 'er eenen tol. II. 140. Kei-

zer Henrik de III. neemt Dordrecht in. II. 159. Dirk de IV. herwint de Stad. II. 163. hy wordt aldaar omgebracht. II. 164. Kapel te *Tbur-redrecht* of Dordrecht. II. 172. Dordrecht wordt aan Brabant afgestaan, II. 293. komt wederom aan Holland. III. 35, 127. wordt door de Stigtichen bemagtigd. II. 320. verkrygt Handvesten van Willem den II. II. 402. Koophandel aldaar. III. 51, 140, 102. wolstapel van daar verlegd. III. 58. verschil der Stad met Wolferd van Borselen en den Baljuw Aloud. III. 115, 124. zy ontvangt Jan den II. tot Graave. III. 139. verschildt met verscheiden Steden, over 't Stapelregt. III. 208. V. 188. geweldige oproer aldaar. III. 367. de Stad neemt Vrouw Jakoba niet voor Graavin aan. III. 417. erkent Jan van Beieren voor Ruwaard. III. 418, 435. ontvangt van hem gunstige Handvesten. III. 425. zy wordt belegerd, door Jan van Brabant. III. 429. verlaaten. III. 430. de Regeering wordt aldaar veranderd. III. 536. IV. 9. onlust aldaar. IV. 8. eenige Poorters trekken tegen de Husiten, ten stryde. IV. 28, V. 304. de Stad verzoent zig met Hertoge Filips. IV. 56. de Regeering wordt 'er veranderd. IV. 80. tweespalt aldaar. IV. 127. de Hoekschen raaken 'er in 't bewind. IV. 175. daarna de Kabbeljaauwschen. IV. 195, 196. Jan van Montfoort poogt de Stad te verrassen. IV. 215. eerste beginsels der Hervorminge aldaar. IV. 415, 418. de Pensionaris deezer Stad neemt het Ampt van den Advokaat waar, in deszelfs afzyn. V. 34. zy wil geen een lyn trekken met de andere Steden, om 't verlofgeld op 't koorren afgeschaffte te krygen. V. 199. bezending der Staaten hier over. V. 200. vrees aldaar voor de Gelderschen. V. 237

Derp (Filips van) Thesaurier van Holland. III. 377

— (Jeronimus van). IV. 453

Devras, Zeegevegt voor deeze Stad. V. 401

DRAG.

der voornaamste Zaaken en Persoonen.

DRECHTER-FRIEZEN vallen in Kennemerland. II. 235. verdraagen zig met Floris den III. II. 240. verzoenen zig met Floris den V. III. 45

DRENTÉ. Vrye jagt aldaar der Utrechtſche Kerke geſchonken. II. 121. ook verſcheiden' Landeryen. II. 154. ſtaat van dit Graaffſchap. II. 227. inval in het zelve. II. 229. onluſten aldaar. II. 284, 361

Dronkaarts uit de Wet en Regtbanken te weeren. V. 27

Druiden. Galliſche Digters. I. 147. een hunner voorzeggingen. I. 147

Drukkonſt, te Haarlem, gevonden. III. 504

DRUZUS graaft eene Graft van den Ryn in den Yffel. I. 56. legt een' dyk, langs den Ryn. I. 58. beoorlooft verſcheiden' Germaniſche volken. I. 58. ſterft op den her- togt. I. 61. men ſtigt hem een' altaar. I. 61

Duiſche orde. Dierzelfer oorsprong. III. 253

Duivenvorderde (*Dirk van*) mishandelt het Standbeeld van Vrouwe Jakoba. III. 517

———— (*Filips van*) III. 152

———— (*Willem van*) III. 224

Durfos, volgens ſommigen, Dordrecht, wordt belegerd. II. 101, 102. 't beleg wordt opgebroken. II. 103

Duure tyd, in 't jaar 1315. III. 201. in 't jaar 1437. III. 532. in 't jaar 1532. V. 42. in 't jaar 1536. V. 122

Duuren bemagtigd, door René van Chalons. V. 237. verlooren. V. 237 hervonnen, door Karel den V. V. 255

Duurſtede. Haven aldaar. I. 338. ſlag by deeze Stad. I. 363. zy wordt Heriold ter Leen gegeven. II. 48. door de Deenen overvallen. II. 51, 54, 63, 68. Koophandel aldaar. II. 52, 70. de Stad wordt, door Roruk, bemagtigd. II. 64. de Koopluiden aldaar, door de Deenen, overvallen. II. 70

Dwingelanden (dertig) in 't Roomſche Ryk. I. 201

Dyk van Druzus. I. 58. door Paulinus Pompejus voltooid. I. 95

Dyken (lange) van Domitius. I. 67

Dyken door Floris den IV. gelegd. II. 360 *Aant.* Wendeldyk. II. 360 *Aant.*

———— (Weſtfrieſche) met balken en paalwerk beſchut. IV. 91. 't bewind over dezel en aan Karel van Poitiers opgedraagen. IV. 395

E.

Eardulf, Koning van Nordhum- berland, neemt zyne toevlugt tot Karel den Grooten, te Nieuw- megen. II. 37

Eburonen, oude inwoners van Gal- lie. I. 43. ſtaan op tegen de Ro- meinen. I. 51

EDAM verzoent zig met Hertoge Al- brecht van Saxon. IV. 286

EDELEN, van ouds Raaden der Graa- ven. II. 261, 311. oorsprong van hun gezag in Holland. II. 306. wanneer *Ridders* genaamd. II. 307. wanneer *Knaapen*. II. 308. hunne goederen en ſloten. II. 308, 309. zy ſtonden over 't maaken van Vrede en Oorlog. II. 311, 312. en andere verdragen. III. 24. twiſten met de Steden, over 't draagen der gemeene laſten. III. 183. hun klein getal, ten tyde van Karel den V. V. 249

Eder. Zie *Adrana*.

Eduard de I. Koning van Engeland, ontvangt een' Brief van Floris den V. III. 20. verbiedt den uitvoer der Wolle. III. 21. handelt, over een dubbel Huwelyk, met Floris den V. III. 23, 30, 31. legt den Wolſtapel te Dordrecht. III. 53. verlegt dien naar Brugge en Meche- len. III. 58. hoe ver hy de hand hadt, in 't ongeluk van Floris den V. III. 64, 65, 72, 73. hy krygt kennis van Floris dood. III. 87. zoekt Jan den I. in 't bewind te ſtellen. III. 93, 103. doch zelf mer- kelyk gezag te bekomen over Hol- land. III. 96

Eduard de III. Koning van Enge- land, met Hollandſche hulp, op den Troon geſteld. III. 210. han- delt met Willem den III. over een verbond tegen Frankryk. III. 230.

B L A D W Y Z E R

- sluit 'er den, met Willem den IV. III. 237. wordt *Ryks Stedebouder*. III. 240. of hy Gelder tot een Hertogdom verheeven hebbe. III. 242. beweert, dat zyne Gemaalin regt heeft op deeze Landon. III. 267, 270. krygt, voor een' tyd, deel aan de Regeering. III. 277. staat van 't Regt zyner Gemaalinne af. III. 303
- Edaard de IV.** wordt Koning van Engeland. IV. 78. verbindt zig met Hertoge Karel. IV. 103. raakt in onlust met den Graave van Warwick. IV. 108. vlugt naar Holland. IV. 113. wordt hersteld. IV. 116. sluit een verbond van Koophandel met Maximiliaan en Maria. IV. 181. met de Friezen enden Heere van ter Schelling. IV. 182. sterft. IV. 233
- Eduard de VI.** Koning van Engeland. V. 296. zyn uiterste wil en dood. V. 388
- Edvard,** Hertog van Gelder, verklaart Hertoge Albrecht den oorlog. III. 301. maakt vrede met hem. III. 302
- Eduen.** inwooners van het eigenlyk Gallie. I. 37. staan op tegen de Romeinen. I. 51
- Edzard,** Graaf van Oostfriesland, helpt Franiker ontzetten. IV. 318. wordt tot Heere van Groningen ingehuldigd. IV. 325. raakt in geschil met Hertoge Joris van Saxon. IV. 382. verbindt zig met den Hertoge van Gelder. IV. 384. wordt ontzet van 't bewind over Groningen. IV. 386. sterft. V. 35
- Eed der Graaven** geschiedde, van ouds, voor dien der Staaten. III. 547. V. 337, 338
- Eenigenburg,** Slot in Westfriesland. III. 44. geslegt. III. 99
- Egbert,** Zoon van Dirk den II. II. 125. wordt Bisschop van Trier. II. 126
- Egbert de II.** Markgraaf van Brandenburg, verliest zyne Graaffschappen Oostergouwe, Westergouwe, Islegouwe en Staveren. II. 193, 194, 196
- EGGARD,** Graaf van Walcheren, sneuvelt. II. 53
- Eggers.** Zie *Willem Eggert*.
- Egmond of de Hegge.** Adelbert predikt, en sterft aldaar. I. 373. Geweldenaaryen aldaar, door de Deenen, gepleegd. II. 55. de Kerken en Kerken-goederen van Egmond worden onder 't bewind van Dirk den I. gesteld. II. 109. de Westfriezen verwoesten 't Klooster aldaar. II. 115. 't wordt, door verscheiden' Graaven, begiftigd. II. 132, 196. 't Slot aldaar, door Lodewyk van Loon, verbrand. II. 316. verschil tusschen den Heer en Abt van Egmond. III. 385. de Heerlykheid tot een Graaffschap verheeven. IV. 233
- Egmond (Allard van)** sneuvelt te Schagen. II. 262
- (Allard van). III. 204.
- (Berwoud van) sneuvelt. II. 215
- (Berwold van). II. 259
- (Willem van). II. 361. sneuvelt. II. 373
- (Wouwer van). II. 295, 300.
- III. 16. Zie *Adolf, Arnoud, Floris, Fredrik, Georgius, Jan, Lamoraal en Maximiliaan van Egmond*.
- Egomir,** Legerhoofd der Cherusken. I. 76
- EILAND der BATAVIEREN.** Gelegenheid. I. 4, 14. of het tot Germanie, of Gallie behoord hebbe. I. 4, 5. oudste bewooners van het zelve. I. 6. *Aant.* 7. het wordt, door de Batavieren, ingenomen. I. 13. Germanikus verzamelt aldaar eene Vloot. I. 73. Vitellius beveelt 'er eene werving te doen. I. 118. 't wordt, door Cerialis, geplonderd. I. 179. Wapenhuis aldaar. I. 194. oude opschriften. I. 195. inval der Franken, in het zelve. I. 202. de Saliërs wonen 'er in. I. 243. doch worden 'er uit verjaagd, door de Quaden. I. 247. Theodosius brengt 'er 't toneel des oorlogs. I. 261
- Eilanden in Friesland** waren, oudtyds, Oostergo en Westergo. I. 376
- Eilanden der Saxers,** waar gelegen. I. 296. *Aant.* overmeesterd, door de Franken. I. 296
- Einde*

der voornaamste Zaaken en Personen.

Einde (Jakob van den) Pensionaris van Delft. V. 375

Elburg, gewonnen door den Graave van Buuren. IV. 493

Eligius koopt eenige gevangen Saxers vry. I. 334. wordt Bisschop van Noyon. I. 336. *Aant.* predikt den Friezen en Zeeuwen. I. 345

Emmanuel Filibert, Hertog van Savoye, voert bevel over 't Leger van Karel den V. V. 399

Emmenes begeeft zig onder Holland. III. 272

Enge (Bernard uit den). III. 17

Engeland. Oude staat van dit Ryk. II. 187. Koophandel der Nederlanden in het zelve. III. 21, 187, 405, 498. IV. 89, 233, 302, 321. de Koning beweert de oppermagt te hebben over de zee, die 't Ryk omringt. III. 169. *Aant.*

Engelbert van Kleeve wordt tot Beschermheer van Utrecht verkooren. IV. 204. stillt de misnoegde burgery. IV. 215. wordt, door den Bisschop, in den ban gedaan. IV. 217. verrast Utrecht. IV. 226. wordt gevat. IV. 227. geslaakt. IV. 231. keert naar zyn Vaderland. IV. 231. komt, met Fransche hulp, in Gelderland. IV. 347

ENGELBERT VAN NASSAU, Heer van Breda, wordt algemeene Landvoogd. IV. 320. sterft. IV. 331

ENKHUIZEN. Avennes landt aldaar. III. 102. Hertog Albrecht verzamelt 'er een Leger. III. 330. wreedheid der Hoekschen aldaar. III. 475. aanslag der Gelderschen op deeze Stad. V. 141. zy lydt zwaare schade ter zee. V. 368

Enno, Graaf van Oostfriesland. V. 35. heeft geschil met Balthazar van Ezens. V. 35

Entszoen (Gerrit) Burgemeester van Enkhuizen, zoekt de Friezen te beweegen, om zig Hertoge Karel te onderwerpen. IV. 107. helpt eenē beroerte te Zierikzee stillen. IV. 125

Erasmus (Desiderius) houdt briefwisseling met Bisschop Filips van Bourgondie. IV. 419. draagt een zyner werken op aan de Landvoogdesse, Koninginne Maria. V.

22. sterft. V. 130. agting der Staten van Holland voor hem. V. 130

Ever (Gerard). III. 17

EVERARD. Graaf, zo men meent, van Hameland, verliest zyn Graafschap. II. 91. doodt Godefrid den Noorman. II. 91. bekomt deszelfs goederen. II. 92

Everard, Heer van Elft, verbindt zig met Radboud. I. 363. zyn goed wordt, hierom, verbeurd verklaard. I. 363

Everstein, door de Stigtschen gewonnen. III. 372

Evocatie. Zie Privilegie *de non evocando*.

Excynzen (nieuwe), in sommige Steden verbeurd of verpagt. IV. 120, 449. 't invoeren derzelven verwekt opschudding. IV. 120. geschiedt daarna gemakkelyker. IV. 304. oproer over dezelve, in den Haage. IV. 447. men tragtze in Holland in te voeren. V. 133, 250, 257. 't geschiedt. V. 258. doch met veel moeite. V. 258, 265, 285. Zie Imposten.

Ezens (Balthazar van) heeft geschil met Graave Enno. V. 35. handelt met Hertoge Karel van Gelder. V. 54

F.

Ferdinand, Broeder van Karel den V. wordt Roomsch-Koning. V. 8. 't Keizerryk wordt hem afgestaan. V. 436

Filibert van Chalons, Prins van Oranje. IV. 400. François de I. belooft hem in zyn Prinsdom te zullen herstellen. IV. 463, 493. hy neemt den Paus gevangen. IV. 466. hy sneuvelt voor Florence, hebbende René van Nassau erfgenaam verklaard. IV. 508

Filippa, Dogter van Adolf van Egmond, te Gend opgevoed. IV. 141. trouwt met René, Hertoge van Lotharingen. IV. 308. V. 145

Filips van Zwaaben, tot Keizer verkooren. II. 331. Bisschop Dirk houdt zyne zyde. II. 331

Filips de I, Koning van Frankryk, trouwt met Berta, Dogter van Floris den I. II. 179

Filips de IV, Koning van Frankryk, verbindt zig met Floris den V. III. 39

FILIPS, Hertog van Bourgondie, bewerkt, nog maar Graaf van Charolais zynde, de vrede tusschen Jan en Jakob van Brabant en Jan van Beieren. III. 431. wat hy hierin beoogde. III. 436. hy bereidt zig den weg, om Vrouw Jakob op te volgen. III. 458. daagt Gloucester uit tot een lyfgevegt. III. 461. wordt, door den Hertoge van Brabant, tot *Ruwaard* verklaard. III. 465, 466. berooft de Kennemers en Westfriezen van hunne Privilegien. III. 475. dreigt Gouda te belegeren. III. 484. noodzaakt Vrouw Jakob, om hem voor Ruwaard te verklaren. III. 484. maakt verandering in 't Hof van Holland. III. 489. maakt vrede met den Bisschop van Utrecht. III. 496. bekomt verscheiden' van de aanzienlykste Nederlanden. III. 507. stelt de Vliesonde in. III. 509. doet Frank van Borselen vatten. III. 512. noodzaakt Vrouw Jakob, om hem de Graaflykheid af te staan. III. 513. wikkelt de Landzaaren in eenen oorlog met Engeland in. III. 520. belegert Calais. III. 526. raakt in oorlog met de Oostelingen. III. 529. geeft verlof tot vrybuiten. III. 536. maakt Vrede en Bestand. III. 539, 542, 543, 544. bekomt de Heerlykheden, waaraan Vrouw Margareet van Bourgondie verlyftogt geweest was. III. 546. doet den Keizer, wegens deeze Landen, hulde. III. 549. draagt zyne Gemaalin 't bewind van Holland op, voor eenen tyd. IV. 7. komt in Holland. IV. 9, 12. verandert de Regeering, in verscheiden' Steden. IV. 12. verbiedt de Hoeksche en Kabbelaarsche hevigheden. IV. 13. verklaart, welke Heerlykheden van Beden vry zyn. IV. 14. doet Jan van Domburg onthalzen. IV. 21. ook den President Gozewyn de Wilde. IV. 22, 23. stelt Jan van Lannoi tot Stadhouder. IV. 22. berougelt de overdaad der Geestelyken. IV. 304

31. schryft aan den Paus. IV. 31. bedwingt de Gentenaars. IV. 36. verleent Holland en Zeeland verscheiden' voorregten. IV. 38. beoorlooft de Engelschen. IV. 42. doet zynen natuurlyken Zoon, David, aanstellen tot Bisschop van Utrecht. IV. 53, 58, 59. herstelt de Kennemers en Westfriezen, in de verbeurde voorregten. IV. 54. ook Dordrecht en Zuidholland. IV. 56. staat naar 't gebied over Friesland. IV. 61. Keizer Fredrik verbiedt hem de Friezen te ontruften. IV. 67. hy raakt in twist met zynen Zoon, en in oorlog met Frankryk. IV. 69, 79, 85. heeft een' togt naar Turkye in 't hoofd. IV. 74. stelt orde op de herstelling der Dykaadjen. IV. 91. sterft. IV. 94. zyne egte en onegte kinderen. IV. 95. of hy te regt de goede bygenaamd zy. IV. 95

FILIPS DE II, Zoon van Maximiliaan en Maria wordt geboren. IV. 193. Huwelyk voor hem geslooten. IV. 193. hy wordt *Graaf*, onder Voogdye zyns Vaders. IV. 207. de Gentenaars houden hem, in hunne magt. IV. 232, 240, 241. hy aanvaart de Regeering. IV. 294. wordt in Holland en Zeeland tot Graave ingehuldigd. IV. 295. verleent bepaalde voorregten. IV. 296. sluit een Verbond van Koophandel, met Henrik den VII. IV. 298, 303. trouwt. IV. 303. doet zig, op nieuws, inhuldigen. IV. 305. handelt, wegens Friesland, met Hertoge Albrecht. IV. 311. reist naar Spanje. IV. 319. keert te rug. IV. 321. bemagtigt verscheiden' Steden, in Gelderland. IV. 329. sluit een Bestand met Hertoge Karel. IV. 330. vertrekt wederom naar Spanje. IV. 331. wordt in Engeland opgehouden. IV. 333. aanvaardt de Regeering van Kastilie. IV. 336. sterft. IV. 336. zyne gedaante, aart en kinderen. IV. 337

FILIPS, Zoon van Keizer Karel den V, wordt geboren. IV. 465. wordt tot toekomenden Prins en Heer der Nederlanden ingehuldigd. V.

Der Voornaamste Zaaken en Personen.

328, 330. zyn eed. V. 336. hy trouwt met Maria, Koninginne van Engeland. V. 391, 397. hy maakt in Engeland in veragting. V. 398, 426. zyn Vader draagt hem 't gebied op, over de Nederlanden en over Spanje. V. 430, 435. hy doet en ontvangt den gewoonen eed. V. 434

Filips van Bourgondie, Heer van Beveren, voert het bevel in 't beleg van Sluis. IV. 291. belegert Wageningen. IV. 341. verlaat het. IV. 343, 348. wordt Bisschop van Utrecht. IV. 408. toont zig niet ongenegen tot Hervorminge. IV. 418. voert oorlog in Overijssel. IV. 438, 442. sterft. IV. 447

Filips van der Elzas, Graaf van Vlaanderen, besluit de Hollanders te beoorloogen. II. 239. overmeestert het Slot te Beveren. II. 240. doet het beleg van Amerstein opbreken. II. 249. neemt Floris den III. gevangen. II. 249. sluit eene voordeelige Vrede met hem. II. 250. sterft. II. 275

Filips, Broeder des Hertogs van Kleeve, verzet zig tegen Maximiliaan. IV. 243. voert gebied binnen Sluis. IV. 245. versterkt de Stad. IV. 260. verliest dezelve. IV. 291. wykt naar Frankryk. IV. 292

Filwater komt, met Engelschen onderstand, by Schouwen. III. 468. krygt de nederlaag. III. 469

Fivelingo (die van) van Ketterye verdragt gemaakt. II. 372

FLERTINGEN, eene Landstreek met den titel van Markgraaffschap. II. 144, 159

Fleteren. Zie *Antonis van den Houte*.

Flevo (Meer), nu de Zuidoosce. I. 56

Flevum (Rynmond). I. 59

Flevum (Sterkte) waar gelegen. I. 81

FLORIS DE I. Zoon van Dirk den III. II. 153. wordt Graaf van Holland. II. 165. geraakt in oorlog met Willem, Bisschop van Utrecht. II. 166. overwint hem en zyne bondgenooten. II. 168. wordt, na eene tweede overwinning, by Hemert, overvallen en gedood. II. 169. zyne Dogter, Berta, trouwt

met den Koning van Frankryk.

FLORIS DE II, bygenaamd de *Vetse*, Graaf van Holland. II. 198. of hy onder Voogdye gestaan hebbe. II. 198. trouwt met Petronelle van Saxon. II. 206. verdraagt zig met Keizer Henrik den V, over Zeeland Bewester Schelde. II. 208, 210. zyn Privilegie aan de Burgen van Alkmaar. II. 213. Voorval tusschen hem en den Frieschen Edelman Galama. II. 213. nog een met den Abt van S. Truyen. II. 215. hy sterft. II. 218

FLORIS DE III. wordt Graaf van Holland II. 236. woont de Ryksvergaderingen by. II. 237. heft een' nieuwen Tol te Geervliet. II. 237. tot misnoegen der Vlaamingen. II. 239. verdraagt zig met de Westfriezen. II. 240. trouwt eene Schotsche Prinses. II. 241. ondersteunt Bisschop Godefrid, tegen de Groningers. II. 242. verdraagt zig met hem wegens Friesland. II. 243. maakt een Verdrag tot voorkoming der overstromingen des Ryns. II. 246. voert kryg tegen Vlaanderen. II. 248. wordt gevangen. II. 249. sluit eene nadeelige Vrede. II. 250. trekt op tegen de Westfriezen. II. 261. keert te rug, met verlies. II. 261. beoorloogt de Friezen. II. 267, 268. trekt naar 't Heilig Land. II. 273. sterft, te Antiochie. II. 274

FLORIS DE IV. Graaf van Holland. II. 356. zyn Huwelyk. II. 337. hy stiggt een Klooster, te Loosduinen. II. 356. mengt zig in den twist, tusschen Gelderen 't Stigt. II. 358. handelt met Bisschop Otto, over't leggen van sluizen in den Wendeldyk. II. 360. helpt hem, tegen Rudolf van Koeverden. II. 363. overwint de Stadingers. II. 373. wordt, in een Steekspel, gedood. II. 374. zyne Keuren aan verscheiden' Zeeuwische Steden. II. 375

FLORIS DE V. wordt Graaf van Holland, onder Voogdye. III. 3, 6, 8. leert talen. III. 6. trouwt. III. 9. trekt tegen de Westfriezen. III. 15. wordt Ridder. III. 18. beoorloogt

loopt de Westfriezen, te water. III. 18. vindt het Lyk van Koning Willem. III. 19. stigt een Slot te Wydenes. III. 20. handelt over een Huwelyk met Engeland, tusschen de wederzydsche Kinderen. III. 23, 30. sluit een Bestand met Gelder. III. 33. helpt de Stigtschen tegen Amstel en Woerden. III. 36. verzoent zig met hen. III. 39, 41. schenkt Amstelredamme aan Jan Persyn. III. 40. stelt twaalf Ridders van S. Jakob aan. III. 42. stigt vier Sloten in Westfriesland. III. 44. brengt de Westfriezen tot onderwerping. III. 44. munt geld te Medenblik. III. 45. de Zeeuwsche Edelen spannen tegen hem samen. III. 46. hy doet het beleg van Middelburg opbreken. III. 49. verzoent zig met de Edelen. III. 50. beweert regt te hebben op de Schorsche Kroon. III. 55. staar 'er van af. III. 57. verbindt zig met Frankryk. III. 59. zyn ombrengen, in deszelfs oorzaaken en uitkomst, omstandiglyk ontvouwd. III. 64, 85.

Floris de Zwarte, Zoon van Floris den II. zyn aart. II. 220. is oneenig met Dirk den VI. II. 220. ondersteunt de Westfriezen. II. 221, 222. wordt ook door de Kennemers voor Heere aangenomen. II. 223. verdraagt zig met Dirk den VI. II. 223. neemt de wapenen aan, om de Erfdogter van Rechem ter Vrouwe te bekomen. II. 224. wordt omgebragt. II. 225.

Floris, Zoon van Floris den IV, verwint de Vlaamingen. II. 393. wordt Voogd van Floris den V. III. 3. maakt een Verdrag met Vlaanderen. III. 3. sterft. III. 6. zyne Keuren over Zeeland. III. 6.

Floris, Zoon van Jan van Avennes, regeert Zeeland. III. 9, 10.

Floris van Egmond, Heer van Ysselstein, is Zeeadmiraal. IV. 332. valt in Nieuwkerk op de Veluwe. IV. 365. is oneenig met de Stad Utrecht. IV. 368. bemagtigt de Sloten Rooden Tooren, Perlingen en Heumen. IV. 371. is Stadhouders van Holland. IV. 388. bemagtigt eene Friesche Vloot. IV. 398.

verjaagt de Gelderschen uit Neland. IV. 404. wordt Graaf van Buuren. IV. 441. draagt, als Kapitein-Generaal, zorg tegen de Gelderschen. IV. 470. bewerkt eene Unie tusschen Holland en eenige Brabantische Steden. IV. 478, 489. zyne Krygsbedryven, in Overysseel en Gelderland. IV. 493. hy sterft. V.

193

Floris Oem van Wyngaarden, Pensionaris van Dordrecht, vervalt in de ongenade van Karel den V. IV. 413. wordt in zyne eer hersteld.

IV. 415

Fortrape. waar gelegen. II. 107, 108.

Forum Adriani, of Markt van Adrianus, hier te lande. I. 190

François de I, Koning van Frankryk, maakt een Bestand met Karel den V. IV. 392. en een Verbond van Vrede en Vriendschap. IV. 399, 400. raakt, op nieuws, met hem in oorlog. IV. 429. wordt gevangen. IV. 450. maakt Bestand en Vrede. IV. 451, 460. sluit een Verbond tegen Karel den V. IV. 466. maakt Bestand. IV. 491. raakt wederom in oorlog. V. 124, 128, 136. verbindt zig met den Hertoge van Gelder. V. 126. maakt Bestand. V. 138. Vrede. V. 144. vangt wederom oorlog aan. V. 211. maakt verscheiden' verbonden tegen Karel den V. V. 212, 215. bemagtigt Luxemburg. V. 221. verliest het wederom. V. 221. wint verscheiden' Steden in Henegouwen, en gantsch Luxemburg. V. 245. voorziet Landrechies. V. 259. maakt vrede te Crespi. V. 272. sterft. V.

296

FRANKEN. Naamsberekens en oorsprong. I. 202. *Aant.* zy vallen in Batavia. I. 202. helpen Posthumus tegen Gallieen. I. 203. worden, door Aureliaan, geslaagen. I. 208. zy slaan zig neder in Batavia en langs den Ryn. I. 210, 211. waarom de Romeinen hun akkers afstonten. I. 214. zy verraden Prokulus. I. 216. verbranden eenige Romeinsche schepen. I. 217. hunne Scheepstogten. I. 217, 218. Maximiaan Herkulius overwint hen. I.

221,

der voornaamste Zaaken en Persoonen.

221. hunne zeefchuimeryen. I. 222. zy worden, in Batavia, door Konstantius Chlorus, geslaagen. I. 224. en daaruit verjaagd. I. 225. zy vallen in Gallie. I. 228. worden, door Konstantyn, geslaagen. I. 230. nog eens, door Krispus. I. 232. vallen op nieuws in Gallie. I. 233. worden, door Juliaan, bedwongen. I. 241, 242, 244. door de Quaden, uit Batavia, gejaagd. I. 247. zy verbinden zig, op nieuws, tegen de Romeinen. I. 257. vallen in Gallie. I. 258. Theodosius beoorlooft hen. I. 259. ook Valentiniaan. I. 263. De Alemannen vallen in hun Land. I. 265. Stiliko sluit een verdrag met hen. I. 267. zy worden, door de Gothische en Skytische volken, overwonnen. I. 270. Aëtius slaat hen. I. 281. Verdragen tusschen hen en de Romeinen. I. 281, 288. zy maaken zig meester van een deel van Gallie. I. 287, ook van Trier en Keulen. I. 293. zy overwinnen de Saxers. I. 294

Frank van Borselen wordt Stadhouder van Holland en Zeeland. III. 491. trouwt, heimelyk, met Vrouwe Jakoba. III. 510. wordt gevat. III. 512. geslaakt. III. 514. bekomt eenige goederen en waarigheden. III. 514. moet voor 't onderhoud van 't Bestand met Engeland zorgen. IV. 42. onthaalt Hertog Karel. IV. 106. sterft. III. 515

Frankfort (Vrede van). IV. 259

Frans van Brederode (Jonkheer) tot hoofd der Hoekschen verkooren. IV. 245. zeilt door een onbevaaren diep. IV. 246. bemagtigt Rotterdam. IV. 247. onderneemt een' aanslag op Schoonhoven. IV. 247. op Schiedam. IV. 250. verliest Rotterdam. IV. 256. zoekt Goereede te bemagtigen. IV. 264. wordt, in een gevegt, by Brouwershaven, gewond. IV. 265. sterft. IV. 266

FREDRIK DE I. wordt Keizer. II. 235. geeft Floris den III. verlof tot het heffen van een' tol te Geervliet. II. 237. bevredigt hem met den Bisschop van Utrecht. II. 244.

trekt naar 't Heilig Land. II. 273. daar hy omkomt. II. 274

FREDRIK DE II. wordt Keizer. II. 332. de Graaf van Loon houdt zyne zyde. II. 333. hy bevestigt de Utrechtsche Kerk, in de tolvryheid te Tiel. II. 349. wordt afgezet. II. 378

FREDRIK DE III. (Keizer) ontvangt de hulde wegens de Nederlanden van Hertoge Filips van Bourgondie. III. 549. vordert schatting van Friesland. IV. 66. verbiedt Hertoge Filips de Friezen te ontruften. IV. 67. ontvangt de hulde, wegens Gelder en Zutphen, van Hertoge Karel. IV. 142. komt met een Leger in de Nederlanden. IV. 243. keert te rug. IV. 244. sterft. IV. 294

Fredrik de I. wordt Koning van Deenemarke. IV. 456. geeft Holland en Zeeland verlof tot handelen. IV. 456. sluit de Zond. V. 36. onlusten tusschen hem en Holland. V. 40. hy maakt vrede. V. 45. zoekt nieuwen twist. V. 46. wordt krank. V. 55. sterft. V. 59

Fredrik, Paltsgraaf aan den Ryn, staat naar Deenemarke. V. 106

Fredrik, Bisschop van Utrecht, zuivert zyn Bisdome. II. 45

Fredrik de II. wordt Bisschop van Utrecht. III. 198. hangt af van Graave Willem den III. III. 198

Fredrik van Blankenheim of de III. wordt Bisschop van Utrecht. III. 333. maakt een verbond met Friesland. III. 333. sterft. III. 492

Fredrik van Baden of de IV. wordt Bisschop van Utrecht. IV. 315. ontvangt de hulde van Groningen. IV. 316. doet afstand van 't Bisdome. IV. 408

Fredrik van Egmond, Heer van Ysselstein, doet het beleg van Ysselstein opbreken. IV. 219. ontzet Franiker. IV. 318

FRIESLAND. hoe ver 't zig, oudtyds, uitstreckte. I. 292, 359. II. 3, 4, 158, 161. wordt Karel, Zoon van Karel den Grooten, aanbedeeld, II. 34. door de Deenen overvallen. II. 38, 58, 62. aan Godefrid den Neorman afgestaan. II. 87. inval der

B L A D W Y Z E R

der Hunnen in Friesland. II. 117.
 der Noormannen. II. 118
FRIESLAND (tegenwoordig) onderwerpt zig aan Willem den III. III. 224. hoe de Graaven van Holland aldair gehuldigd werden. III. 227. Willem de IV. doet een' togt darwaards, in welken hy omkomt. III. 258. Regeering. III. 327. Tweespalt tusschen de Schieringers en Verkoopers. III. 328. de Friezen sluiten een verbond met den Bisschop van Utrecht. III. 333. worden door Hertoge Albrecht beoorloogd. III. 332, 334, 339, 341. die een Bestand met hen maakt. III. 342. hun verbond met Engeland. III. 343. zy bemagtigen Stavereen. III. 397. hulden Jan van Beieren. III. 452. IV. 61. Hertog Filips zoekt ook voor Heer van Friesland aangenomen te worden. IV. 61. 't mislukt. IV. 67. Fredrik de IH. eischt schatting van Friesland. IV. 66. Karel van Bourgonde handelt, om Friesland tot onderwerping te brengen. IV. 107. Oostergo en Westergo sluiten een Verbond van Koophandel met Eduard den IV. IV. 182. Hertog Albrecht van Saxon wordt Erftadhouder van Friesland. IV. 310. daarna zyne Broeders' Henrik en Joris. IV. 319, 325. Karel de V. wordt Heer van Friesland. IV. 390, 442, 443

FRIEZEN. hunne oude wooning. I. 36. onderscheiding in *groot* en *kleine Friezen*. I. 36. Druzus maaktze aan 't Roomsche Ryk synbaar. I. 58, 80. hun opstand tegen de Romeinen. I. 80. zy slaan Apronius en deszelfs Bondgenooten. I. 82. Korbulo overheert hen. I. 92. stiggt eene sterkte in hun Land. I. 93. zy neemden eenige Akkers in. I. 96. gedrag van twee hunner Hoofden, in den Schouwburg te Rome. I. 97. zy staan de ingenomen akkers wederom af. I. 97. verbranden twee Romeinsche Winterlegeringen. I. 122. slaan de Romeinen. I. 124. of zy door Albinus geslaagen zyn. I. 192. zy bebouwen de Romeinsche akkers. I.

227. *steecken*, gedeeltelyk, over naar Britanje. I. 289. worden, door Klovis, overwonnen. I. 305, 307. durven niets tegen Chilperik ondernemen. I. 326. worden, door Klotaris den II. en door Dagobert overwonnen. I. 331. blyven lang ongelooft. I. 342. Eligius predikt onder hen. I. 346. ook Wilfrid, I. 352, Wigbert, I. 356. Willebrord, I. 356. Wolfran, I. 369. en Bonifacius. I. 384, 413. zy worden, door Pipyn den Dikken, overwonnen. I. 358. hun opstand, onder Poppo. I. 374. Karel Martel overwint hen. I. 375. zy worden, door Karoloman en Pipyn, geslaagen. I. 403. helpen Pipyn tegen de Saxers. I. 404. eenigen hunner staan op tegen Karel den Grooten. I. 429, die hen overwint en hun 't Regt op hun vaderlyk erfgoed beneemt. I. 430. welk hun, door Keizer Lodewyk, wedergegeven wordt. II. 42. veele worden Christensch. I. 425, 431. hun Verdrag met Karel den Grooten. I. 442. die hun Werten geeft. I. 445. zy bekomen den naam van *free Friezen*. I. 444. hun wordt, door de Deenen, schatting opgelegd. II. 38. Godefrid de Noorman, dwingtze, met eenen strop om den hals te gaan. II. 88. de Teisterbantische Friezen slaan de Noormannen. II. 91
Frisiabonen. I. 36

G.

G*alama*, een Friesch Edelstam. zyne ontmoeting met Floris den II. II. 213
GALBA stelt Klaudius Civilis in vryheid. I. 102. dankt de Batavische Lyfwagt af. I. 103. sterft. I. 104
GALLIE. Oude Verdeeling van dit gewest. I. 37. Inval van verscheiden' woeste volken, in het zelve. I. 266, 270.
GALLIEN trekt ten stryde tegen de Germaanen. I. 203. spot met het verlies van Gallie. I. 206
Gale (Simon). II. 259
Gannaskus, een Kaninefaat. Zyne zeeschuimeryen. I. 92. hy wordt, door

der voornaamste Zaaken en Persoonen.

- door Korbulo, verjaagd en omgebracht. I. 92, 93.
- GARDOLF** (Graaf), door Godefriden Noorman, aan den Keizer gezonden. II. 89
- Gasperne**, door Willem den VI. gewonnen. III. 372
- Geertruid** stigt eene Kapel te Geertruidenberg. I. 345. Dronk naar haar genoemd. I. 345. III. 77
- GEERTRUID** (Vrouw) weduwe van Floris den I. wordt Voogdes van haaren Zoon, Dirk den V. II. 170. zy trouwt met Robert de Fries. II. 177. wykt naar Vlaanderen. II. 181
- Geertruidenberg**. Kapel aldaar gestigt. I. 345. Dagvaart aldaar. III. 303. de Stad, door Jan van Beieren, ingenomen. III. 446. door de Hoekschen verrast. IV. 250
- Geertriet**. Tol aldaar, door Floris den III. opgeregt. II. 237. Dirk de VII. wordt 'er in bevestigd. II. 277. III. 29
- Geestelyken**. Ongebondenheid hunner zeden, in de agtste eeuw. I. 388, 389
- Geestelykheid**. of, in Holland, ooit deel aan de Regeering gehad hebben. III. 486. IV. 505. derzelver heersch- en geldzugt, door Hertoge Filips, beteugeld. IV. 29. zy wordt geschat, door Hertoge Karel. IV. 149. betaalt tot de Beden, onder Karel den V. V. 249, 301
- Gein**, door de Hollanders overvallen. II. 359
- GELDER** wordt een Hertogdom. III. 241. rwt aldaar tusschen de Hekerens en Bronkhorsten. III. 299. 't Land aan Hertoge Karel van Bourgondie verpand. IV. 139. de Staaten des Lands zoeken Karel van Egmond in de Regeering te doen stellen. IV. 182. 't gelukt hun. IV. 307. de vier deelen des Hertogdoms verbinden zig onderling. IV. 317. de Staaten van Gelder twisten met Hertoge Karel. V. 145. maaken schikking over de opvolging. V. 145. Regt van Karel den V. en Willem van Gulik op dit Hertogdom. V. 233. het wordt den eersten afgestaan. V. 255
- Geldersche Friezen** hunne aenschuimeryen. IV. 390, 398, 405, 411. zy brandschatten Texel en Wieringen. IV. 438
- Geldaba**, Legerplaats der Romeinen aan den Ryn. I. 68 *Aant.* overvallen door 't volk van Civilis. I. 141. ingenomen. I. 149
- Geloofsonderzoek**. Zie *Inquisitie*.
- Gemarchi**, wat 'er mede gemeend worde. II. 126, 127
- Gend** staat tegen zynen Graave op. III. 313. wordt bedwongen. III. 315. op nieuws ingetoomd, door Hertoge Filips van Bourgondie. IV. 36. die van Gend houden Vrouw Maria in hunne magt. IV. 172. ook daarna haaren Zoon. IV. 232. dien zy overleveren. IV. 235. geweldige beroerte aldaar. V. 164-179. zwaar gestraft, door Karel den V. V. 181. aanmerkingen, over deeze straffe. V. 185
- Gepiden**, eene soort van Gothen, vallen in Gallie. I. 274
- Gerard de II**, Graaf van Gelder, verschildt met het Stigt, wegens de Veluwe. II. 372
- Gerard de III**, Graaf van Gelder, raakt in oorlog met den Bisschop van Utrecht. II. 357. overwint hem. II. 359. maakt Vrede. II. 359. werkt in 't kiezen van een Bisschop van Utrecht. II. 366
- Gerard van Velken** spant aan tegen Floris den V. III. 67. of deeze zyne Huisvrouw verkracht hadt. III. 68. hy dreigt den Graaf. III. 78. ontdekt de Naarders. III. 81. berooft Floris van 't leeven. III. 82. vlugt naar Kroonenburg. III. 83. wordt gedood. III. 90, 130, 132
- GERMAANEN**. Oorsprong. I. 2, 3.
- GERMANIE**. Gelegenheid. I. 3. Verdeeling. I. 128 *Aant.* Opper- en Neder-Germanie. I. 81. *Aant.* 128 *Aant.* 258 *Aant.*
- GERMANIKUS** bevredigt het Romeinsch Leger aan den Neder-Ryn. I. 65. slaat de Katten. I. 65. bezoekt de Legerplaats van Varns. I. 66. overwint Arminius. I. 67. twee zynen Keurbenden doen een gevaarlyken togt langs de Zuider-zee. I. 71. Hy verzamelt eene Vloot. I. 72. vaart, door Drusus-graften da

B L A D W Y Z E R

- de Noordzee, naar de Eems. I. 74. staat de Cherusken andermaal. I. 76. zyne Vloot lydt veel, door een storm. I. 77. men wyft hem het Britannisch kruid. I. 79. hy keert naar Rome en sterft. I. 80
- GEROLF** (Graaf) ftrydt tegen de Deenen, te Rynsburg. II. 55
- GEROLF** (Graaf) DE II. wordt, door Godefrid, aan den Keizer gezonden. II. 89. hy verliest zyn Graafschap. II. 90. bekomt het wederom. II. 92. zendt zyne Zoonen, *Dirk* en *Walger*, naar Frankryk. II. 90. bekomt nog eenige goederen van Koning Arnold. II. 93. gelegenheid van zyn Graaffchap. II. 93. hy sterft. II. 95
- Gefchenken aan Stadhouders. IV. 455, 302. V. 9, 353. aan Landvoogden. IV. 462. V. 148, 161. aan andere Grootten en Leden van den geheimen Raad. IV. 502. V. 9, 21, 104, 106, 135
- Georgius van Egmond* wordt Biffchop van Utrecht. V. 131. krygt Oktroi van Karel den V, om de ketters te regt te doen ftellen. V. 278
- Giftbrief van 't jaar 888, ten behoeve van Graave Gerolf den II. II. 93. van de jaaren 922 en 923, ten behoeve van Dirk den I. II. 107, 109. van 't jaar 985, ten behoeve van Dirk den II. II. 125. van 't jaar 1064, ten behoeve der Utrechtsche Kerke. II. 171
- Gildenburg* ('t Slot) door Hertoge Albrecht ingenomen. III. 307
- Giessenburg* ('t Slot), door Jan van Arkel, bemagtigd. III. 346
- Gizelbert*, Hertog van Lotharingen, door Otto den I. geflaagen. II. 121. sneuvelt. II. 122
- Glocheſter* (Hertog van). Zie *Humfrey*.
- GODEFRID**, Koning der Deenen, overweldigt de Abodriten. II. 36. handelt over Vrede met Karel den Grooten. II. 37. valt in Friesland en vordert aldaar ſchatting. II. 38. sterft. II. 40
- GODEFRID**, de Deen, Zoon van Henriold, verdraagt zig met Karel den Kaalen. II. 66. bekomt een gedeelte van Friesland. II. 68. waarna geheel Friesland. II. 87. zoekt zig van Lotharingen meester te maaken. II. 89. zendt den Keizer gezanten toe. II. 89. wordt, te Herispich, overvallen en omgebracht. II. 90
- GODEFRID**, Hertog van Lotharingen, beoorloogt Graave Dirk den III. II. 141, 143. krygt de nederlaag. II. 146
- GODEFRID DE II**, Hertog van Lotharingen, ſtaat op tegen den Keizer. II. 160. verbindt zig met Dirk den IV. II. 160. verbrandt het Paleis te Nieuwmegen. II. 161. herwint het Land omtrent Dordrecht. II. 165. verzoent zig met den Keizer. II. 166
- GODEFRID DE III**, Hertog van Lotharingen, de *Baltenaar* bygenaamd. II. 166. valt in Holland. II. 180. verjaagt Robert de Fries en gedraagt zig als Graaf. II. 181. helpt Keizer Henrik den IV. in Saxon. II. 182. wordt in Alkmaar belegerd. II. 181. ſtigt Delft. II. 182. wordt omgebracht. II. 182
- Godefrid*, Voogd van Gelder, verjaagt de Noormannen uit Tiel. II. 134
- Godefrid*, Biffchop van Utrecht, raakt in geſchil met Groningen. II. 241. 't welk bygelegd wordt. II. 243. hy ſtigt vier Sloten. II. 266. ſterft. II. 264
- Godsdienſt der oude Batavieren. I. 23. onderzoek, wanneer de Chriſtelyke Godsdienſt, hier te Lande, ingevoerd zy. I. 338. zwakheid der eerſte bekeeringen. I. 362, 386. ſtaat van den Godsdienſt in de middeleeuwen. II. 5. in de vyftiende. IV. 24. vryheid van Godsdienſt in Duitschland. V. 66
- Goes* in Zuidbeveland belegerd. III. 149. ontzet. III. 149. Vrouw. *Jakoba* komt aldaar wonen. III. 489, 510
- Goes*. Zie *Adriaan* en *Aert van der Goes*.
- Gooije* (Slot ten) belegerd. III. 197
- Gooiland* (Heerlykheid van) aan Jan van Beieren opgedraagen. III. 325
- GORINCHEM**, belegert door Jonkheere Willem. III. 351. verandering der Regeeringe aldaar. III. 376. de

der voornaamste Zaaken en Persoonen.

- de Stad, door Arkel, verrast. III. 377. komt wederom aan Holland. III. 388. Jan van Beieren zoektze te verrassen. III. 418. Vrede aldaar met Gelder geslooten. IV. 499
- Goten** vallen in Gallie. I. 268, 270. Zie *West-Goten*.
- GOUDA** komt aan Holland. III. 361. wordt met een beleg bedreigd. III. 484. de Hoekschen raaken aldaar op 't kussen. IV. 174. daarna, de Kabbeljaauwschen. IV. 192, 196
- Gouverneurs - Generaal**. Zie Landvoogden (algemeene).
- Gozewyn van Amstel** staat af van 't Bisdóm van Utrecht. II. 397
- Gozewyn de Wilde**, een Vlaaming, wordt *President* of Stadhouder van Holland. IV. 9. afgezet. IV. 22. ter dood gebracht. IV. 23
- Graaffschappen**, hier te lande, by welke gelegenheid, erfelyk en onafhangelijker geworden. II. 99
- Graave**. twist over 't regt tot deeze Stad. III. 317. die aan Brabant afgestaan wordt. III. 319
- Graaven**. Dagobert de I. stelt Graaven aan, ter wederzyde des Ryns. I. 338. zy zyn verdedigers der Kerke. I. 395. door Karel den Grooten onder de Saxers aangesteld. I. 429. beschryving deezer waardigheid. II. 12. vericheiden' soorten van Graaven. II. 13, 23. hunne Regeering, II. 17. en Regts-oefening. II. 19. hunne Inkomsten. II. 29. Graaven van Holland, oudtyds, Maarfchalken des Bisschops van Utrecht. II. 148. zy zwoeren eerst, by hunne inhuldiging, daarna de Staaten. III. 547. zy beweerden, vrede te mogen maaken, zonder de Staaten te kennen. IV. 493
- Graavenhaage**. Zie *Hhage*.
- Graft van Druzus**. I. 56. van Korbuló. I. 94
- Grebber (Klaas de)** belegert, met de Westfriezen, 't Muider Slot. III. 80
- (Klaas de) Bevelhebber ter zee. III. 537
- Gregorius de VII.** (Paus) zyn geschil met Keizer Henrik den IV. II. 183. hy doet Willem, Bisschop van Utrecht, in den ban. II. 185.
- wordt van deezen lelyk uitge-maakt. II. 185
- Griet- of Griekwaarderschap**. welke waardigheid van ouds. III. 442. *Aant.*
- Grimaldi (Reinier)** ondersteunt Holland tegen Vlaanderen, met eenige Galeien. III. 170, 173, 174, 177
- Grinnes**, Romeinsche Legerplaats in 't Eiland der Batavieren. I. 175
- Grol** ingenomen, door Hertoge Karel van Gelder. IV. 340
- Groningen**, door de Friezen overvallen. II. 39. eenige Landeryen, in het zelve, der Utrechtsche Kerke geschonken. II. 154, 228. die van Groningen staan tegen den Bisschop van Utrecht op. II. 228. worden bedwongen. II. 229. nieuwe onlusten aldaar. II. 241. Henrik, Graaf van Gelder, neemt de Stad in. II. 242. Floris de III. komt 'er voor. II. 243. zy bevredigt zig met den Bisschop. II. 243. zy vervalt in nieuwe onlusten. II. 285, 361. haar eerste Verbond van vereeniging met de Ommelanden. III. 339. zy doet Hertoge Albrecht hulde. III. 341. wordt, door Bisschop Fredrik den III, bemagtigd. III. 341. weigert Hertog Albrecht van Saxen voor Heer aan te neemen. IV. 315. doet den Bisschop van Utrecht hulde. IV. 315. schendt het Bestand, met Henrik van Saxen. IV. 324. doet Graave Edzard hulde. IV. 325. Hertog Joris belegert Groningen. IV. 383. de Stad wordt een Leen van Frankryk. IV. 385. Edzard wordt ontzet van 't bewind. IV. 387. Karel van Gelder wordt voor Heer aangenomen. IV. 386. Karel de V. naderhand. V. 115
- Groot-Commercie-Tractaat** met Engeland van 't jaar 1496. IV. 302. veranderingen in het zelve. IV. 333
- Groote Pier** schuimt langs de Zuyderzee. IV. 390, 398, 405, 411. begeeft zig tot een stil leven. IV. 420
- Groot - Hofmeesters van Frankryk**. *Pipyn van Landen*. I. 344. *Grimoald*. I. 346. *Ebroïn*. I. 348. *Pipyn van Herstal* of *de Dikke*. I. 353. *Martyn*. I. 353. *Karel Martel*. I. 366. *Karoloman*. I. 382. *Pipyn de Kerse*. I. 382, 405
- Groot-**

B L A D W Y Z E R

Groot-Privilegie van Vrouwe Maria.
IV. 167. de Aartshertog Filips weigert het te bevestigen. IV. 295. waarom. IV. 298

Gugernu, Volk in Gallie. I. 135
Gulden Vlies (Ridderorde van 't)
ingesteld. III. 509

Gulikerland, genoegzaam bemagtigd
door Karel den V. V. 236, 253
GUNDEBOLD, Koning der Friezen,
sneuvelt op den togt naar Spanje.
I. 423

Gustaaf de I. Koning van Zweeden,
begrepen in een Bestand met de
Oosterlingen. IV. 463. nieuwe han-
deling met hem. IV. 467. hy ver-
bindt zig met François den I. V.
215

Guy van Dampierre, (Graaf) Zoon
van Margareet, Graavinne van
Vlaanderen, twist met zyne hal-
ve broeders van Avennes. II. 388.
valt in Walcheren. II. 393. wordt
gevangen. II. 394. geslaakt. III. 3.
verdraagt zig met Holland. III. 3.
belegert Middelburg. III. 48. ver-
laat het wederom. III. 49. zyn
verder bedryf. III. 51. hy belegert
Middelburg andermaal. III. 99.
doch verlaat het. III. 101. wordt
gevangen. III. 154. sterft. III. 186

Guy, Zoon van Graave Guy van
Vlaanderen, slaat Jonkheer Wil-
lem van Henegouwen, by Arne-
muiden. III. 155. wint Middel-
burg. III. 156. belegert Zierikzee.
III. 156. steekt over naar Holland.
III. 157. verdraagt zig met Jan den
II. III. 158. verklaart hem op nieuws
den Oorlog. III. 158. overwint
Jonkheer Willem, in een' scheeps-
stryd. III. 160. wint Noord-Hol-
land. III. 161. ook Utrecht. III.
163. verliest Noord-Holland we-
derom. III. 165. keert naar Vlaan-
deren. III. 167. belegert Zierikzee.
III. 171. wordt, in 't Gouwe, o-
verwonnen en gevangen. III. 175,
177. verliest Zeeland en Utrecht.
III. 178, 179. wordt geslaakt. III.
185

Guy van Henegouwen krygt bewind
over Holland, na de dood van
Floris den V. III. 87, 88, 92. wordt
gevangen genomen. III. 142. ge-

slaakt. III. 142. bekومت de Lan-
den van Amstel en Woerden. III.
151. wordt Bisschop van Utrecht.
III. 152. wordt wederom gevangen.
III. 160. geslaakt. III. 185. legt zig
op 't Kerkelyke toe. III. 193. raakt
in oorlog met de Friezen. III. 195.
sterft. III. 198

Gysbrecht van Amstel helpt Vrouw
Ada ontvlugten. II. 304. bekoopt
deezen dienst duur. II. 314. wordt
in een gevegt gewond. II. 365,
366

Gysbrecht van Amstel de II. beoor-
loogt den Bisschop van Utrecht. II.
397. verzoent zig met hem. II. 398.
valt, aan 't Hoofd der Kenneme-
ren, in 't Stigt. III. 11. Vreëland
hem verpand. III. 14. ontweldigd.
III. 36. zyn zoen met Floris den
V. III. 39. hy spant tegen den
Graave aan. III. 67, 69. drinkt
met hem. III. 77. vlugt ten Lan-
de uit. III. 83. versterkt Amster-
dam. III. 83

Gysbrecht van Brederode wordt tot
Bisschop van Utrecht verkooren.
IV. 50. krygt David van Bourgon-
die tot eenen mede linge. IV. 49,
53. staat hem 't Bisdum af. IV. 59.
wordt in hegtenis genomen. IV.
129. geslaakt. IV. 135. sterft. IV.
135

H.

Haasten (Walraven van) woont
den togt tegen Gend by. IV. 38
Haage. Hof aldaar door Willem den
II. gestigt. II. 406. 't Hof des Stad-
houders aldaar geplonderd. IV.
188. de Gelderschen berooven den
Haage. IV. 444. oproer aldaar, o-
ver 't verhoogen der Excynzen,
ontstaan. IV. 447. Maarten van
Rossem plondert den Haage. IV.
483.

Haage (Albrecht uit den). III. 16

— (Werenbold uit den). III. 16

Haagestein ('t Land van) door de
Hollanders afgeloopen. III. 223.
't Slot, door Willem den VI. ge-
wonnen. III. 372.

Haamstede (Arend van). IV. 46

— (de Heer en Floris en A-
rend van) gevonnist. IV. 45
Haar-

der voornaamste Zaaken en Perſoonen.

- Haamſtede** (*Floris van*) ſneuvelt. III. 282.
 ——— (*Jan van*) woont een' togt naar Vlaanderen by. III. 204. Zie *Witte van Haamſtede*.
Haardſtedegeld in Holland geheeven. V. 375; 376. Beloop van het zelve. V. 405
HAARLEM. 's Graaven Huis of Huizen aldaar verbrand; door de Kennemers. II. 223. die van Haarlem overvallen de Dregter-Friezen. II. 236. verwoeſten Schagen. II. 260. Hof te Haarlem. II. 338; 405. of die van Haarlem Damiate, door middel van Zaagſchepen; hebben helpen winnen. II. 350. de Stad heeft haar oudſte Handveſt van Willem den II. II. 403; 404. zy wordt door de Kennemers belegerd. III. 13. verloſt. III. 13. Brief van Keizer Lodewyk aan deeze Stad. III. 244. opſchudding aldaar. III. 312. nieuwe beroerte. III. 366. de Stad tweemaal vergeefs belegerd door Vrouwe Jakobba. III. 469, 470; 471. Drukkoſt aldaar gevonden. III. 504. beweging tuffchen de Hoekſchen en Kabbeljaanwiſchen. IV. 6. eenige Hoekſchen aldaar overvallen. IV. 186. die van Haarlem zoeken 't Kaas- en Broods-Volk tot bedaaren te brengen. IV. 273. de Stad wordt, door het zelve; ingenomen. IV. 278. verzoent zig; met Hertoge Albrecht van Saxen. IV. 281; 282. Blokhuis aldaar geſtig. IV. 288. de tiende penning brengt aldaar weinig op. V. 286.
Haarlem (*Baldran* of *Boudewyn van*) ſneuvelt te Schagen. II. 262
 ——— (*Dirk van*). III. 92; 260
 ——— (*Gerard van*). II. 259; 313
 ——— (*Jan van*). II. 295; 300
 ——— (*Simon van*). II. 295; 300
 ——— (*Tsbrand van*). II. 259; 295; 300; 313
Hagano (Graaf): Gunſteling van Karel den Eenvoudigen. II. 106; 109; 110
Hair afgelegd na 't behaalen der overwinninge. I. 153: Lang hair der Frankiſche Koningen. I. 333 *Aant.*
Ham (*Meinard van*): Zie *Meinard van Ham*.
Hameland (Graaffſchap) waar gelegen. II. 92
Hanze-Steden. Derzelver oorſprong en verbond. III. 500, 501. zy raaken met Deenemarke in oorlog. III. 503. ook met Holland en Zeeland. III. 530. enz. op nieuws met de Hollanders. IV. 362. tweejaarig Beſtand met dezelve. IV. 459; 463. nieuwe onderhandeling. IV. 467. die vrugteloos afloopt. V. 33. Vrede met dezelve. V. 45. vrees voor nieuwen oorlog. V. 46; 54; 56; 57, 61. Beſtand. V. 66. nieuwe onluſten. V. 102
Harderwyk; bemagtigd door Hertoge Karel van Gelder. IV. 363. herwonnen door den Graave van Buuren. IV. 494
Haringviſſchery op de Engelsche Kuſten vry geſteld. III. 54. wordt bekommerd. III. 188. V. 209; 296. wordt; ſedert de uitvinding van 't kaaken en de groote netten; ſterker voortgezet. III. 499. door de Franſchen; merkelyk benadeeld. IV. 189. V. 397; 321. in Oorlogstyd, vry verklaard. IV. 435. V. 129. ook in tyd van Beſtand. IV. 451. beveiligd. V. 297; 325, 377. geſtaakt. V. 341; 368. bloeit zeer; te Enkhuizen. V. 386
Havens en Reeden van Holland. III. 54
Heemskerk ('t Slot te) geſtig. II. 400. door Hertoge Albrecht ingenomen. III. 296
Heemskerk (*Gerrit van*) ſtaat de Weſtfriezen. II. 400
 ——— (*Gerrit van*) zyne goederen aangetaſt. III. 428; 443
 ——— (*Wouter van*) gevangen. III. 296
Heemſtede (*Jan van*). III. 440; 443. IV. 38
Heerlykheden. van waar herkomſtig. II. 310. welken vry zyn van Heden; welken niet. IV. 14; 40; 391
Hegge. Zie *Egmond*.
Heilig Land, Oorſprong der Pelgrimaadien derwaards. II. 151. Graaf Dirk de III. bezoekt het. II. 151; 153. ook Biſſchop Willem II. 177
Heilige Wouden onder de Germaanen. I. 120 *Aant.*
 S g z He

B L A D W Y Z E R

Hekerens en Bronkhorsten twist in Gelderland. III. 300
Helium, oude mond der vereenigde Maaze en Waale. I. 25
Helvetiërs, door Cezar geslaagen. I. 38
Hemming, Koning der Deenen, sluit een Verdrag met Karel den Groo- ten. II. 41. sterft. II. 41
Hemming, de Deen, houdt zig ten Hove van Karel den Grooten op. II. 42. krygt bewind over Walche- ren. II. 49. sneuvelt. II. 54
Hedenesse of *Hedeneffe*, oude scheid- paal van Zeeland. waar te zoeken. II. 251 *Aant.*
Henegouwen aan Karel, Hertoge van Anjou; doch daarna aan Jan van Avennes afgestaan. II. 394, 395
Hengist en *Horsa* steeken over naar Britanje I. 290. overheeren de Brit- ten. I. 291
HENRIK DE I. (Keizer) belegert Mets. II. 105. sluit een Verdrag met Karel den Eenvoudigen, te Bon. II. 105. bemagtigt Lotharin- gen. II. 116. beoorlooft de Hun- nen. II. 117. regt Schutteryen op. II. 118. trekt op tegen de Noor- mannen. II. 119. sterft. II. 119
HENRIK DE II. (Keizer) brengt de Friezen tot onderwerping aan Dirk den III. II. 133. doet hem den oorlog aan. II. 141. draagt een ge- deelte van Zeeland aan den Graave van Vlaanderen ter Leen op. II. 159
HENRIK DE III. (Keizer) begiftigt de Utrechtsche Kerk. II. 154. be- oorlooft Dirk den IV. II. 157. neemt Dordrecht in. II. 158. trekt af. II. 162. sterft. II. 167
HENRIK DE IV. (Keizer). II. 167. viert het Paascheest te Utrecht. II. 171. zyne Giftbrieven ten behoe- ve der Utrechtsche Kerke. II. 171. hy bevestigt Boudewyn den V. in 't regt op Zeeland Bewester-Schel- de. II. 175. zyn twist met Paus Gregoor den VII. II. 183. hy draagt het Markgraaffchap van Friesland den Graave van Northeim op. II. 199. hy sterft. II. 208
HENRIK DE V. (Keizer) sluit een Verdrag met Floris den II, we- gens Zeeland Bewester-Schelde. II. 208. doet eenen inval in Holland. II. 216. sterft te Utrecht. II. 217.

HENRIK DE VI. (Keizer) geeft Zee- land Bewester-Schelde aan Boudewyn den VI. ter leen. II. 275. be- vestigt Dirk den VII. in den Geer- vlietfchen Tol. II. 277. sterft. II. 331
Henrik, Landgraaf van Turingen, tot Roomsch-Koning verkooren. II. 380. hy sterft. II. 380
Henrik van Gelder, tot Roomsch-Koning verkooren. II. 381
Henrik de II. Koning van Frankryk. V. 296. Verbond van Koophandel met hem. V. 354. hy raakt in oorlog met Karel den V. V. 367, 399. sluit een Bestand met denzelven. V. 417
Henrik de VII. Koning van Engeland. Verbonden met hem gemaakt. IV. 267. hy handelt met Filips den Schoonen. IV. 333
Henrik de VIII. Koning van Engeland, zendt onderftand tegen de Gel- derschen. IV. 369. verbindt zig met Maximiliaan en Karel tegen Frank- ryk. IV. 377. steekt over naar Ne- derland. IV. 378. maakt een Ver- bond met Karel den V. IV. 441. met François den I. tegen Keizer Karel. IV. 466. maakt Bestand met Karel. IV. 491. verbindt zig met hem, tegen Frankryk. V. 261. sterft. V. 296
Henrik, Broeder van Otto den I. verwekt eenen oorlog, om 't be- zit van Lotharingen. II. 121. wordt 'er Hertog van. II. 123
Henrik de I. Hertog van Lotharin- gen en Brabant, bevredigt Biffchop Dirk, met Graave Otto van Gel- der. II. 283. neemt Graave Otto gevangen. II. 289. ook Graave Dirk den VII. II. 290. dien hy tot een verdrag noodzaakt. II. 291, 293
Henrik van Nassau, Graaf van Gel- der, bemagtigt Groningen. II. 242. verschilt met den Biffchop van U- trecht over de Veluwe. II. 269
Henrik, Graaf van Zutphen, getuigt in een' Giftbrief. II. 226
Henrik de Kraan, Graaf van de Kuin- der, door Willem den I. verdree- ven. II. 281
Henrik van Vianden wordt Biffchop van Utrecht. II. 397. valt in de Veluwe. II. 398. ftigt het Slot *Vred-*

der voornaamste Zaaken en Persoonen.

- Friesland.** II. 398. verzoent zig met Gysbrecht van Amstel. II. 398
- Henrik van Beieren** wordt Bisschop van Utrecht. IV. 447. raakt in geschil met de Stad. IV. 468. verzoekt onderstand van de Landvoogdesse Margareet tegen de Gelderschen. IV. 473. staat den Keizer 't weereldlyk gebied af. IV. 479, 495. ontdoet zig ook van 't geestelyk. V. 131
- Henrik van Borselen**, Heer van Vee-re, voert bevel in eenen togt tegen de Gentenaars. IV. 37. bekومت de Heerlykheid van Westkappelle, Domburg en Vlissingen. IV. 86. wordt Admiraal en verjaagt Warwiks Vloot. IV. 111, 112. Eduard de IV. maakt hem zynen Raad. IV. 117
- Henrik van Nassau**, Heer van Breda, wordt Stadhouder van Gelderland. IV. 331. verdedigt Diest. IV. 358. loopt de Veluwe af. IV. 399, 405. trouwt met Claude, Zuster van Filibert van Chalons, Prins van Oranje. IV. 400. wordt Stadhouder van Holland. IV. 402. wordt Kapitein-Generaal. IV. 422. de afgevaardigden der Staaten begroeten hem. V. 13. hy sterft. V. 191
- Henrik van Saxon** belegerd in Franeker. IV. 317. ontzet. IV. 318. wordt Erfstadhouders van Friesland. IV. 319. staat zyn bewind aan zynen Broeder af. IV. 325
- Henrik Dirkszoon**, Burgemeester van Amsterdam, van bedrog in 't opneemen van den voorraad van graanen beschuldigd. V. 293. ook over 't agterhouden van een deel des tienden penning. V. 387. zyn snood bedryf, omtrent Schout Barden. V. 412
- Herbert**, Bisschop van Utrecht, bedwingt de Groningers. II. 229. doet Dirk den VI. door 't dreigen met den ban, 't beleg van Utrecht opbreken. II. 230. sterft. II. 233
- Herdoopers** (geestdryvende) hun bedryf in Holland. V. 70. zy overmeesteren Munster. V. 71. pleegen aldaar veel geweld. V. 73. loopen, te Amsterdam, naakt met zwaarden, langs de straat. V. 74.
- orde tegen hen, in Holland. V. 76, 81. Munster wordt hun ont-weldigd. V. 82, 83. zy zoeken Leiden in te neemen. V. 87. eenigen hunner loopen wederom naakt te Amsterdam. V. 88. zy zoeken deeze Stad te overweldigen. V. 91. bemagtigen den Dam en 't Stadhuis. V. 94. worden overwonnen. V. 97. en zwaar gestraft. V. 98, 101. Plakaat tegen hen. V. 100. David Jorisz staat onder hen op. V. 151. zy laten af van 't zwaard voeren. V. 100, 157
- HERIOLD**, Broeder van Koning Anul, wordt door de Deenen verjaagd. II. 42, 43. zoekt hulp by Keizer Lodewyk. II. 43. die hem bystaat. II. 44, 45. hy wordt, andermaal, van den Troon gestooten. II. 46. laat zig doopen. II. 47. bekومت eenig gebied hier te Lande. II. 48. krygt deel aan 't Deensche Ryk. II. 49. verliest het wederom. II. 50. onthoudt zig te Duurstede. II. 51. bekومت eenige Landen van Lotharius. II. 59. wordt gedood. II. 63
- Herispich**, waar gelegen. II. 90
- Herkules Magufanus**, onder de Germaanen geëerd. I. 24
- Herman van Hoorne**, Bisschop van Utrecht, door Dirk den VI. gewapenderhand, in den zetel gesteld. II. 235
- Herman van Woerden** pandt het Slot te Montfoort. III. 14. 't wordt hem afgenomen. III. 38. hy verzoent zig met Floris den V. III. 41. spant wederom tegen hem aan. III. 67. reden hier voor. III. 68. hy valt den Graave aan, op de jagt. III. 77. mishandelt hem. III. 79. zet Velzen aan, om hem te dooden. III. 82. vlugt ten Lande uit. II. 83, III. 179
- Hermegiskel**, Koning der Warners, zoekt zig met de Franken te verbinden. I. 314
- Hermondapren**, hun verschil met de Katten. I. 12
- Herfinisch Woud**, waar gelegen. I. 11, 239
- Hertogen**. Dagobert de I. stelt Hertogen ter wederzyde des Ryns, I. 68

B L A D W Y Z E R:

328. beschryving dezer waandig-
 heid. II. 21
is Hertogerbosch. II. 292. door Graave
 Dirk den VII. bemagtigd. II. 290
Herulen. door Maximiaan Herkulus
 overwonnen. I. 220
 Hervorming. eerste beginsels der-
 zelve, hier te Lande. IV. 415, 418.
 voortgang derzelve. IV. 425. V. 3.
 Plakaten daar tegen. IV. 426. V.
 7, 29. vervolging deswege ont-
 staan. IV. 428. oncenigheid onder
 de Hervormers. V. 5
Hesain veroverd en verwoest. V. 388
Heusden (Heerlykheid van). Staat der-
 zelve. III. 289. zy wordt aan Hol-
 land gehegt. III. 290. verschil over
 derzelver grenzen. III. 309
Heusden (Jan, Heer van). III. 42.
 Zie *Jan van Heusden*.
Hilla, wat 'er door verstaan worde,
 II. 126, 127
 Hoeksche en Kabbeljaauwsche Twee-
 spalt. Oorsprong. III. 265, 276.
 voortgang. III. 365. IV. 3, 165,
 185, 244. einde. IV. 289, 292
 Hoekschen.. waarom dus genoemd.
 III. 278. en wanneer. III. 488.
 naamen der Hoekschen. III. 281.
 zeventien hunner Sloten worden
 vernield. III. 278. zy verkiezen
 Hertog Albrecht tot Ruwaard. III.
 292, 293. raaken in de Regeerin-
 ge. III. 295. vermoorden Aleid
 van Poelgeest. III. 321. wyken ten
 Lande uit. III. 323. verscheiden
 hunner Sloten vernield. III. 326.
 zy komen, onder Willem den VI,
 wederom in 't bewind. III. 365.
 vallen in Amstelland en Kenne-
 merland III. 428. verliezen eeni-
 ge Sloten. III. 440. doen veele
 Burgers, te Enkhuizen, onthalzen.
 III. 475. raaken op nieuws in 't
 bewind. IV. 4. maaken nieuwe be-
 weegingen, na de dood van Her-
 toge Karel. IV. 165, 174. raaken
 van 't kussen. IV. 185. enz. ver-
 rassien Leiden. IV. 194. de Stad
 wordt hun wederom ontweldigd.
 IV. 197. zy bemagtigen Hoorn. IV.
 211. verliezen de Stad wederom. IV.
 212. krygen vry verblyf te Sluis.
 IV. 244. kiezen een hoofd. IV.
 245. behaalen eenige voordeelen.

IV. 247, 251. poogen, te vergeef,
 Leiden te bemagtigen. IV. 253.
 hun nederlaag, op de Lek. IV. 255.
 en by Brouwershaven. IV. 265. zy
 vlugten meest ten Lande uit. IV.

289, 292

Hof of *Raad* in den Haage, wan-
 neer opgeregt. III. 356. oudste In-
 structie voor 't Hof. III. 489. door
 den Graave van Charolois op een
 anderen voet gebragt. IV. 80. wykt
 gedeeltelyk naar Rotterdam. IV.
 188. krygt eene nieuwe Instructie
 en meer gezags. V. 30

Hof van Agrippina, waar gelegen.
 L. 69

Hofpoort [*Porta praetoria*] wat men
 'er door verstondt. I. 138 *Aant.*

HOLLAND (het Graaffschap van) wan-
 neer begonnen. II. 65, 71. oudst
 gebruik van den naam *Holland*. II.
 173, 197. 't Graaffschap in Holland
 aan de Utrechtsche Kerke geschon-
 ken. II. 172. veele Ingezetenen
 van Holland, slaan zig aan de El-
 ve neder. II. 231. Keizer Rudolf
 schenkt het Graaffschap aan twee
 Heeren, op eenen tyd. III. 27. 't
 wordt ryk genoemd. III. 181. 't
 weigert Willem den III. hulp. III.
 189. wordt in eenen Oorlog met
 Engeland ingewikkeld. III. 526.
 voert kryg met de Oosterlingen.
 III. 529. IV. 362. getal der schat-
 ting geevende Huizen en Ingeze-
 tenen van Holland, in 't begin der
 zestiende eeuw. IV. 391. staat der
 grenzen, in 't jaar 1527. IV. 471,
 474. Holland maakt eene Unie met
 twee Brabantische Steden. IV. 489,
 497. schulden van Holland. V. 12,
 275, 403, 419. staat des Landschaps,
 V. 18, 149. inzonderheid, ten ty-
 de der Overdragt. V. 439.

Honderdste penning van uitgaande
 waaren gevorderd. V. 240. de Staa-
 ten poogen dien te doen affchaf-
 fen. V. 241. 't gelukt. V. 275

Hondsbosch. Zeeweeringen aldaar
 verbeterd. V. 293, 327.

Hoofdgeld in Holland gevorderd.
 IV. 391

Hoogstraaten. Zie *Antonis van La-
 laing*.

HOORN. de Kennemers, Vrouw Ja-
 ke-

der voornaamste Zaaken en Persoonen.

kobas zyde houdende , worden voor deeze Stad gestuit. III. 473. men breid aldaar het eerste groote Haringnet. III. 499. 't invoeren der nieuwe Excynzen verwekt 'er merkelyke beroerte. IV. 120. Banjaart maakt 'er nieuwe beweging. IV. 176. Velaar insgelyks. IV. 185. de Regeering wordt 'er Kabbeljaauwsch. IV. 192 , 209. De Hoekschen verrassen de Stad. IV. 211. die stormenderhand herwonnen wordt. IV. 212. onrust aldaar gestild. IV. 254 't Kaas-en Broods-Volk rukt in de Stad. IV. 273. men besluit aldaar tot eenen opstand. IV. 276. straf hier over. IV. 286. Hertog Albrecht doet 'er een blokhuis opwerpen. IV. 282. de Stad lydt zwaare schade ter zee. V. 368

Hoorne en Altena (Willem , Heer van). III. 42

Horik, een der Deensche Vorsten , handelt met Keizer Lodewyk. II. 50 , 52 , 56.

Horfa. Zie Mengist.

Horst (Slot ter) op de Veluwe gestigt. II. 266

Horst (Gerard van). II. 295

Houte (den). 't Haarlemmer Hout zo oudtyds genoemd. III. 161

Hugo, Zwager van Godefrid den Noorman , zoekt zig , met deszelfs hulp , meester te maaken van Lotharingen. II. 88. hem worden de oogen uitgesteken. II. 91. en hy in een Klooster gezet. II. 91

Hugo van Lannoi, Heer van Santes , wordt Stadhouder van Holland. III. 514. IV. 3

Hugo van Voorne valt in Schouwen. II. 317. wordt uit Zeeland verjaagd. II. 318. ook uit Voorne. II. 323

Huis te Britten. Gelegenheid. I. 70. Naamsoorsprong. I. 85 , 292. of 'er eene Roomsche Winterlegering geweest zy. I. 122 , 197

Huisluiden. of Floris de V. eenige Huisluiden edel verklaard hebbe. III. 70

Hurfrey, Hertog van Glochester , III. 449. trouwt met Vrouwe Jakob. III. 456. komt in Henegouwen. III. 460. wordt , door Filips van Bourgondie , tot een Lyfge-

vegt uitgedaagd. III. 461. keert naar Engeland. III. 461. zendt Filwater , met onderstand , herwaards. III. 468. verlaat Vrouw Jakob, en trouwt Eleonoor Cobham. III. 482. wordt omgebragt. III. 482

Hunnen of Hangaaren, door Karel den Grooten beoorloogd. I. 433. en overwonnen. I. 435. tweede togt tegen dezelve. I. 439. zy worden den Frankischen Ryke onderworpen. I. 447. vallen in Friesland. II. 117

Hunnen-Schansen op de Veluwe. II. 117

Huslade. zekere schatting. II. 126

Huybert (Jakob Kornelissoon de) voert Koning Filips den Schoonen naar Spanje. IV. 331. loon van deezen dienst. IV. 332 *Aant*,

J. en I.

JAKOBA (Vrouw) Dogter van Willem den VI. trouwt met Jan , Hertog van Touraine. III. 398. wordt voor toekomstende Graavinne van Holland aangenomen. III. 408. ingehuldigd. III. 415. komt in Holland. III. 417. trouwt , voor de tweede reize , met Jan , Hertog van Brabant. III. 418 , 420. raakt in oorlog met haaren Oom , Jan van Beieren. III. 427 , 428. belegerd Dordrecht. III. 429. verlaat het. III. 430. verzoent zig , met Jan van Beieren. III. 431. wordt oncenig met haaren man. III. 448. staat naar een ander Huwelyk. III. 449. wykt naar Engeland. III. 450. verwerft een Pauselyk verlof tot Egtfcheiding. III. 455. trouwt met Hurfrey , Hertog van Glochester. III. 456. komt in Henegouwen. III. 460. wordt uit Bergen geligt en naar Gend gevoerd. III. 461. vlugt naar Holland. III. 463. wint een slag by Alfen. III. 467. verliest dien , by Brouweishaven. III. 469. Hoorn kant zig tegen haar. III. 473. zy wykt naar Gouda. III. 474. verval haarer zaaken. III. 480. Glochester verlaat haar. III. 482. haare Vloot , by Wieringen , wordt geslaagen. III. 483. zy wordt genood-

B L A D W Y Z E R

nodzaak Filips, Hertog van Bourgondie, tot *Ruwaard* aan te stellen. III. 484. trouwt, heimelyk, met Frank van Borselen. III. 509. moet de Graaflykheid aan Hertog Filips afstaan. III. 513. wordt Houtvesterin van Holland. III. 514. maakt eenige goederen aan Heere Frank. III. 514. haar verder bedryf en dood. III. 516. aanmerkingen over haare vier Huwelyken. III. 518
Jakob, Burggraaf van Leiden, helpt Willem den I. in 't bewind van Holland. II. 302

Jakob van Gaasbeek wordt Heer van Abkoude en Wyk te Duurstede. III. 392. wordt Stadhouder van Holland. III. 466. belegert Schoonhoven. III. 467

Jakob van Kampen helpt Munster overweldigen. V. 73. wordt tot Bisschop van Amsterdam aangesteld. V. 80, 81. wordt gevat. V. 98. ter dood gebragt. V. 98

Jan de XXII. (Pau) raakt in een hevige geschil met Keizer Lodewyk. III. 215

Jan, Koning van Engeland. Brief van Vrouw Aleid aan hem. II. 328. verbond tusschen hem en Graave Lodewyk van Loon. II. 329. tusschen hem en Willem den I. II. 333

Jan, Hertog van Bourgondie. Zyn bedryf in Frankryk. III. 401

Jan de II. Hertog van Brabant, heeft de hand in den aanslag tegen Floris den V. III. 72. verzoent zig met Jan den II. Graave van Holland. III. 143. valt in Zuidholland. III. 161. moet te rug. III. 163. verdraagt zig met Willem den III. III. 185

Jan de IV. Hertog van Brabant, trouwt met Vrouwe Jakoba. III. 418, 420. wordt tot Graave ingehuldigd. III. 421, 465. belegert Dordrecht. III. 429. verlaat het. III. 430. maakt vrede met Jan van Beieren. III. 431. zyn aart. III. 445. oneenigheid met Vrouwe Jakoba. III. 448. hy verklaart Filips, Hertog van Bourgondie, tot Ruwaard. III. 465. sterft. III. 481

Jan, Hertog van Touraine, trouwt

met Jakoba, Dogter van Willem den VI. III. 398. wordt Daufyn. III. 400. raakt in ongunst van 't Fransche Hof. III. 404. trekt naar Frankryk. III. 406. komt om. III. 407

JAN DE I. wordt gebooren. III. 30. handel over een Huwelyk tusschen hem en eene Dogter van Engeland. III. 30, 96. hy woont een' togt naar Zeeland by. III. 48. wordt naar Engeland gezonden. III. 53, 66. keert herwaards. III. 95, 103. waarom hy in Zeeland aanlandt. III. 103, 104. zyn geleide. III. 104. hy wordt voor Graave erkend. III. 106. onderwerpt zig de Westfriezen. III. 107. geeft Wolferd van Borselen groot gezag. III. 109. wordt in een' oorlog tegen Frankryk ingewikkeld. III. 110. maakt Vrede met het Stigt. III. 111. die wederom verbroken wordt. III. 113. Borselen poogt hem naar Zeeland te voeren. III. 125. de Westfriezen maaken hunnen zoen met hem. III. 132. hy sterft. III. 133. zyne Weduwe hertrouwt. III. 134

JAN DE II. Graaf van Henegouwen. III. 18. verkrygt regt op Holland van Keizer Rudolf. III. 27. ook op Zeeland Bewester-Schelde. III. 28. wordt Voogd, na de dood van Floris den V. III. 87, 95. doet het beleg van Middelburg opbreken. III. 100. ook van het Slot te Medenblik. III. 101. vertrekt naar Henegouwen. III. 105. keert wederom. III. 128. stelt orde op de Regeering. III. 129. sluit een Verbond tegen de moorders van Floris den V. III. 130. verzoent zig, met de Westfriezen. III. 132. reist naar Frankryk. III. 133, 137. sluit een Verbond met Filips den Schoonen. III. 137, 168. wordt tot Graave van Holland ingehuldigd. III. 138, 139. stelt orde op de rust des Lands. III. 140. sluit een Bestand met Vlaanderen. III. 142. verdraagt zig met Brabant, Kuik en Heugden. III. 143. trekt op tegen Keizer Albrecht. III. 145. de Zeeuwen verklaaren zig voor hem. III. 146. ook Schoonhoven. III. 148. hy verdraagt

der voornaamste Zaaken en Persoon

- draagt zig met Heere Guy. III. 158. hy wordt krank. III. 158. hy sterft. III. 181. zyn aart, Graf, en Grafchrift. III. 181
- JAN VAN BEIEREN** (Hertog) wordt tot Bisschop van Luik verkooren. III. 325 wordt Heer van Voorne, Woerden en Gooiland. III. 325. raakt in geschil met de Luikenars. III. 379. brengt hen tot onderwerping. III. 382. dringt zig ter Regeeringe van Holland in. III. 417. poogt Gorinchem te winnen. III. 418. wordt, door Keizer Sigismond, met de Landen verlyd. III. 422, 424. verlaat zyn Bisdome en trouwt. III. 422, 423. neemt den naam van *Graave* aan. III. 425. geeft gunstige Handvesten. III. 425. begint de vyandlykheden, te water. III. 428. bemagtigt Rotterdam. III. 431. verzoekt zig met Vrouwe Jakoba. III. 431. maatigt zig te veel bewinds aan. III. 436. raakt met Utrecht, Amersfoort en de Hoekschen in oorlog. III. 438. bemagtigt Leiden. III. 440. hegt het Burggraaffschap aan de Graaflykheid. III. 444. heeft het oog op Brabant. III. 445. bemagtigt Geerttruidenberg. III. 446. zyne onderneeming in Friesland. III. 452. hy sterft. III. 464
- Jan van Nassau**, Bisschop van Utrecht. III. 13. herwint Utrecht en Amersfoort. III. 14. verpandt Vreeland aan Amstel, en Montfoort aan Woerden. III. 14
- Jan van Dieft of de III.** wordt Bisschop van Utrecht. III. 221. verpandt Vreeland aan Willem den III. III. 222. sterft. III. 255
- Jan van Arkel of de IV.** wordt Bisschop van Utrecht. III. 255. herstelt de vervallen zaaken van 't Stigt. III. 256. maakt een Verdrag met Willem den IV. III. 257. raakt met Willem den V. in oorlog. III. 272. maakt een Bestand met hem. III. 274. na 't uitgaan van welk de kryg wederom begint. III. 284. hy wint Weesp en Muiden. III. 286. maakt vrede met Willem den V. III. 287
- Jan van Arvenne**, Zoon van Margareet, Graavinne van Vlaanderen, helpt Koning Willem Aken winnen. II. 385. twist met zyne Moeder en halve Broeders. II. 388. hy en zyn Broeder Boudewyn eigenen zig Zeeland Beweester-Schelde toe. II. 390, 392. hy trouwt met Aleid, Dogter van Floris den IV. II. 391. bekomt Henegouwen. II. 395, 396. sterft. III. 6
- Jan**, Graaf van Oostervant, krygt bewind over Zeeland. III. 146. sneuvelt. III. 153
- Jan**, Heer van Arkel, Stadhouder van Holland, zet Hertog Albrecht op, tegen zynen Zoon. III. 324. weigert Rekening te doen van zyn Rentmeesterschap. III. 344. zyn aart en bedryf. III. 344. hy wordt gebannen en zyn goed verbeurd verklaard. III. 345. begint de vyandlykheden. III. 346. wordt binnen Gorinchem belegerd. III. 351. maakt vrede. III. 352. bemagtigt Woudrichem. III. 371. is oneenig met zynen Zoon, Willem. III. 375. draagt zyne Heerlykheden den Hertoge van Gelder op. III. 378. wordt gevangen. III. 389. reden hier toe. III. 390. hy sterft. III. 390
- Jan van Beaumont**, Broeder van Willem den III. en Heer van Gouda en Schoonhoven. III. 209. helpt Eduard den III. aan de Engelsche Kroon. III. 212. woont een' togt naar Friesland by. III. 259. krygt deel aan de Regeering van Holland. III. 266. kiest Frankryks zyde. III. 267
- Jan van Egmond** wordt gebannen. III. 390. verrast Ysselstein. III. 415
- Jan van Egmond** zoekt Hoorn te bemagtigen. IV. 185. 't gelukt. IV. 212. hy wordt Stadhouder van Holland. IV. 233. belegert Rotterdam. IV. 250. herstelt de rust in Hoorn. IV. 254. woont het beleg van Montfoort by. IV. 265. overwint de Hoekschen, by Brouwershaven. IV. 265. zoekt het Kaas- en Broodsvolk te verjaagen uit Alkmaar. IV. 278. belegert Pouderoijen. IV. 352. sterft. IV. 402
- Jan van Heusden** spant aan tegen Floris den V. III. 67. reden hier

B L A D W Y Z E R

- toe. III. 69. Verbond tegen hem. III. 130. hy verzoent zig met Jan den II. III. 143
- Jan van Kalk** smeedt een' aanslag tegen Floris den V. III. 66. roept eenige Edelen te Bergen op Zoom byeen. III. 71. daarna te Kameryk. III. 72. zegt Floris den V. den oorlog aan. III. 74. poogt de Edelen van Kroonenburg te verlossen. III. 89. Verbond tegen hem gemaakt. III. 130. hy verzoent zig met Jan den II. III. 143
- Jan van Lannet** wordt Stadhouder van Holland. IV. 12. dempt een' opstand in 't Noorderkwartier. IV. 20. trekt tegen de Gentenaars uit. IV. 28. wordt voor vyand des Lands verklaard en vlugt naar Frankryk. IV. 34
- Jan, Burggraaf van Montfoort.** zyne Heerlykheid Purmerende wordt verbeurd verklaard. IV. 197. hy voert bevel binnen Utrecht. IV. 201, 202. poogt Dordrecht te verrassen. IV. 215. neemt het Slot te Woerden in. IV. 248. verliest het, nevens Montfoort. IV. 263, 266. Montfoort wordt hem wedergegeven. IV. 266
- Jan van Naaldwyk,** Bevelhebber onder de Hoekschen, wordt gevangen. IV. 255, 256. geslaakt. IV. 256. hy schuimt langs de Zuiderzee. IV. 271. bemagtigt Texel en Wieringen. IV. 275. keert naar Sluis. IV. 276. wykt naar Frankryk, daar hy sterft. IV. 292
- Jan van Nassau, Heer van Breda.** IV. 12. voert bevel in eenen togt tegen de Gentenaars. IV. 37
- Jan Persyn** verlost Haarlem. III. 13. bekomt de Heerlykheid van Amstelredamme. III. 38, 40
- Jan van Renesse** verzoent zig met Graave Floris den V. III. 50. tekent een Verbond met Frankryk. III. 60. heeft kennis van den aanslag tegen Floris den V. III. 67. wordt gebannen. III. 109. verwekt eenen opstand in Zeeland. III. 141. beweert dat Holland aan 't Ryk vervallen is. III. 144. begeeft zig naar Utrecht. III. 163. vlugt van daar, en sneuvelt in de Lek. III. 179
- Jan van Uckerken** slaat Vrouw Jakobba, by Alfen. III. 471. wordt Kastelein te Gouda. III. 478
- Jan Bokelszoon van Leiden** wordt naar Munster gezonden. V. 71, 73. werpt zig aldaar tot Koning op. V. 77. zyn vreemd bedryf. V. 78, 79, 80. hy stelt een' Bisschop van Amsterdam aan. V. 80. wordt gevat. V. 84. en zwaar gestraft. V. 87. zyne stellingen. V. 85
- Jan van Geelen** helpt Munster bemagtigen. V. 73. beleidt een' aanslag op Amsterdam. V. 91, 99. wordt overweldigd. V. 96. en doorschooten. V. 97
- Jan Matthyszoon,** Bakker van Haarlem, geeft zig uit voor Enoch. V. 71. helpt Munster innemen. V. 73. sneuvelt. V. 74, 77
- Jeroen,** Priester te Noordwyk, door de Deenen gedood. II. 55
- Imposten (algemeene)** met veel moeite ingevoerd. V. 275, 300, 325, 403. op de Wynen. V. 342, 351. beloop der eersten. V. 286. eerst ingezameld. V. 372, 420. daarna verpaid. V. 421. Zie Excynzen.
- Inguisier,** Oom van Arminius, helpt deezen tegen de Romeinen. I. 65, 68
- Inkomsten (Koninglyke)** in de Middeleeuwe. II. 23
- Inquisitie.** Oorsprong derzelve. II. 369. wordt in de Nederlanden ingevoerd. IV. 427. V. 345. klagten deswege. V. 344, 345. men laat den naam uit de Plakaten. V. 349
- Interim** van Karel den V. geeft geen genoegen. V. 361, 424
- Jonker Frans.** Zie Frans van Broderode.
- Jooden (Portugeeschen),** onder den naam van *nieuwe Christenen*, 't verblyf in de Nederlanden verhooden. V. 345
- Joost van Lalaing** wordt Stadhouder van Holland. IV. 191. belegert het Blokhuis op de Vaart. IV. 203. wordt aldaar geslaagen. IV. 203. slaat de Utrechtschen, in Westbroek. IV. 204. houdt eene Dagvaart

der voornaamste Zaaken en Persoonen.

vaart te Schoonhoven. IV. 205. verandert de Regeering te Hoorn. IV. 210. veroverd de Stad stormenderhand. IV. 212. bemagtigt de Sloten Harmelen en ter Haar. IV. 216. ook het Blokhuis op de Vaart. IV. 219. sneuvelt in 't beleg van Utrecht.

IV. 228

Foris, Bastard van Brederode, krygt bevel over Rotterdam. IV. 189. wordt onthalsd. IV. 258

Foris van Saxen wordt Erfstadhouder van Friesland. IV. 325. belegert Groningen. IV. 325. raakt in geschil met Graave Edzard. IV. 382. staat het beleg wederom voor Groningen. IV. 383. verbindt zig met den Bisschop van Utrecht. IV. 384. wordt uit Friesland gejaagd. IV. 387. staat zyn bewind aan Prinsse Karel af. IV. 390

JQVIAAN. misnoegen der Batavieren over zyne verheffing tot Keizer. I. 256

Irmensul, Saxische afgod, door Karel den Grooten, vernield. I. 419

Islegouwe ('t Graaffschap) aan de Utrechtsche Kerk geschonken. II. 194, 196

Jubeljaar. Oorsprong. IV. 32

JULIAAN ontweldigt den Barbaaren verscheiden Steden. I. 235. staat de Alemannen. I. 236, 237. en Franken. I. 239. bedwingt de Saliërs in Batavia. I. 242. ook de Chamaven. I. 244. doet Schepen timmeren, om graanen uit Britanje te haalen. I. 246. bevredigt de Quaden. I. 249. wordt Keizer. I. 252. overwint de Attuarië. I. 253. sneuvelt. I. 254

Juliakum. waar gelegen. I. 241 *Aant.*

JULIUS BRIGANTIKUS, Zusters Zoon van Civilis, kiest de zyde van Vittelius. I. 107. sneuvelt. I. 176

JULIUS CEZAR. Zie CEZAR.

JULIUS PAULUS, Broeder van Klaudius Civilis, ter dood gebragt. I. 99

Juriaan Schenk, Heer van Tautenburg, voert bevel over 't Keizerlyk Leger, in Overysse. IV. 442. sluit een Verdrag met de Staaten van Friesland. IV. 442. ontvangt in 's Keizers naam de hulde van Overysse. IV. 479. behaalt aldaar co-

nige-voordeelen. IV. 493. herwint het oude Klooster. V. 91. belegert Appingadam. V. 115. wint het. V. 119

Jusfaas (*Dirk van*). II. 247

Justen, in de meeste uitgaaven van BEDA, *Viten* genaamd, fleeken naar Britanje over. I. 290

Izabel, Hertogin van Bourgondie, bekومت het bewind over Holland, voor eenen tyd. IV. 7. stilt eenige beroerten. IV. 7, 8

K.

K Aapvaart der Zeeuwen. Oude voorbeeld daar van. III. 22

Kaas- en Broods-spel of Oorlog van Kaas- en Brood beschreeven. IV. 271-289

Kaas- en Broodsvolk valt in Hoorn en Alkmaar. IV. 273. neemt Haarlem in. IV. 278. pleegt aldaar veel moedwils. IV. 279. poogt Leiden te verrassen. IV. 280. wordt zwaar gestraft, door Hertoge Albrecht van Saxen. IV. 282

Kabbeljaauwsche en Hoeksche Tweespalt. Oorsprong. III. 265, 276. voortgang. III. 365. IV. 3, 165, 185, 244. einde. IV. 289, 292

Kabbeljaauwschen. waarom dus genoemd. III. 278. en wanneer. III. 483. welke Edelen en Steden daar toe behoorden. III. 280. zy vernielen zeventien Hoeksche Sloten. III. 278. Hertog Albrecht zet hen uit het bewind. III. 295. zy raaken 'er wederom in. III. 321. Willem de VI. is hun niet gunstig. III. 365. verscheiden' hunner Sloten worden verwoest. III. 440, 472. zy worden uit Amsterdam verdreeven. IV. 5. hunne bitterheid tegen die van Brederode. IV. 129. hun gedrag na de dood van Hertoge Karel. IV. 165, 174. zy raaken, alomme, op 't kussen. IV. 185 enz. 195, 196. Haan Maximiliaan een zware Bede toe. IV. 190

KAJUS JULIUS CEZAR. Zie CEZAR.

KALIGULA (**KAJUS**) waarom dus genaamd. I. 69. zyn belagchelyk bedryf, in en omtrent het Eiland der Batavieren. I. 84, 86, 87. hy ontvangt Adminius en eenige Britten aldaar. I. 85. hy wordt van ze-

B L A D W Y Z E R

maken Kaninefaat bespot. I. 86.
hy stigt eene Vuurbaak. I. 86. ver-
 koopt de Huisfierzaden zynen Zus-
 teren, omtrent den Ryn. I. 89.
 doet zig eene zegepraal bereiden.
 I. 89. wordt omgebracht. I. 90
Kalla of **Kaillari** naam van Kali-
 gulas Tooren, agter 't Huis te
 Britten. I. 88
Kameryk. Vrede, in 't jaar 1508,
 alzar geslooten. IV. 358. in 't jaar
 1529. IV. 503. de Stad wordt, door
 Karel den V, ingenomen. V. 260
Kampen twist met Zwol, over den
 tol aan 't Zwarte Water. IV. 437
Kampgevechten. Oud gebruik derzel-
 ven, hier te Lande. II. 254. III.
 118, 442. *Aant.*
KANINEFAATEN. waar zy gewoond
 hebben. I. 48. zy zyn niet, door
 Druzus, beoorloogd. I. 60. Tibe-
 rius overwint hen. I. 60. zy ver-
 binden zig met Civilis. I. 121. ver-
 branden twee Romeinsche Winter-
 terlegeringen. I. 122. Aan de Ro-
 meinen. I. 124. Labco overvalt hen.
 I. 149. zy tasten de Brittrannische
 Vloot aan. I. 168
Karakaaten. Oude Inwooners van
 Gallie. I. 161 *Aant.*
Karansius ziet de zeefchuimeryen der
 Saxers en Franken, door de vin-
 geren. I. 222. doet zig tot Keizer
 verklaren. I. 223. wordt omge-
 bragt. I. 228
KAREL DE GROOTE wordt Koning
 van gantsch Frankryk. I. 418. zy-
 ne oorlogen met de Saxers. I. 419,
 424, 429, 440. hy stigt een Hof te
 Nieuwmegen. I. 420. zyne Giften
 aan de Utrechtsche Kerke. I. 420.
 hy trekt naar Spanje. I. 422. over-
 wint de Wilzen. I. 432. beoor-
 loogt de Hunnen. I. 433, 439. ver-
 schilt met de Engelschen. I. 436.
 sluit een Verdrag met de Saxers en
 Friezen. I. 442. geeft den Friezen
 wetten. I. 445. beweegt hen en de
 Saxers tot de belydenis van den
 Christelyken Godsdienst. I. 432,
 446. wordt Keizer. I. 447. verdeelt
 zyn Ryk. II. 34. komt te Nieuw-
 megen. II. 35. ontvangt daar Ko-
 ning Eardulf. II. 37. oorloogt met
 de Deenen, II. 35, 37, 39. komt

te Boulogne. II. 41. sterft. II. 42
KAREL de Kaale, Zoon van Keizer
 Lodewyk, krygt deel in 't Ryk.
 II. 56. verdeeling tusschen hem en
 zyne Broeders. II. 60. hy bekomt
 een deel van Lotharingen. II. 76.
 wordt Keizer. II. 83. of hy Dirk
 den I. de Kerk te Egmond hebbe
 opgedraagen. II. 110
KAREL de Dikke wordt Keizer. II.
 86. stelt zig in 't bezit van Lotha-
 ringen. II. 87. geeft een deel dee-
 zer Landen aan den Noorman Go-
 defrid. II. 87. wordt afgezet. II. 93
KAREL DE IV. (Keizer) stelt Hertog
 Albrecht aan tot Graave van Hol-
 land. III. 304
KAREL DE V. (Keizer) wordt ge-
 booren. IV. 317. volgt zynen Va-
 der op, onder Voogdye. IV. 337.
 verscheiden' Huwelyken voor hem
 geslooten, die afraaken. IV. 317,
 356, 379, 380, 401. hy tekent
 eene verklaring tegen 't Regt van
 opperste magt van Frankryk, over
 eenige Nederlanden. IV. 381. aan-
 vaardt de Regeering in persoon.
 IV. 388. bekomt het bewind over
 Friesland. IV. 390, 392. stelt nieu-
 we Verpondingen in. IV. 391.
 maakt verandering in de Dykre-
 geeting. IV. 395. sluit een verbond
 met den Koning van Frankryk. IV.
 400. wordt tot Koning van Span-
 je gekroond. IV. 407. stelt orde op
 de schatting der groote en kleine
 Steden. IV. 412. de Pensionaris van
 Dordrecht vervalt in zyne ongena-
 de. IV. 413. hy wordt Keizer. IV.
 422. stelt orde op 't Land bestier.
 IV. 423. geeft een Plakaat uit te-
 gen Luther. IV. 426. raakt in oor-
 log met Frankryk. IV. 429. be-
 zorgt Adriaan den VI. de Pausely-
 lyke waardigheid. IV. 439. sluit
 een Verbond met Engeland. IV.
 441. bemagtigt Friesland t'eene-
 maal. IV. 443. wint den slag van
 Pavie. IV. 450. maakt Bestand en
 Vrede met Frankryk. IV. 451, 460.
 trouwt. IV. 465. raakt op nieuws
 met Frankryk in oorlog. IV. 466,
 477. wordt Heer van Overysse.
 IV. 479. maakt Bestand met Frank-
 ryk en Engeland. IV. 491. wordt
 Heer

der Voornaamste Zaaken en Perſoonen.

Heer van Utrecht. IV. 495. maakt Vrede met Gelder. IV. 499. met Frankryk. IV. 503. wordt, door den Paus, gekroond. IV. 508. trekt naar Duitſchland. V. 7. komt in de Nederlanden. V. 14. doet eene Bede. V. 15. handelt hier over. V. 17. ſtelt zyne Zuſter Maria tot Landvoogdes. V. 21. geeft Plakaa- ten uit, op 't burgerlyk beſtier des Lands. V. 24. geeft een nieuw Be- rigtſchrift aan 't Hof van Holland. V. 30. zyne ſtrengheid tegen de Lutherſchen. V. 29. hy keert naar Duitſchland. V. 29. geeft aldaar vryheid van Godsdienſt, by voor- raad. V. 66. beſluit Paltsgraave Fredrik aan 't Deenſche Ryk te helpen. V. 106. vordert hiertoe Holland Schepen af. V. 107. wordt Heer van Groningen. V. 115, 120. raakt in nieuwen oorlog met Frankryk. V. 124. onderneemt een' togt naar Tunis. V. 125. vereenigt het Nederſtigt met Holland onder éenen Stadhouder. V. 131. maakt vrede met Gelder. V. 135. met Frankryk. V. 144. beſluit tot een' togt naar Konſtantinopole. V. 157. die niet voortgaat. V. 159. zyne reis naar de Nederlanden. V. 179. hy komt te Gend. V. 181. ſtelt de be- roerte aldaar. V. 181. komt in Hol- land. V. 186. doet eene Bede. V. 187. beſlift een' twiſt over 't Sta- pelregt. V. 188. komt te Utrecht. V. 190. maakt René van Chalons Stadhouder van Holland. V. 191. ſtelt orde op de Regeering. V. 193. vernieuwt de Ordonnantie op de Admiraliteit. V. 196. zyn onge- lukkige togt naar Algiers. V. 210. hy raakt, op nieuws, in oorlog met Frankryk. V. 211. beweert zyn regt op Gelder en Zutſen. V. 234. valt in Gulikerland, en bemagtigt Duuren en andere Plaatsen. V. 253. Hertog Willem ſtaat hem Gelder en Zutſen af. V. 255. zyne titels, met opzigt op de Nederlanden. V. 257. hy trekt naar Henegou- wen en Kameryk. V. 259. verbindt zig met Henrik den VIII. tegen Frankryk. V. 261. ook met Her- zoge Willem van Gulik. V. 261. en

met den Koning van Deenemarke. V. 262. trekt naar de grenzen van Frankryk. V. 268. belegert S. Di- fier. V. 269. 't welk overgaat. V. 271. hy maakt vrede met Frank- ryk. V. 272. geeft den Biſſchop van Utrecht Oktroi, om Ketters te regt te doen ſtellen. V. 278. voert een' voorſpoedigen Kryg tegen de Pro- teſtanten in Duitſchland. V. 281. ſtaat van zyn' ontvangst en uitga- ve. V. 283. hy beſluit, in tyd van vrede, vierduizend Paarden op de grenzen te onderhouden. V. 298. doet uitſpraak over 't geſchil, we- gens de onderhoorigheid der Ne- derlanden aan 't Keizerryk. V. 313. doet zynen Zoon, Filips, tot toeko- menden Erfheer der Nederlanden inhuldigen. V. 328. maakt eene ſchikking op de opvolging. V. 333. beleent zynen Zoon, Filips, met de Nederlanden. V. 341. verklaart, dat dezelve nooit zullen kunnen vaneen geſcheiden worden. V. 343. geeft wederom ſtreng Plakaa- ten uit. V. 343. verzagtze een weinig. V. 349. geeft een vonnis tegen Brabant, ten behoeve van Hol- land. V. 350. doet de Kerkverga- dering van Trente hervatten. V. 362. maakt vrede met de Prote- ſtanten. V. 366. belegert Mets, vrugteloos. V. 370. verovert Te- rouanne en Hesdin. V. 387. ſluit een Huwelyk tuſſchen zynen Zoon en Koningin Maria. V. 392. ſtigt Charlemont en Philippeville. V. 416. ſluit een Beſtand met Frank- ryk. V. 417. ſtaat het gebied over de Nederlanden af aan zynen Zoon Filips. V. 422-434. ontdoet zig van zyne verderre heerſchappyen. V. 435. keert naar Spanje. V. 436. ſterft. V. 438.

KAREL MARTEL wordt Groothof- meeſter van Frankryk. I. 364, 366. wordt door Raganfrid en Radboud geſlaagen. I. 366. overwint de Frie- zen. I. 367. zyn gezag waſt aan. I. 371. zyne giften aan Willebrord. I. 372. zyne Krygsbedryven. I. 373. hy beoorlooft de Friezen, te wa- ter. I. 375. overwintze. I. 377. ſterft.

B L A D W Y Z E R

sterft. I. 382. verschillend oordeel over hem. I. 382

KARL de Eenvoudige, Koning van Frankryk, helpt Raginer en Odo-
kar tegen Zwentibold. II. 102.
bemagtigt Lotharingen. II. 104.
staat het Henrik, Koning van
Duitschland, af. II. 106. houdt 'er
egter, nog eenigen tyd, bewind
over. II. 106. bevestigt Dirk den
I. in zyn Graaffchap. II. 107. geeft
hem 't bewind over de Kerkengoe-
deren van Egmond. II. 108. rede-
nen hiertoe. II. 113. hy wordt
onttroond en sterft. II. 114

Karel de VIII, Koning van Frank-
ryk. IV. 231. raakt in oorlog met
Maximiliaan en Filips. IV. 236.
maakt vrede. IV. 259. raakt op
nieuws in oorlog met de Nederlan-
ders. IV. 292. maakt vrede. IV. 294

KARL, naderhand Hertog van Bour-
gondie. zyne eerste bedryven hier
te lande. IV. 43. zyne Regtsplee-
ging, over die van Haamstede.
IV. 45. hy trouwt. IV. 46. vervalt
in twist met zynen Vader. IV. 69.
bekomt verscheiden' Heerlykhe-
den. IV. 70, 71. handelt, heim-
lyk, in Frankryk. IV. 77. Hertog
Filips zoekt hem te doen vatten.
IV. 80. vermoedelyke aanslag van
Lodewyk den XI. tegen hem. IV.
81. hy verlaat de Franschen, by
Montlhery. IV. 84. overwint de
Luikenaars. IV. 85. wordt *Graaf*.
IV. 97. staat de Luikenaars an-
dermaal. IV. 99. trouwt. IV. 99.
wordt gehuldigd. IV. 99. verbindt
zig met Eduard den IV. IV. 103.
noodzaakt Lodewyk den XI. tot vre-
de. IV. 103. houdt het Graafgeding
in Holland en in Zeeland. IV. 106.
zoekt de Friezen tot onderwerping
te brengen. IV. 107. raakt in nieu-
we onlust, met Lodewyk den XI.
IV. 110. doet heimelyke poogin-
gen, om Eduard den IV. op den
Troon te herstellen. IV. 115. 't ge-
lukt. IV. 117. hy sluit Bestand en
daarna Vrede met Frankryk. IV.
118. raakt in nieuwen oorlog met
dit Ryk. IV. 123. sluit Bestand.
VI. 124. stilt eene beroerte te Zie-
rikzee. IV. 126. en te Dordrecht.

IV. 127. spreekt Reinoud van Bre-
derode vry. IV. 135. pandt Gelder
en Zutphen. IV. 139. doet zig aldaar
inhuldigen. IV. 140. staat naar
den naam van *Koning*. IV. 145.
zoekt zyn gebied langs den Ryn
uit te breiden. IV. 147. belegert
Nuis. IV. 149. verlaat het. IV. 152.
bemagtigt Lotharingen. IV. 156.
wint Granfon. IV. 157. verliest
een' veldslag aldaar. IV. 158. en
nog een' by Murat. IV. 158. ver-
liest Nancy. IV. 159. belegert het;
andermaal. IV. 159. sneuvelt. IV.
160. zyn aart. IV. 160. men twyfelt
lang, of hy wel dood zy. IV. 162

Karel, Zoon van Adolf van Egmond;
te Gend opgevoed. IV. 141, 306.
Ridder gellaagen. IV. 236. gevan-
gen. IV. 237, 307. geslaakt. IV.
307. hy komt in Gelderland. IV.
307. doet den Hollanderen den
oorlog aan. IV. 307. de Ryksvor-
sten verklaren, dat hy geen regt
op Gelder heeft. IV. 308. hy be-
magtigt Leerdam. IV. 309. sluit
een Bestand met den Aartshertoge
Filips. IV. 317. die hem den oor-
log aanzegt. IV. 323. hy verliest
een' scheepstryd voor Monniken-
dam. IV. 323. zoekt hulp by Frank-
ryk. IV. 329. sluit een Bestand IV.
330. bemagtigt Grol, Lochem en
Wageningen. IV. 340. ontvangt
Fransche hulp. IV. 345. staat zyns
Legers. IV. 352. hy valt in Bra-
bant en Holland. IV. 353. bemag-
tigt Muiden en Weesp. IV. 354.
eischt Amsterdam op. IV. 354. be-
stormt het Blokhuis, te Ypsehoot.
IV. 355. maakt vrede. IV. 358.
breektze wederom. IV. 360. valt
in Overysse. IV. 363. wint Har-
derwyk. IV. 365. en Bommel. IV.
366. wordt tot Beschermer van
Utrecht aangenomen. IV. 368. ver-
raast Woudrichem. IV. 371. han-
delt over vrede. IV. 371. steekt de
Voorstad van Amsterdam in den
brand. IV. 374. sluit een vierjaarg
Bestand. IV. 376. verbindt zig met
Graave Edzard. IV. 384. zyne in-
zigten hier mede. IV. 385. hy maakt
zig meester van Groningen. IV. 384.
bemagtigt verscheiden' Plaatsen in
Fries-

der voornaamste Zaaken en Persoonen.

- Friesland.** IV. 387. doet 'een' togt naar Italic. IV. 397. verrast Nieuwpoort. IV. 398. sluit Bestand met Karel den V. IV. 401, 406, 420. 447. trouwt. IV. 420. bespiedt Holland in persoon. IV. 436. valt in Overijssel. IV. 438. maakt wederom Bestand. IV. 452. legt bezetting in Utrecht. IV. 469. verliest de Stad. IV. 494. maakt Vrede met Karel den V. IV. 494. verbindt zig met Christiaan den III. Koning van Deenemarke. V. 109. valt in Groningerland. V. 112 verliest Groningen. V. 115, 120. maakt een Verbond met Frankryk. V. 126. begint den oorlog, op nieuws, tegen Karel den V. V. 127. maakt vrede. V. 135. zyn aanslag op Enkhuizen. V. 143. hy twist met de Geldersche Steden. V. 145. bestemt haare schikking op de opvolging V. 146. sterft. V. 147
- Karel van Poitiers** wordt Opperopzigtster der Hollandische Dykaadjen. IV. 395
- KARIOVALDA**, Legerhoofd der Batavieren, sneuvelt. I. 75, 76
- KAROLOMAN**, Zoon van Karel Martel, regeert Oostfrankryk. I. 382. noemt zig *Hertog* en *Prins* der *Franken*. I. 383. slaat de Saxers en Friezen. I. 402. wordt Monnik. I. 404
- KAROLOMAN**, Zoon van Pipyn, wordt Koning van Oostfrankryk. I. 418. sterft. I. 418
- Kastrichem** (*Bruin van*) sneuvelt te Schagen. II. 262
- KATTEN**, waar zy woonden. I. 11. hun twist met de Batavieren. I. 11. verscheiden' Plaatsen in de Nederlanden naar hen genoemd. I. 12. *Aant.* zy worden, door Germanikus, geslaagen. I. 65. belegeren Maguntiakum, I. 146. vallen in Belgie. I. 192. worden door Antonius beoorloogd. I. 197
- KATTENWALD** bewerkte een Verbond tusschen Cezar en de Batavieren. I. 47
- Kass.** (*Nikolaas van*) stilt een oproer te Utrecht. III. 14
- (*Nikolaas van*) Heer van Schoonhoven. III. 148
- Kaichen**, oude wooning van dit volk. I. 59. *Aant.* togt van Druzus tegen hen. I. 59. hunne zeeschuimeryen. I. 91. door Korbulo be-teugeld. I. 93, 95. zy vallen in Belgie. I. 192
- Keenenburg**, bemagtigd door Henrik den III. II. 159
- Keizerryk** (Duitsch) geschil over de onderhoorigheid der Nederlanden aan het zelve. V. 301
- (Grieksch of Oosterlich) staat van het zelve. II. 340
- Kennemerland** [*Kinnin* of *Chinbeym*] aan Roruk ter Leen gegeven. II. 49. eenige goederen, in dit Graafschap, Dirk den II. afgestaan. II. 126. door Graave Lodewyk be-magtigd. II. 316
- KENNEMERS** staan op tegen Dirk den VI. II. 222. onderwerpen zig. II. 223. verwoesten Schagen. II. 260. staan op tegen de Edelen. III. 10. vallen in Amstelland. III. 11. belegeren Haarlem. III. 13. verbinden zig met de Stigtschen. III. 12, 14. verliezen hunne voorregten, om't weigeren van 's Graaven bede. III. 207. loopen Holland af. III. 471. worden voor Hoorn gestuit. III. 473. verliezen hunne voorregten. III. 476. worden in dezelve her-steld. IV. 54. verbeurenze op nieuws. IV. 283. en verkrygenze wederom. IV. 283
- Kerkvergadering** van Trente byeen geroepen. V. 277. voortgang der-zelve. V. 280. klein getal der Le-den, aldaar, in 't eerst, samen-gekomen. V. 280, 365. zy wordt hervat. V. 360. Nederlanders der-waards gezonden. V. 362. zy wordt beslooten. V. 365
- Kerkvergaderingen** der agtste eeuw. I. 394
- Kertery** van Adelbert en Klemens. I. 391. van eenige Friezen. II. 45. van Tanchelyn. II. 211
- Keulen**. geschil met den Bisschop van Keulen, over 't regt tot de Kerke van Utrecht. I. 408
- Kimbren**, waar zy oudtyds gewoond hebben. I. 6. hun oorlog met de Romeinen. I. 8-11
- Kinnin** of *Kinbin*. Zie *Kennemerland*. *Kin-*

B L A D W Y Z E A

Klabbeis (Beek). waar gelegen. II. 107

Klaas Korf, de Ontvanger. zyn schraapsugt. IV. 262. zyn huis wordr geplonderd. IV. 273

Klassikas verbindt zig met Civilis. I. 147, 149. doet zig voor Romeinisch Veldheer erkennen. I. 151

KLAUDIUS (Keizer) herstelt zekeren Altaar. I. 91. trekt tegen de Britten. I. 91. wordt vergiftigd. I. 95

KLAUDIUS CIVILIS. zyn afkomst en gedaante. I. 117. togt tegen de Britten. I. 91. hy wordt, gevangelyk, naar Rome gevoerd I. 99. in vryheid hersteld. I. 102. besluit tegen de Romeinen op te staan. I. 117. veinst Vespazians zyde, tegen Vitellius, te kiezen. I. 117. hist de Batavieren op tegen de Romeinen. I. 120. verbindt zig met de Kaninefaaten. I. 121. ontveinst, deel aan derzelver vyandlykheden te hebben. I. 124. slaat de Romeinen. I. 124. zoekt de Galliërs aan zyne zyde te trekken. I. 125. verjaagt twee Keurbenden. I. 127. brengt zyn volk onder den eed van Vespaziaan. I. 131. bestormt en belegert Vetera. I. 132, 136. men zoekt hem de wapenen te doen afleggen. I. 139. hy tokkelt de Treviren. I. 140. overmeestert Asciburgium. I. 140. wordt te Gelduba afgeslaagen. I. 141. Vokula verjaagt hem, van voor Vetera, op nieuws. I. 145. zyne Ruitery slaat de Romeinsche. I. 145. hy verklaart zig vyand der Romeinen. I. 146. beweegt de Galliërs tot opstand. I. 147, 143, 149, Vetera geeft zig aan hem over. I. 152. hy legt zyn hair af, als overwinnaat. I. 153. hy brengt de Agrippiner Bouwstad aan zyne zyde. I. 156. ook de Tongeren. I. 158. Cerialis slaat hem. I. 166. de Ubiën vallen hem af. I. 167. zyne tweede nederlaag. I. 171. hy verbrandt de Stad, en wykt op 't Eiland der Batavieren. I. 172. overvalt de Romeinsche Legerplaatsen op dit Eiland. I. 174. zyne derde nederlaag. I. 177. hy rust ee-

ne Vloot toe. I. 178. hy sluit vrede met Cerialis. I. 181

KLAUDIUS LABEO, Overste eener Batavische vleugel, raakt met Civilis in geschil. I. 127. loopt de Landen der Kaninefaaten en Marzaaten af. I. 149. poogt Civilis te sluiten. I. 157, 158

KLAUDIUS VIKTOR, Zusters Zoon van Civilis; overvalt Asciburgium. I. 141

Kleeding. Fragt derzelve, ten tyde der Hertogen Filips en Karel. IV. 97. bepaald, ten tyde van Karel den V. V. 17, 29, 293.

Kleef (Huis te) door Hertoge Albrecht gestigt. III. 353

Klemens en Adelbert, Ketters der agtste eeuw. I. 391

KLODIO regeert over de Salische Franken. I. 281, 282. waar hy zyn verblyf hadt. I. 282. *Aant.* maakt zig meester van eenig Land in Gallie. I. 287

KLOTARIS wordt Koning van Oostfrankryk. I. 320. overwint de Saxers. I. 321. wordt door hen overwonnen. I. 323. sterft. I. 323

KLOTARIS DE II. wordt Koning van Frankryk. I. 330. overwint de Saxers en Friezen. I. 330

KLOVIS, Koning der Franken, overwint Syagnius. I. 301. en verscheiden andere Mogendheden in Gallie. I. 304. ook de Alemannen, Friezen en Saxers. I. 307. wordt Christensch. I. 307. verdraagt zig met de Armorichen. I. 308. overwint Sigebert, Kararik en Regnomer. I. 309, 310. neemt de waardigheid van *Consul* aan. I. 308. sterft. I. 310

KLOVIS DE II. wordt Koning van Frankryk. I. 347

KLOVIS DE III. wordt Koning van Oostfrankryk. I. 348

KOENRAAD DE I. (Keizer) tragt naar Lotharingen. II. 104. sterft. II. 105

KOENRAAD DE II. (Keizer) II. 149. sterft te Utrecht. II. 153

KOENRAAD DE III. (Keizer) herstelt de Utrechtsche Kerk, in 't regt op Oostergouwe en Westergouwe. II. 226. dringt Utrecht eenen Bisschop op. II. 234. sterft. II. 235. *Koen-*

der voornaamste Zaaken en Perſoonen.

- Koenraad**, Roomſch - Koning, Zoon van Keizer Fredrik den II. II. 380. kant zig tegen Willem den II. II. 383. noodzaakt hem, Duitschland te ruimen. II. 386, 387
- Koenraad**, Biſſchop van Utrecht, voltrekt het Slot te Yſſelmonde. II. 183. wordt aldaar belegerd. II. 188. en, volgens ſommigen, gedood. II. 189. bekomt de Graaffſchappen Goſtergouwe, Weſtergouwe, Iſlegouwe en Staveren. II. 194, 196
- Koeverden** (Slot te) van ouds in bewaaringe des Biſſchops van Utrecht. II. 229
- Kolyn** (Pieter) Burgemeester van Amſterdam, door de Herdoopers, gedood. V. 95
- Kondruſen**, een Germaniſch Volk in Gallie. I. 43
- Koningen** (oude) der Franken. *Ezatech* of *Atech*. I. 221. *Genobon* of *Genobaudes*. I. 221, 224. *Askarius* en *Regairus*. I. 229, 230. *Mellobaudes*. I. 265. *Markomer* en *Sunno*. I. 268. *Klodius* of *Klodio*. I. 281. *Childerik*. I. 293. *Egidius*. I. 293. *Klovis*. I. 303. *Ragnakarius*. I. 304. *Kararik*. I. 304, 309. *Sigebert*. I. 309. *Regnomer*. I. 310
- Koningen** van Ooſtfrankryk. *Theodorik*. I. 310. *Theodebert*. I. 312. *Theodebald*. I. 319. *Klotaris*. I. 320. *Sigebert*. I. 323. *Chilperik*. I. 326. *Childebert*. I. 327. *Theodebert de II*. I. 329. *Klotaris de II*. I. 330. *Dagobert*. I. 331. *Sigebert de II*. I. 344. *Dagobert de II*. I. 346. *Childebert de II*. I. 347. *Klovis de II*. I. 347. *Klotaris de II*. I. 348. *Childerik*. I. 348. *Theodorik de II*. I. 355. *Klovis de III*. I. 365. *Childebert de III*. I. 365. *Dagobert de III*. I. 365. *Chilperik de II*. I. 367. *Theodorik de III*. I. 371
- Konſtans**, Zoon van Konſtantyn, ſlaat de Franken. I. 233
- Konſtantinopole**. Keizer Karel onderneemt een' togt derwaards, die niet voortgaat. V. 157
- Konſtantiſ Chlorus** ſlaat de Franken I. 224. en Alemannen. I. 225
- KONSTANTYN** de Groote ſlaat de Franken. I. 230. of hy zagtmoedig geweest zy. I. 230. hy bezet den Ryn met Schepen en Volk. I. 232. begunſtigt de Franken. I. 233
- Konſtantyn** werpt zig tot Keizer op, in Gallie. I. 274
- Koophandel** (alonde) deezer Landen. I. 89, 123. op Engeland. I. 246, 437, 438. II. 7, 8. III. 21, 53, 63, 187, 405, 498. IV. 89, 233, 302, 321. V. 396. op de Ooſtzee. III. 201. aanwas van den zelve. III. 251, 500
- Kooren**, verboden uit te voeren, zonder betaaling van *Congie*- of *Verlofgeld*. IV. 481, 482. 't *Verlofgeld* wordt afgeſchaft. V. 9. gebrek aan Kooren. V. 42, 293. 't *Verlofgeld* wederom ingevoerd. V. 104. andermaal afgeſchaft. V. 105. op nieuws ingevoerd V. 198. ſchadelykheid van het zelve. V. 201. 't wordt voor vyfentwintigduiſend guldens afgekogt. V. 207. wederom geheeven. V. 283, 293. den uitvoer van 't Kooren voorgenomen te verbieden. V. 293
- Koppenhage**. Vredehandeling aldaar III. 539. of de onzen aan de Voorwaarden, hier geſlooten, voldaan hebben. III. 544. andere Vredehandeling aldaar. V. 45
- Korbulo** (*Domitius*) verjaagt den Kaniſefaat Gannaskus. I. 92. doet hem ombrengen. I. 93. overheert de Friezen. I. 92. vereenigt Ryn en Maas, door eene graft. I. 94
- Kornelis**, Heer van Zevenbergen, trekt op tegen de Gelderſchen. IV. 323
- Kortgeene** (*Filips van*). III. 331
- Kraayenborſt** (*Gerard van*) ſpant aan tegen Floris den V. III. 67. wordt ter dood gebragt. III. 92
- Kraayenſtein** (*Huis te*) boven Dordrecht. III. 124
- Kreil** (*Bosch van*) waar te zoeken. II. 214. *Aant.* voorval aldaar. II. 214
- Kreſers**. betekenis van dit woord. V. 178 *Aant.*
- Kreitsen** des Duiſchen Ryks. de Nederlanden, eertyds, onder deſelven betrokken. V. 304
- Kriſpus**, Zoon van Konſtantyn, ſlaat de Franken. I. 232
- H h Kree-

B L A D W Y Z E R

Kroenenburg. Slot aan de Vecht. Graaf Floris de V. wordt derwaards gebracht. III. 78. de Edelen vlugten 'er op. III. 83. 't wordt belegerd. III. 88. en gewonnen. III. 90
Kroenenburg (*Jan van*) Bevelhebber onder de Hoekschen. IV. 255
Kruif (*Jan Lambertszoon*) wordt, om zeker zeggen, onthalsd. III. 473
Kruiningen (*Arnold van*) woont een' togt naar Vlaanderen by. III. 204
 ——— (*Jakob of Joos van*) sneuvelt voor Breeme. V. 291
 ——— (*Jan van*) gebiedt binnen Zierikzee. III. 170
Kruisvaarten naar 't Heilig Land. Oorsprong derzelven. II. 199. wat 'er de Pausen mede beoogden. II. 203. eerste Kruisvaart. II. 200. veele Friesche en Zeeuwsche Edelen neemen 'er deel in. II. 201. Keizer Fredrik de I. gaat op eene Kruisvaart. II. 273. Floris de III. verzelt hem. II. 273. Kruisvaart naar Damiate, door Willem den I. bygewoond. II. 342. tegen de Stadingers. II. 372. de Hollanders en Zeeuwen verbinden zig tot eene Kruisvaart. II. 385
Kryptorix Hoeve in Friesland. I. 83
Krygsvolk. Begrooting der kosten van deszelfs onderhoud. IV. 485, 488. oorzaken van het verlopen deszelfs. IV. 497. het Krygsvolk te water dienende plagt, door Schouten en Burgemeesters, gemonsterd te worden. IV. 44
Krytwaarder. waardigheid van den Huize van Waffenaar, van ouds. III. 442 *Aant.*
Kuik (*Godefrid van*), om 't ombrengen van Floris den Zwarten, in den Ryksban gedaan. II. 225, 226
 ——— (*Jan, Heer van*). III. 42. Zie *Jan van Kuik.*
Kuilenburg (Heerlykheid van) tot een Graaffchap verheeven. V. 428
Kuzer (*Koenraad*) zet Hertog Albrecht op, tegen de Hoekschen. III. 323. vernielt verscheiden' Hoeksche Sloten. III. 326
 ——— (*Willem*) Baljurw van Rynland, loopt het Land van Haagestein af. III. 223

—— (*Willem*) 's Graaven Hofmeester, wordt vermoord. III. 322
Kyfboek (*Floris van*) verdedigt Schoonhoven. III. 467

L.

L Akens (Haarlemsche en Leidsche) in Frankryk nagemaakt. V. 273
Lamoraal, Graaf van Egmond, voert bevel in 't Keizerlyk Leger. V. 285, 371, 388. verzoekt de Koningin van Engeland, voor Prins Filips, ten Huwelyk. V. 391
Landvoogden (algemeene) der Nederlanden. Karel, Graaf van Charolois. IV. 44. Hertog Albrecht van Saxon. IV. 259. Engelbert van Nassau, Heer van Breda. IV. 320. Willem van Croi, Heer van Chievres en Aarschot. IV. 331. Margareet van Oostenryk, Hertogin Weduwe van Savoie. IV. 348. Maria, Koningin Weduwe van Hongarye. V. 21
Langerak (*Gysbrecht van*) wordt gevangen. III. 274
Langbarden, hunne oude wooning. I. 324. *Aant.* vallen in Italie. I. 324
Laurens Janszoon Koster vindt de Drukkonst. III. 505
Leede (*Floris van*). II. 295
 ——— (*Herbaren van der*). III. 41
 ——— (*Jan van der*). III. 41, 42
 ——— (*Jan en Pelgrim van der*) III. 179, 180
 ——— (*Volpert van*). II. 300
Leenen (kwaade) federt den tyd van Willem den IV, gesplitst. III. 262. elk Leen wasgehouden, den Graave in den oorlog te dienen. IV. 151
Leening (buitengewoone) door Hertoge Filips gevorderd. IV. 5. tot de reize van Koning Filips naar Spanje. IV. 328
Leenmannen des Bisschops van Utrecht. II. 268
Leenroerigheid (aloude) van Holland van het Duysche Ryk. II. 257. III. 27, 63, 215, 216, 267, 304, 406, 422, 424, 549. IV. 67. V. 301 enz. 341
Leerdaam, door de Gelderschen, bemagtigd. IV. 309, door den Hertoge van Saxon herwonnen. IV. 310. *Lek*

der voornaamste Zaaken en Persoon

- Lek** (*Filips van der*). III. 389
 — (*Gysbrecht van de*). II. 322
 — (*Henrik van de*). III. 41, 42
 — (*Volpert van de*). II. 259
- LEIDEN**, door Graave Lodewyk bemagtigd. II. 316, 319. werpt de Vlaamische bezetting uit. III. 166. wordt, door Jan van Beieren, ingenomen. III. 440, 441. geweldige oproer aldaar, tusschen de Hoekschen en Kabbeljaauwschen. IV. 10. de Kabbeljaauwschen bemagtigen de Stad. IV. 186. daarna, de Hoekschen. IV. 194. wat later, de Kabbeljaauwschen. IV. 197. de Hoekschen zoeken haar, vergeefs, te herwinnen. IV. 253. aanslag van 't Kaas- en Broodsvolk op de Stad. IV. 280. van de Herdoopers. V. 87
- Leiden** (*Meeſter Gerard van*). III. 33
- Leiften**, wat, oudryds, betekende. III. 387
- Lepeltak** (*Andries*) Prokureur generaal van Jonkheer Frans van Brederode, wordt onthalsd. IV. 258
- Liesveld** (*Herbert van*) wordt gevangen. III. 274
- Ligtenberg** (*Jakob van*) doodgeslagen. III. 163, 164
- (*Jan van*) Burgemeester te Utrecht, doet den Bisschop vangen. III. 150
- Lingeonen**. hunne oude wooning. I. 104
- Liora**. welk water 'er mede gemeend worde. II. 126, 127
- Livreï**, door byzondere Persoonen, buiten hunne Huisgezinnen, verboden te geeven. IV. 13. der byzondere Steden Poorteren. IV. 151
- Lochem**, ingenomen door Hertoge Karel van Gelder. IV. 340
- LODEWYK** (Keizer) geeft den Friezen 't Regt op hun vaderlyk erfgoed weder. II. 42. ondersteunt Heriold. II. 43, 44, 49. geeft zynen Zoon Lotharius deel aan de de Regeering. II. 45. handelt met de Deenen. II. 46, 48, 50, 53. geeft Heriold, Ronuk en Hemming eenig bewind, hier te Lande. II. 48. verdeelt zyn Ryk onder zyne Zoonen. II. 56. sterft. II. 59
- LODEWYK DE II.** (Keizer) eischt Lotharingen. II. 77. sterft. II. 83
- LODEWYK**, (Koning) Zoon van Keizer Lodewyk, krygt het Land ter regter zyde des Ryns. II. 61. geeft Wasda aan Graave Dirk. II. 73. bekomt een deel van Lotharingen. II. 76. sterft. II. 83
- LODEWYK**, Hertog van Beieren, tot Keizer verheeven. III. 213. trouwt met Margareet, Dogter van Willem den III. III. 206, 214. staat van het Keizerlyk Regt op Holland af. III. 214. twist met Paus Jan den XXII. III. 215. zoekt hulp by Willem den III. III. 216. wordt gekroond. III. 218. beveelt den Friezen Willem den III. onderdaanig te zyn. III. 228. schryft aan de Stad Haarlem. III. 244. draagt deeze Landen zyner Gemaalinne op. III. 267. sterft. III. 274
- LODEWYK**, Zoon van Keizer Lodewyk den II, bekomt gantsch Lotharingen. II. 83. beoorlooft de Noormannen. II. 83. sterft. II. 86
- Lodewyk de XI**, Koning van Frankryk, raakt met Hertoge Filips in oorlog. IV. 79. zoekt, zo men meende, den Graaf van Charolois te ligten. IV. 81. maakt vrede, te Conflans. IV. 85. te Peronne. IV. 103, 105. welke bevestigd wordt. IV. 119. vangt nieuwen oorlog aan. IV. 123. sluit Bestand. IV. 124. bemagtigt een goed gedeelte der Bourgondische Staaten. IV. 163. zyn toeleg omtrent Holland. IV. 164. hy maakt vrede. IV. 221. sterft. IV. 231
- Lodewyk de XII**, Koning van Frankryk, zendt den Gelderschen hulp. IV. 316, 345. arbeidt, om Harderwyk en Bommel den Oostenrykschen te doen weder leveren. IV. 366. maakt Vrede. IV. 380
- LODEWYK**, Graaf van Loon, trouwt met de Graavinne Ada. II. 299, 300. vlucht naar Utrecht. II. 303. verzamelt een Leger. II. 312. bemagtigt Zuidholland, Leiden en Kennemerland. II. 316. verbrandt S. Aagtendorp en 't Egmonder Slot. 316. wint Leiden, andermaal. II. 318. breekt op van Voorschooten. II. 319. sluit een Verdrag met Bisschop Dirk den II. II. 319

B L A D W Y Z E R

II. 322. en met Willem den I. II. 324. verlaat Holland. II. 327. zoekt zig in 't bezit daarvan te doen herstellen. II. 339. sterft. II. 340
Lodewyk van Nevers, Graaf van Vlaanderen, sluit een verdrag met Willem den III. III. 202
Lodewyk van Brugge, Heer van Graafhuizen, wordt Stadhouder van Holland. IV. 114. beschermt Koning Eduard den IV. IV. 114. wordt Graaf van Winchester. IV. 117. wordt ontzet van zyn Ampt. IV. 171
Lodewyk van Vlaanderen, Heer van Praet. V. 237, 262. wordt Stadhouder van Holland. V. 270. ontslaat zig van dit Ampt. V. 294
Loevestein (Slot te) door Jonkheere Willem overmeesterd. III. 344
Loon. Gelegenheid van dit Graafschap. II. 301
LOTHARINGEN, hoe uitgestrekt van ouds. II. 62. twist over dit Ryk. II. 77, 104, 105. 't wordt in een Hertogdom veranderd. II. 103. Keizer Henrik de I. krygt 'er bewind over. II. 106, 116
LOTHARIUS, Zoon van Keizer Lodewyk, krygt deel aan de Regeering. II. 46, 56. wordt Keizer. II. 61. hem wordt het Land tusschen den Ryn, de Schelde en de Zee toegelegd. II. 61. hy sterft. II. 67
LOTHARIUS, Hertog van Saxon, twist met Henrik den V. II. 216. wordt Keizer. II. 217. hegt Oostergouwe en Westergouwe aan Holland. II. 217. legt den twist by, tusschen Dirk den VI. en deszelfs Broeder. II. 223. sterft. II. 226
LOTHARIUS, Zoon van Keizer Lotharius, bekomt Lotharingen. II. 67. sterft. II. 73
Lugdunum is nu Lions. I. 105
Luikenaars, door de Hertogen Jan en Willem geslaagen. III. 381. door den Graave van Charolois. IV. 85. door den zelfden, nu Hertoge Karel van Bourgondie. IV. 99. door Hertoge Maximiliaan. IV. 223, 224
Lasoria, eene soort van Schepen. I. 217 Aant.
Laiber (*Maarten*). Oorsprong en

Voortgang zyner Leere. IV. 415 & 425. V. 3. hy raakt in verschil met Zwinglius. V. 5. sterft. V. 292

M.

Maarschalk des Bisschops van Utrecht. Titel der oude Hollandsche Graaven. II. 148, 149
Maarten van Rossem overvalt en plondert's Graavenhaage. IV. 483. valt in Brabant. V. 223. loopt de Meyerye af. V. 224. komt voor Antwerpen en Leuven. V. 226. vereenigt zig met het Fransche Leger. V. 227. valt in Luxemburg. V. 247. bemagtigt Amersfoort. V. 247. loopt andermaal de Meierey af. V. 247. begeeft zig in dienst van Karel den V. V. 256. zyne verdere Krygsbedryven. V. 370. en dood. V. 417
Maguntiakum nu Mentz. I. 121. belegerd. I. 146. de Kerk aldaar, door de Alemannen, beroofd. I. 262
Malorix. Zie *Verritus* en *Malorix*.
Man van wapenen of *gewapend man*. wat 'er, oudtyds, door verstaan wordt. II. 334 Aant.
Marche (*Olivier de la*) Schryver der *Memoires*. IV. 74, 83
MAREZAATEN. hunne oude wooning. I. 48. Labeo overvalt hen. I. 149
MARGAREET, Dogter van Graave Willem den III. trouwt met Keizer Lodewyk. III. 206, 214. wordt met Holland verlyd. III. 266, 267. tot Graavinne ingehuldigd. III. 268. haare Zoonen. III. 268. zy geeft den Landen verscheiden Vryheden. III. 269. trekt naar Beieren. III. 271. draagt haaren Zoon, Willem, Holland, Zeeland en Friesland op. III. 275. aanvaart de Regeering wederom. III. 276. zoekt hulp in Engeland. III. 277. raakt met haaren Zoon in oorlog. III. 279. wordt geslaagen. III. 282. wykt naar Engeland. III. 283. sterft. III. 284
Margareet van Kleeve, Weduwe van Hertoge Albrecht, sloot haars overleeden' mans boedel met den voet.

der voornaamste Zaaken en Perſoonen.

- voet. III. 354
Margareet, Graavin van Vlaanderen. II. 388. twiſt tuffchen haare kinderen van tweeërlei bedde. II. 388. zy wil zig niet leenroeriger kennen van Koning Willem. II. 392. vordert deeze erkenenis van hem. II. 392. zoekt onderſtand by Frankryk. II. 394. maakt vrede met Koning Willem. II. 396. en een verdrag met den Voogd van Floris den V. III. 3
MARGAREET, Dogter van Maximiliaan en Maria. IV. 207. wordt den Daufyn ten Huwelyk beloofd. IV. 222. die, Koning geworden, haar haaren Vader wederom t'huis zendt. IV. 293, 294. zy trouwt met den Prinſe van Spanje. IV. 303. wordt Weduwe. IV. 304. trouwt met Filibert, Hertog van Savoie. IV. 320. wordt andermaal Weduwe. IV. 334. handel overeen Huwelyk van haar en Henrik den VII. IV. 334, 343. zy wordt Landvoogdes. IV. 348. ſtaät ſlegts bepaalde Voorregten toe. IV. 349. vordert eene Bede tot den kryg tegen de Gelderſchen. IV. 371. wordt door Karel den V. in de Landvoogdye bevestigd. IV. 407, 423. ſchynt eenige Hervorming voor te hebben. V. 4. ſterft. V. 14
Margareet, natuurlyke Dogter van Karel den V. IV. 508
Maria, Koningin van Engeland. V. 390. trouwt met Filips, Prinſe van Spanje. V. 391, 397
MARIA, Dogter van Hertoge Karel, gebooren. IV. 46. wordt aan verſcheiden Vorſten ten Huwelyk toegezeid. IV. 146. wordt *Graavin*. IV. 163. verleent het Groot-Privilegie. IV. 166. handelt met Frankryk. IV. 171. trouwt met Hertoge Maximiliaan. IV. 179. maakt een verbond met Engeland. IV. 181. wordt in Gelderland gehuldigd. IV. 185. ſterft. IV. 206
MARIA, Koningin van Hongarye. V. 4. wordt Landvoogdes. V. 21. haar aart. V. 22. haar handel met de Deenſche gezanten. V. 46. zy ſtaät den Zeeuwen afslag in de Beden toe. V. 49. ſtelt orde tegen de Herdooperye. V. 76. zoekt Excynzen in Holland in te voeren. IV. 133. doet zwaare Beden. V. 136, 137, 148, 162, 216, 224, 227, 239, 248, 264, 274, 282, 371, 381, 402, 417. tragt Holland te beweegen, om een gezantſchap naar Spanje te zenden. V. 160. komt in Holland. V. 161. keert ſchielyk te rug, ter gelegenheid der beroerte te Gend, V. 164, 174. zy ſtaät der Gemeente haaren eifch toe. V. 175. reift naar Utrecht, Groningen en Friesland. V. 284. begeert haar ontfag. V. 343. wordt in de Landvoogdye bevestigd. V. 343. brengt eenige verzagting te wege, in 's Keizers Plakaaten. V. 349
Marinus Sanuto. zyne ſchriften en bedryf. III. 236, 251 *Aant.*
Mark (Willem van der) Heer van Aremberg, te Utrecht onthald. IV. 223, 224
Marken. Klooster aldaar, verbrand door de Weduwe van Willem den IV. III. 261
Markmannen. hunne oude wooning. I. 186
Markt van Adrianus, hier te lande. I. 191
Marsen, een volk in Germanie. I. 79
Mafalant (Graaffſchap). eenige goederen in het zelve aan Dirk den II. afgestaan. II. 126, 127
Mattiaken. of zy in Zeeland gewoond hebben. I. 48. *Aant.* zy verbinden zig met Cezar. I. 48. belegeren Maguntiakum. I. 146
Mattium, Hoofdstad der Katten, verbrand. I. 65
Maximiaan Herkulus overwint verſcheiden Overynſche Volken. I. 219. ook de Franken. I. 221
MAXIMILIAAN, Hertog van Ooſtenryk, trouwt met Vrouwe Maria. IV. 179. wordt ingehuldigd. IV. 181. maakt een verbond met Engeland. IV. 181. raakt in oorlog met Gelderland. IV. 182. wordt aldaar ingehuldigd. IV. 185. doet eene Bede. IV. 190. handelt met Eduard den IV. IV. 192. ſtelt de Kabbeljaauwſchen in 't bewind. IV. 196. wordt erkend voor Voogd van

B L A D W Y Z E R

van zynen Zoon Filips. IV. 202. maakt vrede met Frankryk. IV. 221. bedwingt de Luikenaars. IV. 223. wordt *Artisberog*. IV. 226. belegert Utrecht. IV. 226. neemt de Stad in, by verdrag. IV. 229. bereidt zig, om Vlaanderen aan te tasten. IV. 232. sluit een verbond met Engeland. IV. 233. wordt *Roomsch-Koning*. IV. 235. verheft Egmond tot een Graaffschap. IV. 233. raakt wederom in oorlog met Frankryk. IV. 236. stelt orde op de Admiraliteit. IV. 237. wordt gevangen. IV. 240. maakt een verdrag met Vlaanderen. IV. 241. Sluis verklaart zig tegen hem. IV. 244. hy komt in Holland. IV. 248. schenkt den Amsterdammers zyne Kroon boven hun wapen. IV. 249. stelt Hertog Albrecht van Saxon aan, tot algemeenen Stadhouder. IV. 259. verdraagt zig met Vlaanderen. IV. 259, 268. zet de munt schielyk af. IV. 260. maakt verscheiden Verbonden met Engeland. IV. 267. raakt in oorlog met Frankryk. IV. 292. maakt vrede. IV. 294. wordt *Keizer*. IV. 294. staat zynen Zoon de Regeering der Nederlanden af. IV. 294. aanvaartze wederom, als Voogd van zynen Kleinzoon Karel. IV. 340. stelt zyne Dogter, Margareet, tot Landvoogdesse aan. IV. 340, 348. maakt vrede met Frankryk. IV. 358. wordt van eenen togt in Gelderland afgeschrikt. IV. 361. zoekt dien door te zetten. IV. 373. verbindt zig met Engeland tegen Frankryk. IV. 377. maakt met Frankryk vrede. IV. 380. staat zynen Kleinzoon de Regeering af. IV. 388. sterft. IV. 421

Maximiliaan van Bourgondie, Heer van Beveren en Veere, wordt Admiraal. V. 193. heeft geschil met den Stadhouder en Staaten van Holland, over de vrygeleibrieven. V. 194. doet eene Landing in de Rivier van Bourdeaux. V. 246. wordt Stadhouder van Holland. V. 294. zyn aanzien. V. 295. de Staaten doen hem een geschenk. V. 333. hy draagt zorg voor de Hol-

landsche zeestranden. V. 380. zyne Heerlykheid Veere en Vlißingen wordt tot een Markgraaffschap verheeven. V. 428

Maximiliaan van Egmond, Graaf van Buuren, volgt zynen Vader, Floris, op. V. 193. trekt met een Leger naar Duitschland. V. 287. neemt Darmstad en Frankfort in. V. 291. sterft. V. 326. zyne Dogter, Anna, trouwt met den Prinse van Oranje. V. 326

MAXIMYN (Keizer). zyne Krygstogten tegen de Germaanen. I.

198, 199

Mechelen. groote Raad aldaar opge-regt. *Zie Raad* (groote).

Medemelacha, een water omtrent Medenblik. II. 126, 127

MEDENBLIK. Slot aldaar gestigt. III. 44, 45. de Plaats verkrygt Stads geregtigheid. III. 45. 't Slot, door de Westfriezen, belegerd. III. 99. door Jan van Avennes ontzet. III. 101. de Stad verzoent zig met Hertoge Albrecht van Saxon. IV. 286. wordt, door de Gelderschen, ingenomen. IV. 403

Mediomatriken. oude Inwooners van Gallie. I. 162 *Aant.*

Meer Flevo, nu de Zuiderzee. I. 56
Meerhem (*Rogier van*). II. 294, 300. beschermt Vrouw Ada op den Burgt te Leiden. II. 304

Meiery van 's Hertogenbosch, afge-loopen door Maarten van Rossem.

V. 224, 247

Meinard van Ham verzamelt eenig volk ruffchen Utrecht en Amersfoort. V. 49. trekt 'er mede naar Oostfriesland. V. 53. zyn oogmerk. V. 53. hy versterkt zig te Appin-gadam. V. 111, 112. dreigt in Hol-land te vallen. V. 112. verliest Ap-pingadam. V. 119

Melancthon (*Filips*) naar Trente ge-zonden. V. 365

Melis Stoke. Oordeel over hem en zyne Rymkronyke. I. 445. *Aant.* III. 67, 81, 91, 181

Menapiërs, oude Inwooners van het Belgisch Gallie. I. 41. hun Land wordt door de Uzipecten en Tenk-teren ingenomen. I. 42

Menne Simonst, Leenaar der Doops-

der voornaamste Zaaken en Personen.

gezinden. V. 71. zyn oordeel over de Munstersche Herdoopers. V. 100
Mennoniten. naar wien genoemd. V. 71. Zie Doopsgezinden.

Merkere (*Gerard van*) wordt Admiraal der Vloote tegen de Oostelingen. V. 60. bemagtigt een Fransch schip. V. 189

Merula (*Engel Willemszoon*) Priester te Heenvliet. Zyn zonderling einde. V. 408

Merwede (*Huis te*). Jan de II. Hertog van Brabant; belegert het, vergeefs. III. 162

———— (twee Heeren van de) sneuvelen op een togt in Friesland. III. 260

———— (*Dirk van de*). III. 446
Mets. vergeefs belegerd door Karel den V. V. 370. aanslag op deeze Stad. V. 400

Middagten (*Jan van*) een Gelderschman, helpt Hoorn verrassen. IV. 311

MIDDELBURG, in Zeeland. derwaards worden eenige Antwerpsche Monniken gezonden, in 't begin der twaalfde eeuw. II. 212. Keuren aan deeze Stad, door Graave Willem den I. gegeven. II. 352. zy wordt, door Graave Guy, belegerd. III. 48. verlaaten. III. 49. door deszelfs Zoon ingenomen. III. 156

Mierop (*Gerard van*) bewaart het Blokhuis te Ypessloot. IV. 355

Moermond. Slot van Jan van Renesse, ingenomen. II. 110

Mona (Eiland) met hulp der Batavien gewonnen. I. 98

MONNIKENDAM. Bisschop Willem de II. doet een' ongelukkigen togt derwaards. III. 108. de Stad verzoent zig met Hertoge Albrecht van Saxen. IV. 286. Scheepsfryd voor deeze Stad. IV. 323

Monster (de Jonge *Gerard van*) sneuvelt te Schagen. II. 262

———— (*Maurinus van*). II. 259

Monstering van 't Krygsvolk te water. geschiedde door Schouten en Burgemeesters. V. 44

Montfoort (*Slot te*) gestigt. II. 265. aan Herman van Woerden verpand. III. 14. hem ontweldigd. III. 38. Jan, Burggraaf van Mont-

foort, beoorlooft Jan van Beieren. III. 439. Zie *Jan, Burggraaf van Montfoort*. 't Slot wordt bemagtigd, door Albrecht van Saxen. IV. 263, 266

Morgenspraaken. zo werden de Byeenkomsten der Gilden genaamd. IV. 52

Morgentalen. zo noemde men de verponding op de Landeryen. V. 134

Morinen, oude Inwooners van het Belgisch Gallie. I. 41

Mosterd (*Reinier*) Amsterdammer, neemt eene party Gelderschen gevangen. IV. 355

Muiden of *Amuda*. Tol aldaar der Utrechtsche Kerke geschonken. II. 121. verdrag wegens Muiden. III. 39. Floris de V. op 't Slot aldaar gevangen. III. 78. van daar vervoerd. III. 80. 't wordt door Bisschop Willem bemagtigd. III. 97. door Bisschop Jan den IV. III. 286. door Bisschop Arnold. III. 307. door Karel van Gelder. IV. 354

Munt. Regt der Munte, door Otto den I. geschonken aan de Utrechtsche Kerke. II. 120. Munt der Graaven. III. 45, 46. onderzoek over het Regt der Munte, in Holland. III. 242. alleen te Dordrecht te houden. III. 426. grof en schielik afgezet, door Maximiliaan. IV. 260

Munster door de Herdoopers overweldigd. V. 71. door den Bisschop belegerd. V. 73. hongersnood binnen deeze Stad. V. 82. die, by verrassing, ingenomen wordt. V. 83
Mylpaalen der oude Romeinen. I. 152 *Aant.*

N.

Naaktloopers, te Amsterdam. V. 74, 88
Naaldwyk (*Adriaan van*) helpt Hoorn verrassen. IV. 211

———— (*Hugo van*). II. 362

———— (*Willem van*) sneuvelt. III. 260. Zie *Jan van Naaldwyk*.

Naarden, door de Utrechtsche Ruiters ingenomen. IV. 203

Nabalia of *Naauwaale*, Stroom. I. 181

Hh 4 Na-

B L A D W Y Z E R

Nagel (Willem) Baljuw van Kenne-
merland, yveat voor Vrouwe Jako-
ba. III. 472

Nancy door Hertoge Karel bemag-
tigd. IV. 156. verlooien. IV. 159.
op nieuws belegerd. IV. 159. Slag
by deeze Stad. IV. 160

NEDERLANDEN. de meesten en aan-
zienlyksten komen aan Hertoge Fi-
lips van Bourgondie. III. 507. hy
doet hulde, wegens dezelve, aan
Ketzer Fredrik den III. III. 549.
ontwerp van eene Unie, tusschen
dezelve. V. 101. men zoektze als
ééne Provincie te doen aanmerken.
V. 5, 137. geschil over derzelver
onderhoorigheid aan het Duitsche
Ryk. V. 301. uitspraak deswege.
V. 313. in Holland, met moeite
aangenomen. V. 316. hoe zy, ein-
delyk, van alle verbindtenis aan
't Ryk vry geraakt zyn. V. 321.
Karel de V. verklaart, dat zy nooit
zullen kunnen vaneen gescheiden
worden. V. 343. staat derzelven,
ten tyde der Overdragt. V. 439

Nederstigt, of 't Land van Utrecht.
men arbeidt, om het aan Holland
te doen hegten. IV. 494. het wordt
onder éénen Stadhouder met Hol-
land gebragt. V. 131

Nedfyr. Zie **Noodvaar.**

Nehalennia, Godin van de zeevaa-
rende Ingezetenen der Nederlan-
den, van ouds. I. 25, 26

NERO houdt de Batavische Lyfwagt
aan. I. 95. die een' toeleg op zyn
leeven wreekt. I. 99. hy doorsteekt
zig. I. 102

Nerviën, inwooners van het Belgisch
Gallie, door Cezar overheerd. I. 40

Nieda, zie **Noda.**

Nieuwdorp, verbrand door Floris den
III. II. 268

Nieuwendoorn, Slot in Westfriesland.
III. 44. geslegt. III. 99

Nieuwendorp of Nieuwborg, Slot by
Alkmaar. III. 44

Nieuwwegen. Hof aldaar, door Karel
den Grooten gestigt. I. 420. door
de Noormannen verbrand. II. 85.
nog eens door Godefrid, Hertoge
van Lotharingen. II. 161. de Stad
wordt aan Gelder gehegt. II. 384.

de Oostenrykschen zoeken haare te
verrassen. IV. 344

Nieuwpoort verrast door de Gelder-
schen. IV. 398

Nikolaas van Cusa (Kardinaal). hoe
hy, hier te lande, de aflaten pre-
dikte. IV. 33. wat hy deedt, tot
verbetering der zeden. IV. 34. hy
hecht de scheuring der Utrechtsche
Kerke. IV. 35

**Nikolaas Perenot, Heer van Gran-
velle,** woont de Vredehandeling
te Madrid by. IV. 461. bewerkt
een verbond met den Hertoge van
Gulik en met den Koning van
Deenemarke. V. 262. zyn list, om
S. Disier te doen opgeeven. V. 271.
hy woont de Kerkvergadering van
Trente by. V. 362. hy sterft. V.

357

Noda, oude scheidpaal van 't Ne-
derstigt. II. 246. **Aant.** ook de
Grebbe genaamd. II. 248, 360

Noodvaar. wat 'er door berekend
werdt. I. 395 **Aant.**

NOORDHOLLAND. wat men 'er, oud-
tyds, door verstondt. III. 161. het on-
derwerpt zig den Vlaamingen. III.
161. wordt 'er van verlost. III. 165

Noordwyk. Geweldenaaryen aldaar,
door de Deenen, gepleegd. II. 55

Noordwyk (Everard van) sneuvelt
te Schagen. II. 262

Noormannen. Zie **Deenen.**

Noricum. 181 **Aant.**

Novesium, nu Nuis. I. 135 **Aant.**

Nuis belegerd door Hertoge Karel.
IV. 149. verlaaten. IV. 152

O.

ODOKAR (Graaf) zyn twist met
Koning Zwensibold. II. 101.
hy wordt binnen Durfos belegerd.
II. 101. zoekt hulp by Karel den
Eenvoudigen. II. 102

Odyke (Lubbert van). II. 247

Oervede, wat 'er door verstaan werdt.
III. 371

Offa, Koning van Mercie. zyn ge-
schil met Karel den Grooten. I. 436

Oirvede, wat 'er door verstaan werdt,
III. 371

Olennius hardheid verwekt eenen
op

der voornaamste Zaaken en Perſoonen.

- opſtand onder de Friezen. I. 80
- OMMELANDEN** verbinden zig, voor 't eerſt, met de Stad Groningen. III. 339
- Oorlog.** Margareet belooft geen oorlog te voeren, buiten der Staaten bewilliging. III. 269
- Oorlogsverklaaring** (voorbeeld eener) in de veertiende eeuw. III. 273
- Ooſtergo en Weſtergo**, oudtyds Eilanden genoemd, I. 376. aan Koenraad; Biſſchop van Utrecht, opgedraagen. II. 194. en hem wederom ontnomen. II. 195. hem op nieuws geſchonken. II. 196. aan Holland gehegt. II. 217. wederom aan de Utrechtsche Kerke gegeven. II. 226. verdrag, deswege, tuſſchen Holland en 't Stigt. II. 243, 321. aan Willem, Broeder van Dirk den VII. opgedraagen. II. 280. Zie **FRIESLAND** (tegenwoordig).
- Ooſterlingen.** Oorlog met dezelve. III. 530 enz. Vredehandeling. III. 539. Verdragen. III. 542. Zie **Hanze-Steden**.
- Ooſtervant** ('t **Graaffſchap**) waar gelegen. II. 147 *Aant.*
- Ooſterwyk** (*Koenraad van*) wordt gevangen. III. 274
- Ooſterzee.** Slot aldaar, door Graave Willem den I. geſtig. II. 281
- OOSTFRANKRYK**, een gedeelte der Nederlanden was 'er onder begrepen. I. 310. wordt *Duiſchland* genaamd. II. 62
- Ooſt-Holland.** dus noemt zig Emmenes. III. 273
- Ooſtzee.** Koophandel op dezelve. III. 201, 500
- Open houden** van Steden en Sterkten. waarom, van ouds, bedongen. IV. 313 *Aant.*
- Opperſte magt** den Graaven uit den huize van Ooſtenryk toegelchreeven. V. 140, 197, 242, 339, 340, 408
- Opzitten** of uitruiſting van een gezant, hoe veel zy beliep. IV. 464. V. 161
- Oranje** ('t Prinsdom) komt aan den Huize van Naſſau. IV. 504. V. 270
- Oranje.** Zie *Filibert van Châlons*, *René van Châlons* en *Willem van Naſſau*.
- Orateur.** gewoone naam der Noordſche gezanten. IV. 467
- Osdorp.** die van Osdorp wederſtaan de Dregter-Friezen. II. 236
- OTHO** tot Keizer uitgeroepen. I. 104. de Bataviſche hulpbenden verklaren zig tegen hem. I. 106. by neemt zig het leeven. I. 112
- OTTO DE I.** (Keizer) doet eenige Giften aan de Kerke van Utrecht. II. 120. beoorloogt zynen Broeder, Henrik, om 't bezit van Lotharingen. II. 121. bemagtigt het. II. 123. ſterft. II. 123
- OTTO DE III.** (Keizer) ſtaat Dirk den II. eenige Leengoederen in eigendom af. II. 125
- Otto van Saxen** tot Keizer verkooren. II. 331. beveſtigt Willem den I. in de Ryks Leenen. II. 333. Lodewyk van Loon zoekt zig, door hem, te doen herſtellen. II. 339
- Otto van Naſſau**, Graaf van Gelder, verdraagt zig met het Stigt, wegens de Veluwe. II. 272
- Otto de III.** Graaf van Gelder, pandt Nieuwmegen van Koning Willem. II. 384. wordt Voogd van Floris den V. III. 7. ſlaat Vrouwe Aleid. III. 8. ſterft. III. 9
- Otto, Graaf van Benthem**, doet eenen inval in Drente. II. 227, 229. wordt geſlaagen en gevangen. II. 230. wederom geſlaakt. II. 231. omgebracht. II. 231
- Otto de II.** Graaf van Benthem, zyn geſchil met die van Groningen en Drente. II. 285
- Otto de II.** Biſſchop van Utrecht, gaat op de Kruisvaart. II. 342. keert terug. II. 350. raakt in oorlog met den Graave van Gelder. II. 357. maakt vrede. II. 359. 't Droſt-ampt van Salland wordt hem afgestaan. II. 360. hy raakt in nieuw geſchil met de Drenters en Groningers. II. 361. ſneuvelt. II. 365
- Otto de III.** Biſſchop van Utrecht, wordt Voogd van Graave Willem den II. II. 376. ſterft. II. 397
- Otto, Haer van Arkel**, bevredigt de Kabbeljaauwſchen met Hertoge Albrecht. III. 298. zyn aanzien

B L A D W Y Z E R

en bedryf. III. 299
Ouervorst ('t Wed) waar gelegen. II. 260
Ouddorp heeft Keuren van Willem den II. gehad. II. 401
Oude (*Reinier de*). II. 259
Oudewater, vergeefs, door Jan van Arkel, belegerd. III. 346. de Kabbelaarswischen raaken 'er op 't kus-sen. IV. 196
Overste Heer. de Staaten van Hol-land myden 't geeven van deezen titel aan hunnen toekomenden Graave. V. 339
OVERYSEL of *Overfigt*, door Ka-rel van Gelder overvallen. IV. 363. en gedeeltelyk bemagtigd. IV. 438. Schenk voert een Leger derwaards IV. 442. Karel de V. wordt 'er Heer van. IV. 479. 't wordt een Land-schap op zig zelf. V. 132

P.

P *Palestina*. Zie Heilig Land.
Parlement of groote Raad te Meche-len opgerecht. IV. 161. herfeld. IV. 322
Paspoorten. Zie *Vrygeleibrieven*.
Passau schynt zynen naam van de Batavieren ontleend te hebben. I. 295, 296.
Passausche Vrede geslooten. V. 366
Patricius. betekenis deezes naams. I. 309 *Aant.* 421 *Aant.*
Pavie. Slag daar by. IV. 450
Paulinus Pompejus voltooit Druzus Dyk langs den Ryn. I. 95
Peerken Waarbeck draagt, onder den naam van Richard, Koning van Engeland, zyn regt op dit Ryk over aan Maximiliaan en Filips. IV. 301. zyn verder bedryf. IV. 299, 300, 301
Pelgrim, Zoon van Dirk den VI. eerste Heer van Voorne. II. 236, 238
Pelgrimaadjen naar 't Heilig Land. derzelver oorsprong. II. 151. zy geeven aanleiding tot de Kruisvaarten. II. 199
Pendrecht (*Bertolf van*). II. 259
Penning (honderdste en tiende). Zie *Honderdste en Tiende Penning*.

Penningen geligt tot tien ten han-derd. III. 430
Perenot. Zie *Nikolaas* en *Anthony Perenot*.
Peronne (Vrede van). IV. 109
Perfyn (*Dirk*). II. 259
 — (*Dirk 'en Nikolaas*) sneuve-len in een scheepstryd. III. 160
 — (*Jan*). II. 313. Zie *Jan Per-syn*.
PETRONELLE (Vrouw) trouwt met Floris den II. II. 206. regeert Hol-land, gedurende de minderjaa-righeid van Dirk den VI. II. 216. bekamt Oostergouwe en Westergouwe. II. 217. tragt naar het Graaffschap van Vlaanderen. II. 217. doch vergeefs. II. 219. stig of be-giftigt het Klooster te Rynsburg. II. 233. sterft. II. 233. haar aart. II. 220
Philippeville, door Willem van Nas-sau versterkt. V. 416
Phladirringa. Zie *Vlaardingen*.
Piek (*Gysbert*) Halfheer van Aspe-ren. IV. 184
Pier (Groote). Zie *Groote Pier*.
PIFYN de Dikke, Groothofmeester van Frankryk, verstaat Theodorik. I. 355. overwint de Friezen. I. 358. slaat hen, andermaal, by Duurste-de. I. 363. sterft. I. 366
PIFYN de Korte, Groothofmeester van Frankryk, stelt Childerik den III. op den Westfrankischen Troon. I. 383. krygt bewind over gantsch Frankryk. I. 404. overwint de Sa-xers, met hulp der Friezen. I. 404, 417. wordt tot *Koning* verheeven. I. 405. staat den Paus een deel van Italie af. I. 418. sterft. I. 418.
Plaatsvulling vastgesteld, in de op-volging tot de Regeering der Ne-derlanden. V. 335
Placentie, vergeefs belegerd door Vi-tellius. I. 106
Plakaaten van Karel den V. tegen de Hervorming. IV. 426. V. 7, 278, 343. verdediging derzelven. V. 347. zy worden een weinig verzagt. V. 349
Poelgeest (*Gerrit van*) verliest het Slot van dien naam. IV. 251
Polanen ('t Slot) door de Kabbel-jaars.

der voornaamste Zaaken en Persoonen.

jaauwschen vernield. III. 279. door die van Delft, bemagtigd. III. 297
Polbain (*Maarten van*) belegert Rotterdam. IV. 250, 257

Poorters der Hollandsche en Zeeuwsche Steden wonen 't beleg van Nuis by. IV. 150

Poortvliet, by Scharpenisse, bemagtigd en geslegt. II. 323

POPPO, Koning der Friezen, geeft Willebrord vryheid tot prediken. I. 370. staat op tegen de Franken. I. 374. sneuvelt in een gevegt. I. 377

Posthumus (*Junius*) wordt voor Keizer uitgeroepen. I. 206. wordt omgebracht. I. 207

Pouderoyen ('t Slot) belegerd. IV. 352. gewonnen. IV. 357

Privilegie de non evocando, of om niet buitens Lands te regt gesteld te worden, welke uitzonderingen op het zelve vielen. IV. 39. Amsterdam staat dit Privilegie voor. V. 5. geene *Mandementen* te verleen tegen eenig Privilegie. IV. 39. Groot-Privilegie van Vrouwe Maria. IV. 167. de Aartshertog Filips weigert het te bevestigen. IV. 295. waarom. IV. 298. Privilegien van verscheiden' Steden geschonden. IV. 486. V. 208, 408. verdigt Privilegie. V. 171. zorg voor de bewaaring van 's Lands Privilegien. V. 409

PROBUS (Keizer) staat den Franken eenig Land in Gallie af. I. 210, 211. stigt sterkten over den Ryn. I. 212. zyn brief aan den Romeinschen Raad. I. 212. hy staat den Galliërs 't planten van den Wynstok toe. I. 217

Protestanten. oorsprong deezes naams. V. 7. Karel de V. doet hun den oorlog aan, in Duitschland. V. 281. overwint hunne voornaamste hoofden. V. 292

PUPPIENUS en **BALBINUS** worden, ondanks de poogingen der Germanische Lyfwagt, gedood. I. 200

TURMERENDE (*Heerlykheid van*) aan Willem Eggert opgedraagen. III. 327. verandert van Heer. IV. 197. wordt met het Graaffschap van Egmond vereenigd. IV. 233

Put van S. Willebrord, te Heilo. I. 362

Putten (Huis te). III. 124

— (*Gerard van*) helpt Dirk den IV. binnen Dordrecht. II. 164

— (*Nikolaas van*). III. 60, 102

Q.

Quaden, hunne oude wooning. I. 247 *Aant.* worden door de Saxers verjaagd. I. 247. verdryven de Saliërs uit Batavia. I. 248. hunne strooperyen. I. 249. zy worden, door Juliaan, bedwongen. I. 250. slaan zig omtrent den Ryn neder. I. 251

Quintilius. Zie *Varus*.

R.

Raad van Holland betekende, oudtryds, de Edelen en Steden. III. 172

Raad van Staate, in de Nederlanden. V. 22

Raad (geheime) in de Nederlanden. V. 22

Raad der Finantien of Geldmiddelen, in de Nederlanden. V. 22

Raad (groote) te Mechelen opgericht. IV. 161. hersteld. IV. 322

Raaphorst (*Christiaan van*). III. 93

— (*Dirk van*) sneuvelt. III. 17

RADBOUD, Koning der Friezen, blyft ongeloofig, op de prediking van Wigbert. I. 356, 357. wordt, door Pipyn den Dikken, overwonnen. I. 358. valt in Frankryk. I. 362.

wordt, andermaal, geslaagen. I. 363. zyne Dogter Theudefinde trouwt met Grimoald, Zoon van Pipyn. I. 364. hy staat Karel Martel, met hulp van Raganfrid. I. 366. wordt, door Karel Martel, overwonnen. I. 367. weigert zig te laten doopen, schoon hy den voet reeds in de vont hadt. I. 370. sterft. I. 370, 384

RADBOUD DE II, Koning of Hertog der Friezen, wykt naar Jutland. I. 418

RADBOUD, Heer van Neder-Friesland, verbindt zig met de Saxers. I. 402

RAD-

B L A D W Y Z E R

- RADBOUD**, Heer van Friesland, wederstaar Rollos Leger. II. 81
- Radboud**, Bisschop van Utrecht, zyn bedryf en dood. II. 104
- Radigis**, Koning der Warners. Gelegenheid van zyn Huwelyk, met eene Frankische Prinses. I. 314
- Raganfrid**, Groot-hofmeester van Frankryk, slaat Karel Martel. I. 967. wordt door hem verwonnen. I. 967. verdraagt zig met hem. I. 371
- Raginer**, Hertog van Hasbainen Henegouwen, wordt, door Rollo, geslaagen. II. 81, 82. verhindert zig met Odokar en anderen, tegen Koning Zwentibold. II. 101. werpt zig in Durfos. II. 101
- Rammekens** (de sterkte) gestigt. V. 294
- Rederykers**, derzelver oorsprong en bedryf. IV. 13. zy schynen de Hervorming te begunstigen. V. 93
- Reekalf** (Goossen Janszoon) Burgemeester van Amsterdam, beleidt den tegenstand tegen de herdoopers. V. 95, 96
- Reformatie**. Zie Hervorming.
- Regeeringswyze** der oude Bataviëren. I. 29. der Landen omtrent den Ryn, in de vyfde eeuw. I. 302. der nu vereenigde Nederlanden, in de negende eeuw. II. 9. van Holland, in de dertiende en veertiende eeuw. II. 306. III. 361
- Regtspleeging**. verandering in dezelve. V. 30
- Reigersbosch** aan den Amstel, aan Floris den V. afgestaan. III. 39
- Reinoud de I**, Graaf van Gelder, sluit een Bestand met Floris den V. III. 33
- Reinoud de II**. Graaf, wordt Hertog van Gelder. III. 241
- Reinoud**, Heer van Brederode, neemt de Dagvaart waar, voor den Stadhouder. V. 225, 228. mag 't wapen van Holland niet voeren. V. 329
- Reinoud van Brederode** helpt de Hoekschen in 't bewind. IV. 4. begeeft zig binnen Amsterdam. IV. 8, 13. woont den togt tegen Gend by. IV. 38. begeeft zig binnen Utrecht. IV. 57. verhaal zyner gevangenis. IV. 129. pyniging. IV. 133. en ontslag. IV. 135. hy sterft. IV. 135
- Remen**, oude Inwooners van het Belgisch Gallie. I. 40
- Rend van Chalons**, Zoon van Henrik van Nassau, erft het Prinsdom Oranje. IV. 508. wordt Stadhouder van Holland. V. 191. zyn last. V. 192. hy is getrouwd met Anna van Lotharingen. V. 146, 192. verschilt met den Admiraal over 't verleenen der Vrygeleibrieven. 196. herwint Luxemburg. V. 221. draagt zorg voor Holland. V. 222. trekt uit tegen de Gelderschen. V. 225. wordt geslaagen. V. 226. valt in Gulikeland. V. 236. men durft hem geene rekening afvorderen. V. 245. hy vergt den grooten Steden eene leening af. V. 251. wordt Stadhouder van Gelderland. V. 256. ontvangt, in 's Keizers naam, de hulde van verscheiden Steden. V. 256. sneuvelt in 't beleg van S. Dier. V. 270
- Renessé** (Jan van). Zie Jan van Renesse.
- (Kostyn van) helpt Utrecht tegen Amstel. III. 37
- (Kostyn van) sneuvelt. III. 282
- Rennenberg** (Graaf van) wordt Kapitein in Holland. IV. 487
- Renten** (Lyf-) door de Steden verkogt. III. 427. te Utrecht, ruim twee-entwintig ten honderd Lyfrenten beloofd. IV. 214. twintig ten honderd aan Renten betaald. V. 275
- Representatie**. Zie Plaatsvulling.
- Rheims**, Dogter van Waromir, Legerhoofd der Batten, gevangen. I. 76
- Rhetie**, oude naam van Graatwonderland. I. 161 Aant.
- Rhuistri**. Zie Rustingerland.
- Richard de II**. Koning van Engeland, zoekt Hertog Albrecht in een verbond tegen Frankryk in te wikkelen. III. 319
- Richilde**, Weduwe van Boudewyn den V. Graave van Vlaanderen, verwekt den Koning van Frankryk en den Keizer tot een oorlog, tegen Robert de Fries II. 179, 180. bevredigt zig met hem. II. 186
- Rij

der voornaamste Zaaken en Persoonen.

Ripariolen. Zie *Ripuariërs*.

Ripuariërs, eene soort van Franken, zyn met de Romeinen in verbond.

I. 289

ROBERT de FRIES. zyne Scheepstogten. II. 175. hy komt in Holland. II. 176. zoekt zig meester te maaken van de Regeeringe. II. 176. trouwt met Vrouwe Geertruid. II. 177. een gedeelte van Vlaanderen en Zeeland Bewester-Schelde wordt hem afgetaan. II. 177. hy beoorloogt zynen Broeder, Boudewyn den VI. II. 178. wordt, door Godefrid, Hertoge van Lotharingen, uit Holland verdreeven. II. 181. herstelt Dirk den V, met Engelsche hulpe, in 't Graafschap van Holland. II. 186, 187. trekt naar 't Heilige Land. II. 199. sterft. II. 200

Robert de III. Graaf van Vlaanderen, sluit een Bestand met Willem den III. III. 186. doet hem den oorlog aan. III. 189. sluit een voordeelig verdrag met hem. III. 190

Roland van Uiterkerken verdedigt Haarlem. III. 470. verdraagt zig met de Kennemers. III. 471. wordt beloond. III. 478. wordt Raad in den Hove van Holland. III. 490

Roelt (Floris) sneuvelt te Sch. gen. II. 262

ROLLO, de Noorman, valt in Walcheren. II. 80. overwint de Friezen. II. 81. keert naar Frankryk. II. 82

Roodenrys (Daniel van). II. 259

Roomburg, by Leiden. I. 70, 80. of aldaar eene Roomsche Legerplaats geweest zy. I. 122. oude opschriften aldaar gevonden. I. 195

Roozenburg ('t Slot) door de Kabbeljaauwschen belegerd. III. 279

RORUK, de Deen, krygt bewind over Kennemerland. II. 49. bemagtigt Duurstede. II. 64. krygt meer bewinds hier te lande. II. 65, 68. beweegt de Deenen naar huis te keeren. II. 71. zyn Neef, Rudolf, bekamt de ontvangst eener Koninglyke schatting. II. 71. hy herstelt zig in zyn bewind, door de *Conkingi* verjaagd zynde. II. 72.

handelt met Karel den Kaalen.

II. 72

Roffem. Zie *Maarten van Roffem*.

ROTTERDAM, ingenomen door Jan van Beieren. III. 431. hem afgestaan. III. 435. oproer aldaar. III. 533. de Stadhouder, Wolferd van Borselen, maakt 'er zig meester. IV. 189. de Stad wordt door Jonker Frans ingenomen. IV. 247. door Maximiliaan belegerd. IV. 249. gaat over, by verdrag. IV. 256

RUDOLF (Keizer) schenkt Holland aan twee Heeren, op eenen tyd. III. 27.

Rudolf, de Deen, Neef van Roruk, bekamt eenige gunsten van Lotharius. II. 71. sneuvelt. II. 79

Rudolf van Diephout wordt Bisschop van Utrecht. III. 492. maakt vrede met Hertoge Filips. III. 496. en met zynen mededinger, Walraven van Meurs. IV. 35. hy sterft. IV. 48

Ruitergeld. Lastigheid van het zelve. IV. 210

Ruiters. Knegten te voet, zo wel als te paard, dus genoemd. IV. 201. reizige *Ruiters*. IV. 225

Rustingerland oudtyds *Rhuistri*, waar gelegen. I. 440. aan Heriold ter Leen gegeven. II. 49

Rykdommen. waren, van ouds, Raaden in de Steden. II. 33

Ryksverdeeling na de dood van Klovis. I. 310. door Karel den Grootten. II. 34. door Keizer Lodewyk, tusschen zyne Zoonen, Lotharius en Karel. II. 56. tusschen Lotharius, Lodewyk en Karel. II. 60. na de dood van Lotharius, tusschen zyne drie Zoonen. II. 67. verdeeling van 't Ryk van Lotharius. II. 75. Ryksverdeeling, na de dood van Keizer en Koning Lodewyk. II. 83

RYN, Rivier. oude loop I. 4. verdroeging van haaren middenkil. I. 173. haar uitloop by Katwyk raakt digt. II. 58. verdrag tusschen vier Moegendheden, om haare overstromingen te beletten. II. 246

Rynsburg. gevegt aldaar tegen de Deenen. II. 55. tegen de Friezen. II. 115. Klooster aldaar gestigt. II. 116

Ryn-

B L A D W Y Z E R

Rynsburg, een Landgoed in Walcheren. II. 276

Ryswyk. Willem de I. trekt derwaards. II. 319

Ryswyk (*Arnoud van*). II. 295, 300

— (*Dodo van*) geruigt in een' Giftbrief. II. 198

— (*Henrik van*). II. 295, 300

— (*Jan van*). II. 295, 302

— (*Willem van*). III. 36

S.

Sabinus (*Julius*) verbindt zig met Civilis. I. 147, 149. zyn togt tegen de Sequaanen. I. 159. hy wordt gedood. I. 159

Saint Disier belegerd. V. 269. ingenomen. V. 271

SALIËRS, eene soort van Franken.

I. 242. slaan zig in Batavia neder.

I. 242. neemen Torandrie in. I.

242. worden door Juliaan bedwongen. I. 243. door de Quaden uit

Batavia verdreeven. I. 247. verbinden

zig met andere Franken, tegen

de Romeinen. I. 257: worden,

door Aëtius, overwonnen. I.

281. Klodio regeert over hen. I.

282. naderhand Klovis. I. 301

Salland (*Drostamp van*) aan den

Bisschop van Utrecht afgestaan. II.

360

Sarmaaten. hunne oude wooning. I.

265 *Aant.* 269 *Aant.*

Saxen. (*Huis van*) Reden, waarom

de oude Hollandsche Graaven zig

gaarne met het zelve vermaag-

schapten. II. 207

SAXERS. oude wooning van dit Volk.

I. 218 *Aant.* hunne zeefchuime-

ryen. I. 222, 285, 293. hunne

schranderheid en dapperheid. I.

247. zy verjaagen de Quaden. I.

247. worden door Theodosius be-

oorloogd. I. 261. door Valentiniaan.

I. 263. steecken naar Britanje over.

I. 289. worden overwonnen, door

de Franken. I. 294. door Klovis.

I. 307. door Klotaris. I. 321. dien

zy daar na ook overwinnen. I. 323.

hun oorlog met de Sueven. I. 324.

zy worden door Klotaris den II.

en Dagobert overwonnen. I. 331.

van schatting ontheeven. I. 343.

door Karoloman geslaagen I. 403

door Pipyn. I. 404, 417. hunne

oorlogen met Karel den Grooten.

I. 419, 424, 429, 440. zy verdraagen

zig met hem. I. 442. doen, in

grooten getale, belydenis van den

Christelyken Godsdienst. I. 422,

446

Saxische knechten. Zie *Zwarten hoep*.

Saxische Oever. wat 'er door verstaan

werdt. I. 277

Schaffelaar (*Jan van*). zyne onver-

staagtheid. IV. 217

Schagen, geplonderd door de Haar-

lemmers. II. 260. Willem, eerste

Heer van Schagen. III. 353

Schalkwyk (*Henrik en Berthold van*).

III. 180

— (*Willem van*). II. 247

Scheepvaart. Staat derzelve, omtrent

het midden der vyftiende eeuw.

IV. 88. in de zestiende eeuw meest

uitgebreid. IV. 464

Schelling (*Ter*). *Folkert Reiner*,

Heer van dit Eiland, sluit een

verbond met Eduard den IV. IV.

182

Schellinkhout. Slag aldaar. III. 18

Schenk. Zie *Juriaan Schenk*.

Schepen, hoe, van ouds, hoe, in

laater' tyd, getimmerd. IV. 87

Schepens der Steden. Hertog Al-

brecht beweert, dat hyze, binnen

's jaars, zetten en ontzetten kan,

't zy hy in Holland zy, of niet.

III. 295. zy hadden, van ouds,

ook 't burgerlyk bestier der Ste-

den. III. 361

SCHIEDAM. Jan de I. derwaards ge-

voerd. III. 125. de Stad werpt de

Vlaamsche bezetting uit. III. 166. de

Hoekschen zoeken, vergeefs, haar

te bemagtigen. IV. 250

Schieringers en Vetkoopers. Twee-

spalt in Friesland. III. 328. IV. 63

Schildtalen. nieuwe schikking op de-

zelven. IV. 412. V. 143. Ontwerp

om tweeduizend man op dezelve

te vinden. IV. 430. voorslag om

'er drieduizend man op te vinden.

IV. 487. waarom sommige Steden

gaarne anderen noode naar de

Schildtalen droegen. V. 407

Schoolen der Romeinen, waar in de

Krygskonst geleerd werdt. I. 255

Schoe-

der voornaamste Zaaken en Perſoonen.

- Schoolen** van Friezen en andere vreemdelingen te Rome. I. 447
- SCHOONHOVEN** kiest de zyde van Graave Jan den II. III. 148. wordt, door Jonkheere Willem, den Vlaamingen ontweldigd. III. 166. 't Slot aldaar, door de Hoekschen, gewonnen. III. 463. zy raaken 'er op 't kussen. IV. 175. daarna de Kabbeljaauwschen. IV. 196. aanslag der Hoekschen op de Stad. IV. 247.
- Schoorsteengeld**, in Holland, voorgeslaagen en afgewezen. V. 138
- Schot.** welk eene soort van belasting. III. 184. in 't Noorderkwartier in gebruik. V. 382
- Schotland.** Verschil over 't regt op de Schotsche Kroon. II. 55. Verdrag met Jakob den V. Koning van Schotland. V. 209. onlusten met dit Ryk. V. 267, 342, 354. Verbond van vrede en vriendschap met het zelve. V. 357
- SCHOUWEN**, door Hugo van Voorne, aangevallen. II. 317. door de Vlaamingen. II. 323. door Jan van Renesse bemagtigd. III. 141
- Schulden van Zeeland**, in 't jaar 1529. IV. 507. van Holland. IV. 12, 275, 403, 419. de Ingezetenen, om 's Lands schulden, buitens Lands, bekommerd. V. 299. oude schulden van Holland afgedaan. V. 301, 384
- Schutteryen**, door Keizer Henrik den I. ingesteld. II. 118
- Sclaa ven**, een Gothisch Volk, vallen in deeze Landen. I. 273
- Senenen** (Stad der) waar gelegen. I. 236 *Aant.*
- Sequaanen**, oude Inwooners van Gallie. I. 38. verjaagen Sabinus. I. 159
- Serbſten.** Zie *Cherusten.*
- Sesithag**, Zoon van Egomir, gevangen. I. 76
- SIGEBERT**, Koning van Oostfrankryk. I. 324. beoorloogt Chilperik. I. 325. wordt omgebragt. I. 326
- SIGEBERT DE II.** Koning van Oostfrankryk. I. 344. zyne Godsdienstigheid. I. 344, 345. hy sterft. I. 346
- Sigisfrid of Sivaard.** Zie *Sikko.*
- SIGISMOND** (Keizer) trekt, met Willem den VI, naar Engeland. III. 404. weigert Vrouw Jakoba met de Landen te verlyden. III. 406. draagtze Jan van Beieren op. III. 424
- Sikambren**, een Germanisch Volk, in Gallie verplaatst. I. 44. hun handeling met Cezar. I. 45. zy worden, door Druzus, beoorloogd. I. 58, 60
- Sikko of Sivaard**, Zoon van Dirk den II. II. 132. byzonderheden hem betreffende. II. 150
- Skythen** vallen in Gallie. I. 268, 270
- Slaavenburg.** oude naam van Vlaardingen. I. 273
- Slaaverny.** wanneer heeft beginnen op te houden. II. 205, 307
- Sluis.** die van Sluis vallen in Zeeland. IV. 232. verrassen Vliſſingen. IV. 235. de Stad wordt, door Maximiliaan, bedwongen. IV. 235. verklaart zig tegen hem. IV. 244. wordt belegerd en ingenomen. IV. 290
- Smalkalde** (Verbond van). V. 8
- Soldy** voor 't Krygsvolk. Hoe van ouds berekend. III. 137. onder de Graaven uit den Huize van Beieren reeds betaald. III. 338, 377 *Aant.*
- Sonnus (Franciscus)**, Kanonnik der Domkerke te Utrecht, woont de Kerkvergadering van Trente by. V. 363, 364, 365
- SORANUS**, de Batavier. zyne behendigheid in 't schieten. I. 190
- Spaansch Krygsvolk.** wanneer eerst in de Nederlanden gevoerd. IV. 491
- Souverainiteit.** Zie Opperste Magt.
- Spangen** (Ogier van) sneuvelt. III. 260
- Speceryen.** zeer dierbaar in de agtste eeuw. I. 400
- Spitſen.** Voorbeeld deezer strafoeffening. IV. 318
- STAATEN van HOLLAND** hebben de Graaven niet aangesteld. II. 128. Vrouw Margareet belooft geen oorlog te aanvaarden, buiten der zelve bewilliging. III. 269. wanneer de naam *Staaten* in gebruik gekomen zy. III. 485. Leden der Staaten. III. 485. gesteldheid hunner Vergaderinge, in de vyftiende eeuw.

B L A D W Y Z E R

- eeuwe. III. 546. zy weigeren ,
 fomtyds , de Graaflyke Beden. IV.
 453, 475. V. 11. of stellen 'er hun-
 ne bedenkingen tegen. V. 16. hun
 eed , by de inhuldiging van Filips,
 Prins van Spanje. V. 338
 Stad der Baravieren , door Civilis ver-
 brand. I. 172
STADHOUDERS van Holland , ten tyde
 der Graaven. Jan van Arkel , on-
 der Hertoge Albrecht. III. 324.
 Jakob van Gaasbeek , door Her-
 toge Filips , als Ruwaard. III. 466.
 Filwater , van wege den Hertoge
 van Glocheſter. III. 469. Frank
 van Borſelen , door Hertoge Filips,
 als Ruwaard. III. 491. Hugo van
 Lannoi , Heer van Santes , door
 Hertoge Filips , als Graaf. III. 514.
 IV. 3. Willem van Lalaing , Heere
 van Binguicourt , door denzelfden.
 III. 548. IV. 4. Gozewyn de Wil-
 de , door denzelfden. IV. 9. Jan
 van Lannoi , door den zelfden. IV.
 22. Lodewyk van Brugge , Heer
 van Gruthuizen , onder de Her-
 togen Filips en Karel. IV. 114.
 Wolferd van Borſelen , Heer van
 Veere , onder Vrouwe Maria. IV.
 171. Joost van Lalaing , onder de-
 zelfde. IV. 191. Jan van Egmond ,
 onder Maximiliaan en Filips. IV.
 233. Floris van Egmond , Heer van
 Yſſelſtein , onder Karel den V. IV.
 388. Henrik van Naſſau , Heer van
 Breda , onder den zelfden. IV. 402.
 Anthonis van Lalaing , Graaf van
 Hoogſtraaten , onder den zelfden.
 IV. 443. René van Chalons , Prins
 van Oranje , onder den zelfden.
 V. 191. Lodewyk van Vlaanderen ,
 Heer van Praat , onder den zelf-
 den. V. 270. Maximiliaan van
 Bourgondie , Heer van Beveren en
 Veere , onder den zelfden. V. 294
Stade ('t *Graaffchap*). oude ſtaat van
 het zelve. II. 368
Stadingers , Kettery onder dezelven
 ontdekt. II. 367, 370. Kruisvaar-
 ten tegen hen gepredikt. II. 372.
 Floris de IV. overwint hen. II.
 373
Stalbroeders . wie 'er door verſtaan
 werden. IV. 201
 Stapelregt van Dordrecht, III. 208.
 twiſt over het zelve met verſchiel-
 den' Steden. III. 209. V. 188
Staveren ('t *Graaffchap*) aan de U-
 trechtiſche Kerke geſchonken. II.
 194, 196. Floris de V. aldaar voor
 Heer erkend. III. 46. 's Graaven
 Schouten van daar verdreeven. III.
 226, 235. de Stad door de Friezen
 belegerd. III. 342. gewonnen. III.
 397
STEDEN . hoe zy geregeerd werden ,
 in de Middeleeuwe. II. 32. begin-
 nen de verdragen der Graaven te
 bekragtigen. III. 5, 24, 25, 133,
 203. verbinden zig met Jan van
 Avennes , tegen verſcheiden' Ede-
 len. III. 130. verſchillen met de
 Edelen over 't draagen der gemeen-
 ne laſten. III. 183. bezegelen de
 Graaflyke brieven , bi bevelinge en
 om bede wille des Graaven. III.
 350. aanwas van haar gezag , ten
 tyde van Hertoge Albrecht. III.
 359. vier Hoofdsteden in Holland.
 III. 360. nog twee daar boven.
 III. 361. wyze van Regeeringe ,
 in de veertiende eeuwe. III. 361.
 wanneer zy begonnen hebben
 Dagvaarten te houden. III. 426.
 Kleine Steden verſchillen met de
 grooten , over 't ſtuk der ſchat-
 tinge. IV. 412. V. 385. de Land-
 voogdes , Maria , wil de kleine
 Steden niet op de Dagvaarten heb-
 ben. V. 219, 336
 Steekſpelen , door Keizer Henrik den
 I. ingevoerd. II. 118. door Willem
 den III. gehouden. III. 205
Stellingwerver Friezen , door Biſſchop
 Guy , tot onderwerping gebragt.
 III. 195, 197
Stiliko , Staatsdienaar van Honorius,
 maakt een verdrag met de Fran-
 ken en andere volken. I. 267. hiſt
 verſcheiden' Barbaariſche volken
 op , tot eenen inval in Gallie. I.
 269
Stille waarheid bezitten. wat 'er door
 verſtaan werdt. III. 116 *Aant.*
Stillyard of *Duiſche Hanze* te Lon-
 den , Voorregten derzelve. V. 396
 Stolen (zeven). wat 'er door verſtaan
 worde. III. 112
Stoke . Zie *Melis Stoke* .
Stopeleberghe , hoogte by e mſkerk ,
 waar

der voornaamste Zaaken en Persoonen.

waar de Graaven plagten gehuldigd te worden. III. 421
 Stormgevaare der Katavieren. I. 133, 138
 Stormpolder, by Yffelmonde. van waar dus genoemd. II. 189
 Stryen (Gerrit van), Heer van Zevenbergen. III. 387. Aant. 389
 — (Willem van). III. 41
 Styl van den Hove. wat 'er door verstaan wordt. III. 194. IV. 54. Aant.
 Suentibold. Zie Zwentibold.
 Sueffonen, door Cezar overheerd, I. 40
 Sueven, tweeërlei Germaanen. I. 16, 39. Aant. door Druzus beoorloogd. I. 58. vallen in Gallie. I. 273. hun oorlog met de Saxers. I. 324.
 Suitbardeshage. onderzoek naar deszelfs gelegenheid. II. 93. Aant. 107
 Sunicen. Inwooners van Gallie. I. 157
 Sunnemere. wat 'er mede gemeend worde. II. 126, 127
 Syagrius, Roomsch Bevelhebber in Gallie, door Klovis overwonnen. I. 303, 304

T.

Tanchelyn predikt eene Ketterfche Leer. II. 211. wordt omgebragt. II. 212
 Tapper (Ruard) wordt Opper-Inquisiteur van Nederland. V. 345
 Taxandrie. waar gelegen. I. 380. Zie Toxandrie.
 Teilingen (Jan van). III. 60
 — (Simon en Dirk van) sneuvelen. III. 260
 — (Willem van). II. 295, 300
 — (Willem van) spant aan tegen Floris den V. III. 67. wordt naar Kleeve gevoerd. III. 90
 Teisterbant (Graaffchap). Staat en Verdeeling van het zelve. II. 92, 96, 106, 135, 137, 138
 Teisterbantfche Friezen verflaan de Noormannen. II. 92
 Tempefiers. Stigting deezer orde. III. 190. ongebondenheid der zelve. III. 191. zy wordt uitgerooid. III. 191

Tenkteren, een Germanifch Volk, vallen in 't Land der Menapiers. I. 42. worden door Cezar verjaagd. I. 43. voegen zig by Civilis. I. 131. handelen met de Agrippiners. I. 156
 Terouanne veroverd en t'eenemaal verdelgd. V. 387
 Terpen of Terpen. wat men 'er, van ouds, door verftondt. I. 19. II. 145
 Teutoboch, Veldheer of Koning der Teutonen, sneuvelt. I. 10
 Teuseburg ('t Bosch) waar gelegen. I. 66 Aant.
 Teutonen, hunne oude wooning. I. 6. zy beoorloogen de Romeinen. I. 8-11
 Texla, of Texel. de Utrechtsche Kerk bezat aldaar eenige goederen. II. 120. ook de Graaven van Holland. II. 126. 't Eiland door Floris den III. gebrandschat. II. 268. door Jan van Naaldwyk bemagtigd. IV. 275. verzoent zig met Hertoge Albrecht van Saxon. IV. 287. wordt, door de Gelderschen, gebrandschat. IV. 438
 THEODEBALD wordt Koning van Oostfrankryk. I. 319. geeft voor, over Britannie te heerschen. I. 319. sterft. I. 320
 THEODEBERT wordt Koning van Oostfrankryk. I. 312. sterft. I. 319
 THEODEBERT DE II. Geschiedeniffen van Frankryk, ten zynen tyde. I. 329
 Theodechilde, Frankifche Prinfses, trouwt Radigis, Koning der Warners. I. 314-318
 THEODORIK wordt Koning van Oostfrankryk. I. 310
 THEODORIK DE II. wordt Koning van Oostfrankryk. I. 355
 Theudefinde, Dogter van Radboud, trouwt met Grimoald. I. 364. doet haaren man ombrengen. I. 365
 Thuredrecht. Zie DORDRECHT.
 TIBBOLD (Graaf) ftrydt tegen de Deenen, omtrent Rynsburg. II. 51
 TIBERIUS Krygstogt tegen de Germaanen. I. 62. hy overwint de Kaninefaaten. I. 62
 Tiel. de Noormannen vallen in dee-
 li 28

B L A D W Y Z E R

de Stad. II. 134. worden daar uit
verjaagd. II. 135
Tienden. of menze van nieuwbe-
keerden behoorde te vorderen. I.
443 *Aant.*

Tiende penning van de inkomsten
der vaste goederen en van de win-
sten der Koopluiden gevorderd. V.
240. de Staten bewilligen 'er in.
V. 245. hy wordt geheeven. V.
244. doch met veel moeite. V.
275, 276, 285. op sommige Plaat-
sen, komt 'er weinig van. V. 286
Tolbiakum, oude naam van Zulpich.
I. 167 *Aant.*

Tollen. verscheiden' soorten derzel-
ven. II. 24. Tol te Dordrecht. klag-
ten over denzelven. II. 141. te
Goervliet. II. 237, 239, 277

Tolvryheid. of het heffen van een
uitgaand Regt op de Koopwaaren
met dezelve strydig zy. V. 379

Tongerren. hunne oude wooning. I.
108. gaan tot Civilis zyde over.
I. 158

Tooren van Kaligula, agter 't Huis
te Britten I. 88

Terpen of Terpen. wat 'er, van ouds,
door verstaan werdt. I. 19. II. 245

Texandrie, waar gelegen. I. 242.
Aant. door de Saliërs ingenomen.
I. 242. Zie *Taxandrie*.

TRAJAAN stigst een Kasteel tegen o-
ver Maguntiakum. I. 190. en eene
Volkplanting aan den Ryn. I. 190

Trejetum. Utrecht en Maastricht
beide zo genoemd. I. 368

Trente. Zie Kerkvergadering van
Trente.

Treviren, oude Inwooners van Gal-
lie. I. 43. door Civilis, tot afval
van de Romeinen aangezigt. I.
140. hunne Bouwstad. I. 155

Triboken, oude Inwooners van Gal-
lie. I. 161 *Aant.*

Tricassum, oude Inwooners van
Champagne. I. 226 *Aant.*

Tubanten. hunne oude wooning. I.
229 *Aant.*

Tuin (Hollandische) op de Graaflyke
munten en zegels: van waar her-
komstig. III. 373

Tanis. Tocht van Karel den V, met
Hollandische en Zeeuwische sche-
pen, derwaards.

V. 125
Tator (*Julius*) verbindt zig met Ci-
vilis. I. 147

U.

URBO, Hertog der Friezen, valt
in Engeland. I. 439

Ubiën, een Germanisch Volk, ver-
binden zig met Cezar. I. 45. ly-
den veel van Civilis bondgenoo-
ten. I. 136

Uitgeest, schotvry verklaard, voor
drie jaaren. III. 17

Uitkerken. Zie *Roeland* en *Jan van*
Uitkerken.

Unie voor drie maanden, tusschen
Holland, Antwerpen en 's Hertog-
genbosch. IV. 489. verlengd. IV.
497. van alle de Nederlanden ont-
worpen. V. 101

Upstalsboom by Aurik. Wetten onder
denzelven gemaakt. II. 20. III. 225

UTRECHT. de Friezen uit deeze Stad
verjaagd. I. 337. Dagobert stigst
aldaar eene Kerk. I. 337. die ver-
niëld wordt. I. 338. Kerk, door
Willebroed gestigt. I. 371. Tol-
huis aldaar opgeregt. I. 338. gif-
ten aan de Kerk van Utrecht. I.
372. geschil over 't Regt tot dee-
ze Kerke. I. 408. de Stad wordt,
door de Deenen, bemagtigd. II.
68. verscheiden' Kerken aldaar,
door de Noormannen, verniëld.
II. 118. zy komen wederom voor
de Stad; doch trekken te rug. II.
137. Utrecht door Dirk den VI.
belegerd. II. 230. 't beleg wordt
opgebroken. II. 230. giften van
Willem den II. aan Utrecht. II.
399. de Stad, door de Kenne-
mers, verrast. III. 12. herwoonen.
III. 14. opschudding aldaar. III.
150. zy wordt, door de Vlaamin-
gen, ingenomen. III. 163. ver-
laaten. III. 179. belegerd, door
Willem den IV. III. 257. ver-
laaten. III. 258. zy verbindt zig
met Hertoge Albrecht, tegen Ar-
kel. III. 348. oproer aldaar, door
Hertog Willem, gestild. III. 394,
395. de Stad raakt met Jan van
Beieren in oorlog. III. 438. be-
roert.

der voornaamste Zaaken en Persoonen.

voert aldaar. IV. 47, 56. de Stad wordt met een beleg gedreigd. IV. 59. zy verstrekt een toevlugt voor de Hoekschen. IV. 201. raakt in oorlog met Maximiliaan. IV. 202, 203, 204. siegte staat haarer geldmiddelen. IV. 204. zy wint Viane. IV. 205. verliest het. IV. 206. wordt, door Bisschop David, in den ban gedaan. IV. 217. die van Utrecht belegeren Ysselstein. IV. 218. beroerte in de Stad. IV. 224. zy wordt belegerd. IV. 226. gaat over by verdrag. IV. 228. maakt in geschil met Floris van Ysselstein. IV. 368. neemt Karel van Gelder tot Beschermheer aan. IV. 368. ontvangt Geldersche bezetting. IV. 468. wordt verrast, door de Oostenrykschen. IV. 494. ontvangt Karel den V. voor Heer. IV. 495. men arbeidt, om haar en 't Land aan Holland te doen hegten. IV. 494. 't Slot Vredenburg aldaar gestigt. IV. 495. Karel de V. wordt aldaar ingehaald. V. 190
Uxipeten, een Germanisch Volk, vallen, met de Tenkteren, in 't Land der Menapiers. I. 42. worden door Cezar verjaagd. I. 44. door Druzus overvallen. I. 58. belegeren Maguntiakum. I. 146. stoutte togt van eenigen van dezen Landaart. I. 183

V.

V**Aart** (de) Blokhuis aldaar belegerd. IV. 203. ingenomen. IV. 229
Vada, Romeinsche Legerplaats in 't Eiland der Batavieren. I. 175 *Aant.*
VALENTINIAAN (Keizer) beoorloogt de Alemannen. I. 262. stigt sterkten langs den Ryn. I. 263. slaat de Saxers. I. 264. sluit een Verdrag met de Alemannen. I. 265
Valkonetten, eene soort van geschut. V. 380
Vangionen, oude Inwoners van Gallie. I. 161 *Aant.*
Varus (Quintilius) wordt, door Arminius, geslaagen. I. 63. Germanikus bezoekt zyne Leger-

plaats. I. 66, 67
Vaskones verdryven Civilis benden. I. 141
Veere verkrygt een Voorregt in den handel, van Eduard den IV. IV. 118. de Heerlykheid van Veere, nevens die van Vlissingen, tot een Markgraaffschap verheeven. V. 428.
Velleda, waarzegster onder de Germanen. I. 154, 157, 179, 180
VELUWE ('t Graaffschap van de). Staat van het zelve. II. 266. twist deswege. II. 269. Verdrag. II. 272. de Hollanders loopen de Veluwe af. IV. 399
Velzen (Gerard van). III. 41. *Zie Gerard van Velzen.*
Veneten of **Veneden**. *zie Wilten.*
Vento vergeefs belegerd. IV. 370
VERAX, Zoon van Civilis Zuster. I. 176
Vereeniging. *Zie Unie.*
Verlofgeld op 't Kooren. *Zie Kooren.*
Vernoutsee, in Zuidbeveland. III. 8. *Aant.* slag aldaar. III. 8
Verpachting van 's Lands Imposten, voor de eerste reize. V. 419, 421. brengt tweemaal zo veel op als de heffing by inzameling. V. 421. *Zie Excynzen en Imposten.*
Verponding in Holland, van 't jaar 1448. IV. 20. van 't jaar 1515. IV. 391. V. 134. ontwerp eener nieuwe Verponding. V. 12, 352
Verritus en **Malorix**, Opperhoofden der Friezen, beweegen hen tot het inneemen van eenige akkers. I. 96. hun zonderling gedrag in den Schouwburg te Rome. I. 97
Verzegeling. wat 'er, in Holland, door verstaan werdt. IV. 445. V. 23
VERPAZIAAN voor Keizer uitgeroepen. II. 117. Civilis veinst zyne zyde te kiezen. I. 117. hy wint den slag by Kremona. I. 138. 't Leger aan den Neder-Ryn doet hem eed. I. 139
Vetera, Legerplaats der Romeinen. I. 127. *Aant.* door Civilis bestormd. I. 133. belegerd. I. 134, 136, 142. ontzet. I. 143. op nieuws, omringd. I. 145. hongersnood te Vetera. I. 151. dar, einde-

B L A D W Y Z E R

Gelyk, opgegeven wordt. I. 152
Veschoopers en Schieringers tweespalt
 in Friesland. III. 328. IV. 63
Vezensie, Stad in Gallie. I. 103
Viane, vercheiden' reizen verloo-
 ren en gewonnen. IV. 205

Viglius van Zuichem van Aytta zoekt
 onderstand tegen de Munsterfche
 herdoopers. V. 74. wordt Raads-
 heer in den grooten Raad te Mec-
 helen en in den geheimen. V. 236,
 262. verdedigt 's Keizers regt op
 Gelder en Zutphen. V. 236. be-
 werkt een Verbond met den Her-
 toge van Gulik en den Koning
 van Deenemarke. V. 262. handelt
 op de Ryksdagen, over de onder-
 hoorigheid der Nederlanden aan 't
 Ryk. V. 306, 308, 309, 311, 317.
 wordt President van den geheimen
 Raad. V. 317. verdedigt zig we-
 gens 't uitgeeven van een streng
 Plakaat. V. 348. staat eenige Ne-
 derlanders voor, om naar Trente
 te gaan. V. 363. zyn oordeel over
 den afstand der Nederlanden. V.

427

Villers (Jan de), Heer van Isle A-
 dam, stuit de Kennemers, voor
 Hoorn. III. 473. zyne magt. III. 474
Vindex (Kajus Julius) verwekt ee-
 nen opstand in Gallie. I. 100. die
 gedempt wordt. I. 101

Vindonissa, Legerplaats in Zwitser-
 land. I. 154 *Aant.*

VITELLIUS (AULUS) aan den Ne-
 der-Ryn tot Keizer verklaard. I.
 104. de Batavische hulpbenden
 vallen hem toe. I. 104. hy beoor-
 loogt en overwint Othos Leger.
 I. 106, 111. hy verzendt de Ba-
 tavieren naar hun Vaderland. I.
 113. beveelt het doen eener wer-
 ving onder de Batavieren. I. 118.
 verliest den Slag by Kremona. I.

138

Viten. Zie *Justen*.

VLAANDEREN. Oorsprong der oor-
 logen tusschen Vlaanderen en Hol-
 land. II. 154, 175. Vrouw Petro-
 nelle staat, vergeefs, naar dit
 Graaffschap voor haaren Zoon, Dirk
 den VI. II. 217. die van Vlaande-
 ren vallen in Walcheren. II. 277.

worden verdraeven. II. 279. vallen
 wederom in Walcheren. II. 317.
 in Schouwen. II. 323. voeren, op
 nieuws, oorlog tegen Holland. II.
 388. vallen in Walcheren. II. 392.
 worden geslaagen. II. 393. doen
 een' nieuwen inval. III. 48, 99.
 worden verjaagd. III. 49, 101. wor-
 den van Holland, Zeeland en de
 Stad Utrecht meester. III. 160,
 161, 164. raaken alles wederom
 kwyt. III. 165, 168, 179. einde
 van den twist tusschen Vlaanderen
 en Holland. IV. 208. Vlaanderen
 wil Maximiliaan niet voor Voogd
 erkennen. IV. 231. binnenland-
 sche oorlog in Vlaanderen. IV.
 232, 240. Verdrag. IV. 241, 259
Vlaardingen, Stede en Landstreek
 in Holland. II. 159, 165. over-
 meesterd. II. 159. Vlaardinger eng-
 te. II. 159. Scheepsfryd voor
 Vlaardingen. II. 161. de Vlaa-
 mingen worden 'er uit verjaagd.
 III. 166

Vleugels, wat men 'er door verstondt.
 I. 126 *Aant.*

Vlissingen, Westkapelle en Domburg
 (de Heerlykheid van) aan den Hee-
 re van Veere geschonken. IV. 86.
 Vlissingen verrast door die van Sluis.
 IV. 235. wordt, nevens Veere,
 tot een Markgraaffschap verheeven.
 V. 428

Vogelenzang. Graaflyk Luthuis door
 Floris den V. gestigt. III. 85

Vokula (Dillius) trekt op tegen Ci-
 vilis. I. 134. legert zig te Geldu-
 ba. I. 135. wordt, hier, overval-
 len. I. 141. overvalt Civilis. I. 143.
 ontzet Vetera. I. 144

Volkmarus, Bisschop van Utrecht,
 hift de Friezen op tegen Graave
 Arnoud. II. 129

Volkplanting van Trajaan, hier te
 Lande. I. 190

Pollenbove (Slot te) gestigt. II. 265.
 belegerd. III. 195. verlaaten. III.
 196

Voorhout (Willem van) sneuvelt te
 Schagen. II. 262

VOORNE (Heerlykheid) Gelegenheid
 derzelve. II. 238. zy wordt aan Jan
 van Beieren opgedraagen. III. 325.
 aan

der voornaamste Zaaken en Persoonen.

aan Frank van Borselen. III. 514.
aan Karel, Graave van Charolois.
III. 515. byzonderheden, wegens
deeze Heerlykheid. III. 515. men
zoekt haar de gemeene lasten onder
Holland te doen opbrengen. V. 248,

285

Voorne (*Floris van*). II. 259
— (*Gerard van*) onthalsd. IV.

230

— (*Hugo van*). II. 259, 295,
300, 304.

— (*Magteld van*) ondersteunt
Willem den V. tegen zyne Moe-
der. III. 282. Zie *Hugo van Voorne*.

Voorschooten, Legerstede des Graaven
van Loon. II. 318

Vrede is noodig voor Holland. V. 118
Vredenburg ('t Slot) te Utrecht ge-
stigt. IV. 495

Vreeland ('t Slot te) gestigt. II. 398.
belegerd. III. 12. aan Gysbrecht van
Amstel verpand. III. 14. hem ont-
weldigd. III. 36. aan Willem den
III. verpand. III. 224. den Bis-
chop van Utrecht wederom afge-
staan. III. 287. twist hier over be-
steet. III. 305, 308

Vreemdelingen, met eenige bepaa-
ling, van 't bekleeden van Amp-
ten in Holland uitgeslooten. V.
383, 405, 428

Vreeswyk. Zie *Vaart*.

Vroedschappen der Steden, oudtyds,
geen bepaald getal. II. 33. wan-
neer vaste Kollegien geworden. III.
363. in welke Steden, zy zig zel-
ven kiezen mochten, onder den
Aartshertoge Filips en tot hoe lang.
IV. 295, 296, 297, 349. somtyds
gedreigd te veranderen. IV. 454.
men bedingt, dat zulks, alleen op
den gewoonen tyd, geschiede. V.

418

Vroone ('t Dorp) heeft Keuren van
Willem den II. gehad. II. 401. 't
wordt verbrand. III. 107

Vrouw (sterke) uit Zeeland. III. 205
Vrygeleibrieven. Verschil over 't ver-
leenen derzelven tusschen den Ad-
miraal ende Staaten. V. 140, 163,

194

Vryheid, sterk begeerd van de oude
Ingezeten den dezer Landen. I. 444.

II. 214, 222, 223. III. 335, 337.
IV. 63, 66

Vrywilligen, welke Krygsmegten de
Romeinen hierdoor verstonden. I.
194 *Aant.*

Vuuren langs de stranden in oorlogs-
tyd. V. 293

W.

W Ageningen bemagtigd door Her-
toge Karel van Gelder. IV.
340. belegerd door Filips van Bour-
gondie. IV. 341. verlaaten. IV.

343, 348

Wageschotten tot geschenk gegeven.
V. 104

WALCHEREN. ongeoorlofde Huwe-
lyken aldaar. II. 45. Hemming
krygt bewind in dit Eiland. II.
49. ook, meent men, Heriold. II.
59. Eggard is 'er Graaf. II. 53.
de Deenen doen 'er eenen inval.
II. 53, 58. ook de Vlaamingen.
II. 277, 279, 317. III. 99

Waldenzen in Provence ter dood ge-
bragt. V. 282

WALGER de Fries, Zoon van Graa-
ve Gerolf, wordt naar Frankryk
gezonden. II. 90. doodt Hertog
Everard. II. 95. wordt Graaf van
Teisterbant. II. 96. tekent het Bons
Verdrag. II. 106

Walraven, Bastaard van Brederode,
gevangen en gepynigd. IV. 131.
ontsnapt. IV. 134

Walraven van Meurs wordt tot Bis-
chop van Utrecht verkooren. III.
498. naar Munster verplaatst. IV. 35

Wandaalen, door Stiliko opgehitst,
vallen in Gallie. I. 269, 270, 271
Wapenhuis van Septimius Severus,
hier te lande. I. 194

Warners. oude en latere wooningen
van dit Volk. I. 313, 314. gevegt
in hun Land. I. 316. zy worden
door Childebert verdelgd. I. 327

WAROMIR, Legerhoofd der Batten.
I. 76

Warwik, (Richard, Graaf van)
stoot Eduard den IV. van den
Engelschen Troon. IV. 108, 113.
kruist op de Hollandische en Zeeuw-
sche schepen. IV. 110. wordt ver-
jaagd.

B L A D W Y Z E R

jaagd. IV. 111. sneuvelt. IV. 117
Waida ('t Woud) aan Graave Dirk
 geschonken. II. 73. waar men het
 zoeken moet. II. 74
Wassenaar (*Dirk van*). III. 41, 152
 ——— (*Filips van*). II. 295, 300.
 helpt Willem den I. in 't bewind
 van Holland. II. 302
 ——— (*Filips van*). III. 60, 204
 ——— (*Filips van*) Burggraaf
 van Leiden. III. 331. verbindt zig
 met Utrecht en Amersfoort. III.
 437. wordt ontzet van 't Burggraaf-
 schap. III. 442
 ——— (*Filips van*) Heer van
 Voorburg, wordt bevelhebber van
 Hoorn. IV. 213
 ——— (*Jakob van*) sneuvelt.
 III. 17
 ——— (*Jan en Filips van*) wou-
 nen den rogt tegen Gend by. IV. 38
 ——— (*Jan, Heer van*) door
 de Gelderschen gevangen. IV. 375.
 sneuvelt in Friesland. IV. 443, 444
Wauringen (*Gerard van*) Ridder.
 III. 31
 ——— (*Gerard van*) door Wil-
 lem den V. gedood. III. 292
WATERLANDERS spannen met de
 Kennemers en Westfriezen samen,
 tegen Floris den V. III. 10
Watervloed van 't jaar 839. II. 58.
 van 't jaar 1170. II. 263. van de
 jaaren 1286 en 1287. III. 43. van
 't jaar 1324. III. 221. van 't jaar
 1334. III. 228. van 't jaar 1421.
 III. 453. van 't jaar 1523. IV. 445.
 van 't jaar 1530. V. 13. van 't jaar
 1532. V. 48
Wederdoopers. Zie Herdoopers.
Weesp. Tienden aldaar aan de U-
 trechtsche Kerke afgestaan. II. 265.
 door Bisschop Jan den IV. inge-
 nomen. III. 286. nog eens door
 Bisschop Arnold. III. 307. door
 Karel van Gelder. IV. 354
Weevery van wollen stoffen, van
 ouds, vermaard in Gallie. I. 206.
 in Friesland. II. 8
Wegen der oude Romeinen. I. 152.
Aant. 191. in Westfriesland, door
 Floris den V. gemaakt. III. 45
Wendelyk. overeenkomst wegens
 het leggen van zeven sluizen in
 den zelve. II. 360

Werden aan de Roer, door Koning
 Willem, bemagtigd. II. 383
Westergo. Zie Oostergo.
Westfaling (*Adriaan*) Schout van
 Dordrecht, wordt gevangen. IV.
 195. onthald. IV. 198
Westfinge of **Westfriesland** (het
 Graafschap) aan de Utrechtsche
 Kerke gegeven. II. 172, 174
Westfrankryk, daarna blootelyk
Frankryk genaamd. II. 62
WESTFRIESLAND. aloude gesteld-
 heid van het zelve. II. 129, 221.
 III. 15
WESTFRIEZEN, door Dirk den II.
 overwonnen. II. 115. door Ar-
 noud beoorloogd. II. 129. door
 Dirk den III. tot onderwerping
 gebracht. II. 153. staan op tegen
 Dirk den VI. II. 220. die hen, o-
 ver 't ys, overvalt. II. 221. zy
 verbinden zig met de Kennemers.
 II. 222. stecken's Graaven Huizen
 in brand. II. 223. verdraagen zig.
 II. 223. vallen in Kennemerland.
 II. 236. Floris de III. verdraagt
 zig met hen. II. 240. zy bemagti-
 gen Alkmaar. II. 260, 262. slaan
 Floris den III. II. 261. vallen in
 Akersloot. II. 268. worden, door
 Vrouwe Aleid, geslaagen. II. 276.
 staan op tegen Koning Willem. II.
 400. dooden hem. II. 402. val-
 len in Amstelland. III. 11. sryden
 tegen de Hollanders, by Heilo.
 III. 15. by Schellinkhout. III. 18.
 onderwerpen zig aan Floris den V.
 III. 43. daarna aan Jan den I. III.
 97, 98, 106, 132. verliezen hun-
 ne Voorregten. III. 476. worden
 'er in hersteld. IV. 54. verbeuren-
 ze andermaal. IV. 285. en verkry-
 genze wederom. IV. 288
West-Gorben vallen in Italie en
 Gallie. I. 270, 272. verdraagen zig
 met de Landen omtrent den Ryn.
 I. 300
Westkapelle. Willebrord predikt al-
 daar. I. 361
Wetten der Franken, de Salische en
 Ripuarische. I. 303 *Aant.* der Frie-
 zen. I. 445
Wichard, Voogd van Gelder, helpt
 Bisschop Willem tegen Dirk den
 IV.

der Voornaamste Zaken en Persoonen.

IV. II. 166, 167. wordt gevangen. II. 169
Wildele of Wyde Heele. Mond der Maaze. III. 157
Wieringen gebrandschat, door Floris den III. II. 268. Zeeflag omtrent dit Eiland. III. 483. 't wordt, door Jan van Naaldwyk, bemagtigd. IV. 275. 't verzoent zig met Hertoge Albrecht van Saksen. IV. 287. 't wordt door de Gelderschen gebrandschat. IV. 438
Wigbert, een Engelsche Monnik; predikt het Evangelie in Friesland. I. 356
Wilbrand, Bisschop van Paderborn, wordt Bisschop van Utrecht. II. 366
Wilfrid, Bisschop van Jork. I. 349. wordt afgezet. I. 351. komt in Friesland. I. 352. predikt aldaar. I. 352. reist naar Rome. I. 354. wordt in zyn Bisdóm hersteld. I. 354. sterft. I. 354
Wilhelmus Procurator. Berigt wegens zyne Kronyk. II. 327 *Aant.*
Willebrord, een Neder-Saxer van herkomst, predikt het Evangelie in Friesland. I. 356, 357, 360, 364. wordt, door Pipyn, met eenige goederen, beschonken. I. 358. ook naderhand door anderen. I. 372, 378. wordt door Sergius den I. tot Aarts-Bisschop ingewyd. I. 360. komt te Westkapelle. I. 361. stigt eenige Kerken. I. 362. vestigt zynen zetel te Utrecht. I. 371. sterft. I. 378. zyn uiterste wil. I. 378
Willem de Overwinnaar, Koning van Engeland, helpt Dirk den V. aan 't Graaffchap van Holland. II. 287
Willem, Hertog van Gelder, trouwt met de Dogter van Hertoge Albrecht. III. 316. raakt in oorlog met Brabant, over 't bezit der Stad Graave. III. 317. die aan Brabant komt. III. 319
Willem, Zoon van Jan¹, Hertoge van Gulik, geschikt tot opvolger van Karel, in 't Hertogdom Gelder. V. 146. volgt zynen Vader in 't Hertogdom Gulik op. V. 212. maakt een Verbond met François den I. V. 212. beweert zyn regt op Gelder en Zutphen. V. 233. staat het af aan Karel den V. V.

254, 255. maakt een Verbond van bescherming met deelen. V. 261
WILLEM DE I. Zoon van Floris den III. helpt Akre winnen. II. 274. is oneenig met Dirk den VII. II. 276. wordt; door Vrouwe Aleid, geslaagen. II. 278. verzoent zig met den Graave. II. 279. bekomt Friesland. II. 280. verjaagt Henrik de Kraan. II. 281. wordt gevangen. II. 283. ontvlugt. II. 283. trouwt. II. 284. neemt Bisschop Dirk den II. gevangen. II. 289. wordt door de Edelen tot *Graaf* verheeven. II. 301. laat Ada naar Texel en voorts naar Engeland brengen. II. 305. wykt naar Zeeland. II. 313. wordt van daar verjaagd. II. 317. keert derwaards weder. II. 318. komt met een Leger in Holland. II. 319. bemagtigt Asperen. II. 320. verdraagt zig met Bisschop Dirk. II. 321. ook met Graave Lodewyk. II. 324. wordt in de Ryks Leenen bevestigd. II. 335. verbindt zig met Engeland. II. 333. wordt in Vlaanderen gevangen. II. 336. doet een' rogt naar Engeland. II. 338. gaat op de Kruisvaart naar Egypte. II. 340, 342. helpt Damiate bemagtigen. II. 348. sterft. II. 352. Keuren, door hem, aan Middelburg gegeven. II. 352
WILLEM DE II. wordt Graaf van Holland, onder Voogdye. II. 376. zyne Voogden helpen Kleef tegen Keulen. II. 377. hy wordt tot *Roomsch-Koning* verkooren. II. 381, 382. hy bemagtigt Werden en Aken. II. 383, 385. wordt Ridder geslaagen en gekroond. II. 386. belegert Keizerswaard. II. 386. trouwt. II. 387. keert naar Holland. II. 387. raakt in oorlog met Vlaanderen. II. 391. zyne benden, slaan de Vlaamingen by Westkapelle. II. 393. hy maakt Vrede met Vlaanderen. II. 396. wordt door den Paus ontbooden, om Keizer gekroond te worden. II. 396. komt te Utrecht in lyfsgevaar. II. 399. stigt het Slot Toorenburg. II. 400. trekt op tegen de Westfriezen. II. 401. sneuvelt, by

B L A D W Y Z E R

by Hoogtewoude, in 't ja. II. 402. vryheden aan eenige Steden, door hem, verleend. II. 401, 403, 405. gebouwen, door hem gestigt. II. 405. gebedeboek, hem toegelichreeven. II. 406. syn Lyk gevonden.

III. 19

WILLEM DE III. komt in 't bewind. III. 150. doet een landing in Vlaanderen. III. 153. wordt by Veere geslagen. III. 155. andermaal, in eenen Scheepsstryd in 't Gorwe. III. 160. wint Schoonhoven. III. 166. zeilt van Schiedam tot ontzet van Zierikzee. III. 172. behaalt de overwinning op de Vlaamingen. III. 176. brengt Zeeland tot onderwerping. III. 178. wordt *Graaf van Holland*. III. 181. trouwt. III. 182. beslist een' twist tusschen de Edelen en Steden. III. 183. sluit een Bestand met Vlaanderen. III. 188. houdt geduurig steekspelen. III. 187. handelt met Engeland. III. 187. beoorlooft den Graave van Vlaanderen. III. 189. doet eenen inval in dit Graaffchap. III. 200. verdraagt zig met Graave Lodewyk. III. 202. jaagt de Landzaaten op veele kosten. III. 204. beneemt den Kennemerer hunne Voorregten. III. 208. zyn verschil met Dordrecht. III. 208. Huwelyken zyner Dogteren. III. 206, 210, 214. hy wikkelt zig in den twist tusschen Keizer Lodewyk en den Paus. III. 216. verkrygt groot gezag in 't Stigt. III. 220. pandt Vreeland. III. 222. zoekt Friesland te bemagtigen. III. 224. 't gelukt. III. 226. draagt Zeeland zynen Zoon Willem op. III. 229. handelt met Engeland over een Verbond tegen Frankryk. III. 230. sterft. III. 232. zyn aanzien en aart. III. 233. waarom hy *de Goede* bygenaamd zy. III. 235. in wat zin, Ryks Stedehouder genoemd. III.

241

WILLEM DE IV. wordt, by 't leeven zyns Vaders, Graaf van Zeeland. III. 229. daarna, Graaf van Holland. III. 237. sluit een Verbond met Engeland. III. 237. neemt deel in den Kryg tusschen Frank-

ryk en Engeland. III. 239. geeft een Handvest aan Amsterdam. III. 250. of hy een' togt naar Spanje gedaan hebbe. III. 248. hy trekt naar Pruissen. III. 252. belegert Utrecht. III. 257. breekt het beleg op. III. 258. zyn togt tegen de Friezen. III. 258. hy sneuvelt in een gevegt by Scaveren. III. 259. zyn Lyk wordt vervoerd. III. 338. hy heeft het splitsen der Leenen in gebruik gebragt. III. 261

WILLEM DE V. komt herwaards. III. 271. raakt in oorlog met den Bisschop van Utrecht. III. 272. krygt de nederlaag. III. 274. Vrouw Margareet draagt hem de Landen op. III. 275. ontzet hem wederom van de Regeering. III. 276. hy doet zig op nieuws inhuldigen. III. 277. raakt in oorlog met zyne Moeder. III. 279. verbindt zig met veele Edelen en Steden. III. 280. overwint zyne Moeder. III. 282. verzoent zig met haar. III. 283. trouwt. III. 282. beoorlooft de Stigtschen op nieuws. III. 284. maakt vrede met dezelve. III. 287. bekomt Heusden. III. 288, 290. reist naar Engeland. III. 290. wordt krankzinnig. III. 291, 292, 302. sterft.

III. 320

WILLEM DE VI. woont, nog jong, 't beleg van Damme by. III. 315. bewerkt den moord van Aleid van Poelgeest. III. 322. vlugt op 't Slot te Altena. III. 324. wykt naar 's Hertogenbosch, en voorts naar Frankryk. III. 326, 327. verzoent zig met Hertoge Albrecht. III. 330. steekt over naar Friesland, en helpt de Friezen overwinnen. III. 332. bedwingt hen andermaal. III. 339. zyn derde togt derwaards. III. 341. hy sluit een bestand met hen. III. 342. beoorlooft den Heer van Arkel. III. 347. verbindt zig met de Stad Utrecht. III. 348. belegert Gorinchem. III. 351. sluit een Verdrag met die van Arkel. III. 352. wordt *Graaf*. III. 364. doet een' inval in 't Land van Arkel. III. 371. belegert Hagestein en Everstein. III. 372. sluit een Bestand met Arkel.

der voornaamste Zaaken en Perſoonen.

kel. III. 374. wordt Heer van Arkel. III. 376. maakt met Gelder in oorlog. III. 377. maakt beſtand. III. 379. helpt de Luikenſaars bedwingen. III. 381. zyn verſchil met Brabant. III. 383. hy vereffent den twiſt tuffchen den Abt en Heer van Egmond. III. 385. hervat den oorlog met Gelder. III. 387. maakt vrede. III. 388. ontdekt een verraad tegen zyne Regeeringe. III. 389. ſtelt de opſchuddingen te Utrecht. III. 395. Huwelyk zynen Dogter. III. 398. hy trekt naar Engeland. III. 404. naar Frankryk. III. 406. doet zyne Dogter tot zyne Opvolgſter aanneemen. III. 408. ſterft. III. 411. zyne kinderen. III. 412

Willem, Zoon van Willem den I. wordt Voogd van Willem den II. II. 377

Willem de I., Biſſchop van Utrecht, doet Heirvaart tegen Floris den I. beſchryven. II. 166. 't Leger wordt geſlaagen. II. 168. hy bekomt gunſtige Giftbrieven van Henrik den IV. II. 171. trekt naar 't Heilige Land. II. 177. draagt Holland aan Godefrid van Lotharingen op. II. 180. ontzet Alkmaar. II. 181. begint een Slot te Yſſelmonde te ſtigten. II. 183. yvert tegen Paus Gregoor den VII. II. 184, 185. ſterft. II. 185

Willem de II. Biſſchop van Utrecht, is gebeeten op Floris den V. III. 75. ſtookt de Weſtfriezen tegen Jan den I. op. III. 97. bemagtigt het Muider Slot. III. 97. zyn ongelukkige togt naar Waterland. III. 108. hy maakt vrede met Jan den I. III. 111. verbreektze wederom. III. 113. valt in de Landen van Amſtel en Woerden. III. 151. ſneuvelt. III. 152

Willem van Enkevoort, Kardinaal. wordt Biſſchop van Utrecht. V. 131. ſterft. V. 131

Willem van Croi, Heer van Chievres en Aarſchot, wordt algemeene Landvoogd. IV. 331. bezorgt de opvoeding van Karel den V. IV. 338

Willem van Lalaing, Heer van Bin-guicourt, wordt Stadhouder van

Holland en Zeeland. III. 548. IV. 4. begunſtigt de Hoekſchen. IV. 4. wordt afgezet. IV. 5

Willem van Naſſau, Zoon van Willem, Graave van Naſſau, erft het Prinsdom Oranje. V. 270. zoekt in 't bezit van het zelve te geraaken. V. 327. trouwt de Erfdogter des Graaven van Buuren. V. 326. wordt, om 't weigeren van 't Haardſtedegeld, in regten betrokken. V. 376. bezorgt de verſterking van Charlemont en Philippeville. V. 416. valt in Pikardye. V. 417. brengt de Keizerlyke kroon naar Duitchland. V. 436

Willem van Yſſelſtein ſtelt zig tegen Willem den VI. III. 390. helpt Yſſelſtein veraffen. III. 415

Willem Eggert wordt Rentmeester van Holland en Heer van Purmerende. III. 327. helpt de S. Katharynen Kerk te Amſterdam ſtigten. III. 327

Willem Beukelszoon van Biervliet vindt het kaaken en zouten van den Haring. III. 499

Wiken vallen in deeze Landen. I. 273, 274

Wiltensburg, oude naam van Utrecht. I. 290

Wilen, door Karel den Grooten, overwonnen. I. 430

Winfrid. Zie *Bonifacius*.

Winkel verbrand door Floris den III. II. 268

Winkelmade. Slag aldaar, tuffchen Graave Arnoud en de Weſtfriezen. II. 130

WITIKIND, Hertog der Saxers, vermaagſchapt zig met de Deenen. I. 422. hitſt de Saxers op tegen de Franken. I. 424, 426. laat zig doopen. I. 430

Witlam, Koopſtad aan de Maaze. I. 274. II. 7

Witte van Haamſtede, natuurlyke Zoon van Floris den V. III. 71. legt zig op 't Huis te Putten. III. 124. 'brengt Zeeland tot onderwerping aan Jan den II. III. 147. zeilt naar Holland. III. 164. verloſt het van de Vlaamingen. III. 165

We-

B L A D W Y Z E R.

Widen, God der Gemenen. I. 24, 368, 370

Woerden (Herman van). II. 247. Zie Herman van Woerden.

Woerden (Slot te) gestigt. II. 265. door Albrecht van Saxon gewonnen. IV. 266

———— (Heerlykheid van) aan Jan den I. opgedragen. III. 110, 112, en door dezen aan Guy, zynen Broeder. III. 151. Bisschop Willem valt in 't Land van Woerden. III. 151. de Heerlykheid aan Holland gehegt. III. 198, 287. aan Jan van Beieren opgedragen. III. 325

Wolferd van Borselen verzoent zig met Graave Floris den V. III. 50. heeft kennis van den aanslag tegen hem. III. 67. misleidt die van Dordrecht. III. 99. lokt de Vlaamingen in Walcheren. III. 99. maagt zig de Voogdye aan over Jan den I. III. 105. zyn groot gezag. III. 109, 111, 113. oorzaken van zynen val. III. 115. hy poogt met Jan den I. naar Zeeland te vlugten. III. 125. wordt agterhaald. III. 125. en te Delft omgebracht. III. 126

Wolferd van Borselen, Heer van Veere. IV. 44. wordt Stadhouder van Holland. IV. 171. wykt naar Rotterdam. IV. 187. zyn Hof in den Haage wordt geplonderd. IV. 188. hy van zyn Ampt verlaaten. IV. 191

Wolfran, Bisschop van Sens, predikt in Friesland. I. 369. Radboud weigert zig van hem te laten doopen. I. 370

Wormer, vry verklaard van tolleren en beden. III. 17

Woud (Heilig) waar Civilis de Batavieren byeen roept. I. 120. Wilde Woud zonder genade. I. 249. Ardenner Woud. I. 367 Aant.

Wonde (Jakob van). III. 152

Woudrichem, door Jan van Arkel ingenomen. III. 371. yredehandeling aldaar. III. 431. de Gelderschen verrassen de Stad. IV. 371

Wydenes. Slot aldaar gestigt. III. 18, 20. vernield. III. 98

Wyk te Duurstede (Heerlykheid van)

komt aan Jakob van Gaasbeek. III. 392. Zie Duurstede

Wyk op Zee. Landing der Hoekschen aldaar. IV. 275

Wynngaarden. Zie Floris Oom van Wynngaarden.

Wynstok. wanneer in Gallie geplant. I. 217

Y.

Y Eersike (Boudewyn van) gebiedt binnen Zierikzee. III. 170

Ypselee. Blokhuis aldaar opgeworpen. IV. 354. aangetast, door de Gelderschen. IV. 355. ontzet, door die van Amsterdam. IV. 355

Ysselmonde (Slot te) door de Bisschoppen Willem en Koenraad gestigt. II. 183. door Dirk den V. belegerd, ingenomen en geslegt. II. 188, 189

Ysselstein ('t Slot te) streng belegerd onder Jan den I. III. 113. gewonnen. III. 114, 115, 129. aan Holland gehegt. III. 391. verloorren. III. 415. herwonnen en geslegt. III. 416. belegerd en verlaaten. IV. 218, 219

Z.

Z Aanden (Simon van) te Haarlem omgebracht. III. 312

———— (Willem van) spant aan tegen Floris den V. III. 67. wordt gedood. III. 90

Zeegaten worden wyder, omtrent het midden der vyftiende eeuw. IV. 87, 91

ZEELAND, door de Deenen, overvallen. II. 69. oorsprong des geschils over 't regt op Zeeland Bewester-Schelde. II. 155, 156, 175, 177, 275, 276, 390. III. 4, 5. einde deszelven. III. 202, 203. Keuren aan Zeeland, door den Voogd Floris, gegeven. III. 6. de Edelen aldaar staan op tegen Floris den V. III. 46. verzoenen zig met hem. III. 50. hy is de eerste, die zig Graaf van Zeeland noemt. III. 84. Zeeland weigert Willem den III. hulp. III. 189. 't Graaffchap wordt jonkheere Willem

der voornaamste Zaaken en Persoonen.

- lem opgedraagen. III. 229. schulden van Zeeland, in 't jaar 1529. IV. 507
- Zeemagt der Hollanderen.** eerste blyken van dezelve. II. 240, 248. III. 63. hoe men dezelve, in een' oorlog te zee, gebruikte. III. 534. IV. 155
- Zeeuwen.** Eligius en Willebrord prediken onder hen. I. 346, 361
- Zevenbergen** bemagtigd door Hertoge Filips. III. 479, 488
- Zevender** (*Fredrik van*) poogt Schoonhoven te bemagtigen. IV. 247. helpt Geertruidenberg verrassen. IV. 252. krygt de nederlaag op de Lek. IV. 255. ontsnapt uit de hegtenis. IV. 256
- ZIERIKZEE.** Willem de I. wordt, aldaar, voor Graave uitgeroepen. II. 303. de Stad verkrygt Keuren van Willem den II. II. 405. zy wordt, in Holland, geplaatst. III. 94. *Aant.* belegerd. III. 156, 171. ontzet. III. 177. de Tempeliers aldaar uitgerooid. III. 191. Henrik de VI, ~~Koning~~ van Engeland, schryft aan deeze Stad. III. 526. hevige beroerte aldaar over de nieuwe Excynzen. IV. 124. zy sluit den Stadhouder de poort voor 't hoofd. IV. 266. verzoent zig met Hertoge Albrecht van Saksen. IV. 290
- Zilverwerk**, in betaaling van Lossen Lyfrenten aangenomen. V. 384
- Zout.** wanneer men begonnen hebbe Excyns van 't Zout te geeven. V. 251
- ZUIDHOLLAND**, door Lodewyk, Graave van Loon, bemagtigd. II. 316. Jan de II. Hertog van Brabant, valt 'er in. III. 161. moet te rug. III. 163. 't wordt vry verklaard van de Leenroerigheid van Brabant. II. 293. III. 35, 137. verzoent zig met Hertoge Filips. IV. 56
- Zuidhollandsche Waard** breekt door. III. 453
- Zuilen** (*Dirk van*) sneuvelt in een' scheepsstryd. III. 160
- (*Gysbert en Dirk van*) hunne Sloten, door de Hollanders, gewonnen. IV. 216
- ZUTFEN** ('t *Graaffschap*) oude staat van het zelve. II. 271. aan Hertoge Karel van Bourgondie verpand. IV. 139. aan den Bisschop van Munster. IV. 183. Regt van Karel den V. en Hertoge Willem van Gulik op dit Graaffchap. V. 233. het wordt den eersten afgestaan. V. 255
- Zwadenburgerdam** of ~~Zyammerdam~~. Dam aldaar door Floris den III. gelegd. II. 247. sterkte aldaar opgeworpen. II. 314
- Zwarte boep** of Saxische Knechten legeren zig voor Groningen. IV. 385. trekken naar Holland. IV. 387. komen wederom in Friesland. IV. 389. verlopen. IV. 392. eendeel derzelven valt in Friesland. IV. 402. landt voor Medenblik. IV. 402. loopt gantsch Holland af. IV. 403. bemagtigt Asperen. IV. 404
- Zweder van Kuilenburg** tot Bisschop van Utrecht aangesteld. III. 493. bedryft veel gewelds in 't Stigt. III. 494. plaatst zynen zetel te Dordrecht. III. 495. sterft. III. 496
- ZWENTIBOLD** wordt Koning van Lotharingen. II. 94. verklaart de Utrechtsche Kerk van eenige tollēn vry. II. 95. heeft geschil met eenige Lotharingsche Grooten. II. 100. belegert Durfos. II. 101, 102. breekt het beleg op. II. 103. sneuvelt. II. 103
- Zwindels.** Zie *Wandaalen*.
- Zwinglius** (*Hulrich*) predikt de Hervorming in Zwitserland. IV. 425. is oneenig met Luther. V. 5. streng regen de Doopsgezinden. V. 69
- Zwitbert** stigť eenige Kerken. I. 364.
- Zwol** twist met Kampen, over den tol aan 't zwarte water. IV. 437
- Zyl** (*Gerrit van der*) Ridder, Heer tot Purmerende. III. 547
- Zype**, door wien, eerst, bedykt. III. 353